

Варіації модерну та модернізації: український соціум в контексті глобальних процесів

Тези доповідей

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

28-29 листопада 2013 рік

Київ 2013

УДК 316.422 (477) (063)
ББК 60.56 я 43
В 18

Рецензенти:

О. Д. Куценко, доктор соціологічних наук
В. В. Танчер, доктор філософських наук

Варіації модерну та модернізації: український соціум в контексті глобальних процесів: Матеріали між. нар. наук.-практ. конфер. (м. Київ, 28-29 листопада 2013 р.) /Уклад. П. В. Кутуєв. – К.: «Талком», 2013. – 392с.

ISBN 978-617-7133-19-2

Конференція запропонувала простір для дебатов щодо таких фундаментальних питань соціологічного дискурсу:

1. Чи є підстави в суспільствознавців продовжити оперувати концепцією західно-центричного модерну, чи ця позиція має поступитися місцем ідеї множинних модернів?
2. Чи можлива модернізація за структурних умов модерної капіталістичної світ системи?
3. Як співвіднести імперативи модернізації у рамках національної держави зі викликами сучасної капіталістичної світ-системи глобалізацією?

Матеріали конференції розраховані на соціологів, політологів, філософів, фахівців з політекономії та державного управління.

УДК 316.422 (477) (063)
ББК 60.56 я 43

The conference offered the forum to debate key issues of sociological discourse:

1. Do social scientists have reasons to continue employing the concept of west-centered modernity or this view ought to be superseded with the idea of multiple modernities?
2. Is modernization possible under structural conditions of modern capitalist world-system?
3. How to relate imperatives of modernization in the framework of nation-state to the challenges of modern capitalist world-system / modernization?

The target audience of conference proceedings are sociologists, political scientists, philosophers, experts in political economy and public administration.

ISBN 978-617-7133-19-2

© Авторські права авторів статей захищено, 2013

Зміст:

Вступ.....	17
Програма конференції	20
Склад організаційного комітету.....	22
Учасники пленарного засідання.....	24
Тези учасників пленарного засідання:	
<i>Мельниченко Анатолій Анатолійович</i> МОДЕРНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ФАКТОР МОДЕРНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....	26
<i>Головаха Евгений Иванович</i> ЦЕННОСТНЫЕ ОСНОВАНИЯ И БАРЬЕРЫ МОДЕРНИЗАЦИИ В УКРАИНЕ.....	28
<i>Макеев Сергей Алексеевич</i> ЭМПИРИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ КЛАССОВ В СОВРЕМЕННОЙ СОЦИОЛОГИИ.....	30
<i>Коротаев Андрей Виталиевич, Зинькина Юлия Викторовна</i> СТРУКТУРА СОВРЕМЕННОЙ ГЛОБАЛЬНОЙ КОНВЕРГЕНЦИИ: ЧТО ОНА ЗНАЧИТ ДЛЯ РОССИИ?.....	31
<i>Нефедов Сергей Александрович</i> ИСТОРИЧЕСКИЙ ОПЫТ МОДЕРНИЗАЦИЙ И РЕФОРМЫ ПЕТРА I.....	32
<i>Коротаев Андрей Виталиевич, Зинькина Юлия Викторовна</i> ПУТИ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ ГУМАНИТАРНЫХ КАТАСТРОФ В АФРИКЕ И РОЛЬ РОССИИ НА АФРИКАНСКОМ КОНТИНЕНТЕ.....	34
<i>Chris Weston</i> THE NATIONAL STATE, MODERNIZATION AND GLOBALIZATIONS: THE CASE OF SOUTH KOREA.....	36
<i>Кутуєв Павло Володимирович</i> ДЕРЖАВА, ЩО СПРИЯЄ РОЗВИТКУ, ТА ТВОРЧА ПОЛІТИЧНА ДІЯ, ЯК ПЕРЕДУМОВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ.....	38
<i>Ищенко Владимир Александрович</i> НЕОЛИБЕРАЛИЗМ З УКРАЇНСЬКОЮ СПЕЦИФІКОЮ?.....	40
<i>Толстов Сергей Валеріанович</i> УКРАЇНА МІЖ ЗАХОДОМ І СХОДОМ: ПОЛІТИЧНІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ.....	41
<i>Костенко Наталия Викторовна</i> СОЦИОКУЛЬТУРНАЯ ДИНАМИКА В КОНТЕКСТАХ МОДЕРНИЗАЦИИ.....	43

Секція 1. Модерн/модерни та модернізація в контексті сучасного соціологічного дискурсу.....46

Білан Р.А.(м. Київ)

СОЦІАЛЬНА МОБІЛЬНІСТЬ ТА ІММОБІЛЬНІСТЬ
У КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА..... 46

Богданова О.В. (м. Київ)

РІВЕНЬ ТА СПЕЦИФІКА РЕЛІГІЙНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ
СУСПІЛЬСТВ: ЧИ ВСЕ ЦЕ МАЄ ШАНСИ НА
СПРАВДЖЕННЯ ТЕОРІЯ СЕКУЛЯРИЗАЦІЇ?..... 47

Бондаренко І.С. (м.Маріуполь)

ВПЛИВ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ НА СПОЖИВЧІ
ПРАКТИКИ СУЧАСНОСТІ..... 49

Борсук Н.М. (м. Київ)

«МОДЕРНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК
ШЛЯХ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ»..... 51

Бурик М. Л. (г.Київ)

МОДЕРН, ПОСТМОДЕРН И ТЕЛО ЧЕЛОВЕКА..... 53

Вольф О.О. (м.Київ)

РОЗВИТОК ДОПОМОГИ НЕВИЛКОВНО ХВОРИМ ЯК ПИТАННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ПРОГРАМАХ ПАРТІЙ, УТВОРЕНИХ В
УКРАЇНІ В 2009-2012 РР..... 55

Галушак В.С. (м.Кам'янець-Подільський)

СУВЕРЕНІТЕТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ: ВИКЛИКИ
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ..... 57

Герчанівський Д.Л. (м.Київ)

АНТИМОДЕРНИЗАЦИОННЫЙ ДИСКУРС В СОВРЕМЕННОЙ
РОССИ: ИМПЛИКАЦИИ ДЛЯ ИДЕОЛОГИИ И ПОЛИТИКИ
РАЗВИТИЯ..... 59

Голіков О.С. (м.Харків)

МОБІЛЬНІСТЬ В ФІЗИЧНОМУ ПРОСТОРІ ТА ТКАНИНА
СОЦІАЛЬНОСТІ: ПАДІННЯ МОДЕРНОГО СОЦІАЛЬНОГО..... 61

Давтян А. Г. (м. Київ)

СУБКУЛЬТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФЕНОМЕНУ КВН ЯК
СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ..... 63

Денисенко В. (м. Львів)

ІДЕЙНІ ОСНОВИ КОНЦЕПЦІЇ ЛІБЕРАЛІЗМУ..... 65

Денисенко Н. В.(м. Київ)

ПРОБЛЕМИ КОНСТРУЮВАННЯ РЕАЛЬНОСТІ В
ТЕОРЕТИКО-СОЦІОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ СУЧАСНОСТІ..... 67

Димитров В. (м.Київ)

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ..... 69

Єколова Л.І.(м.Київ)

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ В СУЧАСНОМУ
СУСПІЛЬСТВІ..... 70

Єфімов Володимир Максимович	
THE SOCIAL QUESTION AND THE BIRTH OF ECONOMICS PROFESSION.....	72
Жуленьова О.В. м. Київ	
СОЦІОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ МОЕРНІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИКО- МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ.....	75
Заец Д.	
СОЦИОЛОГИЯ НЕЗНАНИЯ: ТРАНСФОРМАЦИЯ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ЗНАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ДЕМОДЕРНИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА.....	77
Іванова Т.В. (м. Суми)	
ДЕВІАНТНІСТЬ ЯК КОНСТРУКТ – СУЧАСНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ....	78
Кайс, З.В., Харченко І.С.	
ПОСТМОДЕРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ ТА ЕВДЕМОНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ.....	80
Капелюшина М. В. (Київ)	
КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЕКТИ ТА ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ ІДЕЇ В УКРАЇНІ (1917–1921 рр.): ТЕМАТИЧНИЙ ОГЛЯД ІСТОРИКО ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	82
Капітан Х.О. (м.Київ)	
МОДЕРН В КЛАСИЧНІЙ ТА НОВІТНІЙ СОЦІОЛОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ.....	84
Кірюхін Д.І. (м. Київ)	
СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ І ПРОБЛЕМА ПОЛІТИЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ.....	85
Клименко М.І. (м.Київ)	
ВИБІРКОВА СПОРІДНЕНІСТЬ ПРОБЛЕМ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ СОЛІДАРНОСТІ.....	87
Ковальчик Р.	
МІЖ СХОДОМ І ЗАХОДОМ. УКРАЇНА НА РОЗДОРІЖЖІ. МОДЕРНІЗАЦІЯ ЧИ СТАБІЛІЗАЦІЯ.....	88
Коломоєць М. (м.Київ)	
ТЕОРІЇ КЛАСОВОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ К. МАРКСА И М.ВЕБЕРА.....	90
Кривенкова Р.Ю. (м.Ужгород)	
РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ В ПЕРІОД ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ.....	91
Лазарєва С. В. (м. Київ)	
МЕТОДОЛОГІЯ ВИМІРЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО- ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	93
Ланіна В.В. (м.Харків)	
КОНЦЕПТУАЛЬНІ СУПЕРЕЧНОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ДИЛЕМИ СУСПІЛЬНОЇ КОРИСНОСТІ ТА ДЕГУМАНІЗУЮЧОГО ВПЛИВУ КОМЕРЦІЙНОЇ РЕКЛАМИ В СОЦІОЛОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ.....	95

Лебединська К. І. (м.Харків) СТРАТЕГІЇ ЖИТТЄВОГО УСПІХУ VS СТРАТЕГІЇ ВИЖИВАННЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ (НА ОСНОВІ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ В СЕЛАХ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	97
Ліповська С.О. (м.Київ) МОДЕРНІЗАЦІЯ УКРАЇНИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ БЛАГА СУСПІЛЬСТВА.....	100
Луцька К.О. (м.Київ) ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ МОДЕРНУ.....	101
Ляпіна Л.А. (м. Миколаїв) КОНЦЕПЦІЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ Ч. ТЕЙЛОРА В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	103
Майстрюк Н.О. (Київ) КОСМОПОЛІТИЗАЦІЯ СОЦІОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ: СУЧАСНИЙ ДИСКУРС.....	105
Мацко-Демиденко І.В. (м.Київ) ТЕРИТОРІАЛЬНА ІММОБІЛЬНІСТЬ У МОДЕРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	106
Мачача А. О. (м. Київ) ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН В 20 СТ. ТА ЇХ ВПЛИВ НА СУЧАСНЕ СУСПІЛЬСТВО.....	107
Мініч А.П. (м.Остроз) ВІД СТАТИЧНОЇ ДО ДИНАМІЧНОЇ МОДЕЛІ ЛЮДИНИ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТЕОРІЯХ.....	109
Мороз А.Л.(М.Київ) АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ ПРОТЕСТАНТСЬКОЇ ЕТИКИ ДЛЯ РЕЛІГІЇ В МОДЕРНІСТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	111
Навара А. (м. Київ) ЦЕНТРАЛЬНА РОЛЬ КИТАЮ У ТЕОРІЇ «СВІТ-СИСТЕМИ» А.Г. ФРАНКА.....	112
Недзельський А.О. (м.Київ) ПОНЯТТЯ РУТИНІЗАЦІЇ В СВІТЛІ ДОСЛІДЖЕНЬ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....	114
Піданова В. І. (м. Київ) МАСОВА КУЛЬТУРА: АНАЛІЗ КРИЗЬ ПРИЗМУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	116
Польская Т.Д.(г.Київ) КРИЗИС ЦЕННОСТНОЇ ПАРАДИГМИ ПОСТМОДЕРНА.....	118
Рибцун О.В., Маркітантов В.Ю. (м.Кам'янець-Подільський) ОСОБЛИВОСТІ ПОСТМОДЕРНОГО ТРАНЗИТУ ПОСТРА- ДЯНСЬКОЇ СХІДНОЇ ЄВРОПИ (УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД).....	120
Рудницька Т.М. (м. Київ) ІНТЕРНЕТ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ПОЗИТИВИ Й РИЗИКИ.....	122

Ручка А. О. (м. Київ)	ЦІННІСНА ЗМІНА ЯК ПРІОРИТЕТНА ТЕМА УЧАСНОГО СОЦІОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ.....	124
Рябчук А. М. (м.Київ)	КОНЦЕПЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЕКСКЛЮЗІЇ ТА ЇЇ КРИТИКА.....	127
Самойленко Н.В.(м. Донецьк)	ПОТЕНЦІАЛ СОЦІОЛОГІЇ ДИТИНСТВА: СТУПЕНІ СТАНОВЛЕННЯ І ПІЗНАННЯ В СОЦІОЛОГІЧНІЙ ДУМЦІ.....	129
Сбордова Є.В. (м.Київ)	СОЦІОКУЛЬТУРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ В КОНЦЕПЦІЇ МОДЕЛІ ДИНАМІЧНОГО СОЦІАЛЬНОГО ПОЛЯ П.ШТОМПКИ.....	131
Сквалецькая Ю.Д. (м. Київ)	АНОМІЯ НА ПРИМЕРЕ ДРЕВНЕГРЕЧЕСКОГО ПОЛИСА.....	133
Скокова Л.Г. (м.Київ)	ГОМОГЕНІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНИХ СМАКІВ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР.....	134
Степанов Е.И. (г.Москва, Российская Федерация)	СОЦИАЛЬНОЕ ГОСУДАРСТВО КАК НЕОБХОДИМЫЙ ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОЙ ГЛОБАЛИЗАЦИИ.....	137
Степико В.П. (м.Київ)	ПОДОЛАННЯ ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	140
Столяренко Д.А. (г. Киев)	ТЕХНОКРАТИЧЕСКАЯ УТОПИЯ КАК МОДЕРНИЗАЦИОННЫЙ ПРОЕКТ.....	141
Судаков В.І. (м.Київ)	ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ОНТОЛОГІЧНИЙ СТИМУЛ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ РЕОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ...	143
Сюсель Ю. В. (Київ)	СПОЖИВАЦЬКА ПОВЕДІНКА У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ.....	145
Тимошенко І.В. (м.Київ)	КОНФЛІКТ, ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ВИНИКНЕННЯ МОББІНГУ.....	147
Тягло К. О. (м. Київ)	МОДЕРНІЗАЦІЯ СОЦІОЛОГІЇ: ВИКЛИКИ «ШВИДКОГО СВІТУ».....	149
Федорова І.І., Шаповалова О.А. (м. Київ)	АКСІОЛОГІЧНИЙ ЗСУВ ДОБИ ПОСТМОДЕРНІЗМУ.....	150
Черній Л.В. (м.Київ)	ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР.....	153
Шевирков А.И. (г. Харьков)	БЕДНАЯ ТЕОРИЯ, БОГАТЫЕ ФАКТЫ.....	155

Шевчук Д.О. (м.Київ) ДОСВІД СХІДНОЇ АЗІЇ ЧИ ПІДНЕСЕННЯ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ: УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІУМ НА МЕЖІ ВИБОРУ.....	156
Шульга Сергей (з. Киев) РАЗВИТИЕ ОБЩЕСТВА И ГЛОБАЛИЗАЦИЯ.....	158
Шербак С.І. (м.Київ) ГАБІТУС ЯК ОСНОВА СТАБІЛЬНОСТІ СУСПІЛЬНИХ ПРАКТИК І ПРОБЛЕМА МОДЕРНІЗАЦІЇ.....	160
Щербина В.Л. (м.Київ) ОСОБИСТІСТЬ В УМОВАХ ЦІННІСНОГО СВІТУ БАГАТОУКЛАДНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	162
Юзва Л.Л. (м. Київ) НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА: ВАРІАЦІЇ В МЕЖАХ РІЗНИХ ПОКОЛІНЬ.....	163
Якименко А.Я. (м. Ніжин) СУЧАСНІ СТАНДАРТИ СТАВЛЕННЯ ДО ТВАРИН.....	166
Секція 2. Політичні та ідеологічні виміри модернізації: Україна і світ.....	168
Андрійчук М. Т. (м. Київ) РОЛЬ ВІГЧИЗНЯНИХ МАС-МЕДІА У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНЦІВ.....	168
Бєлашко С. О. (м. Київ) ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ: СВІТОВИЙ ДОСВІД І УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ.....	170
Верхола О.О.(м.Київ) НАЦІОНАЛІЗМ ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В УКРАЇНІ.....	173
Вєдров О.І. (м. Київ) РЕЦЕПТИ «МОДЕРНІЗАЦІЇ» ТА КРИЗА ДЕМОКРАТИЧНОГО КАПІТАЛІЗМУ.....	174
Вєтринський І.М. (м. Київ) ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ДИЛЕМИ УКРАЇНИ: ГЕОСТРАТЕГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	177
Виселко І.В.(м. Київ) МАСОВА СВІДОМІСТЬ ТА УКРАЇНСЬКІ КУЛЬТУРНІ СМИСЛИ В ПЕРІОД СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛСЬВА.....	179
Галазюк О.Д. Кухта К.А. (з. Харьков) ПРОБЛЕМА ПОИСКА ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ ПРЕОДОЛЕНИЯ ГЛОБАЛЬНОГО КРИЗИСА СОВРЕМЕННОГО.....	181
Гаєвська О.Б. (м.Київ) ОРГАНІЗАЦІЙНА ЕВОЛЮЦІЯ УПРАВЛІННЯ УКРАЇНОЮ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА.....	182
Дубовик Н.А. (м.Київ) МАСОВА СВІДОМІСТЬ ТА ЕЛЕКТОРАЛЬНИЙ ВИБІР.....	185

Дутчак О.А. (Київ) ІДЕОЛОГІЧНІ КОНФЛІКТИ УКРАЇНСЬКИХ ВУЛИЦЬ: МОВНЕ ПИТАННЯ В ЕЛЕКТОРАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ.....	187
Калиновська Л.Д. (м. Київ) ЧИ МАЄ ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ ПОТЕНЦІАЛ МОДЕРНІЗАЦІЇ?.....	189
Кісла Г.О. (м.Київ) НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В ЄВРАЗІЙСЬКОМУ ПРОСТОРИ: ОСОБЛИВОСТІ ПРЕЗЕНТАЦІЇ.....	190
Колоколова М. О. (м. Харків) ПАТЕРНАЛІЗМ ЯК СОЦІАЛЬНА УСТАНОВКА В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	192
Коломієць Т.В.(м.Київ) ЕВРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	194
Коротич О.М. (Київ) РОЛЬ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ З УКРАЇНСЬКОЮ ЕТНІЧНОЮ ГРУПОЮ США У ПРОЦЕСІ МОДЕРНІЗАЦІЇ.....	196
Кушнір Ю. В. (м. Донецьк) СОЦІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОГО ПИТАННЯ.....	198
Ларченко М.Л. (м.Київ) ПРОБЛЕМА ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	199
Лебідь Є.О.(м.Київ) ЗМІНА РЕЛІГІЙНИХ ЦІННІСНИХ СИСТЕМ.....	201
Марусяк Т.С. (м.Львів) ДЕФОРМАЦІЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ: ТИПОЛОГІЯ ТА МЕЖІ НОРМИ.....	202
Менькова К. І. (м.Київ) ДОГМАТИ РИМСКО-КАТОЛИЧЕСКОЙ ЦЕРКВИ В СТАНОВЛЕННІ ДЕМОКРАТИИ И ЕЕ ОСОБЕННОСТИ.....	204
Моторний С.С (м.Київ) НАУКА, ЯК ОБ'ЄКТ ІДЕОЛОГІЧНОЇ МАНІПУЛЯЦІЇ.....	206
Онищук В.М. (м. Одеса) ІДЕНТИЧНІСТЬ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	208
Подолінний Є.О. (м.Київ) ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ.....	210
Полевой Н.А. (г. Одесса) ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СТАБИЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ НА ОСНОВЕ МОДИФИКАЦИИ СИНЕРГЕТИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ ГОЛДСТОУНА-КОРОТАЕВА.....	212
Прухницька О.В.(м. Київ) ПОЛІТИЧНІ МОДЕРНИ В ІДЕОЛОГІЇ ПОСТЛЕНІНСЬКОЇ УКРАЇНИ.....	214

Радей А.С. (м.Київ) НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВА І ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	216
Романок І. О. (м. Київ) МАСОВА СВІДОМІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ: УКРАЇНА ПОМІЖ СХОДОМ ТА ЗАХОДОМ.....	218
Сидоренко Д.А.(м. Київ) НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВА В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ.....	219
Сімперович Н.В, (м.Київ) НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ.....	221
Слушаєнко В.Є. (м.Київ) МАСОВА СВІДОМІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ: УКРАЇНА ПОМІЖ СХОДОМ І ЗАХОДОМ.....	222
Сполович Р.Ю. (м.Київ) МАСОВА СВІДОМІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ: УКРАЇНА МІЖ СХОДОМ ТА ЗАХОДОМ.....	224
Суська О.О. (м.Київ) МОДЕРНІСТЬ ЯК ОДНА З «НАЙБУРХЛИВИШИХ» ФОРМ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ ТА ЇЇ ВІДОБРАЖЕННЯ СВІДОМІСТЮ «МЕДІАОСОБИСТОСТІ».....	226
Сухова Х. (м. Київ) ІМІДЖ ЄС В УКРАЇНСЬКОМУ ГРОМАДСЬКОМУ ДИСКУРСІ.....	228
Федірко І.П. (м. Київ) ПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....	230
Шаповалова А.И. (г. Киев) ВЛИЯНИЕ МЕЖДУНАРОДНОЙ СРЕДЫ НА МОДЕРНИ- ЗАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В СЛАВЯНСКОЙ ЕВРОПЕ.....	232
Шкрбець С.М. Шкрбець М.С. (Харків) ЕТНІЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ПОЛЬСЬКОЇ ТА УГОРСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ ТА СХІДНІЙ ЄВРОПІ.....	234
Шульга О.М. (м.Київ) ГЕОПОЛІТИЧНА АМБІВАЛЕНТНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ПРОЯВ ЗМІНИ СИМВОЛІЧНИХ УНІВЕРСУМІВ.....	236
Щілінська Г.В.(м. Київ) МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ: ЗМІСТ ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	238
Секція 3. Соціальна держава, соціальна політика, соціальна робота: зарубіжні та вітчизняні практики	240
Авксентьева Т.Г. (м.Харків) КОНЦЕПТ „СВОБОДИ” В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ.....	240

Білич І.О. (м.Харків) ВОЛОНТЕРСТВО СЕРЕД ЦІННІСНИХ ПРІОРИТЕТІВ УКРАЇНЦІВ.....	241
Бондар М.Ю. (м. Київ) ТРУДОВА МІГРАЦІЯ ЯК НАСЛІДОК НЕЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.....	244
Варварук Т. Ю. (м.Київ) ФАНДРЕЙЗИНГ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ.....	245
Власюк Т.П. (м. Київ) АУТРИЧ-РОБОТА ЯК ОСНОВНИЙ МЕТОД РОБОТИ З БЕЗДОМНИМИ.....	247
Войтко А.С. (м.Київ) ПРОБЛЕМИ БІДНОСТІ ТА АНДЕРКЛАСУ В СОЦІОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ: ХАРАКТЕРИСТИКИ, ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ.....	248
Грінченко С. І. (м. Київ) СУСПІЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК КЛЮЧОВА КАТЕГОРІЯ ТЕОРІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ.....	250
Донець А. О. (м. Ніжин) ШЛЮБ І СІМ'Я: ТРАДИЦІЙНІ ЦІННОСТІ ТА НОВІ НОРМИ.....	254
Дубняк М.І. (м.Київ) ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ БІДНОСТІ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ПОЛЬСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ.....	256
Думилян М.М. (з. Києв) СУЩЕСТВУЕТ ЛИ УГРОЗА МНИМОЙ РЕАЛЬНОСТІ?.....	257
Жовноватая В.А. (з.Києв) ОБЕСПЕЧЕНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ СПРАВЕДЛИВОСТИ СКВОЗЬ ПРИЗМУ КОНЦЕПЦИИ ГОСУДАРСТВА ВСЕОБЩЕГО БЛАГОДЕНСТВИЯ: МОДЕРНИЗАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИЛ УКРАИНЫ.....	259
Кириленко О.Н. (з. Ровно, Украина) РАЗВИТИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО КОМПЛЕКСА «WELLNESS» КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ БЛАГОСОСТОЯНИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА.....	261
Корисєва Л. Л. (Ніжин) ПРОБЛЕМНІСТЬ НОРМИ ТА АНОМІЇ В ПОЛІСТИЛЬОВІЙ КУЛЬТУРІ.....	263
Купрєєва Ю.О. (м.Харків) ОСНОВНИ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РОБІТНИЧОГО ПРОТЕСТНОГО РУХУ НА ТЕРИТОРІЇ ЄВРОПИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	265
Кучеренко Т.В. (м. Київ) МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ: ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ.....	266

Лебідь М. (м.Київ)	ПРАКТИКА УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ В РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЩОДО РЕІНТЕРГАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ЖИТТЯ БАТЬКІВ ПІСЛЯ ВИХОДИ З ВІДПУСТКИ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ.....	268
Лінцова Н.Ю. (м. Київ)	МОДЕРНІЗАЦІЯ ТА ПЕРЕХІДНІ СПОСОБИ СІЛЬСЬКОГО ЖИТТЯ.....	270
Лук'яненко О.В. (м.Київ)	СОЦІАЛЬНЕ СІРИТСТВО: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ, ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ.....	271
Маринченко Н.М. (м. Київ)	ПРОБЛЕМА БІДНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ.....	273
Марценюк Т.О., Святненко С.В., Новик Т.О. (м. Київ)	КРОС-КУЛЬТУРНЕ ПОРІВНЯННЯ СТАВЛЕННЯ ДО ГЕЇВ І ЛЕСБІЙОК.....	275
Марченко А.М. (м.Київ)	ПРОЯВИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ЗАЛУЧЕНОСТІ В ЄВРОПІ: ПРО ЩО ГОВОРЯТЬ ДАНІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННОСТЕЙ.....	277
Марчук Д. Ю. (м. Київ)	ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	279
Мігалуш А.О. (м. Київ)	ЛЮДИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЯК АНДЕРКЛАС.....	280
Прокопович А.Д. (м.Київ)	ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ СЕРЕД МОЛОДІ.....	282
Семенченко Н.Г. (м.Київ)	СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ ВУЛИЦІ В УМОВАХ ТАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	284
Скребець Ю.М. (м.Київ)	МОЛОДЕ ПОКОЛІННЯ. КОНФОРМІСТИ ЧИ ДЕВІАНТИ?.....	285
Томілина К.Ф.Г. (м. Київ)	МАТЕРІ ОДИНАЧКИ ЯК ГРУПА РИЗИКУ ПОТРАПЛЯННЯ ДО АНДЕРКЛАСУ.....	287
Халамендик В.Б. (м. Київ)	ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....	289
Цюпак О.М. (м.Київ)	СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ АНДЕРКЛАСУ.....	291
Чабан Ю.С. (м. Київ) 164	СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	293
Челнокова А.В. (м. Київ)	СОЦІАЛЬНА НАСИЧЕНОСТІ ІНСТИТУТУ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В СФЕРІ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ.....	295

Чепульченко Т.О. (м. Київ) ДО ПИТАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ.....	296
Секція 4. Інноваційний розвиток: економіка, політика, наука, освіта..... 299	
Алексєєва О.А., Ракша Д.А. (м.Київ) МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗРОБКИ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ СТРУКТУРНО-ДІЯЛЬНІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОВІДНИХ СОЦІАЛЬНИХ АКТОРІВ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....	299
Вакуленко С.М. (м. Харків) КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО СПОЖИВАННЯ.....	301
Василюк О.І (м.Київ) ІННОВАЦІЙНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ СОЦІУМІВ.....	303
Гибало А.І. (м.Київ) ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙ МОЛОДДЮ УКРАЇНИ.....	304
Головань Н.І (м. Київ) ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСВА: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ.....	306
Гончар Д. А. (м. Київ) ОСВІТА НА ШЛЯХУ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ АКСІОСФЕРИ СУСПІЛЬСТВА.....	307
Гордієнко Л.М. (м. Київ) ІННОВАЦІЙНА ОСВІТА – ОСНОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ.....	309
Гоч Р.М. (м.Севастополь) ЧИННИКИ ДОВІРИ У СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	311
Гревцева А.А. (г.Тюмень, Російська Федерація) ФОРМИРОВАНИЕ НОВОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ РЕАЛЬНОСТИ В УСЛОВИЯХ ПРОЦЕССА ГЛОБАЛИЗАЦИИ.....	312
Гурій Б. Б. (м. Львів) КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОГО ТУРИЗМУ.....	314
Димитрова Л.М. (м. Київ) ІННОВАЦІЇ У СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНОМУ ПОЛІ.....	316
Долинець М.В.(м. Київ) РОЛЬ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В ПРОЦЕСІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА.....	317
Заблюцька Ю.В. (м. Київ) СОЦІАЛЬНИЙ ІНФАНТИЛІЗМ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА.....	319
Зезенько Л.О. (м. Київ) РОЛЬ СОЦІОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ.....	321

Зорба Н.Ф. (м.Київ)	НЕТОКРАТІЯ ЯК ПРОЯВ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ.....	322
Зуєв В.М., Зуєва В.І. (м.Київ)	СОЦІАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	325
Кіслов Д.В. (м. Київ)	ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ТА УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІУМ ЕПОХИ ПОСТМОДЕРНУ.....	326
Коваліско Н.В., Ткаченко М.Г. (м. Львів)	ОСВІТНІЙ АУДИТ ЯК ІННОВАЦІЙНА КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	328
Колотило М.О.	СУЧАСНА ВИЩА ОСВІТА В ПРОСТОРІ КУЛЬТУРИ СПОЖИВАЦТВА.....	330
Крижанівська О.П. (м. Київ)	СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ФОРМА СУСПІЛЬНОГО ПРОГРЕСУ: ТЕОРЕТИЧНІ ВИТОКИ ПОНЯТТЯ У СОЦІОЛОГІЇ Г.ТАРДА.....	332
Лисенко В.М. (м. Київ)	НАУКА ЯК ВИРІШАЛЬНИЙ ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ.....	334
Лисенко М.В. (м. Київ)	ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА І ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....	336
Лісовський П.М. (м. Київ)	ДУХОВНИЙ КАПІТАЛ МУДРОСТІ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ТА СУСПІЛЬСТВА.....	337
Лук'ячук М.С. (м.Київ)	ПРОТЕКЦІОНІСТСЬКА ПОЛІТИКА ЩОДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ – НАСТАНОВА ЧАСУ.....	339
Метулинська Н.М. (м.Київ)	АКТУАЛІЗАЦІЯ МОТИВАЦІЙНОГО РЕСУРСУ НАУКОВЦІВ ТА ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	341
Миняйло В.С. (г.Київ)	ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ ТЕОРИИ РЕАЛИЗАЦИИ РОЗЫ ЛЮКСЕМБУРГ В КОНТЕКСТЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МОДЕЛЕЙ УПРАВЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИМИ ПРОЦЕССАМИ.....	343
Наумова М.Ю (м.Київ)	РОЗУМІЮЧИ МЕДІА: МІЖ МЕДІЙНИМ ФУНДАМЕНТАЛІЗМОМ ТА МЕДІЙНОЮ МАРГІНАЛЬНІСТЮ.....	345
Нечитайло І.С. (м. Харків)	СОЦІОЛОГІЧНЕ ТРАКТУВАННЯ НАСТУПНІСТІ В ОСВІТІ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНОГО ПРИНЦИПУ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ ЯКОСТІ.....	347
Огороднік С. В.(м. Київ)	РЕФОРМУВАННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РУХУ ДО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	349

Озимко М.В. (м.Київ) ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ ВНЗ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	351
Олексієвич Ю.В., (м.Київ) НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ.....	353
Пиголенко І.В. (м. Київ) МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНКА ЯК СКЛАДОВІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ.....	354
Пиголенко Ю.А. (м.Київ) БІОЕТИКА В СИСТЕМІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА.....	356
Пихорович В.Д. (з. Києв) ЕЩЕ РАЗ О ГЕРОИЧЕСКОМ ЭНТУЗИАЗМЕ.....	358
Піддубна К. С. (м. Київ) ВПЛИВ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА БІЗНЕСОВОЇ ОСВІТИ НА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНОГО УСТРОЮ СУСПІЛЬСТВА.....	361
Плющева О.Г. (м. Київ) РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ЯК ПОКАЗНИК ІННОВАЦІЙНОСТІ ЇЇ СУСПІЛЬНОЇ ПРАКТИКИ.....	362
Райчук Д.В. (м.Київ) СТУДЕНТСЬКА МОЛОДЬ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ.....	364
Раптова О.М.(м.Київ) ВИКОРИСТАННЯ БАНКІВСЬКИХ ІННОВАЦІЙ У ПОДОЛАННІ ПРОБЛЕМНОЇ КРЕДИТНОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ.....	366
Романовська О.В. (м.Київ) УКРАЇНА: ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЧЕРЕЗ ІННОВАЦІЇ.....	367
Рудська А.І. (м. Київ) ПРОВІДНІ ФОРМИ ЛІДЕРСТВА В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ.....	369
Сав'як У.І.(м.Київ) ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ.....	370
Світязук І.В. (м.Київ) ФАКТОРИ ІННОВАЦІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МІСТА (НА ПРИКЛАДІ М.ЛЬВОВА).....	373
Северинчик О. П. (м. Київ) РОЛЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....	374
Совсун І.Р. (Київ) ІДЕОЛОГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ: УНІВЕРСИТЕТ ЯК БІЗНЕС-ЦЕНТР?.....	376
Терещенко І. І. (м. Київ) ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....	378

Тогунова В.А. (м.Київ)	
РОЗВИТОК ОСВІТИ В УКРАЇНІ У ВИМІРАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	379
Фурдик О.М. (м. Київ)	
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ: ЕКОНОМІКО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ ОГЛЯД.....	381
Хижняк О. В. (м. Харків)	
ПРОТЕСТНА КОЛЕКТИВНА СОЦІАЛЬНА ДІЯ І «ВУЛИЧНА ДЕМОКРАТІЯ».....	382
Цвіркун А.С. (м.Київ)	
ПРОБЛЕМИ ПОКРАЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В УКРАЇНІ ЯК ЧИННИК СУСПІЛЬНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ.....	384
Цюпак І.Г. (м.Київ)	
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	386
Шевель І.П. (м.Київ)	
МУЛЬТИКУЛЬТУРНІ КОНФЛІКТИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	388
Шевченко Г. В. (м. Київ)	
ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ.....	389

Концепція конференції «Варіації модерну та модернізації: український соціум в контексті глобальних процесів»

Провідні представники сучасної світової соціології дійшли консенсусу, що вивчення походження, сучасного стану, динаміки та варіацій модерну на глобальному, національному, регіональному та локальному рівнях є одним зі центральних завдань соціологічної науки сьогодні. Сьогодні вчені-соціологи усвідомлюють, що жодне суспільство не є взірцевим з огляду на свій ступінь модернізації, відтак модернізація залишається нагальним завданням – теоретичним та практичним – для більшості соціумів глобальної спільноти.

Категорії модерну (модернів) та модернізації окреслюють контекст дискусій, до яких залучаються академічна та політична спільноти, слугуючи підмурівком як для розмислів про сучасний соціум, так і для розроблення політики, скерованої на досягнення суспільного блага. Рівночасно ці поняття діють як своєрідний подразник для науковців та учасників публічної сфери, позаяк суб'єкти рефлексії про модерн незрідка керуються зіткненням між імперативами граничного, тотального пояснення та вимогами прагматичної зосередженості на конкретніших питаннях; власне подібне тертя є характерним для досвіду модерну.

Фундаментальні проблеми пізнання соціального світу неможливо релевантно досягнути в поверхово-deskриптивних категоріях, які набувають форми або енкомію (приміром, дискурс неоліберальної глобалізації), або інвективи (інтерпретація будь-яких подій у світі як боротьби з безжальною логікою циркуляції капіталу). Серед учених, які включені до процесу розбудови системи координат з метою осягнення рушійних сил модерну (модернів) та розробки приписів для політики модернізації, позаяк лідери пострадянських держав – від Д.Медведева часів його президентської каденції в Росії до Президента України В.Януковича – наголошували та наголошують, що їхньою метою є модернізація суспільств, якими вони керують.

Свого часу М. Вебер провів загальне положення про взаємодію ідей та інтересів: «Не ідеї, а матеріальні та ідеальні інтереси прямо керують поведінкою особи. Однак дуже часто “картини світу”, витворені “ідеями”, у спосіб, подібний до стрілочника, визначають шлях, яким динаміка інтересів просувала далі дію». В епохи радикальної реструктуризації суспільства й трансформації його ціннісної сфери, тобто у ситуаціях соціального дисбалансу, зміни можуть ініціюватися та просуватися групами, які позбавлені «матеріальних» ресурсів, однак володіють ресурсами ідеаційними, тобто залучені до процесу продукування ідей. Ідеї загалом та наукові ідеї зокрема (формою існування останніх є дослідницькі програми) не зводяться до ментальних станів, що віддзеркалюють інтереси та «обслуговують» соціальну дію, зорієнтовану на оптимізацію ресурсів. Соціологічні концепції та, ширше, дослідницькі програми керуються власною динамікою, яка має вибірккову спорідненість із інституційною динамікою академічної спільноти та суспільства загалом. Готовність спільноти суспільствознавців зректися гегемонії індивідуалістично-раціоналістичних та структуралістсько-економістських схем у поясненні соціального світу засвідчує популярність Гантінгтонового трактату

«Зіткнення цивілізацій»: поверховість та хибність його аргументації компенсується наголосом на ідеаційних факторах соціальних змін.

Під цим кутом зору ідеї мисляться як елемент нормативної мотивації дії, що править діячам за дороговказ та орієнтир. Отже ідеї, зокрема ті з них, що були втілені в дослідницькі програми, є не лише продуктом соціальної інтеракції, вони є формою соціальної «акції». Важливість практичного внеску ідеативного виміру – як у вигляді теорії, так і у формі нормативних орієнтацій – до процесу розвитку та модернізації щонайкраще демонструється дебатами про «готівкову вартість азійських вартостей» або про зв'язок між ідеями та мобільністю капіталу в кордонах Європейського Союзу. «Ідеаційний поворот» позначився навіть на «вірних» економічному функціоналізмі, які вдосконалюють свою позицію, висуваючи на перший план не стільки вимогу редукціоністського потрактування ідей, скільки пріоритизуючи інтерналізацію діячами саме економічних парадигм коштом соціологізованого витлумачення чинників розвитку та модернізації суспільства.

Владарювання ідей не лише впливає на наше визначення предмета дослідження, власне воно структурує уявлення про соціальні проблеми, формуючи політичні й управлінські підходи до їх розв'язання, кшталтуючи в такий спосіб політичну та соціально-економічну динаміку.

Відтак, конференція має на меті запропонувати простір для дебатів щодо таких фундаментальних питань:

1) Чи є підстави в суспільствознавців продовжити оперувати концепцією західноцентричного, модерну, чи ця євроцентрична позиція має поступитися місцем ідеї множинних, географічно та хронологічно гетерогенних модернів?

2) Чи можлива модернізація за структурних умов модерної капіталістичної світ-системи? Якщо відповідь на це дослідницьке питання є ствердним, то постає проблема формулювання практичної політики модернізації, що спрямована на реалізацію творчого та благого потенціалу модерну.

3) Якими є рушійні сили модернізації та перешкоди на її шляху?

4) Як співвіднести імперативи модернізації у рамках національної держави зі викликами сучасної капіталістичної світ-системи / глобалізацією?

П.В.Кутуєв

доктор соціологічних наук, професор,

в.о. завідувача кафедри соціології НТУУ «КПІ»

**Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет України “КПІ”
Факультет соціології і права
Кафедра соціології
Наукове товариство студентів і аспірантів ФСП**

**Талліннський технологічний університет,
Талліннська школа економіки та бізнес адміністрування,
Кафедра міжнародних відносин**

**Університет Корвінус, Будапешт,
Факультет економіки**

**Університет Оксфорд Брукс,
Кафедра соціальних наук,
Дослідницька група з європейської політики та суспільства**

Вестон консалтінг, Варшава, Польща

**Академія державного управління при Президентові Киргизької
республіки**

Журнал «Експерт – Юг Росси», Російська Федерація

**Міжнародна асоціація конфліктологів, Москва, Російська
Федерація**

Россотрудничество, Представництво в Україні

**Інститут соціології НАН України,
Відділ соціології культури та масової комунікації**

**Факультет соціології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка**

**Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Соціологічний факультет**

Міжнародна науково-практична конференція з соціології

**«Варіації модерну та модернізації: український соціум в контексті
глобальних процесів»**

28-29 листопада 2013

Програма конференції:

***Секція 1. Модерн/модерни та модернізація в контексті сучасного
соціологічного дискурсу***

Науковий керівник: д.соц.н., професор Кутуєв П.В.

Секретар: к.соц.н., доцент Майструк Н.О.

Від соціології модернізації до модернізації соціології: трансформація соціологічного знання у контексті динаміки глобальних модернів.

Національна держава, модернізація та глобалізація.

Дві версії модерної соціальної реальності: оптимізм модернізаторів versus песимізм світ-системних аналітиків.

Варіації постленінізму та перспективи модернізації України.

Соціальна структура модерну та глобалізація: мобільність versus іммобільність.

Цінності доби модерну та постмодерну: конфлікт та взаємопроникнення.

Секція 2. Політичні та ідеологічні виміри модернізації: Україна і світ

Науковий керівник: к.філос.н., доц. Слушаєнко В.Є.

Секретар: к.філос.н. Радей А.С.

Національна держава в епоху глобальної демократії та глобального громадянського суспільства: Україна та світ.

Імперативи глобального капіталізму та перспективи національної держави.

Множинні модерни та політичні ідеології: ідеологічні конфлікти в постленінській Україні та глобальна арена.

Масова свідомість населення України та зовнішньополітичні орієнтації: Україна поміж Сходом та Заходом.

Модерні соціально-політичні порядки та релігія: типи взаємодії.

Націоналізм та національна ідентичність в Україні та світі.

Соціальний базис піднесення крайніх правих партій та рухів в Україні та Європі.

Можливості для реалістичної лівої політики в глобальному світі та імплікації для України.

Секція 3. Соціальна держава, соціальна політика, соціальна робота: зарубіжні та вітчизняні практики

Науковий керівник: д.філос.н., професор Халамендик В.Б.

Секретар: викладач Мігалуш А.О.

Інституції держави загального добробуту та соціальна політика в Україні.

Соціальна криза, аномія та соціальна терапія у суспільстві, що радикально змінюється: роль соціальної роботи в Україні.

Гегемонія неолібералізму та її альтернативи: від соціального виключення до соціального залучення.

Проблеми бідності та андеркласу в соціології та соціальній роботі: концепції та шляхи подолання.

Секція 4. Інноваційний розвиток: економіка, політика, наука, освіта

Науковий керівник: к.філос.н., доцент Пиголенко І.В.

Секретар: викладач Лисенко М.В.

Інноваційний розвиток суспільства: стратегічні завдання, динаміка, показники та індикатори виміру.

Науково-дослідницька діяльність як фактор інноваційного розвитку.

Інноваційний вимір якості вищої освіти в сучасній Україні.

Глобалізаційні виклики та інновації в системі ринкових відносин: сучасні світові тенденції.

Нормативно-правове регулювання інноваційної діяльності в Україні.

Політичний та управлінський контекст інноваційного розвитку: Україна і світ.

**Склад організаційного комітету з проведення
міжнародної науково-практичної конференції «Варіації модерну та
модернізації: український соціум в контексті глобальних процесів»:**

Згуровський М.З. (ректор НТУУ «КПІ», доктор технічних наук, професор, академік НАН України, заслужений діяч науки і техніки України) – голова оргкомітету
Якименко Ю.І. (перший проректор НТУУ «КПІ», доктор технічних наук, професор, академік НАН України, заслужений діяч науки і техніки України) – заступник голови оргкомітету
Льченко М.Ю. (проректор з наукової роботи НТУУ «КПІ», доктор технічних наук, професор, академік НАН України)
Варламов Г.Б. (проректор з науково-педагогічної роботи НТУУ «КПІ», доктор технічних наук, професор)
Мельниченко А.А. (к.ф.н., доцент, учений секретар НТУУ «КПІ», декан факультету соціології і права);
Федорова І.І. (к.ф.н., професор, заступник декана факультету соціології і права з навчально-виховної та наукової роботи)
Коваль О.А. (к.ф.н., доцент, заступник декана факультету соціології і права з магістерської підготовки)
Северинчик О.П. (ст. викладач кафедри соціології, заступник декана факультету соціології і права з виховної роботи)
Новіков Б.В. (професор, завідувач кафедри філософії)
Кутуєв П.В. (в.о. завідувача кафедри соціології)
Димитрова Л.М. (професор кафедри соціології)
Халамендик В.Б. (професор кафедри соціології)
Коломієць Т.В. (доцент кафедри соціології)
Крижанівська О.П. (доцент кафедри соціології)
Ларченко М.Л. (доцент кафедри соціології)
Майстрок Н.О. (доцент кафедри соціології)
Пиголенко І.В. (доцент кафедри соціології)
Романовська О.В. (доцент кафедри соціології)
Слушаєнко В.Є. (доцент кафедри соціології)
Смірнова В.О. (доцент кафедри соціології)
Титаренко І.О. (доцент кафедри соціології)
Василюк О.І. (ст. викладач кафедри соціології)
Димитров В.Ю. (ст. викладач кафедри соціології)
Клименко М.І. (ст. викладач кафедри соціології)
Лисенко М.В. (ст. викладач кафедри соціології)
Мацко-Демиденко І.В. (ст. викладач кафедри соціології)
Мігалуш А.О. (ст. викладач кафедри соціології)
Радей А.С. (ст. викладач кафедри соціології)
Цюркало Т.І. (ст. викладач кафедри соціології)
Зубенко Д.В. (аспірантка кафедри соціології)
Раптова О.М. (аспірантка кафедри соціології)
Зезенько Л.О. (студентка VI курсу ФСП)
Герчанівський Д.Л. (студент VI курсу ФСП)

Члени оргкомітету від закордонних партнерів:

Назик Бейшенали (проректор з досліджень, міжнародних зв'язків та розвитку Академії державного управління при Президентові Киргизької республіки, Киргизія)

Кріс Вестон (президент Вестон консалтинг, Варшава, Польща)

Сара Вітмор (викладач кафедри соціальних наук Університету Оксфорд Брукс, Великобританія)

Георгій Дерлуг'ян (асоційований професор соціології та публічної політики Нью-Йоркського університету в Абу-Дабі)

Абель Полезе (професор-дослідник кафедри міжнародних відносин Талліннської школи економіки та бізнес адміністрування Талліннського технологічного університету, Естонія)

Ніколай Проценко (заступник головного редактора журналу «Експерт – Юг Росси», Російська Федерація)

Євгеній Степанов (доктор філософських наук, професор, президент Міжнародної асоціації конфліктологів, Москва, Російська Федерація)

Пал Тамаш (директор Центру соціальної політики Університету Корвинус, Будапешт, Угорщина)

Члени оргкомітету від українських партнерів:

Горбачик А.П. (кандидат фізико-математичних наук, доцент, декан Факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка)

Костенко Н.В. (доктор соціологічних наук, професор, завідувачка відділу соціології культури та масової комунікації Інституту соціології НАН України)

Сокур'янська Л.Г. (доктор соціологічних наук, професор, завідувача кафедри соціології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна)

Учасники пленарного засідання:

1. Мельниченко А. А., кандидат філософських наук, доцент, учений секретар НТУУ «КПІ», декан факультету соціології на права НТУУ «КПІ». Тема виступу: «Модернізація соціального управління як фактор модернізації суспільства».
2. Головаха Є.І., доктор філософських наук, професор, завідувач відділу методології і методів соціології заступник директора Інституту соціології НАНУ. Тема виступу: «Ціннісні засади та бар'єри модернізації українського суспільства».
3. Макеєв С.О., доктор соціологічних наук, професор, завідувач відділу дослідження соціальних структур Інституту соціології НАН України. Тема виступу: «Эмпирические исследования классов в современной социологии».
4. Горбачик А.П., кандидат фізико-математичних наук, доцент, декан факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Тема виступу: «Модернізація в порівняльних соціологічних дослідженнях».
5. Коротаєв А.В., доктор історичних наук, доктор філософії, головний науковий співробітник Інституту сходознавства РАН, завідуючий кафедрою сучасного Сходу РДГУ, професор Факультету глобальних процесів МДУ, провідний науковий співробітник Інституту Африки РАН, завідуючий Лабораторією моніторингу ризиків соціально-політичної дестабілізації НДУ ВШЕ. Тема виступу: «Великая дивергенция и великая конвергенция как фазы процесса глобальной модернизации».
6. Нефедов С.А., доктор історичних наук, провідний науковий співробітник Інституту історії і археології Уральського відділення РАН, професор Уральського федерального університету. Тема виступу: "Истоки петровской модернизации".
7. Зинькіна Ю.В., кандидат історичних наук, співробітник Лабораторії моніторингу ризиків соціально-політичної дестабілізації НДУ ВШЕ. Тема виступу: "Как задержка демографической модернизации Тропической Африки может привести к крупномасштабным гуманитарным катастрофам?"
8. Степанов Є.І., доктор філософських наук, професор, президент Міжнародної Асоціації Конфліктологів, професор Московського державного педагогічного університету, Московського державного інституту міжнародних відносин, Інституту молоді. Тема виступу: «Социальное государство как необходимый фактор эффективной модернизации в условиях современной глобализации».

9. Кріс Вестон, президент Вестон консалтінг, Варшава, Польща. Тема виступу: «The national state, modernization and globalizations: the case of South Korea».
10. Кутуєв П.В., доктор соціологічних наук, професор, в.о. завідувача кафедри соціології НТУУ «КПІ», член Громадської гуманітарної ради при Президентові України. Тема виступу «Держава, модерн та модернізація в контексті здобутків історичної соціології».
11. Іщенко В. О., кандидат соціологічних наук, керівник відділу вивчення соціальних протестів Центру дослідження суспільства, старший викладач кафедри соціології НаУКМА. Тема виступу: "Неолібералізм з українською специфікою".
12. Толстов С. В., кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, член Громадської гуманітарної ради при Президентові України. Тема виступу: «Україна між Заходом і Сходом: політичні, економічні та соціально-гуманітарні аспекти».
13. Костенко Н.В., доктор соціологічних наук, професор, завідувачка відділу соціології культури та масової комунікації Інституту соціології НАН України. Тема виступу: “Социокультурная динамика в контекстах модернизации».
14. Дубровський В., Старший економіст Центру соціально-економічних досліджень CASE Україна, старший консультант Київської школи економіки. Тема доповіді "Криза держави як інструменту перерозподілу та перспективи України".

Тези учасників пленарного засідання

Мельниченко Анатолій Анатолійович

(кандидат філософських наук, доцент, учений секретар НТУУ «КПІ», декан факультету соціології на права НТУУ «КПІ»)

МОДЕРНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ФАКТОР МОДЕРНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

В соціологічній, економічній та філософській літературі останнім часом термін сталий (стійкий) розвиток набув неабиякого поширення. Більше того, сама концепція стійкого розвитку стала теоретичною парадигмою для обґрунтування подальшого поступу сучасних розвинених країн. У всьому розмаїтті підходів до розуміння згаданої концепції нам найбільше імпонує той підхід, який розглядає стійкий розвиток як керований, програмний розвиток, що передбачає забезпечення умов розбудови ноосфери, формування нового типу суспільної системи, здатної не тільки гармонізувати взаємодію екологічної, соціальної та економічної сфер, але й забезпечити розвиток людини-людей-людуства.

Загострення кризових ситуацій в контексті протікання глобалізаційних процесів актуалізує і виводить на перший план проблему управління стихійними соціальними процесами. Вирішальне значення тут набувають управлінські механізми, здатні контролювати ці процеси і вносити в них елементи впорядкованості, гармонізації і цілеспрямованості. Проте ці механізми нині не можуть бути адекватно реалізовані, адже бюрократична влада й надалі розширює сферу свого впливу над суспільством, при цьому рівень її професійної компетентності та моральної відповідальності постійно падає.

Сучасні та попередні наукові дослідження у царині соціології, філософії та теорії управління вже достатньо накопичили теоретичних напрацювань для формування концепції інтегрального наукового управління соціальними процесами та системами. Разом з тим, сучасний вітчизняний соціологічний дискурс здебільшого зорієнтований на дослідження окремих соціальних інститутів без їх комплексного та системного охоплення. В свою чергу, вітчизняна соціологія управління особливо «не переймається» проблемами соціального управління в контексті забезпечення сталого розвитку суспільства.

Відзначимо, що в соціальному управлінні існує як суб'єктивна, так об'єктивна сторони, які є важливими компонентами модернізаційних передумов і можуть істотно впливати на характер соціальної модернізації, її тривалість і результати. З одного боку, суб'єктивна складова відображає зміст короткострокових запитів суспільства до існуючого соціального порядку, з іншого – об'єктивна сторона управління дозволяє визначити наслідки модернізаційних процесів у далекій перспективі. З огляду на це, варто погодитися з трактуванням соціального управління як «онтологічного концепту, що фіксує вимір самої соціальної реальності, заломлюється в процесах модернізації» [Иванкина Л.И. Модель устойчивого развития как

модель управляемой социальной устойчивости / Л.М.Иванкина // Теория и практика общественного развития. – 2012. - №7].

Варто наголосити, що плідним і виправданим є розгляд управління як суспільного відношення та виду діяльності. Задля забезпечення ефективної модернізації суспільства через реалізацію управлінських механізмів необхідно сприяти формуванню особливого типу суспільних відносин, а також розробляти відповідну наукову теорію суспільного розвитку.

Перспективи модернізації управління в сучасному суспільстві пов'язані насамперед з трансформацією змісту управління на основі нових соціокультурних та політико-ідеологічних умов. Майбутнє управління повинне бути пов'язане з реалізацією принципів гуманізації, соціального партнерства та соціальної відповідальності. Ієрархічні структури управління в процесі модернізації вже сьогодні починають поступатися місцем мережевим, які базуються не на впливі керуючої на керовану підсистему, а на їх взаємодії та ототожненні. В якості основної тенденції вдосконалення системи соціального управління в період модернізації можна також назвати підвищення ролі самоуправління, коли суб'єкт та об'єкт управління співпадають. Разом з тим, існуюча в Україні удаваність та імітація самоуправління (на прикладі місцевого самоврядування) жодним чином не пов'язана з концептом дійсного самоуправління і, тим паче, жодним чином не впливає на динаміку модернізаційних процесів у суспільстві. Адже, якщо уважно придивитися до вітчизняного інституту місцевого самоврядування, можна розгледіти ті ж самі хвороби, що притаманні централізованим та ієрархічним системам управління (корумпованість, бюрократизм тощо).

Одним з інструментів модернізації соціального управління та суспільства загалом безперечно повинні стати інформаційні технології. Тим більше, що колись Україна вже мала шанс істотно модернізувати соціально-управлінську систему, певна річ на іншому соціально-економічному підґрунті. Йдеться про нереалізовані ідеї академіка В.М.Глушкова. Загалом, сучасні інформаційні технології не тільки дозволяють перейти до режиму постійного діалогу керуючих структур і суспільства, по суті інформаційні технології можуть прискорити історичну трансформацію управління в самоуправління як його ідеально-типову форми (на противагу веберівській бюрократії). Вже той факт, що соціальні мережі (на кшталт Facebook) стали суттєвим фактором зміни політичних режимів, свідчать про серйозний потенціал інформаційних технологій в модернізаційних процесах.

Соціальне управління може стати фактором модернізації суспільства тільки у тому випадку, коли воно буде розглядатися як свідомо, доцільна діяльність, спрямована на досягнення науково обґрунтованих орієнтирів розвитку суспільства.

Підводячи підсумок, можна відзначити, що соціальне управління є не тільки складним, динамічним, але й діалектичним явищем. Його модернізація вимагає наявності постійної інноваційної компоненти та сучасних технологічних досягнень.

Головаха Евгений Иванович

*(доктор философских наук, профессор, заведующий отделом методологии
и методов социологии, заместитель директора
Института социологии НАНУ)*

ЦЕННОСТНЫЕ ОСНОВАНИЯ И БАРЬЕРЫ МОДЕРНИЗАЦИИ В УКРАИНЕ

Неудачный опыт реформирования экономики и политической системы Украины во многом обусловлен несоответствием системы ценностей тем требованиям, которые в современном мире определяют саму возможность успешной модернизации. Изменение ценностной составляющей является одним из решающих условий модернизации экономики и развития демократии в Украине. Советская модернизация была задумана как ускоренный процесс перехода от традиционного общества к индустриальному социальному устройству. Однако это была особая модернизация, в результате которой был получен «другой модерн» (Э. Гидденс). Его принципиальное отличие от западноевропейской модели заключалось в попытке «вмонтировать» традиционные ценности коллективной ответственности и личной безынициативности в систему ценностей индустриального общества. Образовавшийся ценностный конгломерат оказался и основным барьером догоняющей модернизации после развала СССР, и механизмом сохранения определенной социальной стабильности.

Согласно популярной ныне теории множественности модернов культурная уникальность различных типов обществ неизбежно обуславливает для каждого из них свой путь модернизации. Однако наряду с культурной (в том числе и ценностной) уникальностью есть и универсалии (например, общечеловеческие ценности), без которых никакая уникальность не может обеспечить интеграции «уникального общества» в современный глобальный мир. А в этом мире универсалиями становятся ценности, которые представлены в сознании большинства граждан Украины в искаженном виде, соответствующем специфике искаженной советской модернизации и постсоветской демодернизации. Речь идет именно об основополагающих европейских ценностях, которые декларативно принимаются украинским обществом: *равенство перед законом, самореализация, толерантность, открытость изменениям, индивидуальная ответственность, взаимопомощь*. Каждой из этих ценностей соответствует культурно специфическая ценность, определяющая реальные условия, образ и качество жизни граждан Украины: *уравнительность, карьеризм, изоляционизм, консерватизм, атомизированность, патернализм*.

Именно потому, что уравнительность как основополагающая традиционная ценность до сих пор широко представлена в сознании большинства граждан Украины, декларативное принятие принципа равенства всех перед законом не подкрепляется в массовом сознании реальными ценностными основаниями. Что касается карьеризма, то эта ценность становится доминирующей в условиях, где подвывается личная инициатива, позволяющая человеку реализовывать личный потенциал независимо от его статуса. В этом случае единственным реальным механизмом самореализации становится карьера, приобретающая особую

социальную значимость. Ценность толерантности по отношению к представителям различных социальных групп в наших условиях приняла специфическую форму изоляционизма, проявляющегося в увеличении социальной дистанции по отношению к «чужим». С изоляционизмом во многом связан и консерватизм украинского общества. Его проявления обнаруживаются и в микросреде, где все еще сильны патриархальные установки, и в экономике, где большинство населения с подозрением относится к частной собственности, и в политической сфере, где в избирательном процессе конкурируют не идеологии и программы, а отдельные лидеры. Во многом взаимосвязаны атомизированность и патернализм массового ценностного сознания в Украине. Атомизированность проявляется в отчуждении большинства рядовых граждан от государства, а патернализм поддерживается остаточным механизмом постсоветской системы распределения социальных благ.

Украина продолжает декларировать европейский выбор, а значит, и выбор европейских ценностей. Какие для этого есть основания? Они имплицитно заключены в тех ценностях, которые до сих пор сдерживали модернизационные процессы. В каждой из них есть составляющая, воздействуя на которую можно трансформировать постсоветскую ценностную систему в европейскую:

<i>Постсоветские ценности</i>	<i>Ценности-медиаторы</i>	<i>Европейские ценности</i>
Уравнительность	Эквивалентность социального обмена	Равенство перед законом
Карьеризм	Профессионализм	Самореализация
Изоляционизм	Осуждение агрессии	Толерантность
Консерватизм	Последовательность	Открытость изменениям
Атомизированность	Самостоятельность	Индивидуальная ответственность
Патернализм	Социальная поддержка слабых	Взаимопомощь

Так, доминирующая ценность уравнительности содержит не только ориентацию на известный принцип «все взять и поделить», но и ценность эквивалентности социального обмена, когда каждый получает в обществе столько, сколько заслуживает за свой социальный вклад. Ценность карьеры предполагает ценность профессионализма, опираясь на которую можно развивать стремление к самореализации. В ценности изоляционизма исключительно важна та составляющая, которая связана с осуждением агрессии как механизма решения социальных противоречий. Консерватизм предохраняет государство и общество от авантюрных геополитических решений, от смены ставшего уже традиционным для постсоветской Украины курса на евроинтеграцию. Атомизированность как сосредоточенность на ценности собственного выживания содержит и ориентацию на самостоятельность как необходимое условие принятия ценности индивидуальной ответственности. И наконец, патернализм связан с ценностью социальной поддержки слабых в обществе, с пониманием, что они не выживут без человеческой солидарности. Именно в этом понимании заключена перспектива формирования ценности гражданской взаимопомощи.

Рассмотренные выше ценностные составляющие массового сознания могут выступать медиаторами процесса трансформации ценностной системы на пути модернизации украинского общества. Выбор конкретных путей и механизмов социального воздействия на ценности-медиаторы с целью последовательного формирования на их основе системы европейских ценностей в украинском обществе определяется ресурсами государственных институтов, гражданского общества и интеллектуальной элиты Украины.

Макеев Сергей Алексеевич

*(доктор социологических наук, профессор, зав. відділом соціальних структур
Института социологии НАН Украины)*

ЭМПИРИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ КЛАССОВ В СОВРЕМЕННОЙ СОЦИОЛОГИИ

Вариативность теоретических подходов к анализу структурных элементов общества, именуемых в социологии классами, а также множественность эмпирических направлений изучения столь велика, что ее невозможно обозреть в кратком докладе. Оттого внимание сосредоточено исключительно на том, какие приемы используются для выполнения действий, называемых классификацией, и объекты с какими свойствами в результате мы получаем.

Наша наука возникла и вот уже почти два столетия развивается как наблюдение за сходствами и отличиями между людьми, а также их влиянием на качество совместной жизни в рамках национальной культуры, институтов и организаций, по сути, жизни в эпоху Модерна. Поскольку сходства и отличия неисчислимы, постольку навык классифицировать и типологизировать принадлежит компетенции социолога. И потому «классы» представляют собой «предельные генерализации» на основании некоего набора эмпирически фиксируемых признаков, фактически – самые крупные объединения индивидов, которые возможны: тут немыслимы никакие гиперклассы или надклассы.

Имеется не менее пяти способов эмпирической фиксации, конечным результатом которой может быть или дифференциация (это просто разные классы), или стратификация, когда классы иерархизированы вертикально. В первую очередь надлежит упоминать работы Джона Голдторпа (John Goldthorpe) и его коллег, начатые еще в 70-х годах прошлого столетия. К середине 90-х классификация обрела и методическую завершенность в известной классовой схеме EGP (в Англии иногда говорят о Nuffield-схеме, по имени колледжа, в котором работал Голдторп): был создан программный модуль компьютерного отнесения ответов респондентов к тому или иному классу. Во-вторых, недавно в Англии, стране с традиционно постоянным вниманием к проблемам социального расслоения, интернациональный коллектив социологов в конце прошлого десятилетия фактически операционализировал теорию капиталов, создав необходимые методические предпосылки репрезентативного количественного обследования, позволяющего фиксировать и предъявлять обоснованную социально-классовую карту в пределах национального государства.

В-третьих, после построенного в 1961 году П.Блау и О.Данкеном социально-экономического индекса в изучении неравенств практически не встречаются попытки конструирования иерархического классового порядка. Но задача имеет, безусловно, решение, остается только создать и отладить технику исчисления «индекса неравенства», к тому же существуют программы обработки данных, успешно сочетающих все виды используемых в социологии шкал. В-четвертых, уже показана принципиальная возможность построения методики вычисления «индексов неравенства» на массивах данных, не предназначенных специально для исследования неравенств, таких как мониторинг Института социологии НАН Украины или Европейское социальное исследование. В-пятых, имеются и более простые способы фиксировать ситуации и состояния иерархического расслоения. Одним из них является используемое в мониторинге Института социологии обращение к респондентам с просьбой разместить себя на воображаемой социальной лестнице, где первая ступень означает низшее положение, а 7 – высшее.

Сделан вывод о том, что предельные генерализации (классы) обычно организованы в номинальную или псевдометрическую шкалу и представляют собой образования с относительно высокой степенью внутренней неоднородности (сложности). При этом выделение классов и построение индексов неравенства на основе массовых опросов предполагает несколько итераций упрощения, которые начинаются применяемыми шкалами опросников и продолжаются агрегацией пунктов шкалы в обозримое количество признаков, детерминирующих различие или же иерархизацию.

Кортаев Андрей Витальевич

(доктор исторических наук, доктор философии, главный научный сотрудник Института востоковедения РАН, заведующий кафедрой современного Востока РГГУ, профессор Факультета глобальных процессов МГУ, ведущий научный сотрудник Института Африки РАН, заведующий Лабораторией мониторинга рисков социально-политической дестабилизации НИУ ВШЭ).

Зинькина Ю. В.

(кандидат исторических наук, сотрудник Лаборатории мониторинга рисков социально-политической дестабилизации НИУ ВШЭ).

СТРУКТУРА СОВРЕМЕННОЙ ГЛОБАЛЬНОЙ КОНВЕРГЕНЦИИ: ЧТО ОНА ЗНАЧИТ ДЛЯ РОССИИ?

Структура современной глобальной конвергенции имеет достаточно причудливый характер. В последние годы особо быстрыми темпами сокращается разрыв между высоко- и среднеразвитыми странами. Сокращается и разрыв между высоко- и слаборазвитыми странами, но заметно более медленными темпами. При этом достаточно устойчиво растет разрыв между средне- и слаборазвитыми странами. Если в начале 1980-х этот разрыв был довольно слабым (всего в 3 раза) и откровенно затмевался

колоссальным (почти в 10 раз) разрывом, существовавшим между высоко- и среднеразвитыми странами, то в настоящее время этот разрыв уже заметно превысил 5-кратный уровень и оказался практически равным современному (очень значительно сократившемуся) разрыву между высоко- и среднеразвитыми странами. Таким образом, в настоящее время разрыв между средне- и слаборазвитыми странами практически такой же, как и между высоко- и среднеразвитыми обществами, что говорит о том, что за последние 30 лет произошла очень значительная (и при этом достаточно нетривиальная) реконфигурация Мир-Системы. В докладе рассматривается место России в современной Мир-Системе в свете этой реконфигурации.

Нефедов Сергей Александрович

(доктор исторических наук, ведущий научный сотрудник Института истории и археологии Уральского отделения РАН, профессор Уральского федерального университета)

ИСТОРИЧЕСКИЙ ОПЫТ МОДЕРНИЗАЦИЙ И РЕФОРМЫ ПЕТРА I

Процессы модернизации в Европе протекали, начиная с XVI века, и изучение ранних модернизаций выявляет некоторые исторические закономерности, позволяющие понять их внутренний механизм, который, по-видимому, продолжает действовать и в наше время. Речь идет о механизме диффузии технических, экономических и социальных инноваций, который изучался в рамках т.н. культурно-исторической школы, а в настоящее время наиболее ярко представлен в работах У. Мак-Нила и Д. Даймонда.

Последователи культурно-исторической школы полагают, что важнейшие элементы человеческой культуры появляются лишь однажды и лишь в одном месте в результате *фундаментальных открытий* в технике и технологии. Эффект фундаментальных открытий таков, что они дают народу-первооткрывателю решающее преимущество перед другими народами. В случае военно-технических открытий народ-первооткрыватель подчиняет окружающие народы и передает им свою культуру, таким образом, образуется *культурный круг* – область распространения данного фундаментального открытия и сопутствующих ему культурных элементов. С другой стороны, чтобы устоять перед натиском завоевателей, окружающие народы вынуждены поспешно перенимать их оружие. В большинстве случаев перенимаются и сопровождающие фундаментальное открытие культурные элементы, такие как политические институты, одежда, обычаи и т. д. Перед *волной завоеваний движется волна диффузии*; занимаясь новыми культурными элементами, окружающие народы присоединяются к новому культурному кругу. Если же фундаментальное открытие не носит военного характера,

то оно дает народу-первооткрывателю экономические преимущества, обеспечивает ему более высокий уровень жизни, что также вызывает стремление к подражанию у других народов и порождает диффузионную волну заимствований. В странах, присоединившихся к новому культурному кругу, протекает сложный процесс *культурного и социального синтеза*, взаимодействия привнесенных извне культурных элементов с традиционными порядками, этот процесс иногда прерывается периодами *традиционалистской реакции*.

Изучение модернизации XVI-XVII веков показывает, что в этот период в Европе распространялись две диффузионные волны. Первая волна была обязана своим возникновением созданию «флейта», совершенного океанского корабля, который позволил многократно увеличить масштабы морской торговли. Флейт был созданием голландских корабелов, и он подарил Голландии господство на морях. Огромные прибыли от посреднической торговли обусловили избыток капиталов, и эти капиталы искали применения в других сферах, в том числе в мануфактурной промышленности. В поисках новых прибылей голландские предприниматели строили мануфактуры в других странах, в том числе в Швеции, Дании и России; они приносили с собой новые технологии и таким образом способствовали распространению голландского культурного круга. Отличительными элементами этого культурного круга были океанские корабли, морская торговля и торгово-промышленное предпринимательство, а в политической сфере – правление купеческой олигархии и равенство сословий. В Европе распространение голландских инноваций приняло, в основном, характер мирной диффузии. Почти каждое европейское государство стремилось по голландскому образцу завести свой флот, основать торговые компании и вступить в торговлю с дальними странами – и конечно, без корыстных голландских посредников.

Другая диффузионная волна была связана с появлением легкой артиллерии. Легкая полковая пушка «*gegementsstycke*» была созданием литейщиков, работавших по заказу шведского короля Густава Адольфа II. Чтобы эффективно использовать это оружие, Густав Адольф сформировал первую в Европе регулярную армию. Создание нового оружия и регулярной армии вызвало волну шведских завоеваний: в своих походах шведская армия достигала Мюнхена, Франкфурта, Кракова и Полтавы. Страны, подвергшиеся нашествию шведов, были вынуждены заимствовать их оружие, строить металлургические заводы и создавать свои регулярные армии. Чтобы провести эти реформы, нужно было мобилизовать все средства и отнять часть доходов у дворянства, что вызывало конфликт между монархом и аристократией. Согласно теории военной революции М. Робертса этот конфликт приводил к победе абсолютизма и созданию военно-бюрократических монархий.

В XVII веке Россия стала объектом воздействия двух упомянутых диффузионных волн, и модернизация Петра I стала ответом на это

воздействие. В соответствии с теорией, Петр был вынужден стать абсолютным монархом, ему пришлось мобилизовать все средства, чтобы сформировать регулярную армию, создать флот, строить заводы и отливать пушки шведского образца.

Кортаев А. В.

(доктор исторических наук, доктор философии, главный научный сотрудник Института востоковедения РАН, заведующий кафедрой современного Востока РГГУ, профессор Факультета глобальных процессов МГУ, ведущий научный сотрудник Института Африки РАН, заведующий Лабораторией мониторинга рисков социально-политической дестабилизации НИУ ВШЭ).

Зинькина Ю. В.

(кандидат исторических наук, сотрудник Лаборатории мониторинга рисков социально-политической дестабилизации НИУ ВШЭ).

ПУТИ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ ГУМАНИТАРНЫХ КАТАСТРОФ В АФРИКЕ И РОЛЬ РОССИИ НА АФРИКАНСКОМ КОНТИНЕНТЕ

В международных рекомендациях по развитию Африки вопросам снижения темпов роста населения и необходимым для этого мерам уделяется недостаточно внимания.

Задержка со снижением рождаемости во многих странах Тропической Африки ведет к взрывообразному росту численности населения в ближайшие десятилетия. Согласно среднему прогнозу ООН, население Малави, Кении, Уганды, Замбии, Мозамбика во второй половине нашего века превысит население России. Население же Нигерии составит 750 млн, намного превысив население всей Европы, включая Россию. Такой взрывообразный рост населения создает колоссальную нагрузку на экономику, городскую и сельскую инфраструктуру, и способен обернуться крупномасштабными гуманитарными катастрофами.

Ситуация усугубляется тем, что во многих странах Восточной Африки душевое потребление продовольствия едва достигает нормы ВОЗ. Увеличить же его в Африке не получается, во многом потому, что чрезвычайно быстрый рост населения в буквальном смысле «съедает» рост производительности труда – особенно в аграрном секторе, где до сих пор занята очень большая часть африканского населения. Подобная ситуация в прошлом, в том числе в недавней истории Африки, нередко приводила к крупным социально-политическим потрясениям, вплоть до гражданских войн.

Представляется целесообразным сосредоточить усилия в этом направлении на двух главных группах мер:

Обеспечение всеобщего обязательного женского среднего образования. Наш анализ показал, что достижения Цели развития тысячелетия (100% охвата начальным образованием) совершенно недостаточно для предотвращения демографического взрыва, так как рождаемость в этом случае в Тропической

Африке снизится, но составит более 5 детей на женщину (при том что для стабилизации численности населения она не должна быть более 2,1 ребенка на женщину).

Влияние распространения среднего образования (особенно женского) на рождаемость в Африке южнее Сахары намного сильнее. Наш регрессионный анализ показал, что при наличии как минимум неполного среднего (и выше) образования у 70% женского населения старше 15 лет рождаемость в Тропической Африке должна выйти примерно на уровень простого воспроизводства – 2 ребенка на женщину.

Однако с учетом того, что это долгосрочная мера, эффект от которой даже при ее немедленном введении начнет сказываться лишь через 8–10 лет (по мере вступления девочек, получивших всеобщее среднее образование, в активный репродуктивный возраст), необходимо параллельно принимать и другие меры по снижению рождаемости, которые могут дать более быстрый эффект.

Планирование семьи. Заметных успехов в этом направлении добились Эфиопия и Руанда. В Эфиопии рождаемость снизилась за 2000–2010 гг. с 5,9 до 4,8 детей на женщину. Благодаря этому снижению Эфиопия – единственная крупная страна в Тропической Африке, имеющая заметные шансы избежать демографической катастрофы; население здесь удвоится к 2050 г., а затем стабилизируется. Еще более примечательны демографические успехи Руанды: в 2005–2010 гг. здесь удалось снизить рождаемость рекордными для Африки темпами – на 25% за 5 лет, с 6,1 до 4,6 ребенка на женщину.

Огромную роль в достигнутых демографических успехах обеих стран сыграли широкомасштабные правительственные программы, направленные на распространение и повышение доступности средств планирования семьи, в особенности в сельской местности. Исследования показали, что каждый доллар затрат на такие программы приносит 3,5–6 долларов выгоды за счет снижения затрат на достижение Целей развития.

Моделирование сценариев демографического будущего Танзании показало, что при повышении охвата девочек средним образованием на 3% в год и введении масштабной государственной программы планирования семьи население страны удастся стабилизировать уже к середине века, при том на относительно безопасном уровне 80–85 млн человек. Если этого не сделать, население Танзании достигнет к 2050 году 150 млн, а к концу века – 300 млн (два населения России!).

Сочетание стратегических (всеобщее среднее образование) и тактических (массовое распространение контрацепции) мер является весьма дорогостоящим, и мировому сообществу вообще и развитым странам (включая США и Россию) в особенности необходимо оказывать странам Тропической Африки серьезную финансовую поддержку. Однако моделирование демографического будущего Африки показывает, что для большинства стран это единственный способ избежать крупнейшей гуманитарной катастрофы в истории человечества.

Изложенные в записке идеи имеют не только краткосрочное воздействие на ситуацию в Африке, но и глобальное значение. Ныне демографическая ситуация на планете подходит к такому уровню, когда общий рост численности населения планеты остановится и начнет сокращаться, при этом единственный континент,

который будет обеспечивать прирост населения и восполнение негативного роста в Северной Америке и Европе – это Африка с ее нерешенными социальными, экономическими и политическими проблемами. Неизбежно выплескивание этих проблем за пределы континента.

В этих условиях долгосрочное планирование, как и долгосрочные исследования, должны и могут объединять всех главных акторов на международной арене. Стоит подчеркнуть, что серьезные конфликтные противоречия по в общем-то второстепенной проблеме небольшой страны – Сирии – требуют поиска платформы сотрудничества главных действующих лиц в формирующемся полицентричном мире. Проблемы демографической катастрофы и ее последствий в Африке в большей степени, чем Россию, затронут страны Западной и Центральной Европы и Северной Америки. Помочь совместными усилиями мирового сообщества, в том числе и России, найти выход из ситуации – эта задача может и должна стать объединяющей для главных действующих лиц в мире. Инициатива России, направленная на решение этой проблемы, может быть положительно встречена ее западными партнерами, а возможно также и Китаем, и Индией.

Данная инициатива способствовала бы улучшению международного имиджа России, не требуя от нее крупных финансовых затрат, и расширению возможностей конструктивной партнерской деятельности с западными державами.

Chris Weston

(president of Weston Consulting, Warsaw)

***THE NATIONAL STATE, MODERNIZATION AND GLOBALIZATIONS:
THE CASE OF SOUTH KOREA***

The paper examines the rise of South Korea (or the Republic of Korea) with a particular focus on the period of 1961 to 1987 when South Korea transformed itself

from an impoverished, US aid reliant, nominal state, still reeling from the destruction of the Korean War, to the rich, gleaming, thrusting, Asian economic behemoth of more recent times. The story told therein is not necessarily one of an effortless passage to greatness and a highly respectable GDP per capita, there were undoubtedly challenges along the way but there is a narrative that South Korea, due in part to its successful industrial conglomerates, both ruthlessly competitive and highly innovative, combined with solid property rights and inherent entrepreneurship, was set (destined perhaps?) to achieve this deserved status.

The analytical framework will incorporate Mann's four sources of social power in this context. According to Mann¹, the struggle to control these organisations sets the stage for social development. Societies are structured primarily through the entwining of these powers. There are *linkages* and *interactions* between them – ideological, military and political organisations help structure economic ones and vice versa. The power sources generate *overlapping, intersecting networks* of power relations and their *interrelationships* can produce unanticipated, emergent consequences for actors.

Furthermore, the above title borrows from Mann in its plural use since the development of South Korea was influenced by the globalization of capitalism, the globalization of the nation-state and the emergence of the first global empire, the American Empire.

Whilst commentators, such as, for example, Evans², have noted the essential role of the *Chaebols* in the development of South Korea, with the State serving as a key instrument in underpinning the modernization project, this paper seeks to go beyond the surface appearance and examine other key important events and factors that also lay behind South Korea's successful transformation.

There is the key role of the South Korean army which, in addition to its military role, also constituted a source of political and economic power, particularly in the era of Chung Park Hee³.

In addition, there is also the economic role of the *rapprochement* with Korea's former colonial power, Japan and South Korea's re assumption of its periphery role in Japan's economy, which had been seemingly terminated in 1945 following the latter's defeat by the newly emerging superpower, the USA. South Korea's own development would also closely parallel that of the rise of the American Empire, particularly through its substantial involvement as a key US ally in the Vietnam War – indeed a number of the *Chaebols* would rise to prominence through their business and commercial involvement in this war.

The winding down of the Vietnam War in the late 1960s and early 1970s might well have had a negative impact on Korea's modernization trajectory but for the increasing trend of the globalization of capitalism, particularly in respect of the inflows of international capital and South Korea's growing importance to Japan as an integral element of its own economic expansion.

The 1973 Oil Crisis led to an opportunity for South Korea as it became a major beneficiary of recycled petrodollars in an arrangement that closely mirrors the triangular trade of the eighteenth century by which the then emerging power, England, benefitted, as noted by Gunder Frank⁴ and Williams⁵.

Thus South Korea's own *primitive accumulation* of capital throughout the period was an essential ingredient in it realising its modernizing strategy, or ideology.

Finally, the paper will take a brief look at whether "inclusive institutions"⁶ were as important to South Korea's modernization as has been suggested or whether other factors were equally, if not more important, in achieving its transformation.

1. [Mann, *The Sources of Social Power, Volumes 1 to 3*, 2012 and particularly *Volume 4, Globalizations, 1945-2011*, 2013]
2. [Evans, *Embedded Autonomy: States & Industrial Transformation*, 1995]
3. [Kim & Vogel, *The Park Chung Hee Era: The Transformation of South Korea*, 2011]
4. [Gunder Frank, *World Accumulation, 1492-1789*, 1978, p221]
5. [Williams, *Capitalism and Slavery*, 1966 edn]
6. [Acemoglu & Robinson, *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*, 2012, p70-3]

Кутуєв Павло Володимирович

*(доктор соціологічних наук, професор, в.о. завідувача кафедри соціології
НТУУ «КПІ», член Громадської гуманітарної ради при Президентові
України)*

ДЕРЖАВА, ЩО СПРИЯЄ РОЗВИТКУ, ТА ТВОРЧА ПОЛІТИЧНА ДІЯ, ЯК ПЕРЕДУМОВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Ключовим для соціальної теорії сьогодні є питання, за яких політичних інституцій можлива творча дія. Творча політична дія покликана продукувати нові, більш ефективні правила функціонування соціуму, це дія, яка уможливило суспільний поступ, соціетальний розвиток та модернізацію.

Державоцентристська школа, відгалуженням якої є дослідницька програма держави, що сприяє розвитку, запропонувала у 1970-х роках альтернативу панівному у суспільствознавстві системному та біхевіористському дискурсу. Домінантною темою дослідницької програми держави, що сприяє розвитку, є два ключових, за Вебером, індикатори модерну: раціональний капіталізм та раціональна бюрократія. Показано, що інтелектуальним джерелом дослідницької програми держави, що сприяє розвитку, були роботи Ф.Ліста, О.Гінце, М.Вебера та А.Гершенкрона. Ф.Ліст, який сформулював ідеї, близькі до візії дослідницької програми залежності та розвитку недорозвитку, чудово усвідомлював нерівність статусу різних елементів капіталістичної світової системи, а також те, що ліберальна вільна торгівля є вигідною розвиненим націям, які нав'язують недорозвиненим державам нееквівалентний обмін, відтак консервуючи їхню відсталість. Водночас Лістові рецепти подолання відсталості роблять його предтечею державоцентристської школи. У другій половині ХХ століття парадигма залежності вбачала спосіб розриву порочного кола розвитку недорозвитку у виході з капіталістичної світової системи, тоді як світ-системний аналіз пропонував цілісну революційну трансформацію на рівні світ-системи. Натомість Ліст вже у ХІХ столітті був свідомий, що індивідуальні суспільства здатні подолати свою відсталість за допомогою координованих дій держави, спрямованих на плекання національного капіталістичного класу під захистом протекціоністських тарифів та агресивної політики розвитку.

Такі соціологи, як Ч.Джонсон (автор терміну «держава, що сприяє розвитку»), Т.Скочпол, П.Еванс, Д.Рюшемейер, Ч.Тіллі та А.Амсен, запропонували альтернативу Парсонсовому синтезу, зосереджуючись на формулюванні теорій середнього рівня та акцентуючи роль держави у процесах ініціювання та підтримки політики розвитку суспільства. Держава стала розглядатися як структура, що має власні інтереси та діє автономно. Відтак, структури та дискурси держави увиразнюють параметри політики та формують не лише її результати, але й суспільство загалом.

Суттєвим недоліком дослідницької програми держави, що сприяє розвитку, стало перетворення досвіду «азійських тигрів» на універсальну норму. Враховуючи авторитарну традицію імперської Японії, яку припинила лише американська окупація після поразки країни вранішнього сонця у Другій світовій війні, та авторитарність політичних режимів більшості «тигрів», які почали

рухатися в напрямі демократизації лише наприкінці 1980-х років, творці державоцентристської парадигми вважали за необхідне розглядати авторитаризм як єдино можливу політичну оболонку держави, що сприяє розвитку. Авторитаризм позначився на інституційному профілі та політиці східноазійських держав, що сприяли розвитку. Їхній управлінський апарат підкорявся жорсткій ієрархії мілітарного штибу – військові тривалий час домінували в політиці, – а політичне суспільство зазнавало суворих обмежень у своїй діяльності, що дозволяло правлячим режимам нехтувати політичною опозицією та придушувати організований робітничий рух. Але така універсалізація конкретно історичного та регіонального досвіду не означає, що авторитаризм є єдино можливою формою держави, налаштованою на стимулювання розвитку. До традиційної авторитарної держави, що сприяє розвитку, емпіричним референтом якої є країни Східної Азії, прилучається демократична держава, що сприяє розвитку. Така держава відзначається не лише гнучкістю свого бюрократичного апарату, що уможливило використання переходу від фордизму до постфордизму в економіці. Вона орієнтується на високоосвічених професіоналів, як на свою соціальну базу, та на залучення транснаціонального капіталу, як засіб акумуляції. Це відрізняє її від авторитарної держави, що сприяє розвитку, яка зазвичай закорінена у місцевому капіталі та тяжіє до протекціонізму й субсидювання місцевої промисловості. Демократична держава, що сприяє розвитку, йде далі за Евансову концепцію «закоріненої автономії», позаяк передбачає кооперацію держави не лише з капіталістичним класом, але і її співпрацю з інституціями громадянського суспільства, що оперують у системі координат публічної сфери. Принципова відмінність між авторитарною та демократичною державами, що сприяють розвитку, є у використанні двох протилежних типів влади, виокремлених М.Манном: деспотичної та інфраструктурної відповідно.

В Україні розбудова демократичної держави, що сприяє розвитку, яка використовувала б увесь спектр методів, притаманних владі як феномену (від примусу до кооперації), ускладнюється пануванням успадкованої від ленінського режиму патримоніальної бюрократичної культури та поглибленими практиками організаційної корупції. Патримоніалізація держави відбувається у континуумі, екстремумами якого є олігархічний суперпрезиденталізм та олігархічний парламентаризм; симбіонтом такої держави є політичний капіталізм. Відтак, реструктуризація української держави та її трансформація в інституцію, що сприяє розвитку, продовжує залишатися одним із пріоритетних завдань українського суспільства. Зважаючи на те, що імплікацією неоліберального дискурсу стосовно постленінської трансформації стало очікування розгортання динаміки ринку, динаміки, що буде самопідсилюватися після початкової «імплантації» ринкових інституцій, аналітичний інструментар, що розробляється у межах дослідницької програми держави, що сприяє розвитку, є одним із найефективніших знарядь розробки реалістичної політики керування соціальними змінами.

Відтак, є підстави потверджувати, що держава, що сприяє розвитку, є інституційною формою для творчої політичної дії, яка спрямована на розвиток та модернізацію соціуму.

Ищенко Володимир Олександрович
(кандидат соціологічних наук, керівник відділу вивчення соціальних протестів Центру дослідження суспільства, старший викладач кафедри соціології НаУКМА)

НЕОЛІБЕРАЛІЗМ З УКРАЇНСЬКОЮ СПЕЦИФІКОЮ?

Одна з поширених тез стверджує, що політика приватизації державної власності, лібералізації цін, дерегуляції ринків та згорання соціальної держави пов'язана з неоліберальною ідеологією владних еліт, що слідували вказівкам міжнародних фінансових інституцій (насамперед МВФ і Світового банку).

Однак ця, по суті, ідеалістична теза про зумовленість пострадянських трансформацій та їхніх важких соціальних наслідків прямим впливом ідеологічних «ринкових фундаменталістів», які з більшовицьким завзяттям впроваджували неоліберальні реформи, легко піддається критиці. Але якщо пострадянські трансформації навряд чи були напряму нав'язані віряними неоліберальної ідеології, то, може, варто тоді взагалі припинити казати про неолібералізм у пострадянському контексті? Услід за Девідом Гарві, необхідно чітко розділяти неоліберальну ідеологію і практику неоліберальної політики. «Реально існуючий» неолібералізм співвідноситься з неоліберальною ідеологією аналогічно до того, як «реально існуючий соціалізм» співвідноситься з марксизмом.

Іноді тезу про неоліберальний характер постсоціалістичних трансформацій заперечують, вказуючи саме на структурні відмінності від неолібералізму західних суспільств, а також на суперечності з неоліберальною ідеологією. Однак у таких аргументах не враховано, що саме корупція і є одним із найважливіших соціальних механізмів, що збільшує нерівність у пострадянських суспільствах. Попри антикорупційний дискурс прибічників неоліберальних реформ, саме корупція майже завжди супроводжувала грабіжницьку приватизацію в пострадянських країнах.

Окрім корупції, контр-прикладом може бути централізованість і бюрократизованість пострадянських держав, що нібито суперечить настанові на зменшення державного втручання в неоліберальній ідеології. Однак дослідження вказують на повсюдне постання «культури аудиту» (*audit culture*) — регулярних перевірок, оцінювань ефективності та прогресу, вимог надати докази досягнення завдань задля контролю працівників — як характерну рису неолібералізації. У цьому контексті пострадянський бюрократизм і централізм не відмиратиме як пережиток попереднього режиму і не ставатиме перепорою або запереченням неолібералізації — він радше, навпаки, посилюватиметься та ставатиме її інструментом.

У тому, що пострадянський неолібералізм інституційно та ідеологічно відрізняється від неолібералізму Першого світу, немає нічого надзвичайного. Капіталізм як світ-система з самого початку заснований на фундаментальній відмінності капіталізму в ядрі та на периферії. Навпаки, саме позаекономічна експлуатація пригноблених класів на периферії та постачання дешевої сировини уможлилювали інноваційний розвиток капіталізму в ядрі світ-

системи. З іншого боку, теоретики світ-системного аналізу та теорії залежності послідовно зазначають, що те, що вважається пережитками традиційних суспільств у країнах периферії, не тільки не суперечить капіталізму, а, навпаки, сприяє його функціонуванню в конкретних умовах, стаючи в короткій перспективі важливою конкурентною перевагою для периферійного панівного класу. Попри ідеологічну міфологію «вільного ринку» та «чесної конкуренції», жоден капіталіст не відмовиться від захоплення монополії, державних пілг та дотацій, неформальних преференцій чиновників. Якщо це чи не єдині можливості захопити сильні конкурентні позиції на глобальному ринку, то поява «олігархів» — тісно пов'язаних із керівними колами фінансово-промислових груп — є неминучою.

Те, що здається винятками з неолібералізму, часто є якраз навпаки його системним проявом — збільшенням нерівності між соціальними групами, класами та регіонами планети, у тому числі через дію відмінних неоліберальних економічних та політичних інституцій на місцях.

Неолібералізація в українському (та, ширше, пострадянському) контексті стала відповіддю на кризу централізованої планової економіки державного соціалізму (кризу негнучкого управління, дефіциту товарів, зниження продуктивності праці), яка була лише відстрочена у 1970-х підвищенням цін на нафту та дешевими кредитами. Замість поглиблювати соціалістичні перетворення було обрано впроваджувати ринкові елементи та інтегруватися до глобального капіталістичного ринку в якості постачальника товарів із низькою доданою вартістю. У глобальному контексті неолібералізації частини радянської номенклатури вдається інтегруватися у світовий панівний клас. Знайомі процеси приватизації державної власності, лібералізації економіки, згортання радянської соціальної держави стають інструментами встановлення влади нового капіталістичного класу у тісній зв'язці з пострадянською бюрократією.

Толстов Сергій Валеріанович

*(кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу
трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і
міжнародних відносин НАН України, член Громадської гуманітарної
ради при Президентові України).*

**УКРАЇНА МІЖ ЗАХОДОМ І СХОДОМ:
ПОЛІТИЧНІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ
АСПЕКТИ**

Специфіка становища України в сучасній системі міжнародних відносин та цивілізаційних взаємозв'язків давно стала темою гострих дискусій українських політиків і науковців, а в останні півтора-два десятиліття — предметом спорадичної полеміки в зарубіжній пресі та спеціалізованих наукових виданнях. Основні підходи до визначення ролі і місця України в сучасному світі стосуються декількох предметних ракурсів.

З точки зору сучасного політичного моменту ледь не головним аспектом стало визначення режиму економічних зв'язків України з ЄС та країнами-учасниками євразійського інтеграційного проекту. Проте характер та перспективи становища України в сучасній Європі та євразійському просторі безпосередньо стосуються і деяких інших традиційних аспектів, таких як: специфіка геополітичного становища; наявність історично обумовленого субстрату конфесійно-територіальних сегментів європейської макроріхтисної цивілізації; суперечливе поєднання залишкової пострадянської ментальної спадщини та впливу вестернізації, насамперед у політичній та масовій культурі; специфічна двомовність переважної частини населення, яка в поєднанні з суперечностями між Заходом та Росією створює ефект ментально-цивілізаційного розколу, який безсоромно експлуатується політичними угрупованнями в електоральних цілях. Характеризуючи стан, роль і місце України в сучасному світі та регіональну оточенні можна висловити декілька базових тез та гіпотетичних тверджень.

1. Враховуючи довготривале перебування країни в перманентному «перехідному стані» та невизначеність внутрішніх політичних та економічних засад держави і суспільства не слід очікувати на можливість визначення загальноприйнятної моделі політичного та економічного розвитку, властивої для низки країн, які знаходили вихід зі стану тривалої стагнації. Тобто, спочатку відбувається врегулювання головних проблем державного устрою, визначення форми правління, рівня забезпечення прав і свобод, засад соціокультурної політики та ін. на внутрішньополітичному рівні, та вже на базі цього можна розраховувати на впровадження «прогресивістських» стратегій програм розвитку, окреслення загальнонаціональних цілей та орієнтирів.

2. В сучасних геополітичних схемах Україна тлумачиться, переважно, як «опорна точка», «ключова» чи «буферна» держава, що може використовуватися третіми країнами у різний спосіб – для стримування супротивників, як плацдарм для геополітичного впливу чи як специфічна стрижньова країна, яка допомагає утримувати певний баланс між сильнішими конкуруючими гравцями. Такий статус об'єктивно зумовлює складність участі України в сучасних інтеграційних проектах та альтернативність способів позиціонування в безпекових відносинах, які не завжди залежать від суто внутрішнього вибору, однак можуть визначатися впливом зовнішніх факторів.

3. Тривалий час причіники «вестернізації», насамперед у період з середини 1990-х до початку глобальної економічної кризи в 2007-2008 рр., розглядали перспективи України в форматі простої схеми «демократичного» та «цивілізаційного» транзиту. Вважалося, що країна має універсальну перспективу, яка полягає в запровадженні імітаційних реформ економічного та політичного характеру, здатних привести державу до НАТО і ЄС та гарантувати відповідність політичної системи західним стандартам. Однак нова міжнародна ситуація, що склалася після 2008 р., не тільки не

передбачає уніфікованих сценаріїв розвитку, але й свідчить про посилення поліцентричної природи світу, який складається з багатьох центрів впливу та інтеграційних спільнот, що мають різну цивілізаційну специфіку та ступені політичної гомогенності.

4. Сусідство України з ЄС та євразійським об'єднанням, що формується на базі ЄврАзЕС та Митного союзу (МС), стимулює пошук адекватного формату стосунків з цими інтеграційними структурами, які висувають Україні ультимативні умови та наголошують на несумісності їх критеріїв та необхідності абсолютної адаптації до їхніх нормативів. Загострення конкуренції між ЄС та МС створює для українського суспільства небезпеку загострення внутрішніх суперечностей (політико-економічних, соціокультурних, регіональних тощо). Спроби впровадження асиметричного балансу в відносинах з ЄС і МС призводять до погіршення стосунків з обома інтеграційними об'єднаннями та супроводжуються посиленням тиску на владні кола України.

5. Спроба реалізації відкритих економічних відносин України з ЄС та країнами СНД являє собою компромісну модель м'якої різновекторної інтеграції, яка ґрунтується на продовженні традиційної політики балансування як засобу забезпечення політичного суверенітету та відносних економічних переваг, у тому числі за допомогою дотримання позаблокового статусу та сприяння пом'якшенню суперечностей на європейському просторі. Невдача цього курсу скоріше за все означатиме втрату офіційним Києвом автономної ролі в європейській політиці та порушення хиткого внутрішнього компромісу між різними сегментами панівної верстви суспільства, що вочевидь стане прологом до нового циклу внутрішньополітичної боротьби за владу та економічної дестабілізації з важко прогнозованими результатами.

Костенко Наталя Вікторівна

(доктор соціологічних наук, професор, завідувачий відділом соціології культури і масової комунікації Інститута соціології НАНУ)

СОЦИОКУЛЬТУРНАЯ ДИНАМИКА В КОНТЕКСТАХ МОДЕРНИЗАЦИИ

1. Успешность общественных модернизаций, как известно, существенно зависит от факторов внеэкономического свойства, таких как доминирующие в обществе ценности, общественный климат, способствующий или препятствующий «использованию энергии улучшения» (З.Бауман), чем, собственно, воодушевлены любые проекты модерны, уводящие в перспективу. В отечественных дискурсах относительно моделей и усилий модернизации все чаще артикулируется важность культурных механизмов, настоятельность выработки культурной политики, которая стимулировала бы социокультурное обновление

общества. Между тем, современная культура смешения порядков производства и потребления не торопится предлагать ясные и понятные образы времени, культурное будущее заслоняется дрящимся настоящим, ускользая от корректных прогнозов. Эволюционные ритмы движения культуры в течение последних десятилетий постоянно сбиваются как глобализационными потоками, так и локальными трансформациями, и оценки происходящего в смысловых и темпоральных модусах определенно затrudнены.

2. Осмысление социокультурных процессов осуществляется сегодня социологией на платформе концептуального разнообразия интеллектуальных и прагматических проекций относительно автономности культуры, ее влияния на общественное развитие. Диапазон познавательных и объяснительных конструкций варьируется от цивилизационных подходов до режимов интимного потребления культурных инсайтов, вещей и технологий. От формулы «культуры как текста» до идеи «культуры как телесности», увлекающей за пределы империи символического, но требующей «культурного перевода» для тех материальных, информационно-технологических импликаций, которые продуцируют порядки власти (Д.Бахманн-Медик). От алгоритма мерить культуру эпохами, эпистемами, временными стилями до обнаружения минимальной формы темпоральной дифференциации, обеспеченной цифровой эстетикой современного искусства (М.Хансен) и т.д.

3. Учитывая значимые концептуальные предложения для панорамного обозрения культурной динамики, фокус в ее наблюдении и интерпретации может быть сконцентрирован на взаимодействии процессов, состояний и результатов **культурной репродукции** и **культурной мобильности**. Последние дают неординарные комбинации касательно изменений ценностных и смысловых универсумов, символической среды, любых нематериальных ресурсов социума, культурной продукции и культурного потребления. Легко предположить, что эти движения осуществляется с разной интенсивностью в отдельных социокультурных сегментах, институциональных и частных сферах и с разными следствиями в отношении культурной компетентности граждан и их культурных реализаций. В общем виде **культурная репродукция** предполагает *институциональную легитимацию* культурных продуктов, *гомологию социальных и культурных статусов* («высокие» жанры - элите, «низкие» - уязвленной публике), *линейные* движения. **Культурная мобильность** обеспечивается *медиа-легитимацией по факту* с помощью вездесущных медиа (ubiquitous media), *всеядным культурным потреблением* (omnivorousness), *мобильностью роения* (Х.У.Гумбрехт).

4. Разумеется, картография взаимосоотнесенности обозначенных вложений в динамику всего лишь наметила бы координаты исследовательского внимания к столь подвижной конструкции, поскольку сегодня новшества поспешно рутинизируются, архаика стилизуется согласно модным трендам, культурные события производятся в ходе

культурных практик. Т.е. динамические культурные процессы лишь в первом приближении могут рассматриваться из перспективы оппозиции «традиции vs. инновации» или в терминах сопоставления культуры модерна и постмодерна. Мультиплицированность образцов ослабляет напряжение казалось бы устойчивых оценочных дилемм, реформируя их и предлагая целый спектр возможных измерительных или описательных векторов, которые указывают на *пространственно-временные* культурные состояния (вектор «реальное ↔ виртуальное»), *контекстуальные* измерения (историческое, национальное ↔ космополитическое, глобальное), *формирующие, фигуративные* (иерархии ↔ гетерархии, множества, идеальные типы ↔ имиджи).

5. В целом, речь идет о том, что на фоне согласованного, стохастического и противоречивого взаимодействия культурных, политических и рыночных императивов одновременно осуществляется *воспроизводство культурных универсалий* и производятся *либерализующие культурные эффекты*, высвобождающие всяческие различия, от социокультурных, политических до биопсихических и материальных. Как результат формируются особые (типичные и атипичные) *множества* культурной продукции и культурных предпочтений, которые социологам следует представлять (воображать, концептуализировать), устанавливать (сегментировать), оперативно обрабатывать (типологизировать), предоставляя методологические основания и эмпирические базы модернизационным проектам.

Секція 1. Модерн/модерни та модернізація в контексті сучасного соціологічного дискурсу

Білан Р.А(м. Київ)

[Bilan_ruslana@i.ua](mailto: Bilan_ruslana@i.ua)

СОЦІАЛЬНА МОБІЛЬНІСТЬ ТА ІММОБІЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Сучасне суспільство є динамічною системою, яка складається із статусів, ролей, зв'язків, позицій, що постійно ускладнюються. Сьогодення – це доба модернізації, коли плінність займає неабияке місце на шляху модерну. Це вже не стабільне утворення, яке прагнули створити в радянські часи, це урбанізована, індустріальна, що безперервно змінюється. Модернізація являє собою оновлення, вдосконалення, складну сукупність різноманітних рухів, від економічних до соціальних.

Таким чином, можна звернути увагу на поняття мобільність, тобто плінність - постійна модифікація. Це явище досліджували Арістотель, Р. Декарт, Дж. Локк, Р. Бендикс, С. Бляхман, О.Д. Данкен, П. Сорокін, Д. Трейман, Г. Чередниченко, С.О. Макеєв, Т.І. Заславська, Н. Коваліско, Ф.Р. Філіпова, а також психологи як К. Юнг, Е. Еріксон, З. Фрейд. Вивчення мобільності є досить актуальним питанням в силу того, як людина просувається в соціальному світі.

Початок вивчення соціальної мобільності витікають з робіт П. Сорокіна. Під соціальною мобільністю він розуміє будь-який перехід індивіда або соціальної групи з однієї соціальної позиції в іншу. Існує два основних типи соціальної мобільності : горизонтальна і вертикальна. Горизонтальна соціальна мобільність - перехід індивіда з однієї соціальної групи в іншу, розташовану на одному і тому ж рівні. Під вертикальною соціальною мобільністю розуміються переміщення індивіда з одного соціального шару в інший. [1, с. 302] Індивіди постійно здійснюють переміщення в соціальному просторі. Вони циркулюють в суспільстві, як кров циркулює в організмі.

Також П.Сорокін згадує про висхідну та низхідну вертикальну мобільність. Висхідна мобільність – це безперечно висхідний рух, наприклад, людина займає вищий статус, проте Back mobility - це часто деградація індивіда чи групи в цілому. Це стагнація соціальної системи. Сорокін виділяє два види мобільності: мобільність як добровільне переміщення, та мобільність, що пов'язана зі змінами в структурі, наприклад з демографічними чинниками.

Вчені розглядають різноманітні фактори, які впливають на мобільність. Економічний фактор відіграє важливу роль у сучасному суспільстві і надає можливість просування до вищих верств. Наступний – це професія, адже з появою нових технологій, з модернізацією з'являються новітні професії. І відповідно індивіди намагаються посісти престижні професії. Щоб зайняти вищий ступінь у соціальній ієрархії, індивід має отримати відповідну освіту, сформувати манери, стиль поведінки. Отже, матеріальна винагорода

стимулюють людину, дають підставу рухатись далі, отримувати певний статус та завойовувати престижні позиції.

Потрібно звернути увагу на протилежне поняття – іммобільність, тобто стабільність, інертність та відсутність метаморфоз. Іммобільна людина чи суспільство - це щось негнучке. Це не пластилін, з якого можна виліпити будь – яку фігуру.

Сьогодні соціальні процеси потрібно розглядати в збалансованому ракурсі. Не можна стверджувати, що стійкість – це негативний аспект. З однієї сторони - це відголоски минулого, сьогодні нова доба – період змін, гнучкості та текучості. Сучасна людина повинна самовдосконалюватись, бути готовою до всього, мати різні інтереси. Нові види діяльності потребують швидкої реакції та ризику. Людина має усвідомити, що вона є унікальною, і саме вона буде та трансформувати суспільство. З іншої сторони, сьогодні щось стає мобільнішим, а щось іммобільнішим. Тому ці два процеси тісно переплітаються, через те, що руху не може бути без постійної дії.

Отже, міцність все таки має місце в соціальній ієрархії відносин, попри швидку модернізацію соціальної системи. Тому вчені почали розглядати мобільність з різних позицій: з позиції економіки, соціології, філософії, демографії, адже такий науковий інтерес пов'язаний з підвищенням динаміки соціальних процесів на сучасному етапі розвитку людства.

Список використаних джерел:

1. П. Сорокин. Социальная стратификация и мобильность. // Питирим Сорокин. «Человек. Цивилизация. Общество». (Серия «Мыслители XX века»). М., 1992. С. 302-373. (Текст адаптирован).

Богданова О.В. (м. Київ)

Olena.Bogdanova@gmail.com

РІВЕНЬ ТА СПЕЦИФІКА РЕЛІГІЙНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СУСПІЛЬСТВ: ЧИ ВСЕ ЩЕ МАЄ ШАНСИ НА СПРАВДЖЕННЯ ТЕОРІЯ СЕКУЛЯРИЗАЦІЇ?

Теорія секуляризації, згідно з якою значення релігії у суспільстві загалом та для окремого індивіда зокрема зменшується по мірі модернізації суспільства, пережила періоди як потужного домінування в соціології другої половини ХХ століття, так і стрімкої втрати позицій наприкінці ХХ – початку ХХІ століть. Важливе уточнення, що теорія секуляризації має евристичну цінність принаймні для розуміння релігійної ситуації в європейських суспільствах, хоча й не описує ситуацію в інших країнах, теж в останні роки було піддано вельми переконливій критиці. Наприклад, як зауважив Хосе Казанова, динаміка

вчасмин «держави, церкви та нації»¹ має значно більше евристичного потенціалу, ніж теорія секуляризації, для пояснення різючих відмінностей у сьогоденній релігійності таких східноєвропейських суспільств, як високорелігійна католицька Польща та виразно нерелігійна католицька Чехія; понад те, якщо ми очікуємо вищий рівень секуляризації поряд з вищим рівнем модернізації, то більш релігійна Західна Німеччина має бути менш модернізована, ніж значно менш релігійна Східна. З іншого боку, не можна твердити, що теорія секуляризації остаточно полишила арену академічної полеміки: лише два роки тому один із її найвідоміших апологетів – Стів Брюс² – запропонував ре-дефініцію теорії секуляризації, що вносить суттєві зміни в предмет дискусії, оскільки замість зменшення й остаточногo зникнення релігійності пропонує дискурс зміни світоглядних й організаційних форм релігійності як наслідку модернізації (причому в певних аспектах ці зміни можна інтерпретувати як послаблення релігійних організацій, а отже секуляризації). У результаті, теоретичні опоненти – С. Брюс та Х. Казанова – різними шляхами приходять до однакового запитання, якою нині є релігійність модернізованих суспільств загалом та європейських зокрема?

Доречно поставити й подальші запитання. У яких термінах доречніше представляти зміни в релігійності європейських суспільств: де-християнізації, приватизації, індивідуалізації, плюралізації, еkleктизму, пост-секуляризму тощо? Чи можемо ми говорити про загальні тренди в релігійності модернізованих суспільств чи тренди будуть різними, залежно від того, яким є домінантне віросповідання, або інших факторів?

Дані Світового дослідження цінностей (WVS) та Міжнародної програми соціальних опитувань (ISSP) дозволяють уважніше поглянути на рівень і специфіку релігійності деяких сучасних суспільств, зокрема європейських. За деякими показниками, релігійна ситуація у європейських суспільствах є виразно різною: наприклад, віра в Бога коливається від близько 40% до майже 100%, віра в життя після смерті – від 25% до майже 80%. А відтак вкрай складно говорити про єдину картину секуляризації навіть у межах лише Європи. З іншого боку, поглянувши уважніше на дані, ми все ще можемо теоретизувати про певні тренди. Наприклад, майже в кожному європейському суспільстві (окрім Мальти) віра в реінкарнацію становить щонайменше 15%, у більшості з європейських країн – 20% і більше, а в Литві та Ісландії віра в реінкарнацію сягає навіть 40%. У згаданій вище Чехії, яка є найменш релігійною у Європі за рівнем віри в Бога (близько 40%) та неабияк контрастує із сусідньою Польщею (де майже 100% декларують віру в Бога), понад 20%

¹ Casanova P. *The Religious Situation in Europe* / José Casanova // *Secularization and the World Religions* / Ed. by Hans Joas and Klaus Wiegandt. – Liverpool University Press, 2009. – P. 206–227.

² Bruce S. *Secularization: In Defence of an Unfashionable Theory* / Steve Bruce. – Oxford: Oxford University Press. – 2011. – 243 p.

вірять в реінкарнацію й приблизно стільки ж вірять у реінкарнацію в Польщі. Тож наскільки католицькою є сьогоденна Польща, якщо з 80% тих, хто вірять у життя після смерті, понад чверть вірить у реінкарнацію, яка є заперечуваною офіційною доктриною Католицької Церкви? Україна, яка є не настільки релігійною, як Польща, але зовсім не настільки атеїзованою, як Чехія, має вельми подібну ситуацію щодо віри в реінкарнацію – між 20 та 30%, за результатами опитувань WVS та ISSP різних років. В усіх європейських суспільствах рівень відвідування християнських церков є вельми низьким, але дані щодо частоти молитви мають широкий діапазон, подібно до віри в Бога та життя після смерті.

Відтак, з одного боку, ми маємо визнати неабиякий плюралізм релігійної ситуації у Європі, а відтак і значущість різних факторів для рівня й специфіки релігійності певного суспільства (зокрема взаємодію державного апарату й релігійних організацій, зв'язок між національною та релігійною ідентичністю, до чого закликає Х.Казанова³). Однак, з іншого боку, дані все ще лишають нам шанс для виокремлення певних трендів, а відтак для спроб окреслення змін у релігійності населення європейських суспільств загалом. Наприклад, низький рівень відвідування християнських церков та примітний відсоток віри в реінкарнацію, попри її відсутність в сучасній офіційних доктринах католицизму, православ'я та всього різноманіття протестантизму, може вказувати на відмову вагомої частини вірян сприймати релігійні організації та професійне духовенство як тих, що можуть запропонувати духовну істину в її повноті, що якраз і є одним із проявів зменшення впливу релігійних інституцій, на якому наголошує С.Брюс, хоча і не може бути потрактоване як зменшення релігійності на світоглядному рівні. Цілком можливо, що відповідні особливості пов'язані з наголосом на критичності сприйняття та незалежності мислення, який з'явився в європейських суспільствах у контексті їхньої модернізації та демократизації. Можна припустити, що за умови поєднання з демократизацією, модернізація призводить до послаблення світоглядного впливу релігійних організацій та релігійних лідерів.

Бондаренко І.С. (м.Маріуполь)

bondis74@rambler.ru

ВПЛИВ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ НА СПОЖИВЧІ ПРАКТИКИ СУЧАСНОСТІ

Суспільство споживання - явище далеко не однозначне. Цьому феномену, його суперечності зараз присвячується безліч суспільствознавчих робіт. Західні соціологи зверталися до осмислення цього феномена ще в кінці минулого століття.

³ Casanova J. Cosmopolitanism, the Clash of Civilizations and Multiple Modernities / José Casanova // Current Sociology. – 2011. – Vol. 59, # 2. – P. 252 – 267.

Суспільство споживання (consumer society) тлумачиться як сукупність суспільних відносин, організованих на основі принципу індивідуального споживання (консьюмеризму). Воно характеризується масовою активною споживчою поведінкою, а за цим, як прийнято вважати, стоїть відповідна система цінностей та установок. Глобальна масова культура несе з собою постійно розширювану семіотизацію споживання. Споживач від споживання речей переходить до споживання знаків - престижу, успіху тощо. Стрімко формується глобальна метакультура щастя, задоволення та комфорту.

Людина ж, яка формується масовою культурою, несе в собі нове розуміння моралі, права, норми й відхилення, що спираються на цінності індивідуалізованого гедонізму. Імперативом цієї культури та індивідуальним кредо її носіїв стає потурання своїм бажанням, прагнення до максимізації задоволення і споживання.

Сама ідея масової культури виникає в 20-х роках у рамках доктрини масового суспільства. Поняття «маса» має не тільки кількісні характеристики (більшість суспільства), але й якісні: знеособленість, переважання почуттів, втрата інтелекту й особистої відповідальності за свої рішення і вчинки. Найбільш концентроване втілення масової культури - кітч (від нім. kitsch - халтура, несмак, штамп). Він виникає в період масової урбанізації як відповідь на запит сільського мешканця, що перебрався до міста й позбавлений свого звичного середовища проживання. Завдання кітчу – створення ілюзії щастя. Саме широке поширення кітчу дало підстави західним соціологам зробити висновок про те, що може спостерігатися зворотна залежність між матеріальним і культурним рівнями населення: досить швидке масове підвищення рівня життя супроводжується зменшенням духовних запитів.

Ключову роль у поширенні масової споживчої культури відіграють сучасні мас-медіа, що володіють одним з найбільш потужних потенціалів щодо впливу на людську свідомість і поведінку та мають величезний потенціал інституціональних інновацій і деформацій. Безпрецедентний розвиток засобів комунікації в останні сто років створює колись небачений семіотичний кругообіг цінностей, смислів, значень, поєднання яких утворює те, що можна визначити як глобальну масову культуру.

Негативні оцінки вченими змісту та наслідків впливу масової культури на процеси засвоєння споживчих практик пов'язані з такими аспектами, як:

- спрощення і примітивізація ціннісно-смыслової сфери особистості;
- поширення ідеології пасивності, всюдозволеності, вульгарності, кітчу;
- поширення в масових масштабах установок безвільності, пасивного гедонізму, пасивно-рекреаційних життєвих практик.

Багато дослідників (Ж.Бодрійяр, П.Бурдьє, Ж.Ліповецькі та ін.) підкреслюють деструктивність, дисфункціональність впливу масової культури на процеси соціалізації особистості, в тому числі споживчої соціалізації. У світлі цієї тенденції в оцінках і висновках учених має сенс докладніше розглянути деформації інститутів соціалізації та соціального контролю в контексті впливу цінностей, символів і нормативних установок масової культури, яка виступає однією з детермінант споживання. Вплив споживчих

установок масової культури обумовлює колапс не тільки традиційної родини та моралі, але й кризу виховної та навчальної ролі інститутів освіти.

Разом з тим, навряд чи можна заперечувати наявність позитивних тенденцій щодо культурного розвитку сучасності, таких як створення сприятливих умов для розширеного діалогу культур, формування толерантності, зростання інформаційних та освітніх ресурсів товариств, які потрапляють в орбіту інформаційної революції. При цьому масова культура виконує роль загального комунікативного поля, органічно пов'язаного з глобальними мережами масових комунікацій і споживчих ринків, поза яких неможливе існування сучасного глобального суспільства.

Список використаних джерел:

1. Бевзенко Л. Стили жизни переходного общества / Л.Бевзенко. - К.: Институт социологии НАН Украины, 2008. - 144с.;
2. Радаев В.В. Социология потребления: основные подходы / В.В.Радаев. // Социс. - 2005 - №1 - С.3-14.;
3. Костина А.В. Массовая культура как феномен постиндустриального общества / А.В.Костина. – М.: Издательство ЛКИ, 2011. – 352с.;
4. Липовецки Ж. Эра пустоты. Эссе о современном индивидуализме / Ж.Липовецки пер.с фр. В.В.Кузнецов – М.: изд-во «Владимир Даль», 2001. – 317с.;

Борсук Н.М. (м. Київ)

nata_borsuk@meta.ua

«МОДЕРНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ШЛЯХ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ»

Останнім часом зміна соціально-економічного, політичного укладу життя, реформи, що відбуваються в українському суспільстві широко вплинули на спосіб життя та матеріальне становище українців. Україна знаходиться на межі вибору шляхів суспільного розвитку. Сучасний стан вітчизняної економіки характеризується поступовим економічним відновленням, але для того, щоб забезпечити сталість темпів економічного зростання потрібно розробити певні довгострокові стратегічні плани. На сьогодні система стратегічного планування соціально-економічного розвитку України відносно регламентована на законодавчому рівні і ґрунтується, насамперед, на Законі України від 23 березня 2000 р. № 1602-III «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», Бюджетному кодексі України, а також Законах України «Про Національний банк України», «Про державні цільові програми» та відповідних постановках Кабінету Міністрів України [2].

Проте всі стратегічні розробки та плани залишаються лише на папері так і не побачивши світ. І тому як наслідок наше суспільство розчаровується остаточно і в нього не залишається і крихти довіри. На фоні всіх цих проблем

для звичайних українців найгострішою залишається проблема малої заробітної плати, відсутність помешкання та зрештою проблема бідності. Бідними вважаються “люди, чий ресурси (матеріальні, культурні та соціальні) настільки низькі, що вони виключаються з мінімального способу життя, прийнятого для країни, у якій вони проживають” [3]. Економічні негаразди гостро вплинули на сім’ї з дітьми, багатодітні сім’ї, пенсіонерів, населення, яке проживає в сільській місцевості та сім’ї, що складаються з непрацездатних осіб. Поряд із цим нагальною залишається проблема доступу до базових можливостей існування: продуктивної зайнятості, освіти, базового медичного обслуговування, нормальних житлових умов. Істотно поширилися масштаби та зросла глибина бідності. Економічна криза не тільки призвела до зростання масштабів безробіття (включаючи приховане безробіття), а й спричинила таке явище, як бідність працюючого населення. Зайняті мають стабільне джерело доходу, але при цьому не мають можливості вести повноцінний спосіб життя. Саме так на сьогодні проблема бідності є найбільш актуальною соціальною проблемою.

Світовий досвід засвідчує, що у часи економічних і політичних криз проблема бідності досягнувши свого піку здатна була досягти масштабів соціальної катастрофи та мати жахливі наслідки. Тому державні заходи спрямовані на соціальний захист населення не дали позитивного результату щодо зменшення рівня бідності. Оскільки я сама українка і мені не байдужа доля моїх співвітчизників я вирішила глибше зацікавитися та дослідити проблему бідності та як саме її можна було б змінити. Одним із варіантів вирішення цієї проблеми я вибрала саме модернізацію. Модернізація - в ідеальному - типовому вимірі - сприяє розвитку цінностей, індивідуалізму [2, с. 41]. Та не просто модернізацію в цілому, а саме модернізацію української економіки, що повинно зсунути проблему бідності з п’ядисталу.

Працюючи над великою базою матеріалів щодо бідності українського суспільства та можливістю модернізувати українську економіку я зробила такий висновок: так як криза має не фінансово - економічний, а системний характер то її коріння криється саме в суспільних негараздах, зокрема в тотальній недовірі, яку можна подолати саме через модернізацію всього суспільства. Так проводячи процес модернізації економіки, потрібно врахувати її складові: макроекономічна політика, макроекономічна стабільність і економічне зростання. Але їх у жодному випадку не можна трактувати як завдання модернізації бо кінцевою метою є забезпечення економічних можливостей розвитку людського потенціалу. Однак не менше значення мають бюджетна і податкова політика. Обґрунтована макроекономічна політика має забезпечити макроекономічну стабільність і сприяти економічному зростанню.

В Україні, економіка великою мірою залежить від світової кон’юнктури, належить монетарній політиці, в тому числі курсовій, але існує небезпека при використанні лише монетарних засобів. Незбалансованість інтересів експортерів українських товарів і споживачів нафти та газу, у поєднанні зі стагнацією легальних обсягів виробництва неминуче унеможливить і макроекономічну стабільність, і економічне зростання. Хоча економічне

зростання якраз пов'язане із підвищенням якості життя та зниженням бідності. За статистичними даними українського інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, рівень бідності (за відносним критерієм) залишився практично незмінним і за їх даними можна зробити висновок, що економічне зростання саме по собі не гарантує покращання якості життя населення, подолання бідності і соціального відторгнення. Економічні трансформації мають (принаймні в Україні) супроводжуватись максимальною економією ресурсів, упровадженням нових продуктів і технологій.

При цьому винахід виключно нових технологій є значно більш ризикованим і потребує більше коштів, а необхідною передумовою запровадження іноземних технологій має стати їхнє доопрацювання згідно з внутрішніми вимогами. Україна, яка має високі технології в ядерній енергетиці, космічних програмах, літакобудуванні, здатна не наздоганяти розвинуті країни, а реалізувати органічно властиву саме нам модель модернізації.

Список використаних джерел:

1. Кутуєв П.В. НОВІТНІ СОЦІОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ: МОДЕРН У КОНТИНУМІ «СХІД-ЗАХІД». Навчальний посібник / П.В. Кутуєв – К.: Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2012. - 292с.
2. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/annot/1602-14>
3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

*Бурик М. Л. (з.Киев)
shoblin@mail.ru*

МОДЕРН, ПОСТМОДЕРН И ТЕЛО ЧЕЛОВЕКА

В начале эпохи Модерна происходит коренное преобразование общественно-экономических оснований формирования и функционирования тела человека. Телесность получает социально-дифференцированный характер. Логика вещей определяет функционирования тела индивида и именно поэтому отпадает необходимость прямого физического принуждения к тому или иному виду деятельности. Производственный процесс требует четкой определенности механики движений, поскольку рациональное использование тела становится важным экономическим фактором еще в мануфактурный период. Такое положение вещей определяет телеологию тела индивида, и каждого отдельного органа «производственных организмов», состоящего из определенного количества индивидов, а также самих этих организмов. Функция определяет органы тела, которые, в конце концов, редуцируются к ней. Тело становится совокупностью органов, то есть функций. Дальнейшая редукция к функции ведет к постмодерному «телу без органов» (Делез), у которого ситуативно формируются те или иные органы-функции, если в этом есть производственная необходимость.

В начале эпохи Модерна труд ремесленника начинает дробиться на выполнение отдельных функций, которые становятся функциями индивида, за счет чего увеличивается производительность труда на технологическом базисе ремесла. В мануфактурный период не только процесс всего общественного производства обусловлен образом жизни общественного тела человека (характером общественного разделения труда в классовых обществах), как это было в предыдущие эпохи, но и производство каждой отдельной вещи становится обусловленным не логикой тела индивида, а логикой тела совокупного рабочего. Теряется связь производителя с предметом. Это обуславливает потерю степени творчества характерной для недифференцированной деятельности ремесленника и обуславливается ей. Теряется целостность вещи как элемента культуры и соответственно детализируется жизненный мир ее производителя.

Такая ситуация определяет необходимость дстройки производителя до целостности и определяет характер этой целостности. То, что на одном полюсе индивид выступает как частичный производитель, с необходимостью компенсируется на другом полюсе в сфере потребления как воспроизведения индивида. Здесь он представляет собой универсальность типа, вполне определенного характером отчуждения: индивид - универсальный потребитель. Редукция вещи в процессе общественного производства выдвигает на первый план ее утилитарность. Массовое мануфактурное и особенно индустриальное производство требует стандартизации вещи и способа ее использования.

Происходит операционализация тела атомарного индивида, которая непременно связана с регламентацией его временно-пространственного позиционирования. «Дисциплина капитала» определяет каждое движение рабочего, и, в конечном счете, он определяется возложенной на него частичной производственной функцией. Это предусматривает углубление и культивирование профессионального кретинизма, с «одномерным», а не гармонично развитым телом. Но если в производственной функции индивид теряет себя, свою самость, то это компенсируется в сфере частной жизни, в сферах воспроизводства тела человека, именно как тела индивида. Благодаря обобществлению характера труда происходит разграничение сфер проживания и работы, а дальше сфер обитания работы и отдыха, на что в свое время обратил внимание М. Вебер. Капиталистический характер труда создает образ и идеал образа жизни индивида. Развитие этого образа жизни тесно связан со стандартизацией и унификации способов воспроизведения тела индивида, превращения его в культурноиндустрию (термин Адорно): еда, жилье, уход, одежда и т.д..

Деятельность тела индивида в производственном процессе заключается в основном в обслуживании машины, или слежении за ней (неважно это конвейер на обувной фабрике, или государственно-бюрократическая машина). Таким образом, человек действует как вещь. Создаются предпосылки для того, чтобы его вещеподобные «действия» и передать вещам, то есть заставить вещи делать для человека то, что она на данном этапе исторического развития человек вынужден делать сам (К.Маркс). Такой овеществленный принцип функционирования тела в эпоху Модерна становится тотальным.

В постмодерній культурі ми спостерігаємо те ж саме соціально-економічне процесу (той же капіталізм). Неслучайно Ю. Хабермас говорить про Модерне як про «незавершений проєкт». Однак постмодерн – це межа капіталізму, період системного кризису передісторії і пошуку шляхів виходу з нього як в теорії, так і на практиці. Культура Постмодерна (в самому широкому сенсі слова) може бути визначена лише в опозиції до культури Модерна як її деструкція, оскільки не має власного основи розвитку.

Вольф О.О. (м.Київ)

info@palliativ.kiev.ua

**РОЗВИТОК ДОПОМОГИ НЕВИЛІКОВНО ХВОРИМ ЯК ПИТАННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ПРОГРАМАХ ПАРТІЙ, УТВОРЕНИХ В
УКРАЇНІ В 2009-2012 РР.**

Паліативна та хоспісна допомога може надаватися особам, що зіткнулися з проблемою невиліковного захворювання. Статистичні дані та експертні дані свідчать, що кількість осіб, які потребують ПХД в Україні, становить не менше 500 тис. осіб, а також не менше 1 млн членів їхніх родин. Ці особи потребують професійного медико-соціального догляду та реабілітації, адекватного знеболення, морально-психологічної та духовної підтримки.

Розпочинаючи з кінця 1990-х років, в Україні спостерігається активний розвиток паліативної та хоспісної допомоги тяжко (невиліковно) хворим громадянам у кінці їхнього життя. Одним із ініціаторів цього процесу (з 2006 р.) стала Всеукраїнська благодійна організація «Рада захисту прав та безпеки пацієнтів». Враховуючи величезну медико-соціальну значимість проблеми, впродовж 2006-2007 років спостерігалася тенденція до інтеграції паліативної допомоги у систему охорони здоров'я та соціального забезпечення України. На підсумковій колегії Міністерства охорони здоров'я України навесні 2008 року Міністр охорони здоров'я України визначив розвиток паліативної та хоспісної допомоги у числі 10 пріоритетів діяльності МОЗ України у 2008 та 2009 роках. У квітні 2008 року Міністерство охорони здоров'я України створило Координаційну Раду з розвитку паліативної та хоспісної допомоги в Україні, а у липні 2008 року – Державне підприємство «Інститут паліативної та хоспісної медицини Міністерства охорони здоров'я України», який визначено як базова (головна) науково-методична та клінічна установа МОЗ України з питань паліативної і хоспісної допомоги. У 2009 р. почала діяти відповідна кафедра у структурі Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П. Шупика, яка активно співпрацює з утвореною у 2011 р. благодійною організацією «Асоціація паліативної та хоспісної допомоги». У 2012 р. до діяльності названих організацій приєдналася «Ліга сприяння розвитку паліативної та хоспісної допомоги в Україні». У 2013 р. на базі Інституту паліативної та хоспісної медицини виник Державний навчально-науково-методичний центр паліативної та хоспісної медицини.

Результатом активної діяльності громадських об'єднань у цьому процесі стали створення та навчально-методична підтримка діяльності першого в Україні відділення паліативної та хоспісної допомоги на базі не-лікувального закладу – територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг), що надає підтримку близько 130 громадянам з особливими потребами (2008-2013 рр.), започаткування програми «Митці на підтримку хоспісів», залучення ряду вищих навчальних закладів України до участі у волонтерській допомозі тяжко хворим та ін. Особливу роль, зокрема, у трьох останніх ініціативах відіграє БО «Асоціація паліативної та хоспісної допомоги».

Разом з тим, у період з 2009 по 2012 р. виникло 46 політичних партій, деякі з яких стали активними діячами виборчого процесу, що засвідчили парламентські вибори 2012 р.

Контент-аналіз програмних документів українських партій, заснованих у 2009-2012 рр. з метою виявлення декларацій, завдань і т.д. щодо розвитку даного виду допомоги політичними силами сприятиме інститутуалізації ПХД в Україні й відкриває можливості для її подальшої адвокації.

Під час проведення дослідження були використаний метод контент-аналізу програмних документів 15 партій, які погодилися взяти участь у дослідженні. Документи були опубліковані на офіційних веб-сторінках.

Контент-аналіз дозволив виділити, що 6 партій з числа аналізованих (Всеукраїнська партія «Дітей війни», Політична партія «Праведність», Політична партія «Козацька Народна Партія», Політична партія «Нове життя», Мерітократична партія України, Програма партії Політичної Партії «Ренесанс») мають досить пропрацьовані програми, які пропонують власні конкретні рішення актуальних проблем соціальної політики.

Це 6 партій містять побіжні згадки про сфери охорони здоров'я, соціального захисту, допомогу уразливим групам суспільства. В основному, це згадки про страхову або безкоштовну медицину й необхідності соціальної допомоги уразливим верствам. До таких партій належать Політична партія «Рідне місто», політична партія «Справедлива Україна», «Партія місцевого самоврядування», Політична партія «Народна сила», Політичне об'єднання «Рідна Вітчизна», Радикальна партія Олега Ляшка, «Інтернет партія України», Партія «Молодь до влади».

Натомість 3 партії з числа аналізованих взагалі не декларують розв'язань питань, що лежать у сфері соціальної політики. Такими є «Право і Справедливість», «Партія Народний захист» і «Наш час».

Отже, аналіз програмних документів 15 партій, що змогли взяти участь у дослідженні, виявив, що питання соціальної політики, які лежать в ракурсі їх зору, стосуються людей похилого віку, ветеранів, людей з особливими потребами, безкоштовної або страхової медицини. У жодному з них не йдеться про проблеми тяжкохворих (невиліковних) людей, незважаючи на те, що їх кількість значна, а в розглядуваний період (2009-2012 рр.) ця соціальна проблема набуває особливого суспільного резонансу.

СУВЕРНИТЕТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ: ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

На сучасному етапі розвитку світової цивілізації відбувається посилення глобалізаційних процесів: інтеграція національних економічних систем окремих держав в одну, вестернізація та тотальна перевага вибору ліберально-демократичного політичного режиму над іншими (дозволяється встановлення силою із зовні) постає проблемне питання збереження суверенітету національними державами і доцільності їх функціонування у сучасному розумінні.

З одного боку міжнародне право та Міжнародні документи (Статут ООН, Декларація...) декларують та надають право націям та народам на самовизначення (п. 2 ст. 1 Статуту ООН; Декларація про принципи міжнародного права). А також зазначають про рівний юридичний статус та суверенність держав, право на вільний вибір й розвиток своїх політичних, соціальних, економічних та культурних систем [1; 2].

У міжнародній системі відносин чільне місце посідає національна держава як результат самовизначення етнічності/нації. Національна держава – це таке політично організоване у межах певних кордонів суспільство, яке утворилося внаслідок політичного самовизначення окремого етносу (або у деяких випадках поліетнічного народу), що консолідується політично у націю, здобуває незалежність і створює суверенну владу на своїй етнічній території. Національні держави, можуть бути, якщо так склалось історично, але не обов'язково моноетнічними [3].

З іншого боку у сучасному світі все збільшуються інтеграційні процеси та посилюються взаємозалежність між державами в усіх сферах (економічній, політичній, культурній). Тобто визначальною рисою сучасності є процес глобалізації. Глобалізація – це сучасна форма міжнародних відносин, яка характеризується поширенням взаємозалежності між країнами в економіці, політичній та культурній системах практично на всю земну кулю [4].

Глобалізація як процес своєрідного об'єднання людства стирає національні кордони держав, об'єднує і пермішує різні самобутні культури та цивілізації, що розвивалися сотні років, а то й тисячоліттями. Натомість створює нові ідеали, свідомість (політичну, суспільну). Одним із головних аспектів у цьому процесі посідає НТП, зокрема розвиток інтернету та мас-медіа як технології впливу на маси, суспільство. Інформація без кордонів, завдяки новим технологіям (інтернет), “безцензурщина” думок та поглядів, переплітання різних культур через об'єднання в одній державі їх носіїв, формування нових цінностей вимальовують нові риси майбутнього людства.

Перспективи розвитку держави як суб'єкта міжнародної політики (із посиленням процесу глобалізації) розглядаються у трьох теоріях глобалізації: мондіалізмі, теорії “золотого мільярду” і теорії конгервенції.

Під впливом глобалізаційних процесів відбуваються зміни у структурі суспільства і держави [5].

З цієї точки зору відбувається втрата державами не тільки національної ідентичності й обмеження державного суверенітету, але й передбачає вплив різних наддержавних та міжнародних організацій (ТНК, ООН, МЕГАТЕ, МВФ, ЄБРР, ЄС, СЕП, Митний Союз, НАТО) на внутрішню політику національних держав, що є порушенням міжнародних документів: Декларації про принципи міжнародного права та Статуту ООН.

Прикладом порушення державного суверенітету є події у Югославії 1999 року. Коли ООН уважно відстежувала ситуацію в Косово і Метохії, однак її санкції на інтервенцію не було. Резолюція ООН, засуджувала дії НАТО як агресію, збрала лише три голоси “за” (Росія, Намібія та КНР) при голосуванні в РБ ООН. З іншого боку, критики інтервенції вважають, що військові дії НАТО проти суверенної країни – Югославії – без санкції Ради Безпеки ООН з’явилися порушенням статуту ООН і міжнародного права.

Збільшення боргів держави та запозичення у міжнародних банківських структур (МВФ, Світовий банк) ведуть до зовнішньої залежності. Зовнішні запозичення спричиняють ефект чистого експорту або ефект імпорту. Використання зовнішніх запозичень впливає на підтримання високого курсу вітчизняної валюти через спрямування валютних запасів на фінансування бюджетного дефіциту. Результатом цього може стати зменшення обсягів експорту та збільшення імпорту, що зумовлює формування негативного торговельного балансу [6].

Глобалізація дає виклик національній державі, яка не може протистояти в однині цьому процесу, яка мусить модернізуватися. Модернізується саме розуміння понять нації (етнічної на політичну), функції держави, роль національної держави на міжнародній арені та національна безпека держави.

Тому на нашу думку одним із основних завдань на сучасному етапі розвитку національної держави є відновлення державного суверенітету як результат самовизначення нації.

Література:

1. Статут ООН [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/unc_harter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf
2. Декларація о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций[електронний ресурс]. – Режим доступу:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_569#Find
3. Колодій А. Нація як суб’єкт політики [електронний ресурс] / Антоніна Колодій. – Режим доступу: http://political-studies.com/?page_id=350

4. Волович О.О. Глобалізація: переваги і загрози для нашої країни [електронний ресурс] / О.О. Волович. – Режим доступу: <http://od.niss.gov.ua/articles/485/>
5. Зварич Р. Національна держава в контексті глобалізації [електронний ресурс] / Р.Зварич. – Режим доступу: <http://www.info-prensa.com/article-425.html>
6. Пасько О.В. Економічні та політичні аспекти регулювання державного боргу: Україна та світ [електронний ресурс] / О.В. Пасько. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vsnau/2010_2/6Pasko.pdf

*Герчанівський Д.Л. (м.Київ)
gerchanovskiy@gmail.com*

АНТИМОДЕРНИЗАЦИОННЫЙ ДИСКУРС В СОВРЕМЕННОЙ РОССИИ: ИМПЛИКАЦИИ ДЛЯ ИДЕОЛОГИИ И ПОЛИТИКИ РАЗВИТИЯ

В современном обществе неолиберализм достиг статуса доминирующей идеологии и политической практики, однако современный кризис неолиберальной мир-экономики сделал актуальными поиск альтернативных экономических моделей.

Особенно остро этот вопрос стал для государств полпериферии (в терминологии современного социолога И. Валлерстайна), которые, с одной стороны, были сильнее затронуты экономической рецессией после мирового финансового кризиса 2008-2009 годов, с другой – еще не сформировали законченную государственную идеологию и политическую мифологию.

Показательным в данном случае является опыт Российской Федерации, которая не смотря на все более популярную антиглобалистскую и антилиберальную риторику, активное противопоставления своих государственных интересов интересам традиционных доминионов мир-системы, которые особенно обострились в период текущего президентства В. Путина, уверенно движется именно по пути построения неолиберального общества.

Мировой финансовый кризис 2008-2009 годов вызвал спад в том числе и российской экономики, что в совокупности с низкой эффективностью и непопулярностью новой идеологии стало толчком как к реформированию политической практики, так и к постепенному изменению идеологии. Ответом на экономические пертурбации стал ряд протекционистских мер разной степени успешности. Одновременно с этим на идеологическом фронте впервые за долгое время резко активизировалась традиционная антиамериканская риторика, в частности В. Путин в октябре 2008 г. возложил ответственность за экономический кризис на США [2].

Большую популярность новая идеология получила с началом нового президентства В. Путина. Причиной этому может быть множества факторов,

установление которых лежит на пределах этой роботы, от низкой эффективности и общей эклектичности предыдущей идеологии до ответа на усиление протестного движения. Элементами новой идеологической модели стало обращение к немодерным ценностям: декларируемый государственный патернализм, антилиберализм, умеренный национализм и клерикализация. Это нашло свое выражение в ряде нашедших законопроект, как то закон «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию» (более известный как «закон о запрете гей-пропаганды»), изменение статьи 148 УК РФ «воспрепятствование осуществлению права на свободу совести и вероисповеданий» (также известное как «закон о защите чувств верующих»).

В научной сфере новая идеология сформулирована А. Дугиным и наиболее полно изложена в его работе "Четвёртая политическая теория". В начале работы автор декларирует наличие 3-х несводимых друг к другу идеологий: либерализма, марксизма и фашизма. «Субъектом коммунизма был класс. Субъектом фашизма – государство (в итальянском фашизме Муссолини) или раса (в национал-социализме Гитлера). В либерализме субъектом выступал индивидум, освобожденный от всех форм коллективной идентичности, от всякой «принадлежности» (*l'appartenance*)» [1]. Весь XX век представляется кровавым противостоянием этих могущественным и очень глобальных идеологий, победителем из которого вышел либерализм. Как понятно из названия, автор рассматривает свою концепцию как антитезис к последнему. Все вышеперечисленные концепции, по мнению Дугина, оперировали категорией прогресса, эволюции. Автор однозначно отождествляет модернизацию с линейным прогрессом: «Идея модернизации основана на идее прогресса. Когда мы говорим слово «модернизация», мы, безусловно, подразумеваем прогресс, линейное накопление, определенный поступательный процесс» [1]. Соответственно отбрасывая концепцию линейного прогресса как устаревшую он предлагает отказаться от модерна в принципе.

Вместо него предлагается (на опыте России) обратиться к традиционным ценностям, среди которых он выделяет константы (схожие по наполнению с категорией базиса в марксизме), а именно русский этнос, народ и русскую цивилизацию и переменные – этнические меньшинства, конкретный тип государства и общества. Не сложно заметить, что, что экономическая составляющая при таком взгляде попадает вместе с государством и обществом в ранг переменных, несущественных аспектов, а константы сводится к этническим и идеологическим.

Далее автор описывает модерн как чуждый традиционным этническим ценностям и разрушающий их элемент и заявляет: «Техническую модернизацию нужно отделять от культурной. России нужна своя собственная модернизация, русская модернизация, или модернизация с русским лицом». Фактически в качестве современной российской идеологии предлагается очень специфическая версия консервативного клерикального национализма. Не даром в качестве идеологического базиса автор обращается к работе 1939 года «Порядок большого пространства в правах народов и запрет на интервенцию пространственно чуждых сил. Введение в понятие „рейх“ в правах народов» («*Völkerrechtliche*

Großraumordnung und Interventionsverbot für raumfremde Mächte. Ein Beitrag zum Reichsbegriff im Völkerrecht») Карла Шмитта. То, что Дугин называет «консервативной революцией» и 4-м путем развития фактически представляет из себя что-то очень близкое к одному из 3-х, а именно описанному у Дугина под броским названием «фашизм», только очищенным от расизма и ультранационализма, «модерных» элементов и с акцентом на традиционизм. Автор не отрицает подобной близости: "мы легко обнаружим, что речь идет о Четвертой политической теории (наряду с либерализмом, коммунизмом и фашизмом), которая была скрыта за Третьей (нацистской и фашистской)» [1].

Подобная позиция российской государственной социологической мысли делает как нельзя актуальной и необходимой экспликацию истоков становления антитезисной к неолиберализму идеологии – государства, способствующего развитию.

Список використаних джерел:

1. Дугин А. Критика концепта модернизации. Консервативный ответ на основании четвертой политической теории. [Электронный ресурс] / А. Дугин // Доклад, прочитанный в ходе II Международных чтений по четвертой политической теории "Политическая модель будущего. Актуальность четвертой политической теории как парадигмы консервативной модернизации" (Москва, Социологический факультет МГУ имени М.В. Ломоносова). – 2010. — Режим доступа до журн. : <http://www.studentpulse.com/articles/6/john-locke-and-the-second-treatise-on-government><http://maxpark.com/user/556697085/content/481213>
2. Экономическая политика. Финансовый кризис 2008 года и внутривнутриполитическая ситуация. [Электронный ресурс] / — Режим доступа до журн. http://www.glavagosudarstva.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=77%3A-4&catid=34&Itemid=58

Голіков О.С. (м.Харків)
a.s.golikov@gmail.com

МОБІЛЬНІСТЬ В ФІЗИЧНОМУ ПРОСТОРІ ТА ТКАНИНА СОЦІАЛЬНОСТІ: ПАДІННЯ МОДЕРНОГО СОЦІАЛЬНОГО

Фізичний простір віддавна був важливим об'єктом дослідження соціологів, які неодноразово опинялися перед спокусою просторових метафор. Зрештою, саме фізична просторовість є останнім та крайнім аргументом об'єктивної укоріненості та структурованості людського (в антропологічній) та суспільного (в соціологічній термінології) життя. І мобільність в фізичному просторі як перемога над цими укоріненостями та структурованостями здавна була як універсальним для багатьох культур та цивілізацій маркером соціальної ієрархії, так і важливим чинником становлення тканини соціальності. Саме тому цілком обгрунтовано можна вважати, що трансформація просторового

субстрату соціального життя вже зараз призводить до змін в самій суті соціальності.

Зокрема, вже зараз можна вважати доведеним (зусиллями таких дослідників модерності та постмодерності, як З. Бауман, Ж. Бодрійяр, Ф. Джеймсон, У. Бек, Е. Гідденс тощо), що соціальне в тому вигляді, яким воно було концептуалізоване на межі XIX та XX століть Максом Вебером, Талкоттом Парсонсом, Емілем Дюркгеймом та (меншою мірою) символічними інтеракціоністами, є історичним та змінюваним продуктом конкретних історичних та культурних (конкретно – європейських та похідних від них) умов. Саме тому у своїх визначеннях соціального взагалі та соціальної дії зокрема вищезазначені теоретики не вказували як самоочевидні деякі властивості соціального, тоді як саме ці «самоочевидності» в ситуації «післямодерності» стають проблематичними, дискусійними, а внаслідок цього – несамоочевидними.

Характерно, що саме ці «самоочевидності» спробували «вхопити» американські символічні інтеракціоністи. І хоча до кінця їм це не вдалося, однак можна вважати, що саме цивілізаційна та соціокультурна обумовленість соціологічної теорії в даному випадку очевидним чином сказалася на теоретичних побудовах. Ми маємо на увазі такі «самоочевидності», як недостатність вказування на існування «другого» та врахування цього «другого» «першим» при концептуалізації соціального. Мід, Кулі та Томас в той же час вказували, що окрім «другого» має бути і, говорячи метафорично, «третій» («третя інстанція», за висловом одного з німецьких соціальних антропологів) – себто присутність суспільства не тільки в об'єктивному, але і суб'єктивному вимірі, в інкорпорованому вигляді (що більш чітко було концептуалізовано синтетиками – такими, як Н. Луман, П. Бурдьє, Е. Гідденс).

Таке коригування, по-перше, дозволяє однозначно демаркувати соціальне та несоціальне (до останнього, нарешті, включивши, наприклад, економічне), по-друге ж – глибше зрозуміти трансформації суспільства на межі XX та XXI століть. І тут алармістський вигук Бодрійяра щодо смерті соціального перестає бути метафорою та стає констатацією смерті конкретного, модерного соціального – соціального в тому вигляді, в якому соціальне конституювалося за останні 3-4 століття. Виявляється, розчинення (або зникнення, або схлопування, або ще два десятки метафор) простору призводить до ряду ефектів на тканині соціальності. Соціальне, зокрема, все менше базується на врахуванні «третього», та все більше – на врахуванні «другого» (і тут показовими є, з одного боку, поширення демонстративних видів (взаємодії, політичного маркетингу, соціального (само)маркетингу, маркетингізації соціального, з іншого ж – відродження соціологічного інтересу до біхевіористських та економ-редукціоністських за своєю сутністю моделей суспільства та соціального). Тканина соціальності стає все більш багатомірною (за рахунок збільшення кількостей просторів), все більш дифузною та дискретною (тоді як раніше континуальність соціальності – те, наскільки суспільні зв'язки, взаємовідносини, взаємообов'язки є щільними (див. Е. Дюркгейма з цього приводу) та постійними – вважалася важливим показником

«здоров'я» суспільства. До речі, чи остаточно значущість цього показника елімінована?), все менш колективістично-конкретною (тобто пов'язаною з конкретними та унікальними видами колективності та осуспільнення, з цінностями, традиціями тощо) та все більш індивідуалістично-абстрактною (тобто пов'язаною з універсальними, «холодними», відчуженими від конкретного життя соціальними інститутами, укоріненою в інтересах та потребах).

Дана тема є вкрай перспективною. Саме в її фарватері розташовується дослідження трансформації феномену громадянськості (суто модерного, до речі, феномену, який в післямодерності перетворився на результат (псевдо)раціонального особистісного вибору, а не на апріорність особистісного життя), трансформації просторовості та її сприйняття, (пере)творення соціальних інститутів (під впливом, зокрема, маркетингових процесів) освіти, науки тощо, феноменів благодійності, подарунку, екстазу, повсякденності та її розривів. Але є якась іронія наукової долі в тому, що соціологія, ледве усвідомивши подвійну конституйованість соціального, встає перед проблемою можливої втрати тільки-но узвичаєного об'єкту дослідження.

Давтян А. Г. (м. Київ)

asya.davtian@yandex.ua

СУБКУЛЬТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФЕНОМЕНУ КВН ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ

В умовах сучасного суспільства, що характеризується розмиванням меж між елітарними і масовими елементами соціокультурного простору, культура виступає у ролі механізму саморозвитку та самопізнання людини у її взаємодії з навколишнім світом, як спосіб породження та відбору специфічних ціннісних установок індивідуального та колективного буття. Культура, у визначенні А. Моля, це «інтелектуальний аспект штучного середовища, який людина створює в ході свого соціального життя; це абстрактний елемент навколишнього світу...» [2, с. 83].

Для характеристики сучасного культурного простору доцільним є поняття масової культури, яка, на думку Ж. Бодріяра, має відношення до традиційної культури аналогічне відношенню моди до предмета. Як в основі моди лежить застаріння предметів, так і в основі масової культури лежить застаріння традиційних цінностей [1]. Розвиток засобів масової комунікації призводить до втрати символічної основи людського спілкування, до плюралізації, колажності культури й неможливості її зведення до єдиного знаменника. Такі засади активно використовуються в практиці сучасного телебачення, в руслі якого і почав свій розвиток рух КВН (Клуб Веселих та Найкмітливіших), що знаходиться у просторі між елітарною і масовою культурою – орієнтуючись на параметри елітарної культури та будучи наділеним формально-змістовними характеристиками культури масової, та деякими субкультурними маркерами. Субкультура характеризується як система

цінностей, норм, моделей поведінки, життєвого стилю будь-якої соціальної групи, яка є цілісним самостійним утворенням у межах домінуючої культури [4, с.19].

Така постановка питання є достатньо дискусійною. Існує низка критичних зауваження, щодо виокремлення субкультурних характеристик певної соціальної групи, адже «у сучасних суспільствах існування груп, що поділяють спільні норми та цінності, що мають спільний «стиль життя», є радше ілюзією, ніж реальністю. – зазначає Соколов М. – Культура в цілому складається з компетенцій з виконання певних ролей. Проблема в тому, що ці компетенції розподілені надзвичайно нерівномірно, і за володінням однієї з них не завжди можна сказати, якими ще володіє та чи інша людина...» [3]. Отже, не кожен масовий рух, навіть при наявності певних, характерних для субкультури ознак, може претендувати на таку ідентифікацію стосовно домінантної культури.

Щодо феномену КВН, дослідники по різному підходять до визначення його субкультурного характеру, здебільшого даний масовий рух розглядається як складова частина студентської (Юнісов М., Маласаєв К.), або молодіжної сміхової (Вайль П., Геніс А., Янішевський О.) субкультур. Проте, ми дозволимо собі не погодитися з такими твердженням, адже студентська сміхова субкультура хоча і є частиною «простору» КВН, та не обмежує його собою (дане твердження є актуальним і в зворотному напрямку); формулювання «молодіжна сміхова субкультура» теж не можна вважати вичерпним, через участь у цьому масовому русі індивідів, що через вікові характеристики не належать до складу соціально-демографічної групи молоді.

Для руху КВН, без сумніву, характерні певні субкультурні маркери, а саме: централізованість управління та інституційність; наявність правил гри та моральних норм регулювання поведінки та творчої діяльності команд; соціальні ролі та статуси; характерний стиль та спосіб життя. За Щепанською Т. Б., одними з основних елементів субкультури є символи та знаки. Говорячи про символ, дослідниця має на увазі не тільки знакові об'єкти, а й інші «речі» та фігури мовлення, у тому випадку, коли спостерігається підвищення їх «семантичного статусу» [5, с. 20-21]. У даному контексті, повністю знаковим утворенням є «сленг» (соціолект), притаманний руху КВН.

Отже, розглядаючи співвідношення субкультури та феномену КВН ми нашоувхуємося на двобічність трактування даного питання: з одного боку руху КВН, без сумніву, притаманні описані вище субкультурні маркери, проте з іншого боку їх недостатньо для однозначної ідентифікації учасників руху як окремої субкультури. Спостерігається входження феномену КВН в поле культурного виробництва та споживання, в поле масової культури як продукту сучасного постмодерного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Бодрийяр Ж. Общество потребления / перевод Самарской Е. А. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://bookmate.com/books/NA1122ti>

2. Моль Абраам Социодинамика культуры: Пер. с фр. / Предисл. Б. В. Бирюкова. Изд. 3-е. — М.: Издательство ЛКИ, 2008. — 416 с.
3. Соколов М. Как писать этнографию молодежной субкультуры [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://subculture.narod.ru/texts/unpublished/sokolov.htm>
4. Соціологія: словник термінів і понять / за заг. ред. Біленького Є.А. і Козловця М.А.. — К.: Кондор, 2006. — 372 с.
5. Щепанская, Татьяна Борисовна. Система: тексты и традиции. - М. : О.Г.И., 2004. - 287 с.

*Денисенко В. (м.Львів)
denyvale@gmail.com*

ІДЕЙНІ ОСНОВИ КОНЦЕПЦІЇ ЛІБЕРАЛІЗМУ

Змістовне наповнення ключових ідеологем ліберального дискурсу змінювалося залежно від домінуючої практики осмислення політичних процесів. Зміщення акцентів у розумінні пріоритетності парадигми змін над парадигмою стабільності у політичному дискурсі детерміноване насамперед причинами темпорального характеру. Підґрунтям колізій темпоральності стали установки сприйняття часу як епохи Античності (культура циклічного часу), так і епохи Середньовіччя (культура лінійного часу). Позитивне ставлення до ідеї змін сприяло виникненню умов не лише для появи політичних ідеологій, феномену „масового суспільства”, а й для становлення демократії.

У сучасній фрагментарній культурі характеристиками нового – динамічного – типу мислення виступають поняття спонтанності, мінливості, непередбачуваності, випадковості тощо. Категорія нестабільності, корелюючи з індетерміністською парадигмою мислення, вимагає кардинально інших підходів до аналізу політичної реальності. Втім, проблема політичної науки полягає в тому, що її методологічний арсенал характеризується переважно методологією детермінізму. Такий методологічний ухил у проблематику детермінізму певним чином спровокований колізіями темпоральності, витоки яких можна виявити ще в середньовічній філософії. Врешті, експлікація категорії часу призвела до двох підходів в осмисленні темпоральності: або надання часу просторових характеристик (тобто, перетворення в четверту просторову координату у вічності), або згортання часу в статистичну матрицю можливого. Саме перший підхід, у контексті якого категорії часу надавалися просторові характеристики, будучи розкритим у більшості філософських концепцій, сприяв превалюванню проблематики детермінізму в суспільно-політичних дослідженнях. Відповідно, індетерміністська парадигма мислення вимагає перегляду методологічних стандартів у політичних науках, зокрема, відходу від переважаючого детермінізму в осмисленні різноманітних суспільно-політичних феноменів.

Категорії спонтанності, динамічності, відкритості адекватніші сучасному мисленню, що вимагає гнучких підходів у методологічному забезпеченні

політичних наук, яке здатне інтегрувати досягнення різних наукових напрямків. Соціальні науки, й політологія також, не винайшли свого методу, їх „розривало” між природничими та гуманітарними науками. Якщо „науки про природу” пояснюють зовнішній досвід, узгоджуючи їх зі схемами розсудку, то „науки про дух” розуміють духовну цілісність (В. Дільтей), інтуїтивно осмислюють життя із нього самого. Суть стратегії „розуміння” полягає в конструюванні змісту певного явища, а основна особливість стратегії „пояснення” полягає у використанні наявних знань для отримання нових. Разом з тим, стратегія „пояснення” – це, найчастіше, стратегія причинності, мета якої полягає у здійсненні наукового передбачення. Саме ця стратегія корелює з детермінізмом.

Переваги стратегії „пояснення” як методу пізнання для політичних наук полягають насамперед у тому, що вона дозволяє здійснювати передбачення. Інтерпретація цієї стратегії є можливою у контексті звернення до теорії Г. фон Врігта, який виділяє два типи „пояснення”: каузальне або механістичне (аристотелівське) і телеологічне або фіналістське (галілейське). Каузальний тип „пояснення” найчастіше використовується природничими науками. Йому притаманні детермінізм та лінійність, оскільки апіорі вважається, що майбутнє вже закладене в теперішньому чи минулому. Використання лише каузального типу „пояснення” в політичних науках може призвести до ігнорування спонтанностей та випадковостей, якими переповнене суспільно-політичне життя. Для політичних наук пріоритетнішим вбачається застосування телеологічного типу „пояснення”, оскільки береться до уваги багатоваріантність сценаріїв майбутнього. Отже, для політичних наук вельми актуально виступає як методологічна стратегія „розуміння”, так і телеологічна інтерпретація методологічної стратегії „пояснення”. Причому, специфікою саме політологічного знання має стати оптимальне поєднання обох методологічних стратегій, тобто їхня методологічна інтеграція.

Ключові ідеї ліберального дискурсу здатні здійснювати певний вплив на політичний простір, трансформуючи його підсистеми. Окремі підсистеми політичного простору потребують різного ліберального „втручання” з метою його оптимізації, що потребує вирішення проблеми концептуальної невизначеності дефініції „політичний простір”.

Для тлумачення дефініції політичного простору вагомого значення набувають координативні дефініції, за допомогою яких есплікується це поняття. Політичний простір тут розуміється як певна міжособистісна реальність, яка, складаючись із мережі політичних зв’язків та залежностей, обмінів та взаємодій, поєднує між собою індивідів. Разом з тим, слід враховувати і певну залежність взаємодій політичних суб’єктів від тих чи інших політичних ідей, ідеологій чи принципів (тобто, впливу домінуючих політичних дискурсів), що здійснюються за допомогою суспільно-політичних інституцій. Таким чином, політичний простір – це розмаїття вимірів політичної реальності, що організуються ідеологемами домінуючих політичних дискурсів та динамічно змінюються під впливом міжособистісних взаємодій політичних суб’єктів (на рівні ідей, правил, дій та інтересів).

ПРОБЛЕМИ КОНСТРУЮВАННЯ РЕАЛЬНОСТІ В ТЕОРЕТИКО-СОЦІОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ СУЧАСНОСТІ

Актуальною темою цього повідомлення доцільно вважати як таку, що, – починаючи з 60-х років ХХ ст. і до наших днів, – представляє собою альтернативу: протиставлення об'єктивних та суб'єктивних складових соціальної дійсності та її пізнання; перебільшення вагомості якогось одного з чинників реальності соціального; ухилу в бік соціологізму чи психологізму, а значить надання переваг макро- чи макрорівням соціологічного аналізу, структурі чи діяльності. З огляду на вище означене, актуальність теми, про яку йде мова, зберігається й в межах новітнього етапу розвитку соціальної теорії. Адже, цей етап є всі підстави вважати інтеграційним, оскільки зусилля провідних соціальних теоретиків сучасності спрямовані: на синтез позитивістських та феноменологічних підходів, на подолання опозиції об'єктивних та суб'єктивних чинників соціального упорядкування, його збереження, вдосконалення, зміни, розвитку тощо. Інакше кажучи, вирішення проблем конструювання реальності – і на теренах розвинутої, радикальної, пізньої, діалектичної тощо сучасності – зберігає свою актуальність не лише як атрибут соціального проектування протягом епохи Модерну, не лише як складова метатеоретизування з приводу впорядкування соціологічної дисципліни, але й як визначальний момент буденної практики об'єктивації людської діяльності шляхом інституціалізації соціальної взаємодії.

Метою цього повідомлення є розгляд конструювання реальності не тільки як традиційної проблеми філософії, а й як такого, що належить і предметній сфері соціологічного дослідження, і – в статусі її неминучого атрибуту – царині повсякденного життя в реаліях стрімких соціальних змін, що зумовлені вимогою освоєння досвіду економіки знання, притаманної інформаційному суспільству та зростання, у зв'язку з цим, рефлексивності особистості.

У плані означення новизни пропонованої теми, є сенс поставити наголос на наступному. Вона є представництвом недостатньо вивченого у вітчизняній і світовій суспільствознавчій літературі аспекту інтерпретації предмету соціології в термінах насправді людської справи, а саме: конструювання реальності як чинника набуття похідними людської діяльності об'єктивності.

П. Бергер і Т. Лукман – як автори «Соціального конструювання реальності...» – стверджують, що: «Процес, за посередництва якого об'єктивність постає притаманною продуктам людської діяльності, називається об'єктивацією» [Бергер, П., Лукман, Т. Социальное конструирование реальности... М., «Academia-Центр» – с. 101]. Причому, термін «об'єктивація» – названі тут автори – вважають деривативом гегелівсько-марксистського *Versachlichung* (нім. – уречевлення). Уречевлення в згаданому тут сенсі притаманне інститутам як таким. Адже, «інституційний світ – як і будь-який окремих інститут – це об'єктивована людська діяльність» [Там само – с. 101-102]. У зародковому стані інституціалізація підлягає виявленню в будь-якій ситуації соціальній взаємодії, але як власне історичний інститут вона постає в момент передачі – неминучих для такої взаємодії –

габітуалізацій та типізацій прийдешнім поколінням соціальних діячів. У момент вказаної тут передачі інституційні значення вимагають суттєво іншої якості. І такою постає об'єктивність. Окреслений тут процес набуття об'єктивності знаходиться у відповідності з аналізом експансії діади в тріаду, що здійснений Г. Зіммеlem. Аргументація, що стосується відзначеного останнім міркуванням процесу, постає чинником поєднання концепцій об'єктивності соціальної реальності Е. Дюркгейма та Г. Зіммеля [Там само – с. 98, примітка 23].

У наведеному розумінні процесу набуття об'єктивності соціальною реальністю, нас цікавить, насамперед, наочність того, що така об'єктивність і реальність є конструйованою, оскільки її інтерналізація в змісті свідомості – шляхом соціалізації – здійснюється лише людьми. Таким чином, інститути при передачі їх іншим набувають власної реальності; «реальності, з якою індивід стикається як зовнішнім та примусовим фактом» [Там само, примітка 24]. У термінах Дюркгейма це означає, що шляхом експансії діади в тріаду первісні формації (габітуалізації, типізації) стають справжніми «соціальними фактами», набуваючи *choseite* (предметності, уречевленості, справжності тощо). При цьому варто не залишати поза увагою неможливість розуміння інститутів за допомогою інтроспекції, чим породжуються численні спроби вивчати їх так, як вивчають природу. Вказане тут є цілком доречним з огляду на те, що соціальний світ – як творена реальність – є потенційно доступним його розумінню у спосіб, що не придатний у випадку розуміння природного світу. Тут можна говорити, як вказують Бергер та Лукман, про кореспонденції з дюркгеймівським аналізом соціальної реальності та з веберівською концепцією смислового характеру суспільства.

Таким чином, первісне підлягає реконструкції завдяки посередництву того, що Вебер називав *Verstehen* (*нім.* – розуміння; *verstehen* – розуміти, розрізнявати, вміти, знати, володіти, припускати). Вище наведені приклади – здійсненої в лоні феноменологічної концепції соціології знання – інтеграції великих соціологічних традицій започаткованих (К. Марксом, Дюркгеймом, Вебером, Зіммеlem) свідчать про те, що пропонувана тема знаходиться в річищі новітнього етапу розвитку соціальної теорії, в якому на вищому щаблі вагомості знаходяться в північноамериканській соціології – мікро-макроінтеграція, в європейській – агент-структурна інтеграція. Розуміння, знання, вміння – очевидний атрибут економіки знання, яку сучасні соціуми прагнуть означити в термінах такої їх безпекової характеристики як образ майбутнього.

На завершення доречним буде відзначити, що Ю. Габермас, критикуючи співвідношення модерн/постмодерн, назвав Новий час незавершеним проектом, оскільки в наші дні відбувається стрімка колонізація соціальною системою життєвого світу замість того, щоб досягати гармонізації взаємозумовленого зв'язку між цими ракурсами розуміння суспільства. Узгодження, про яке тут мова, – це, водночас, і збільшення перспектив розуміння суспільства. В теоретико-соціологічному плані таке збільшення означає поєднання здобутків різних теоретичних напрямків у соціології. Тут припустимі аналогії між конструюванням на теренах інженерної творчості (збільшення – графічними засобами – кількості перспектив бачення об'єкту, що об'єктивується) та вимогою інтеграції в соціології. Звідси постає впевненість у тому, що поліпарадигмальний характер соціології аж ніяк не можна вважати вадою цієї

наукової дисципліни, оскільки її об'єктом постає суспільство як такий надзвичайно складний об'єкт, що підлягає спостереженню лише зсередини і майже завжди упередженим спостерігачем. Тому подолання опозиції суб'єктивного та об'єктивного, просторий теоретичний синтез набувають вагомості не тільки онтологічних, але й методологічних та теоретичних чинників адекватності соціальної теорії реаліям сучасної практики. В термінах подвійної герменевтики вище вказана інтеграція постає моментом – як легітимізація належного, бажаного, якби можливого, правильного, нормального тощо – того, що мислиться в термінах соціального конструювання реальності або, іншими словами, модернізації.

Димитров В. (м.Київ)

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ

Управління як цілепокладена, цілерациональна галузь буття соціуму за своїми атрибутивними ознаками цілком підпадає під визначення феномену, який був названий М. Вебером соціальною дією, що стало центральною проблемою соціології та соціального знання загалом, конституюючи їх як зрілі науки. Для теорії управління притаманні, починаючи з кінця ХІХ-го століття, тобто з початку набуття управлінням статусу наукової дисципліни, характерні специфічні підходи, репрезентовані, по-перше, класичним, або раціоналістичним напрямком (наприклад, школа наукової організації праці або наукового менеджменту Ф. У. Тейлора, адміністративна або класична школа управління А. Файоля та теорія ідеальної демократії М. Вебера); по-друге, це соціально-психологічний або гуманістичний напрямок, репрезентований теорією людських відносин Е. Мейо, теорією Д. Мак-Грегора, теорія стилів управління К. Левіна та ін.; по-третє – системний або методичний напрямок, де поєдналися класична і соціально-психологічна школи, а також численні прикладні концепції; по-четверте з втратою раціоналізмом своїх позицій на зміну йому приходять поведінковий підхід, завдяки якому з'являється розуміння місця і ролі особистості в організації; по-п'яте – ситуаційний підхід до управління соціальними системами, який виник на рубежі 70-х років ХХ ст. Він став своєрідним синтезом раціоналістичного та поведінкового підходів в управлінні соціальними організаціями.

Простежуючи еволюцію різних підходів в теорії управління, зазначимо: ми являємося свідками не лише поступового переходу від однієї моделі управління до іншої, а й їх діалектичного взаємопроникнення, переплетіння. Так, вважається, що ускладнення і динамізм сучасного виробництва, його багатовекторність в умовах постіндустріального суспільства свідчать про застарілість раціоналістичних “тейлористських” підходів. Нові умови вимагають застосування більш гнучких, адаптивностпроможних оперативних методик. Але, коли йдеться про формування організаційних структур, економічних розрахунків, планування або про деякі екстремальні ситуації, так званий “форс-мажор”, звертаються до раціоналістичних підходів. У випадку ж необхідності експериментів, швидкого реагування, звертаються до інших

моделей – таких, наприклад, як органічне управління. Моделі управління з часом набувають все більш аксіологічного, людиновимірного спрямування.

Розуміння унікальності, неповторності кожної людини стає ознакою найновітніших підходів до теорії та практики управління, а місце матеріальних ресурсів посідає людина, яка виступає в якості незамінного, неповторного ресурсу. У зв'язку з цим з'являються нові підходи, головним компонентом в яких виступає людський ресурс, умови його існування в соціумі, в колективі, в організації. Подальші тенденції розвитку теорії управління, за думкою дослідників, мають наступні напрями: це інтернаціоналізація соціологічного управлінського знання на базі виникнення міжнародних інформаційних систем (наприклад, Інтернет), а також підсилення аксіологічної, світоглядної складової в системі наукового знання, завдяки яким полегшується адаптація індивіда до соціального середовища.

Методологічна ситуація в сучасній науці несе на собі ознаки певної парадоксальності. З одного боку, протягом багатьох століть в ареалі теоретичного пізнання усталилися традиційні, перевірені часом методи і методології як сукупність цих методів, і певні алгоритми вирішення гносеологічних та епістемологічних завдань, які зарекомендували себе з позитивних позицій в сенсі своєї універсальності. Відтак, нові реалії в бутті соціуму вимагають впровадження нових підходів, нового методологічного інструментарію, завдяки яким стає можливим не лише адекватне осягнення вже відкритих законів управління, а й пошуків нових тенденцій і закономірностей розгортання соціальних процесів в сучасних умовах.

Метою цього когнітивного процесу має стати імплементація в соціальну практику інноваційних технологій, які базуються на фундаментальних наукових парадигмах системології, синергетики і міждисциплінарного підходу.

*Сколова Л.І. (м.Київ)
Dxleigh@mail.ru*

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У розвитку суспільства можна виявити нові тенденції або те, що діяло вже тривалий час, але набуло іншої динаміки, масштабів, темпів розвитку. Світова спільнота переживає складний етап глобалізації та модернізації суспільних процесів, що зумовлено, зокрема, розвитком інформаційних технологій. Глобалізація та модернізація охопила економічну, політичну, культурну сфери суспільства.

Стрімка мінливість середовища проживання людства, висока динаміка громадських процесів породжують нові явища та процеси. Глобалізація-абсолютно реальний процес, новітні тенденції якого є продовженням прогресу, модернізації, становлення всесвітньої цивілізації.

Виділяються два аспекти глобалізації: з одного боку, гомогенізація життєвого світу, прихильність загальним культурним цінностям, життя за єдиними принципами, проходження загально – визнаних норм поведінки,

прагнення все універсалізувати, з іншого - природно зростаюча взаємозалежність, інтеграція окремих форм суспільного життя, головним наслідком якої є розмивання державних кордонів під напором дій глобальних фірм, релігійних угруповань, транснаціональних управлінських структур, міждержавних органів, громадських об'єднань. Під впливом процесів глобалізації формується єдиний соціум. По мірі того як економіка стає все більш взаємозалежною на глобальному рівні, тим менше місцеві та регіональні влади можуть за допомогою існуючих механізмів вирішити проблеми повсякденного життя своїх громадян.

Модернізація – поступовий перехід від аграрного суспільства до індустріального, в який включені різноманітні зміни, які впливають на вдосконалення суспільної системи в цілому. Модернізація суспільства перш за все передбачає його індустріалізацію. Історично виникнення сучасного суспільства тісно пов'язане із зародженням промисловості. Всі характеристики, відповідні поняттю сучасності, можуть бути співвіднесені з тими змінами, які два століття тому викликали до життя суспільство індустріального типу. Це дозволяє припускати, що термін « індустріальне суспільство» має не тільки економічне і технологічне значення, але і значення стилю життя, що характеризує глибинні економічні, соціальні, політичні та культурні зміни. Суспільства стають сучасними саме в процесі всебічної індустріальної трансформації. Основними рисами сучасного суспільства вважаються: орієнтація на інновації, світський характер соціального життя, поступальний (нециклічний) розвиток, демократична система влади, масова освіта.

У процесі модернізації в якості одного з найважливіших завдань актуалізується завдання демократизації існуючих політичних інститутів і, зокрема, необхідність формування національних державних організацій сучасного типу, що передбачає більш ефективний розвиток інститутів громадянського суспільства як дієвого механізму реалізації принципів громадського контролю над діяльністю публічної влади. У зв'язку з цим особливого значення набуває дослідження можливості та умов деконструкції інституційних елементів держави імперського типу і ролі модернізаційних процесів при формуванні сучасної національної держави. Модернізація в національних державах створює фундаментальні, інфраструктурні передумови розвитку. Вона стосується більшою мірою завдання оздоровлення, налагодження суспільного розвитку, ніж його прискорення.

Управління процесом модернізації (у цілому і окремими модернізаційними проектами) може бути забезпечено формуванням паралельної вертикалі влади. Ці структури повинні діяти паралельно один одному. Функція структури зводиться до підтримки та обслуговування вже існуючих, сформованих соціальних систем. Що є життєво важливою, але за визначенням не модернізаційної місією.

Перелом двох тисячоліть є якісним кордоном розвитку суспільства при якому виникла гостра проблема вибору життєвих стратегій людства, пошуку нових шляхів цивілізаційного розвитку. З одного боку, вимагають соціально - філософського осмислення нові реалії, а, з іншого,- необхідні пошуки

оптимальних шляхів розвитку людини в умовах глобалізації модернізаційного процесу .

В умовах глобалізації та модернізації суспільство має швидкоплинний розвиток, і саме цей розвиток приводить людину до постійного вибору. Це вимагає актуалізації глибинних сутнісних складових суспільства. Модернізація та глобалізація перевіряє , позначає і розширює суб'єктні можливості людини , спонукаючи до активної адаптації, активізації ресурсів та розкриття власного потенціалу інтелекту, морально - вольових якостей, толерантності, терпимості.

Сфімов Володимир Максимович

(доктор економічних наук, PhD Женевського університету, м.Москва)

**THE SOCIAL QUESTION AND THE BIRTH OF ECONOMICS
PROFESSION**

In the nineteenth century, the most influential group in the community of owners and managers of capital became industrialists. It is evident and well known that ‘as the strength and power of manufacture grew, industrialists found within the work of Smith and Say a justification for their activities, a validation for their material wealth, and “scientific” support for the principles of laissez-faire and government non-intervention’ (Sage 2009: 23). Laissez-faire economists of the nineteenth century, united in England around *The Economist* and in France around the *Journal des économistes*, did not investigate the new born capitalism but, on the basis of selective perception of Smith’s and Say’s ideas, legitimated it and justified the laissez-faire principle. This became necessary because of the fact that early capitalism generated the so-called ‘social question’. The latter was usually referred to ‘everything from working-class poverty to workplace indiscipline to unionization, strikes, and working-class socialist activism’ (Ibid.: 3).

To be an ‘economist’ in Great Britain of the nineteenth century meant the feature of a certain ‘social and political culture – hence the foundation and naming of *The Economist* in 1843 as journal to support the cause of Free Trade’ (Tribe 2002: 4). Many private clubs, such as ‘the Political Economy Club of London, founded in 1821, provided an organisational centre for the discussion and propagation of “sound” doctrines, particularly free trade’ (Coats 1993: 402). French political economists saw important opportunity for professionalization of their discipline. In order to get ‘scientific status and power’ the discipline ‘protected itself from unwanted knowledge’, ‘elevated particular types of knowledge and disqualified others’ (Sage 2009: 6). Unwanted knowledge primarily concerned the social question: ‘It was industrialists who offered the descriptions of la question sociale and proposals for its solution that economists in turn studied, promoted and grafted onto their science’ (Ibid.: 7). In order to do it they relied upon fictional ‘Adam Smith and Jean-Baptiste Say who they invented’ (Ibid.: 19) by ignoring in their teachings everything that contradicted the laissez-faire principle. Their writings were determined by ‘their will to defend social order and their fear of socialism’ (Sigot 2010: 777). In the United States, beginning from the mid-nineteenth-century, ‘members of so-called clerical school of academic economists <...> worked closely with a group of wealthy and prominent men of affairs. Their common goal was the installation of laissez-

faire as an American system of economics' (Furner 1975: 37). In this country 'by the mid-1870s laissez-faire economists had consolidated their control of the discipline in the colleges. Economics had become a science of wealth and a useful justification for entrepreneurs who were reaping the fruits of an expanding economy. Prominence as an economist depended on faithfulness to the laissez-faire system, not on training or demonstrated scientific ability <...> laissez-faire was more than a mere test of economic orthodoxy. It was used to decide whether a man was an economist at all' (Ibid.: 39 – 40).

A different type of economics has been institutionalised at the end of the 19th century in German universities, where the understanding of science was not taken from Antiquity and Cartesian modernity but corresponded to experimental practices of natural sciences with the creation in 1810 of the first research university in Berlin. The task of German economics was not to legitimise capitalism with its social question (Soziale Frage), but to find just and efficient solutions to this question in the framework of capitalism. German economists did their research collectively: They were organised in a Union for Social Policy (Verein für Sozialpolitik), a research body with the objective of providing scientifically derived information for politicians, the public, legislators and government officials, who would then use this 'scientific' information as a basis for policy decisions, and thereby not blinded by the fog of 'partisan economics' (Grimmer-Solem 2003: 179). Founders of this Union shared their general frustration with the mode of reasoning of classical economics 'that seemed wholly at odds with the positivist and materialist scientific climate of the time when the natural sciences were celebrating success upon success by working empirically' (Ibid.:123). The head of the Union for Social Policy, Gustav Schmoller, described the programme of his school in the following way: "The older economic school of Adam Smith, as we suggested in our introduction, had found its ideal of justice exclusively in the freedom of contracts. Presuming that all men are by nature equal, it demanded only freedom for these equal men, in the hope that this would result in agreements about equal values with equal profits for both parties. It knew neither the social classes nor the social institutions in their significance for economic life; for it the social mechanism was composed exclusively of the activity of individuals and their single agreements. And therefore it could not demand any other kind of justice. This was not wrong, but it was only a part of the "just" which it demanded. We demand today above all, besides a just system of barter, just economic institutions, i. e., we demand that the complexes of rules of morals and right which govern groups of men who live and work together should harmonize in their results with those ideal conceptions of justice which on the basis of our moral and religious conceptions are prevalent today, or which are gaining recognition. We do not acknowledge any one of these institutions to be above history, as having always existed or as necessarily everlasting. We test the result of every one of them, and ask of each: How did it originate, what conceptions of justice have generated it, what necessity exists for it today?" (Schmoller 1894: 34-35).

This kind of economics as a science, and not as a moral philosophy, has been transferred to the United States under the form of Institutionalism. In this country the social question received the name of the Labour Problem. Empirical investigations of John Commons and his students were oriented towards solving this problem (Rutherford 2012). The institutionalisation of American economics had just started and punitive sanctions from outside of the profession were necessary to orient it in favour of the owners and

managers of capital. As A.W. Coats indicates, ‘it is easy to understand why the shift of emphasis from teaching of established truths to the advancement of knowledge and the investigation of current problems was liable to generate frictions between the social scientists and certain segments of their audience’ (Coats 1993: 439). He explained these frictions in the following way: ‘The late nineteenth century was a time of disturbing economic, social, and political tensions, and the fact that the business community was generally getting a bad press when the economists were undertaking more thorough studies of their activities increased the likelihood that even the most objective and impartial enquiries would furnish ammunition for the innumerable critics of contemporary capitalism <...> Laissez-faire and conservative social Darwinism were still the ruling beliefs among members of the social and business elites, whereas many of the younger social scientists were reformers who regarded uninhibited individualism and unfettered competition as the cause of many , if not most, current economic and social evils’ (Ibid.: 439 – 440). Academic freedom was trampled: ‘During the wave of academic freedom cases that spanned from the 1890s to the 1910s, many economists came under sharp public attack for promoting views that offended powerful constituencies in matters as varied as the labour movement, free silver coinage, public utility franchises, or fiscal policy’ (Fourcade 2009: 79). The profession of academic economists ‘became increasingly accountable to external control (such as boards of trustees and university administrators, or state legislatures in the case of public universities) <...> The turn-of-the-century political attacks against progressive social scientists set the limits of acceptable behaviour and drove them to confine their scholarship to “safe” intellectual ground’ (Ibid.). Neoclassical economics especially in its mathematical form in this period ‘was ideal for serving such ground. That is the reason why it became an ‘attractive research strategy by American economists, especially by the younger generations who had to create a position for themselves’ (Ibid.: 79 – 80).

References:

1. Coats A.W. (1993) *The Sociology and Professionalization of Economics*. British and American economic essays. Volume 2. London and New York: Routledge.
2. Fourcade M. (2009) *Economists and Societies. Discipline and Profession in the United States, Britain, and France, 1890s to 1990s*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
3. Furner M. O. (1975) *Advocacy & Objectivity: A Crisis in the Professionalization of American Social Science 1865-1905*. Lexington, Kentucky: University Press of Kentucky.
4. Grimmer-Solem E. (2003) *The Rise of Historical Economics and Social Reform in Germany 1864 – 1894*. Oxford : Clarendon Press.
5. Rutherford M. (2012) "Field, Undercover, and Participant Observers in US Labor Economics, 1900-1930". In : Harro Maas and Mary Morgan, eds., *Histories of Observation in Economics*. Supplement to volume 44, *History of Political Economy*, Durham, NC: Duke University Press.
6. Sage E.M. (2009) *A Dubious Science. Political Economy and the Social Question in 19th-Century France*. NY: Peter Lang Publishing, Inc.

7. Schmolter G. (1894) "The Idea of Justice in Political Economy", Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol. 4 (March), pp. 1-41.
8. Sigot N. (2010) "Utility and Justice: French Liberal Economists in the 19th century". European Journal of the History of Economic Thought. Vol. 17, No 4, pp. 759-792.
9. Tribe K. (2002) Historical Schools of Economics: German and English. Keele Economics Research Paper No 2, Keele University.

Жуленьова О.В. м. Київ

Oksana.zhuleneva@gmail.com

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

У ході соціокультурного процесу модернізації відбувається зміна ціннісної системи суспільства. На цьому фоні актуальним представляється співвіднесення модернізаційних процесів з «національною культурою» суспільства, його традиціями, цінностями [1; с.15]. Метою даної доповіді є теоретико-методологічний аналіз соціокультурної специфіки модернізації суспільств з урахуванням їх історичного і соціокультурного розвитку. Історичні чинники обумовлюють переважаючі в суспільстві ціннісні орієнтації, які є продуктом взаємодії рушійних сил модернізації та стримуючого впливу традицій. Хантінгтон, Патнем і Фукуяма стверджують, що культурні традиції відрізняються надзвичайною стійкістю; саме вони формують сучасну політичну та економічну практику спільнот (Huntington 1996; Putnam 1993; Fukuyama 1995). Однак у той же час автори теорій модернізації писали, що формування індустріального суспільства супроводжується послідовним відходом від традиційних ціннісних систем [1; с 79].

Розглянемо з цієї точки зору особливості модернізації суспільств. Як відомо, головна теза теорії модернізації полягає в тому, що соціально-економічний розвиток веде до змін у культурному і політичному житті (Deutsch 1963; Pye, Verba 1963; Stinchcomb 1965; Huntington 1968). Соціально-економічний чинник багато в чому визначає відносно однакову лінію змін в будь-якому суспільстві. Підставою соціально-економічного розвитку є: технічні інновації, які підвищують продуктивність праці; професійна спеціалізація, підвищення рівня освіченості і доходів населення; переважну роль починає грати не керівництво і підпорядкування, а договірні відносини [1].

Названі зміни накладають відбиток на сферу культури у вигляді змін гендерних ролей, ставлення до влади, політичної активності, скорочення народжуваності, формування більш критично налаштованого і менш пасивного суспільства. Проте зміни у сфері культури залежать від історичних особливостей суспільства, традицій, культурних умов, які є свого роду базисом, на який накладаються інші модернізаційні процеси.

Цінності можуть змінюватися, але при цьому вони продовжують відображати історичну спадщину суспільства, бо культурні зміни носять історично обумовлений характер. У кожній культурі люди мають сукупність типових уявлень про своє соціальне оточення і характерні способи його сприйняття та оцінки, які в результаті утворюють узгоджену структуру найбільш стійких властивостей конкретної культури, суспільства, соціальної групи. Цей стійкий рівень ціннісної системи суспільства Тріандіс називає «суб'єктивною культурою». На тлі неї більш динамічним є рівень «соціальної культури», який знаходиться під безпосереднім впливом змін соціальної ситуації («соціальна культура») [2]. «Суб'єктивна культура» являє собою історично сформовані соціокультурні переконання, які залишаються незмінними протягом досить тривалого часу, будучи вкоріненими в традиціях, віруваннях, забобонах, в мові і когнітивних структурах, а також у деяких базисних формах соціальної поведінки. В свою чергу, «соціальна культура» відображає типові для даного суспільства і часу уявлення людей про соціальну дійсність в певних сферах суспільного життя: економічній, політичній, правовій, сімейно-побутовій, і може змінюватися під дією зовнішніх факторів [2, с. 213 - 314].

Дослідження соціокультурних факторів модернізації суспільств з урахуванням їх національної культури стають не тільки умовою розуміння перебігу подій, а й умовою реалізації модернізації [2; с.315]. У даному випадку національна культура являє собою свого роду «архетип культури», зразок, який завжди повторюється в разі належності до даної культури-нації. Присутність «архетипного» є умовою збереження самобутності і культурної цілісності етносів, забезпечення наступності та єдності загальнокультурного, транснаціонального розвитку. Це в свою чергу допомагає виявити певні культурні доміанти, на яких тримається етнічна свідомість, яка багато в чому окреслює межі і шляхи модернізації.

Модернізація не можлива без відповідного ціннісного підґрунтя в суспільстві, а тому, щоб краще розуміти модернізаційні процеси важливим є аналіз національної або, як називає Тріандіс, «суб'єктивної культури» суспільства. Соціально-економічний розвиток, зміни в сторону демократизації та прав людини напряму залежать від історичних і соціокультурних особливостей суспільства, їх «суб'єктивної культури». Від абсолютно тоталітарної країни протягом багатьох років її історичного розвитку дарма наразі чекати повної демократизації та великої підтримки індивідуальної активності громадян. Ця теза, має важливе значення для вивчення культурної своєрідності – з одного боку – і культурної динаміки – з іншого. Модернізація є багатофакторним і багатоаспектним процесом, і тому, щоб краще розуміти модернізаційні процеси суспільства, важливим є структурний аналіз складових модернізації з урахуванням соціокультурної і історичної специфіки кожної країни окремо.

Список використаних джерел:

1. *Гавров С.Н.* Социокультурная традиция и модернизация российского общества / С. Н. Гавров // М. : МГУКИ, 2002. – 146 с.
2. *Triandis H.C.* Introduction to Handbook of Cross-Cultural Psychology. – Boston : Allyn and Bacon, 1980. – Vol. 1: Perspectives. – 414 p.

Дмитрий Заец

СОЦИОЛОГИЯ НЕЗНАНИЯ: ТРАНСФОРМАЦИЯ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ЗНАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ДЕМОДЕРНИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА

Каково место незнания в социологии? О чём социолог не знает сегодня? Почему и как социолог продуцирует незнание?

1. Существует два способа обозначения эволюции общества: (1) модерное — постмодерное; (2) традиционное — модерное — постмодерное. Постмодернисты предпочитают первую схему, поскольку в этом случае "домодерное" как бы растворяется в "модерне", теряет в нем свою сущность и фундаментальное значение в истории культуры, науки и социума. Однако принципиальную важность имеет вторая схема, где противоположностью модерного/постмодерного выступает именно традиционное общество. Дело в том, что культурные изменения современного общества все реже могут быть описаны как модернизационные; современное общество стремительно теряет признаки серьезной современной организации.

2. Мы не можем не принимать во внимание все многообразие элементов, вышедших сегодня на первый план, таких, как рок, судьба, небесные светила, магия, гадание, гороскопы, культы природы и т. д. Можно со всей очевидностью утверждать, что стихия шоу талантов, захлестнувшая Украину, таких как «Мастер-шеф», «Украина имеет талант», «Взвешенные и счастливые», «Битва экстрасенсов» – все это имеет отношение к процессу демодернизации общества. Проявляя скорее инстинкт к жизни, нежели способность к критическому осмыслению действительности, все группы людей всецело озабочены собственным проектом «счастливой жизни», ближайшими социальными отношениями, мнением и оценкой ближайшего окружения, которые артикулируются публично. Таким образом, даже если происходит отчуждение человека от отдаленного от него экономического и политического порядка, он обеспечивает суверенность над своим ближайшим окружением (М. Маффесоли).

3. Пассивность в социальной и политической жизни очень распространена и представляется сложным записать это на счет доминирования элит и социального неравенства. Включение в гражданскую дискуссию нередко связано с обнародованием личных поражений и проблем. Участие в публичной сфере нередко приводит к ещё большему разочарованию индивида. Участие в публичной жизни в качестве эксперта является затруднительным для многих. Обсуждение общественных дел требует знания, но *незнание* большинства

является фактом, который обозначен многими социологами. Изучению эффекта *коллективного незнания* в политической, социальной и экономической сферах уделено достаточно много внимания, особенно в классической социологии. Однако *коллективное незнание* как феномен культуры практически не изучен.

4. Можно обозначить ряд явлений в социологической науке и конкретные действия социологов, способствующие укреплению и распространению *коллективного незнания*. Добиться незнания можно разными способами: умалчиванием правды; подтасовкой фактов; элиминацией границы между фактами и критериями оценивания; способствованием информационного хаоса; оперированием фальшивыми данными; созданием искусственных проблем; оттягиванием внимания от существенных проблем общества в угоду «научной значимости»; понижением квалификационных стандартов на разных уровнях социологического образования; насаждением норм и ценностей элитарной культуры; интерпретацией высшей школы как гаранта истины; препятствованием распространения научного знания, его «возвращения гражданскому обществу» (М. Буровой), «реституции социологии» (М. Вевьёрка).

5. Очертим круг проблем, исследование которых в таком случае становится актуальным для социологии незнания:

- Отечественная социология как средство конструирования негативного образа о настоящем и будущем;
- Продвижение незнания в образовательной и медиа-сфере: споры вокруг моральной, интеллектуальной деградации и кризисе гражданского общества;
- Фикция и «идолы» в социологических учебниках и журналах как средство продуцирования незнания;
- Исследовательские тренды как барьер для познания общества;
- Недосказанность, молчание социологов как источники незнания;
- Невыгодная правда об успешных фактах кооперации, творческого освоения общественных пространств, «низовой» благотворительности, «экономики солидарности», становления «общества переживаний»;
- Использование социологии (дискурса социологической науки) в идеологических спорах, политике.

Іванова Т.В. (м. Суми)

sociol_tanya@mail.ru

ДЕВІАНТНІСТЬ ЯК КОНСТРУКТ – СУЧАСНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ

Важливою характеристикою сучасного суспільства є системні трансформації, що відбуваються у найрізноманітніших сферах. Будь-яка зміна, яку можна описати за допомогою термінів “модернізація”, “трансформація” або “інновація”, на початку свого виникнення завжди передбачає заперечення нормативності, тобто має ознаки девіантності, неправильності, абсурдності.

Категорія девіації не тільки у соціології, але й у практиках повсякденного життя набуває у теперішній час нового значення та означення. Саме тому змістовна наповненість даної категорії потребує ґрунтовного аналізу, окреслення її репрезентації та структурування.

Складність категорійної визначеності девіації, зокрема, виявляється у наступних дискурсах. По-перше, існування культурного та історичного релятивізму знаходить прояв у часовій та просторовій змінності оцінок окремих форм поведінки, що приводить до понятійної та ціннісної невизначеності нормативної системи. По-друге, зміна нормативного консенсусу впливає на оцінку доречності-недоречності певних видів активності. По-третє, деякі соціальні групи, порівняно з іншими, мають більше можливостей для визначення та оцінки тих чи інших форм поведінки як девіантних.

У соціології суперечливість визначень поняття «девіації» пов'язана з існуванням таких напрямків як позитивізм та соціальний конструктивізм. Позитивістська точка зору окреслює відхилення як певну реальність, як об'єктивність та абсолютність, а конструктивізм намагається сфокусуватись на її релятивізмі та відносності.

Основні постулати конструктивістського підходу до девіації: відносність, суб'єктивізм, добровільність та холізм.

Явище відносності девіації подвоюється, що знаходить прояв не тільки у залежності девіації від правових, соціальних та культурних норм, але й у якості реагування людей на певні відхилення. Відсутність реакції на певне явище як на девіантне практично перетворює його на статистичну норму, незважаючи на існування формальних критеріїв, що відносять його до відхилення.

Суб'єктивізм девіантності в очах конструктивістів базується на існуванні упередженості, що лежить в основі оцінювання соціальних (активних) суб'єктів на відміну від оцінок інших (пасивних) об'єктів (речі, природа). Стикаючись з соціальними (активними) суб'єктами, індивід відноситься до них крізь призму власних уявлень, і тільки після цього починає давати йому оцінки.

Конструктивістський підхід стверджує, що девіантна поведінка є актом вільного вибору, виразом людської волі або бажання. На думку конструктивістів, якщо поведінка пояснюється як результат зовнішніх впливів, це може привести до надмірно спрощеної інтерпретації людської активності, що починає розумітись як безцільний акт механічного реагування на подразники. Девіація як акт вільного вибору може знайти відображення, зокрема, у формі своєрідної адаптації, бути способом реагування на зовнішні чинники у вигляді індивідуальної стратегії поведінки [21].

Холістичний підхід до вивчення девіації дозволяє уникнути механістичного розділення між нормою та відхиленням, яке фактично є теоретичним конструктом, спрямованим на підкреслення відмінностей між крайніми варіантами. У реальності, по-перше, нормальне та девіантне існують у вигляді безперервності буття, постійно перетворюючись на проникаючи одно в одне; по-друге, категорії «норми» та «девіації» набувають сенсу тільки при наявності власної протилежності; по-третє, відхилення (навіть негативне) може позитивно впливати на соціальні процеси. Іншими словами, норма та девіація

повинні розглядатись як окремі реалізації соціального буття, що є цілісним та неподільним, яке допускає формування теоретичних конструктів, але не може бути зведеним до них.

Позитивістський та конструктивістський підходи відрізняються рівнем консенсусу щодо рівня та означення. Позитивісти у більшій мірі схильні підкреслювати принципову різницю між нормою та відхиленням, орієнтуючись на реальне існування девіацій. Девіантність з погляду конструктивістів має нематеріальний характер, і тому не може бути зафіксованою на рівні окремих соціальних структур. Об'єднання указаних точок зору дасть можливість сформувати розуміння девіантної поведінки не як дискретного об'єкту, що безумовно та принципово відрізняється від нормального. Замість цього ми можемо розглядати девіацію як дію, що розташована на певному континуумі, на одному полюсі якого знаходиться безумовна (ідеальна) норма, а на іншому – така ж безумовна та ідеальна девіація. Реальні форми девіантної поведінки завжди будуть знаходитись меж цими полюсами, наближаючись до них, але ніколи не співпадаючи з ними. Таким чином, девіантна поведінка може аналізуватись з позицій її рівня або міри, але не з позицій родових відмінностей або дихотомії «норма-девіація».

Кайс, З.В., Харченко І.С.

**ПОСТМОДЕРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ ТА ЕВДЕМОНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ
УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ**

Постмодерною світоглядною позицією визнається ігрове рівноправ'я багатьох співіснуючих картин світу, різноманіття образів мислення, думок та культурних світів, на протигагу модерній тенденції до теоретичного та практичного підкорення всього різноманіття життя одній раціональній ідеї, парадигмі, реальності. Безумнівно, уявлення людини про щастя входять до смисложиттєвої системи її цінностей і виражає сутнісне відношення до світу, а отже є досить показовим під час дослідження ціннісних трансформацій у перехідному модерн-постмодерному суспільстві. Наприклад, орієнтація на єдиний погляд на щастя в недавньому минулому ілюструє цитата радянського педагога А.С.Макаренка: «...этика должна быть рассчитана на миллионы счастливых, а не на счастье только мое. Логика старая - я хочу быть счастливым человеком, мне нет дела до остальных. Логика новая - я хочу быть счастливым человеком, но самый верный путь, если я так буду поступать, чтобы все остальные были счастливы, тогда и я буду счастлив». Задача виховання «щасливої» людини, за А.С. Макаренком, впливає зі спільних задач розбудови комунізму, де діє формула «несчастливых людей быть не должно». На протигагу цій світоглядній позиції хочеться навести цитату відомого психолога М.К.Мамардашвілі про те, що «міра гуманності суспільства визначається насамперед, окрім всього іншого, тим, наскільки в

цьому суспільстві людині дозволено бути нещасною, якщо саме так вона відчуває себе в ньому».

Для визначення ціннісних установок щодо щастя та смислу життя у молодих людей нами було проведене пілотне розвід-дослідження серед студентів ВНЗ гуманітарного спрямування. В межах опитування їм було запропоновано дати відповіді на два відкритих питання: що є для кожного особисто щастя та в чому на їхню думку полягає сенс життя. Розгорнуті аргументовані відповіді були надані в письмовій формі.

Попередня робоча гіпотеза, полягає, по-перше, у припущенні, що сучасна постмодерна молодь схильна до змішування етичних категорій «щастя» та «сенс життя», а саме, що сенс життя полягає в досягненні щастя; по-друге, що об'єктивне розуміння сенсу життя як універсальної цінності у молоді відсутнє, як і відсутній власне сам сенс життя у вигляді сформульованої життєвої цілі. Цю життєву позицію ілюструє поняття «кризи безсмысленості життя» австрійського психіатра В. Франкла, який описує таку життєву ситуацію терміном «екзистенційний вакуум». Також відношення сучасної молоді до сенсу життя можна прокорелювати з к'єркегорівською екзистенційною позицією: сенсу життя об'єктивно не існує, він створюється індивідом, тобто кожен сам створює власні цінності у байдужому світі.

Проаналізувавши відповіді респондентів, можна попередньо підтвердити наявність загальних тенденцій аксіологічних трансформацій світогляду молоді від такого, що заснований на цінностях модерну до постмодерного. Однією з них можна вважати те, що здебільшого опитувані схилилися до змішування понять «щастя» і «сенс життя», роблячи акцент на процесуальному боці сенсу життя як шляху до досягнення щастя. У багатьох респондентів спостерігається відсутність однієї головної цілі життя, як сенсу, замість неї – орієнтація на «скромні» задачі і досягнення проміжних актуальних цілей, які не підпорядковані одній загальній. Тобто тяжіння до неупорядкованості та непослідовності життя, адже відсутність головної цілі ставить під сумнів цілераціональність життя загалом, оскільки хаотичне досягнення непов'язаних між собою цілей аж ніяк не додає ваги індивідуальному сенсу життя. Серед визначень індивідуального щастя зустрічаються: вдосконалення особистості, професійне вдосконалення, «сродна праця» (Г.Сковорода), пізнання себе та свого призначення, досягнення взаєморозуміння, гармонія внутрішнього «Я» з навколишнім середовищем та суспільством. Доволі часто зустрічається гедоністичне трактування щастя, а саме отримання особистого фізичного задоволення від життя, а також утилітарно-прагматичне - «бути корисним» та «отримувати користь».

Загалом можна виокремити два вектори у розумінні молоддю означених питань: духовний та практичний. Перший представлений орієнтацією на самовдосконалення особистості і досягнення гармонії зі світом, а другий орієнтований на діяльнісне відношення до світу, а саме активну життєву позицію, щодо досягнення індивідуальних цілей і щастя. Причому, діяльність тут виступає як процесуальна сторона досягнення щастя як сенсу життя, орієнтація не на результат, а саме на життя як цінність.

Слід зазначити, що проведене пілотне дослідження має методолого-розвідувальний характер, а тому, безумовно потребує більш суттєвої деталізації та уточнення. Однак, загальна тенденція до постмодерної трансформації аксіологічного фундаменту сучасної молоді як соціальної страти з найбільшим діяльнісним потенціалом є цілком очевидною та потребує глибокого та поліаспектного дослідження.

Капелюшина М. В. (Київ)

**КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЕКТИ ТА ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ ІДЕЇ В
УКРАЇНІ (1917–1921 рр.): ТЕМАТИЧНИЙ ОГЛЯД ІСТОРИКО
ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Осмилення різних аспектів українського революційного конституціоналізму 1917–1921 рр. розпочалося ще безпосередньо в ході революційної стихії, а потім в роки радянської доби. За підрахунками О.Мироненка, періоду, який аналізується, лише у радянській літературі присвячено близько 15 тис. книг і статей, 80 багатотомних збірників документів, тільки в Україні упродовж 1970–1990 рр. було опубліковано 2 тис. книжок, брошур і статей на цю тему. Підготовлені ці роботи з різних, часом діаметрально протилежних платформ праворозуміння, політичних і ідеологічних уподобань. Тому, є нагальна потреба не лише проаналізувати та узагальнити цей пласт публікацій, а й по-новому дослідити погляди діячів революційної доби на національну та радянську державність в Україні з використанням нових джерел, нових методологічних підходів.

Велику роль в осмиленні проблеми відіграла правова думка української діаспори. Вона, внаслідок загальновідомих об'єктивних і суб'єктивних причин, не тільки змогла зберегтись і знайти сили для дальшого розвитку, будучи відірваною від рідної землі і поставленою в жорстокі умови відсутності власної національної державності, а і виконала, в певному розумінні, місію національного охоронця «вогнища» української правничої науки протягом останніх сімдесяти років. Щодо досліджень в галузі історії українського права, то найбільший внесок в його розвиток на чужині внесли відомі правознавці С.Баран, В.Гришко, Р.Лашенко, Л.Окиншевич, М.Стахів, Я.Падох, М.Чубатий, С.Шелухін, А.Яковлів та інші. На жаль, науковий доробок правознавців української діаспори залишається маловивченим.

Щодо наукового доробку сучасних вітчизняних правознавців, то варто зазначити, що в деяких аспектах проблеми дослідниками-першопрохідцями стали історики, філософи та політологи. Наприклад, державотворчі ідеї наукової спадщини І.Огієнка проаналізувала І.Тюрменко, правознавця С.Шелухіна – Я.Турчин, еволюцію поглядів М.Міхновського на українську державність дослідив А.Бутенко, політичним ідеям С.Єфремова присвячено дисертацію Н.Бойко, автономістсько-федералістські погляди М.Грушевського досліджено Г.Корольовим, державотворчій діяльності В.Винниченка присвячена дисертація Л.Лозинської та ін.

Значний інтерес викликає розділ «Конституційні ідеї в українській політичній та правовій думці ХХ століття» дисертації Н.Стецюк, присвячений питанням розвитку конституційних ідей, поглядів, доктрин в Україні в період створення та функціонування українських національних держав – УНР та ЗУНР, аналізу практики застосування цих ідей в державотворчих процесах українського народу, особливостям розвитку конституційних ідей в політичній і правовій думці після поразки Української революції 1917–1921 рр.

Певний зріз суспільного рівня розвитку конституційних ідей та поглядів в Україні того часу являють собою проекти української конституції, серед яких дослідницею проаналізовано проект «Основного державного закону Української Народної Республіки» 1920 р. (проект Урядової Комісії), «Проект Конституції (основних державних законів) Української Народної Республіки» проф. О.Ейхельмана (1920), «Проект Конституції Української Народної Республіки» доктора права С.Барана (1920), проект закону «Основні права і обов'язки українських громадян» доктора права Т.Галіпа, проект «Основ державного устрою Галицької Республіки», запропонований урядом ЗУНР Найвищій Раді і Лізі Націй 30 квітня 1921 року, авторський проект «Конституції Західно-Української Народної Республіки» проф. С. Дністрянського (1920).

Першими дослідженнями в новітній Україні, в яких здійснено спробу дати об'єктивну оцінку політико-правової концепції М.Грушевського як вченого, політика і державного діяча, стали монографії О.Копиленка «Повернення М.С. Грушевського» та «Українська ідея» М. Грушевського: історія і сучасність».

Окрему групу праць сучасних українських правознавців складають дослідження, присвячені аналізу державно-правових поглядів відомих вітчизняних теоретиків та істориків права. Серед них своєю ґрунтовністю вирізняються дисертації В. Вольного та С.Осадчук. Так, В.Вольний вперше комплексно проаналізував наукову спадщину академіка С.Дністрянського, визначив її місце в загальному розвитку української юридичної науки. Щодо дисертації С.Осадчук, то в ній досліджуються різні аспекти діяльності М.Лозинського як видатного правознавця і будівничого української державності, в тому числі й в період ЗУНР. На жаль, про інших видатних українських правознавців досліджуваної доби ґрунтовних узагальнюючих праць ще не створено.

Отже, є підстави стверджувати, що науковцями створено цілий ряд ґрунтовних праць щодо вивчення різних аспектів досліджуваної нами проблеми. Однак відсутність у науковому доробку сучасних правознавців комплексних монографічних досліджень з історії становлення державно-правових ідей в Україні, їх еволюції, ґрунтовного аналізу вітчизняного досвіду щодо спроб їх практичного втілення, в тому числі і в державотворчих процесах 1917–1921 рр., є свідченням нагальної потреби в активізації творчих зусиль вчених у вивченні цієї важливої проблеми, що має як науково-теоретичне так і практичне значення.

МОДЕРН В КЛАСИЧНІЙ ТА НОВІТНІЙ СОЦІОЛОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ

Модерн-це термін,що описує специфічні риси сучасних суспільств. Модерн як епоха виділяється з точки зору економіки, політики, культури і соціальних відносин. Сучасні мислителі-ізраїльський соціолог Шмуель Ейзенштадт і його німецький колега Вольфганг Шлюхтер пропонують новітнє визначення модерну: «У структурних термінах модерність включала такі виміри як диференціація, урбанізація, індустріалізація та система комунікацій...; з точки зору інституційної, до цих вимірів належала національна держава та раціональна капіталістична економіка; з точки зору культурної,вони дозволили створити нові колективні ідентичності, пов'язані з національною державою, але водночас закорінені в культурній програмі, яка передбачала розмаїті способи структурування головних площин суспільного життя». «Відтак, - пише П.В. Кутуєв - модерн,з одного боку, стає універсальним феноменом(інакше кажучи Захід втрачає свою монополію на нього), а з іншого це явище сприймається у множині, тобто існує не єдиний модерн, а численні модерни.» [с.38-39] В соціологічній теорії проблеми та питання формування модерну відрізнялись в залежності від теоретичної та ідеологічної орієнтації дослідника. Наприклад Ф.Тьоніс ввів дихотомію спільноти та суспільства, де безособове, засноване на формальних інституціях контракту суспільство було його термінологічним еквівалентом модерну, який заступав соціальну організацію, що мала своїм підмурівком органічні особові зв'язки. Такі мислителі як Анрі де Сен-Симон, Огюст Конт та Герберт Спенсер убачали індикатором модерну постання індустріального суспільства, натомість Карл Маркс та Макс Вебер досліджували інституційну динаміку капіталізму,як центрального елементу модерну (П.В.Кутуєв) [с.38] Ключовими вимірами формування модерну є процеси розвою капіталізму, формування держави та нації і постання націоналізму як відповідної ідеології національної держави. Визнання факту, що перша, так звана оригінальна модерність, розвинулась на Заході,не повинно знецінювати внесок інших суспільств та цивілізацій до постання модерного соціального порядку.

Взагалі піднесення модерного суспільства на Заході пов'язується зі застосуванням поняття «модернізація». П.В. Кутуєв вважає це недоречним, він вважає,що «модернізація має поступитися місцем поняттю «формування модерну». І що вона (модернізація) як спосіб досягнення модерну може розумітися як цілеспрямована радикальна трансформація суспільства,що зачіпає як макрорівень, наприклад, змінюючи зразки соціальної дії та її орієнтацій, формуючи нову ідентичність-так і інституційну структуру соціуму».

За інтерпретацією Т.Парсонса процес модернізації включає такі стадії: 1.Деференціації, яка є «поділом елементу структури у соціальній системі на два або більше елементи,або структури які відрізняються з огляду на свої характеристики та функціональну значущість для системи»;

2. Ці елементи стають ефективнішими, адже вони зазнають адаптивного «апгрейду» або «ширше коло ресурсів стає для соціальних підрозділів, відтак їх функціонування може вивільнитись від деяких з обмежень своїх попередників»;

3. Після двох попередніх стадій постає проблема включення диференційованих елементів до ширшої системи;

4. Для того, аби процес включення міг трапитися та інституціоналізуватися він має «супроводжуватись ціннісною генералізацією, якщо різні елементи суспільства претендують на відповідну легітимізацію та способи орієнтації для нового зразка дії...Коли мережа соціально структурованої ситуації стає складнішою, ціннісний зв'язок має підвестися на вищий рівень задля того, аби гарантувати соціальну стабільність».

Модернізація в ідеально-типовому вимірі-сприяє розвитку цінностей раціоналізму та індивідуалізму, є рухом від партикуляризму й припису до універсалізму та досягнення. Ці зміни мають також важливі наслідки для макрорівня. (П.В.Кутуєв) [с.41]

Отже, модерн-не термін, що описує характерні риси сучасних(модерних)суспільств. Модерн як епоха виділяється з точки зору економіки, політики культури і соціальних відносин. Суспільства епохи модерну мають зазвичай індустріальну капіталістичну економіку, демократичну політичну організацію і соціальну структуру, засновану на поділі суспільства на класи. До культурних особливостей ком модифікацію та раціоналізацію всіх аспектів життя, а також прискорення темпу повсякденного життя. Цінності модерна включають в себе активність, універсалізм та афективну нейтральність.

Список використаних джерел:

1. НОВІТІНІ СОЦІОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ: МОДЕРН У КОНТИНУУМІ «СХІД-ЗАХІД». Навчальний посібник / П.В. Кутуєв – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. – 292с.

Кірюхін Д.І. (м. Київ)

denn_krn@mail.ru

СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ І ПРОБЛЕМА ПОЛІТИЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Неоінституціональний підхід, представлений, зокрема, працями Д.Норта, переконливо демонструє, що трансформація і модернізація політичних та економічних інститутів, особливо викликана зовнішніми для конкретного суспільства чинниками, такими, наприклад, як глобалізаційні процеси, далеко не у всіх випадках супроводжується зміною неформальної системи соціальних відносин, що склалася. Як мінімум, ці зміни відбуваються (якщо взагалі відбуваються) набагато пізніше.

В результаті трансформаційні і модернізаційні процеси можуть супроводжуватися соціальною дезінтеграцією, так само як й актуалізацією таких

неформальних принципів і моделей соціальної взаємодії, обумовлених, зокрема, конкретною культурною та/або релігійною традицією, що суперечать процесам модернізації. Внаслідок цього, встановлені нові формальні правила і інститути часто-густо відчувають брак легітимності і сприймаються як несправедливі, або тому що вони не підтримують визнану значною частиною суспільства систему розподілу соціальних благ, або тому, що руйнують сформовані межі між, наприклад, публічною і приватною сферами, або змінюють умови політичної участі, перевизначаючи усталені критерії маргіналізації та ізоляції. Отже, успіх модернізаційної стратегії найчастіше безпосередньо залежить від переосмислення принципів справедливості, без чого стає неможливою інтеграція суспільства на основі нових інституційних правил. Ситуація постсоціалістичних країн підтверджує цей висновок.

Політична модернізація (у значенні С.Гантінгтона) постсоціалістичних країн (слід взяти до уваги , що кожна з цих країн має свою специфіку, зумовлену соціально-економічними, культурними та політичними особливостями) пов'язана із перевизначенням меж політичної спільноти. Йдеться, зокрема, про розширення можливостей політичної участі громадян і становлення інститутів ліберальної демократії. Поняття «транзитивна справедливість», що було введене в політичну теорію в середині 90-х рр. минулого століття (сьогодні цей концепт розвивається в роботах А. де Бріто , Р.Даті , П. де Грайф , О.Сіміч , З.Волчіч), покликане визначити завдання цієї політичної модернізації, що зводяться як правило до двох основних: подолання тоталітарної/авторитарної спадщини шляхом усунення інституційних наслідків «режиму несправедливості» та відновлення історичної справедливості. Стверджується, наприклад, П. де Грайфом, що транзитивна справедливість є інструментом соціальної інтеграції, оскільки сприяє встановленню громадянської довіри і демократичної правової держави [Greiff P. de. *Articulating the Links Between Transitional Justice and Development: Justice and Social Integration // Transitional Justice and Development: Making Connections / Ed . by P. de Greiff, R.Duthie. – New York: Social Science Research Council, 2009. – P.28-76*]. При цьому, правда, той самий Грайф фактично визнає, що боротьба за транзитивну справедливість може підірвати соціальну інтеграцію в тому випадку, якщо, наприклад, відновлення історичної справедливості проходить з порушеннями. І дійсно, відновлення історичної справедливості несе в собі ризик прийняття рішень, які можуть бути оцінені з ліберально-демократичних позицій як несправедливі. І зумовлене це не лише випадковим або навмисним порушенням окремих процедур, як це представляє Грайф.

Соціалістичний проект, з подоланням спадщини якого пов'язана транзитивна справедливість, був модернізаційним за своєю спрямованістю, але, разом з тим, ця модернізація реалізовувалася авторитарними методами. Соціально-політичні трансформації на пострадянському просторі, що обумовили та супроводжували крах цього проекту, актуалізували етнонаціональні ідентичності, традиціоналістські культурні установки і тісно пов'язані з ними антимодерні соціальні практики. Тому цілком логічним стало поширення оцінювання історії як справедливої або несправедливої з позицій

саме антимодерних установок і розуміння транзитивної справедливості здебільшого як відновлення затамованих авторитарними методами антимодерних практик.

А отже, процес політичної модернізації у випадку пострадянських країн виявляється амбівалентним, адже він, з одного боку, спрямований на встановлення інститутів ліберальної демократії, з іншого ж боку, як такий, що стає підпорядкованим панівному етосу, мимоволі сприяє встановленню антимодерних практик. Тим самим завдання соціальної інтеграції не лише не вирішується, але й за умов полікультурних і полінаціональних суспільств лише загострюється.

Клименко М.І. (м.Київ)

klymenkomy@gmail.com

ВИБІРКОВА СПОРІДНЕНІСТЬ ПРОБЛЕМ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ СОЛІДАРНОСТІ

Веберівський ренесанс відкрив широкому колу соціологів чимало актуальних методологічних прийомів німецького дослідника. Одним із них є проблема вибіркової спорідненості, актуалізована сучасним українським дослідником П.В.Кутусвим [1]. Авторської експлікації вибіркової спорідненості не існує, проте спираючись на дослідження зазначених авторів ми робимо висновок, що це такий зв'язок явищ духовного порядку, який може бути описаний у термінах взаємопосилення, протиставлення або взаємовиключення тощо.

Першим кроком в обґрунтуванні вибіркової спорідненості модернізації та соціальної солідарності є експлікація обох понять. Отже, не дивлячись на розмаїття визначень модернізації, на нашу думку, в контексті цього дослідження, її слід розуміти у найбільш загальному вигляді як процес осучаснення суспільства. А соціальну солідарність визначаємо, спираючись на дослідження російського соціолога В.О.Ядова, як а) феномен свідомості, базований на самоідентифікації індивіда з певною спільнотою, що сприймається їм в якості своєї («ми-спільнота»), представники якої переслідують спільні інтереси, спроможні на організовані колективні дії для реалізації цих інтересів, заради чого індивід делегує власній спільноті частину відповідальності за себе і готовий прийняти певну частину відповідальності за інших; б) процес групової динаміки, що характеризується появою спільнот, які мають спільні інтереси, усвідомлюють власну суб'єктивність, приймають на себе відповідальність за членів групи або більшої спільноти і делегують кожному члену частину відповідальності за спільну справу [2].

Одними з перших спроб осмислити процес модернізації суспільства були дослідження класиків соціології: Е.Дюркгейма, Г.Зіммеля, Ф.Тьонніса, К.Маркса тощо. Якщо не зосереджуватись на деталях, їх основними висновками було те, що суспільство видозмінюється, ускладнюється. Для якісно нового, модерного суспільства будуть характерні такі риси, як урбанізація, секуляризація,

раціоналізація, демократизація, індустріалізація, розповсюдження індивідуалізму тощо. Причому цей процес супроводжується в тому числі дезінтеграційними тенденціями, пов'язаними зі зміною типів соціальної солідарності з механічного на органічний. Детально цю ситуацію осмислив Е.Дюркгейм у власному теоретичному доробку «Про розподіл суспільної праці». В такому контексті логічним є висновок, що модернізаційні процеси в Європі загострили проблему цілісності суспільства та актуалізували теоретичне осмислення соціальної солідарності.

Отже, трансформаційні процеси в Європі XIX-XX століття, що в соціологічній літературі експліковані у термінах модернізації, супроводжувались суттєвими ціннісними змінами. Що без сумніву позначилось на зміні солідаризаційних практик населення, оскільки вони так само мають аксіологічну природу. Зазначена сукупність взаємозалежностей дає нам підстави говорити про існування вибіркової спорідненості між модернізацією та солідарністю.

Список використаних джерел:

1. Кутуев П. Избирательное средство в социологии Макса Вебера / П.Кутуев // Социология: теория, методы, маркетинг. – 1999. – №3. – С.136-148.
2. Солидаризация в рабочей среде социальное и индивидуальное / [ответственный редактор В.А.Ядов]. – М.: Изд-во Института социологии РАН, 1998. – 231 с.

Ковальчик Р.

МІЖ СХОДОМ І ЗАХОДОМ. УКРАЇНА НА РОЗДОРІЖЖІ. МОДЕРНІЗАЦІЯ ЧИ СТАБІЛІЗАЦІЯ?

Україна була і є надзвичайно важливою для Європи. Її розташування між сходом і заходом було причиною того, що в період бездержавності могутність сусідніх держав визначала саме Україна. У нову епоху втрата лівобережної України спричинила занепад Речі Посполитої і стала фактором зростання могутності царської Росії.

Водночас економічний розвиток України розпочався разом із падінням кріпосного права у Російській імперії у другій половині XIX століття. Тоді Росія була відсталою країною, периферійним ринком Європи, теренами експансії іноземного капіталу, залежними від міжнародного капіталу. Її слабкість продемонструвала кримська війна, коли Росія програла війну на власній території, і головним чином через технічну відсталість. Поразка у кримській війні схилила російську владу до перегляду економічної політики. На переконання нового царя Олександра II, імперія мала здійснити цивілізаційний стрибок і наздогнати держави західної Європи. Поразка індустріальної програми міністра фінансів Михайла фон Рейтерн, яка спиралася на розвиток залізниць, зумовила те, що на перший план в економіці Імперії вийшла Україна.

Влада Петербурга ввела «золоте мито» і протекціоністську політику. Її метою окрім «фіскалізації» було прагнення економічного розвитку Імперії.

Україна виявилася на прицілі російської влади після відкриття Олександром Полем у Кривому Розі покладів залізних руд. Для Петербурга важка індустрія повинна була стати рушійною силою економіки всієї Російської імперії і надати їй повної незалежності від західної Європи. Тодішні виробничі центри важкої індустрії не оправдовували покладених на них надій. Наприклад Польське царство мало недостатньо покладів залізних руд, а Урал був занадто віддаленим від головних комунікаційних шляхів. Поклади заліза в Кривому Розі та вугілля в Донбасі створили можливості для будівництва новітнього центру важкої індустрії в Україні. Він був збудований завдяки інвестиціям іноземного капіталу і протекціоністській політиці, котра спонукала до величезних інвестицій капіталу у південь України. Це стало рушійною силою розвитку всієї імперії.

Упродовж кількох десятків років південний округ (Кривий Ріг і Донбас) перетворився у найновітніший центр важкої промисловості в Імперії і другий за величиною у Європі. Росіяни надавали перевагу вугіллю і коксу з України перед іншими регіонами держави, забезпечували ринок України і розпочали експорт готової продукції важкої промисловості до західної Європи.

В Україні тоді також розвивалися й інші галузі промисловості : хімічна, мінеральна, як і в широкому значенні рільничо-споживча. Однак ера Росії на пограниччі Польщі та України добігала кінця. І світова війна, жовтнева революція визначили іншу історію Польщі та іншу Україну.

Для України, роздертої навпіл і втягнутої у дві держави – II Річ Посполита і Радянський Союз - то був не вигідний з економічної точки зору період. Польща і Україна початку XX століття під впливом економічної політики Російської імперії змінювалися в єдиний господарський організм. Взаємна коєзистенція була безперечно позитивною і пророкувала подальший розвиток та поглиблення співпраці у багатьох площинах. І світова війна перервала таке співіснування, зіштовхнувши обидві країни в багаторічну війну і позбавивши величезного ринку, котрий давав шанси на розвиток, на економічне зростання, на цивілізаційний стрибок.

Україна в комуністичній державі Радянській Росії була модернізована, але коштом власного народу. Будувались фабрики, розгортались залізниці, збудовано дамбу в Дніпропетровську. Все мало послужити застосуванню потенціалу України, її джерел сировини на потреби радянського молоха. Водночас колективізація сільського господарства призвела до винищення мільйонів людей у час голоду 30-х років.

Україна була розорена в період II світової війни. Після 1945 року з неї розпочали реалізацію методики розвитку радянської держави. Розвивали харчову продукцію (Україна була головною житницею СРСР), паливно-енергетичний комплекс і важку промисловість. Все йшло на потреби центру – Москви – СРСР. Україна не мала жодної можливості для економічної і митної незалежності і жодного впливу на політику Москви. Україна розвивалася як сільськогосподарський і сировинний постачальник СРСР, як терен експлуатації мінеральної та енергетичної сировини, як резерв дешевої робочої сили і широкий ринок збуту продукції, виробленої в різних частинах СРСР.

Після відродження держави Україна відтинання економічних зв'язків з СРСР, з Росією зумовило швидкі перетворення, але трансформація відбувається надзвичай болісно.

Коломоєць М. (м.Київ)

kolomoets.maxym@gmail.com

ТЕОРИИ КЛАССОВОЙ СТРАТИФИКАЦИИ К. МАРКСА И М.ВЕБЕРА

Для Маркса разделение общества на собственников и трудящихся есть решающее для понимания социума, а классовая борьба – это двигатель человеческой цивилизации. Классы меняются вместе с тем, как меняются средства производства, и колоссальное развитие этих средств в эпоху капитализма предопределило обострение борьбы между буржуазией и пролетариатом. Маркс пишет, что эпоха капитализма вскрывает в чистом виде экономический базис общества, а все обретенные свободы человека последней эпохи – суть свобода торговли.

В этой борьбе Карл Маркс становится на сторону пролетариев, ведь капиталисты – это консерваторы, желающие сохранить существующий порядок вещей и использовать труд других и дальше, унифицирующий все общественные отношения к товарной форме. Пролетарии же – революционный класс, призванный перевернуть мировой порядок и утвердить свое господство, сделав продукты производства доступными для всех в равной степени, работая не на капиталистов, а на самих себя. Борьба классов представляется как борьба поработителей и поработенных, прогрессивного и регрессивного, продающих и покупающих.

Если мыслить категориями Маркса, то Вебер в этой борьбе занимает противоположную позицию. Вебер оправдывает капитализм и видит в нем другую сущность. Для первого ученого капитализм – бесконтрольное стремление к денежной выгоде, приносящее с собой анархию производства, то для второго капитализм наоборот регламентирует производство и ограничивает жадность людей, использующих его в своих целях. В капитализме Вебер видит результат рационализации экономических отношений, а саму историю как постепенную рационализацию всех общественных процессов. Ученый указывает, что общепринятые черты капитализма как эпохи (хозяйственная деятельность с целью дохода, спекуляции с целью дохода, банки и ростовщичество, труд наемных рабочих) характерны для многих эпох в разных уголках земного шара. Отличительной чертой капитализма является рациональная организация формально свободного труда, которая с точки зрения Маркса является эксплуатацией. Однако, несмотря на то, что Вебер не называет это эксплуатацией, он неоднократно подчеркивает, что и институт государства, и «приобретательство» основаны на насилии.

Маркс видит социальное неравенство только в чисто экономическом вопросе обладания средствами производства, а все остальные социальные отношения детерминируются ими и возвышаются над ними надстройкой. Вебер

же считал определяющими скорее культурную и духовную сферу жизни. Возвращаясь к вопросу о классах, ученый вводит статусные и политические различия, помимо экономических. Прежде всего следует отметить, что понятие «класс» использовались данными мыслителями в разных значениях – отличие Вебера в том, что принадлежность к классу он определяет как состояние индивида, его набор возможных действий соответственно с его собственностью, властью и статусом, а не сообщество людей, которые имеют общую цель. Интересов класса не существует, они варьируются от индивида к индивиду, а классовая борьба происходит лишь как война за цены и борьба на рынке – например, когда неимущие протестуют против монополий. Не редкость и отношения солидарности между имущими и неимущими, а столкновение интересов может быть и между многочисленными подклассами управленцев, крестьян и пр.

У Вебера средний класс включает мелких собственников, управленцев и администраторов, людей интеллектуального труда – все переходные звенья социума. У Маркса средний класс (для него это те, кто работают на себя) неминуемо должен исчезнуть с обострением классовой борьбы, и слиться с остальными двумя.

Система Вебера призвана к тому, чтобы показать всю многогранность социального – определяющий характер статусного положения, разнообразие антагонизмов между социальными группами. Эта научная концепция представляет собой «идеальные типы» - они так называются, чтобы показать, что научное осмысление социальных процессов всегда сопровождается упрощением, типизацией. Поэтому ученым-социологам приходится перерабатывать эмпирические знания в абстракции. Система Маркса являет классический пример этой типизации в глобальной форме, подчиненность социальных отношений экономическому базису.

Кривенкова Р.Ю. (м. Ужгород)

ruslanochka14@mail.ru

РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ В ПЕРІОД ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ

На сучасному етапі одним з найважливіших чинників, що відіграє особливу роль для розвитку всіх держав та політичних націй, є вплив глобалізації як «ключового поняття, що характеризує процеси світового розвитку, суть якого у різкому розширенні й ускладненні взаємозв'язків і взаємозалежностей як людей, так і держав» [2, с. 87]. Процес глобалізації характеризується як позитивними, так і негативними ознаками. Серед перших – кращі можливості економічного зростання, зближення світових культур, розвиток комунікацій, інформаційних мереж та ін. Негативні риси глобалізації, або «проблеми-виклики», можна простежити у зростанні взаємозалежності держав, глобальній міграції, змішуванні мов і конфесій, що не сприяє формуванню та збереженню політичних націй, збільшенню загроз міжнародної

та регіональної безпеки тощо. В умовах глобалізації з її новими магістральними тенденціями кардинально змінюється місце, роль і функції національної держави, на зміну якої приходять «глобальна держава в особі транснаціональних корпорацій» [1].

Держави повинні вирішити безпрецедентні за значенням та складністю глобальні виклики-завдання, пов'язані з врегулюванням і модернізацією власних систем державного управління. Одним з найголовніших глобалізаційних викликів є «підміна національного інтересу глобальним, що породжує нові виклики національної безпеки» [1]. Найбільш вираженим глобалізаційним впливом на політичну націю є втрата національної та мовної ідентичності, національних форм культури і зріст впливу маскультури. Враховуючи, що світові глобалізаційні процеси трансформують правову, політичну, економічну системи держави, одним із завдань державного управління є пошук норм та інститутів, які могли б забезпечити більш ефективне управління на місцевому, національному, регіональному й глобальному рівнях [2, с. 87-88]. Окрім цього, потрібно розробити ефективні управлінські механізми попередження глобалізаційних викликів, у першу чергу – нові моделі функціонування системи державного управління для кожної країни.

Вважаємо, що зв'язок державного управління та політичної нації в умовах глобалізації потрібно формувати так, щоб сутність державного управління розкривалась би через організацію колективної діяльності компонентів держави і координації їх дій для досягнення соціально важливого результату. Нація є складним цивілізаційним феноменом, тому існує потреба реалізації ефективної державної політики, у практичних рішеннях якої враховувалась би не тільки внутрішня ситуація в країні, а особливо – зовнішня, де перше місце належить глобалізаційним процесам.

Важливе значення має глобалізаційний виклик послаблення національного суверенітету держави, адже глобалізація та цивілізаційні зрушення, коеволюційні з нею, супроводжуються інформаційною експансією, експансією капіталів, міграційною експансією, експансією фінансового і економіко-силового впливу. Більш потужні держави через транснаціональні корпорації, ідеологічні механізми, інформаційні мережі та системи намагаються у рамках політики «м'якої сили» підпорядкувати цивілізаційний розвиток «менших» країн своїм інтересам. Тому необхідно сформувати механізми національного захисту, що належить до компетенції спеціальних державно-управлінських структур (міністерство закордонних справ, міністерства спеціального призначення). Державне управління повинно мінімізувати негативні впливи глобалізації на розвиток політичної нації і використати максимум сприятливих факторів для розвитку соціуму, культури та економіки, оскільки, згідно з самоорганізаційним підходом, державне управління є певним «процесом організації і самоорганізації людей та ресурсів» [3, с. 19]. Значною проблемою для розвитку перехідних суспільств є вплив глобальної демократії на державне управління, що вимагає формування нової парадигми управління суспільним розвитком, формування глобальної моралі та нової системи цінностей. Глобалізація приводить також до національної відкритості кордонів. Звідси – Україна, порівняно з іншими пострадянськими

державами, є максимально відкритою до глобалізаційних процесів і найбільшою мірою знаходиться під впливом деструктивних проявів глобалізації, тому багатоаспектність та багатоваріантність взаємозв'язку державного управління, політичної нації і глобалізації потребують ґрунтовних наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Войтович Р. В. Вплив глобалізації на розвиток сучасного світу / Радміла Василівна Войтович [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті : <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2013/06/blog-post.html>
2. Гурковський В. І. Глобалізація та розбудова інформаційного суспільства : теоретико-історичні аспекти / Володимир Ігорович Гурковський / Суспільство, держава, управління, право : науковий журнал. – 2011. – Вип. 1. – 240 с. – С. 76-88.
3. Черленяк І. І. Система державного управління : оптимальність та оптимізація / Іван Іванович Черленяк / Суспільство, держава, управління, право : науковий журнал. – 2011. – Вип. 2. – 260 с. – С. 17-29.

Лазарева С. В. (м. Київ)

Slazareva@ukr.net

МЕТОДОЛОГІЯ ВИМІРЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В другій половині ХХ століття світове співтовариство загалом, а також політики і вчені, зокрема, усвідомили вичерпність та обмеженість природних запасів, наслідки техногенних катастроф, нерівність розподілу матеріальних благ, бідності, розростання масштабів збройних конфліктів; усвідомили трагедію соціокультурної дезаптації та духовної деградації. Розвиток капіталізму, який супроводжується бурхливим технічним та економічним розвитком, призвів до проблем надлишкового споживання, глобальних екологічних проблем та зміни системи цінностей та норм, а як наслідок почала поширюватись ідеологія екстремізму і нетерпимості. Криза людства була усвідомлена як процес цивілізаційного масштабу. Перед людством постала необхідність пошуку гармонійної моделі існування системи «людина-суспільство-природа».

Зі зміною форм власності змінились технології виробництва, як наслідок, зросла потреба у нових знаннях, вміннях та інноваційних шляхах вирішення проблем та викликів сучасності. Так починаючи з 60-х років минулого століття вчені-математики, економісти, соціологи, екологи, фахівців з управління тощо об'єднались у пошуку оптимальної моделі прогнозування глобальної соціоекологічної ситуації. І, зрештою, в 80-х рр. було запропоновано концепцію сталого розвитку як триєдину модель гармонійного розвитку для досягнення високої якості навколишнього середовища, досягнення економічної стабільності, задоволення потреб людей і збереження сталого розвитку протягом тривалого періоду.

Розробка єдиної науково обґрунтованої системи вимірювання для кількісного та якісного оцінювання соціально-економічних процесів є одним з пріоритетних завдань на шляху втілення концепції сталого розвитку. В Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» вже багато років працює група по дослідженню сталого розвитку у глобальному і регіональному контексті. Дослідники зазначають, що головні вимоги до зазначеної системи оцінювання (метрики) — її інформаційна повнота й адекватність подання взаємопов'язаної тріади компонент сталого розвитку. У цьому напрямі зараз працюють як відомі міжнародні організації, так і численні наукові колективи, але її однозначного узгодження поки ще не досягнуто. [1]

Дослідники щороку переглядають та удосконалюють методики оцінювання трьох напрямків: економічного (Iec), екологічного (Ie) і соціально-інституціонального (Is). Цьогорічна методологія соціально-інституціонального виміру компоненти якості життя людей, виміру, який на наше переконання є найбільш антропоцентричним виміром сталого розвитку, також зазнала певних структурних змін. Як і в дослідженнях попередніх років методологія вимірювання стану соціально-інституціональної складової сталого розвитку направлена на подолання дефіциту теоретичних та практичних досліджень регіонального розвитку в контексті вивчення механізму управління розвитком складної системи в умовах дефіциту управлінського ресурсу.

За удосконаленою методикою введений в метрику сталого розвитку індекс соціально-інституціонального виміру (Is) в цьому році містить три категорії політики: Розвиток людського потенціалу (IHD); Якість життя (IQL); Інституціональний розвиток суспільства (IID).

Необхідно зазначити, що деякі важливі складові вилученої в цьому році з дослідження категорії політики Суспільство, засноване на знаннях (KS) увійшли до трьох перелічених вище категорій.

Для розрахунку індексу соціально-інституціонального виміру (Is) було використано: 3 категорії політики, 11 індикаторів, 54 параметри. Усі значення були віднормовані за обраною методологією та набули значень від 0 до 1. Для формування параметрів було використано два види інформації: соціологічного характеру та статистичні дані.

Зазначимо деякі зміни методики побудови індексу. Принциповою відмінністю стало введення до складу категорії політики Інституціональний розвиток індикатору розвитку інформаційного суспільства та вилучення індикатору соціального капіталу. При цьому, складова рівень довіри до ЗМІ була перенесена з останнього до нової методології. Таким чином, до категорії політики Інституціональний розвиток знову увійшли такі важливі складові, які багато в чому визначають зміст та напрям суспільних перетворень як: Індикатор політичної свідомості (ICON); Індикатор впливу релігійних інституцій (IREL); Індикатор ефективності державної влади (IPCP). Та новий індикатор: Індикатор розвитку інформаційного суспільства (INF).

Стан інформатизації суспільства і розвиток інформаційних ресурсів є сучасним і надзвичайно необхідним індикатором, аналіз якого забезпечує кваліфіковану підтримку прийняття ефективних управлінських рішень.

Зауважимо, що в попередніх дослідженнях в категорії політики «Розвиток людського потенціалу» був присутній Індикатор економічної складової людського розвитку (ІЕСН), склад параметрів якого в основному було перенесено до Індикатору економічного благополуччя категорії політики «Якість життя» (ВРП на душу населення, чисельність населення з середньодушовими грошовими доходами нижче прожиткового мінімуму) та остаточно вилучено параметр рівень оплати населенням житлово-комунальних послуг.

Кожен з індикаторів містить ряд параметрів, які інтегруються шляхом комбінованої методології розрахунку вагових коефіцієнтів.

Отже, індекс соціального виміру сталого розвитку суспільства розраховувався таким чином, що стан стійкості соціальної складової регіону буде покращуватися з наближенням значень індексу до 1 та погіршуватися у разі наближення до 0.

Варто зазначити, що постійна робота над виявленням та удосконалення практичних та вимірюваних індикаторів, що можуть служити орієнтирами соціальної політики призвела до ряду ґрунтовних змін у методології дослідження 2013 року, які вносились таким чином, щоб не порушити створену систему моніторингу сталості розвитку регіонів України і мати можливість проводити аналогії за минулими роками та використовувати отримані дані при прийнятті управлінських рішень та розробці стратегії дій державних та місцевих органів влади.

Список використаних джерел:

1. Аналіз сталого розвитку – глобальний і регіональний контексти: моногр. / Міжнар.рада з науки (ICSU) [та ін.]; наук. кер. М. З. Згуровський. – К.: НТУУ «КПІ», 2010. – Ч. 1. Глобальний аналіз якості та безпеки життя людей. – 252 с.

Лапина В.В. (м.Харків)

v.lapina39@gmail.com

КОНЦЕПТУАЛЬНІ СУПЕРЕЧНОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ДИЛЕМИ СУСПІЛЬНОЇ КОРИСНОСТІ ТА ДЕГУМАНІЗУЮЧОГО ВПЛИВУ КОМЕРЦІЙНОЇ РЕКЛАМИ В СОЦІОЛОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Прийнято вважати, що провідною тенденцією розвитку сучасної цивілізації є глобалізація. У той же час, теоретичні погляди соціологів щодо розуміння сутності й функціональної природи глобалізації істотно відрізняються. Саме цією обставиною можна пояснити появу двох багато в чому концептуально протилежних соціологічних теорій глобалізації: 1) соціологічної теорії глобальної модернізації; 2) соціологічної теорії глобальної залежності. На наш погляд, незважаючи на відомі концептуальні розходження, які проявляються в різноманітних тлумаченнях причин появи глобалізації, векторів її розвитку й соціальних наслідків, у ґносеологічному плані ці

соціологічні теорії виправдано розглядати як систему досить різномірних концептуальних версій драматургічного теоретизування.

Основні світоглядні ідеї теорії глобальної модернізації, які досить яскраво представлені в роботах Д.Бела, У.Бека, Е. Гіденса, М.Кастельса, Н.Лумана, Т.Люка, Дж.Рітцера, В.Ростоу, Н.Смелзера, М.Вотерса, М.Фезерстоуна, О.Тюффлера, Ю.Габермаса і інших учених, у цілому зводяться до розуміння глобалізації як провідної трансформаційної тенденції сучасної цивілізації, як конструктивного стимулу й шансу ресурсного розвитку для всіх типів соціально-історичних систем через абсорбцію досягнень науково-технічного прогресу. Водночас, в соціологічній теорії глобальної модернізації, як ми вважаємо, специфічним чином виявляються певні концептуальні суперечності концептуального відображення дилеми суспільної корисності та дегуманізуючого впливу реклами, як значущого інституціонального стимулу сучасного суспільного розвитку.

Зазначимо, що в соціологічній теорії глобальної модернізації об'єктом досліджень постає не сам факт існування та поширення реклами як технології стимулювання споживання товарів і послуг, а сам феномен та процес глобалізованої експансії різноманітних рекламних практик, їх проникнення в основоположні онтологічні інституціональні та інтерактивні механізми організації суспільного життя. По-перше, суспільна корисність реклами виявляється в тому, що реклама допомагає людям орієнтуватися у запропонованих спектрах ідей, товарів та послуг. Реклама задовольняє потреби людей в інформації, яка спрямована на забезпечення ефективної регуляції їх життєдіяльності. По-друге, зростаючий вплив соціальний реклами та її суспільно корисна дія певною мірою пояснюється, численними доказами що головними шляхами подолання існуючої глобальної фінансової кризи у світовій економіці є її інтенсивна монетаризація та стимулювання масового споживання.

Однак соціальні наслідки таких пояснювальних стратегій є вкрай суперечливими, оскільки, як відомо, не далеко і не усі масиви рекламної інформації однозначно відповідають критерію суспільної корисності, а надмірні грошові пропозиції фінансових ринків суттєво посилюють вплив реклами на споживчу поведінку різних соціальних груп в напрямку універсалізації та масофікації моделі надмірного споживання (*over-consuming model*).

Сьогодні, як демонстративний вираз цінностей щастя, життєвого успіху та гедонізму, дана модель зберігає всі ознаки «престижного споживання», водночас породжуючи численні соціальні драми як наслідок поширення різноманітних форм кредитної заборгованості та надмірного споживання розрекламованих алкогольних напоїв, тютюнових, кондитерських та косметичних виробів, ліків, вітамінів, засобів фітнесу та схуднення. Престижне споживання стимулює придбання населенням більшої кількості товарів чим їм це необхідно, і все це відбувається за рахунок обіцянки більше високого статусу в суспільстві й сексуальній привабливості. Активна діяльність транснаціональних компаній у глобальному масштабі; прискорений розвиток глобальних медіа та глобального інформаційного обміну приводить до того, що відбувається взаємопроникнення різних культур і впровадження єдиних

культурних стандартів. Рекламна експансія ТНК, агресивне проникнення культурних традицій за допомогою реклами з часом може привести до повного розпаду культурних традицій незахищеного суспільства.

Вочевидь, що практичні потреби гуманізації рекламних практик та оперативної розробки інноваційних технологій мінімізації маніпулятивного соціального впливу реклами є важливими підставами розвитку наукових досліджень реклами. Зростаюча інтенсифікація процесу глобалізації актуалізує дослідження реклами на інтерсоціальному (глобальному), макро-, мезо- та мікрорівнях соціологічного знання. Водночас слід зазначити, що основні пізнавальні труднощі реалізації даної дослідницької стратегії обумовлені тим, що на даний час ще не існує чіткого концептуального визначення основних гносеологічних та епістемологічних передумов для наукової розробки сучасної соціологічної теорії реклами. Значимо що окремі аспекти проблематики транснаціоналізації та глобалізації рекламних практик отримали певне відображення в новітніх соціологічних теоріях глобалізації та постмодерну. Однак існуючі принципові відмінності між соціологічними теоріями глобальної модернізації та глобальної залежності, а також між різними концептуальними версіями соціології постмодерну зумовлюють певні концептуальні суперечності в поясненні соціального впливу комерційної та інших типів реклами на різні аспекти життєдіяльності індивідуальних та колективних суб'єктів.

Лебединська К. І. (м.Харків)

lebkat@gmail.com

СТРАТЕГІЇ ЖИТТЄВОГО УСПІХУ VS СТРАТЕГІЇ ВИЖИВАННЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ (НА ОСНОВІ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ В СЕЛАХ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

На сьогодні досить важливими залишаються проблеми пов'язані як з економікою села, так із його соціальним становищем. Це все впливає на повсякденні практики та життєві стратегії селянина, які і досі залишаються не вивчені. Крім того аграрна реформа села в Україні, як певна стратегія успішності на інституціональному рівні (макрорівні), не привела до трансформації покращення життя сільських жителів. По цьому дослідження сільської місцевості доцільні на мікрорівні, через аналіз категорії «стратегія життєвого успіху», тому що процес адаптації до нових умов сприяє зміні типових поведінкових життєвих стратегій, які в свою чергу ведуть до трансформації відповідних практик, а накопичені зрушення в практиках - до зміни соціальної системи. Враховуючи обмеженість науково-методологічної бази і адекватних підходів вивчення села в соціологічному вимірі, дослідження сільського соціального простір з нової точки зору, стратегій життєвого успіху, надає перспективні можливості.

Нажаль в соціології села немає досліджень стратегій життєвого успіху, в той час як саме цей аспект сьогодні особливо актуалізується у зв'язку з тим, що

стратегії успішного розвитку села, які пропонуються на інституційному рівні не спрацьовують дотично до реалій українського села. Крім того дослідження стратегій життєвого успіху на мікрорівні дають можливість виявити специфіку життя українського суспільства, в якому поєднуються з сучасними глобалізаційними тенденціями застарілі життєві стратегії. Крім того, переважають кількісні дослідження сучасного українського села, а необхідні якісні, оскільки вони дозволяють розглянути в єдності проблеми села і стратегії життєвого успіху.

В сучасній літературі не розглядається специфіка дослідження проблем села, отже наше дослідження представлено як спроба адаптувати село до цієї проблематики. В соціології українське село досліджується кількісними методами, а для дослідження в єдності проблеми села і стратегії життєвого успіху необхідні якісні. Крім того, звернення до інтерпретативної парадигми дозволило нам проаналізувати прояви стратегій життєвого успіху в сучасному українському селі через актуалізацію таких понять як життєвий світ, система релевантності, біографічна ситуація і повсякденність, а також дає можливість розглянути, як це все впливає на формування і реалізацію стратегій життєвого успіху. В рамках інтерпретативної парадигми поняття стратегія життєвого успіху визначено, як спрямована на досягнення бажаного результату впорядкована сукупність практик агента (послідовних практичних дій), які направляються ним свідомо, а також визначаються соціальними установками суспільства.

Аналіз стратегій життєвого успіху на рівні повсякденних практик дає нове і повне знання про них. Тут стратегії життєвого успіху являють собою систему різних повсякденних практик та їх оцінки під різними кутами зору, з позицій різних соціальних установок і цінностей. Все це характеризує ідеологію успіху. Практики показують, що справді успішною, як правило, є та особистість, яка ефективно і ефектно реалізує свої соціальні ролі. Тому продовження аналізу практик дається в дослідженні особливостей успішної соціалізації та соціальної адаптації як найважливіших характеристик практик, які формують соціальну спрямованість, соціальну орієнтованість успіху.

Таке обґрунтування основних підходів дослідження села і стратегій життєвого успіху надало нам можливість сформувати методіку емпіричного дослідження стратегій життєвого успіху селян та розробити програму дослідження стратегій життєвого успіху сільського населення в рамках якісної методології. Якісний метод соціологічного дослідження стратегій життєвого успіху в сучасному українському селі, а точніше – біографічний метод, є найбільш перспективним у дослідженні поставленої проблеми, тому що на основі біографічних інтерв'ю виявляються особливості життєвої траєкторії, можна вивчити специфіку конструювання стратегій життєвого успіху в умовах соціальних змін.

Дослідження такого складного феномену, як життєві стратегії, вимагало, вибору комплексної методології, що базується на основі теорії соціальної дії і теорії практик, інтерпретативному і феноменологічному підходах. Представляється оптимальним поєднання кількісних і якісних

методів, що передбачає застосування розгорнутої системи показників.

Типізація стратегій життєвого успіху в сучасному українському селі здійснювалась на основі емпіричного дослідження біографічних ситуацій селян. Були виділені такі типи стратегій життєвого успіху, як «міграційна стратегія життєвого успіху» («мешканці села – робітник міста», «селянин в місті», «городянин на селі», «повернення додому»), «ситуаційна стратегія життєвого успіху», «фермерська стратегія життєвого успіху», стратегія «втілення мрії» «стратегія Попелюшки», «стратегія дауншифтінга», «сільський спекулянт», «сільський фріланс», «екостратегія», «стратегія сімейного господарства», «праця на рідній землі». Проте гіпотеза, що в сучасному українському селі стратегія життєвого успіху є основною детермінантою поведінки жителів, доведена частково, тому що в досліджуваних селах Харківської області стратегії життєвого успіху хоча і мають місце, але не займають домінуючу позицію. В умовах плюралізації життєвих цінностей і процесів адаптації до соціально-економічних змін на селі, сільські жителі все ще перебувають в пошуку своїх власних життєвих шляхів і життєвих стратегій. Таким чином в результаті аналізу текстів біографічних інтерв'ю жителів сучасного українського села було виявлено, що домінуючу позицію життєвих стратегій жителів сучасного українського села все ще займають стратегії виживання. Стратегії виживання в свою чергу мають наступну різновидність: «маргінальна стратегія виживання» і «міграційна стратегія виживання».

Отже, в результаті аналізу текстів біографічних інтерв'ю жителів в селах Харківської області нами була виявлена дихотомія прояву життєвих стратегій сільських жителів: «стратегії життєвого успіху» - «стратегії виживання». Однією з домінуючих життєвих стратегій жителів сучасного українського села є стратегії виживання, які у зв'язку з сучасними трансформаціями трансформуються у наступні гібридні форми («маргінальна стратегія виживання» і «міграційна стратегія виживання»). Проте в умовах плюралізації життєвих цінностей і трансформаційних процесів сільські жителі шукають свої життєві шляхи і життєві стратегії. Тому в селах Харківської області стратегії життєвого успіху конкурує з стратегіями виживання.

В результаті дослідження було здійснено «щільний» опис стратегії життєвого успіху і стратегій виживання сільських жителів, а саме детальний і всебічний опис повсякденних практик, що їх формують. Узагальнюючи викладене вище, можна відзначити, що емпіричні соціологічні дослідження життєвих стратегій жителів українського села реалізують пізнавальну і прикладну функцію; за їх допомогою ми підтверджуємо та поповнюємо знання про соціальні особливості українського села, про повсякденне життя селян, пропонуємо напрями і способи впливу на їх поведінку.

*Ліповська С.О. (м.Київ)
svitlanaolegivna@yandex.ua*

МОДЕРНІЗАЦІЯ УКРАЇНИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ БЛАГА СУСПІЛЬСТВА

Тематикою дослідницької програми модернізації займались безліч представників: Карл Маркс, Макс Вебер, Фрідріх Гьоніс, здобутки яких є інтелектуальним фундаментом застосування «традицій модернізації». На сьогоднішній день в українській соціально-науковій літературі відсутні окремішні розвідки, присвячені дослідницькій програмі модернізації, саме тому, зважаючи на загальну проблематику, потрібно зосередитись на поясненні, розробці комплексних ідей, пов'язаних із тематикою розвитку в українському академічному контексті.

За останні роки «модернізаційний» словник в Україні занепав, тому у зв'язку із проблемами, які зростали увесь цей час, потрібно його відродити задля забезпечення сучасної наукової мови для відображення наукової дійсності, яку можуть забезпечити соціологи. Дану проблему потрібно вивчати, тому що на це є політичний запит. Політики постійно ведуть дискурси на тему розвитку, а соціологи мають забезпечити їм теоретичну базу, як компас для орієнтуру на карті української проблематики. Соціологи мають задати координати за якими можуть просуватись державні діячі для раціоналізації прийняття правильних ініціатив для суспільного блага.

В наш час термін «модернізація» є досить популярним, але дещо відсутнє цілісне бачення цього процесу. Модернізація - це комплексний процес реформування існуючих та створення нових політичних, правових, економічних та суспільних інституцій. В силу радянських традицій під модернізацією розуміють її вузьке значення — переважно науково-технічний прогрес, але потрібно вийти за ці рамки і розглядати динамічний ріст економіки, інституційних реформ, реорганізовані зміни в політиці [№ 1; с.40-41].

На сьогоднішній день політики потребують адекватного набору соціологічного, наукового інструментарію для досягнення викликів сучасного соціуму. Є необхідна реконструкція усталених підходів до концептуалізації розвитку, який розглядається як взаємодія економічного зростання, консолідації інституцій демократії, участі в політиці та поваги до прав людини в поєднанні з рівністю можливостей та загальним добробутом. Україні потрібно перейти до практичного виміру розвитку проблематики. Я погоджуюсь з думкою про те, що потрібно розпочати з мікрорівня –змінюючи зразки соціальної дії та її орієнтацій, тоді формується нова ідентичність, яка виникає у члена національної спільноти, внаслідок впровадження державою відповідної освітньої політики, відбуваються зміни на макрорівні: економічне зростання, розбудов та перебудова держави, соціальна політика. Всі ці заходи відбиваються на індивіді, його цінностях та стратегії побудови соціальної дії [№ 1; ст.45].

Потрібна модернізація для України - це конкретні реформи, що ведуть до якісних змін. Зараз в Україні існує реальний запит на масштабне впровадження інновацій. Свої дослідження соціологи мають проводити і розвивати шляхи їх вирішення з урахуванням основних потреб та вимог для суспільного блага. Нові соціальні ініціативи мають бути перенесені на практичний вимір, а поштовхом для цього повинні бути детальні описи загрози та можливі підходи до вирішення проблем, одні з яких наступні:

- Основа майбутньої особистості закладається в ранньому віці. Знання та вміння, набуті в дитинстві, впливають на подальший життєвий шлях людини, на можливість її гармонійного розвитку. Це реалізується доступом до здобуття якісної освіти. Зараз Україна зберігає достатньо високі показники в освітній сфері, але для удосконалення та покращення системи потрібно внести нові корективи у цю структуру та модернізувати її функціонування для конкурентоспроможності національної системи освіти [№ 2]

- Бідність – одна з найбільш важливих соціальних проблем в Україні, яка пов'язана із економічними провалами законодавства. Необхідно активізувати соціальну політику, спрямовану на забезпечення високих стандартів життя, підвищення ролі громадських інститутів, підтримку громадських ініціатив, орієнтованих на соціальний захист [№ 2]

- Екологічна ситуація в Україні характеризується значним рівнем техногенного навантаження на навколишнє природне середовище. Для вирішення проблеми потрібна ефективна міжнародна співпраця та об'єднання зусиль місцевої влади, науки, промисловості [№ 2]

Список використаних джерел:

1. Кутуєв П.В. **НОВІТНІ СОЦІОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ: МОДЕРН У КОНТИНУУМІ «СХІД-ЗАХІД»**. Навчальний посібник/ П.В.Кутуєв – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. – 292 с.
2. Сайт Міністерства соціальної політики України: www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index

Луцька К.О. (м.Київ)

Lutska_katerina@ukr.net

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ МОДЕРНУ

Сьогодні сучасна соціологія не може однозначно трактувати і пояснити всі процеси та явища, котрі відбуваються в суспільстві, так як будь-яке тлумачення можна розглядати як легітимацію тих чи інших теоретичних поглядів без включення об'єктивних чинників та із уникненням опису всеосяжних характеристик модерної соціальної реальності. Тому важливим є питання визначення категорій і понять таким чином, щоб задовольнити динаміку сучасних теоретико-методологічних моделей. Таким поняттям є інформаційне суспільство та особливості його розвитку в умовах глобалізації.

Вчені по-різному характеризують інформаційне суспільство, - дехто вважає, що його головний атрибут – інформація як основний товар та результат виробництва (Д.Белл, Ч.Лідбітер), інші ж розуміють таке суспільство як нову форму відносин, що має свою специфічну систему цінностей (Ж.Бодрійяр). Але в більшості дослідники сходяться в початку часової межі цього явища, що характеризується беззаперечними (хоч і неоднорідними) глобалізаційними процесами.

Дуже важливу роль у становленні інформаційного суспільства відіграє частка економіки, що відноситься до інноваційних, цифрових чи інформаційних послуг. По-перше, це зростання ролі таких технологій у виробництві, тобто тут вони розглядаються як інструмент, за допомогою якого полегшується чи оптимізується виготовлення тих чи інших матеріальних цінностей. По-друге, це розвиток нової сфери виробництва, де інформаційні технології – результат інтелектуальної діяльності людини, і можуть становити таку ж вартість (а, можливо, й більшу) як і матеріальні цінності. Отже, інформація і знання являються матеріальними цінностями, володіння котрими може надати додаткові привілеї їх власнику.

Із зростанням кількості каналів комунікації індивід має доступ до будь-якого роду інформації, і це повинно було б призвести до гуманістичної спрямованості розвитку соціуму, тобто всестороннього розвитку кожної людини як складової суспільства. Але надлишковість інформаційних ресурсів, що продукуються ЗМІ веде до пропаганди масової культури та ідей суспільства споживання. Це генерує формування нових ціннісних орієнтацій, що заперечують індивідуальність як таку.

Тут можна згадати критичну соціологію, та представників Франкфуртської школи, котрі говорили про «одномірність суспільства». Така «одномірність» стоїть поряд з уніфікацією та інтеграцією, що може розглядатись з одного боку як негативне явище, а з іншого – як позитивне (прагнення нерозвинених країн до інформаційного, економічного, соціокультурного прогресу).

Хоча Дж.Рітцер, розглядаючи таке поняття як макдональдизація, наголошує на регресивному характері модернізації, який призводить до уніфікації всіх сфер життєдіяльності. На прикладі ресторану швидкого харчування вчений визначає принципи, за якими діє («вдосконалюється») вся соціальна система: ефективність (кількість перевершує якість), вирахованість, передбачуваність і контроль. Тобто індивід в такій системі перетворюється на «гвинтик механізму», і раціональне перемагає суб'єктивне.

В кінцевому підсумку, такий стан речей веде до нових суспільних відносин, і, можливо, до нової соціальної диференціації, де на найвищій сходинці знаходяться ті, хто володіє найбільш цінним інтелектуальним капіталом і можуть адекватно застосувати його як інструмент чи стратегічний ресурс в інформаційних технологіях.

Варто додати, що на основі тих чи інших інформаційних або цифрових даних, технологій, ресурсів утворюються нові групи індивідів, що діють за принципом мережі, та існують як система включаючи емерджентні ознаки,

властиві віртуальним об'єднанням. Відповідно, на основу соціальної реальності накладається нова глобальна реальність – віртуальна, яка може проявлятися і в реальному житті, та впливати на суспільні відносини, утворення нових цінностей та мотивацій індивіда.

Роль держави та інших соціальних інститутів може суттєво нівелюватись на цьому тлі, але, можливий і інший шлях, коли соціальні інститути продукують основу для розвитку такого роду об'єднань.

Роблячи висновок, варто констатувати, що поняття інформаційного суспільства можна визначити або відобразити в двох великих сферах: економічній та соціо-культурній. Можливо навіть провести паралель із «базисом і надбудовою» К.Маркса, котрі трансформувались в ракурсі модерної соціальної реальності. Хоча, існує багато суперечностей, які підлягають остаточному аналізу не лише в теоретичному напрямку, а також і в фактологічному дослідженні найсвіжіших даних.

*Ляпіна Л.А. (м. Миколаїв)
mdgu_sociologia@mail.ru*

КОНЦЕПЦІЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ Ч. ТЕЙЛОРА В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Однією з соціологічних теорій глобального суспільства є теорія мультикультуралізму, в основі якої лежить ідея інтеграції різних культур, що дозволяє зберегти ці культури та забезпечити їх взаємодію й взаємозбагачення в умовах рівноправного діалогу. Мультикультуралізм являє собою сукупність поглядів, які відстоюють ідею примату "культурного різноманіття" над етнокультурною гомогенністю та спрямовані на вирішення етноконфесійних й соціокультурних проблем сучасного соціуму.

Початок теорії мультикультуралізму був закладений західною традицією. І одним з найбільш відомих її прибічників є канадський професор Чарльз Тейлор. У межах соціологічного дискурсу мультикультуралізму суспільство у теорії дослідника постає не сукупністю індивідів, як у класичній ліберальній концепції, а множиною окремих культурних сегментів, що належать меншості або більшості. Основними категоріями є "автономія" та "визнання", які в добу модерну стали "фундаментальними людськими потребами".

У своєму відомому есе "Політика визнання" Ч. Тейлор охоплює насамперед ті аспекти людської культури, які, на його думку, не піддаються ні політичному, ні будь-якому іншому регулюванню. Якщо з культурною специфікою меншостей нічого не можна зробити, за нею потрібно визнати право на існування. На його думку, потреба у визнанні життєва необхідна, оскільки являє собою один з аспектів розвитку сучасного суб'єкта, що включає в себе не тільки вимоги рівності, але й гарантію самовираження. Лише взаємоповага груп суб'єктів надає основу їх моральним вимогам взаємного визнання прав один одного на культурну самотність. Іншими словами,

вимога рівності передує їй є основою для забезпечення права на свободу культурного самовираження.

Окремо вчений виділяє "ідентичність", яку вважає можливою лише в результаті визнання іншими "автентичності та оригінальності" особистості. Відповідно до ідеї просвітників про те, що ми формуємось у процесі визнання іншими, Ч. Тейлор стверджував, що основними умовами захищеності та свободи індивіда є плюралізм форм життя. У традиції західного лібералізму було проголошено, що "відмова у визнанні у нашій дні дорівнюється до заподіяння шкоди", а головною вимогою виступало розуміння по відношенню до різних форм вираження ідентичності, за допомогою яких люди борються за визнання.

Отже, мультикультуралізм у Ч. Тейлора стає формою самоствердження, і не тільки боротьбою індивідів за визнання, але й вимогою визнання оригінальності, самобутності та рівнозначності в ідентичності груп. Оскільки усі люди мають однаковий потенціал для формування та визначення ідентичності як індивідів, так і культур, необхідно, щоб однакова повага висловлювалась до всіх індивідів та культур. А право індивіда на самовизначення повинно включати в себе право на вибір культурної, релігійної та мовної традиції Існує лише моя, індивідуальна, автентична та оригінальна уява про добро та зло, яке повинно бути прийняте усіма як природня та невідчужена. Звідси "визнання індивідуальних і групових думок" стає вище "універсалізму загальних правил".

Чарльз Тейлор, розглядаючи культури як змістовний горизонт для більшості людей з різними характерами та темпераментами, стверджує, що у такому випадку кожна культура, яка вміщує в себе щось, що заслуговує на повагу, навіть при наявності у ній елементів, які викликають негативне ставлення, гідна визнання. Тобто релятивістський підхід канадського вченого має на меті визнання рівності етнічних культур, поважливе ставлення до них усіх, що дозволить створити підґрунтя для діалогу культур, знизити рівень напруженості у відносинах між цивілізаціями, буде нівелювати їх протиріччя та сприяти формуванню єдиної демократичної культури зі спільними цінностями, тобто універсалізації людської суті.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок про те, що канадський соціальний теоретик Чарльз Тейлор є засновником і автором компромісного мультикультуралізму, який базується на визнанні. Дослідник поєднав поняття "визнання" з поняттям "мультикультуралізм" на тій підставі, що визнання самобутніх культурних особливостей різних людей можливо лише в суспільствах, які культивують полікультурні цінності. Він вважає "визнання" новою людською потребою і допускає, що всі члени сучасних суспільств очікують визнання. Є дві форми визнання: загальний вияв демокративної форми "рівноправ'я" та конкретний вияв цінності самобутніх особливостей людини, які ідентифікують себе з певними соціальними групами. Визнання самобутніх культурних особливостей - це рушійна сила розвитку мультикультуралізму як на рівні окремих людей, так і на рівні цілого суспільства.

*Майструк Н.О. (Київ)
natalia.maistruk@yandex.ru*

КОСМОПОЛІТИЗАЦІЯ СОЦІОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ: СУЧАСНИЙ ДИСКУРС

У сьогоднішні ми є свідками розгортання нового етапу наукової дискусії навколо предметного поля соціології, що пов'язано із трансформацією суспільного життя за умов глобалізації. Є різні визначення цього поняття. Так, М.Арчер, зазначає, що глобалізація - це процес, який призводить до охоплюючого весь світ зв'язування структур, культур та інститутів. Для неї глобалізація означає, що суспільства вже не є первинними одиницями аналізу. Олброу доказує, що суспільства слід розглядати лише як систему в оточенні інших систем і, таким чином, як підсистему світового співтовариства.

Представники економічних наук пов'язують глобалізацію насамперед з вільним світовим ринком, глобальною масовою культурою та світовим інформаційним співтовариством. Інтернаціональні підприємства або транснаціональні корпорації діють на глобальному товарному та фінансовому ринку на основі високих інформаційних технологій, а праця конкурує на глобальному ринку праці. Теорія міжнародних відносин Розентау прогнозує розвиток у напрямку до «єдиного світу». Національні держави, за Мейером, є лише підсистемами загальної світової політики, поступово делегуючи все більше свого суверенітету різним наднаціональним організаціям.

Глобальний контекст суспільного життя модернізує і трансформує соціологічне знання. Як зазначає німецький соціолог Ульріх Бек, суспільні зміни актуалізували проблему: чи не є будь-який пануючий тип соціального аналізу - структуралістський, інтеракціоністський, марксистський, заснований на «критичній теорії» або теорії «систем» застарілим та провінційним? Застарілим – тому що не враховує парадигмальний зсув у сучасному суспільстві та політиці, а провінційним – тому що неправомірно абсолютизує специфічний досвід та очікування модернізації Західної Європи та Америки [1]. Такої ж думки додержується й Майк Фезерстоун і Скот Леш, кажучи про те, що викликом для соціології є необхідність пояснення процесів глобалізації як форми соціального життя, тоді як предметом соціології тривалий час вважалося суспільство, яке розумілося винятково як обмежена національна держава. Соціологія повинна припинити обертатися навколо локальних спільнот і звернутися до інтернаціоналізації та глобальних питань [2].

Яким чином можна модернізувати соціологічне знання? Тільки переформулюючи предметне поле соціології, соціологічний метод та завдання. Сучасна соціологічна наука без глобального контексту втрачає своє основне призначення - бути проблемно орієнтованою наукою про суспільство. Якщо класична соціологічна думка зосереджувала свою увагу на дослідженні «Свого» та «Іншого», то сучасна соціологія повинна навчитися дивитися на світ очима інших й досліджувати глобального «Іншого», який знаходиться внутрішньо в кожному з нас.

В цілому космополітичний поворот у соціології означає «депровінціалізацію» соціологічного методу і зосередження уваги на наступних питаннях:

- методологічному дискурсі щодо застарілості розуміння сучасного суспільства, що організовано як територіально обмежена національна держава;
- що означає «космополітизація»;
- дослідженні глобальних ризиків, а також проблеми реалізації новітніх космополітичних співтовариств глобального ризику;
- вивченні впливу режиму прав людини на процес делегітимації глобальної нерівності тощо.

Таким чином, згідно У.Беку космополітизація – це дослідницька перспектива, політична реальність і нормативна теорія; це особливий вимір глобальності, що включає націоналізм і транснаціоналізм, що не виключає множинності етнічності та культур.

Список використаних джерел:

1. Бек У. Космополитическое мировоззрение. – М.: Центр исследований постиндустриального общества, 2008. – 336 с.
2. Глобальні модерності / За ред.. М.Фезерстоуна , С. Леша, Р.Робертсона; Пер. з англ.. Т.Цимбала. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 400 с.

Мацко-Демиденко І.В. (м.Київ)

ira_rim@bigmir.net

ТЕРИТОРІАЛЬНА ІММОБІЛЬНІСТЬ У МОДЕРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сьогодні не ставиться під сумнів та обставина, що сучасне суспільство – надзвичайно динамічне. Якщо на початку ХХ ст. на процеси мобільності вплинув розвиток транспортних засобів, то в ХХІ ст. люди з легкістю долають великі відстані у територіальному просторі, і це не дивує. Сьогоднішнє суспільство відрізняється за темпами переміщень від того, про яке писав класик соціальної мобільності П.Сорокін. З. Бауманом, наприклад, була запропонована метафора «плинна сучасність», за допомогою якої він фіксує перехід до нової ери плинності, свободи, гнучкості. Еру, яка прийшла на зміну добі «важкій сучасності» можна назвати, ерою «кочового способу життя».

Але не зважаючи на збільшення інтенсивності територіальних переміщень, що констатується багатьма дослідниками, у сучасному світі значна частина населення залишається іммобільною. Так, М.Кастельс акцентує увагу на те, що ринки праці залишаються здебільшого іммобільними, а лише невеликий сегмент професіоналів і вчених залучені у територіальні переміщення.

Іншим дослідником – Б.Тернером запропоновано вивчати соціологію іммобільності. Він зазначає, що у сучасній соціології багато говорять про зростання рухомості індивідів, яка пов'язана з процесами глобалізації. Однак, на думку автора, у теперішньому світі створюються суттєві форми іммобільності. Так наприклад, збільшується використання стін (в прямому і переносному сенсі), щоб

ізолювати чи забезпечити території, або ж відрегулювати потоки мігрантів. Згідно теорій глобалізації, соціальні кордони зникають і соціальний світ перетворюється у систему глобальних потоків і мереж. Основний же аргумент Б.Тернера полягає в тому, що в той час як відбувається зростання глобальних потоків товарів і послуг, з'являється паралельний «режим іммобільності», а саме практикується спостереження і контроль над мігрантами, біженцями та іншими іноземцями.

Дослідник пропонує теорію «анклавного суспільства», в якому уряди та інші установи прагнуть відрегулювати простір і де необхідно, іммобілізувати потоки людей, товарів та послуг. Б.Тернер приходять до висновку, що глобалізація, як це не парадоксально, виробляє суттєві форми нерухомості для політичного регулювання людей поряд з рухомістю товарів і послуг.

В цьому контексті предметом дослідження стають також фактори територіальної іммобільності. Наприклад, К.Уоліс, представляючи набір факторів, звертає увагу на обмеження, пов'язані з мовою, прив'язаність до землі предків, а також віру у перевірені стратегії виживання, які базуються на соціальних мережах і сімейній підтримці, що «прив'язує» до місця проживання. Е.Кофман пояснює іммобільність сімейними факторами. На її думку, переміщення залежать від ситуації, яка складається у сім'ї, від сімейних подій (одруження, розлучення, народження дітей, вихід на пенсію і т.д.), тобто від життєвого циклу сім'ї.

Т.Файст намагається відгадати «загадку відносної осілости» населення. Ця осілість називається відносною тому, що, по-перше, до масової міграції справа доходить лише у окремих випадках, а, по-друге, люди на багато частіше мігрують у межах своїх країн. Розглядаючи фактори територіальної іммобільності, автором вказується, що багато з них прив'язують потенційних мігрантів до місця їх проживання. Це такі фактори, як економічний капітал (нерухоме майно і гроші), культурний (тип освіти і професійна кваліфікація), соціальний (родинні зв'язки і групові відносини) та символічний капітал (почуття приналежності до якоїсь спільноти чи нації).

Отже, не зважаючи на те, що темпи мобільності зростають у світі (як це і прогнозував П.Сорокін на початку ХХ століття), продовжують існувати суттєві форми іммобільності, які вчені намагаються виявити і пояснити у контексті глобалізаційних процесів.

Мачача А. О. (м. Київ)

anastasiyam1993@gmail.com

ТЕНДЕНЦІ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН В 20 СТ. ТА ЇХ ВПЛИВ НА СУЧАСНЕ СУСПІЛЬСТВО

Загалом зміни відбуваються у всіх сферах суспільного життя. 20 сторіччя було особливо багатим соціальними змінами, наслідки яких ми можемо помічати у сучасному стані суспільства.

Якщо розглядати 20 ст, то «Цей відтинок часу став свідком тектонічних суспільних трансформацій на рівні окремих суспільств та в світ-системному масштабі.» [с. 25] Тобто, ті зміни, які відбувались, вони мали вплив не лише на

певний осередок країн, а в цілому на зміну ситуації в світі, тією чи іншою мірою, призводять до багатьох трансформацій.

«Впродовж цього сторіччя відбулося переміщення глобальної гегемонії з Британії та США, і власне боротьба за гегемонію породила дві світові війни, а також створила умови для реалізації проекту ленінізму на теренах колишньої Російської імперії. До інших ключових змін минулого століття слід прилучити такі події: 1) дезінтеграцію європейських колоніальних імперій та постання третього світу, або світу, що розвивається; 2) зникнення ленінізму як альтернативи ліберально-модерним принципам організації суспільства та ідеології; демократизацію у глобальному масштабі; та 3) поширення неолібералізму як панівної ідеології.»[с. 25]

Багато ідей з'являлось в 20 сторіччі, при цьому виявлялась і певна розбіжність між ними. Змінювались і погляди людей, але все це відбувалось, і були такі зміни, які було важко відслідкувати одразу, лише при детальному їх розгляді ми розуміємо ту суть і причинно-наслідкові зв'язки, які мають безпосереднє відношення до тієї чи іншої події.

При чому ці зміни формували і зміни у суспільній свідомості, навіть у протилежних напрямках. Віра людей в одні речі, могла пізніше трансформуватись у таку ж недовіру, при чому, можливо, навіть у більших масштабах. З'являлись нові ідеали і руйнувались старі.

Переміщення гегемонії з одних країн до інших, змінювали політичну і економічну ситуацію в країнах, що в свою чергу не могло не впливати на суспільство і призводило до низки соціальних змін.

«Дезінтеграція ленінізму, який конституював так званий другий світ, спричинилася до пришвидшеного процесу диференціації країн, що входили до «соціалістичної співдружності», та до вибору ними різних траєкторій розвитку.» [с. 26]

Вже в сучасному світі ми можемо побачити результати цієї диференціації і того, як нерівномірно розподілився розвиток в країнах. Ситуація, безперечно, не була простою, і всі країни потрапили в складну ситуацію, коли мали самостійно організувати економіку і формувати нову політику в державі. В суспільстві на той час також відбувалися різноманітні зміни, адже змінювалась ідеологія, а тому необхідний був час, щоб сформувалися нові погляди і ідеали. Але при цьому ці зміни відчували і країни, які не входили до складу «соціалістичної співдружності.»

Прослідковуючи всі ті трансформації, що відбувались в 20 сторіччі, можна сказати, що ситуації в країнах дуже змінились, змінилось і суспільство. Зміна уявлень людей про те, яким має бути сучасне суспільство дуже залежала від тієї ідеології, яка на той час панувала в країні. Зрозуміло, що ці зміни не завжди відбували легко і швидко. Потребувалось багато часу.

Соціальні зміни – є постійним явищем. На них впливає велика кількість зовнішніх факторів, при цьому соціальні зміни, в свою чергу призводять до змін в інших сферах суспільного життя. Вплив країн одна на одну дуже значний. А отже і залежність країн одна від одної дуже велика.

Особливо таку залежність можна спостерігати в сучасному суспільстві. Вплив одних країн дуже відчутний. В свою ж чергу ті країни, які зазнають цього

впливу можуть почати розвиватись в тому ж напрямку, але при появі у них аналогічних проблем не обов'язково вони зможуть усунути їх так же ефективно, як ті країни, які справляють на них вплив. А отже важливим є те, щоб країни надавали одна одній допомогу, сприяючи розвитку інших.

Багато робиться прогнозів щодо майбутньої зміни соціальних тенденцій, з часом можна буде прослідкувати і проаналізувати, що ж спричинило ті чи інші зміни, і які наслідки цих змін.

Список використаних джерел:

1. НОВІТНІ СОЦІОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ: МОДЕРН У КОНТИНУУМІ «СХІД-ЗАХІД». Навчальний посібник / П.В. Кутуєв – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. – 292с.

Мініч А.П. (м.Острог)

ВІД СТАТИЧНОЇ ДО ДИНАМІЧНОЇ МОДЕЛІ ЛЮДИНИ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТЕОРІЯХ

В час стрімкого розвитку наукових досліджень ХХ- ХХІ ст. парадоксальним виявляється той факт, що на фоні досягнень в окремих галузях знання про людину, не відбулось якісних змін в розумінні цілісності поняття «людини», як такої. Розібратися у розмаїтті, осмислити десятки філософських концепцій людини, віднайти взаємозв'язок біологічного, психічного і соціального в людині - виявляється надскладною задачею. Метод моделювання дозволяє використовувати в якості моделі спрощене уявлення щодо людини. Завдяки такому методу полегшується пізнання складних предметів із невичерпною кількістю властивостей та закономірностей. Модель людини знайшла широке застосування у суспільних та економічних науках. Проблема полягає у тому, що таких моделей багато, всі вони показують непогані результати в певній обмеженій області досліджень, але жодна з них нездатна адекватно описати весь спектр людської діяльності. Проаналізувавши філософський, соціологічний та економічний підходи щодо створення моделі людини можна прийти до висновку, що кожен із цих підходів дає щось корисне, але жоден із них не вирішує питання загалом.

Філософський підхід дуже строкатий, містить два десятки визначень людини. Тривалий час вважалося, що визначальним чинником людського буття є розум, його можна розглядати як найсуттєвішу і визначальну властивість людини. На сучасному етапі цього дискурсу проблематичними виявляються питання щодо збагачення поняття раціональності ціннісними настановами, врахуванням позиції Іншого та пояснення феномену історичної обумовленості раціональності. Застосування динамічної моделі дозволило Е Фромму продемонструвати, яким чином вирішується питання історичної обумовленості раціональності, але йому не вдалося віднайти єдиного закону, що мав би керувати життям, як окремого індивіда, так і

суспільства у цілому. Ця дискусія має принциповий характер і точиться між соціологами і економістами.

Соціологія розглядає всі явища економічного та соціального життя через призму колективної поведінки, економісти стверджують, що вся палітра економічного життя може бути описана виходячи із індивідуального рішення. Суперечки на цю тему завершилась на користь позиції економістів. Нова економічна соціологія, як реакція на економічний імперіалізм, не спромоглася подолати глибокої кризи, і визначити, яким чином із індивідуального виростає колективне. Вона декларує, що здійснила інтеграцію моделей "людини соціологічної" та "людини економічної" в єдину модель "людини соціолого-економічної", проте не наповнила її реальним змістом.

Економісти плідно використовують модель "людини економічної", хоча визнають обмежений характер її дії. Прикладом тому є ціла низка неортодоксальних шкіл, що прагнуть представити альтернативний проект мейнстриму економічної думки. Представникам інституціональної течії належать спроби узагальнення та формулювання загальної розширеної характеристики економічної поведінки людини, а в перспективі і створення єдиного синтезованого підходу до моделі людини в соціальних науках. Представники австрійської школи пропонують свою концепцію «фундаменту» економічної теорії. Теорія прийняття рішень Саймона стверджує, що із поля зору економічної теорії випадає надзвичайно важливий аспект - дослідження процесу вибору. Економісти весь час цікавились результатами вибору, але не замислювались на підставі яких даних індивід приходить до того чи іншого вибору. При цьому не враховувались фізіологічні, вікові і статеві особливості, соціокультурні відмінності (національність, віросповідання, етика, культура), конкретні життєві обставини, у яких в даний момент перебуває індивід (ситуація). В середовищі економістів – теоретиків панує думка, що модель "людини економічної", яка з часів А.Сміта зазнала істотних змін і уточнень, вже вичерпала свій ресурс, і потребує радикальної модернізації.

На наш погляд, головною перепоною в процесі зближенні соціологічного і економічного підходів виступає помилкове припущення, що багатоманітність господарського життя можна описати статичними моделям. Статичні моделі описують не процес, а лише деякі співвідношення між параметрами досліджуваної системи, що зафіксовані на будь-який визначений час або відрізок часу. Однак вони мають досить обмежену прогностичну цінність. Можна припустити, що застосування динамічної моделі «людини економічної» дозволить узгодити низку статичних моделей, стати на шлях виявлення й дослідження декількох істотних характеристик людського буття, і через їх аналіз та опис подати більш загальну картину буття людини у світі.

АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ ПРОТЕСТАНТСЬКОЇ ЕТИКИ ДЛЯ РЕЛІГІЇ В МОДЕРНІСТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Що ми розуміємо під поняттям релігія?

Протягом багатьох сторіч поняття релігії змінювалось, також змінювалась система вірувань, релігійне світосприйняття, відношення до релігії та її сутність і вага в нашому суспільстві. Зазвичай під поняттям релігії розуміють віру, певну систему світогляду, що включає в себе набір культурних, духовних та моральних цінностей, які впливають на поведінку людини. Протягом багатьох століть питання віри розглядали велика кількість науковців, філософів, релігієзнавців та соціологів.

Одним з них був відомий німецький соціолог М.Вебер, який досліджував вплив християнства на історію Заходу, економічний розвиток та соціальне життя. Протестантизм став потужним стимулом для розвитку сучасної західної цивілізації, тоді як східні релігії стали бар'єром для індустріального розвитку. В своїй роботі «Протестантська етика та дух капіталізму», яка стала поштовхом для написання порівняльного аналізу найбільш значимих релігій, де він проаналізував взаємодію економічних умов, соціальних факторів та релігійних переконань.

М.Вебер намагається знайти залежність релігії та соціального статусу та залежність розподілу протестантів та католиків в різних соціальних верствах. Так, на основі аналізу статистичних даних, він приходять до висновку, що серед власників капіталу, підприємців та вищих кваліфікованих робочих класів переважають протестанти. Також він помічає різницю в освіті протестантів та католиків, бо процент останніх, хто закінчив учбові заклади, які готують до торгово-промислової або технічної діяльності значно нищий, ніж поміж протестантів. Католики віддають перевагу підготовці в класичних гімназіях. Також Вебер помітив, що католики не займають серйозних постів в політиці та комерції.

Він намагається зрозуміти чим все ж таки визвано таке чітке визначення соціального статусу у взаємозв'язку з релігією. Не дивлячись на об'єктивно-історичні причини, які дійсно існують, про перевагу протестантів серед найбільш забезпечених та високо стоячих верств населення, Вебер все таки вважає, що причину різної поведінки слід шукати у внутрішній системі релігії, а не тільки в історико-політичних положеннях.

В протестантизмі єдиним полем діяльності, в якому кожна людина могла досягти успіху, що давало надію та свідчення про істинність, залишалась професійна діяльність. Все, що заважає процвітання у справах та накопиченню багатства має бути відкинене. Таким чином формується спосіб мислення для капіталістичного розвитку. Цей розвиток потребував такі духовні стимули, які в ті часи могла дати тільки релігія. Вебер писав, що для розвитку капіталізму необхідний протестантизм, але зазначав, що є й інші шляхи становлення ринкового господарства.

Коли капіталізм, як особливий спосіб регуляції виробничих відносин, досяг певного розвитку, розробив власні механізми, які забезпечували його функціонування, тобто все в більшому ступені ставав, як це показує Вебер, незалежними від підтримки з боку релігії. Світогляд суспільства почав спиратися на торгівлю та соціальну політику. Відношення нових тенденцій та церкви складались достатньо напружено. Церква вважала діяльність торговців лише припустимою. А вони в свою чергу намагались, задобрити Бога, через церкву. І навіть скептично настроєні та далекі від церковності люди, боячись того, що чекає їх після смерті, вирішували примиритись з церквою, жертвуючи певні суми грошей.

В сучасному світі кількість релігій збільшується і люди шукають щось, щоб дало поштовх у розвитку політики, економіки та суспільного життя. Це питання розглядають велика кількість вчених. Але безперечно Вебер зробив величезний внесок у розгляд релігії. Багато положень його роботи є актуальними і в наш час. Хоча теорія має деякі слабкі сторони і згодом з приводу неї було багато критики. Однак сучасні дослідження підтвердили взаємозв'язок між релігією та економічним розвитком суспільства, хоча цей зв'язок не можна спростувати або зводити до стандартної схеми.

Навара Аліна (м. Київ)

alinanavara@gmail.com

ЦЕНТРАЛЬНА РОЛЬ КИТАЮ У ТЕОРІЇ «СВІТ-СИСТЕМИ»

А.Г. ФРАНКА

Франк потверджує, що, за схемою Дж. Кейнса, нові засоби платежів призвели до появи попиту і, таким чином, сприяли збільшенню виробництва на ринках Азії.

«...Показово, що для Франка великими монархами, які правила на межі XVII-XVIII століть, були не Людовік XIV та Петро I, а китайський імператор Кансі (1662-1722) та правитель держави Великих Моголів Аурангзеб (1658-1707). Відповідно, «так звана європейська гегемонія у модерній світовій системі розвинулась доволі пізно, була неповною й ніколи не була одно полярною. У реальності, впродовж епохи 1400-1800 років, яка розглядалась як період «європейської експансії» та «первинного накопичення», яке вело до повного капіталізму, світова економіка все ще знаходилась переважно під азійським впливом. За часи правління династій Мін та Цин китайська імперія була економічно та політично надзвичайно могутніми «vis-a-vis» Європи. Саме у цей період і під кінець Азійські країни почали втрачати свою перевагу. Тому модерна світова система підпадала під дію азійської гегемонії, а неєвропейської...».⁴

⁴ Новітні соціологічні теорії: модерн у континуумі "Схід-Захід" [Текст] : навч. посіб. / Павло Кутуєв. - К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – с 157.

Азія у кінці 18 століття з населенням 66% Землі, виробляла 80 % ВВП, а інші 20% (раби- африканці та робочі Америки). Після того як сталася промислова революція Європа виробляла 40%, а Азія – 60%.

Таку продуктивність країн Азії Франк пояснює за допомогою таких чинників, як: наявність кваліфікованих робітників; присутня спеціалізація виробничого процесу; є ефективна і гнучка організаційна структура, яка сприяла адаптивності до швидко змінюваних потреб ринку.

Отже, для того щоб була низька ціна виробництва повинна бути дешева робоча сила. Її дешевизна була наслідком від низької ціни продуктів харчування, які постачались на ринок через ефективне сільське господарство регіону. Франк пише, що населення Азії було працелюбнішим та продуктивнішим за європейців, відтак, мешканці країн Азії *заробляли гроші*, які використовувались не для накопичення споживчих вартостей, а у повній відповідності з імперативами ринкової економіки.

Європейці зазнали великої невдачі, коли хотіли взяти під контроль азійську торгівлю: основною подією історії регіону XVI століття стаю не проникнення португальців, а завоювання Бенгалії Великим Моголом Акбаром у 1576 році. Попри своє маргінальне положення в рамках азійської економіки у XVI столітті, португальці, завдяки своїй участі у внутрішньо азійській торгівлі, отримували 80% від загальної суми прибутків від зовнішньої торгівлі, натомість європейсько-азійська морська торгівля приносила їм лише решту 20%. Участь португальських купців у азійській торгівлі була прибутковою для них, але, не останньою чергою, завдяки перекладанню частини витрат на її підтримку на рахунок португальської держави та платників податків.

Саме ці висновки Франк поширює і сфери, які традиційно вважались втіленням переваги Заходу над Рештою - науку та технологію. Технологія осягається Франком як глобальний процес, який скеровувався світовими економічними силами та їхньою локальною взаємодією. За Франком, наука стає виробничою силою лише у XIX столітті: раніше практики виробництва, з одного боку, та природознавці й інженери - з іншого мали слабкий зв'язок із центрами освіти, навіть у такій країні, як Англія. Величезний вплив на розвиток європейської науки мали також Індія та арабський світ, причому Захід запозичував східні ідеї щонайменше до XVII століття. За яскравий приклад править Коперникова «революція», що відбулась багато в чому завдяки знайомству Коперника із працями арабських астрономів.

Перевага у військових технологіях беззаперечно належала Сходу до XVI століття - використання пороху у військовій справі у Китаї датується XI століттям. Натомість у Європі започатковується з кінця XIII століття. На початку XVI століття європейці мали у своєму розпорядженні ефективнішу артилерію, як польову, так і морську, але цих новацій було недостатньо для встановлення гегемонії над фінансовими та торговельними потоками Азії.

Якість кораблів, що вироблялись в Азії, була настільки високою, що голландська держава була змушеною заборонити голландським торговцям купівлю великотоннажних суден в Індії, аби захистити власних виробників,

які не витримували чисто «ринкової» конкуренції. Британський торговий та військовий флоті також використовували індійські верфі: лише у період 1780-1820 років вони замовили виготовлення 320 суден.

Позаяк дешевої, а водночас кваліфікованої, робочої сили було більш, ніж достатньо для забезпечення потреб виробництва, економічні флагмани. Азії -Індія та Китай - не мали, на противагу обмеженій у людських та природних ресурсах Британії, нагальної потреби у заохоченні та впровадженні механізації праці. Фактично Франкове пояснення чинників британської індустріалізації є перекладом мовою соціологічних категорій англійського прислів'я («necessity is mother of invention»).

Список використаних джерел:

1. Новітні соціологічні теорії: модерн у континуумі "Схід-Захід" : навч. посіб. / Павло Кутуєв. - К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. - 291 с, 157-161с.

Недзельський А.О. (м.Київ)

anton88@ukr.net

ПОНЯТТЯ РУТИНІЗАЦІЇ В СВІТЛІ ДОСЛІДЖЕНЬ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Актуальна сьогодні соціологія повсякденного життя неминуче звертається до проблеми людської діяльності та її значення у відтворюванні соціальної дійсності. Завдяки дискусіям між представниками різних течій соціології повсякденності про те, як саме слід мислити здійснення рутинного відтворення тканини суспільних взаємодій, постає очевидною констатація існування певного процесу, який робить ту чи іншу дію, той чи інший спосіб діяти, ту чи іншу ситуацію й те чи інше знання буденними й типовими. Мова йде про процес рутинізації, який не часто стає предметом наукової рефлексії, залишаючись немов би фоном для явищ та процесів, позначуваних, наприклад, такими поняттями як "типізація", "фрейм", "фонові очікування", "габітуалізація", "легітимація", "симуляція". Під рутинізацією ми розуміємо процес забезпечення можливості стабільного відтворення практик з поточним переведенням їх у розряд легітимованих, нерелексованих, включених до природної настанови й системи габітуалізованих диспозицій.

Нам хотілося б окреслити перспективи використання в соціології поняття "рутинізація" відносно вирішення проблем суспільного порядку та соціальних змін. По-перше, ситуація поглиблення ролі випадку та глобальних ризиків обумовлює сьогодні потребу соціології в понятті, що фіксує можливість відтворення соціального порядку в людській взаємодії. Таке процесуальне розуміння суспільного порядку розкривається в роботі П. Бергера й Т. Лукмана "Соціальне конструювання реальності", де автори визначають його як людський продукт, безперервне людське виробництво.

Він існує доти, доки людина продовжує його створювати в своїй діяльності [1; 88-89]. Цю ідею підхоплює й Е. Гіденс, вводячи в свою теорію структуру поняття рутинізації. Однак, він дещо інакше розглядає характер взаємодії індивіда та інституціональної структури суспільства. Британський соціолог мислить соціальний порядок, виходячи з довіри між людьми та рутинізації їх повсякденної діяльності. Також він наголошує на гіперрефлексивності сучасного суспільства. Індивід, існуючи в ситуації, коли будь-який елемент соціального порядку може бути змінений, будь-яка цінність – переосмислена, потребує почуття захищеності для підтримання власної продуктивної життєдіяльності. Захищеність людина може отримати завдяки довірі до вже існуючих соціальних інститутів та завдяки нерациональному емоційному відчуттю того, що їх система продовжує працювати і є впорядкованою [2]. З цієї віри людей у порядок, не в останню чергу з їх рутинізованих повсякденних дій, які підтримують інституційну систему, й виростає впорядкованість сучасного суспільства, а завдяки рефлексії над цією впорядкованістю, здійснюється соціальна динаміка.

По-друге, поняття рутинізації здатне до синтетичної взаємодії з поняттями мезо- й макросоціології. Ми можемо говорити не лише про рутинізацію повсякденних дій, а й про рутинізацію інститутів, мисленнєвих конструктів, рефлексії, мовлення тощо. Так, наприклад, ведучи мову про рутинізацію рефлексії можна пояснити як, за Е. Гіденсом, через процес рефлексивного моніторингу діяльності, що здійснюється в умовах співприсутності, утворюється рутинний характер ліній поведінки [2; 116] та як можливе існування суспільного порядку в умовах стрімких суспільних змін, коли будь-які засвоєні практики можуть втратити актуальність щомиті.

По-третє, для усвідомлення ефектів глобальних соцієтальних змін, неунікних за умов динаміки модерного життя, на нашу думку, може бути слухним звернення до зафіксованих Г. Гарфінкелем механізмів руйнування повсякденної рутини. Його експерименти показують, як непередбачений крах рутинізованих фонових очікувань призводить до активації також рутинізованих рефлексивних практик, покликаних пояснити раптову проблематичність повсякденної взаємодії. Він стверджує, що індивід прагне відкоригувати ситуацію, перетворити її на раціонально пояснювану [3; 41]. Це знання може стати в нагоді для розуміння того, як рутинізація певних патернів сприйняття в тому чи іншому суспільстві може стати на заваді позитивній суспільній трансформації і як ця трансформація може бути здійснена. Адже соціальні актори здатні до перенесення вже рутинізованих практик у різні контексти, утворені новими умовами дії.

Таким чином, поняття рутинізації, на нашу думку, стає доцільно використовувати в соціології, коли мова йде про міжсуб'єктні взаємовідносини. Воно здатне відкривати нові аспекти в різних сферах наукового інтересу, пов'язаних з повторюваними чи стандартизованими соціальними процесами. Окрім науково пізнавальних перспектив відкриваються перспективи й практичного застосування. Зокрема, не можна

ігнорувати пояснювальну силу поняття рутинізації для концептуального розуміння суспільного порядку як наслідку суб'єктної активності. Воно відображає механізми швидкого затвердження нововведень, на які багата сучасність, і одночасно пояснює значимі бар'єри, що стоять на шляху цих нововведень і роблять деякі з них неможливими в тих чи інших суспільствах.

Список використаних джерел:

1. Бергер П. Социальное конструирование реальности [Текст] П.Бергер, Т.Лукман ; пер. с англ. Е. Буткевич. – М. : Медиум, 1995. – 323 с.
2. Гидденс Э. Устроение общества: Очерк теории структуриации; перевод с англ. И. Тюрина. – М.: Академический Проект, 2003. – 528 с.
3. Гарфінкель Г. Дослідження з етнометодології. – К.: КУРС, 2005.

Піданова В. І. (м. Київ)

pidanova.v@i.ua

МАСОВА КУЛЬТУРА: АНАЛІЗ КРИЗЬ ПРИЗМУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Сьогодні дуже динамічно відбувається процес оновлення, трансформації соціокультурного простору. Про це, зокрема, свідчить поява явища масової культури, та надзвичайні темпи його поширення у країнах всього світу, спричинені глобалізаційними тенденціями. Масова культура – це культура нового зразка, яка виникає внаслідок змішування різних культур. Вона орієнтована на велику кількість споживачів, сприяє універсалізації та стандартизації культурних феноменів, і своїм наслідком має поглиблення взаємозв'язків між народами.

Існують різні точки зору на причини виникнення масової культури, але є одностайна думка, про те що феномен масової культури, разом з іншими численними явищами культурного процесу, розпочато у ХХ столітті, почав поширюватися та дістав розвиток у зв'язку з модернізацією суспільства, науково-технічною революцією, постійним розширенням і значним оновленням комунікаційних систем, що є наслідками глобалізаційних процесів.

Спираючись на науково – технічний прогрес, глобалізація продукує нову культуру, - культуру постіндустріального суспільства. «Культура стає гіперкультурою - тобто більше пов'язаною не з певними потребами, а з якимсь універсумом загального рейтингу, або замкнутої ланцюгом, по якому пробігає імпульс від відрізка до відрізка, - безперервний транзит можливостей вибору, прочитань, референцій, позначень, розшифровок.» [2,37].

Канадський соціолог і культуролог Герберт Маршалл МакЛюен (ідеї якого мають важливе значення для розуміння розвитку сучасної цивілізації як глобального суспільства) вважав, що соціокультурні зміни зумовлені розвитком засобів комунікації, до яких відносяться мова, гроші, друк, дороги, наука, комп'ютерна техніка, телебачення і т. д.. Отже, найбільш ваговим поштовхом до змін стає науково-технічний прогрес, який сприяє розвитку засобів комунікації та є

однією з центральних ознак постіндустріального суспільства. В свою чергу поширення сучасних технологій та систем призводить до культурної та економічної інтеграції.

Іншою ж характеристикою постіндустріального суспільства є швидкий темп життя, що виник у зв'язку з автоматизацією всього що нас оточує. Як писав Ж. Бодрійяр про масову культуру у своїй праці «Суспільство споживання»: «Суттєвим являється не те, що лише декілька тисяч або мільйони приймають участь у цьому, а те, що культура, як автомобіль року, як природа зелених просторів, засуджена бути тільки примарним знаком, адже вона вироблена, осмислено чи ні, в тому ритмі, який сьогодні являється універсальним ритмом виробництва, — в ритмі цикла та повторної обробки» [1,93].

Сьогодні культурне та естетичне виробництво стало частиною товарного виробництва, так як існує економічна потреба у виробництві нових товарів. Поява постіндустріального суспільства спричинила виникнення такого явища планетарного масштабу як суспільство споживання. Адже разом із науково – технічним прогресом з'являється велика кількість різноманітних товарів, які необхідно збути. Темпи вироблення товарів підтримує суспільство споживання наявним попитом на продукцію. Таким чином, масова культура, будучи явищем характерним для суспільства споживання, наповнюється певними нормами, правилами, образами, яким можна відповідати у випадку поглинання шаленої кількості продукції.

Ще ніколи не було так очевидно, що зміст - в даному випадку культура, а в інших - інформація або предмети споживання - виступає лише примарною опорою дії самих медіа, функція яких завжди полягала в тому, щоб індукувати масу, створювати однорідний людський і ментальний потік [2,36]. Саме на цю масу, на середню людину орієнтований маскульт, явище своєрідної культурної інтеграції та уніфікації.

Масова культура налаштовує людину на необхідність споживати товари та послуги, незалежно від того на скільки це потрібно споживачу, так як існують певні стереотипи згідно з якими людина мусить підтримувати свій імідж, для того щоб її «зрозуміло» суспільство, (особливо, враховуючи сучасні глобалізаційні тенденції, та збільшення взаємозалежності суб'єктів один від одного) адже людина – це соціальна істота.

Отже, масова культура є проявом глобалізаційних процесів у соціально – культурній, соціально - економічній сферах. Поширюючись по світу, вона прагне виробити універсальні категорії культури, стандартні форми виробництва і споживання культурного продукту в планетарному масштабі.

Список використаних джерел:

1. Бодрійяр Ж. Общество потребления / Бодрійяр Ж. – М.: «Республика». «Культурная революция», 2006.- 269с.
2. Бодрійяр Ж. Симулякри і симуляція / Бодрійяр Ж. - Київ: Видавництво Соломії Павличко "ОСНОВИ", 2004.- 230 с.

КРИЗИС ЦЕННОСТНОЙ ПАРАДИГМЫ ПОСТМОДЕРНА

Ценностный континуум эпохи постмодерна характеризуется сосуществованием разнородных, противоречивых культурных и мировоззренческих установок, трансформацией и смещением ценностных ориентиров. На протяжении XX века шел процесс распада целостности культуры, переосмысления ее фундаментальных традиционных основ. Модерн, как поиск последних универсальных основ существования человека в культуре ,пошатнулся с констатацией Ф.Ницше, что « Бог умер » , а после гайдеггеровского , что « не просто Бог умер , но нет даже того места , где он был » , культура оказалась в ситуации исчезновения универсального смыслообразующего горизонта,который находится за пределами человеческого существования.

Если в модерне право голоса имела выверенная рационалистическая конструкция, то в пост-модерне современная рациональность подверглась отрицанию . Объективность, доказуемость, однозначность и точность были объявлены «формой порабощения», которая должна быть преодолена в многозначности и многообразии. Если модерн-культура с единым смысловым полем, выстраиваемым вокруг идеи рациональности, то новое концептуальное пространство культуры-это пространство множества пост-модернистских теоретических конструкций и практик как попытка бегства от тотальности.

Но власть «симулякров» медиа (Делез) осуществляет социальный контроль не менее тотально, чем властные структуры. Видимая плюралистичность культуры держится на достаточно шатком основании отсутствия центра, ядра смысла. Тоталитаризм абсолютного Нарратива исчез, но проявилось хаотичное нагромождение разновеликих центров притяжения и отталкивания и опасность размывания и утраты элитарной ценностной доминанты. Культура оказывается в ситуации, когда исчезает универсальный смыслообразующий горизонт, который единственный создает возможности для самоидентификации личности, да и сама культура существует лишь в горизонте универсальных значений (Гуссерль).

Пост-модернистская игра с обломками, смешение и подделка стилей и деконструкция оригинальных текстов как сырьё для новых творений иллюстрирует массово-коммуникативный аспект современной культуры. Мас-медиа создают мир «параллельной»реальности, пространства иллюзий и мифологем. Эта символическая реальность, создаваемая СМИ, которые производят собственные ансамбли значений и знаков, лишь весьма условно символизирующих повседневную реальность. Автономная чувственно –знаковая реальность (знаковые версии реальности), которая зачаровывает или отталкивает своей правдоподобностью,умножает «фантазмы»реализма (Лиотар).

Знаковая и информационная нагроможденность, перенасыщение современной культуры мифологическими конструкциями препятствует осмыслению важнейших проблем общественного дискурса, привнося в него неопределенность,фиктивность и двусмысленность.Расшатывание абсолютных ценностных ориентиров приводит, с одной стороны, к демократизации культуры,-у человека есть право выбора- а с другой- к банализации и снижению ее уровня ,к

неподлинности» культуры – доминированию в ней симулякров, сведению элитарного к гламурному.

Как ни парадоксально, борьба за освобождение, против вечных ценностей как тоталитарных, препятствующих творческой реализации, приводит к гламуризации сознания, в основе которой лежит очень характерный и тревожный симптом идентификации человеческой личности с объектом, вернее с материальными объектами, которыми она обладает, потере личностного. Гламур предлагает социализированную форму «растворения» человека в мире подобного.

Дискурс гламура создает новую реальность, и эта реальность обеднена смыслами. Это культивация инфантилизма, создание иллюзии удовлетворения желаний. Статус и успех в философии гламура не является результатом интеллектуального роста и достижений в профессии, а только следования стандартам гламурного стиля; дискурс гламура обеднен смыслами и превращается в дискурс рынка. А человек гламура растворен в мире таких как все, похожих, личность представлена набором штампов, кальки с презентованных в гламурных журналах стилей и жизненных ориентаций и отсутствует как субъект творчества своего жизненного процесса.

«Исследователи культуры общества постмодерна отмечают, что целью нового поколения становится потребление, в том числе потребление торговых марок как чувственных образов»(2,97). Это особенно характерно для рекламной коммуникации как особенного феномена постмодернистской культуры, который отражает все закономерности и противоречия своего времени. На товарной рекламе лежит печать духа потребительства, манипулирования потребностями индивида. Имея своей базой гиперреальность общества потребления во взаимосвязи с общекультурными факторами и технологическими возможностями современной цивилизации товарная реклама формирует личность потребительского типа.

Некоторые авторы, анализируя ситуацию постмодерна, говорят об интеграции различных культурных систем и коммуникативных практик и о поисках новой парадигмы, уповают на какой-то синтез языческого, архаического, мистического, научного и т.д. мировоззрений, ставят задачу синтеза ценностей модерна и постмодерна. «Оптимальным путем дальнейшего развития ценностных установок человечества является синтез ценностей модерна и постмодерна»(1,112)

В мировоззрении, которое совмещает рациональное и иррациональное, научное и мифологическое, можно искать новые источники для активизации работы творческого воображения личности. С другой стороны, лишенная гранднарратива, то есть основной установки цели (осмысленного целеполагания, "мифа цели", по выражению А.Винера, автора работы "Великолепный миф"), культура теряет свою энергию, направление и смысл движения.

Постмодерну как попытке бегства от тотальности ума в локальное пространство культурной традиции угрожает опасность размывания фундаментальных смысловых ценностных, нравственных координат, задающих ориентиры для самоутверждения личности в культуре.

Список використаних джерел:

1. Ковалев Е.В. Ценности современности: опыт философской интерпретации//Філософія науки: Традиції та інновації.-2012,№1(5)
2. Нарижний Ю.А. Культура и философия эпохи постмодерна.- Днепропетровск, 2008.

Рибичун О.В., Маркітантов В.Ю. (м.Кам'янець-Подільський)

arybshchun@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ ПОСТМОДЕРНОГО ТРАНЗИТУ ПОСТРАДЯНСЬКОЇ СХІДНОЇ ЄВРОПИ (УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД)

Розкриваючи дослідницьку проблему у кількох тезах, визначимо її у наступному: порубіжний (трансформаційний, непевний тощо) стан теперішньої Східної Європи у її пострадянських кордонах у своїх передумовах зумовлений кількома гіперчинниками:

1) суспільно-історичним, що полягає у інституційних та соціально-психологічних трансформаціях від суспільства радянського типу (суспільства незавершеного планового соціалізму з рецидивами тоталітарної свідомості) до ідеалізованої моделі євро-американської ринкової демократії;

2) філософсько-культурологічним, що викликаний об'єктивним цивілізаційним поступом сучасних європейських держав із модерної у постмодерну стадію їх розвитку по мірі прогресу інформаційних, економічних та політичних інститутів;

- специфіка кожної окремої соціо- або ж етно-культурної зони регіону (аж до специфіки на рівні держави) залежить від рівня асинхронності у конфігураціях означених передумов та зумовлених нею (означеною асинхронністю) наслідків;

- основним індикатором, що дозволяє емпірично виміряти таку асинхронність, є функціональне навантаження на інформаційні інститути регіону (їх інституційна значимість відносно решти інституційної структури та значимість для певного соціуму інформації і знань як домінуючих суспільних цінностей в умовах постмодерного переходу);

- розуміючи ЗМІ як головний різновид інформаційних інститутів суспільств постмодерного переходу, здійснюється:

- вимірювання 1) еволюції ЗМІ регіону; 2) функціонального навантаження на окремі типи ЗМІ (пресу, телебачення, інтернет-медіа);

- виявлення інституційного перебалансування (на функціональному рівні) із інших інститутів на ЗМІ.

Деталізуючи, одразу слід вказати на кілька допоки ще остаточно не допрацьованих аспектах, що становлять певний методологічний ризик дослідження, непевність сформульованих висновків. Насамперед слід обумовити відсутність єдиного тлумачення концепту «постмодерн», зокрема, щодо фундаментальної природи та подальшої еволюції постмодерного соціуму. Так, песимізму постісторії Ж.Бодрієра протиставляється технократичний оптимізм щодо постіндустріалізму Д.Белла, оптимістичним уявленням про можливості

постмодерну В.Уелша, Ж.-Ф. Лютара, А.Мелері чи Р.Стьокерса ортодоксально суперечить Ю.Хабермас. Не втручаючись у наукову дискусію, основою нашого розуміння природи постмодерного суспільства є насамперед його відмова від класичних цінностей. У інституційному вимірі постмодерний поступ призводить до втрати тих цінностей, що були базовими, структуроутворюючими у межах окремих інституційних площин (матеріальна власність, гроші – у економічному полі; класичні правові регулятори як основа національної держави; істина та можливість її раціонального досягнення у науці і т.д.). У вимірі світоглядному, культурологічному – це перехід із одновимірного reality у багатовимірний віртуальний простір, в рамках якого альтернативні реальним життєві шанси стають не потенційними й непевними, базованими виключно на вірі й суб'єктивній фантазії, як то сакральні світи, означені у релігіях, а явними, живими й об'єктивними, емпірично відчутними і (внаслідок своєї соціальної природи) надзвичайно багатоманітними. У вимірі побутового повсякдення – це перехід на абсолютно новий домінуючий тип світосприйняття – інтуїтивно-емотивний (мозаїчний) взамін логічно-раціонального.

Наступним ризиковим положенням є неоднозначне допоки тлумачення ролі мас-медіа у постмодерному поступі. Ми розуміємо мас-медіа як основний генератор та провідник постмодерних змін. Саме їх унікальна спроможність переймати типові функції інших соціальних інститутів, клонувати їх у безконечній кількості варіацій й породила врешті світ постмодерну з його домінуючою мегацинністю – інформацією.

Нарешті, все ще гіпотетичним, в певній мірі ризиковим, залишається твердження про спроможність вимірювати постмодерний поступ певного регіону через пропоновану нижче систему емпіричних індикаторів. Розуміючи, що остаточного переходу у постмодерн поки не відбулось, ми все таки передбачаємо, що у деякій мірі цей поступ вже можна відстежити. І основними індикаторами при цьому є рівні інституційного розвитку, функціональних впливів та повсякденної значимості мас-медіа інститутів. В результаті це, на нашу думку, уможливить засвідчити абсолютний перевід або ж частковий дубляж функціональної значимості від певних соціальних інститутів до мас-медіа, що на деякій стадії уявляється як завершальна інтеграція цих інститутів із мас-медіа при збереженні домінантної значимості останніх. Фактично, виявлення і емпіричне підтвердження подібного функціонального перезавантаження врешті розуміється нами як: 1) чинник поступової еволюції пострадянської зони у постмодерн за власним, унікальним сценарієм; 2) один із найбільш суттєвих чинників дестабілізації інституційних структур та світоглядного повсякдення східноєвропейських пострадянських соціумів.

У майбутньому, за умови адекватності пропонованої системи вимірювальних індикаторів розуміється можливість її застосування у контексті підтвердження більш широкої гіпотези щодо унікальності пострадянського постмодерного переходу. Так, можливим було б вирішення подібної гіпотези через вимір локальних відмінностей східноєвропейського регіону від а) євроамериканської зони; б) євразійської зони через систему порівняльних

індикаторів, де індикатори функціонального навантаження мас-медіа були б доречними та доволі адекватними.

Список використаних джерел:

1. Деррида Ж. Диссеминація (La Dissemination) / Пер. с фр. Д.Кралечкина, науч. ред. В.Кузнецов. – Екатеринбург: У-Фактория, 2007.
2. Бауман З. Спор о постмодернизме // Социологический журнал. - М., 1995. - №4.
3. Бодрийар Ж. В тени молчаливого большинства // <http://lib.ru/FILOSOF/BODRIJAR/>
4. Бодрийар Ж. Симулякры и симуляция // <http://exsistencia.livejournal.com/>
5. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Пер. В.Л. Иноземцев. – М.: Academia, 1999.
6. Белл Д. Социальные рамки информационного общества // Новая технократическая волна на Западе. – М., 1986
7. Дугин М. Пост Модерн? // <http://postmodern.in.ua>
8. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / Пер. с фр. Н. А. Шматко. – М.; С.-Пб.: Изд-во «АЛЕТЕЙЯ», 1998
9. Новая технократическая волна на Западе / Гуревич П.С. (отв. ред.) - М.: Прогресс, 1986.
10. Bell D. The Cultural Contradictions of Capitalism. - New York: Basic Books, 1976.
11. Baudrillard J. Simulations. - New York: Semiotext(e), 1983.

*Рудницька Т.М. (м. Київ)
rudnitska--t@yandex.ua*

**ІНТЕРНЕТ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ПОЗИТИВИ Й
РИЗИКИ**

Сьогодні перед українською соціологією постало складне завдання: визначити, в якій формі і в якому масштабі реалізуються на теренах України світові глобалізаційні тенденції, на які сфери соціального життя ці тенденції оказують найбільш суттєвий вплив. У світі, що інтенсивно глобалізується, досить часто за один з вагомих критеріїв глобалізації суспільства вважають його включеність до всесвітньої мережі – Інтернету, що стала світовою комунікативною системою, новою формою спілкування між людьми.

Дедалі все більше стає очевидним, що поява Інтернет не тільки завершила індустріальний етап розвитку людського суспільства, але й суттєво змінила сучасну матеріальну й духовну культуру. Доведено, що революція в інформатиці найбільший вплив робить на людську свідомість, змінюючи уявлення людей про світ і про себе. Все більше стає зрозумілим, що в інформаційному суспільстві втрачаються суспільні норми, що є характерними для громадян національної держави, виникають зовсім інші –

технологічні норми й правила поведінки, для котрих не є характерними ні національна приналежність, ні територія проживання.

Проте, поряд із незаперечними перевагами включеності у світову інформаційну мережу, важливо усвідомити соціальні ризики та соціально-психологічні наслідки цієї включеності як для соціуму вцілому, так і для окремої особистості, що усе більше починає відчувати дедалі інтенсивніший вплив нової культури – Інтернет-культури, яка має неоднозначний, амбівалентний характер. Дослідження свідчать, що світ Інтернету має свої незаперечні позитиви та складніші до спостереження негативи. Про користувачів Інтернет можна говорити як про модернізовану соціальну групу, що за своїми соціокультурними характеристиками набагато ближче до представників інших культур у глобальному інформаційному просторі, чим до іншого населення, яке є не охопленим Інтернетом.

Дослідження, проведені соціологами протягом 1998-2012 років у багатьох країнах показали, що доступ до Інтернет є своєрідною розділовою лінією між освіченими й неписьменними, багатими й бідними, чоловіками та жінками, молодими й літніми, городянами та сільськими жителями. Ще одна розділова лінія – знання англійської мови, яка значною мірою інтегрує інформаційний простір, ліквідує раніше відомі бар'єри. Але, з іншого боку, при цьому виникають нові межі, що розділяють людей: всесвітня інформаційна павутина об'єднує тих, хто має до неї доступ, і відсекає тих, хто позбавлений цього. Таким чином, створюються дві системи комунікації. Одна – для людей заможних, з доброю освітою, сучасними засобами зв'язку, що дають можливість швидко одержувати великий обсяг інформації. Друга система – для тих, хто таких можливостей не має. Вони змушені користуватися колишніми, традиційними інформаційними методами, отримуючи вже застарілу, а тому й менш цінну інформацію. Можна говорити про виникнення прірви між «інфо-багачами» та «інфо-бідняками». У результаті велика частина населення, що не має в силу своїх поселенських, вікових, освітніх, майнових характеристик доступу до сучасних засобів зв'язку, усе більше втрачає свою професійну конкурентноздатність.

Поширення Інтернет, «інтернетизація» сприяє новій фрагментації, сегментації суспільства. Співтовариства користувачів Інтернет усе більш характеризуються ослабленням локальних соціальних зв'язків, що створює загрозу втрати ідентичності на державному, етнічному, а іноді і сімейному рівні. Глобальне культурне єднання в Інтернеті нерідко сприяє втраті колишньої ідентичності, веде до ціннісної деструкції, анонії, до культурної маргинальності. Цілком реальними вказані вище особистісні трансформації стають в умовах тривалої системної кризи в Україні, де проблема ідентичності особистості вкрай гостра в зв'язку з тим, що в нашій країні як державні, так і соціальні інститути й цінності знаходяться тільки в стадії становлення. Відсутність доступу до інформаційно-комунікативних технологій, зокрема до Інтернет, є новим видом соціальної нерівності,

нерівності інформаційної. Така нерівність, що базується на принципі залученості до світу сучасних технологій, виникає між індивідами, соціальними групами і навіть країнами. В Україні реальність існування і подальшого поширення такої нерівності, нажаль, ще мало усвідомлюється. Проте, інформаційна нерівність, яка нині вважається проблемою післязавтрашнього дня, завтра може стати однією з базових, тих, що визначають суспільні відносини.

У той же час не можна не враховувати, що стимульовані глобалізацією модернізаційні процеси породжують нове світовідчуження й нові потреби, виразити й задовольнити які виявляється неможливим на основі традиційного культурного арсеналу і традиційних цінностей. У такій ситуації перед українським суспільством виникає важка задача – здійснити синтез властивих йому соціальних і культурних цінностей з новачіями сучасного західного способу життя.

Ручка А. О. (м. Київ)

otd.soc@gmail.com

ЦІННІСНА ЗМІНА ЯК ПРІОРИТЕТНА ТЕМА УЧАСНОГО СОЦІОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

1. Сьогодні немає жодного сумніву, що ціннісна проблематика в світі вкрай загострилася. Це зумовлено різноманітними небезпеками, ризиками, кризами – економічними, політичними, екологічними, технологічними. Наслідком зазначених явищ є глобальне поширення невизначеності, невпевненості, розгубленості.

У нашому суспільстві дана глобальна симптоматика накладається на трансформаційні проблеми, що пов'язані з побудовою правової держави, розвиненої ринкової економіки, консолідованої демократії і зрілої політичної нації. Отже, зрушення, які тут відбуваються, торкаються усіх суспільних сфер, сегментів, структур і процесів. Вони, зрозуміло, заторкують і так звану *аксіосферу*, де зосереджуються людські *цінності та смисли*. Соціологія цінностей, яка вивчає різноманітні параметри суспільної аксіосфери, зокрема, зміст, стан, стабільність і змінюваність ціннісної ментальності людей, стає сьогодні – за умов невпинних глобальних і вітчизняних перетворень – актуальним дослідницьким напрямком соціологічної науки.

2. В епоху глобалізації, коли тема змін у всіх суспільних царинах набуває значущої актуальності, виникають стратегічні питання щодо змістовності історично напрацьованих цінностей і смислів людського життя. Те, що останні, як і всі явища соціокультурного світу «змінюються в процесі свого емпіричного існування» (П. О. Сорокін), не викликає сумніву. Але в якій спрямованості? І що робиться із змістовністю історично напрацьованих цінностей і смислів? І як виглядає їхня трансмісія наступним

поколінням? Ці та інші питання, що стосуються процесу *ціннісної зміни*, роблять із неї пріоритетну тему сучасного соціологічного дискурсу.

3. Важливе значення для пояснення дискусійних питань щодо процесу ціннісної зміни мають наукові праці американського дослідника Рональда Інглгарта і німецького автора Гельмута Клагеса. Згідно з Інглгартом, сучасна ціннісна зміна здійснює певну девальвацію традиційних зразків сімейного життя, традиційних інститутів, авторитетів, вірувань, орієнтацій і стимулює зростання світсько-раціональних цінностей. Соціально-економічний розвиток суспільства, доводить американський дослідник, зумовлює ціннісну зміну в певній спрямованості, а саме: *від матеріалістичних цінностей*, які пов'язані з потребами виживання, забезпечення фізичної та матеріальної безпеки, *до постматеріалістичних цінностей*, які виражають потреби самореалізації, самоекспресії, зацікавленість якістю і комфортом життя. Отже, в цілому ціннісна зміна, за Інглгартом, зводиться до заміни «старих» цінностей (традиційних, матеріалістичних, модерних) на інші, «нові» цінності (ліберальні, постматеріалістичні, постмодерні). На думку Інглгарта, зростання соціально-економічного потенціалу суспільства створює ґрунтовну підставу для людського розвитку, утвердження демократичних свобод, зміцнення нових (пост-матеріалістичних) цінностей. Тим самим передбачалось, що у зв'язку з соціально-економічним розвитком людського суспільства питома вага «постматеріалістів» зростатиме, а «матеріалістів» зменшуватиметься.

Німецький соціолог Г. Клагес теж вважає, що в сучасному світі відбувається ціннісна зміна, яка, на його думку, є зміною ціннісних уявлень, орієнтацій, пріоритетів людей. Він вважає, що зараз у розвинутих країнах спостерігається певне переміщення ціннісних пріоритетів населення: від так званих цінностей *«обов'язку і прийнятності»* до цінностей *«саморозвитку та автономії»*. У науковій літературі перші інколи розглядаються як аналог матеріалістичних цінностей Інглгарта. Цінності *«обов'язку і прийнятності»* охоплюють такі традиційні цінності, як обов'язок, дисципліна, безпека, порядок, добробут, досягнення, працьовитість, слухняність. Своєю чергою, до цінностей *«саморозвитку та автономії»* німецький дослідник відносить такі постмодерні цінності, як саморозвій особистості, індивідуальність, спілкування, різноманітність, насолода життям, партиципація, соціальна компетентність.

На думку Клагеса, зміст і спрямованість сучасної ціннісної зміни не можна зводити до простої (одномірної) зміни матеріалістичних цінностей постматеріалістичними. Ціннісна зміна, навпаки, має багатомірний характер. Деякі ціннісні пріоритети можуть змінюватись незалежно один від одного. У цьому зв'язку німецький дослідник виділяє п'ять типів ціннісної ідентифікації людей.

Один із них репрезентує така типологічна група суспільства, як *конвенціоналісти*. Соціологічні дані свідчать, що конвенціоналісти демонструють сильне визнання цінностей обов'язку та прийнятності та водночас слабе визнання цінностей саморозвою та автономії. Це, як

правило, люди старшого віку, забезпечені, орієнтовані на традицію, сім'ю, порядок.

Другий тип ціннісної ідентифікації є протилежним до конвенціоналістів. Він охоплює типологічну групу *нонконформістів-ідеалістів*, які демонструють сильне визнання цінностей саморозвитку і автономії і слабке – цінностей обов'язку і прийнятності. Серед нонконформістів-ідеалістів панують критицизм щодо актуальних соціальних реалій, орієнтація на автономію, свободу, рівність, демократію. Конвенціоналісти і нонконформісти-ідеалісти, згідно з Клагесом, є носіями двох «чистих» ціннісно-смыслових позицій, які протилежним чином заявляють про себе в суспільному житті.

Крім цього, німецький соціолог виділяє ще три «змішаних» типи ціннісної ідентифікації людей. Один із них стосується типологічної групи *«розчарованих»* людей, які втратили перспективу життя і демонструють низьке визнання як цінностей обов'язку і прийнятності, так і цінностей саморозвою і автономії. Ціннісно-смыслова втрата перспективи життя нерідко супроводжується втечею від суспільних реалій, замиканням в собі, відстороненням від суспільного життя. На думку Клагеса, група розчарованих людей представляє собою неперспективний ціннісно-ідентифікаційний тип.

Натомість інший «змішаний» тип ціннісної ідентифікації, що характеризується значним визнанням як цінностей обов'язку і прийнятності, так і цінностей саморозвою і автономії, розуміється як корисний і перспективний. У цьому випадку «старі» традиційні цінності (дисциплінованість, любов до порядку, акуратність, слухняність, працьовитість тощо) не відкидаються, а доповнюють «нові» постмодерні цінності (автономія, самоствердження, самозабезпечення, розмаїтість, вільний час тощо). Внаслідок цього виникає своєрідний синтез двох типів цінностей, який репрезентує собою значущий варіант ціннісної зміни в сучасних умовах. За Клагесом, носієм даного синтезу є типологічна група *активних реалістів*. Емпіричні дані свідчать, що активні реалісти позитивно і креативно поєднують потенціали цінностей обов'язку і прийнятності та цінностей саморозвою і автономії. Вони відрізняються своєю дисциплінованістю, готовністю до співпраці, орієнтацією на сім'ю, професійні досягнення, поважають право і порядок. Водночас активні реалісти схильні до розвитку власної ініціативи, вони цікавляться смисловою стороною соціального життя, готові брати на себе відповідальність за публічні справи.

Особливий різновид активних реалістів становить типологічна група *матеріалістів-гедоністів*. Це, як правило, молоді люди, які схильні реалізувати на практиці складові саморозвою та автономії (самореалізація, самоекспресія, розмаїтість, вільний час, задоволеність життям) разом з деякими цінностями обов'язку і прийнятності (добре сімейне життя, довіра партнерам, виконання обов'язку, соціальна справедливість). Клагес

ідентифікує матеріалістів-гедоністів з так званим «малим синтезом» старих і нових цінностей і смислів.

Загалом «ціннісний синтез» виступає у німецького дослідника ключовим поняттям його моделі сучасної ціннісної зміни. У цій моделі старі і нові цінності не обов'язково перебувають в опозиції одна до одної, а можуть у ментальності людей (перш за все в активних реалістів) створювати продуктивний гібрид і відповідним чином мати прояв у їхніх реальних діях. Отже, переміщення наголосу з цінностей обов'язку і прийнятності на цінності саморозвою і автономії не означає, за Клагесом, утрату таких класичних цінностей, як виконання обов'язків, любов до порядку, старанність, надійність, працелюбність. Дані цінності продовжують мати значний рейтинг у ментальності багатьох людей. З другого боку, нові цінності саморозвою і автономії (самореалізація, самоекспресія, креативність, толерантність тощо). Свідчать про зростання значущості феномену *індивідуалізації* в умовах сьогочасності. Проте це зовсім не означає наступу егоцентризму і безвідповідальності. Навпаки, синтез новітніх і класичних цінностей може, на думку Клагеса, мати продуктивний (як з індивідуального, так і з соціального огляду) вплив на ментальність і поведінку людей.

4. Розглянуті моделі сучасної ціннісної зміни, як бачимо, дещо ризнують між собою за визначенням її змісту, спрямованості та наслідків для суспільного життя. За допомогою цих моделей їх автори намагаються дати пояснення ціннісно-смысловим метаморфозам, які відбуваються в сучасних розвинених суспільствах. І цей досвід, без сумніву, заслуговує уваги і ретельного вивчення. Тим паче, що ціннісна зміна є сьогодні пріоритетною темою вітчизняного соціологічного дискурсу. Тому освоєння відповідного теоретико-емпіричного досвіду, що акумулювали зарубіжні спеціалісти у своїх дослідженнях ціннісної проблематики, може бути в нагоді для адекватного розуміння і пояснення ціннісно-смыслових змін у сучасному українському соціумі.

Рябчук А. М. (м.Київ)

anastasia.riabchuk@gmail.com

КОНЦЕПЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЕКСКЛЮЗІЇ ТА ЇЇ КРИТИКА

Сьогодні для опису становища нижчих верств населення у розвинених суспільствах з високим рівнем життя недостатньо вимірювати рівень бідності, а натомість необхідно врахувати як матеріальні, так і нематеріальні прояви, як об'єктивні, так і суб'єктивні критерії низького соціального статусу. З цією метою соціологи розробили цілу низку нових термінів і концепцій. Для врахування суб'єктивної оцінки бідними свого становища застосовується термін *соціальна депривація*, тобто відчуття неспроможності задовольнити свої потреби, як базові (абсолютна депривація), так і ті, що їх людина вважає необхідними для повноцінного життя в суспільстві (відносна депривація).

Нобелівський лауреат з економіки А.Сен пропонує розглядати бідність і депривацію в контексті «підходу можливостей» (capabilities approach), за яким для повноцінного життя в суспільстві людина повинна мати можливості здобути освіту чи належний медичний догляд, працевлаштуватися, почувати себе в безпеці, розвиватися творчо тощо. Для більш комплексного розгляду становища бідних, маргіналізованих і стигматизованих верств населення французькі і британські соціологи з 1970х років почали активно застосовувати поняття *соціальної ексклюзії*. Цей термін набув популярності у Західній Європі та Північній Америці завдяки поєднанню сильних рис інших підходів до дослідження нижчих страт населення: його можна застосовувати для розгляду і об'єктивних, і суб'єктивних оцінок, і статичного (так звані «виключені» індивіди), і динамічного (процес «виключення») вимірів, і матеріальних, і символічних чинників виштовхування на межу суспільства чи за його межі. Це поняття є більш гнучким, адже передбачає ситуації виключення з суспільного життя людей з достатніми матеріальними ресурсами (наприклад, людей з обмеженими фізичними і розумовими можливостями чи осіб без громадянства). Як стверджують С.Оксамитна і В.Хмелько, поняття соціальної ексклюзії також виявилось корисним для аналізу бідності у суспільствах, що досягли постіндустріальної фази розвитку.

Поняття соціальної ексклюзії передбачає виключення індивідів чи соціальних груп за межі прийнятних у даному суспільстві життєвих стандартів. Тобто певний відсоток населення не потрапляє під означення «нормального» для даного суспільства рівня життя. У деяких європейських країнах (Італія, Франція, Великобританія та інші) існують державні програми протидії ексклюзії і повернення вже виключених індивідів і груп до повноцінного соціального життя. На відміну від біхевіористських пояснень бідності і депривації через теорії «андеркласу», «дезафіліації» чи «культури бідності», що зосереджуються на індивідуальних чинниках, програми протидії ексклюзії враховують і структурні чинники бідності та маргіналізації і намагаються певним чином нейтралізувати їхній негативний вплив. Скажімо, у Франції для протидії ексклюзії молоді у бідних районах міста міська влада розвиває інфраструктуру і заклади для дозвілля молоді, будує соціальне житло. Однак, ці програми піддавали критиці П.Бурдьє, П.Шампань, Ж.Може та інші, вважаючи, що корінь проблем бідних кварталів криється у глибших структурах неоліберальної економіки, а ефективні програми протидії ексклюзії можливі лише за умов радикальних суспільних змін, а не точкових рішень.

Протидія ексклюзії часто набуває консервативного характеру, спрямовується на збереження соціального порядку і гармонії. Формулювання «соціальна інклюзія» чи «соціальна згуртованість» (останній термін активно пропагує Рада Європи) передбачають сприйняття єдності, згуртованості і спільноти незаперечними цінностями, забуваючи при цьому, що подібні цінності є неможливими без існування «виключених», які не належать до спільноти і на протигагу яким ця спільнота формується. Як

значаче Е.Балібар, проблемою усіх інклюзій, інтеграцій та асиміляцій є те, що вони «є можливими лише ціною і лише за умови визнання зворотнього боку, найчастіше темного боку — боку ексклюзії». Підходи до визначення поняття ексклюзії є *функціоналістськими* – суспільство у своєму звичному стані функціонує як добре злагоджений механізм, де усі індивіди і соціальні групи мають свої ролі і є частиною одного організму, однієї системи. Соціальні проблеми постають як *дисфункції*, як збій цієї системи, який необхідно полагодити, щоб повернути механізм до нормальної роботи. Відповідно, якщо хтось внаслідок тих чи інших обставин «виключений» з суспільного життя, необхідно знайти передумови цього і полагодити збій. Самі ж механізми функціонування суспільства не проблематизуються. Натомість, з марксистської перспективи глобальна капіталістична система не має зовнішньої сторони, тому можливе лише «внутрішнє виключення» - з громадянства, але не з ринку. Так звані «виключені» є для ринку резервною армією праці, трудовими мігрантами, працівниками неформальної економіки, посилюючи антагонізм між працею і капіталом. Таким чином, позбавлення повноти громадянських прав частини наших співгромадян постає ринковою необхідністю.

Самойленко Нелля Василівна (м. Донецьк)

nelya_samoilenko@mail.ru

ПОТЕНЦІАЛ СОЦІОЛОГІЇ ДИТИНСТВА: СТУПЕНІ СТАНОВЛЕННЯ І ПІЗНАННЯ В СОЦІОЛОГІЧНІЙ ДУМЦІ

Трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, ставлять перед соціологічною наукою нові проблеми, пов'язані з вивченням реальних процесів трансформації сучасного дитинства та дослідженням соціального феномену дитинства як об'єкта і суб'єкта процесів суспільної модернізації.

В сучасній соціології не відстежується наукового інтересу до вивчення соціальних змін та новоутворень, що відбуваються в епоху трансформації суспільства в дитячому середовищі. Не приділяється увага проблемам адаптації сучасних дітей до швидкоплинних соціальних змін.

Соціологічна перспектива вивчення дитинства представлена двома відносно самостійними напрямками аналізу даного феномену. У рамках першого можна виділити роботи, що розглядають дитинство як певну культурно-історичну цінність. Так, у роботах Ф.Арієса, Ф.Боаса, М.Мід, Б.Маліновського, Л.Демоза, Е.Еріксона й інших представлена еволюція дитинства, особливості зміни змісту дитинства в історії розвитку суспільства.

В рамках другого напрямку соціокультурні аспекти розвитку дитинства також відображені в роботах сучасних учених: П.Брюхнера, М.Віннса, Х.Попитця, Н. Постмана, Д.Ріхтера, Х.Хенгст, Х.Цахер, І.В. Бестужева-Лади, З.Н.Конникової, М.С.Кагана, І.С.Кона, Л.Г.Курасвої, Э.А.Куруленко, Д.І.Фельдштейна, С.Н.Щеглової.

Видатний російський вчений І.Кон вважає самим головним надбанням науки кінця 20 ст. – виникнення соціології дитинства.

Соціологія дитинства для західно-європейських держав є молодою галуззю соціологічного знання, сформованою в останні 2 десятиріччя.

Вітчизняні вчені Лукашевич М.П., Туленков В.М. відзначають, що «...соціологія молоді повинна розвиватись із соціології дитинства». Проте, якщо соціологія молоді в Україні перебуває на стабільному етапі становлення, то соціологія дитинства взагалі неопрацьованою сферою.

Соціологія дитинства розглядається як спеціальна соціологічна теорія середнього рівня, що досліджує дітей як специфічну соціально-демографічну спільноту в сукупності їх соціальних ознак і характеристик соціального життя.

Об'єкт соціології дитинства визначається не як група індивідів, які з часом дорослішають, а як структурний компонент суспільства, що відображає соціокультурні зміни.

Предметна область вивчення – специфічні ролі «дитина» → «дорослий», соціальні норми та приписи, що реалізують відповідні ролі, дитяча субкультура.

Специфічні категорії, покликані віддзеркалити зв'язок нашого об'єкта з предметною сутністю соціології дитинства як нової галузі соціології: соціологія дитинства, дитинство, соціальна компетентність, батьківство, соціальне сирітство, бездоглядність, діти, позбавлені батьківської опіки, діти вулиці, неблагополуччя дітей.

Соціологія дитинства покликана виконати десять незамінних функцій в соціальній системі: відтворення, трансляційна, світоглядно-інформаційна, аксіологічна, нормативно-регулятивна, дескриптивна, прогностична, життєво-орієнтаційна, соціально-технологічна.

Планується використати специфічні методи соціологічного дослідження, а саме: методи збору соціологічної інформації, соціальний експеримент, соціальний, порівняльний метод, функціональний, панельний метод.

Сучасні дослідники визначили перспективи подальшого розвитку спеціальної соціологічної теорії дитинства через спеціалізацію до фрагментації.

Соціологія дитинства покликана допомогти суспільству і державі побудувати свою стратегію підтримки та захисту дитинства, запропонувати реальні технології перебудови соціального порядку та стати основою державної ідеології і політики стосовно дітей, змінюючи дитинство як об'єктивну реальність та впливати на трансформацію дитинства як суб'єктивну реальність.

Сбродова С.В. (м.Київ)
varytaka@gmail.com

СОЦІОКУЛЬТУРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ В КОНЦЕПЦІЇ МОДЕЛІ ДИНАМІЧНОГО СОЦІАЛЬНОГО ПОЛЯ П.ШТОМПКИ

Сучасний світ зазнає стрімких змін, що позначаються не лише на перебігу суспільно-політичних процесів, а і на спробах їх теоретичної концептуалізації. І вітчизняні, і західні дослідники суспільних процесів, об'єктом вивчення яких постає дійсність, що бурхливо змінюється, використовують такі категорії як «трансформація» та «соціокультурна трансформація». Концентрація уваги соціологічного знання саме на змінах підкреслювалась цілою низкою дослідників. Зокрема П.Штомпка зазначив, що «зміна є настільки очевидною характеристикою соціальної реальності, що будь яка наукова соціальна теорія, якою б не була її вихідна концептуальна позиція, рано чи пізно має підійти до цього питання».[2;16]

Штомпка протиставив «системній (сталій) моделі» дослідження суспільства альтернативну модель дослідження, яка отримала назву «модель динамічного соціального поля», що розглядає суспільство з точки зору процесу. Наразі така виключно динамічна або ж процесуальна установка вивчати події, а не речі, процеси, а не стани, є домінуючим підходом, тенденцією сучасної науки. За цією теорією, суспільство має розглядатись соціологією не як статичний, стабільний стан, а як безперервний плин подій, адже було доведено, що онтологічно суспільство не може існувати в незмінному стані. Вся соціальна реальність являє собою динаміку, потік змін різноманітної швидкості, інтенсивності, ритму та темпу, а суспільство має розглядатись не як жорстка система, а як м'яке поле взаємозв'язків.

Така теорія пояснює соціальну реальність як специфічне суспільне середовище, або тканину, яка поєднує людей один із одним. П. Штомпка виділяє чотири види тканини (мережі), які виникають у суспільстві утворюючи специфічне поле: сплетіння мережі ідей, правил, дій та інтересів. Разом всі сплетіння мереж утворюють соціетальну тканину, яка є багатомірною. Для позначення багатомірності Штомпка пропонує використовувати термін «соціокультурне поле».[2;28]

Модифікації, які були спричинені появою динамічної (процесуальної) моделі соціального поля можна спостерігати в теоретичних наробках багатьох сучасних дослідників. Сучасне соціологічне знання акцентує увагу на процесуальності соціального світу, підкреслюючи динамічний характер культурних (ціннісних) змін, що в ньому відбуваються. В контексті моделі динамічного поля П.Штомпка висунув тезу про неможливість відокремлення суспільства та культури, він зазначає, що існують специфічні, принципово важливі для життя вузли, комплекси, сплетіння соціальних відносин, які ми навчилися виокремлювати і, говорячи про які, ми схильні залучати мову матеріалізації: ми називаємо їх групами, організаціями, спільностями,

національними державами тощо, але те, що все це існує в якості реального об'єкту – ілюзія. [2;29]

Процесуальність соціального світу передбачає постійній трансформації соціокультурного поля.

Дослідник розглядає трансформацію як один з найважливіших видів соціальних змін, що поєднує в собі цілеспрямоване реформування, стихійність та самоорганізацію суспільства; як кардинальне якісне перетворення, реорганізація всіх сфер життєдіяльності суспільства на принципово нових засадах, варіантів яких може бути велика множина (модернізація – один з можливих варіантів). [1]

Важливим показником трансформації є якісне перетворення основних інститутів даного суспільства. Надійним критерієм спрямованості трансформаційних зрушень є спрямування соціокультурних зсувів, які характеризують найглибші та довгострокові результати трансформації. За П.Штомпкою трансформація визначається як соціальний процес, в якому, окрім кількісних, спостерігаються якісні зміни. Якісною зміною може бути зміна структури, що супроводжується суттєвою модифікацією всієї мережі взаємозв'язків її елементів в соціальній системі (або в соціально-культурному полі) і зміною функцій з важливою модифікацією в межах системи. Такі зсуви зачіпають саму основу соціальної реальності, оскільки вони відчутні у всіх сферах соціального життя, трансформують їх суттєві характеристики. Якісні зміни актуалізуються головним чином в ціннісних змінах. Цінності в контексті трансформаційних процесів відіграють подвійну роль: вони виступають наслідком (показником) соціокультурної трансформації, та, водночас, обумовлюють її.[2;19]

Таким чином, в руслі концепції моделі динамічного (процесуального) соціального поля, що яка, була вироблена П.Штомпкою в якості альтернативи сталій системній моделі, система соціальних зв'язків розглядається як певна соціокультурна реальність, елементи якої знаходяться в постійному процесі трансформації та реорганізації. Тож постає питання про важливість концентрації уваги на дослідженні соціокультурної трансформації як типу соціальної зміни для прогнозування можливих напрямків розвитку сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Штомпка П. Социальноеизменениекак травма / П. Штомпка. – МК.: «Социс». – 2001. – №1. – С.6-17. що це за джерело? Звідки взяте?
2. Штомпка П. Социологиясоциальныхизменений / П. Штомпка ; пер.с англ. под ред. В.А. Ядова. — М.: «Аспект-Пресс». – 1996. — 416 с.

АНОМИЯ НА ПРИМЕРЕ ДРЕВНЕГРЕЧЕСКОГО ПОЛИСА

Политическое, экономическое и социальное развитие за последние два десятилетия Украины может быть охарактеризовано как трансформационное с модернизационной риторикой. Преодолевая целый ряд этапов развития теории аномии от ее дремлющего периода (1940), "золотого века" (1950-е и 1960-е годы), затем «угасания» (1970-е годы и 1980-х) и «пробуждения» (с конца 1980-х по настоящее время), аномия, как правило, интерпретируется как "зло". О чем свидетельствует то, что понятие фигурирует в многочисленных социальных явлениях преступности, самоубийстве, демографических вопросах, в проблематике этики и морали. Однако, наблюдаемые процессы и явления в современном украинском обществе – стремление к материальному достатку, пренебрежение правами человека, популизм власти и превальирование своих собственных целей и желаний – заставляют предпринять попытку объяснения происходящего, исходя из аномии как неизбежного продукта социального change, раскрывающего как отрицательные, так и положительные элементы.

Комплексными корнями аномию можно найти в прошлом, в более чем двадцатипятивековой давности как Древнегреческое *anomos* означающее «беззаконный», «безнормный», «неуправляемый».

Предлагаем объяснить современное состояние аномии через сопоставление модели взаимовлияния сложившегося на то время кризисного состояния Древнегреческого полиса, определяя при этом роль кризиса в возникновении и функционировании аномии, со степенью воздействия на уровень аномии, которая включает в себя индивидуальные и национальные различия. Кризис, пронизавший собой все общество, представляет собой чрезвычайно сложное для понимания, интерпретации, да и просто для объективного, целостного описания явление. Он был многомерным, имел целый ряд более или менее важных аспектов. В зависимости от того, какие из этих аспектов мы будем считать принципиальными, первичными, определяющими, а какие — второстепенными и производными, будет проистекать и общая точка зрения на «кризис IV века». Состояние аномии в Древней Греции, возникшее в следствии явного примера процесса модернизации, в государственной политике, сфере экономики, на межличностных отношениях выражается в: культивировании желания личного обогащения без учета потребностей и интересов полиса; глубоких сдвигах в полисной морали и сознании граждан; нарастающей аполитичности, равнодушии к государству и к проблемам общественного порядка; разложении полисного патриотизма; убеждении, что лишь авторитетный вождь или диктатор сможет найти выход из сложившейся ситуации; культивировании индивидуализма, когда сильная личность выдвигается над коллективом и устанавливает свои собственные законы и нормы общественной деятельности; ослаблении солидарности внутри коллектива; большие суммы задолженности из-за войн; пессимистическом настроении, безверии в кого-либо,

безнадежности во что-либо и т.д., как удачно сформулированная мысль А.И. Зайцевой о тогдашнем состоянии - «утрата веры в человека, который с помощью собственных усилий способен достигнуть того, что в принципе для него достижимо» [1 ; 203]. Наряду с этим, падение города-государства, в следствии завоевания Македонией греческих полисов, приводит к упадку рабовладельческого способа производства, о чем свидетельствуют дельфийские манумиссии - на базе этих документов изучался вопрос о значении самого явления освобождения рабов; проявлению не «кризиса упадка», а «кризиса роста», в ходе которого экономическая и политическая эволюция древнегреческого общества вышла за рамки полиса. В данной концепции акцент делается не столько на негативные, сколько на позитивные стороны развертывавшихся процессов. Представитель этой точки зрения — чешский ученый Я. Печирка.

Прежде всего экономика в Древней Греции и в целом не играла той определяющей, «базисной» роли в образовании системного кризиса. Гораздо большую, ключевую роль играла политика, являвшаяся своеобразным «стержнем» полиса [2; 19]. Так, Рансимен, предложил считать, что полис — это «эволюционный тупик», такой тип общества и государства, который в принципе неспособен адаптироваться к существенным переменам, прежде всего из-за невозможности в полисных условиях реальной концентрации власти [3; 22]

Тенденциозность системного кризиса украинской реальности и полиса, если можно вообще сравнивать эти две реальности, наблюдается в том, что элементы, имманентно присущие системе, утрачивают прежнее содержание, перерождаются; системные связи между ними распадаются, что приводит к нарастанию общей аномии.

Список використаних джерел:

1. Зайцев А.И. Культурный переворот в Древней Греции. VIII-V вв. до н. э. - Л.: Изд-во ЛГУ, 1985. - 208 с.
2. Oswyn Murray, Simon Price, The Greek City from Homer to Alexander. Oxford: Clarendon Press, 1990. P. 372.
3. Studies in the ancient Greek polis / Mogens Herman Hansen and Kurt Raaflaub (ed.). – Stuttgart : Steiner, 1995. P. 211.

Скокова Л.Г. (м.Київ)

ГОМОГЕНІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНИХ СМАКІВ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

В сучасних концептуалізаціях процесів модернізації і глобалізації на особливу увагу заслуговують підходи із наголосом на ролі культури, культурно-символічної складової. В цьому зв'язку застосовують різні концепти: гібридизація культури, поляризації та культурні нерівності, глокалізація / глобалізація, макдональдизація, діснеїзація тощо. Глобальні

потоки інформації, образів, медіаповідомлень насичують повсякденне життя мільйонів людей у всьому світі, утворюючи різноманітні символічні конструкти, які структурують персональні і колективні картини світу. Ці мережі смислів стикаються/перехрещуються із біографічними, груповими, субкультурними, національними ідентичностями, утворюючи своєрідні конфігурації. Важливим фактором фільтрації глобальних впливів в Україні є регіональна належність. Отже, нас будуть цікавити впливи глобальної культури, її “зустріч” з регіональними субкультурами в Україні і ті констеляції культурних смаків і практик, які утворюються внаслідок цієї взаємодії. Далі буде використано дані моніторингу “Українське суспільство” та омнібусів Інституту соціології НАН України різних років. Застосовується вирізнення чотирьох регіонів/субкультур в Україні: Захід, Центр, Південь і Схід.

Регіональні субкультури розрізняються за певними характеристиками, в тому числі й за виразністю ідентифікації їх представників із західноєвропейською / східнослов'янською культурою. На питання 2007 р. “Скажіть, традиції, цінності та норми поведінки громадян яких країн найбільш близькі до Ваших?”, відповіді за регіонами розподілися наступним чином: на заході 40% опитуваних ближчими до власних вважають традиції, цінності та норми поведінки мешканців країн Західної Європи, в центрі – 19%, на півдні – 12%; на сході – 11%. У східному регіоні 62% вважають ближчими до своєї культуру східнослов'янських країн, у південному – 52%, в центрі – 43%, на заході країни – 28% опитуваних. Ці пріоритети впливають й на громадську думку в регіонах щодо геополітичних орієнтацій. Так, на питання 2013 р. «Як ви ставитесь до вступу України до Європейського Союзу?» схвальну, позитивну відповідь дали 67% опитуваних західного регіону, 46% – центрального, 38% – південного, 18% – східного. Натомість варіант приєднання країни до Митного союзу Росії, Білорусі і Казахстану схвалили 12% респондентів заходу країни, 38% – центру, 59% – півдня, 68% – сходу.

Цікаво розглянути, чи позначаються подібні пріоритети на виборі культурних продуктів – практиках прослуховування музики, наприклад, чи перегляду кінофільмів. На питання 2013 р. “Яку музику Вам подобається слухати?”, отримуємо такий розподіл відповідей: сучасні пісні російської естради (від 46% і 43% на сході і півдні до 32% і 38% на заході і в центрі), сучасні пісні української естради (від 35% на сході до 42% на заході), естрадні пісні минулих років (від 20% на заході до 35% на півдні), українські народні пісні (10% на сході, 30% – на заході), сучасні пісні зарубіжної естради (20–24% без особливих відмінностей). Шансон обрали 28% респондентів (22% на заході, 32% – на півдні).

Таблиця 1
Регіональні відмінності переважень прослуховування музики, 2007, 2013, %

Напрями	За вибіркою		Регіони							
			Захід		Центр		Південь		Схід	
	2007	2013	2007	2013	2007	2013	2007	2013	2007	2013
Сучасні пісні російської естради	51,4	39,8	46,7	31,7	47,8	37,9	57,3	42,7	54,6	45,9
Сучасні пісні української естради	44,4	36,4	56,4	42,4	45,0	34,4	42,1	35,5	37,2	35,3
Сучасні пісні зарубіжної естради	25,9	22,0	28,4	22,5	22,4	21,0	31,6	24,3	24,3	20,3
Естрадні пісні минулих років	36,0	26,6	33,5	19,9	37,1	24,0	35,5	34,6	36,8	26,3
Шансон	27,5	27,9	13,8	22,2	25,9	29,9	30,7	31,1	36,2	26,3
Українські народні пісні	30,0	19,3	43,3	29,7	33,3	24,0	22,1	14,3	23,0	9,5
Романси	18,9	13,2	12,6	7,5	16,1	14,7	23,2	15,8	23,4	13,0
Російські народні пісні	18,7	11,8	11,2	6,6	22,1	14,2	19,6	13,3	19,5	11,0

Бачимо, що певні відмінності на регіональному рівні простежуються, але вони не настільки виразні, як у випадку загальної оцінки західної/східнослов'янської культур, і відповідних зовнішньоекономічних векторів. До того ж диференціації поступово нівелюються з часом (див. табл. 1).

Відмінності музичних уподобань щодо російської / зарубіжної / української естради на регіональному рівні були більш виразними за даними 2007 року. Справляє свій вплив й зміна поколінь: молодші за віком опитувані рідше дотримуються «чистоти» регіональних ідентифікацій, демонструють змішані, «гібридні» смаки, міксуючи, зокрема, у своїх виборах популярні хіти виконавців російської, української, зарубіжної естради.

Як і багато інших країн за добу глобалізації, Україна не може конкурувати у виробництві й поширенні своїх культурних продуктів із могутніми культурними індустріями. Реальністю є споживання нашою аудиторією продукції теле-, кіноіндустрій, музичних і книжкових концернів іноземних держав, першою чергою Росії, США, а також західноєвропейських, латиноамериканських країн тощо. Популярна культура, що містить у своєму складі елементи традиційної, національної, глобальної культури, гомогенізує смаки аудиторій різних регіонів нашої країни, примушуючи через «багатовекторні» культурні практики відходити від одномірності ідеологічних уподобань і культурного дистанціювання.

Степанов Е.И. (г.Москва, Российская Федерация)

step42@mail.ru

СОЦИАЛЬНОЕ ГОСУДАРСТВО КАК НЕОБХОДИМЫЙ ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОЙ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Представляется необходимым сразу подчеркнуть, что в рассмотрении предложенной темы мною используются достижения конфликтологии как активно и продуктивно развивающегося в современном обществознании и человековедении междисциплинарного направления, опирающегося во всех своих исследованиях взаимоотношений как отдельных личностей, так и создаваемых ими или уже действующими в различных сферах жизни общества организаций – вплоть до их мирового масштаба – на исторически давно и широко известное «золотое правило»: «Поступай с другими так, как ты хотел бы, чтобы они поступали с тобой».

На этой основе многие конфликтологи оценивают как плачевный опыт «открытого стремления к интеграции в современный цивилизованный мир», который заставляет переосмысливать возможности осуществления этой задачи в условиях идеологии и практики современной глобализации.

Как процесс втягивания всех освоенных человечеством регионов и всех основных сфер его общественной жизни во всемирное взаимодействие, глобализация еще совсем недавно, всего несколько лет назад вызывала, по существу, лишь восторженные отклики в либеральной публицистике, дискуссиях в средствах массовой информации, оценках либеральных общественных деятелей и политиков. Особой похвалы удостоивалось влияние этого процесса на развитие экономики, мирового рынка, движение товаров и финансов и на развитие «высоких технологий», прежде всего – связанных с всесторонней информатизацией интеллектуальной жизни, развертыванием сети Интернет, компьютеризацией системы управления. Именно в развертывании глобализации по этим и другим направлениям общественных отношений и деятельности подавляющее большинство приверженцев либерализма усматривало путь и способ преодоления «застоя и деспотизма», импульс к дальнейшему ускорению и углублению развития всей мировой цивилизации как в целом, так и в отдельных ее составных частях и регионах, в том числе и в России.

Однако, по мере все более внимательного осмысления и оценки результатов влияния современной глобализации, ее содержания и форм, эти восторги в устах многих приверженцев либеральных ценностей становились все более умеренными, а на их место заступали нарастающая тревожность и даже определенная растерянность, часто сопровождаемая выражением протеста. В общецивилизационном плане претензии этих либеральных критиков к вдохновителям и идеологам современного глобализма состоят в том, что те подвергли всю мировую историю «инверсионной идеологизации», основная цель которой - *представить торжествующий Запад как «магистральный путь» для всего мира.* В соответствии с этим в формулу

«глобальной модернизации», трактуемой как тотальный разрыв с «архаикой» и «пережитками прошлого» прямо заложено структурно-функциональное разрушение «других» культур.

В собственно же политической сфере претензии к идеологам и проводникам современного глобализма идут прежде всего по линии недопустимости осмысленного пренебрежения и целенаправленного принижения ими роли государства как политического субъекта, соответствующим образом организованного, структурированного и выражающего основные интересы контролируемой им общественной системы, а также обеспечивающего их надлежащую практическую реализацию.

Между тем, полученные в настоящее время данные конфликтологической экспертизы и становящегося в настоящее время «на ноги» во многих странах конфликтологического мониторинга фиксируют возникновение и обострение в них напряжения между государством и большинством граждан. В них выявляется также, что этому во многом способствуют устремления местных элит всех уровней и направлений, которые оказываются озабоченными в основном обеспечением своей собственной выгоды:

политические, – как центральные, так и региональные, – обеспечением и укреплением контроля за властными рычагами, усилением превосходства этого контроля над всеми другими контрольными механизмами и факторами влияния на общественные процессы, что позволяет бесконтрольно и безоглядно распоряжаться общественными богатством и достижениями;

бизнес-элиты всех уровней – обеспечением, расширением и усилением эксплуатации собственности, сосредоточением в своих руках и для распоряжения в своих собственных интересах всех сырьевых, трудовых и технических ресурсов общества, его территорий и населения;

интеллектуальные элиты – обеспечением бесконтрольного манипулирования общественным сознанием через средства массовой информации в интересах «укрепления терпимости» (отождествляемой с терпеливостью) всего «рядового» населения, его отказа от борьбы за прежние идейные и культурные ценности.

Не случайно поэтому многочисленные и разнообразные конфликтологические исследования в этих странах, отслеживающие процесс десоциализации в них власти в центре и на местах, – демонстрируют не исчезающее, а наоборот, – все более отчетливо проступающее и нарастающее негативное отношение всех слоев населения в них как к государству, так и к бизнесу и СМИ, которые сегодня не в состоянии обеспечить гарантированное существование, благополучие и удовлетворенность жизнью, ее нынешними условиями не только социально ущемленных слоев населения (молодежи, инвалидов, пенсионеров и т.д.), но и достаточно обеспеченных групп.

Поскольку из сказанного само собой понятно, что возникновению и усилению всех своих болезненных состояний в так функционирующем обществе вообще и его регионах, в частности, – служит «в первую голову»

поведение его элит всех уровней и направлений, своими «руководящими» действиями не только не обеспечивающих движение к социально благополучному государству и соответствующей социальной политике, но и прямо, намеренно препятствующих тому и другому, то единственно действенным лекарством от них может служить, как все настойчивее подчеркивают многие не только конфликтологи, но другие обществоведы, только обращение всей совокупности сформировавшихся в данном обществе элит – центральных и региональных – к действительно сильной и эффективной социальной политике, способной обеспечить экономическую и политическую стабилизацию положения его населения как в целом по стране, так и по отдельным ее регионам, привлечь инвестиции для перевооружения и устойчивого развития их экономики и создать на основе всего этого достаточно мощный потенциал для повсеместного повышения – достаточно быстро и эффективно – народного благосостояния.

При этом они должны прежде всего отчетливо понять и внутренне принять ту достаточно простую и вряд ли опровергаемую истину, что проведение социальной политики не является благотворительной деятельностью государства и соответствующих органов и институтов власти, деятельностью которых они руководят. Это – насущная необходимость как для общества, так и для самого государства. Ведь Социальная политика – один из основных способов производства и воспроизводства стабильного и гармоничного бытия общества и составляющих его членов. Поэтому последовательное и организованное проведение социальной политики, а также создание соответствующей данному уровню развития общества материальной базы – должно являться непрременной составляющей государственного управления. Поэтому единственный способ предотвратить грозящую и обществу, и государству катастрофу полного развала всех условий и средств жизнедеятельности сложившегося в нем социума как единого организма – преодоление возникшей конфронтации во взаимодействии данного государства и его граждан, формирование их консолидации, партнерских отношений и тем самым – обеспечение подлинной демократизации их жизни и деятельности.

Таким образом, для корректировки своей политики государству в условиях современной действительности следует, как представляется, сориентироваться на реализацию того положения, что необходимым условием обеспечения благосостояния граждан выступает создание сильного социального государства, и наоборот, – создание сильного социального государства невозможно без обеспечения благосостояния граждан: это две стороны одной и той же медали – демократической организации социума.

Как представляется, все изложенное выше относительно общественно-политических конфликтов в современной действительности – глобальной и региональной – во многом перекликается не только с нынешней ситуацией в России и на Украине, но и с теми острыми проблемами, которые им необходимо эффективно решать в ближайшей перспективе.

ПОДОЛАННЯ ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Процес модернізації українського суспільства та входження його в економічний та соціокультурний простір європейський простір гостро ставить проблему упровадження відповідних стандартів життя та цінностей. Велике значення в цьому контексті має розв'язання проблеми гендерної нерівності, яка в значній мірі пов'язана з наявністю різних можливостей для чоловіків та жінок на ринку праці, відмінностями у рівні заробітної плати, кар'єрному рості, розподілом домашніх обов'язків, що зумовлено поширенням відповідних гендерних стереотипів.

В дослідницькій літературі гендерні стереотипи визначаються як узагальнені уявлення про чоловіків і жінок, які формуються на основі їх гендерно-рольової поведінки, усталеності ролей і видів діяльності для чоловіків та жінок, а також як стереотипи гендерних рис, тобто психологічних та поведінкових характеристик, притаманних чоловікам і жінкам [1, 159].

Відповідно до гендерних стереотипів, які тривалий час визначали поведінку представників різної статі, для чоловіків нормативною і бажаною вважалась маскуліність, а для жінок фемінність. П. Горностай зазначає, що і до сьогодні найбільш типовими маскулініними якостями вважаються інтелект, раціональність, незалежність, активність, сила (як фізична, так і психологічна, чи сила характеру) авторитарність, агресивність, стриманість в емоційних проявах, схильність до ризику, здатність до досягнень. А типовими фемінними якостями вважаються емоційність, м'якість, слабкість, турботливість, практичність, консерватизм, інтуїтивність, реалістичність, комунікативність, сенситивність, емпатійність [2, 138].

Науковці по-різному пояснюють існування гендерних стереотипів. Однак, останнім часом науковці прийшли до висновку, що значний вплив на формування і закріплення гендерних стереотипів здійснює соціокультурне середовище. Саме цей підхід розглядається як найбільш конструктивний у вирішенні проблеми подолання гендерної нерівності у сучасному суспільстві.

На сьогодні в українському суспільстві панування гендерних стереотипів найчастіше пов'язане з поширенням думки, що жінки є менш активними, цілеспрямованими чи витривалими порівняно з чоловіками, що жінки недостатньо відповідально ставляться до роботи та постійно відволікаються у зв'язку з сімейними проблемами, що жінка використовує наявність дитини з метою виправдання постійного ухиляння від професійних обов'язків, що деякі професії є суто «чоловічими» (мільціонер, політик, бізнесмен, науковець) та суто «жіночими» (продавець та секретар), що різниця в оплаті праці (у середньому жінка отримує 70% від заробітної плати чоловіка за виконання однакової або схожої роботи) є виправданою.

Опитування студентів Інституту соціології, психології та соціальних комунікацій НПУ імені М.П. Драгоманова показало, що серед сучасної студентської молоді поширені певні гендерні стереотипи.

Не зважаючи на зрушення у подоланні гендерних стереотипів зміни тут здійснюються дуже повільно, оскільки і на особистісному рівні, і на рівні суспільства відчувається недостатня підготовленість до нової практики, яка пов'язана не просто з поєднанням у особистості якостей маскуліності і фемінності, а з реальною можливістю формування та розвитку таких цінних рис особистості, як емпатія, увага до оточуючих, впевненість і незалежність [3, с.301].

Важливою складовою у подоланні гендерних стереотипів є формування партнерських стосунків між чоловіками та жінками як у суспільному, так і в особистісному житті, що дозволить значно краще використати той потенціал, який вони мають і розвинути ті якості, яких їм не вистачає та дозволить розширити можливості як для самореалізації, так і для співпраці.

Список використаних джерел:

1. Оксамитна С.М. Гендерні ролі та стереотипи. В кн.: Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. –К.: "К.І.С.", 2004.-С 157-187.
2. Горностай П.П. Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності. В кн.: Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.: "К.І.С.", 2004.- С.132-153.
3. Берн Ш. Гендерная психология. Законы мужского и женского поведения. СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. –318 с.

*Столяренко Д.А. (з. Киев)
d.stoliarenko@gmail.com*

ТЕХНОКРАТИЧЕСКАЯ УТОПИЯ КАК МОДЕРНИЗАЦИОННЫЙ ПРОЕКТ

Основной идеей технократии в том виде, в котором она сформировалась в XX веке, было противопоставление т.н. «производства использования» (production of use) «производству ради прибыли». Само возникновение такого рационалистического меритократического проекта переустройства общества было вызвано систематическими кризисами, сотрясавшими капиталистическое общество.

Хотя первоначально идея технократии базируется на предпосылках рабочего самоуправления и индустриальной демократии (У.Г. Смит), в дальнейшем развитии на первый план был выдвинут аспект технологического детерменизма, т.е. предпосылки, предполагающей, что именно развитие техники и технологии является первичным по отношению к развитию всех остальных сфер общества.

Основные идеи технической меритократии были сформулированы Торстейном Вебленом в работе "The Engineers and the Price System". Одним из

наиболее полных вариантов развития идеи технократии является концепция «техноструктуры», выдвинутая Джоном К. Гэлбрейтом в работе «Экономические теории и цели общества». Техноструктура – мыслительный центр, совокупность ученых, инженеров, техников и специалистов. Именно она становится ведущей силой в эпоху крупных корпораций (на защиту которых против мелкобуржуазной стихии и становится Гэлбрейт). Гэлбрейт утверждает, что на смену максимизации прибыли техноструктура ставит свои цели, не определяющиеся рынком. Он исходит из предположения что техноструктура уже «переступила границы рынка и использует его как инструмент». Именно техноструктура обладает, по Гэлбрейту, реальной властью (хотя она и остается в тени), а не «пассивные получатели прибыли», акционеры и рантье.

Также идеи технократической утопии развивались в пределах т.н. «Проекта Венера» Жака Фреско, по его словам, представляющего собой проект технократического строя с ресурсоориентированной экономикой, основывающейся не на товарно-денежных отношениях, а на наиболее эффективном распределении земных ресурсов, использовании альтернативных источников энергии, а также автоматизированном машинном управлении в масштабах земного шара. Последнее должно основываться на расчете энергетических потребностей той или иной территории, что позволит освободить рабочую силу и перейти к новой модели распределения.

Естественно, что речь здесь уже не может идти об экономике отдельных государств: либо мы говорим о власти крупных корпораций в мире, вступившем в эпоху империализма, либо о какой-либо альтернативе подобной глобализации. В отличие от малореального варианта с построением отдельного города, предлагаемого Жаком Фреско, идеологи технократии используют концепт «техната», единого экономического пространства, обеспечивающего изобилие товаров и услуг для проживающих в его пределах. Для этого используется методика термодинамического расчета энергетических потребностей вместо денег. Она предполагает измерение и анализ энергии, использованной на производство и распределение товаров и услуг в качестве альтернативы денежным расчетам. Вместо денег предполагалось использование энергетических единиц, которые, в отличие от денег, не могут быть сохранены или накоплены.

Именно это является стержневой идеей технократии в том варианте, в котором она была наиболее распространена в первой половине XX века. Неоднократно предпринимались попытки установить прямую связь между экономикой и термодинамикой, вплоть до рассмотрения общества как термодинамической системы через категории энтропии, равновесия, потоков материи и энергии и т.д.

Технократия отчасти впитала в себя и экономические идеи т.н. биофизической экономики: последняя восходит еще к физиократам и институционализму Веблена, но также имеет отдельные элементы, впоследствии заимствованные из дисциплин, появившихся позднее: экологии и термодинамики.

Другим важним аспектом критики ринкової моделі з позицій технократії являється виявлене Сэмюэлем Хабером і Дональдом Стабілом протиріччя між «фізичною ефективністю» і «ефективністю цінності». Воно заключається в тому, що ринкове регулювання виробництва, виходячи виключно з прибутку, а відповідно – і модель управління, накладає обмеження на інноваційні проекти, розробляються з необхідності виробництва. По суті, це протиріччя – це свідчення неможливості чіткого інженерного планування в умовах ринкової економіки.

Врешті, технократическі ідеї знайшли своє втілення не тільки в західних концепціях, передбачаючи, наприклад, створення раніше всього північноамериканської технати і лише в невеликій ступені розглядаючи долю решти світу. Деякі дослідники приходять до висновку, що, наприклад, А. Богданов також являється одним з ключових теоретиків технократії. Поняття А. Богданова неможливо без конкретного історичного контексту становлення радянського державства 20-х років, однак ключовим фактом являється те, що Богданов, незважаючи на свої розбіжності з Леніном, протиставляє «реальний соціалізм», вирощений з суспільного руху початку 20 століття в Росії, «технократическої утопії».

Судаков В.І. (м.Київ)

vl_sudakov@univ.kiev.ua

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ОНТОЛОГІЧНИЙ СТИМУЛ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ РЕОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Сучасний глобалізований суспільний світ постає як арена динамічних суспільних змін, які сприймаються переважно більшістю вчених як суттєві детермінанти трансформації не лише повсякденних практик, але й фундаментальних засад суспільного життя. Численні спроби ідентифікації змісту даних суспільних змін позначаються певними труднощами пізнавального характеру. Введення в науковий обіг таких ідентифікаційних метафор, як «кінець знайомого світу» (І.Валерстайн), «суспільство ризику» (У.Бек), «індивідуалізоване суспільство» (З.Бауман), «суспільство спектаклю» (Г.Дебор) засвідчує про важливість дослідження онтологічних підстав формування сучасного глобального суспільного порядку, а також чинників системної інтеграції суспільного життя в окремих країнах як локальних суспільних системах.

Вочевидь, що соціологи-професіонали відчувають реальну складність, суперечливий характер і драматизм суспільного життя. Динамічні суспільні зміни, які відбулися у ХХ столітті змушують самих соціологів суттєво коригувати свої світоглядні та теоретичні позиції та уявлення щодо розуміння вихідних світоглядних та концептуальних координат соціологічної теорії. Звісно, що така корекція дослідницьких програм теоретичних і прикладних досліджень в соціології є доволі складним процесом. Але вона є конче

необхідною для соціологів, оскільки сама теоретична система знань і методологічних підходів, з якими вони мають справу, не може залишатися без суттєвих змін. Одним із найважливіших когнітивних стимулів концептуальної реорганізації соціологічної теорії є добре відома і чітко сформульована багатьма авторитетними соціологами (З.Бауман, І.Валерстайн, Ю.Габермас, Е.Гіденс, М.Вотерс, Л.Склеір, Дж.Рітцер, Н.Смелзер, Й.Тернборн, Дж.Уррі, А.Франк та ін.) дослідницька позиція, згідно якої під впливом процесу глобалізації практично усі суспільства як нації-держави епохи модерну втрачають «органічність», а звідси і риси функціональної автономності та самодостатності. Так жодне суспільство на земній кулі більше не живе в цілковитій ізоляції від інших, і навіть у найбагатших суспільствах кожна людина залежить від ресурсів та товарів, що постачаються з-за кордону. Саме тому соціологічний аналіз, який обмежується вивченням окремих суспільств, стає все більш архаїчним.

Приймаючи до уваги зміст наведеної позиції, на наш погляд, слід констатувати, що соціологічний дискурс стосовно глобалізації, на даний час являє собою специфічну романтичну версію драматургічного теоретизування. Так спроби концептуального визначення глобалізації як прогресивної революційної соціальної зміни, що призводить до масштабної інтернаціоналізації суспільного життя, появи і посилення впливу практик діяльності транснаціональних суб'єктів, специфічним чином поєднуються з численними аргументами драматичної «культурної неготовності» людей до позитивного сприйняття глобальних змін. З іншого боку, поширені драматургічні тлумачення глобалізації як тенденції, що спричинює дегуманізацію суспільного життя, ресурсну поляризацію та перетворення більшої частини людства на соціальне гетто – є також однобічними, оскільки суттєво недооцінюються чинники реальних прогресивних змін в суспільствах «периферії» та «напівпериферії» (на що звертає увагу в своїх працях останнього часу І.Валерстайн).

Важливо враховувати, що *розвиток сучасної соціологічної теорії проявляється в обставинах складної обумовленості пізнавальних соціологічних практик не лише феноменом та процесом глобалізації, а й іншими, не менш важливими новітніми соціальними змінами*. Такими найбільш значущими соціальними змінами є: 1) *соціальні наслідки, які виникли у результаті закінчення Другої світової війни* (розвиток миротворчих та ненасильницьких рухів, руйнація світової колоніальної системи, утвердження принципів захисту прав людини та мирного співіснування, посилення ролі міжнародного права, суттєве послаблення соціального впливу ідеології нацизму, соціал-дарвіністських та расистських теорій, у яких агресія та насилля тлумачилися як атрибутивні засади суспільного життя); 2) *науково-технічна революція* (розвиток якої призвів до якісної зміни масштабів соціальних наслідків індивідуальних дій, а також призвів до становлення та утвердження нової соціально-історичної системи – суспільства постіндустріального (постмодерного) типу); 3) *криза комуністичної ідеології та руйнація світової соціалістичної системи* (ці зміни довели неможливість існування єдиної

перспективної універсальної моделі співіснування людей, яка б виступала символом «щасливого життя для усіх».

Означені соціальні зміни суттєво впливають на сам процес глобалізації, обумовлюють потреби в розвитку пояснювального потенціалу сучасної соціологічної теорії та реорганізації її концептуальних засад. Слід зазначити, що поява нових викликів у вигляді реальних технологічних, сировинних, енергетичних, продовольчих, демографічних, екологічних загроз, усвідомлення реальних труднощів оптимального практичного вирішення питань війни і миру, релігійного фанатизму, міжнародного тероризму та ін., загострили увагу вчених на колі принципово нових соціологічних проблем стосовно природи міжцивілізаційних зв'язків, ідентифікації принципів гармонічного співіснування соціально-історичних систем, дослідження тенденцій їх розвитку з позицій диференційованого аналізу практик діяльності регіональних, міжнародних, мультинаціональних та транснаціональних соціальних суб'єктів.

*Сюсель Ю. В. (Київ)
tms20082008@ukr.net*

СПОЖИВАЦЬКА ПОВЕДІНКА У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ

У різноманітності суспільних змін людина все менше знаходиться у природному звичному для себе середовищі, а все частіше перебуває в оточенні речей та інформації, що зростають у геометричній прогресії. На одну свою забаганку чи потребу вона має більше десятка пропозицій, де одна інформація нашаровується на іншу і лише щось, що затримується, призупиняється і дозволяє зробити вибір. Однією з таких комунікативних практик, яка супроводжує «нову сучасність» є споживацька поведінка. Це зовсім не означає, що явище споживацької поведінки - витвір нашого часу, вона настільки ж давня як і саме людство. Проте, сьогодні процеси споживання набули нових рис, дослідження яких викликає науковий інтерес.

Представники постмодерністської соціології (З. Бауман, У. Бек, Ж. Бодрійяр, П. Бурдьє, Ж.-Ф. Ліотар, С. Леш тощо) вважають, що визначальними ознаками сучасного світу є несхожість, непередбачуваність, розмаїття [1, с. 180]. На відміну від суспільства модерну, де основою було виробництво, у постмодерному суспільстві таким «центром» стає споживання, яке перетворюється у сферу самовираження людини, й усе більше стає сферою інноваційних практик, сполучених з розвитком нових соціальних навичок. Споживацька поведінка виконує комунікативно-символічну функцію, відображаючи певний спосіб життя індивідів. Споживацька поведінка стає маркером соціального статусу, забезпечує збереження соціальної дистанції між різними індивідами і групами. Як вказує Л. Бевзенко, «суспільство споживання присутнє непомітно у кожному з нас, у наших габітусах, і це робить його особливо стійким, оскільки забезпечує щоденне відтворення у практиках стилів життя» [2, с.82].

Розвиток транснаціональних компаній та поширення різноманітних товарів та послуг сприяє формуванню потреб та інтересів, що є спільними для жителів багатьох країн. Потреби, які формує система глобальної інформації, ведуть до виробництва глобальних продуктів, що характеризуються стандартизацією та уніфікацією торгових марок. До процесу глобалізації прагнуть як виробники, оскільки робота на глобальних ринках дає можливість отримати більше прибутку і завоювати більшу частину ринку, так і споживачі, потреби яких стають більш однорідними, прагнучи до споживання якісних товарів за низькими цінами. Значить, по-перше, глобалізація сприяє уніфікації споживання та поширенню однорідних світових стандартів, по-друге, підвищення мобільності населення активізує взаємодію національних культур, ознайомлення з їх особливостями, зацікавлення людей до культури споживання різних народів та етнічностей.

Побудова нової інформаційної цивілізації відкриває нові можливості для реалізації споживацької поведінки. В умовах віртуальної економіки споживання набуває інтерактивного характеру, тому відбувається розширення глобальної мережі споживання, яка має форму, відому як культура гіперспоживацтва.

У соціологічній літературі розглядають сучасні тенденції у сфері споживання: надмірне споживання, прагнення до гедоністичного споживання, канон «красивого тіла», який полягає у тому, що зовнішність відіграє роль маркера певних соціальних та індивідуальних якостей людини, розвиток різних концепцій, що описують критичний підхід до споживання, зокрема, концепція збалансованого (сталого) споживання, яка є альтернативною споживацькою практикою. Вищезазначені процеси у сфері споживання характерні і для українського суспільства.

Можна виділити наступні риси споживацької поведінки у контексті глобальних процесів:

- домінування комунікативно-символічного аспекту споживацької поведінки над економічним;
- підсилення споживацтва, коли споживання та споживчі блага проголошені найвищою цінністю людського життя, а матеріальні об'єкти стають предметом пристрасті, засобом самоствердження і самовираження людини [3];
- диференціація та індивідуалізація споживацької поведінки, що полягає у створенні товарів з урахуванням культурних, національних, соціально-демографічних характеристик певних груп людей;
- активізація споживацької поведінки через мережу Інтернет (електронне споживання, або он-лайн споживання);
- поширення альтернативних споживацьких практик, що забезпечують усвідомлене споживання товарів та послуг з мінімальною шкодою для здоров'я людини та навколишнього середовища.

Список використаних джерел:

1. *Вдовиченко М. О.* Символічне відображення процесу соціалізації в концептуальних координатах соціології постмодерну / М. О. Вдовиченко // *Нова парадигма.* – 2009. – Вип. 88. – С. 177-188.
2. *Бевзенко Л.* Стили жизни переходного общества / Л. Бевзенко. – К. : Институт Социологии НАН Украины, 2008. – 144 с.
3. *Campbell C.* The Romantic Ethic and the Spirit of Modern Consumerism / *C. Campbell.* – Oxford: Blackwell, 1989.

Тимошенко І.В. (м.Київ)

КОНФЛІКТ, ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ВИНИКНЕННЯ МОББІНГУ

Конфлікт - (від лат. Conflictus - зіткнення) зіткнення інтересів різних соціальних спільнот, форма прояву соціального протиріччя.

У соціології поняття «конфлікт» - зіткнення протилежних інтересів, цілей, поглядів, ідеологій між індивідами, соц. групами, класами. У біхевіоризмі - результат дії стимулів, що викликають несумісні реакції організму. У психоаналізі - протиріччя між інтелектуальними імпульсами та / або складовими елементами особистості, наприклад, між Id ("Воно"), Ego ("Я") і Superego ("Над-Я").[1]

В психології поняття «конфлікт» існує описання взаємодії двох або більше людей, а з іншого боку, для відображення внутрішнього стану людини. Тобто міжособового та внутрішнього конфлікту, які нерозривно зв'язані між собою. Так, наприклад, існує багато конфліктів, які на перший погляд мають міжособовий характер, а в подальшому стають соціальними.

Конфлікт - це протиріччя способів поведінки чи інтересів і як наслідок, боротьба, що виникає за певних умов як результат протиріччя. Конфлікт існує в різних формах, і відбувається між самими учасниками, їх представниками, об'єднаннями, державами.

Поняття «Моббінг» вказує на зв'язок між індивідуальними та соціальними конфліктами. Так, останні доволі відчутно впливають на клімат в середині колективу, який в свою чергу відчуває кожний окремих співробітник. І як наслідок, поганий внутрішньо-організаційний клімат є передумовою появи моббінгу. Він впливає як в психічному, так і в фізичному плані. Відповідно, вагомою є точка зору при аналізі конфлікту. Задля цілісності картини потрібно вивчати всю багаторівневу систему взаємовідносин, а не окремо кожен її складову.

Крім того, для аналізу конфлікту велике значення мають його усвідомлення. Так, Мертенс говорить, що необхідно враховувати безперервність свідомості: "так, конфлікт може бути неусвідомленим, ледь помітним, на краю свідомості, і, навпаки, може відбуватись при повній свідомості, наприклад, якщо ці дилеми при ухваленні рішення"

Конфлікти мають дві потенційні можливості розвитку. Якщо конфлікт не вирішується або трансформується, то може призвести до

великій життєвій кризі і страждань. Якщо конфлікт все ж вирішуються, то він, безумовно, несподівано відкриває нові можливості та ресурси.

Конфлікти – це динамічні процеси, які відбуваються в декілька етапів.[2]

1. Латентний конфлікт. Приховані, напружені відносини. Для цього етапу характерні різкість у висловлюваннях, відсутність мотивації працівника, заниження вкладу інших членів колективу.

2. Усвідомлення конфліктної ситуації принаймні однією зі сторін. Проявами такого усвідомлення можуть бути: зміна настрою, не конструктивні і недобррозичливі висловлювання на адресу колеги або колежанки по роботі, демонстративне обмеження контактів, а також навмисне ігнорування робочої етики і т.д.

3. Етап конфліктної взаємодії. Він полягає в тому, що один з учасників, переходить до активних дій спрямованих на нанесення збитку «супротивнику». Інший учасник в свою чергу усвідомлює, спрямованість дій проти нього, і розпочинає активні протидії ініціатору конфлікту.

4. Розвиток відкритого конфлікту. Для цього етапу характерні відкриті заяви стосовно займаної позиції, а також можуть бути висунуті вимоги.

5. Вирішення конфлікту. Конфлікт можна вважати вичерпаним лише тоді, коли відбулось вирішення конфлікту. Якщо хоча б одна зі сторін вважає результат вирішення несправедливим, то в такому випадку велика ймовірність повтору конфліктної ситуації.

Тож підбиваючи підсумки, можна стверджувати що явище мобінгу є наслідком постійних невіршених конфліктів.

Явище мобінгу є загостреною формою конфлікту. Момент переходу від конфлікту до безпосередньо мобінгу, відбувається на етапі персоніфікації. Надалі шкідливому впливу піддається цілісність особистості. «Так звана об'єктивність є тепер тільки відмовкою або спогадом. Слепа лють, озлоблення, неповага по відношенню до людини, до питання і, врешті-решт до самого себе підкреслюють типову недосяжність і безжалісність останніх фаз»[3]

Список використаних джерел:

1. Социологический энциклопедический словарь. Г. В. Осипов. — М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА—ИНФРА • М), 2000. — 488 с
2. Oswald Neuberger: Mobbing – Übel mitspielen in Organisationen. Hampp, München 1994,(S97)
3. Колодей К.. Моббинг. Психотеррор на рабочем месте и методы его преодоления. - Х.: Изд-во Гуманитарный центр, 2007. - 368 с.]

МОДЕРНІЗАЦІЯ СОЦІОЛОГІЇ: ВИКЛИКИ «ШВИДКОГО СВІТУ»

1. За Елвіном Тоффлером, у швидких економіках виробництво прискорює прогресивна технологія, але не тільки. Темп таких економік визначається швидкістю транзакцій, часом, потрібним для ухвалення рішень (особливо щодо інвестицій), швидкістю, з якою нові ідеї створюються у лабораторіях та доставляються на ринок, бистротою обігу капіталу і, перш за усе, швидкістю, з якою дані, інформація та знання пульсують в економічній системі. Швидкі економіки породжують добробут – і владу – швидше за повільні (Toffler, Alvin. Powershift. Knowledge, Wealth, and Violence at the Edge of the 21st Century. – New York, Toronto, etc.: Bantam Books, 1991. – P. 389). З легкої руки відомого американського футуролога стан усе більшої частини людства схоплюється узагальнюючим терміном «швидкий світ», обіймаючи не тільки економіку, а й політику, культуру, науку, освіту... Більше того, пришвидшується не тільки продукування, а й споживання – в тому числі й нових знань.

2. За умов перманентно прискорених змін важливо з'ясувати ті фундаментальні засади й конкретні соціологічні концепти, які залишають інваріантними у швидкоплинній реальності, створюючи передумови ефективної орієнтації у ній чи її перетворення. Не менш важливим у є розробка та засвоєння різноманітних інструментів прискореної комунікації, які б забезпечували своєчасну «доставку» оновлюваних соціологічних знань до їх різноманітних споживачів. В повній мірі ця вимога стосується, наприклад, викладання соціології майбутнім фахівцям несоціологічних спеціальностей.

3. Звикнувши до соціології як до «узагальнюючої науки про суспільство» або «знання про соціум», досить складно перетворювати всі ці генералізовані знання у специфічні «коди», доступні для сприйняття і конкретному замовникові маркетингового дослідження, і «кандидату в народні обранці», і пересічному студенту-«технарю»... Соціолог опиняється перед складаним, але цікавим випробуванням – пояснення самому собі і своїй «цільовій аудиторії» необхідності та можливості «дегенералізації» наукових знань, які він вважає за доцільне більш-менш вигідно продати конкретному платоспроможному споживачеві.

4. Сучасна соціологія наближається до антропології, а ще – до письменництва, драматургії, мистецтва загалом, де в фокусі знаходиться «маленька людина» з її конкретними проблемами, ситуаційними моделями, соціальними невизначеностями тощо. Але ця «маленька людина» не тільки об'єкт, а й в значній мірі замовник та споживач соціологічних знань. А нормальному споживачеві потрібне розуміння, для чого йому може бути корисною низка соціологічних теорій, концептів і методологічних принципів в розв'язанні його конкретних практичних завдань. Тому модернізація соціології в дусі імперативів «швидкого світу» – це не тільки

своєчасне продукування все нових і нових теоретичних пояснень небачених раніше соціокультурних феноменів і практик, але й створення та вміле практикування «швидких» каналів і методів цільової комунікації, зокрема презентації науки як практично важливого знання, котре можна «конвертувати» у вирішення конкретної задачі – від прийняття управлінських рішень в сфері бізнесу до пошуку спільної мови у спілкуванні з однолітками і т. п.

5. Час від часу виникають ускладнення в застосуванні «сухої теорії» до «древа життя, яке вічно зелене», причому останніми десятиліттями – прискорено. Тобто втрачається розуміння відповідності між наявним формалізованим описом чи ідеалізованою моделлю соціуму і тим реальним соціумом, в якому знаходиться і соціолог, і потенційний споживач соціологічного знання. Для подолання цього розриву слід звертати увагу на особливі деталі, що притаманні саме цьому соціуму, пробувати аналізувати їх за допомогою наявного наукового інструментарію або, можливо, оновити його. Увага до деталей – непоодиноких, але ще не описаних, а відтак і «теоретично не існуючих» чи «скандальних», зокрема щодо ситуацій взаємодії між окремими індивідами, індивідом і групою, групою і ширшою спільнотою – це першочерговим завданням творчого науковця-соціолога. Її розв'язання породжує як можливість потужніших теоретичних узагальнень, так і вироблення нових методів чи інструментів пізнання. В термінах Томаса Куна, це наукова революція, стрибок до нової парадигми, зумовлений критичною масою одиничних контрприкладів. До цього слід додати наступне: за умов «швидкого світу» успішних перехід до нових парадигм ґрунтуватиметься на прискореній комунікації і, можливо, на оновленні її засобів. В такому зв'язку вже спостережуване усталення спілкування між науковцями через Інтернет в режимі реального часу або оперативної публікації нових знань у електронних журналах важко переоцінити.

Взагалі, дослідження «швидкого електронного світу» у XXI столітті залишається надзвичайно потужним і перспективним викликом модернізації соціології.

Федорова І.І., Шаповалова О.А. (м. Київ)

Irina.I.Fedorova@gmail.com

АКСІОЛОГІЧНИЙ ЗСУВ ДОБИ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Становлення і стрімкі темпи розвитку інформаційної ери, прогресуюча глобалізація соціально - культурного простору, без упереджень, дозволяє сучасне суспільство, що має значну кількість теоретичних визначень (“кризове”, “постмодерне”, “мережене”), охарактеризувати як суспільство ризиків. Поняття ризик, що увійшло до соціальної, філософської і культурологічної теорії кристалізує увесь спектр нестабільності, мінливості, кризовості сучасного існування. Воно

пов'язується із певними загрозами, що продукують інноваційні технології різних галузей знань й асоціюється із соціальною кризою і небезпекою техногенних катастроф, що руйнують планетарну цивілізацію. Нові типи глобальних ризиків загрожують сьгодні культурі людства, деформуючи гуманістичні домінанти “цінностей – цілей і цінностей засобів” аксіосфери і естетосфери суспільства. Проблема сучасних ризиків постає як дилема свободи й відповідальності за культуру ХХІ століття, яка перебуває у перехідному стані “культури у стилі пост” (В.Бичков).

В дискурсі теоретико-методологічних розробок феномену модернізації сучасного соціуму, преферентним напрямом є дослідження причин виникнення “суспільства ризику”. Німецький філософ Ульріх Бек “Суспільство ризику. На шляху до другого модерну”, американський вчений Джон Нейсбіт “Мегатренди” та інші дослідники обстоюють концепт, що основною причиною виникнення “суспільства ризику” є глобальна модернізація виробничих і суспільних відносин, детермінована стрімкими темпами розвитку інформаційних дегітальних технологій і новими каналами комунікації. Дослідники підкреслюють, що з розвитком технологічної та наукової бази ризики не тільки не зникають, але продукуються у більшій кількості, загрожуючи не тільки фізичному існуванню та соціокультурній ідентичності (вписуванні в реальність) особи, а поширюючись на всі сфери життєіснування суспільства. Суть зміни виникнення ризиків полягає у тому, що “логіка виробництва багатства” постмодерного суспільства змінюється “логікою виробництва ризиків”[1, с. 14].

Трансформації науково-технологічного потенціалу суспільства його комунікаційної складової, диктат “мегатрендів” споживацької економіки спричинили формування модерної соціокультурної моделі соціального існування, конструювання нових світоглядних орієнтирів і нової культурної картини світу, яка, попри, усі наукоємні технології відрізняється регресивними стереотипами та дегуманізуючими принципами. Характерною ознакою сучасного культурно-істориченого процесу є ситуація “культурошоку” ризику втрати гуманістичних ціннісних орієнтирів, продукування кліпової свідомості та мозаїчної культури, що лишилася єдиного культурного центру, як консолідуючого начала аксіосфери суспільства.

Реакцією на соціальні і культурні зрушення постмодерної доби є аксіологічний зсув – знецінення традиційних гуманістичних цінностей, їх заміщення модерними сурогатами. Аксіологічний зсув – це ризики деформації ціннісно-сміслового універсаму культури, деструкції естетосфери, перезавантаження її за мірками естетики симулякрів , що віддзеркалює “прозорість зла” і “застій живої форми мистецтва – та одночасне розмноження, невпорядковану інфляцію цінностей, тобто порушення таємного коду естетики”[2, 25]. Аксіологічний зсув є проявом ціннісної динаміки постмодерної культури і може сприйматися у різних оціночних векторах. Ціннісний “зсув” можна інтерпретувати і як

еволюційний розвиток, тобто стрімкі зміни, що призводять до певних позитивів в аксіосфері масової популярної культури. Її звернення до естетики “повсякденності”, демократизація залучення до форм культурного дозвілля, орієнтація значної маси споживачів культурної індустрії на перформатизацію, як спосіб долучення до естетичного, на яскраві враження від святковості й карнавальності мистецтва масової культури. Натомість тривіалізуюча естетика перформатизації, незацікавленість у творчому процесі, зростання обсягів споживання культурних стереотипів, що супроводжуються сакралізацією профанного - це деструктивні тенденції, що девіантно корелюють ціннісну динаміку процесів культуротворення, що може призвести до аномії ціннісно-смыслового універсалу культури.

В наукових розвідках з філософсько-антропологічної проблематики дедалі частіше антропологічний зсув ототожнюють з гіперболізованим на перший погляд терміном “антропологічна катастрофа”, що свідчить про невідворотні руйнівні процеси в суспільстві, що піддаються філософській рефлексії. В перше усвідомлення того, що людство своєю діяльністю зробило найбільш вразливою істотою у світі людину, приходиться у науковий дискурс в ХХ сторіччі. Видатний радянський філософ М.Мамардашвілі дуже влучно висловив думку про те, що майбутня кризова трансформація, що загрожує існуванню людства “виражається зовсім не у таких вражаючих яву явищах, як зіткнення Землі з астероїдом, виснаженням її природних ресурсів чи надмірне зростання народонаселення, і навіть не в екологічній чи ядерній трагедії” [3, 317]. Антропологічною катастрофою є, з одного боку, тому, що загрожує антропосфері, тобто соціуму, людині, але, з іншого боку, вона (катастрофа) водночас є антропологічною за своїм походженням, бо породжена самою людиною. Реальністю сьогодення, стає загроза знелюднення та деперсоналізації самої людини через втрату аксіологічних орієнтирів. Для цивілізації ризику характерне загострення екзистенційних проблем, оскільки людина починає втрачати відчуття власного значення, що пов'язане з нівелюванням цінності людського життя, з поширенням феноменів деперсоналізації та дегуманізації.

Список використаних джерел:

1. Нейсбит Дж. Мегатренды/ Дж. Нейсбит. – М.: ООО «Издательство АТС»: ЗАО НПП «ЕРМАК», 2003. – 380 с.
2. Бодрийяр Ж. Прозрачность зла / Ж. Бодрийяр . – М.: “Добросвет”, “Издательство “КДУ”, 2009. – 387 с.
3. Мамардашвили М. Сознание и цивилизация / М. Мамардашвили // Человек в системе наук – М.: Наука, 1989. – С. 317 - 331.

Черній Л.В. (м.Київ)
Chugaievska@ukr.net

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Сучасна доба розвитку людства характеризується стрімкими багатоманітними змінами, які торкаються усіх сфер життєдіяльності суспільства, не оминаючи вищої освіти. Усі ці процеси повною мірою позначаються на Україні, яка переживає складний процес інтеграції до світового і європейського співтовариства як держава, що розвиває демократичні засади суспільного життя та соціально спрямовану ринкову економіку.

Україна чітко визначила орієнтири на входження в освітній та науковий простір Європи, здійснює реформування освітньої діяльності у контексті європейських вимог, постійно працює над практичним приєднанням до Болонського процесу.

Важливість входження системи вищої освіти України в Болонський процес пояснюється тим, що він спрямований на формування єдиного відкритого європейського простору у сфері освіти, впровадження кредитних технологій на базі європейської системи трансферу кредитів, стимулювання мобільності і створення умов для вільного пересування студентів, викладачів, науковців в межах європейського регіону, спрощення процедури визначення кваліфікацій, що сприятиме працевлаштуванню випускників і студентів на європейському ринку праці.[3]

(<http://www.br.com.ua/referats/Other/33385.htm?dl>)

Слід зазначити, що Болонський процес не передбачає створення повністю ідентичних систем освіти у різних країнах, він призначений лише для зміцнення взаємозв'язків та покращення взаєморозуміння між різними освітніми системами. (<http://www.osvita.org.ua/bologna/>) Болонський процес відкриває нові можливості та перспективи для України, для соціалізації українського студентства. Передусім це можливості, пов'язані з перспективою входження до загальноєвропейського освітнього простору, а саме: визнання українських дипломів на міжнародному рівні; більша мобільність в європейському просторі для студентів та викладачів; спільні освітні та пошукові проекти з провідними європейськими університетами; конкурентоспроможність на європейському і світовому ринку праці тощо. (<http://www.osvita.org.ua/bologna/articles/10.html>)

Інтеграційні процеси, як це неодноразово підкреслюється в установчих документах Болонського процесу, необхідно розглядати у тісному взаємозв'язку із збереженням та розвитком неповторного національного досвіду, культурної спадщини кожної країни. Отже, «євро стандарт» в освіті в жодному разі не означає уніфікації, нівелювання специфіки освітніх систем європейських країн, а спрямований на їх

взаємне узгодження та гармонізацію з потребами сучасного світу. (<http://www.osvita.org.ua/bologna/articles/10.html>)

Головним завданням на сьогодні окреслено реалізацію передбаченої Болонською декларацією системи академічних кредитів, аналогічної ECTS (Європейській кредитно-трансферній системі). Саме її розглядають як засіб підвищення мобільності студентів під час переходу з однієї навчальної програми на іншу, включно з програмами післядипломної освіти. [2]

Спеціалісти в галузі соціології, педагогіки, економіки освіти розробляють нові концепції і науково-методичні засоби в практично-орієнтованому підході до проблематики доступності вищої освіти. Основні їх висновки полягають в наступному: в сучасному українському суспільстві зменшується доступність отримання вищої освіти для соціально незахищених верств населення, частка якого з кожним роком зростає; вища освіта (особливо престижних напрямів та спеціальностей) все більше стає доступною для заможних верств населення з двох причин: дорогою позашкільною підготовкою до вступу у вищі навчальні заклади та недостатнім фінансуванням державою навчання окремих громадян; в структурі напрямів та спеціальностей за якими здійснюється підготовка фахівців у системі вищої освіти України формується ціла низка особливо престижних і, як правило, платних спеціальностей. Проблема доступності розглядається частіше за все у відриві від проблеми якості вищої освіти. [1]

Таким чином, вища освіта є одна з найважливіших складових системи освіти яка забезпечує наукову, професійну та практичну підготовку, здобуття освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до інтересів і здібностей українських громадян.

Список використаних джерел:

1. Гнатікевич Я. Чи буде в Україні європейська автономія та самоврядування університетів? //Дух і література. – 2008. - № 19. – С. 103-116.
2. Лавриненко В.Г. Європейська інтеграція: від Риму до Лісабону: курс лекцій: навчальний посібник. – К., Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – 2010. – 187 с.
3. Чугаєвський В.Г. Соціалізуючи функції вищої освіти в контексті європейської інтеграції / Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент: збірник наукових праць / Ред. кол.: Євтух В.Б. – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – Вип. 12. – 298 с.

БЕДНАЯ ТЕОРИЯ, БОГАТЫЕ ФАКТЫ

Как сказал Дж. Сартори в одном из своих недавних выступлений, характеризуя современное состояние современных социальных наук, «теория бедна (poor), а факты (data) – обманывают (cheat)» [1].

Действительно, сегодня социально-политический мир чрезвычайно сложен, подвержен постоянным изменениям, с трудом отслеживаемым и фиксируемым. Вследствие этого все множество социально-политических фактов не может быть в сколько-нибудь достаточной степени «покрыто» теорией (а потому и все время «обманывает»), то есть, огромное множество фактов остается никак не объясненными теорией, не включенными в теорию и т.п., то есть, теория действительно оказывается *бедной*.

Каковы последствия этого? Прежде всего – одновременное существование нескольких альтернативных теорий. Действительно, при таком положении дел (то есть, когда теории не покрывают множества фактов) теории могут противоречить друг другу, оставаясь при этом *подтвержденными фактами* – ведь при имеющемся обилии последних всегда можно найти такие, которые будут свидетельствовать в пользу теории. Сравнить же можно только те теории, которые по-разному толкуют примерно *один и тот же* набор фактов.

Помимо прочего, слабость теорий, их ограниченность приводит к необходимости привлекать сразу несколько теорий для анализа социально-политических явлений, проблем. Часто подобную ситуацию пытаются представить как результат стремления проанализировать проблему «с разных сторон», однако это, повторяю, не что иное как результат дефицита мощных теорий.

Говоря о полноте, плотности покрытия реальности теориями, следует решить, является ли эта ситуация временной или же она неискоренима. Естественно, по большому счету последняя альтернатива неоспорима: ведь реальность *бесконечна*. Однако не это нас интересует. Нас интересует относительный аспект данной проблемы. Чтобы далеко не ходить: процитированная фраза Дж. Сартори касалась, как уже говорилось, современного этапа развития социальных наук и была на самом деле лишь *второй* половиной сказанной им фразы. Первая же, являясь цитатой Карла Дойча, касалась послевоенного состояния науки и звучала так: «Теория богата, а факты бедны», то есть, имела прямо противоположный смысл. Могу предположить, что процитированный Дж. Сартори автор отчасти приукрасил послевоенную ситуацию, отчасти же такое *субъективное* чувство полноты теории былых времен можно объяснить известным анекдотом о том, что тот, у кого есть только одни часы, всегда точно знает, сколько времени, в отличие от того, у кого часов несколько. Не следует, вероятно, сбрасывать со счетов и недостаточное в прошлом развитие коммуникаций (в том числе и научных) – о существовании альтернативных теорий многие ученые могли просто не знать, –

а так же сравнительно малое число задействованных в производстве теорий людей. Попросту говоря, теорий было мало, и ознакомиться с ними могли лишь немногие. Вследствие этого «вес» каждой теории субъективно ощущался как значительно больший, чем он мог быть на самом деле. За последние сто лет положение, очевидно, существенно изменилось. И мы видим последствия этого.

Хотя рост количества фактов коррелирует с ростом количества теорий (или наоборот), скорость этого роста не одинакова: сегодня количество фактов растет быстрее количества (да и качества) теории. Поэтому сегодня в плане теоретической оснащенности мы занимаем некое среднее положение: с одной стороны теорий не так мало, как было раньше, и мы хорошо осведомлены о том, что это за теории, а с другой – их недостаточно чтобы, как я уже сказал выше, покрыть множество фактов достаточно плотно.

Итак, возвращаясь к поставленному выше вопросу: возможно, недостаток теории есть действительно лишь временное явление, являющееся следствием относительной молодости социальных наук, а не принципиальной невозможности достаточно полного охвата соответствующей реальности. Может быть, еще просто не сформировалась *критическая масса* теорий.

Возможно, когда произойдет определенное теоретическое насыщение, то есть, будет достигнуто некое пороговое значение плотности покрытия теориями фактов, социально-политические науки в своей совокупности предстанут в совершенно ином свете, чем сегодня и будут обеспечивать гораздо более надежные прогностические результаты или хотя бы просто *полноту* видения реальности.

Вопрос, таким образом, сводится к производству новых качественных теорий, или, выражаясь веберинским языком, сегодня необходимо создавать как можно больше *идеальных типов*.

Список використаних джерел:

1. Giovanni Sartori. Roundtable Discussion: Logic, Concepts and Political Science: Problems, Challenges, Prospects [Електронний ресурс] // 21st IPSA World Congress of Political Science "Global discontent? Dilemmas of change", Santiago 2009. – Режим доступа: http://videlectures.net/ipsa09_sartori_lcps/.

Шевчук Д.О. (м.Київ)

Angelikes93@gmail.com

ДОСВІД СХІДНОЇ АЗІЇ ЧИ ПІДНЕСЕННЯ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ: УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІУМ НА МЕЖІ ВИБОРУ

Після двадцяти двох років відносної незалежності, Україна все ще не має ефективної моделі розвитку. Саме тому сучасні науковці переймаються проблемою знаходження оптимальної програми реформ та модернізації нашого суспільства. Наразі існують декілька шляхів, які можливо розглянути саме в цьому контексті.

Один з них зовсім поруч – це вже досить потужна машина під назвою Європейський Союз. Створена у 1957-ому році лише шістьма державами: Бельгією, Францією, Голландією, Люксембургом, Італією та Німеччиною, та задумана лише як економічна асоціація, вона набула масштабного розміру і географічно і ідеологічно[2]. Станом на 2013-тий рік це об'єднання нараховує 28 держав, та й не можна забувати про країни, які не мають офіційного членства, але є кандидатами на вступ, чи підписали угоду про єдиний економічний простір.

Привабливість європейських стандартів для нашого суспільства полягає не тільки у безвізовому режимі, розширенні зовнішнього ринку чи фінансових грантах, але й у соціокультурному просторі. Адже в Копенгагенських критеріях, які є обов'язковими для вступу в асоціацію, прописані і такі вимоги до правового стану держави як: гарантія безпеки, економічного та соціального розвитку, а також охорона свобод, прав та інтересів громадян. Не забудемо про політику захисту спільних цінностей, інтересів та незалежності країн Євросоюзу, відповідно до постанов Хартії Об'єднаних Націй. Європейські культурні здобутки активно інтегруються в інші культури, і є не менш значимими ніж економічно-політичні досягнення країн Західної Європи.

Завдяки географічно близькому розташуванню до ЄС Україна має змогу досить чітко прослідкувати перебіг розвитку держав, що вже є членами організації або відчули помітні зміни після вступу. Та європейський вибір є легшим шляхом, через те, що для цього потрібно просто адаптувати законодавство до вище згаданих критеріїв, адже релігійні, культурні, мовні чи расові відмінності не мають значення.

На відміну від Західного євро центрizmu Східна Азія не має організаційного апарату. Та це не робить досвід модернізації її країн гіршим за країни ЄС[0].

Якщо розглядати на прикладі Японії, то ми можемо прослідкувати як за 45 років, країна, що перебувала у самоізоляції на протязі близько двох століть, спочатку досягла рівня розвитку Європи, а потім його перевершила. Вже наприкінці XIX-го століття Японія входить в Велику Вісімку – групу із економічно високорозвинених країн світу[4]. На сьогоднішній день вона випереджає США по експорту техніки та машинобудівної продукції, яка характеризується досить високою якістю та інноваціями. Звичайно, без зовнішньої політичної допомоги острівна країна не досягла такого стрімкого піднесення, тут має глибоке значення історичний досвід, який пов'язаний з специфікою японського менталітету. Основні риси якого є дещо схожими на наші українські це: працелюбність, старанність та відданість своїй праці. Неповне запозичення деяких рис інших цивілізацій (конфуціанство у Китаї, буддизм у Індії, зброя та кораблі у Португалії та Нідерландів) зі збереженням японської індивідуальності було основною тактикою. У системі цінностей японського народу на першому місці їхня духовність, на друге посідає китайська мудрість та філософія, третє відведено європейським знанням. Психологічні аспекти, наприклад – повага до старших (мається на увазі не

тільки вік, але й ієрархія у суспільних відносинах), та колективна свідомість також є причиною налагодженої системи японського розвитку[3].

Провівши невелике соціологічне дослідження в інтернеті, я задавала лише одне питання реципієнтам: Який шлях розвитку та модернізації ви обрали для України?

Анкету було розміщено у соціальних мережах (вконтакте, facebook), на форумах, що обговорювали питання вступу України в Європейський Союз, та на сайтах, де розміщувались статті на дану тематику. Кількість вибірки склала 30 осіб.

Результати виявилися досить очікуваними: 61% опитуваних обрав варіант Західної Європи, а 39% - Східної Азії.

Роблячи висновок, хочеться підкреслити, що для вступу в омріяний ЄС, ми маємо ретельно вивчити «рецепти» досвіду економічного й ідеологічного розвитку країн Східної Азії, які зараз, на прикладах Японії, Китаю та Південної Кореї займають вагомую нішу серед світового економічно-політичного та соціокультурного простору.

Список використаних джерел:

1. НОВІТНІ СОЦІОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ: МОДЕРН У КОНТИНУУМІ «СХІД-ЗАХІД». Навчальний посібник. Кутуєв П.В – К.: Вид-во НПУ ім. Драгоманова, 2012. – 292с.
2. http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm
3. http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Japan
4. <http://en.wikipedia.org/wiki/G8>

Шульга Сергей (г. Киев)

legion71982@mail.ru

РАЗВИТИЕ ОБЩЕСТВА И ГЛОБАЛИЗАЦИЯ

Общественное развитие, как и развитие само по себе, является процессом. Человеку куда проще разбить процесс на составные части, на дискретные точки, чем схватить его как единое неразрывное целое. Поэтому исторический процесс в сознании большинства есть аккуратные колонки дат и событий. В то время как в связи с процессами глобализации становится все более актуальным именно диалектический подход к пониманию истории. Глобализация как раз имеет диалектический характер - все взаимосвязано со всем. Все унифицируется, приводится к общему знаменателю – мир становится взаимозависимым, перед цивилизацией стоят общие для всех наций проблемы и, следовательно, эти вызовы приведут рано или поздно к осознанию человечеством себя, как единого целого. Вырабатываются универсальные правила игры для всех и ни одна страна не может без катастрофических последствий эти правила игнорировать. Все зависят от всех, хотя и в разной степени.

Мы пользуемся компьютерами, собранными в Китае или Японии с возможными корейскими или ирландскими компонентами, на них установлено программное обеспечение, разработанное в США или других странах мира. Вклад в глобализацию у всех разный: одни страны стали на этот путь раньше, другие позже. В 21 веке перед человечеством стоят задачи глобального характера, и, значит, их решение не может быть локальным. То есть бороться за сохранение озонового слоя отдельно Украине или Германии бесперспективно – это может делать только цивилизация, как единое целое, располагающая соответствующими инструментами для этого. Это объективный процесс - другого пути на данном этапе нет. Это новое, чего не было прежде? Да, это новое, но лишь на данном этапе, на данном витке спирали развития. В 1-2 веках от Рождества Христова в тогдашнем цивилизованном мире уже протекали подобные процессы. Римский глобальный проект – Pax Romana – это единые правила игры для всех - общие законы, гражданство, мосты и дороги, акведуки и города с населением больше миллиона человек, это регулярная армия, защищающая границы, это мир и стабильность, это единое ментальное, культурное пространство при сохранении разных культур и уважении к разным традициям.

Будучи первым реализованным проектом глобального мира, Империя с одной стороны стала результатом долгой борьбы народов за лидерство и право на создание единого мира, включавшего всю средиземноморскую Ойкумену, а с другой – сама породила новый мир – тот мир, в котором живем теперь все мы. Огонек знаний почти затух, но разгорелся снова, в новых условиях. Рим продолжает существовать в своих идеях. Мы живем в эпоху зарождения Новой Римской Империи. Сейчас человечество входит в новое время. Эпоху возрождения глобального проекта на новом витке эволюционной спирали. Все великие государства и империи в Европе ставили перед собой задачу восстановить Единую Римскую Империю. Карл Великий, Юстиниан и их последователи на западе и востоке.

Рим не исчез – он переродился, изменился и продолжил существовать в новых формах. Точно также, не исчез Египет, Вавилон, Греция – они вошли в римский проект – были вобраны им. Римская цивилизация вобрала в себя все ценное, все выдержавшее проверку временем, все имевшее глобальное значение и творчески реализовала настолько, насколько было возможно в тех условиях. Сегодня, в начале 21 века, мы живем в схожий период времени, когда создается новый глобальный проект, вбирающий в себя все ценное из множества разных культур. Таким образом, “новое” – есть только “старое” на новом витке спирали. Введем “систему координат” так, чтобы вектор развития был направлен в сторону интеграции, взаимопроникновения культур и традиций и единую глобальную цивилизацию с общими целями, ценностями и правилами игры, как предел. С общецивилизационной, наднациональной идентичностью. Например, Европейский Союз, где немец или поляк, в первую очередь, - европеец, а затем уже гражданин Германии или Польши. Теперь мы можем задать прогресс, как те периоды в истории человечества, когда оно проходило через глобальные процессы объединения

и унификации, а регресс, как обратный процесс дезинтеграции. В начале 21 века мир снова входит в период интеграции. Этот процесс, видимо, растянется на века и будет непростым. Но попытки остановить его контрпродуктивны. У них не больше шансов на успех, чем у движения луддитов, которые уничтожали паровые машины, но не могли остановить развитие капитализма. Становится очевидным, что местечковый национализм не в состоянии отвечать вызовам времени, локальные ответы на глобальные задачи не являются приемлемым решением этих задач на перспективу.

Щербак С.І. (м.Київ)

lns@inbox.ru

ГАБИТУС ЯК ОСНОВА СТАБІЛЬНОСТІ СУСПІЛЬНИХ ПРАКТИК І ПРОБЛЕМА МОДЕРНІЗАЦІЇ

Одним з центральних питань теорії модернізації є співвідношення культурних традицій і економічного розвитку. Прибічники класичної версії модернізації вважають, що економічний і технологічний розвиток, а також встановлення формальних інститутів демократії автоматично тягне за собою уніфікацію культурних настанов і цінностей і заміну традиційних інституцій ліберально-демократичними. Інші дослідники (С.Гантінгтон, Р.Патнем, Р.Інглхарт та К.Вельцель, У.Бейкер) підкреслюють сталість культурних традицій і практик і вважають, що вони чинять істотний вплив на функціонування формальних інститутів модерну в різних країнах, від економічних до політичних. Як зазначав Д.Норт, саме неформальні інституції (суспільні практики) створюють легітимне підґрунтя для дії законів і формальних інститутів. Відсутність відповідних суспільних практик у країнах Третього світу призводить до того, що, скажімо, інститути демократії і вільного ринку набувають виключно позірною характеру.

Таким чином, одна з важливих особливостей модернізації (у широкому смислі) полягає у тому, що привнесені ззовні суспільні інститути модерну (зокрема, ліберально-демократичні інститути) трансформуються під впливом суспільних практик, що існують у тих чи інших суспільствах. Часто вони набувають характеру позірності, позаяк не підкріплені відповідними неформальними практиками. Як показав Ю.Габермас, європейські демократичні інститути зросли на ґрунті відповідних комунікативних практик і реалізованих в них ціннісних орієнтаціях («життєсвіту») європейських народів. Тому, по-перше, «європейські цінності» й інститути ліберальної демократії органічно поєднуються один з одним. І тому, по-друге, «модерн» набуває у різних розвинутих суспільствах різне втілення – від ліберальної демократії з мінімальним державним соціальним пакетом в США до конституційної монархії з високим ступенем соціальної захищеності громадян в Швеції.

Базисом для пояснення стабільності інституцій може слугувати концепція габітуса П.Бурдьє, підкріплена феноменологічними розвідками А.Шюца щодо формування соціальної особистості (Sozialperson).

Як показують ці дослідники, у процесі соціалізації індивід формує стійку систему диспозицій – схильність до певного типу реагування у подібних ситуаціях. Для позначення цих систем тривалих та здатних до переміщення диспозицій, які водночас функціонують на практиці як категорії сприйняття і оцінювання або як принципи класифікації і, водночас, як принципи, що організують дію, П.Бурдьє вводить поняття габітусу. Габітус є «продуктом інкорпорації об'єктивної необхідності»; він продукує стратегії, які виявляються об'єктивно підігнаними до ситуації, попри те, що вони не є ані продуктом свідомої спрямованості до цілей, яка ґрунтується на адекватному знанні об'єктивних умов, ані продуктом механічної детермінації якимось причинами.

Таким чином, системи диспозицій є тим невидимим підґрунтям, що пов'язує структури особистості і об'єктивні соціальні структури, тим самим забезпечуючи сталість і наступність суспільних практик. Більше того, Бурдьє підкреслює, що диспозиції функціонують як принципи сприйняття, оцінки і дії, які мають здатність до *переміщення і породження*. Вони, так би мовити, “примушують” людей вбачати певну гомологію в дуже відмінних ситуаціях і, відповідно, слугують принципом породження нових практик, забезпечуючи їх гомологію.

Бурдьє часом критикують за те, що він звертається до несвідомих механізмів регулювання людської діяльності задля пояснення стабільності суспільних практик. Проте теоретичні побудови Бурдьє можна підкріпити концепцією Sozialperson А.Шюца, що базується на феноменологічному досвіді. Він вводить поняття атитюду, що виражає зв'язок поведінкових схем, знань, навичок, тілесних спроможностей та диспозицій зі структурою життєсвіту, роблячи акцент на їх інкорпорованому характері і прагматичних витоках (усі вони набуваються через діяльність). Інакше кажучи, він засобами феноменології показує *інкорпорованість* схем діяльності і прагматичний характер підручного запасу знання (stock of knowledge at hand). Це відбивається на засвоєнні акторами нових практик – їх пристосовують до вже засвоєного знання і здобутих навичок з мінімальними затратами.

Щодо проблеми впровадження формальних інститутів модерну у країнах, що розвиваються, це означає, що актори будуть несвідомо переносити засвоєні принципи практичної дії на нові ситуації. Відтак формальне прийняття нових законів не означає, що вони насправді працюватимуть так, як задумано. Тому мають рацію Р.Інглхарт і К.Вельцель, які наполягають на хибності тверджень про те, що можна без проблем встановити демократичний лад у будь-якому суспільстві, незалежно від його культурного підґрунтя – варто лише впровадити державні демократичні інститути, а демократична політична культура є справою другорядною.

Щербина В.Л. (м.Київ)

kherson16@rambler.ru

ОСОБИСТІТЬ В УМОВАХ ЦІННІСНОГО СВІТУ БАГАТОУКЛАДНОГО СУСПІЛЬСТВА

У процесі розвитку українського суспільства як складової процесів глобалізації та інформатизації змінюються характер та зміст соціалізаційних процесів, інститутів та механізмів, що відбивається, зокрема, у проблематизації процесу становлення цілісної особистості сучасної людини. Це призводить до появи ризиків та проблем, позначається на характері ідентичності сучасної людини та процесі розвитку сучасного гуманітарного середовища в Україні, а, відтак, ефективності процесів державотворення.

Соціальні порядки інформаційно-комунікативного суспільства формуються на основі культурних укладів як історично сталих засад ціннісно-нормативного самовизначення особистості. Специфікою такого суспільства є те, що ціннісно-нормативні набори, сформовані в різних культурних укладах, існують одночасно, відсутня їх ієрархія та соціальні механізми, що відтворюють домінування певної системи цінностей. Індивід має самостійно визначитися щодо них, беручи на себе всі відповідні ризики. Суспільство ніби зняло з себе відповідальність за ціннісно-нормативну визначеність індивіда, залишивши його наодинці з проблемою самовизначення у соціальних порядках, що суперечать один одному не тільки за змістом, але й за принципами своєї побудови.

Культурний уклад – поняття, що характеризує історично сталі стійкі типові риси порядку побудови та змістовної наповненості нормативно-ціннісних конструктів, що притаманні соціальним групам та індивідам, і виражені у матеріальних, ідеальних організаційних та символічних компонентах їх індивідуального та групового життя в умовах конкретного суспільства. Культурний уклад є завжди конкретним історичним явищем, притаманним людській спільноті та характеризується принципами побудови, способами обміну діяльністю, матеріальною (технологічною) основою, типом цінностей та норм, соціально-історичною та просторово-часовою визначеністю. Розрізняють моноукладні та багатоукладні суспільства. В залежності від способів суспільного виробництва культурологія виділяє типові культурні уклади – архаїчний, традиційний, модерновий та постмодерновий. Архаїчний культурний уклад характеризується безпосередньо колективною, позаособистісною, неконцептуалізованою системою цінностей, вираженою у вигляді анімістичних вірувань та відсутністю виокремлених механізмів нормотворчості та нормативного регулювання. Традиційний культурний уклад характеризується виокремленою системою ціннісних уявлень, які концептуалізовані у вигляді міфологічних конструктів, що містять у собі абстрактно-особистісну детермінованість, а також наявністю централізованих систем нормотворчості. Модерновий культурний уклад характеризується опосередкованою колективністю, розподіленою системою концептуалізації ціннісних конструктів, що мають групову детермінованість, наявністю

мультицентралізованої нормотворчості. Постмодерновий – характеризується мережевою формою колективної комунікативної ціннісної творчості та саморегулятивним характером нормативного регулювання.

Культурні уклади визначають типи особистостей, рольові набори, зміст та специфіку культуротворчих процесів у суспільстві, характер художньо-мистецької діяльності та її ретрансляції в системі засобів масової комунікації, утворюють ціннісні та нормативні світи, в яких соціалізується та живе людина. Ціннісні світи різних культурних укладів відрізняються за принципом побудови, але змістовно вони можуть інтерпретувати одні й ті самі події, тому виникає конфлікт інтерпретацій. Те саме відбувається і щодо етичного тлумачення цінностей людського життя – добро і зло, правда і кривда розуміються в рамках різних культурних укладів відмінним одне від одного чином. Ціннісний світ сучасного українського суспільства з цієї точки зору є багатоукладним та характеризується відсутністю ієрархічних відносин між укладами. Відтак норми та цінності, характерні для різних культурних укладів, співіснують одні поруч з іншими, утворюють симбіози або породжують суперечності у процесах ціннісного самовизначення особистості. За таких умов цілісність сучасної особистості стає багатомірним соціальним конструктом.

Соціальні та психологічні аспекти розвитку цілісної особистості сучасної людини визначаються комплексом чинників соціалізації, зумовлених описаною вище багатоукладною соціальною реальністю. За таких умов цілісність особистості може бути також трьох різних типів. Перший передбачає здатність утримувати в різних контекстах соціальної взаємодії притаманну особистості структурну несуперечливість, що базується на цінностях традиційного типу. Другий передбачає здатність до послідовної когнітивно-діяльнійсної спрямованості особистості в усіх аспектах її життя, що базується на цінностях модерну. Третій передбачає здатність до динамічної комунікативно-рефлексивної ефективності особистості, що базується на цінностях постмодерну. Виходячи з цього, сучасна соціологічна і психологічна науки мають розрізняти різні індивідуально-типологічні орієнтації у процесах соціалізації людей, розробляти практичні рекомендації з урахуванням цих орієнтацій.

Юзва Л.Л. (м. Київ)

lyudmilay@ukr.net

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА: ВАРІАЦІЇ В МЕЖАХ РІЗНИХ ПОКОЛІНЬ

Живучи в епоху постмодернізму сучасний соціум переживає ряд найрізноманітніших трансформацій. Трансформаційний процес торкається і царини цінностей. А чи не найбільш відчутно змінюються ціннісні орієнтації молоді, як найбільш чутливої і динамічної суспільної групи. Власне, ціннісні орієнтації в різні епохи і в різноманітних суб'єктивних діяльностей зумовлюються традиціями, що склалися, соціальними умовами і власним вибором:

орієнтація на саму себе, орієнтація на суспільство і орієнтація на потойбічний світ [1, с. 558]. Наразі, в сучасній Україні можна відмітити більшість тенденцій характерних для цивілізації дозвілля, яка, в свою чергу, характеризується тим, що перехід до постіндустріального суспільства супроводжується якісними зрушеннями в потребах, цінностях і мотиваціях соціальної поведінки, що відбивають економічні, технологічні й комунікаційні зміни в соціальному житті суспільства. Йдеться про пріоритет таких цінностей, як автономність і самовираження особистості, вільний час і дозвілля, приватне життя. Така ціннісна переорієнтація відбиває тенденцію переходу прагнень людей з області володіння (мати) в область самовираження (бути) [2, с. 445].

Однак, повертаючись на більш "глобальний," шабель царини цінностей варто сказати, що серед усіх ієрархій цінностей⁵ [3] виділяють ті, які є загальнолюдськими, або глобальними, тобто такими, що притаманні максимальній кількості людей, наприклад Воля, Праця, Творчість, Гуманізм, Солідарність, Людинолюбство, Родина, Нація, Народ, Діти й ін. [4, с. 72]. Однак є групи цінностей, які набувають для певних держав в епоху постмодернізму особливої ваги. Для України сьогодні такою групою є національно-культурні цінності. Адже розвиток держави залежить саме від духовних національно-культурних цінностей. Відомими є кілька досліджень, присвячених саме їм. По-перше, це дослідження національно-культурних цінностей американців, проведене Р. Коулзом [5, с. 2-17] та аналогічне дослідження цінностей росіян І. Привалової [6, С.297-313]. Перше з них особливо цікаве тим, що містить розроблений автором перелік національно-культурних цінностей, а у іншому доповнено даний перелік авторською методикою вивчення цінностей на основі крос-культурного аспекту.

Метою авторського пілотажного емпіричного соціологічного дослідження було застосувати методику вищенаведених досліджень для вивчення національно-культурних цінностей молодого українського покоління. Виявити їх та проаналізувати. А також порівняти національно-культурні цінності студентів⁶ молодшого курсу⁷ та старшого курсу⁸, як представників дещо різних поколінь. Результати дослідження підтвердили належність досліджуваних представників української молоді до тих, хто ілюструють характерні риси постмодернізму: невизначеність, культ незрозумілого, фрагментаризація, гра мови, змішування жанрів, мода як код культури, приналежність до визначеної соціальної групи, політична незаангажованість, самовираження, апеляція до релігійної свідомості, екзистенціальні мотиви, різні способи самозахисту, ігрова розкутість, неупередженість, відкритість [7, С. 342-343]. Також, оскільки однією з

⁵ Сьогодні можна зустріти ієрархії, що налічують понад 400 цінностей.

⁶ Студентів факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

⁷ Базовими для яких є батьківське виховання, дошкільні заклади та шкільна освіта.

⁸ На яких ґрунтовний вплив має вже вища освіта.

максимальних частот розподілу виявився "індивідуалізм, то можна робити екстраполяцію на загальнодержавний рівень й наголошувати на тому, що, очевидно, український соціум супроводжує епоха занепаду, для якої і є характерними орієнтація людини на саму себе, захоплення особистим життям і розчарування у всьому, що виходить за її межі [1, с. 558].

З іншого боку, можна констатувати, що цінності українського студентства подібні до цінностей молоді інших європейських держав, наприклад, сучасної Німеччини, що підтверджується даними досліджень німецьких науковців [8]. Також, методика дозволяє побачити, що на даному історичному етапі розвитку України американські та українські національно-культурні цінності знаходяться не у контрастивних, а у взаємоспівставимих відношеннях, що свідчить про глобалізацію культур і процес переоцінки стереотипів, установок, норм і еталонів. Результати аналізу специфіки й динаміки змін національно-культурних цінностей етносу сприяють побудові адекватної моделі його образу світу [6, с. 302]. А знання такої моделі, в свою чергу, відкриває шляхи до розуміння того, які необхідно впроваджувати заходи для будови або корекції системи цінностей нації (народу тощо), особливо в таких кризових (трансформаційних, перехідних і т.п.) суспільствах, як українське.

Список використаних джерел:

1. Цінності / Філософія духу // Філософія. Підручник / За загальною редакцією Горлача М.І., Кременя В.Г., Рибалка В.К. – Харків: Консул, 2000. – С 549 - 569.
2. Теорії передбачення та прогнозування Воронкова В.Г. Філософія: Навчальний посібник. – К.: ВД "Професіонал", 2004. – С. 411 – 460.
3. List-of-values [Електронний ресурс]: – (Джерело доступу): <http://www.stevpavlina.com/articles/list-of-values.htm>
4. Ценностные ориентации и потребности современной молодежи // Головатый Н.Ф. Соціологія молодіж: Курс лекцій. – К.: МАУП, 1999. – С. 69 – 88.
5. Kohls R. The Values Americans Live By // Jason K., Posner H. Explorations in Modern Culture. - Heinle & Heinle Publishers, 1994. – P.2-17.
6. Параконцептуальні заимствования. Інтернаціоналізація аксіологічної складової і аксіологічних концептів // Лінгвоетнологія інтеркультури // Привалова І.В. Інтеркультура і вербальний знак (лінгвокогнітивні основи міжкультурної комунікації): Монографія. – М.: Гнозис, 2005. – С.297-313.
7. Постмодернізм // Воронкова В.Г. Філософія: Навчальний посібник. – К.: ВД "Професіонал", 2004. – С. 337 – 376.
8. Young people's values and qualifications [Електронний ресурс]: – (Джерело доступу): <http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/en/society/main-content-08/young-peoples-values-and-qualifications.html>

*Якименко А.Я. (м. Ніжин)
allayakymenko@gmail.com*

СУЧАСНІ СТАНДАРТИ СТАВЛЕННЯ ДО ТВАРИН

Людина, будучи і творцем і частиною соціуму, весь час вносить корективи в культурні та соціальні норми й стандарти. Особливо такі зміни актуальні в наш час, адже, як пише О. Рихліцька «сучасність позначена соціально-економічною та духовно-моральною кризою, коли руйнуються старі цінності, нагально потребуючи напрацювання стійких норм та правил поведінки людини в суспільстві, де потрібно усвідомлювати як свою власну унікальність, так і нерозривний зв'язок з природою та соціумом» [1; 23]. Зв'язок людини з оточуючим середовищем особливо важливий в її стосунках з тваринами. Тому вельми актуально для сучасного українського соціуму на всіх рівнях (від законодавства до масової свідомості) осмислити і провести необхідні трансформації у сфері стереотипів ставлення людини до тварин.

Динаміка стосунків у взаємодії між людиною і твариною прослідковується ще від найдавніших часів, оскільки ставлення людини до тварини коливалося в доволі широкій амплітуді: з одного боку тварина поставала як загроза або продукт харчування, з іншого – як тотем, об'єкт поклоніння. Але на протязі багатьох тисячоліть переважаючим у відношенні людини до тварини був прагматизм.

Юридично-правові норми, які стосувалися тварин, також зазнавали змін. В часи середньовіччя на тварин поширювалася правова відповідальність за завдання шкоди людині чи її власності, звіра навіть могли осудити на страту чи заарештувати. В новітні часи спостерігається дещо інша тенденція, з'являються закони, згідно яких тварини мають право на спадок. Україна лише розпочала створювати свої закони та підзаконні нормативно-правові акти, що стосуються тварин та відношення людей до них, а саме: Закон України «Про тваринний світ», Закон України «Про ідентифікацію та реєстрацію тварин», Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження». В 2011 році Україна стала однією з країн, що підписала Європейську Конвенцію з захисту прав тварин. На жаль, зміст даних законів й до сьогодні належним чином не донесений до громадськості. Саме тому невелика кількість людей знає про них, а ще менша – їх дотримується. Широкому колу населення й досі часто невідомо про існування адміністративної та кримінальної відповідальності за жорстокість по відношенню до тварин. Хоча задля справедливості варто відзначити, що українське суспільство вже знає приклади застосування закону про захист тварин, - 27 липня 2012 року мешканець села Шевченко Донецької області був засуджений згідно Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» до позбавлення волі терміном на три місяці.

Для жителів сучасного міста тварини не є ані робочою силою, ані безпосереднім продуктом харчування. Проте вони все частіше з'являються в домі як домашні улюбленці. На жаль, не кожна людина має достатньо відповідальності перед взятю у власний дім тваринами. Тому часто вони опиняються на вулиці, де не тільки страждають самі, а і часто становлять небезпеку для людей. Як наслідок, виникнення одного з неприйнятних способів боротьби з такою ситуацією –

догхантерство. Учасники цього угруповання прагнуть вирішити проблему, обравши при цьому жорстокий шлях у досягненні поставленої цілі.

Поряд із «негативними» групами, виникають й об'єднання, що намагаються захищати тварин: товариство захисту тварин «SOS», «Захист», Київське товариство захисту тварин та інші. Небайдуужі до проблеми люди створюють притулки для тварин та приймають участь у зоофестах. Активісти прагнуть захистити тварин, привернути увагу оточуючих до бездомних звірів, нагадати оточуючим про почуття людяності та милосердя. Основною такої діяльності, як в Україні, так і за кордоном, є не тільки прояв доброти до «братів наших менших», але й певні зміни у моралі й самосвідомості самої людини.

Таким чином, в сучасній культурі тварина постає не лише як об'єкт поклоніння, робоча сила чи продукт харчування, але і як близький друг, домашній улюбленець, а іноді і як загроза, що спричинена самою ж людиною. Навіть в останньому випадку людина має навчитися бути відповідальною за свої дії, при цьому уникаючи зайвої та непотрібної жорстокості у ставленні до тварин. Потрібно не лише приймати відповідні закони, але й краще інформувати про них населення, та вимагати їх суворого дотримання. Одним із напрямів вирішення даного питання є більш активне проведення рекламних компаній, просвітницьких акцій, заходів, які допоможуть змінити стереотипи світогляду людини та допоможуть виховати в ній доброзичливість та толерантність.

Список використаних джерел:

1. Рихліцька О. Д. Екологічна етика: проблема цінності / О. Д. Рихліцька // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. - 2011. - № 57

Секція 2. Політичні та ідеологічні виміри модернізації: Україна і світ

Андрійчук М. Т. (м. Київ)

2505mt@gmail.com

РОЛЬ ВІТЧИЗНЯНИХ МАС-МЕДІА У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНЦІВ

Зі здобуттям незалежності перед Україною серед іншого постала й проблема формування політики національної пам'яті. Під цим терміном слід розглядати колективну пам'ять про спільне минуле (походження, історична доля, культура, господарське життя тощо) конкретної етнічної чи політичної спільноти, яка цементує окремі її соціальні групи в єдиний суспільний організм.

Питання пам'яті про власне минуле є одним з основних у гуманітарній політиці не лише України, але й усієї Європи. Різні моделі пам'яті щодо тих чи інших історичних подій призводять не лише до дискусій чи конфліктів в середині власних суспільств (наприклад, існування прихильників Франко і республіканців в Іспанії, різні погляди на т. зв. Республіку Сало в Італії), але й до напруги у міжнародних відносинах. Досить згадати про суперечності щодо трактування історії між Францією та її колишньою колонією Алжиром, різні погляди країн Центральної та Східної Європи – нових членів ЄС і «Старої Європи», на питання повернення історичного боргу за так звану «Ялтинську зраду» чи складний шлях до вироблення консенсусу між Німеччиною та Францією стосовно взаємин між цими країнами в минулому [1].

У більшості європейських країн політикою пам'яті опікуються спеціальні державні інституції. Це ж стосується і найближчих наших сусідів, зокрема Польщі та Росії. Причому в обох цих країнах політикою пам'яті опікуються найвищі органи державної влади або навіть вищі посадові особи. В Україні тривалий час такої інституції не було, хоч розколоте ідеологічно суспільство чи не найбільше її потребувало. У часи президентства В. Ющенка (2005 – 2010) стали помітними спроби активного включення вищих посадовців держави у процес формування нової патріотичної моделі національної пам'яті. Зокрема, у травні 2006 р. Указом Президента був створений Український інститут національної пам'яті (УІНП) зі статусом центрального органу виконавчої влади. Діяльність цього органу стосовно формування національної пам'яті українського народу була достатньо помітною (особливо щодо теми голодоморів в Україні у ХХ ст.). Водночас після зміни керівництва держави у грудні 2010 р. УІНП вже не знайшлося місця в системі органів виконавчої влади. У січні 2011 р. урядовою постановою він був перетворений на державну установу при Кабінеті Міністрів України. Після цих змін інформація в медіа про діяльність установи практично відсутня.

Слід також зазначити, що навіть в часи президентства В. Ющенка політика національної пам'яті перебувала під помітним впливом радянської спадщини. Прикладом цього слугує постанова Верховної Ради України «Про відзначення 90-річчя створення комсомолу України» (від 1 квітня 2009 р.). З приходом до влади Президента В. Януковича вплив радянських історичних міфологем на модель національної пам'яті значно посилюється. Сьогодні парламент, Міністерство освіти і науки, Міністерство культури, як і вищі посадовці держави, сприяють культивуванню контраверсійних моделей пам'яті, які часто не відповідають інтересам української держави.

Як вказують дослідники, політика національної пам'яті повинна базуватися на трьох основних складових – підручник з вітчизняної історії, місця пам'яті та історичний календар [2]. Завдання щодо доведення цих складових до суспільства покладається на соціальні комунікації (насамперед, масові). У більшості держав масові комунікації виконують важливі консолідуючі функції і підтримують мовно-лінгвістичну та культурну єдність суспільства [3, С. 24]. Однак, Україна не контролює свій інформаційний простір. Тому наше суспільство піддається частим інформаційним атакам ЗМІ сусідніх держав (перш за все Росії), які мають значну аудиторію в Україні. Крім того, значна частина зареєстрованих в Україні ЗМІ пропагує чужі конструкції історичної пам'яті або ж самоусувається від популяризації ключових подій вітчизняної історії. Лише окремі медіа – газети «День», «Україна молода», тижневики «Український тиждень», «Країна», інтернет-видання «Історична правда» та деякі інші, цілеспрямовано популяризують в суспільстві історичні знання, генерують історичні дискусії, запрошують вітчизняних істориків для обговорення драматичних тем, розвінчують розтиражовані російськими та проросійськими ЗМІ історичні міфи.

Українська держава та її керівництво мають бути зацікавлені в більш активному залученні масових комунікацій до формування політики національної пам'яті та протистоянні інформаційному імперіалізму (насамперед, російському). В іншому випадку в Україні продовжуватиме формуватися кілька взаємовиключних моделей пам'яті, що сприяє наростанню суспільних суперечностей та веде до розколу країни.

Список використаних джерел:

1. Європа та її болісні минушини / Авт.-упоряд. Ж. Мінк, Л. Неймаєр, П. Боннар ; пер. з фр. Є. Марічева. – К. : Ніка-Центр, 2009. – 272 с. – (Серія «Ідеї та історії»; Вип. 4.).
2. В'ятрович В. Якою повинна бути політика національної пам'яті? Три складові / В. В'ятрович // Gazeta.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу – [http:// gazeta.ua/articles/410462](http://gazeta.ua/articles/410462). – Назва з екрану.
3. Ішук В. Україна: проблема престижності та ідентичності (масова свідомість і культура як суб'єкти формування громадської та національної свідомості) / В. Ішук. – К. : Смолоскип, 2000. – 92 с.

Белашко С. О. (м. Київ)
belashko@list.ru

ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ: СВІТОВИЙ ДОСВІД І УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Трансформації суспільно-політичних відносин загострюють проблеми, пов'язані зі станом якості й системності політичної публічної сфери. Їх розв'язання передбачає передусім розширення меж публічної політики та реалізації дискурсивної етики [1]. В усіх розвинутих суспільствах соціальні групи, зацікавлені у масштабних суспільних перетвореннях, набувають суб'єктності у вигляді політичних партій. Партії повинні не лише мобілізувати активність мас, а спрямовувати її на вирішення питань, що мають стратегічне значення для розвитку суспільства. В умовах сучасної України питання модернізації є чи не найпершими у цьому переліку. Отже, партії, які у суспільстві модерну є основним механізмом політичної участі громадян, повинні зосередити свою активність саме на вирішенні модернізаційних завдань. Причому вони мають працювати в цьому напрямі максимально публічно, залучаючи до відповідної діяльності якомога ширше коло громадян і соціальних груп.

Політичні партії відіграють визначальну роль у досягненні суспільного консенсусу, необхідного для проведення модернізації. Саме від здатності їхніх лідерів відмовитися від жорсткого протистояння у боротьбі за владу заради спільної справи залежать і темпи модернізаційних реформ, і сама можливість глибокого оновлення, «осучаснення» суспільства. Саме політичні партії мають запропонувати суспільству ті модернізаційні заходи, які знайдуть щире підтримку у найширших верствах населення. Завдання модернізації мають бути перекладені з мови науки на мову повсякденного життя, вони повинні стати зрозумілими для кожного громадянина.

Світовий досвід доводить, що легітимність і стабільність політичної системи залежать від ступеня відповідності її цінностей політичній культурі суспільства, а кількість «позитивних політичних цінностей», які поділяють всі громадяни, визначає ступінь консенсусу між його членами [2]. Таким чином, для забезпечення успішності модернізації стабільність суспільства, сталий розвиток і постійне прагнення до оновлення, прогресу, конструктивних перетворень мають стати політичними цінностями. Особливу роль у цьому контексті грають політичні партії, які або сприяють утвердженню в суспільстві модернізаційних цінностей, вкоріненню їх у масову свідомість, імплементації їх у правила політичної гри, або навпаки культивують ціннісну архаїзацію суспільних відносин.

Відірваність громадян України від модернізаційних процесів вже має досить довгу історію. Фактично вона почалася ще за радянських часів, коли правляча верхівка не змогла належним чином донести до мас суть доктрини «перебудови» та «прискорення». Значною мірою саме через відсутність у громадян необхідного розуміння завдань і механізмів модернізації відповідні ініціативи КПРС попри високий стартовий потенціал суспільної підтримки

досить швидко стали об'єктом анекдотів. На нашу думку, саме скептично-негативне ставлення політично активних громадян до здатності правлячої партії адекватно поставити на порядок денний і ефективно виконати завдання модернізації обумовило фрустрацію радянського суспільства, яке і стало головним чинником краху СРСР.

Ця ж ситуація відтворилася під час пострадянської трансформації. Швидке зростання оптимізму громадян нових незалежних держав щодо ринкових реформ, які мали стати запорукою модернізації, у більшості випадків, зокрема й в Україні, не знайшло практичного підкріплення діями політичних еліт, що прийшли до влади внаслідок демонтажу Радянського Союзу. Одним із головних негативів пострадянської трансформації було те, що реформатори не змогли (або свідомо не захотіли) використати для оптимізації суспільних перетворень іноваційний кадровий потенціал. Можновладці 1990-х сприймали активність громадян не як потужний ресурс модернізації, а як загрозу власному панівному статусу, всіляко намагаючись мінімізувати цю загрозу аби не повторити долю радянської номенклатури.

У сучасній Україні політична участь часто не пов'язана напряму з іншими видами суспільної активності. На нашу думку, це передусім провина політичних партій, які неналежним чином виконують цілу низку своїх головних функцій, зокрема представницьку та ідеологічну, а також політичного рекрутингу та ротації еліт.

Низька зацікавленість політичного класу, чий інтереси публічно представляють (обслуговують) провідні партії, у системних соціально-економічних, технологічних та гуманітарних перетвореннях призводить до того, що модернізація України значною мірою лишається теоретичною доктриною, яку партійні лідери декларують на найвищому рівні, але не втілюють у повсякденній практичній діяльності. За відсутності структурованого громадянського суспільства «образ ворога служить для ідентифікації політичної партії, в умовах коли серйозної соціально-економічної програми вона не має» [3]. Українським партіям значно простіше розмежовувати суспільство, мобілізуючи власний електорат на політичне протистояння, ніж вирішувати складні й довготермінові завдання модернізації, намагаючись досягти консенсусу та згуртувати громадян заради давно необхідних системних перетворень. Їхні лідери звикли ставити цілі, які не виходять за обрій виборчого циклу, та обирати найпростіші засоби їх досягнення, не зважаючи на шкоду, яку це може завдати суспільству.

Протягом останнього десятиріччя попит на модернізацію в українському суспільстві лише зростає. З одного боку, це відповідає глобальному тренду оновлення й демократизації, прагнення мас до відкритості, справедливості, ефективності суспільних відносин, з іншого – обумовлено об'єктивною необхідністю довести до певного логічного завершення процесу пострадянської трансформації.

Практично всі політичні партії так чи інакше запропонували у своїх програмних документах власні доктрини модернізації України. Однак при цьому різні політичні сили часто трактують завдання модернізації, виходячи з

власних поточних цілей та завдань, а не довгострокової стратегії розвитку суспільства в цілому, забуваючи, що модернізація «повинна постійно повертатися до витоків, до глибинних основ людського життя, до фундаментальних і простих питань людського буття, пов'язуючи їх з усім різноманіттям нових сучасних форм і забезпечуючи гуманістичну спрямованість усього руху» [4, 11].

Пошук альтернативних політичних механізмів модернізації (громадські рухи, суспільні ініціативи, коаліції громадських об'єднань тощо), який останнім часом набуває все більшої популярності, у тому числі й в Україні, може дати певні позитивні результати, лише якщо зусилля партій спрямовуватимуться не на підміну політичної участі неполітичними формами суспільної активності, а на її доповнення інструментарієм прямої дії, передусім на низовому рівні, за допомогою якого вони вкорінюватимуться в суспільстві. Альтернативні механізми політичної участі (інститут постмодерну) можуть дати помітний модернізаційний ефект тільки як логічне доповнення діяльності політичних партій (інститут модерну).

При цьому надзвичайно важливо спрямувати активність громадян у конструктивне русло, мобілізувати їх творчий потенціал для вирішення першочергових завдань модернізації країни. Правлячі партії повинні зробити питання модернізації стратегічними пріоритетами роботи своїх представників у владних структурах, опозиційні – забезпечити жорсткий парламентський та громадський контроль за відповідними діями.

Якщо провідні партії зуміють зробити політичну участь логічним і дієвим продовженням повсякденної активності українських громадян, вектор розвитку країни визначатиметься не обмеженням колом посадовців у високих кабінетах, а широким загальним найрізноманітніших соціальних груп, які налагоджуватимуть горизонтальну взаємодію, шукатимуть і знаходитимуть точки поєднання своїх інтересів. Це забезпечить модернізаційним процесам міцне підґрунтя, наблизивши їх до людей, давши громадянам важелі впливу на їх спрямування на перебіг, забезпечивши належний громадянський контроль за ними та їхніми результатами.

Найголовніше завдання політичних партій України – сформулювати базові положення нового суспільного договору й мобілізувати своїх прихильників для забезпечення його імплементації. Причому має йтися не лише про правову імплементацію – внесення відповідних змін і доповнень у чинне законодавство України (у тому числі й Конституцію), а передусім про імплементацію моральну, ціннісну – зміну поглядів і ставлення громадян до відповідних реалій нашого минулого і сьогодення, системну модернізацію суспільних відносин у політичній, економічній, правовій, соціальній гуманітарній та інших сферах.

Список використаних джерел:

1. Хабермас Ю. Вовлечение другого. Очерки политической теории / Ю. Хабермас. – СПб.: Наука, 2001. – 417 с.

2. Гаджиев К. С. Введение в политическую науку. – М.: Изд. корпорация «Логос», 1997. – С. 447.
3. Бардяк О. Політична активність. Цінність та прояв // Українська правда. – 2008. – 20 жовтня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2008/10/17/83006.htm>.
4. Гриценко А. Методологічні основи модернізації України // Економіка України. – 2011. – № 2. – С. 4–12.

*Верхола О.О.(м.Київ)
oleksandr_verkhola@ukr.net*

НАЦІОНАЛІЗМ ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В УКРАЇНІ

Націоналізм, як ідеологія, починає своє формування ще на ранніх етапах розвитку людства. Пройшовши через Столітню війну, набувши поширення в Європі завдяки війнам Наполеона, утвердившись в часи Другої світової війни і зробивши свій внесок у розпад СРСР, він продовжує свій активний рух і трансформацію й посьогодні.

Але, сформувавши націю, чи змогли ми сформувати спільну для всіх українців національну ідентичність?

Наша країна зіткнулася з проблемою самоідентифікації власних же громадян. Головні питання, такі як хто я є в своїй країні і хто я для неї, залишаються фактично підвішеними в повітрі. Національна ідентичність формується під впливом зовнішніх факторів, таких як: сімейне середовище, місцеві традиції, прив'язаність до релігії і на останок мови, якою розмовляють оточуючі. Проблема національної ідентичності використовується як метод спекуляції нашими політиками. Замість того щоб спробувати об'єднати український народ для досягнення однієї загальної мети, вони знову і знову вдаряють нас головами, пробують спровокувати мовний чи релігійний конфлікт, щоб відволікти від нагальних проблем. Відсутність єдиноправильної історії, яка переписується з року в рік, через її так звану недостовірність, викликає здивування українців. Країна формально поділена на захід і схід, в мешканців яких свої принципи і герої, які кардинально відрізняються. У нас відсутній герой, який міг би стати загальним для українців.

Україна являється центром Європи. Розмежуванням між давніми противниками в лиці ЄС і Росії. Наша держава є цінною, для обох сторін, адже включення її до ЄС чи Митного союзу, означала б не тільки економічну вигоду, а й маленьку політичну перемогу. Українцям потрібно зробити вибір, але на заваді знов ж таки стоїть невизначеність у питанні національної ідентичності. Частина населення бачить себе в Європі, інша частина в Митному союзі. Об'єднаність українців, як одної сили, могла б забезпечити нам миттєве прийняття рішення, яким би воно не було. Натомість ми знову спостерігаємо чвари і взаємні образи. Розглядаючи цю проблему не можна не згадати про наших заробітчан. Мешканці заходу обирають Європу, як місце

продажі своєї робочої сили, на сході ж обирають Росію. Це безперечно зумовлено нашим географічним положенням і недостатнім забезпеченням достойної оплати праці. Повертаючись додому, вони безперечно висловлюють свої думки, на тему Україна і закордон, що безперечно впливає на національну ідентичність молодого населення, в яких вона ще тільки формується. В результаті ми отримуємо ще більшу пронастроєність регіонів, а також підірвану національну ідентичність молоді, яка прагне виїхати закордон, що зробити там успішну кар'єру і бути впевненими в своєму завтрашньому дні, адже щасливого майбутнього у своєї країни вони вже не бачать. Вони отримують там громадянство, заводять сім'ю, і назавжди стають втраченими для своєї Батьківщини. Втрата перспективної молоді призводить до старіння нації, їхні місця займають громадяни інших країн, які також шукають кращого життя, але їм все одно на національну ідентичність в Україні.

Історично склалося так, що захід України більш націоналістично спрямований ніж схід. Націоналізм заходу окріп під час Другої світової війни і набув свого сьгоднішнього розмаху після її закінчення з сутичками вояків УПА з червоноармійцями. Схід являється більш помірним, адже радянська пропаганда за роки своєї роботи таки змогла привити його жителям любов до братських народів і палку ненависть до капіталістичних країн. Перевагою заходу є відносна близькість країн Європи, яка, на їхню думку, відкриває їм нові великі можливості. Схід натомість боїться занепаду своєї промисловості, через можливість вступу України до ЄС і бачить Митний союз, як величезний ринок для збуту своєї продукції. Це в свою чергу викликає все ту ж проблему національної ідентичності.

Роки пропаганд, які настроювали громадян України проти самих себе, небажання політиків примирити населення і безліч малих причин, включаючи релігійну і мовну загнали нас у глухий кут. Можливо наша країна ще занадто молода чи тінь Радянського союзу занадто сильно лягла на нас, що ми не можемо об'єднатися у єдину велику і незламну силу. На даному етапі проблема національної ідентичності являється великим гальмом для розвитку України. Ми здобули державу, тепер важливо не втратити націю.

Ведров О.І. (м. Київ)

РЕЦЕПТИ «МОДЕРНІЗАЦІЇ» ТА КРИЗА ДЕМОКРАТИЧНОГО КАПІТАЛІЗМУ

Однією з останніх гучних інтелектуальних спроб теоретично осмислити сутність і наслідки глобальної економічної кризи, що почалася 2008 р., стала книга німецького соціолога Вольфганга Штрека «Куллений час: Відтермінована криза демократичного капіталізму» [4]. Події останніх п'яти років тут вписано в загальну логіку розвитку капіталістичних суспільств з демократичним устроєм, причому економічні, політичні, соціальні й навіть культурні процеси постають як нерозривно пов'язані і вплетені в тотальність

суспільного відношення між особами, що залежать від прибутку, і особами, що залежать від зарплати (Profitabhängigen und Lohnabhängigen). По суті, це дослідження динаміки розвитку класового протиріччя на Заході. Ми ставимо за мету коротко познайомити українську публіку з цим дослідженням і окреслити можливості його застосування до українського соціально-економічного контексту.

Ключова теза Штрека полягає в тому, що криза *демократичного* капіталізму, яка все більше дається взнаки з запровадженням засобів економії й реформуванням ринку праці в Західній Європі, не є випадковою. Союз демократії та капіталізму був спричинений вельми специфічною історичною ситуацією після Другої світової війни, коли уряди та капіталісти були змушені йти на поступки під внутрішнім тиском (боротьба профспілок та лівих партій), погоджуючись на значний перерозподіл багатств і політичну участь мас, і *могли* задовольняти економічні вимоги мас завдяки економічному росту, яким характеризувалися перші 30 років післявоєнного періоду. Утім, у середині 70-х років з першою післявоєнною світовою економічною кризою можливості далі повною мірою задовольняти ці вимоги не було, оскільки економічне зростання вповільнилося. Проблематичною поступово ставала навіть підтримка вже існуючих стандартів; проте її – аби уникнути революційних виступів – було забезпечено завдяки трьом тимчасовим стратегіям, кожна з яких мала лише коротко- чи середньостроковий потенціал і з необхідністю швидко його вичерпувала. У такий спосіб уряди *кунували час*, відтермінуючи кризу демократичного капіталізму. Ідеться про наступні стратегії підтримки соціальних стандартів за умов уповільненого економічного росту та відновлення циклічних криз капіталізму:

1. Інфляція, здешевлення грошової маси.
2. Нарощування державного боргу.
3. Стимулювання приватного кредитування домогосподарств завдяки дерегулюванню фінансового ринку.

Остання стратегія зазнала краху в фінансовій кризі 2008 р. та обернулася, серед іншого, новим злетом державних боргів через порятунок банків державами. Ця хвиля зростання заборгованості править за основну підставу для активно впроваджуваної фіскальної дисципліни. При її впровадженні віддається перевага вимогам кредиторів перед вимогами населення національних держав: у новому режимі *держави консолідації*, що приходить на зміну державі боргу, бюджетна дисципліна досягається не завдяки підвищенню надходжень до бюджету через оподаткування «залежних від прибутку», а завдяки скороченню соціальних програм і відновленню конкурентноспроможності економік через реформування ринку праці.

Ця динаміка, однак, є не тільки економічною, а й політичною. Штрек переосмислює популярне у франкфуртській школі кінця 60-х років поняття кризи легітимації капіталізму (див. [2]), зосереджуючись на його легітимації по відношенню до класу «залежних від прибутку». Саме цей чинник, а не легітимація перед «залежними від зарплати», визначив динаміку розвитку

післявоєнного капіталізму. В очах «залежних від прибутку» економічно-політичний режим є виправданим тільки тоді, коли він гарантує достатній прибуток; в іншому ж випадку вони можуть бойкотувати інвестування й у такий спосіб змушувати уряди йти на поступки. Кожна зі стратегій відтермінування кризи демократичного капіталізму не тільки була спробою урядів якось примирити між собою суперечливі вимоги капіталістів та людей найманої праці, а й відповідала безпосереднім інтересам «залежних від прибутку». Адже від повернення кредитів, виданих державам чи домогосподарствам, очікується отримання прибутку. Однак із надмірним накопиченням державного боргу та дестабілізацією фінансового ринку попередні стратегії стали не вигідні кредиторам, які відтак почали вимагати консолідації держбюджетів та диктувати її умови (цей диктат уможливлено їхнім прямим впливом на кредитування держав через політику купівлі-продажу облігацій). У ЄС це забезпечувалося притаманною євро асиметрії, коли національні уряди не мають можливості проводити політику девальвації, яка б дозволяла одночасно зберігати відносний економічний добробут населення і відновлювати конкурентоспроможність національної економіки. В результаті урядам країн-боржників диктується (під загальним ярликом «модернізації») як єдиний можливий рецепт відновлення економічного росту так звана «внутрішня девальвація» (innere Abwertung), тобто зниження зарплат і флексибілізація ринку праці. (Ці тези щодо ЄС самі по собі не є новими: на неможливість девальвації та збільшення грошової маси національними центральними банками як центральний дефект євро вказував Пол Кругман [3], а природу Євросоюзу як насамперед капіталістичного проекту побудови єдиного ринку показав Перрі Андерсон [1]).

Звісно, цей переконливий діагноз важко перенести без модифікацій на ґрунт постсоціалістичних економік. Однак, оскільки вони інтегровані в світову капіталістичну економіку, він дозволяє краще осягнути і деякі важливі тенденції їхнього розвитку. Щонайменше друга та третя стратегії мали місце також в Україні, а значна частина заходів, що пропонуються в рамках «модернізації», цілком схожі на ті, що впроваджують в країнах Південної Європи. Таким чином, хоча питання про те, чи є українським капіталізм «неоліберальним», є дискусійним (див. [5], [6], [7]), динаміка його нинішнього розвитку суттєво ізоморфна динаміці розвитку західного капіталізму – прагненню захистити ринки від політичних впливів населення й дедалі більше змістити розстановку сил на користь «залежних від прибутку». Проте Україна зберігає інструмент девальвації, що залишає її урядам можливість не слідувати в усьому рекомендаціям зовнішніх економічних радників.

Список використаних джерел:

1. Anderson P. The New Old World / Perry Anderson. – London : Verso, 2009.
2. Habermas J. Legitimationsprobleme im Spätkapitalismus / Jürgen Habermas. – Frankfurt : Suhrkamp, 1973.

3. Krugman P. End This Depression Now! / Paul Krugman. – New York, London : W.W. Norton & Company, 2012.
4. Streeck W. Gekaufte Zeit: Die vertagte Krise des demokratischen Kapitalismus / Wolfgang Streeck. – Berlin : Suhrkamp, 2013.
5. Горбач Д. Українська специфіка: без неолібералізму / Денис Горбач. [Інтернет-ресурс]. – Режим доступу : <http://commons.com.ua/?p=14831>
6. Іщенко І. Неолібералізм з українською специфікою? / Володимир Іщенко. [Інтернет-ресурс]. – Режим доступу : <http://commons.com.ua/?p=14739>
7. Попович З. Был ли неолиберализм в Украине? / Захар Попович. [Інтернет-ресурс]. – Режим доступу : <http://commons.com.ua/?p=14949>

Встринський І.М. (м. Київ)

salcicha@mail.ru

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ДИЛЕМИ УКРАЇНИ: ГЕОСТРАТЕГІЧНИЙ АСПЕКТ

Україна знаходиться в складній геополітичній ситуації, насамперед це зумовлено її серединним положенням. Розширення ЄС на схід та приєднання до неї Польщі фактично перетворило Україну на буферну територію між Росією та Заходом. Ситуація ускладнюється тим, що фактично у України немає необхідної стратегії національного розвитку, яка б відіграла роль базового орієнтиру для визначення напрямів зовнішньої політики держави.

Свого часу чимало політичних діячів наголошували, що в майбутньому Україна відіграватиме роль «цивілізаційного мосту» між Сходом (в першу чергу Росією) та Заходом, проте жодних позитивних зрушень в цьому напрямку не спостерігається. Навпаки Київ все частіше стає заручником зовнішніх стратегій впливу, як з боку Сходу, так і Заходу. Чому ж ідея «геополітичного мосту» виявилася нездійсненою? В першу чергу через надзвичайно низький рівень впливу України на міжнародній арені, який зумовлений комплексом внутрішніх проблем розвитку на кшталт неефективної та недієздатної економіки, політичної корупції та ін., що звичайно проявляється й на рівні зовнішньої політики. Ще однією причиною є постійне зростання напруги між Росією та Євроатлантичним блоком, зумовлене насамперед геополітичними амбіціями Москви. Звичайно позиції України надто слабкі, щоб вона могла якось вплинути на цей процес. Більше того сьогодні Україна стала чи не центральним об'єктом згаданого протистояння, що в свою чергу актуалізувало питання принципового вибору пріоритетного стратегічного напрямку розвитку нашої держави.

В рамках даної зовнішньополітичної дилеми важливо враховувати специфіку економічних та соціально-політичних стратегій держав-лідерів Митного союзу та ЄС. Так, частка ЄС у світовому ВВП станом на 2012 р. становить 23.2%, в той час як частка РФ лише 2.8% [2]. Російська економіка базується на торгівлі енергоносіями, що з одного боку робить її вразливою від

світових цін на нафту й газ, а з іншого виключає можливість наслідування російського шляху для більшості держав світу. Досвід країн ЄС являє нам розмаїття соціально-політичних та економічних систем, що перевірені часом, давно продемонстрували свої слабкі сильні боки та дають широкі можливості для аналізу та адаптації різних їх елементів в умовах нашої держави.

Євроінтеграційна стратегія заявлена першою серед зовнішньополітичних пріоритетів України і це не випадково: протягом століть Європа була й залишається центром політичного, економічного й культурного розвитку. Проте не дивлячись на це протягом тривалого часу реальна увага української влади була зосереджена на російському зовнішньополітичному векторі, тож українська євроінтеграційна стратегія залишається непослідовною та кон'юнктурною, що значно ускладнює її реалізацію.

Росія є принциповим противником українських євро-прагнень, насамперед це пов'язано з її геостратегічними інтересами: в російських військових навчальних закладах й сьогодні НАТО розглядається в якості потенційного супротивника, а в Стратегії національної безпеки РФ зокрема наголошується, що «визначаючим чинником у відносинах з Організацією Північноатлантичного договору залишається неприйнятність для Росії планів просунення військової інфраструктури альянсу до її кордонів та спроби надання йому глобальних функцій» [1]. Враховуючи, що на західних кордонах Росії лише Україна і Білорусь не є членами НАТО для Москви потенційна євроатлантична інтеграція України являється загрозою національній безпеці.

Геостратегію, зокрема, визначають як науку, що визначає засоби та методи досягнення геополітичних цілей держави, збереження та збільшення її могутності, а в несприятливих умовах кризи головним завданням геостратегії стає мінімізація втрат і відновлення докризового рівня розвитку [1]. Нажаль українська політична практика характеризується відсутністю адекватної стратегії, як у економічній, так і в соціально-політичній сфері. Теж саме стосується зовнішньої політики – сформульовані зовнішньополітичні пріоритети часто носять декларативний характер й не підкріпленні відповідною державною стратегією, а зовнішньополітична діяльність часто здійснюється у т.з. ручному режимі.

В існуючих умовах, коли Україна все частіше стає об'єктом геополітичних ігор інших держав та блоків лише ефективна стратегія національного розвитку може стати дієвим інструментом збереження статусу важливого суб'єкту світової політики. Вона має будуватися на основі чіткого розуміння національних інтересів України та її зовнішньополітичних пріоритетів.

Стратегія національного розвитку України обов'язково має включати наступні напрями:

- національна безпека;
- орієнтація на внутрішній потенціал (економічний, соціальний);
- формування позитивного міжнародного іміджу стабільної держави;

- створення привабливого інвестиційного клімату;
- розвиток та модернізація національної транспортної системи, доріг та магістралей, морських та річкових портів;
- розвиток та заохочення туристичної індустрії;
- підвищення якості освіти.

Необхідною умовою для реалізації даних напрямів є мобілізація зусиль та узгодженість і послідовність дій на всіх рівнях політичного керівництва держави, а також системні трансформації соціально-економічної системи України – реформа судової системи, укріплення громадянського суспільства, подолання корупції.

Список використаних джерел:

1. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года <http://ibud.ua/http://ibud.ua/> [Електроний ресурс] // Совет безопасности Российской Федерации - Режим доступа: <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>
1. Факты и цифры о Европейском Союзе и «Группе двадцати» [Електроний ресурс] // European External Action - Режим доступа: http://eeas.europa.eu/delegations/russia/documents/news/faq_g20_ru.pdf

Виселко І.В. (м. Київ)

yuselka@meta.ua

МАСОВА СВІДОМІСТЬ ТА УКРАЇНСЬКІ КУЛЬТУРНІ СМИСЛИ В ПЕРІОД СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСЬВА

XXI століття – це входження в епоху розквіту інформаційного суспільства, яка набирає глобальних обертів, захоплюючи все нові і нові сфери життєдіяльності. Найвагомішим капіталом стає інформація, як демонстрація інтелектуального надбання сьогодення. Це епоха зміни парадигми, що супроводжується тотальною трансформацією світоглядної позиції соціуму. Важливим питанням залишається проблема формування масової свідомості, механізми впливу на неї, та причини, що зумовлюють її зміни відповідно до потреб соціуму. Невід’ємним елементом процесу трансформації масової свідомості є вплив масової культури на українське суспільство, а саме незвичних нам традицій, та напрямків в сфері популяризації шедеврів світової культури, відсутність ширих емоцій, тиражування творів мистецтва. Сучасна епоха лише посилює вплив медіа на суспільство, але в більшості випадків люди вже виробили в собі здатність фільтрувати інформацію, ігнорувати її як зайву або несуттєву. З цього можна зробити висновок про своєрідне щеплення, яке отримала сучасна людина, з метою адаптації свідомості до медіареальності. Масова свідомість реалізує не тільки інформаційну функцію, але важливою стає і реакційна складова.

Завдяки багатьом процесам, пов'язаним із мас-медіа, відбувається збіднення духовної сфери людини. Суспільство намагається співставити свій спосіб існування з нав'язаним «медіаваріантом».

Дана тенденція є неминучим наслідком формування цілком нової аудіовізуальної комунікації, тобто розширення медіапростору та формування четвертої гілки влади – медіа, що призводить до трансформації культурних смислів українського суспільства інформаційної доби. Науковці визначають масову свідомість як сукупність поглядів, прагнень, ідеалів, переконань, почуттів, настроїв, емоцій, навичок, спрямувань волі, що виникають у тій або іншій спільності людей на ґрунті спільності соціально-економічних умов життя. Динамічні трансформації сьогодення зумовлені невинним розвитком науки та техніки, що значною мірою впливають на зміну масової свідомості, а саме на специфіку масової свідомості як особливої форми суспільної думки, оскільки вона безпосередньо вилетена в практичну діяльність людей і є її спонукальною силою. Тому, саме необхідність відповідати сучасним вимогам соціуму спричиняє кардинальні зміни в повсякденному житті кожного індивіда. Масова свідомість також виконує пізнавальну, адаптивну, комунікативну та контрольну функції в системі суспільних відносин, містить у собі елементи суспільної психології ідеології. Масова свідомість є також продуктом суспільної системи навчання, освіти та виховання, є певною системою духовного впливу на маси через медіаресурси. Завдяки медіапростору спрямовується та конструюється соціальна реальність, формується громадська думка, суспільна свідомість та, насамперед, відбувається процес, який можна охарактеризувати як проростання віртуального простору засобів масової інформації в повсякденне життя сучасного світу. На даному етапі розвитку суспільства відбувається глобалізація світових процесів у сфері масової комунікації. Функціонування медіапростору слід розглядати як засіб і мету, також як зміст та форму культуротворчого аспекту глобалізації й інформатизації світу в інформаційну епоху.

Сьогодні одним з пріоритетних напрямів дослідження формування суспільної свідомості, на думку широкої наукової спільноти, є значення культурних смислів в суспільстві глобалізму. Смысл як зміст, як сенс, як сутність, акумульований досвід культурного простору. Суспільство сьогодення намагається зрозуміти та відслідкувати відношення кореляції між такими аспектами як роль культури, традицій та новації для розвитку та дослідження моралі, науки, політики та інших форм суспільної свідомості. Для того, щоб зрозуміти, що для українського суспільства представляють ці поняття необхідно дослідити становлення культурних смислів, їх природу, трансляцію та реалізацію в сучасному трансформованому суспільстві в просторі та часі. Особливої актуальності набуває висвітлення цього в контексті медіа процесів, функція яких сьогодні все більше тяжіє до абсолютизації цих смислів.

Інформаційна та культурна політика держави повинна впливати, активно реагувати та спрямовувати розвиток медіапростору та різноманітних

джерел інформації. Саме від діяльності держави, її регулюючих впливів та ефективних механізмів залежить культурний та інформаційний рівень суспільства. Сьогодні ми живемо в умовах інформатизації суспільства, тому кожен елемент державної політики повинен бути врегульований та законодавчо оформлений щодо сучасних інформаційних процесів в умовах глобалізації, що позитивно вплине на формування масової свідомості.

Отже, слід зробити висновок, що формування масової свідомості українського соціуму напряму залежить від тенденцій медіа культури та розвитку медіапростору. Оскільки, основне знання про світ індивід, в більшості випадків отримує із засобів масової комунікації, тому важливим стає уникнення маніпулятивної складової в формування масової свідомості. Інформаційне суспільство є ерою комп'ютерних технологій, медіа культури та аудіовізуальної комунікації, але не слід забувати, що масова свідомість, в першу чергу, це традиції з яких формуються новації.

Галазюк О.Д. Кухта К.А. (г. Харьков)

galazukoleg@rambler.ru

ПРОБЛЕМА ПОИСКА ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ ПРЕОДОЛЕНИЯ ГЛОБАЛЬНОГО КРИЗИСА СОВРЕМЕННОГО ЧЕЛОВЕЧЕСТВА

Глобальный кризис человечества во всех своих многообразных проявлениях охватил планету Земля. Погодные аномалии, обусловленные глобальным потеплением, причиной которого явилась неуёмная антропогенная деструкция Природы, испытывают мировую экономику на прочность. Веками работавшая модель рыночных отношений, закон спроса и предложения - двигатель мировой экономики - дал сбой в самое трудное для человечества время. Технический прогресс свёл к минимуму сферу применения труда рабочего – пролетариата в сфере производства. Эксплуатировать стало просто некого – ведь у роботов и сборочных автоматов нет карманов и заработных плат. Аутсорсинг рабочей силы достиг максимальной степени абсурда – сборка наисложнейших технических изделий, требующая сложных мануальных операций, осуществляется никогда не державшими шариковую ручку безграмотными людьми из слаборазвитых стран, продуцирующими производственный брак в глобальном экономическом измерении. В мире насчитывается три миллиарда людей, не умеющих читать и писать, и как не парадоксально это звучит - не стремящихся освоить эти два главных атрибута homo sapiens – человека разумного. Получив гуманитарную помощь развитых стран, они полностью забыли о третьем наиглавнейшем отличительном признаке людей – труде, сделавшем, словами Дарвина, из обезьяны человека. Стремительно растёт доля сферы услуг – производители мировых трендов, недоверия конечную сборку своих изделий необразованным, с неразвитыми перцептивными рефлексам, наёмным работникам из стран «третьего мира», поставляют

покупателям полуфабрикаты. Потребитель получает упакованный работниками «третьего мира» в красивую упаковку полуфабрикат, который ему в инструкции настойчиво советуют не собирать самому, а обратиться за услугой к квалифицированным местным специалистам. Экономический абсурд очевиден – ведь гоняют через моря и океаны мегатонны деталей конструктора – пытаюсь получить прибавочную стоимость в результате нещадной эксплуатации людей «третьего мира». В самих странах Европейской цивилизации растёт безработица. Более того, глобальная миграция растёт стремительными темпами. В свою очередь, растёт социальная напряжённость, а межкультурные противоречия достигли своего апогея. Европа, Россия, США записали эмигрантов в потенциальных террористов, то время как в среде их граждан «полукровок» - потомков эмигрантов - зреют фашистские настроения и национальная нетерпимость. Украина не избежала этих глобальных деструктивных тенденций и диспропорций. Мировой экономический кризис вызвал спад производства в традиционных экспорто-образующих отраслях производства (металлургия, минеральные удобрения, крупное машиностроение). Приток валюты ослаб и как результат упал импорт готовых изделий. Экономика Украины одна из самых интегрированных и глобализированных экономик в мире - до 60 %. Вот почему, жизненно необходим творческий креативный поиск инновационных решений выхода из затяжного экономического, культурного, экологического, культурного, социального кризиса человечества и Украины как неотъемлемой его составляющей. Великий французский философ Герберт Маркузе в пророческих книгах «Эрос и цивилизация» и «Одномерный человек» предупреждал о глобальной деструкции репрессивной европейской цивилизации, говорил о грядущей утрате «Прометеем» - человеком труда – своих фундаментальных позиций на Земле и приходе ему на смену «Нарцисса» - философов и учёных и «Орфея» - людей творческих профессий. Очевидно, только интеллигенция способна вывести заблудшее человечество на путь спасения из глобального кризиса, охватившего «Планету Людей».

Гаєвська О.Б. (м.Київ)

04socio@gmail.com або 02socio@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЙНА ЕВОЛЮЦІЯ УПРАВЛІННЯ УКРАЇНОЮ

Історична даність спонукає світову управлінську цивілізацію до самовизначення вектору і етапів руху до більш досконалих організаційних форм соціального буття з помітною, досить точною вказівкою на суперечливість власного руху, зокрема, у загальноцивілізаційних перехідних формах. Аналіз такого руху має бути побудований на вторгненні в реальне організаційне буття певного соціуму, яким в даному разі є Україна.

Слід зазначити, що досвідна світова демократія не є найдодільнішим

управлінським витвором, оскільки вона фіксує не вибір народу, а рівень його розвитку, який склався стихійно, в ході історичної еволюції, зокрема організаційної, яка породила чимало науково неспроможних управлінських систем, оскільки спрацювали фактори загальної історично досягнутої даності, без можливості використання науково доведеної ідеї, як сфокусовано представленої управлінської системи.

Тому, Україна в цьому контексті повинна критично поставитись до світової демократії і запропонувати свій підхід до її основного змісту – управління суспільством. А це означає, що було б доцільно висловити своє ставлення до практики світової демократії в сучасному світі, його об'єктивно недосконалому стану з тим, щоб Україна не робила помилки, маючи небачену в історії можливість свідомого вибору національного варіанту управлінської цивілізації.

Тобто, українська демократія завдяки наявності історичної можливості вибору, може стати прецедентом і водночас досвідним полем впровадження основного принципу соціального управління – науково достовірного знання і основного його ефекту – процесуального приведення у відповідність системи і методів управління потенціалу об'єкту, який має організувати суб'єктивними зусиллями нації нову соціальну систему, створивши національно адекватні управлінської структури, які не мають світових аналогів саме тому, що це не лише об'єктивна даність, а саме можливість розумної організації.

В цьому контексті проблема визначення основної організаційної сили, яка створює нову соціальну систему в Україні має принципове значення для процесу її становлення. Причому, вона стосується всіх управлінських інституцій, в тому числі і політичних партій, оскільки вони представляють різні інтереси різних прошарків населення, що для утвердження такої системи є принциповим. Тим більше, що це не витвір політики і не суб'єктивістська справа, а саме об'єктивна потреба народу України, яку мають задовольнити управлінці усіх рівнів, навіть незалежно від політичних уподобань. Це дуже важливо, оскільки має позбавити Україну політичних пристрастей, знайти той організаційно адекватний управлінський механізм, в широкому плані – управлінську систему, яка і має відкрити максимальний простір для перетворення цих пристрастей в енергію природного організаційного руху нації, народу України до рівня розвитку сучасної цивілізації. Тим більше, що це об'єктивний рух, який проходить скрізь усю українську історію і тому його тяжіння до вищих рівнів цивілізованості є природним явищем.

Управлінський корпус України має бути не лише професійною, а й інтелектуальною організацією, в якій зосереджений саме управлінський інтелект нації, рішення якого повинні мати максимальну ефективність. Тобто він повинен мати таку владу, яка органічно необхідна суспільству: владу знань, бути об'єднаним управлінським корпусом країни, який силою свого управлінського знання вирішальною мірою впливає на рух України.

Практичні кроки реформування системи управління Україною

пов'язані з низкою обов'язкових для цього теоретико-практичних акцій, без яких вони не будуть мати необхідного ефекту:

по-перше, необхідно визначити управлінську доцільність політичної системи України, виходячи з її вирішальної ролі в становленні нової соціальної системи в країні;

по-друге, необхідно визначити об'єкт управління, тобто представити достатньо переконливі характеристики національного потенціалу, оскільки його кваліфікація як перехідного є недостатньою, що призводить до плутанини, невизначеності в соціальних орієнтирах навіть на особистому рівні, не кажучи вже про політичні орієнтири певних соціальних прошарків;

по-третє, управлінська національна ідея повинна включати українську управлінську ідею! Сенс її є створення такої управлінської системи, яка буде відтворенням не набору суперечливих інтересів як це відбувається сьогодні, а створенням принципово нової системи управління Україною – професійної демократії. Отже, українська управлінська ідея – це концепція переходу України до нової соціальної системи, яка не має для цього достатнього історичного часу і тому цей перехід повинен здійснитись за допомогою інтелектуальної та вольової енергії, яка повинна бути певною мірою організована;

по-четверте, треба уточнити акценти, які постійно присутні у політичних заявах різного рівня, про те, що в Україні як свідцтво її загальноцивілізаційного розвитку формується середній клас, який є надійною опорою прогресивного розвитку суспільства. Однак, ця характеристика не досить активна, оскільки його становлення є наслідком вирішальної ролі у цьому процесі українського управлінського корпусу країни – знизу до верху. Особливість українського руху до сучасного загальноцивілізаційного стану полягає в тому, що Україна не створює, а організовує нову соціальну систему, оскільки для її традиційного будівництва в неї немає історичного часу. Тому саме управлінці, організатори всіх рівнів є тією організаційною силою, яка вирішує долю, зокрема, процесу формування середнього класу;

по-п'яте, організаційною необхідністю, яка визначає сучасне життя України, є те, що принципово іншим повинен бути підхід до управлінської діяльності. Він полягає в об'єктивній потребі для управлінців усіх рівнів, включаючи депутатів Верховної Ради України і Президента країни, спеціальної, професійної, управлінської підготовки, яка повинна перетворитись в конституційну норму;

по-шосте, необхідно звернути увагу суспільства на те, що управлінська праця сьогодні – це найбільш вигідне вкладання капіталу, оскільки геній організації в умовах сучасної цивілізації, не кажучи вже про постсоціалістичні країни, вирішує все, на що зорієнтований менталітет народу України, що зніме багато, навіть політичних проблем в країні.

Отже, якщо якийсь об'єкт створюється не лише саморозвитком матерії або духу, а й цільовою їх організацією, то він має бути наукомістким, таким, що кладе в основу свого буття постійне надходження

й реалізацію ідей (індивідуальних чи групових – значення не має). Тим більше, це стосується такого об'єкту, як політична нація, соціальна система, управлінська система, які повинні бути максимально наукомісткими.

Тим більше, ця науково розрахована ефективність потрібна для української політичної нації такої об'єктивно історичної діяльності як організація нової соціальної системи, яка може бути успішною лише на основі науки. І будь-яке піднесення голого практицизму над науковим знанням є перетворенням науки на служницю, а не каталізатор, руйнівну силу історичного руху.

Тому в політиці держави, яка організовує нову соціальну систему, повинно було відбутися сходження науки управління на рівень вирішальної сили, що гарантує рух системи у заданому історією і сучасним станом України напрямку. Але цього не відбувається із-за крайньої політизації управління країною, того демократизму, який підносить до рівня основного принципу діяльності не управління, забезпечене сучасним науковим знанням, а інтереси, їх відстоювання, хоча ніби очевидно, що інтереси – це об'єкт, якому має служити управлінець, а сам процес цього слугування повинен спиратися на досить ефективний інструментарій, яким є наука як істина, що гарантує розрахований на її засадах успіх будь-якої організаторської, управлінської справи.

Отже, основний фактор організаційної еволюції управління Україною полягає у якомога більш ґрунтовному вивченні національного організаційного потенціалу, його науковому осмисленні і виробленні на цій основі таких фундаментальних розробок та науково-практичних рекомендацій, які б вирішальним чином впливали на створення в Україні сучасної соціальної системи та її вихід в загальноцивілізаційний простір.

*Дубовик Н.А. (м.Київ)
ndubovyk@bel.ua*

МАСОВА СВІДОМІСТЬ ТА ЕЛЕКТОРАЛЬНИЙ ВИБІР

Сучасна масова свідомість постає як феномен людської соціальності доби постіндустріального капіталістичного виробництва і адекватної системи цінностей.. В її індивідуальних вимірах, людина схильна до втрати сенсу існування. Відчуження від власного “Я” та наявність знеособленого людського скупчення викликають невпевненість і збентеження у індивіда, він відчуває себе іграшкою у грі ворожих сил. Починається процес пошуку способу відновлення цілісності існування. У політичному сенсі це виявляється у народженні масових рухів, нерідко з деструктивними цілями і засобами їх досягнення.

Недосконалість психічної організації людської особистості не встигає за шаленим струмом часу, що призводить до невротичної дії несвідомих факторів. Враховуючи це незрозуміло, як такий стан речей впливає на здійснення електоральних орієнтацій громадян.

Відповіддю на вище поставлене питання є інтерес. Інтерес громадян до політики здебільшого посилюється у випадках, ситуаціях, коли вона реально може вплинути на їхнє життя. Найвищий такий інтерес у нестабільних суспільствах. Прибічники об'єктивістського підходу вважають, що він може бути як матеріального, так і духовного (інстинктивного) спрямування.

Існує два аспекти, які визначають рівень впливу на формування електорального вибору:

1. Співвідношення еліт та не-еліт у сфері владних відносин;
2. Рівень участі мас у формуванні управлінських органів.

Ірраціоналізм політики реалізується через уніфікацію політичних поглядів єдиного соціального типу виборців за певними стандартами.

Позбутися такої ситуації можливо лише виховуючи аристократичну еліту, що має можливість впровадити порядок, поширити його на масову свідомість та проконтролювати його здійснення. “Стандарти належної поведінки щонайкраще розроблені у вищих прошарках суспільства, тому справжніми суб'єктами свободи є органічні співтовариства аристократичної еліти”: В.Корнхаузер підкреслює нерівність людей та вимогу поділу на керманців та підлеглих, де останні повинні бути максимально позбавлені управлінських функцій.

У будь-який час лише незначна меншість суттєво впливає і підтримує соціальні орієнтири, щоправда ринкові відносини інколи диктують власні вимоги, які не відповідають високим цінностям духовної сфери людства, але хто ж заважає меншинам протистояти цим тенденціям і відстоювати вищі цінності.

Втрата традиційних авторитетів, егалітаризм, популізм, засилля мас у соціальній сфері – усі ці ознаки привнесені у суспільство епохою мас.

За умов визнання демократичних цінностей ми маємо дві форми суспільного буття: плюралістичне і масове. В першому випадку забезпечено автономність соціальних груп, в другому ця можливість є лише потенційною, внаслідок слабкості останніх. Роль окремої особистості стає незначною.

Таким чином, проміжні ланки (політичні партії, професійні об'єднання, тощо) створюють основу раціональної оптимізації електорального вибору, сприяють прогнозованості і стабільності проявів політичної активності. Масове суспільство має наступні небезпеки стосовно здійснення електорального вибору:

- потенційна можливість легальної узурпації влади відчуженими політичними силами;
- поширене використання маніпулятивних технологій у виборчому процесі;
- обмеження участі мас у виробленні політичних рішень;
- непрогнозованість наслідків реалізації ірраціональних потенцій мас у електоральних орієнтаціях.

Можна зазначити суттєвий вплив сучасного масового суспільства на всі сфери соціального буття, в тому числі на політичну.

Епоха масовизації продукує замикання політичних процесів самих у собі. Лише на час виборів, суб'єкти політики намагаються апелювати до ірраціональних почуттів мас і шляхом створення вдалого “пакету” іміджу та політичної реклами привернути увагу електорату до власної персони. Потім політичні сили зосереджуються на інтересах, які абсолютно не мають державного підґрунтя і відображають скоріше тимчасові пріоритети певних угруповань. Маси усуваються від політики і стають ворожими до неї. Вихід з такої ситуації – створення широкої мережі незалежних громадських і політичних об'єднань знизу, врахування особливостей функціонування несвідомої складової спільнот і використання зрозумілої мови спілкування з виборця.

Дутчак О.А. (Київ)
tytzaraz@gmail.com

ІДЕОЛОГІЧНІ КОНФЛІКТИ УКРАЇНСЬКИХ ВУЛИЦЬ: МОВНЕ ПИТАННЯ В ЕЛЕКТОРАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ

Ідеологічні конфлікти всередині країн заслуговують на особливу увагу в контексті нещодавнього електорального успіху праворадикальних партій по всій Європі, та й за її межами. Багато дослідників шукають пояснення такого успіху в об'єктивних соціально-економічних умовах і мають рацію. Однак специфіка цих конфліктів, їх перебіг та особливості заслуговують на окрему увагу для того, щоб простежити зв'язок між ними та електоральною політикою в межах кожної країни.

Моніторинг протестів, перемог і репресій Центру дослідження суспільства, який проводиться з 2010 року в рамках проекту Ukrainian Protest and Coercion Database, вказує на стабільну частку ідеологічних протестів серед усіх вуличних виступів українських громадян. Упродовж трьох років ідеологічні питання піднімаються учасниками 23-25% протестів. Серед таких питань – питання мови, регіонального поділу з основними акцентами на українському та російському націоналізмі, питання оцінки різних суперечливих історичних явищ (СРСР, ОУН-УПА, релігійного розколу).

Лідером ідеологічних протестів за останні роки стала мовна кампанія 2012 року. У 2012 році питання мовної політики піднімалося на кожній десятій акції протесту, що в п'ять разів більше, ніж у попередні роки моніторингу. Однак відкидати попередню динаміку передчасно, бо вона, при глибшому аналізі, може вказати на особливість мовних протестів, яку можна пропустити, сконцентрувавши увагу на 2012 році.

Як покаже моніторинг, до 2012 року було зафіксовано лише один суттєвий (хоч і мізерний у порівнянні з літом 2012 року) сплеск активності довкола мовного питання – восени 2010. Привід цієї першої хвилі очевидний – 7 вересня депутати провладної більшості зареєстрували проект Закону «Про мови в

Україні» №1015-3. У відповідь громадські активісти та політики організують кампанію «Займіться ділом, а не язиком!». Законопроект №1015-3 було відхилено і знято з розгляду 1 лютого 2011 року.

Однак перша хвиля мовних протестів відбувалася не так, як можна було б очікувати, якщо прийняти привід за причину, – більш-менш рівномірно у проміжку між вереснем 2010–січнем 2011. Бо у жовтні 2010 року зафіксовано майже стільки ж протестів довкола мовного питання, скільки за інші місяці першої хвилі разом взяті.

Причина такої цікавої динаміки дуже проста, можливо, тривіальна, але чи не найсуттєвіша для розуміння розвитку ідеологічного протистояння в Україні: у жовтні 2010 року в Україні відбулися чергові вибори до місцевих рад. У 2011 році виборів в Україні не було, і динаміка мовних протестів не вирізнялась особливими сплесками. А от у 2012 році в Україні відбулися вибори до Верховної Ради – подія у політичному плані значно більш значуща за місцеві вибори. 5 червня, на тлі падіння рейтингів правлячої партії, провладна більшість виконує одну із своїх найбільш контраверсійних передвиборних обіцянок – Верховна Рада приймає Закон «Про засади державної мовної політики» № 5029-VI. У відповідь опозиція піднімає рекордну хвилю ідеологічних протестів, через яку опозиційні партії каналізували свою вуличну активність і яка стала одним із фрагментів мозаїки, що вплинула на результати парламентських виборів 2012.

Ідеологічна війна довкола мовного питання напередодні виборів різко політизувала мовні протести – привабивши опозиційних правих центристів, які останніми роками разом із крайніми правими долучаються і намагаються осідлати фактично всі найбільші хвилі вуличної активності. Через таку політизацію мовні протести у 2012 році отримують багато партійних ресурсів – як людських, так і матеріальних. Це частково робить можливим проведення тривалої кампанії зі значною часткою багатоденних акцій. Але це також робить виступи проти Закону про мови менш конфронтаційними, витісняє з протестної кампанії непартійних учасників.

Мовний конфлікт 2012 року, безперечно, був спровокований провладною більшістю. Окрім таких-сяких електоральних дивідендів, правлячі партії отримують димову завісу, яка дає шанс під шумок прийняти, наприклад, сумнозвісний законопроект про гарантії виконання судових рішень. Саме цей законопроект у 2011 році спричинив масові протести пільговиків, до яких тоді долучались опозиційні партії. У 2012 його прийняття пройшло майже непомітно – протести довкола мовного питання виявилися актуальнішими для опозиції та окремих її представників напередодні виборів. Адже саме вуличне протистояння довкола мовного питання напередодні виборів остаточно цементує союз між опозиційними правими центристами та праворадикальною «Свободою». А також стає ще однією цеглинкою в електоральному успіху останньої, виводячи її в ряд парламентських праворадикальних партій Європи.

ЧИ МАЄ ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ ПОТЕНЦІАЛ МОДЕРНІЗАЦІЇ?

Незважаючи на розмаїття історичних та сучасних критичних оцінок і наукових підходів, теоретична база громадянського суспільства на сьогоднішній день успішно розвивається і у країнах західної демократії, і на теренах посткомуністичних країн, зокрема пострадянського простору. Вона дає загальне уявлення про громадянське суспільство. Не існує якоесь особливе французьке, польське чи американське громадянське суспільство. Воно або є, або не є, оскільки основні його риси однакові для всіх цивілізованих країн. Але існують певні модифікації громадянського суспільства, які опираються на особливості та традиції тієї чи іншої країни – історичні, національні, політичні, релігійні тощо.

Практика громадянського суспільства складає соціальний фундамент сучасної держави і водночас сама є тим соціальним середовищем, в якому функціонує демократична правова держава. Демократичність політичного режиму визначається не в останню чергу тим, наскільки держава визнає автономне буття спільнот, тим, наскільки громадянське суспільство може вплинути на дії держави, легітимність влади, її авторитет серед громадян країни, оцінити політичні стратегічні рішення.

На наш погляд, досить зрілу політичну позицію мають громадяни України, коли на перші місця в соціологічному опитуванні про довіру та легітимність влади висувають занепокоєння щодо корінних соціально-економічних проблем: безробіття (70,9 %), зростання цін (69,5 %) та корупцію в органах влади (51,8%), які займають провідні позиції в загальному переліку питань, що турбують українців [2].

Сучасні дослідники сходяться на думці про те, що громадянське суспільство – це як економічні, духовно-моральні, сімейні, культурні, національні, так і соціально-економічні відносини. Виходячи з цього, вони визначають громадянське суспільство як сферу спонтанного самовиявлення вільних громадян і добровільно сформованих ними організацій та об'єднань у всіх сферах життя суспільства і відносин між ними, які захищені необхідними законами від прямого втручання і свавілля органів державної влади. Якщо громадянське суспільство – це соціальний простір, в якому розгортається креативний потенціал вільних громадян та їх об'єднань, вкрай важливо визначити і зрозуміти ті ключові інтереси, що мотивують їх діяльність і поведінку, створюють чи спотворюють нові форми і засоби взаємодії, соціальних відносин взагалі.

В дійсності інтерес означає і виражає, за висловом Е.Фромма «загальну установку і форму співвіднесеності до світу» [1]. В такому аспекті інтерес – це не тільки спрямованість на задоволення потреб, але й активна позиція соціального суб'єкта, що виражає його вибіркоче ставлення до об'єктивних можливостей та тенденцій суспільного розвитку. Нам здається досить вдалим

політичне гасло «побудуємо Європу в Україні», яке не співпадає зі споживацьким підходом: «хочу мати все таке і те, що є в Європі». Перше гасло не принижує людську гідність і заохочує до розвитку і країни, і самого соціального суб'єкта. В другому випадку – «будемо жити (мати) як в Європі» – звичайний популізм, який апелює, як завжди, до «людини натовпу» (Ортега-і-Гассет), «масового споживача», ігноруючи об'єктивні можливості і мету майбутнього розвитку країни.

В розвинутому громадянському суспільстві головною дієвою особою є вільна, незалежна особистість, що зобов'язана своїм існуванням і процвітанням не опіці чи бажанню влади, а своїм власним силам і здібностям. Тільки в громадянському суспільстві можливе реальне соціальне партнерство як форма взаємодії соціальних об'єктів, як умова консенсусу між державою і її громадянами, відчуття солідарності між людьми і справедливості законів, які існують в державі.

На думку вчених, найбільшою перешкодою на шляху формування громадянського суспільства в Україні та інших країнах СНД, що унеможливує його швидке зростання, є наслідки тоталітаризму з його надмірною політизацією та втручанням в реальний перебіг суспільних процесів. Для прискорення цих процесів потрібно сформуванню сучасну модель демократичної держави на основі досвіду розвинених країн світу, реалізувати можливості, сформульовані досконало в розділі Конституції про права і свободи громадян, доповнити Основний Закон України положенням про громадянське суспільство, яке, за висновками світових експертів [2], мало б стати одним із джерел не тільки модернізації України, а й успішного розвитку нашої країни «для людей» в Європейському співтоваристві.

Список використаних джерел:

1. Фромм Е. Революція надії. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. – Хрестоматія. – К.: «Либідь», 1996.
2. Дзеркало тижня. № 36 (133).5 жовтня 2013р. – С. 2.

Кісла Г.О. (м.Київ)

kisla_anna@mail.ru

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В ЄВРАЗІЙСЬКОМУ ПРОСТОРИ: ОСОБЛИВОСТІ ПРЕЗЕНТАЦІЇ

У світовій суспільній практиці склалося уявлення про нації як про територіально - політичні утворення зі складними, але єдиними соціально-культурними системами. Яким би неоднорідним ні було населення держави, воно всюди самовизначатиме себе як нація і свою державу буде вважати національною. Народ і нація виступають в даному випадку синонімами, і саме ці категорії надають початкову легітимність сучасній державі. Подання про єдиний народ - нації є ключовим моментом забезпечення стабільності та злагоди в суспільстві. Ідеологія громадянської нації включає принципи

відповідального громадянина, єдину систему освіти, версію спільного минулого з його драмами і досягненнями, символіку, патріотизм і лояльність державі, уявлення про національні інтереси. Все це в світової політичної і наукової мові називають націоналізмом в його цивільному та державному варіанті.

Українську державу можна віднести до тих країн, в яких презентована одночасно національна ідентичність (громадянська нація) і етнічна ідентичність (етнонація). Аналогічна ситуація двох рівнів ідентичності існує в інших країнах: Іспанії, Великобританії, Індонезії, Пакистані, Нігерії, Мексиці, Канаді та інші). Всі сучасні нації - согражданства мають складний етнічний, релігійний, расовий склад свого населення.

3. Бауман дуже добре визначив актуальність досліджень ідентичності для сучасного світу. «В останні роки спостерігається справжній вибух інтересу до концепції ідентичності. Цей вибух породив небачений шквал думок. Мабуть, ніякий інший аспект нашого життя не приваблює зараз такої уваги соціологів, філософів, і психологів. Справа не в тому, що «дослідження ідентичності» стають сьогодні незалежною і швидко розвинутою галуззю [знання]; відбувається щось більше, і можна сказати, що «ідентичність» стає призмою, через яку розглядаються, оцінюються і вивчаються важливі риси сучасного життя [1]. У цьому контексті зрозуміло науковий резонанс соціологічного дослідження російського центру «Циркон» «Євразійський моніторинг» у квітні- червні 2012 р.. Репрезентативне загальнонаціональне опитування населення було проведено в 10 країнах колишнього СРСР: Росія, Україна, Білорусь, Молдова, Вірменія, Грузія, Казахстан, Узбекистан, Таджикистан, Киргизстан [2].

Актуальність питання про особливості національної ідентичності громадян тієї чи іншої країни ґрунтується на гіпотетичному припущенні, що характер цієї ідентичності, її місце в ієрархії набору ідентичностей відображає доміную або «периферійність» конструкта «я громадянин держави».

Результати «Євразійського моніторингу» дозволили відзначити, що у всіх досліджуваних країнах розподілення типів ідентичностей схожий: домінуючим є вибір ідентифікації зі своєю країною, тобто національна ідентичність: Вірменія- 69%, Білорусь - 55%, Грузія- 79%, Казахстан- 70%, Киргизстан- 82%, Молдова- 60%, Росія- 46%, Таджикистан- 56%, Узбекистан- 89%, Україна- 48%.

Однак, незважаючи на схожість у розподілі типів національної ідентичності, порівняльний аналіз демонструє серйозну «міжкрайову» диференціацію. Можна виділити три групи країн у залежності від частки громадян, які проявляють установку на ідентичність зі своєю країною. Найменша ступінь національної ідентичності спостерігається в Росії і Україні, де в першу чергу жителями своєї країни відчувають себе менш половини громадян. У Білорусі, Молдові та Таджикистані частка тих, хто ідентифікує себе з громадянами своєї країни, становить від 55% до 60%, тобто більшість населення. Відповідно, в інших п'яти країнах зафіксований

найбільш високий рівень ідентичності зі своєю країною : Вірменія, Казахстан і, особливо, Грузія, Киргизстан, Узбекистан де установка на національну ідентичність є абсолютно домінуючою.

Пояснення низькому рівню національної ідентичності в Росії та Україні в порівнянні з іншими країнами може бути пов'язане з неоднорідністю етнічного складу населення, особливо в Росії.

Американський аналітик етнічних процесів у Євразії Пол Гобл проголошує "революцію ідентичностей». Він прогнозує несподіване зростання локальної та регіональної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. З. Бауман. Індивідуалізоване суспільство. Електронний ресурс www.gumer.info/bibliotek_Buks/.../index.php
2. И. Задорин. Территориальная идентичность на постсоветском пространстве. Електронний ресурс gtmarket.ru/.../research-group-zircon-info

Колоколова М. О. (м. Харків)

Kolokolovama@mail.ru

ПАТЕРНАЛІЗМ ЯК СОЦІАЛЬНА УСТАНОВКА В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Не дивлячись на введення нових «правил гри» у політичній, економічній, правовій та інших сферах українського суспільства після розпаду СРСР, така ціннісна установка як патерналізм все ще не відійшла на периферію української політичної культури. Більше того, патерналізм зберігається та навіть зростає, проявляючись як у політичній свідомості, так і у політичній поведінці громадян.

Мета дослідження – визначити масштаби установок на патерналізм у сучасних ринкових умовах українського суспільства.

Теоретичною базою дослідження стали роботи таких зарубіжних і вітчизняних науковців як: Р. Арнесон, А. Віл, Дж. Дворкін, Дж. Файнберг, П. Штомпка, В. Вовк, Н. Шушкова, Є. Головаха, А. Зоткін, В. Сусак та ін.

Для здійснення емпіричного аналізу було використано бази Європейського дослідження цінностей (EVS-2008, індикатори: Q58A, Q58C, Q58D, Q58E, Q58F, Q66A) та Європейського соціального дослідження (ESS-2010, індикатор – В30).

Установка на патерналізм – установка індивіда або групи на опіку держави (або тих осіб, які мають значно вищий статус у соціальній ієрархії) та перекладання на неї політичної, економічної, соціальної відповідальності за добробут у тих питаннях, де відповідальність держави та громадян має бути щонайменше рівною (наприклад, у забезпеченні роботою, досягненні бажаного матеріального статусу, контролі приватного сектору тощо).

Патерналізм як суспільне явище можна протиставити соціальній відповідальності та самоврядуванню. На індивідуальному рівні установки на державний патерналізм розглядаються як антипод приватної ініціативи, самоорганізації, самокерування індивідів.

За твердженням А. Зоткіна, стійке збереження, а подекуди навіть зростання, установок на патерналізм в українському суспільстві змушує поставити під сумнів їхню детермінованість лише радянським минулим [1]. На збереження патерналізму впливають як політичні та економічні фактори на макрорівні, так і відсутність реальних механізмів впливу на прийняття громадянами політичних рішень на інституційному рівні. Все це призводить до того, що в індивідів формуються установки на таке ставлення до держави або до осіб, які займають вищі статуси у соціальній ієрархії, за якого останні зобов'язані брати на себе усю відповідальність за добробут, матеріальне забезпечення і соціальне становище громадян, вирішувати навіть ті проблеми, які може вирішити кожен індивід окремо або громада разом.

Щодо конкретних проявів патерналізму, то результати п'ятої хвилі ESS (2010р.), свідчать: нівелювання різниці у доходах з боку Уряду «повністю підтримують» 65,2% українців і «скоріше підтримують» - 23,4%. Тією чи іншою мірою не підтримують перерозподілу доходів лише 3,6%, не визначились – 7,8%. В Україні показник абсолютної згоди з економічним зрівнянням є найвищим серед 27-ми європейських країн, що взяли участь у дослідженні. Найближчими до України є Болгарія (60,8%), Угорщина (57,1%) та Греція (49,6%). Але якщо рівень патерналістських установок в Угорщині та Греції знаходиться на такому ж самому рівні, як і 6 років тому, у 2004 році (дані по Болгарії за цей рік відсутні), то в українському суспільстві «абсолютна» підтримка зрівняння у доходах зросла майже на 30% (2004 - 37,3%, 2010 - 65,2%).

Як свідчать дані останньої хвилі EVS (2008), приблизно половина українців висловилися за збільшення державної власності у виробництві (54,1% - оцінки 10, 9, 8, 7 за шкалою від 1 до 10), на противагу приватній (18,5% - від 1 до 4), решта (27,4) зайняли серединні позиції (5 і 6 балів). Більше половини громадян (59,5%) вважають також, що держава має ефективніше контролювати підприємства, натомість кожен п'ятий (20,4%) вважає, що держава повинна надавати підприємствам більше свободи, 20,1% - не визначились. У той же час, дані цього дослідження демонструють, що українцям притаманна підтримка конкуренції у суспільстві: 46,9% вважають конкуренцію корисною для людей, адже «вона стимулює людей наполегливо працювати та розвивати нові ідеї» (розрахунки за тією ж шкалою), 25,6% - «шкідливою, бо вона пробуджує в людях їх найгірші якості», 27,4% - не визначилися.

На користь поширеності у політичній культурі патерналістських установок свідчить і те, що більше половини українців підтримують політичну систему з сильним лідером. За даними EVS, у 2008 році підтримка влади сильного лідера становила 66,8% (29,1% ставляться «дуже добре», 37,7% - «скоріше добре»).

Таким чином, установки на патерналізм в українському суспільстві у тих чи інших проявах є досить поширеними та співіснують із ринковими цінностями. Більш детальний аналіз впливу демократичних та ринкових перетворень на рівень патерналізму в Україні у порівнянні з іншими пострадянськими суспільствами стане об'єктом подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Зоткін А. Патерналізм в українському суспільстві / А. Зоткін // Українське суспільство. Двадцять років незалежності. Соціологічний моніторинг: Аналітичні матеріали / [за ред. В. Ворони, М. Шульги]. – К.: Інститут соціології НАН України, 2011. – Том 1. – 576 с.

*Коломісць Т.В. (м.Київ)
tana_kol@ukr.net*

**ЕВРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В
УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

В умовах стрімких і динамічних трансформаційних процесів, спричинених глобалізаційними тенденціями, роль і функції національної держави як головного соціального актора значно обмежились і послабились. Разом з тим, в ході посилення глобалізаційних доміант, в розвитку сучасного суспільства з'являється низка протиріч, що, модифікуючись, набувають нової форми і змісту. «Глокалізація» - один з нових термінів, що повною мірою відбиває суперечливість глобалізації і як процесу, і як «центральної теми суспільної теорії» (M.Featherstone, S.Lash).

Поняття «глокалізація» недостатньою мірою інкорпороване в сучасний український соціально-політичний дискурс, проте воно, на нашу думку, найповніше розкриває антиномії суспільного розвитку і трансформації, пов'язані з явищами гомогенізації і гетерогенізації. Введенням у науковий обіг «глокалізація» завдячує відомому британському професору Роланду Робертсону. Головними смислоутворюючими поняттями в концепції глокалізації є «глобальне» і «локальне»: глобальні суспільні тенденції видозмінюються під впливом локального контексту, натомість локальні суспільні процеси набувають нових форм у масштабі глобального світу.

Актуалізація проблематики евристичного потенціалу національної ідентичності є, на нашу думку, яскравим прикладом локальної адаптації глобалізаційних тенденцій. В умовах небувалого поширення масових комунікацій, що сприяють універсалізації, уніфікації соціального простору, національна ідентичність виступає передумовою безпечного і комфортного перебування спільноти в глобалізованому просторі. Саме в рамках національної ідентичності (реконструювання і конструювання спільної історії, міфології, культури) можна реалізувати одну з найважливіших індивідуальних і колективних духовних потреб: забезпечення

континуїтності власного існування, своєрідне вирішення проблеми особистісного і колективного забуття.

Ідентичність (з латинської ототожнення) є феноменом інтегральним, що охоплює рівні особистісного і спільнотного, матеріального і духовного. Основою для виникнення ідентичності (як на рівні особистості, так і на рівні спільноти) є притаманна людині потреба в оформленні, конституюванні своїх унікальних особливостей стосовно інших суспільних утворень. Ідентичність не є наперед заданою властивістю суб'єктів, вона соціально конструюється, виступаючи продуктом соціальної взаємодії.

У лапідарній формі національну ідентичність можна охарактеризувати як усвідомлене відчуття колективної належності до певної національної спільноти, як колективну самосвідомість, проект самовизначення. Е.Сміт виділяє найважливіші риси національної ідентичності:

- спільні міфи та історична пам'ять;
- Історична територія;
- спільна масова громадська культура;
- єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів суспільства;
- спільна економіка, можливість вільно пересуватись у межах національної території.

Хоча процес формування національної ідентичності є складним, багаторівневим, багатовекторним, вищезазначені ознаки національної ідентичності можна одночасно розглядати і як її об'єктивні детермінанти.

Основні тенденції формування національної ідентичності сучасними дослідниками розглядаються у 2-х формах: етнонаціональна ідентичність, заснована, переважно, на культурно-етнічних компонентах та громадянсько-політична ідентичність, що базується, передусім, на громадянсько-територіальних компонентах. В сучасних соціокультурних трансформаційних реаліях очевидна продуктивність останньої форми прояву національної ідентичності.

Особливістю конструювання національної ідентичності українців є криза національної ідентичності, превалювання регіональних ідентичностей, що проявляється в постулюванні регіону як унікального соціокультурного простору, обумовленого специфікою норм, цінностей, інтересів, способів осмислення культурно-історичних практик і легітимізації культурно-національних міфів. Так, в контексті української національної ідентичності, виділяють регіональні ідентичності Півдня, Сходу, Заходу, Центру. Дослідники, говорячи про домінуючу роль регіональних ідентичностей України (зокрема на півдні і сході) вказують на їх (ідентичностей) компенсаторну функцію, спричинену втратою старої «радянської» і неспроможності інкорпувати нову «українську» ідентичність.

З огляду на те, що процес конструювання національної ідентичності є динамічним, зворотним, здатним до регенерації, насамкінець варто підкреслити роль української інтелектуальної еліти, здатної артикулювати і реалізувати базову ідею національної ідентичності - витворення повноцінного українського «урбанізаційно-цивілізаційного середовища»

(Р.Кісь), згуртування політично виснаженого й культурно деморалізованого українського суспільства.

Коротич О.М. (Київ)

korotich@i.ua

РОЛЬ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ З УКРАЇНСЬКОЮ ЕТНІЧНОЮ ГРУПОЮ США У ПРОЦЕСІ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Сучасні глобалізаційні процеси у світі інтенсифікують зв'язки та взаємодію етнічних осередків з етнічною батьківщиною [3]. Для української діаспорної групи такі зв'язки необхідні, зокрема, для підтримки та збереження своєї етнічності. З іншого боку, Україна завдяки взаємодії з українськими етнічними групами у світі отримує необхідну інформаційну, наукову, дипломатичну підтримку у процесі модернізації та демократизації.

З набуттям Україною незалежності українська етнічна група США не намагалась отримати допомогу від України для підтримки своєї діяльності та фінансуванні власних проєктів, навпаки, самодостатня українська громада США з проголошенням незалежності України визначила одним із своїх першочергових завдань допомогу Україні у набутті повноправного членства у світовому співтоваристві, в усіх міжнародних організаціях та структурах. Українська етнічна група США також брала активну участь у виборчих процесах в Україні у ролі міжнародних спостерігачів, сприяючи становленню демократії в країні.

Серед методів, які українська громада використовувала для досягнення своїх цілей було написання листів до Президента США, високопосадовців та міжнародних організацій, у котрих від імені української діаспори зверталась увага на нагальні проблеми України та пропонувались шляхи їхнього вирішення. До досягнень української етнічної групи відносять, зокрема, вступ України до СОТ. Але особливо важливим для економічних відносин України та США було анулювання поправки Джексона-Веніка, яка перешкоджала інтенсифікації їх взаємних торговельних відносин. Українська громада направила ряд петицій та заяв для розгляду цього питання. У Конгресі США питання лобіювалось представниками двох українських Централей: Українським конгресовим комітетом Америки та Українсько-Американською Координаційною Радою [2]. Завдяки їх зусиллям 18 листопада 2005 сенат США скасував обмежувальну зовнішньоторгівельну поправку Джексона-Вейніка для України.

Інтенсивність діяльності української етнічної групи США була не однаковою. Якщо у період з 1989 по 1995 рік, вона була надзвичайно високою, то на початку 2000–х років активність на громадсько-політичній ниві дещо зменшилась. Вашингтонська група (асоціація професіоналів української громади США) із початком 2000–х зосередила свою увагу переважно на гуманітарній діяльності та культурних проєктах. Крім того, в останні роки поширюються й інші форми співробітництва української етнічної групи США з Україною, серед них: прямі інвестиції представників

ділових кіл етнічної групи; використання можливостей діаспори для налагодження співпраці українських підприємств із зарубіжними партнерами; створення спільних «українсько-українських» підприємств тощо. Проте, існують перешкоди, котрі сповільнюють інтенсивність співробітництва, а саме: непроста ситуація, яка склалася в економіці України, відсутність належної законодавчої бази, юридичних гарантій недоторканності капіталу, невідгідна для зарубіжжя взагалі, а для діаспори зокрема, економічна політика України [1]. В той же час ділові кола України рідко користуються можливостями американських українців для потенційного виходу на ділові кола країни поселення, здебільшого розглядаючи партнера українського походження не як сходинку на шляху до економічних структур власне США, а як кінцеву мету.

Сьогодні, враховуючи ряд об'єктивних чинників, співробітництво української етнічної групи США з Україною зосередилось на спілкуванні з невеликою кількістю людей, націлених на взаємодію з нею. Серед таких взаємодій: заснування та діяльність благодійницьких фондів, залучення фахівців з діаспори до розробки проектів реформування, політичної, правової та соціально-економічної систем українського суспільства, сприяння діаспори у підготовці фахівців з України. Втім, велика питома вага безпосередніх контактів пояснюється не тільки різницею у світогляді та розходженнями у спрямованості сторін, але й цілком об'єктивними причинами, пов'язаними з прагненням найефективніше використати наявні кошти [1].

Розвиток відносин України з українською етнічною групою США потребує вироблення державної стратегії у співпраці з етнічними осередками, створення окремого органу, який би займався закордонними українцями та створення відповідного державного фонду для фінансування програм української діаспори.

Список використаних джерел:

1. Євтух В. Б. Українська діаспора: Соціологічні та історичні студії / [В. Євтух, В. Трошинський, А. Попок, О. Швачка]. – Київ: Вид-во УАННП «Фенікс», 2003. – 238 с.
2. Педенко В. Вплив української діаспори на розвиток України як європейської демократичної держави/ В. Педенко // Збірник доповідей II Конгресу «Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті». – 2008. – С. 26–28.
3. Transnational Knowledge through Diaspora Networks / Ed-in-Chief M. Koenig // International Journal on Multicultural Societies. – 2006. – Vol. 8. – № 1. – 102 p.

СОЦІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОГО ПИТАННЯ

Сьогодні національне питання є питанням, що стосується досить широкого кола суспільних, політичних та наукових інтересів. Для України, яка є державою з поліетнічним складом населення, розвиток національного питання та проблеми національного виховання мають особливе значення.

Виходячи з актуальності обраної проблеми метою дослідження є оцінка відношення учнів старших класів загальноосвітніх шкіл Донецької області до національного питання у державі і суспільстві.

Термін "національне питання" дуже поширений в сучасній літературі, однак майже не можливо знайти одностайної думки про його сутність. Якщо починається розмова на цю тему, то люди, як правило, завжди знаходять коло питань які потребують обговорення. Частіше за все це питання стосовно існування тієї чи іншої нації, міжнаціональних відносини у суспільстві, державної політики до титульної нації або національних меншин, національного виховання і таке інше. Поширеним також є заміна терміну "національне питання" на термін "національна ідея". Тобто зрозуміло, що на інтуїтивному рівні майже кожен розуміє які проблеми мають відношення до "національного питання". Однак, існує і наукове визначення цього терміну. Воно наведено ще у радянські часи у Великій радянській енциклопедії (ВРЕ). "Національне питання – сукупність політичних, економічних, територіальних, правових, ідеологічних і культурних відносин між націями, національними групами та народностями у різних суспільно-економічних формаціях". Спираючись на це визначення спробуємо сконструювати основні елементи національного питання. На нашу думку воно складається з трьох основних компонентів: національне самовизначення особистості або групи; міжнаціональні відносини у суспільстві; політика держави до розвитку титульної нації та національних меншин. Саме за цими трьома компонентами ми й спробуємо дослідити сприйняття національного питання учнями загальноосвітніх шкіл України.

Опитування було спрямоване на з'ясування того, як учні (9-х та 11-х класів) ставляться до своєї національності, представників інших національностей, до державної політики у сфері національних та міжетнічних відносин. Загалом до вибірки увійшло 1000 учнів 9-х та 11-х класів, які навчалися у 42 класах 20 шкіл Донецької області.

Приблизно половина опитаних учнів – загалом 54,3% респондентів (у 9-х класах – більшість) – пишаються своєю нацією, відчують гордість за власну національність. Лише трохи менша кількість опитаних (40,4%) ставляться до власної національності байдуже, для них вона не має значення. Негативні почуття різного ступеню (дискомфорт, сором, бажання змінити національність) власна національність викликає лише у близько 2% учнів, що взяли участь у дослідженні.

Для переважної більшості опитаних учнів (майже три чверті) національність майбутнього чоловіка/жінки не буде мати значення. З більшою байдужістю до цього ставляться дівчата, ніж хлопці.

Яскравим показником ставлення до нації є бажання чи небажання товаришувати з представниками цієї нації. Опитані школярі хотіли б товаришувати з росіянами (цей варіант обрали більше половини опитаних – 58,3%). Дещо слабшим є бажання товаришувати з представниками української національності, цей варіант обрали 41,8% опитаних учнів. Близько третини респондентів хотіли б товаришувати з греками (34,8%) або з білорусами (27,9%). Лише 15,4% хотіли б мати другом вірменина, і тільки кожен десятий – єврея (11,9%) або татарина (8,3%).

Непрямым свідченням ставлення самої людини до представників інших національностей є також її сприйняття та оцінка такого ставлення іншими людьми. Щодо цього можна зазначити, що більшість опитаних школярів (52,3%) вважає, що держава та населення України позитивно ставляться до представників національних меншин. Негативне ставлення держави та населення України до представників національних меншин відзначають 7,9% опитаних.

Більше половини опитаних (53,9%) не вважають за доцільне введення в Україні будь-яких обмежень за національною ознакою. Для кожного п'ятого респондента (20,8%) ця тема є байдужою.

Відповідно можна зробити висновок, що учні мають скоріше толерантне відношення до представників інших національностей і до державної політики, яка впроваджується на сучасному етапі. Крім того, зрозуміло, що без належного ставлення до національного виховання молоді вирішення проблем пов'язаних з національним питанням майже не можливо. Тому, подальшу наукову зацікавленість викликає сприйняття сучасною українською молоддю різноманітних аспектів національного питання.

Ларченко М.Л. (м.Київ)

ПРОБЛЕМА ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Одним з головних атрибутів держави як політичного інституту є суверенітет, що зазвичай виступає засобом її політичної легітимациї, визнання з боку інших політичних суб'єктів. Він розуміється як верховенство державної влади всередині країни та її незалежність у зовнішніх справах. Суверенність виступає як конструкція формального права, що передбачає рівність держав та невтручання їх у внутрішні справи одна одної. Але через вплив глобалізації, що має наслідком посилення взаємозалежності в економічній, політичній, військовій та навіть екологічних сферах, вона перестає сприйматися як безумовна політична норма. На думку видатного соціолога І. Валлерстайна, сучасні тенденції направлені на зміну ролі держави в глобальних світових процесах: «Суверенітет в сучасному світі

передбачає взаємність. Це загальнотеоретична установка. В реальності жодна сучасна держава практично ніколи не ставала повним сувереном навіть у своїх кордонах. В такій самій мірі жодна держава не реалізовувала всі свої внутрішні суверенні права й у зовнішній політиці; втручання однієї держави у справи іншої було і залишається звичною практикою»^[1].

І з цим не можна не погодитись. Якщо раніше рекомендації світової спільноти тій або іншій державі розцінювались як втручання у її внутрішні справи та посягання на суверенітет, то за умов сучасного взаємозалежного світу це вже стає нормою. Як аргумент зазвичай висувається твердження про те, що можливості національних урядів не є і не можуть бути достатніми у вирішенні глобальних проблем. Зокрема, війна в Іраку виправдовувалась США необхідністю повалення авторитарного режиму та будівництва демократії, щоб уникнути проблеми порушення прав людини. Трагедія 11 вересня 2001 р. дала підстави Америці заявити про своє право боротися з глобальним тероризмом усіма наявними засобами, навіть (за інформацією колишнього працівника спецслужб Е. Сноудона) шляхом прослуховування телефонних розмов лідерів світових держав. Загроза світовій безпеці через наслідки арабської «весни народів» потребували втручання міжнародної спільноти з метою припинення військових дій в Єгипті, Лівії, Сирії, допомога у подоланні економічної кризи – висунення жорстких вимог до урядів Греції, Італії та Іспанії. На пострадянському просторі боротьбою із загрозою тероризму аргументується жорстка політика РФ на Північному Кавказі, порушення територіального суверенітету Грузії під час «п'ятиденної війни» – захистом прав російського населення Абхазії та Південної Осетії.

Обмеження суверенітету також може бути викликано бажанням вступу до певних міжнародних організацій. Від України, зокрема, у зв'язку із перспективними планами підписання Угоди про асоційоване членство з ЄС, також вимагається дотримання цілого ряду вимог в політичній, соціально-економічній та культурно-інформаційній сферах. Все це послаблює та навіть ставить під сумнів потенціал національної держави.

У наш час суверенітет може виступати і в якості ліквідного товару. В тій чи іншій мірі ним торгують майже всі малі держави (в тому числі й європейські), у яких обмежені або взагалі відсутні інші джерела прибутку. Це робиться, зокрема, через організацію на своїй території офшорних зон, продаж голосів в тих чи інших міжнародних організаціях (від ООН до Олімпійського комітету), особливо при обговоренні питань, що не мають безпосереднього відношення до інтересів держав, продаж дипломатичних паспортів, торгівлю інтернет-доменами, екологічними квотами, правом на розміщення супутників на власних геостаціонарних орбітах, квотами та використання своїх телефонних номерів, випуск ювілейних монет, поштових марок тощо.

Але глобалізація взаємодіє й з іншою тенденцією, протилежною їй за змістом. Вона полягає у бажанні етнічних спільнот у сучасному «стандартизованому» світі зберегти свою етнокультурну самобутність через створення та укріплення власних національних держав. В цьому сенсі можна

згадати про такі європейські народи як шотландці, валлони, фламандці, баски, каталонці, корсиканці та інші. Подібні процеси можна спостерігати й у країнах Азії та Африки.

Отже, як бачимо, проблема державного суверенітету доволі неоднозначна і казати про його повний занепад, мабуть, було б зарано.

Список використаних джерел:

1. Валлерстайн И. Конец знакомого мира. Социология XXI века. - М., 2003. - С.84.

Лебідь Є.О.(м.Київ)

gekuzi@ukr.net

ЗМІНА РЕЛІГІЙНИХ ЦІННІСНИХ СИСТЕМ

Тезовий план

1. Релігійні цінності у житті соціуму як соціально значимі орієнтири для особи, певна система соціологічних координат її життєвого шляху.
2. Дослідження, відкритті певних закономірностей взаємодії і взаємовпливу релігійних цінностей з цінностями економічними, політичними і соціальними, оскільки сучасне суспільство знаходиться в процесі модернізації, в ході якого збільшуються політичні і економічні можливості соціуму, які змінюють мотивацію людей, і як наслідок змінюють цінності.
3. Релігійні феномени у їх співвідношенні із соціальною поведінкою суспільних груп: реакції і стани, ціннісні орієнтації, форми поведінки, характерні для більшості представників суспільства.
4. Розкриття характеру підходів до вивчення релігійних цінностей М.Вебера і Р.Інглехарта, використовуючи термін « цінність» у цьому тексті, мається на увазі дещо важливе, значуще для людини та соціальної групи в релігійній сфері вірування.
5. Дослідження раціональної релігійної прагматики , яка веде за певних обставин до далекосяжних наслідків у формуванні практичної життєвої поведінки; визначення внутрішньої закономірності функціонування і трансформації релігійних цінностей в різних прошарках суспільства; вивчення релігійних цінностей як основи сучасних світових цивілізацій; визначення постматеріальних факторів впливу на зміну релігійних цінностей.
6. Релігійні цінності в класичній теорії та сучасних соціологічних підходах.
7. Релігія і релігійні цінності не як штучна вигадка, яка не є виключно соціологічною або психологічною конструкцією, позбавленою внутрішніх протиріч, а як історичне утворення. Відповідно протягом їх формування в історичній реальності, релігійні цінності не можуть бути

відокремлені від зв'язку з економічними, етнічними і політичними особливостями дійсності.

8. Аналіз робіт Вебера, який показав, що мета його полягала в тому, щоб підкреслити ті риси, які притаманні одним релігіям і протилежні іншим і водночас виділити найважливіші риси для встановлюваних взаємозв'язків з іншими суспільними сферами, зокрема з економічною.
9. Зв'язок між релігійною етикою та інтересами окремих прошарків, які інтерпретуються таким чином, наче перша є «функцією» останніх.
10. Аналіз робіт Р. Інглехарт, який продовжив дослідження зміни релігійних цінностей, і його переважно емпіричний підхід. В основному для аналізу використовувалися дані з досліджень World Values Surveys (які включають 75% населення (65 країн)) і дані з оглядів Євробарометра, підготовлених щорічно у всіх країнах - членах Європейського союзу з 1970 р. по 90-і роки.
11. Виокремлення взаємозалежностей між цінностями, економікою і релігією.
12. Перспектива дослідження цінностей суспільства.

Список використаних джерел:

1. Вебер М. Избранное. Образ общества. Социология религии. Типы религиозных сообществ.
http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/vebobr/03.php
2. Виговський Л.А. Система та рівні вияву функціонування релігійних цінностей.
http://www.iai.donetsk.ua/ u/iai/dtp/CONF/4_2004/articles/stat32.html
3. Инглхарт Р. ПОСТМОДЕРН: МЕНЯЮЩИЕСЯ ЦЕННОСТИ И ИЗМЕНЯЮЩИЕСЯ ОБЩЕСТВА
<http://www.sociology.mephi.ru/docs/polit/html/ingl.htm>
4. Inglehart R. Value Change in Global Perspective, University of Michigan Press, 1995.
5. Inglehart R. Modernization and Postmodernization, Princeton University Press, 1997.
6. Oakes G. Max Weber on Value Rationality and Value
7. Spheres. Journal of Classical Sociology Monmouth University Press, 2003

Марусяк Т.С. (м.Львів)

ДЕФОРМАЦІЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ: ТИПОЛОГІЯ ТА МЕЖИ НОРМИ

Період конституювання державності з усіма її інституційними та соціокультурними атрибутами є і часом неунікненної дестабілізації і кризових явищ, а також видозмін масової свідомості. Правосвідомість як її складова неодмінно зазнає трансформацій у процесі становлення правової держави в Україні. Однією із поширених в науковій літературі

пояснювальних моделей, які застосовують в інтерпретації невдач і труднощів економічних, правових, соціальних реформ в українському суспільстві, є апеляція до рис масової свідомості, які означають із використанням поняття «деформації».

В межах нашої розвідки під **деформаціями правосвідомості** ми розумітимемо зміни її стану під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, за яких у її окремих носіїв, соціальних груп чи у переважної більшості населення формується перекручена (відхилена від норми) картина правової дійсності, а також цінності, ідеї, уявлення, настрої, емоції та моделі поведінки, що можуть призвести до негативних соціальних наслідків.

Цілком зрозуміло, що деформації правосвідомості є відхиленням від норми, перекрученим відображенням правової реальності, що має наслідком хибні установки та вибір неправильних моделей поведінки. Проте найважливішим та дискусійним є питання визначення рівня та виділення ознак, що характеризують **«правильну» чи «ідеальну» правову свідомість** для конкретного індивіда та що є нормою для соціальної групи і суспільства загалом.

Для пояснення причин виникнення деформації масової свідомості використано концепт аномії (Е. Дюркгайм, Р. Мертон), концептуалізація феномену «аморальної більшості» (С. І. Головаха), теорію соціальних деформацій (В. Н. Кудрявцев [7]), дослідження метаморфоз суспільної свідомості (Ж. Т. Тощенко [12]), концепцію деформації масової політичної свідомості (Ю. В. Беспалов), теорію «кримінальної революції» (І. П. Рущенко [10]), напрацювання неоінституціоналізму.

Для виділення підходів до розмежування норми та деформації правосвідомості використано праці І. А. Ільїна, Е. Дюркгайма, В.К.Семигулліна, Н.Н. Вопленко, В.Н. Гуляхіна.

Нами сформовано два основних підходи до виділення норми та деформації правосвідомості:

1) нормативний. Згідно цього підходу ознаки «нормальної» правосвідомості фактично конструюються. Суб'єктами такого конструювання можуть виступати теоретики - правознавці, науковці, юристи, законодавець. Конструкт «правильного» міститься у теоріях, концепціях, формальних нормах (правових актах). Вихід за межі «правильного» означатиме деформацію. Принципами створення цієї «норми» є уявлення суб'єкта про мораль, традиції, справедливість, «святищенне». З цієї точки зору, наприклад, низькі показники довіри громадян до інституту суду будуть показником високої деформації правосвідомості.

2) статистично – соціологічний. Цей підхід базується на концепції Е. Дюркгайма про норму та патологію. Згідно з його теорією, нормою є те, що поширене у суспільстві (як, наприклад, певний рівень злочинності і самогубств). Тобто конкретні уявлення щодо правопорушень та практики індивідів, що є превалюючими у даному соціумі вважатимуться для нього нормальними, а відхилення від превалюючих уявлень (тобто крайні відхилення від змісту правосвідомості модальної, у цьому сенсі

особистості) вважатимуться деформацією. З цієї точки зору – недовіра до судів – це превалююча (відтак, нормальна, у Дюркгаймівському сенсі) характеристика правосвідомості населення (чи, точніше, характеристика, модальної – найбільш поширеної – правосвідомості).

Список використаних джерел:

1. Вопленко Н.Н. Правосознание и правовая культура: Учебное пособие. – Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2000.- с.52
2. Гуляихин В.Н. Нормальное и измененное состояние правосознания / В. Н. Гуляихин// Право и политика. -2010. -№5. - С. 926-933
3. Дюркгайм Э. Норма и патология Социология преступности (Современные буржуазные теории). М.: Издательство «Прогресс», 1966. С. 39–44.
4. Рущенко И. «Криминальная революция» как социетальный фактор» http://89.249.21.76/data/2010/05/20/1214102011/13_Puschenko.pdf.
5. Семигуллин В.К. О деформациях правосознания / В.К. Семигуллин // Вестник ВЭГУ . – 2009 . - №5 (43). – с. 33 – 45
6. [Тощенко Ж.Т. Метаморфозы общественного сознания: методологические основы социологического анализа// Социологические исследования. 2001. №6. – С.3-15.](#)

Менькова К. І. (м.Київ)

menkova.christina@mail.ru

ДОГМАТЫ РИМСКО-КАТОЛИЧЕСКОЙ ЦЕРКВИ В СТАНОВЛЕНИИ ДЕМОКРАТИИ И ЕЕ ОСОБЕННОСТИ

Духовное начало нашего социума составляют религиозные институты, которые неразрывным образом должны быть связаны с политикой и правовыми общественными нормами. С увеличением религиозных институтов демократические государства начали вводить законы, которые бы давали свободу людям разного вероисповедания. С учетом современных требований к Государствам некоторые догматы Церкви, а особенно Римско-Католической остались не измененными с давнего времени. Актуальность темы заключается в том, что церковь, как социальный институт, неразрывным образом влияет как на государственную структуру, так и на общество в целом. А религиозные догматы могут как поддерживать демократию, так ее и отвергать, что будет иметь разные последствия для политики и экономики страны.

Как говорят многие ученые, демократия создавалось для того, чтобы внести ясность в народы и объединить их лозунгами свободы, мира и светлого будущего. Римско-Католическая церковь полностью поддерживала такую позицию. Говоря в общем, догмы церкви не опровергают, а наоборот поощряют демократию. Церковь считает, что в

экуменистическом движении демократия является тем самым связующим звеном, которого так не хватало долгое время.

«Человеческая личность – основание и цель политического сосуществования», -говорит католицизм в XXI в. А «рассматривать человеческую личность как основу и цель политического сообщества – значит прилагать усилия, в первую очередь, ради признания её достоинства и ради уважения к её достоинству, защищая и утверждая основные и неотъемлемые права человека»[1]

Римско-Католическая Церковь во главе с папой оставляет за человеком право свободы выбора, в том числе и права на свободомыслие, вероисповедания: «религиозная свобода – одно из основных прав человека. II Ватиканский собор обязал Католическую Церковь утверждать религиозную свободу»[1] декламируя необходимость их всяческой защиты. Католики убеждены, что права человека стоит оберегать в совокупности, а не по отдельности: «...защищать их частично – значит, в какой-то мере, не признавать их»[1]

Церковь считает что свободой должны обладать не только индивидуумы, но и группы людей в общем, что сохраняет за ними право вольного общения с другими индивидуумами, не препятствуя при этом своей морали.

Наиболее подходящей формой правления для своей идеологии церковь считает демократию, которая не только не ущемляет права человека, но и наоборот является источником поощрения свободы действий, мыслей. Папа считает, что только в таких условиях, когда у человека есть право выбора может существовать религия, которая благодатным образом повлияет на социум.

«Субъект политической власти – народ, рассматриваемый в своей совокупности как носитель суверенитета. Народ делегирует, в различных формах, реализацию своего суверенитета, тем кого свободно избирает в качестве своих представителей, но оставляет за собой возможность пользоваться этим суверенитетом, контролируя деятельность правителей и даже сменяя их, если они не исполняют удовлетворительно свои функции. Хотя это право действительно для всякого Государства и при любом политическом режиме, система демократии, благодаря своим механизмам контроля, позволяет осуществлять его наилучшим образом и гарантирует такое осуществление» [1] по мнению церкви «демократия обеспечивает участие граждан в политическом выборе, гарантирует им возможность избирать и контролировать своих правителей или смещать их мирным путем, когда это представляется уместным. Поэтому Церковь не может потворствовать формированию небольших правящих группировок, которые в собственных интересах или ради идеологических целей узурпируют государственную власть». [1]

При этом католики негативно относятся к монархии, говоря о том, что авторитарные государства противны Богу так как ставят правителей

выше Его и власть их неконтролируема и совершенна не может дать выгоду развитию церкви.

Следовательно, в странах, где доминируют католики демократия рассматривается, как нечто важное для поддержания психологической идеологии людей и права на свободу, что неоднократно регламентируется церковью. Из этого можно сделать вывод, что государственному органу выгодно сотрудничать с церковью по причине одинаковых взглядов на демократию как таковую.

Список використаних джерел:

1. Компендиум социального учения Церкви. – М.: Паолине, 2006. С. 139.
2. Коваль Т.Б. Православие и католицизм о демократии и правах человека. - [Электронный ресурс] www.ecsocman.edu.ru
3. Петрова И.Э. Социальное учение и социальное служение конфессиональных организаций в России//Социология. Психология. Философия. Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского.-2009.-№3. С.289-293.

Моторний С.С (м.Київ)

Motorello.90@hotmail.com

НАУКА, ЯК ОБ'ЄКТ ІДЕОЛОГІЧНОЇ МАНІПУЛЯЦІЇ

Перші дослідники ідеології – представники французької школи матеріалізму та сенсуалізму Дестют де Траси («Елементи ідеології», 1801), Ж. Кабаніс розглядали ідеологію як вчення про ідеї, закони їх формування та причини їх виникнення. Важливість дослідження ідей вони вбачали в можливості їх використання для забезпечення стійких основ державного ладу, політики, виховання, етики та ін.

На думку постмодерністів, кінець епохи модерну ознаменував і кінець ідеології. Ідеологія більше не є системою концептуально оформлених ідей, інтегрованих у соціальні інститути суспільства, як виразник інтересів певного класу.

У сучасному суспільстві, ідеологія є інструментом суспільної маніпуляції. Вона використовується ситуативно, виходячи із політичних та економічних інтересів певних соціальних груп.

У своїй книзі «Кінець ідеології» («The end of ideology», 1960), американський соціолог Д. Белл, визначає ідеологію як історично обумовлену систему переконань, яка сплавляє в собі ідеї з емоціями, намагається перетворити їх у важелі соціальної дії і, трансформуючи ідеї, трансформує і людей та їх світогляд.

Досліджуючи ідеологію Д. Белл акцентує увагу на тому, що ідеологія проєктується на навколишнє середовище, детермінуючи світогляд її носіїв (споживачів).

«Коли ідеологію використовують, як ударну силу, вона змушує людей дивитися на світ «широко заплещеними очима», стає закритою системою, що має на готові відповіді на будь-які питання, які тільки можуть виникнути».

Ідеологія завжди базується на певній моделі світогляду, який вона прагне поширити. Завдяки цьому ідеологічна система набуває цілісності, обґрунтовує природність свого походження, інтегруючи систему інтересів, цілей та ціннісних орієнтирів, перетворюючись з теоретичної доктрини в систему світорозуміння.

На думку Ю.Хабермаса, ідеологія не може існувати без науки і з'являється разом із нею, як продукт буржуазного суспільства. Ідеологія використовує методологічні засоби науки (такі як редуccionізм) для обґрунтування своїх основних засад. З іншого боку, ідеологія задає вектор наукових досліджень та детермінує трактування тих, чи інших наукових здобутків, провокуючи соціальні зміни.

Так російський дослідник С. Кара-Мурза, у своїй книзі «ідеологія і мати її наука» («Идеология и мать её наука», 2002) наводить приклад взаємозв'язку ідеології та науки:

«Атомістичні уявлення, що знаходилися в «дрімаючому» стані в тіні інтелектуальної історії, були виведені на авансцену саме ідеологами - насамперед, в особі філософа XVII в. П'єра Гассенді, «великого реставратора атомізму». Вже потім атомізм був розвинений природознавцями - Бойлем, Гюйгенсом і Ньютоном».

На думку С. Кара-Мурзи, соціальні зміни, які спричинило становлення капіталізму в Європі спровокували необхідність наукового обґрунтування ідеології нового соціального ладу (ринкових відносин). Розвиток і авторитет позитивізму природничих наук (перш за все фізики, математики, астрономії та, трохи пізніше біології, хімії та економіксу) сприяв витісненню релігійного світосприйняття та становленню «механістичної наукової картини світу», яка надала науковий матеріал для екстраполяції законів, виведених природничими науками на соціальні явища.

О.Тоффлер вказує, що науковий процес може бути детермінований ідеологією та соціальною кон'юнктурою. Найбільш яскраво, на думку вченого, подібне явище помітно у періоди зламу суспільних відносин:

«Модель світоустрою, запропонована представниками класичної науки... поширилася досить успішно не тільки внаслідок її наукових переваг або "правильності", але й тому, що індустріальне суспільство, засноване на революційних принципах, являло надзвичайно благодатний ґрунт для сприйняття нової моделі».

Спекулятивне використання науки, легітимізує ідеологію, оскільки демонструє її природність, науковість в рамках світогляду її цільової аудиторії, та надає можливість критикувати конкурентну ідеологію.

Так, наприклад, у СРСР науковість комуністичної ідеології не піддавалась сумніву, оскільки вона була підкріплена науковими відкриттями марксизму в галузі економіки та філософії, які водночас відповідали вже сформованій нею марксистській «картині світу». Водночас, у

теоретизуваннях П.С.Гуревича, Н.М. Кейзерова та в працях ін. представників радянської науки, інші ідеологічні доктрини піддавалися критики (та розглядалися, як ворожі соціальні міфології, що спираються на ілюзорне відображення світу. Не менш жорстка і критична ідеологічна доктрина – лібералізм розвивався на Заході.

Ідеологія та наука знаходяться у взаємозв'язку, водночас, продукуючи соціальні зміни, задаючи вектор взаєморозвитку, а з іншого є наслідками складних соціальних процесів.

Онищук В.М. (м. Одеса)

onushuk.v@yandex.ua

ІДЕНТИЧНІСТЬ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У сучасному світі практично не існує етнічно гомогенних держав. Різноманітність етнічного складу населення є результатом дії різного роду чинників (наприклад, міграцій та переділу територій). Нова економічна, соціальна і політична ситуація стимулює дослідження відносин між націями суспільства, подальший розвиток якого значно залежить від розвитку їх стосунків, від психологічних зумовлень, що мають своє джерело в багатомісячному історичному досвіді: чи вважаються одні етноси кращими за інші з огляду на певні критерії або ж ні; у якості кого вони сприймають себе і своїх сусідів – співвітчизників або чужинців. Позитив або негатив цих стосунків значною мірою визначаються знанням і досвідом взаємодії з іншою етногрупою.

У вітчизняній науковій літературі все частіше використовується поняття «етнічна ідентичність», «етичність», запозичені із західної соціокультурної антропології та політичних досліджень.

В науковий обіг термін «ідентичність» запровадив в 1940-х роках ХХ століття соціальний психолог Е. Еріксон. А сьогодні в соціогуманітарних науках спостерігається ренесанс проблематики ідентичності, що зумовлено, по-перше, сучасними глобалізаційними процесами, по-друге, зростанням значення культурних відмінностей і, по-третє, ствердженням принципумультікультуралізму в сучасних поліетнічних суспільствах.

Дослідження етнічної ідентичності признані об'яснити складу природу соціальних і етнічних конфліктів, міжкультурну взаємодію, політичну активізацію національних меншин і політичних змін в пост соціалістичному світі. Ця проблема вималювалася тільки тепер, коли саме радянські та центрально європейські соціалістичні нації, що виокремилися відчули всередині себе різноманітність етносів і груп, які добиваються визначення свого етнічного характеру. В основі ідентичності лежить ідентифікація себе з тією, чи іншою групою, приналежність до чогось великого та відмінного від самої людини. В такому розумінні, етнічну ідентичність можна розглядати як такий змістовий коридор, як таку

сукупність уявлень, цінностей, символів та інше, які і дозволяють здійснити етнічну ідентифікацію.

Становлення ідентичності відбувається в процесі її репрезентації (як самим індивідом, так і іншими діючими агентами), тому індивід може відчувати солідарність з багатьма групами різного рівня. Історія, мова, культура, традиції, обряди виступають як ресурси використовувані для певного становлення. При такому підході ідентичність спрямована в майбутнє.

Важливою обставиною є те, що коли люди починають задумуватися над тим, частиною якого цілого вони себе вважають, то це означає, що суспільство вже пройшло фазу соціальної турбулентності і почався процес кристалізації певних типів ідентичності та основних траєкторій її динаміки.

Один із представників європейської школи соціальної психології Г. Теджфел та його послідовники в своїх експериментальних дослідженнях показали, що прагнення до внутрішньо групової ідентифікації виникає навіть тоді. Коли власні інтереси особи абсолютно не заторкуються, коли немає ніякої міжгрупової конкуренції і ніякої попередньої ворожнечі між групами. Очевидно, причиною такого прагнення до внутрішньої ідентифікації виступає інформаційна обмеженість індивіда, яка змушує його шукати психологічне підґрунтя у відносно стійких соціальних спільнотах [1, с.3].

В останні роки в Україні помітнішими стали ознаки адаптації значної частини населення до нових соціальних реалій, цей процес зажадав від людей такого величезного напруження та концентрації зусиль задля елементарного фізичного виживання, що зрештою у спосіб життя громадян України майже не залишилося місця для соціально-культурної діяльності. Згідно з результатами соціологічних досліджень, проведених Центром Розумкова у 2007 р., встановлено, що досить високим продовжує залишатись міжрегіональне відчуження. Тут варто говорити про наявність суперечливих процесів формування етнічної ідентичності для українців різних регіонів нашої країни.

В сучасній етносоціології та етнопсихології є твердження про те, що полікультурні регіони з довгостроковим співіснуванням етнічних груп виявляються достатньо збалансованими системами. Тут переважають інтегративні процеси, виникають, так звані, надетнічні спільноти регіонального типу, для яких характерний певний сплав культурних особливостей полі-етнічного населення: знання мов, елементів традиційних культур, звичаїв та норм поведінки, кухні, національних релігій та свят. [2, с. 176].

Ряд авторів вводять поняття «етнічний код», яке використовуються для означення відмінності своїх і чужих. Агентами, які відповідають за підтримку і зміну уявлень про кордони своїх і чужих та здійснюють символічне позначення кордонів етнічних груп, є: 1). держава, що розробляє політику національної ідентичності своїх громадян, та інститути, через які ця політика проводиться: перепис, паспортна система, система освіти і

виховання та національні засоби масової інформації; 2). структури громадянського суспільства (етнічні організації, рухи тощо).

Вони активно формують власне уявлення про своїх, яке може відрізнятись від державної версії, конкурувати з нею. Етнічні коди також можуть служити каталізаторами для подальшої етнізації. Одним із основних агентів формування етнічної ідентичності продовжує залишатися родина – інститут, у рамках якого уявлення про етнічну приналежність тісно пов'язане з побутовими ситуаціями, сімейними традиціями тощо.

Етнічність виступає невід'ємною складовою загальної соціальної ідентичності індивідуума. Посилення або послаблена її залежить від конкретної етнополітичної ситуації. Щодо даного твердження, то можна використати положення зарубіжного дослідника Дж. Комароваффа про те, що: 1). етнічність зобов'язана своїм походженням відносинам нерівності (демографічних, професійно-соціальних, політичних, які проявляються в боротьбі за владу, ресурси); 2). етнічна самосвідомість (навіть у випадку відносної ізолюваності меншин) формується у ході контактів між тими, хто етнізує, і тими, кого етнізують [3, с. 154].

Але при цьому треба підкреслити, що визначення етнічності можна характеризувати як в статистиці (з перерахунком первинного набору рис), так і в динаміці.

Список використаних джерел:

1. Арбеніна В.Л. Етносоціологія: навчальний посібник / В.Л.Арбеніна. - Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. – 316 с.
2. Левин З. Менталитет диаспори (системный та социокультурный анализ) / З.Левин - М.: ИВ РАН «Крафт», 2001. – 165 с.
3. Мокин К. Диаспорная идентичность в динамике /К.Мокин - Диаспоры. – 2006. - № 4. – с. 150 – 169.

С.О.Подолінний (м.Київ)

Podolinniyegor@mail.ru

ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Глобалізаційні та інтеграційні процеси, що відбуваються сьогодні в Україні зумовлюють актуальність дослідження проблем національної ідентичності населення України, зокрема молоді.

Мета дослідження: проаналізувати проблеми національної ідентичності сучасної молоді в Україні шляхом анкетування молоді віком 14-17 років.

Серед зарубіжних вчених проблемами національної ідентичності переймались: Дж.Маккей та Ф.Льюїс (визначають її чотири основні типи - «мінімум етнічності», «поміrkована етнічність», «маргінальна етнічність», «максимальна етнічність»); Е.Гобсбаум, (нація, у розумінні Руссо - синонім

«суверенного народу»), Фредерик Мейнк (висунув положення про існування фундаментальних розбіжностей між політичними і культуральними націями), Ганс Кон (розробив відповідну структуру дихотомії, що включала політичний (західна модель) та культуральний (східна модель) типи націоналізму) тощо.

Серед вітчизняних вчених проблеми національної ідентичності досліджували: Б.Андерсен, Ф.Барт, Д.Горовиць (розглядають етнічну ідентичність як змінне явище, що має ситуативний характер); М.Бердяєв, (націоналізм - явище нове, він розвинувся лише у XIX столітті) та ін.

Під терміном національна ідентичність в своєму дослідженні ми будемо розуміти: самовизначення особи в національному контексті. Усвідомлення власної причетності до певної нації та її системи цінностей: мови, релігії, етичних норм, культурної спадщини тощо.

Для визначення проблем національної ідентичності сучасної молоді в Україні нами було проведено опитування шляхом анкетування (за Н.Паніною) підлітків віком від 14 до 17 років. Анкета складалась з трьох блоків, а саме питання на розуміння підлітками поняття національної ідентичності, питання щодо необхідності національної ідентичності та питання, власне, щодо їх усвідомлення своєї ідентичності. Кількість респондентів в рамках даного пілотного дослідження склала сто осіб.

На питання, що Ви розумієте під поняттям «національна ідентичність» відповіді респондентів розподілились наступним чином: 80% визначили національну ідентичність як власну приналежність до певної національності, 10% визначили приналежність сім'ї до певного регіону і ще 10% приналежність батька до певної національності. З даних відповідей ми розуміємо, що 80% правильно розуміють поняття національної ідентичності і ще 10% знають, що національність передається саме від батька.

На питання: «Чи повинна молодь ідентифікувати свою приналежність?» 97% респондентів відповіли, що молодь повинна ідентифікувати свою приналежність до певної держави, а от з питанням, власне, необхідності саме національної ідентичності молодь відповідь затруднювалась надати. Лише 15% респондентів відповіли, що повинні себе ідентифікувати як українці за походженням.

На питання: «Чи є ви патріотом?» 80% анкетованих відповіли, що вони є патріотами своєї країни, 10% відповіли, що вони є патріотами своєї держави інші 10% відповіли, що вони не патріоти не лише країни, держави, а й Батьківщини. Верифікаційні питання показали, що саме ці 10% молоді у найблищому майбутньому прагнуть виїхати навчатись за кордон, все для цього роблять і сподіваються залишитись там назавжди. 95% респондентів відповіли, що планують виїжджати за кордон для відпочинку. Великий показник патріотів саме країни, на наш погляд, говорить про позитивну динаміку ставлення молоді до населення України, терпиме і помірковане ставлення до соціальних проблем тощо. Натомість, 10% молоді не поділяють обрані українською владою шляхи нашого майбутнього.

На питання: «Чи необхідно у молоді виховувати повагу до державних символів?» відповіді розподілились, а саме, 40% респондентів відповіли, що

потрібно виховувати до всіх державних символів, інші 58% вважають це неважливим, оскільки на їх погляд повага до державних символів в Україні не на що не впливає, нічого не змінює. 2% на питання не відповіли взагалі.

Показовими виявились відповіді на питання щодо ставлення до представників інших націй і національностей: 67% відповіли, що вони не замислювалися, 13% ставляться негативно та ще 10% відповіли що їм байдуже. Отже, сучасна молодь (майже 80%) питанням якої національності їх однокласник, однокурсник чи сусід не переймаються взагалі. Хоча, з іншого боку, негативне ставлення у 13% для традиційно толерантної України є досить високим показником.

У відповідях на питання: «Про що повинна дбати сучасна українська молодь?» виявилось: 40% вважає, що молодь повинна дбати про національний інтерес держави; 35% - повинна дбати про національні цінності України; 10% - про українську культуру; 15% - лише про власний інтерес.

На питання щодо актуальності «національного» в процесі глобалізації більшість (75%) відповіли, що затруднюються надати відповідь, але 25% вважають «національне питання» вкрай актуальним саме в процесі глобалізації.

На питання щодо сприйняття сучасною молоддю оточуючого світу та ставлення до нього відповіді розподілились: 70% світ ідеалізують, ще 15% сприймають його вороже, а інші 15% сказали, що в них оптимістичне сприйняття оточуючого світу. Отже, в цілому 85% молоді сприймає світ позитивно, сподівається на краще, успішне і щасливе майбутнє.

Висновок. З проведеного нами дослідження видно, що більшість молоді є патріотами, вона налаштована на збереження й підтримку своєї нації, культури та традицій. Лише невеликий відсоток сучасної підростаючої молоді прагне назавжди виїхати закордон. Національне залишиться актуальним і в умовах тотальної глобалізації.

Полевой Н.А. (г. Одесса)

nf5@list.ru

ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СТАБИЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ НА ОСНОВЕ МОДИФИКАЦИИ СИНЕРГЕТИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ ГОЛДСТОУНА-КОРОТАЕВА

Вариант модели Дж.Голдстоуна, предназначенный для прогнозирования социально-политических потрясений в процессе выхода социальных систем из мальтузианской ловушки, был представлен А.В.Коротаевым и Ю.В.Зинькиной на XII конференции Ассоциации «История и компьютер» в 2010 г. Параметром порядка в этой модели предлагалось считать темп прироста городской молодежи. В модели использовались среднепятилетние данные ООН о движении народонаселения.

Мы предприняли попытку адаптировать модель А.В.Коротаева для прогнозирования политической стабильности современных стран

«демократического транзита», давно прошедших ситуацию и мальтузианской ловушки и выхода из нее.

Модель адаптировалась с целью отображения и прогноза угроз социально-политической стабильности в Украине. Качественный анализ мотивов и предпочтений участников акций «Украина без Кучмы» 2001 г., «оранжевой революции» 2004 г. и акций протеста 2010 г. (т.н. «налоговый майдан») позволил предположить, что главным «источником/носителем» политической нестабильности в странах типа Украины конца XX – начала XXI вв. может выступать городская молодежь «старшестуденческого» и «постстуденческого» возраста/статуса. К этому ее понуждает бо'льшая, по сравнению с другими возрастными группами, неопределенность текущего и перспективного социального и профессионального статуса вкупе со сравнительно высоким уровнем социальной свободы (отсутствие семьи и крупной собственности, о которых необходимо заботиться и которые жалко терять).

В русле модели А.В. Коротаева в качестве параметра порядка для модели политической стабильности современных стран «демократического транзита» нами предлагается темп годового прироста количества молодежи в крупных и средних (до 50000 чел. населения) городах. Фактическим показателем данного параметра порядка является годовой темп прироста городской молодежи возрастного интервала 21 – 25 лет (по нашему мнению, использование погодных данных позволяет более адекватно отображать современные крайне изменчивые социально-политические процессы). Значения более 3 – 4% данного показателя позволяют предполагать наличие серьезной угрозы политической стабильности.

Объективно наблюдаемым фоном для динамики данного показателя в современных странах «политического транзита» является быстрый рост охвата населения средствами эффективной коммуникации, не опосредованной влиянием государства.

Мы предполагаем, что в перспективе параметр порядка, определяющий политическую стабильность, должен «смещаться» в сторону темпов прироста охвата населения (в первую очередь городского) современными средствами массовых коммуникаций. Причем мобильная связь уже сейчас может рассматриваться лишь в качестве «фона», поскольку уровень ее проникновения, например, в Украине уже составляет более 120% (отношение количества активированных номеров мобильной связи к общей численности населения). Опыт современных развитых стран показывает, что первенствующая роль среди таких средств коммуникации будет переходить к Интернету, который выполняет функции как снабжения пользователей «внеправительственной» информацией, так и средством их объединения. Т.е. теперь Интернет становится «коллективным пропагандистом, агитатором и организатором». Однако подлинный «интернет-ориентированный» параметр порядка возможно использовать для прогноза политической стабильности при условии 50 – 60-процентного проникновения Интернета. В современной Украине этот

показатель пока достигает, по разным оценкам, от 35 % до 45 % (на конец 2012 г.).

Фактор роста безработиці, предложенний А.В.Коротаєвим в дополнение к своей модели по мотивам анализа Египетской революции 2011 г., не может рассматриваться в качестве решающего в странах транзита, к которым относится Украина, поскольку в наших условиях большинство безработных либо удовлетворяются своим положением, либо пытаются «втихую» восстановить свой производственный статус.

Динамика предложенного параметра порядка позволяет объяснить успех «оранжевой революции» и, одновременно, неуспешность событий акций «Украина без Кучмы» 2001 года и акций протеста 2010 года (т.н. «налоговый Майдан»). Прогноз динамики данного параметра порядка (по данным о детском населении) позволяет *ceteris paribus* прогнозировать отсутствие внутренних синергетических угроз политической стабильности Украины до 2025-26 гг. и лавинообразное нарастание таких угроз в 2026 – 2030 гг.

Модельный прогноз позволяет предложить и несколько путей «обхода» неминуемого, обусловленного синергетическим параметром порядка, социально-политического кризиса второй половины 20-х годов: перспективными шагами в текущих социально-экономических условиях Украины являются либо перенос столицы подальше от крупных мегаполисов – например, в район Черкасс, что, кстати, соответствовало бы и теории геодемуаги Д.И.Менделеева, либо постепенное выведение из Киева вузов, в которых уже сейчас концентрируется более четверти всех студентов страны.

*Прухницька О.В.(м. Київ)
vovan649@ukr.net*

ПОЛІТИЧНІ МОДЕРНИ В ІДЕОЛОГІЇ ПОСТЛЕНІНСЬКОЇ УКРАЇНИ

В нових історичних умовах все більш вагомими стають процеси еволюції ідеологічних змін в Україні в контексті сучасної світової політики. Україна намагається стати зв'язуючою ланкою між європейським й російським світом. Звідси виникає переусвідомлення ідеології в рамках "пост лєнінської" ідеології модернізації українського суспільства. Сьогодні прагматична лінія більшості політичної еліти – це збереження й відстоювання ідеології в рамках пошуку її нових форм й методів з метою досягнення національних інтересів.

Україна, отримавши незалежність, встала на шлях трансформації політико-ідеологічних цінностей, пошуку шляхів побудови політично-стабільного, соціально-орієнтованого суспільства на базі загальнолюдських цінностей, бо це - соціальна потреба нових суб'єктів міжнародних відносин в плані їх раціональної орієнтації.

Україна цілеспрямовано нарощує свою присутність в європейському регіоні сукупністю системних відношень: політичних, економічних, соціальних, дипломатичних, правових, гуманітарних тощо. В цьому плані

велику роль відіграє офіційна політична ідеологія України, яка проявляє себе в помірності, толерантності, здатності адаптуватися до нових внутрішніх та зовнішніх викликів. Вияв, дослідження та вивчення закономірних особливостей, специфіки розвитку й функціонування інтеграційних, дезінтеграційних якостей офіційної ідеології України в сучасних умовах відповідає національним інтересам держав, які в цьому зацікавлені.

Всебічне пізнання суб'єктів ідеології в Україні, які виражають їх інтереси у внутрішній й зовнішній політиці форм суспільних відносин, ідентичності й розбіжностей цих спрямувань – актуальна потреба часу, яка не може вирішуватися без залучення соціальних і гуманітарних дисциплін, зокрема соціології.

Вивчення, узагальнення, аналіз політико-ідеологічних основ розвитку України, особливо її рушійних сил, сутність, механізмів, типологій з метою виявлення їх інтересів й потреб для екстраполяції динаміки розвитку подій в країні в напрямку її спрямувань за межами країни безумовно потребує фундаментальних соціологічних досліджень в цій галузі.

Зміни, які відбуваються в мові, публічному дискурсі на рівні мас-медіа – публічне обговорення всіх латентних індивідуальних й колективних настроїв, бажань, спрямувань та очікувань, які і є основою реальної передумови суспільної легітимізації політичного устрою, політичної влади і політичних інститутів – мали вирішальний характер й стали інституціональним закріпленням суттєвих перетворень всієї політичної сфери суспільства.

Політичний досвід змін не може бути адекватно зрозумілим, якщо не розглядати його в світовому контексті, в горизонті радикальних соціокультурних змін, що відображаються у зближенні понять посткомунізму і постмодернізму. Більш того, будь-який інший підхід приведе до відродження старих теоретичних уявлень в нових соціально-політичних обставинах, породжуючи догматизм. Сучасний ідеологічний процес має характерні типологічні риси, які (умовно) можна викреслити:

1. Конденсація, тобто трансформація ідеологічних уявлень, які притаманні буденній політичній свідомості, перебудову її в ідеологічні (теоретичні) структури.

2. Інтеграція (конвергенція) – шлях, коли нова ідеологія будується на з'єднанні елементів двох або декілька ідеологій.

3. Дезінтеграція (дивергенція) – формування нової ідеології в процесі розпаду існуючої ідеології, на базі одного з її елементів (або сукупності елементів), який виступає в якості своєрідного ядра нового ідеологічного новоутворення (частіше така редукція виникає в рамках протиріччя ідеологічної системи).

4. Ревіталізація - відродження ідей в більш – менш модифікованій формі. За останні часи популярною стала нова форма сполучення "синтетичної" та "ревіталізаційної" моделей.

Вся ці моделі визначені умовно, бо в процесі формування практично будь-якої ідеології можна визначити ознаки, риси, які притаманні декільком

моделям; існує багато перехідних типів цих процесів, наприклад, поєднання, паралельне протікання процесів редукції й синтезу, конвергенції та дивергенції.

Процес формування нового ідеологічного синтезу йде достатньо інтенсивно, бо це зачіпає інтереси різноманітних соціальних груп й створює об'єктивні засади для їх консолідації на платформі опору змінам, що відбуваються й відроджує потребу в ідеологічному обґрунтуванні подібної позиції.

Радей А.С. (м.Київ)

НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВА І ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Принципи державного суверенітету, рівності прав держав і балансу сил у міжнародних відносинах, пріоритету національного інтересу були закладені Вестфальськими мирними угодами в далекому 1648 році. Саме вони створили об'єктивні умови для виникнення держав-націй і загалом появи націй як нової форми суспільної ідентичності.

Досьогодні в науковій спільноті відсутнє єдине розуміння поняття “нація”, алгоритми її виникнення також є предметом суперечок. Розуміння нації як “...вищої форми розвитку етносу за індустріальної доби” - не витримує жодної критики. Примордіалістська й конструктивістська концепції з протилежних позицій пояснюють принципи формування нації. Примордіалізм виходить з принципу первинності, споконвічності етносу, що мешкає на певній території й об'єднаний не тільки культурними, мовними, а й кровно-родинними зв'язками. Саме такій етнос, отримавши державність, стає основою нації. Конструктивізм же трактує націю, як штучний конструкт, що з'являється в результаті цілеспрямованої діяльності інтелектуальної еліти суспільства.

Виникає питання щодо первинності нації і держави – що є умовою виникнення, а що наслідком? На це питання влучну відповідь дав свого часу перший прем'єр-міністр незалежної Італії Камілло Ді Кавур: “ми створили Італію, тепер потрібно створити італійців”. Тобто у мешканців новоствореної держави потрібно сформувати нову ідентичність - національну. Механізми ж формування націй ґрунтовно досліджені в працях Б. Андерсона та Е. Хобсбаума і цілком відповідають конструктивістській концепції. Андерсон взагалі називає націю “уявною спільнотою”, яка формується шляхом уніфікації освіти, поширення єдиної мови, створення єдиної історії.

Отже, можна припустити, що нація створюється державою у власних інтересах як основа власної стабільності і запорука існування. Але чи є сучасна держава достатньо суверенною, незалежною і самостійною, щоб бути повноцінним середовищем для розвитку нації? Відповідь очевидна. В сучасному глобалізованому світі суверенітет держави - повнота влади всередині країни і незалежність у зовнішніх зносинах - поняття примарне.

Зовнішні прояви суверенітету обмежуються членством держав в міжнародних організаціях (глобальних світових і локальних), а внутрішні аспекти суверенітету держави детермінуються її борговими, енергетичними, ресурсними залежностями від зовнішніх гравців. Яскравий приклад – втручання Міжнародного валютного фонду у внутрішню соціально-політичну ситуацію України з пакетом жорстких вимог, як необхідних умов для отримання кредитів.

В політичній системі сучасної національної держави існує невідповідність реалій тим завданням, які держава покликана вирішувати. Принцип народного суверенітету, як визнання народу єдиним джерелом влади, є лише порожньою декларацією. Адже саме поняття демократії нівелюється перетворенням процедури формування представницьких органів влади в величезне шоу з непередбачуваними результатами. При цьому, кінцевий результат цього шоу, виборів, ніяк не впливає ані на державну політику, ані на становище “носія суверенітету”.

В політичній системі національної держави з’явилися нові сили, що мають власні усвідомлені потреби, суб’єктність, доступи до владних ресурсів, але не вписуються в структуру цієї системи. Це представники глобального бізнесу, що не ототожнюють себе і свої інтереси з інтересами держави походження. Їхня мета – змусити національну державу обслуговувати власні інтереси. Поява нових політичних гравців зумовлена глобалізаційними процесами, виникненням транснаціональних корпорацій і послабленням держав-націй.

Нова об’єктивна дійсність потребує свого осмислення і концептуалізації, яка вже з’являється в роботах сучасних політологів, соціологів, істориків. Французький дослідник Жак Атталі називає представників глобального бізнесу “новими кочівниками”, російський історик А. Фурсов визначає їх як “корпоратократію”. Відрив національного істеблішменту від власної країни досліджує К. Леш в своїй праці “Повстання еліт і зрада демократії”. Багато мислителів сходяться на думці, що існування держави-нації кінцеве, вона приречена на зникнення й переформатування у щось інше. Стосовно форматів нових політико-територіальних утворень думки різняться. Від виникнення “Світового уряду”, улюбленої теми конспірологів, до створення регіон-економік (Ж. Атталі) або держав-корпорацій. В будь-якому випадку, нація, як уявна спільнота, також зазнає суттєвих трансформацій.

Світ змінюється постійно, але існують періоди найбільш стрімких і докорінних змін. Це благодатний ґрунт для соціальних наук. Адже їх завдання – не тільки описувати процеси, що відбуваються, а створювати нові смисли, концепції і теорії, що в подальшому визначають обриси нового модерного суспільства.

Романок І. О. (м. Київ)
innaromanok@gmail.com

МАСОВА СВІДОМІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ: УКРАЇНА ПОМІЖ СХОДОМ ТА ЗАХОДОМ

У 1991 році український народ зробив перший великий крок у, як то здавалося, надійне та міцне незалежне майбутнє. Але замість омріяних роками самостійності та стабільності ми стали на хиткий місток між Сходом та Заходом, що зовсім скоро змусить нас зробити вибір. Актуальність моєї роботи полягає в тому, що я спробую дослідити зовнішньополітичні орієнтації народу України, бо саме зараз ми стоїмо на порозі вирішення 22-річного питання: «До якого берегу ми пристанемо – до Сходу чи Заходу?»

Багато українських політологів, як Роздольський Р.О, Крупницький Б. Д. та ін., присвячували свої роботи питанню місця України між Сходом та Заходом, та перспективи перебування її в тій чи іншій ланці світової політики. Варто сказати, що український історик і політолог Ярослав Пеленський у своїх роботах чітко висловлює своє негативне ставлення до можливого союзу Україна – Росія, до речі, підкріплене історичними фактами. Вчений вважає, що статус великодержавності Росії завжди змушуватиме її вирішувати свої проблеми за рахунок інших, в цьому випадку саме – України. Щодо союзу Україна – Європа. Про доволі добре ставлення українців до союзу з розвинутою Європою було зрозуміло ще у 1995 році, коли під час виступу Кучми Л. Д. в Берліні він сказав, що Україні не треба нікуди прямувати, вона була, є і буде там, де їй визначено історією та географією. Як відомо, Україна географічно близька до Європи і, як би там не було, українці є європейцями.

Крупницький Б. Д. в свою чергу говорив про те, що Україна запозичила від Заходу все необхідне: латинську культуру та греко-католицьку церкву. Виходячи з цього, науковець підсумовує, що Україна була історично завжди близькою до Європи. Росія ж тільки наближалася до неї у певні моменти своєї історії. Він схилився до того, що ритм українського історичного процесу пролягає через західно-східний курс і нагадує замкнуте коло, де Україна з геополітичної точки зору декілька разів у своїй історії виривалася до Заходу.

Як би там не було, всі наукові дослідники, що висловлюють свої думки щодо цього питання, це лиш одиниці у багатомільйонному народі України. То які ж їхні політичні погляди? У бік Сходу чи Заходу прямує більшість українців?

Досліджуючи це питання, я знайшла масу опитувань, головним питанням яких було Європа чи Росія? Переглянувши результати опитувань за різні роки, можна було скласти тенденцію, що з розвитком світу (за останні 22 роки світ стрімко розвивався), люди потроху почали схилитись на бік Європи. Нижче представлені дані соціологічної групи «Рейтинг» станом на

2012 рік. Аудиторія дослідження: населення України віком від 18 років і старші.

Згідно з результатами дослідження, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг», 52% опитаних українців підтримують приєднання України до Європейського Союзу. Не підтримують - 34%. Ще 14% - не визначились.

Варто зазначити, що протягом 2012 року кількість прихильників євроінтеграції є стабільною, що дещо менше, ніж у 2010-2011, проте більше, ніж у 2009 роках. Незважаючи на це, кількість «твердих» прихильників євроінтеграції зростає щороку: якщо у 2010-2011 роках однозначно підтримували вступ України до ЄС близько чверті українців, то у 2012 - щонайменше третина. Найбільшими прихильниками вступу України до ЄС є молодь - майже дві третини опитаних у віці 18-29 років підтримують ініціативу, а не підтримують лише чверть.

Знайти таке ж опитування на 2013 рік, у інформації масового споживання не вдалося, тому я провела деяке невелике власне опитування. Аудиторія дослідження: населення України віком від 18 років і старші. Кількість опитуваних 100 чоловік. У відсотковому співвідношенні «за» ЄС – 75%, «проти» - 21%, і 4% - «не визначились». Слід зазначити, що з 75 людей які відповіли «за», 54 молодь до 28 років, в той час як молоді яка відповіла «проти» з 21%, було лише 8 чоловік.

Виходячи з цих даних, можна зробити висновок, що в майбутньому більшість Українців все ж таки будуть підтримувати союз з Європою.

Як би там не було, а скоро доведеться вибирати. Головне, не помилитися, адже це, можна сказати, доленосне рішення, і помилятися тут не можна.

Підсумувавши вище поданий матеріал, можна сказати, що зовнішньополітична орієнтація українців прозора і зрозуміла. Кожен громадянин нашої країни, обере ту сторону, яка буде перспективнішою для України та для майбутнього нації.

Сидоренко Д.А.(м. Київ)

Sferol@yandex.ru

НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВА В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Сьогодні соціальний світ стає єдиним і взаємозалежним, водночас залишаючись роздробленим, ієрархічним, конфліктним та нерівним. В нашому сьогоденні все частіше зустрічається поняття “парадокс глобалізації” [1]. З однієї сторони, відчутно зростає взаємозалежність країн світу одна від одної і звідси – утворення поняття “стандартизація” національних культур, що об’єктивно відображає сутність глобальних трансформацій. З іншого - зростають культурні зміни та напрямки, які пов’язані з такими явищами, як етнічне та релігійне відродження, активний прояв і поширення процесів регіоналізації та локалізації. Щільна насиченість надзвичайно суперечливих

процесів глобального світу, стає викликом потенціалу національної держави, а також демократії та демократизації [1], [2].

Глобалізація переважно сприймається як невід’ємна частка сучасного розвитку всього світу, який вирізняється прискореним формуванням взаємодії країн і народів унаслідок посилення економічних, політичних, культурних та інших зв’язків між ними.

Новітній час історії - це доба становлення та розвитку постмодерних суспільств. Для країн євроатлантичного ареалу та Японії новітній час - це відрізок їх історії від кінця XIX до початку XXI ст.; для України і основної частини пострадянських і постсоціалістичних країн цей період історії в цілому починається від 80-х рр. XX ст.

Можна стверджувати що, Україна на шляху національного державотворення зазнає суттєві перепони. По-перше (на відміну від інших держав-республік колишнього СРСР), вона хоч має історичну спадщину національного суверенітету, але дається взнаки відсутність досвіду тривалого державотворення. По-друге, специфічне географічне положення України (між Європою та Азією) та статус своєрідної «буферної зони» змушує її врівноважувати свої зовнішньополітичні відносини згідно з принципом “багатовекторності”. Це повною мірою стосується її відносин із Європейським Союзом та Росією. По-третє, проблеми з формуванням спільної національної ідентичності суттєво гальмують демократичні тенденції.

Сьогодні в Україні особливо великого значення набуває розробка та формування такої зовнішньої політики, яка б сприяла успішному впровадженні внутрішніх економічних та політичних реформ, утворенню нової політичної культури суспільства, нової системи цінностей. Ефективна зовнішня політика держави сприяє широкій міжнародній політичній, економічній та моральній підтримці.

Важливою складовою частиною зовнішньополітичної діяльності України є розширення участі в діяльності міжнародних організацій. Наша держава проводить успішну роботу на активне співробітництво з ООН, яка була й залишається одним із гарантів суверенітету, територіальної цілісності та непорушності наших кордонів. Також в недалекому майбутньому Україна має всі можливості підписати Угоду про асоціацію з ЄС .

Україна як самостійна держава, що має потужний природний, економічний, культурний та інтелектуальний потенціал, може зробити значний внесок у розвиток світової цивілізації та забезпечення міжнародної безпеки, а також зайняти провідне місце серед країн, які приймають активну участь у становленні демократії та національної державності.

Список використаних джерел:

1. Інтернет – ресурс info-library.com
2. Інтернет – ресурс politics.ellib.org.ua

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ

Поліетнічний характер населення більшості країн світу зумовлює той факт, що одним з важливих завдань з боку держави стає процес налагодження міжетнічних взаємин з метою уникнення протиріч, конфліктів та непорозумінь між титульною нацією та представниками національних меншин. Наразі міжетнічні конфлікти стали невід'ємною частиною політичного функціонування багатьох держав світу, а їх наявність та спосіб регулювання свідчать про рівень політичної стабільності та ефективності функціонування апарату влади.

Як свідчать результати міжнародного експертного дослідження «Парламентарі світу про виклики сучасності», конфлікти на релігійному та міжетнічному підґрунті займають друге місце після тероризму у сформованому експертами списку глобальних проблем людства [4].

Найважливішою формою руху етносу є його переміщення у просторі — міграція. У демографії міграція визначається як процес переміщення людей через кордони певних територій зі зміною місця проживання на постійній або тимчасовій основі [2, с.99].

Актуальним наразі стає питання інтеграції міграційних спільнот у нове середовище, оскільки зростання їхньої кількості набуло глобальних масштабів. Однак даний процес ускладнюється тим, що антиміграційні установки та упередження породжують перепони для включення мігрантів у якісно нове середовище, нівелює їхню роль у перебігу важливих суспільних процесів.

За своєю природою міграція — неоднозначний феномен: з одного боку, вона є нормальним процесом, що демонструє добровільне переміщення людей, пов'язане з навчанням, зміною роботи, відпочинком тощо. З іншого, у більшості випадків вона відзначається вимушеністю в силу погіршення економічного становища країни, зростання політичної напруженості, зниження рівня соціального захисту тощо.

Міграції неминуче призводять і до змін у структурі населення. Зокрема, переважання серед мігрантів представників визначеної національності у разі територіальних переміщень демонструє помітну динаміку етнічного складу.

Внаслідок появи міграційних спільнот з відмінними традиціями частішими стають випадки виникнення проблем етнополітичного характеру, порушення міжетнічної взаємодії. Однією з умов безпечного функціонування національної держави є максимально повна та успішна асиміляція мігрантів, які відрізняються від автохтонних жителів ментальністю, культурними та конфесійними особливостями.

Регіони, що відзначаються високим рівнем міграції населення, традиційно залишаються найбільш конфліктогенними. Найпоширенішою тому причиною є нівелювання переселенцями історично сформованих особливостей проживання автохтонів, їхніх традицій та соціокультурної дійсності. Тим самим вони нерідко викликають до себе негативне ставлення корінних жителів, що підкріплюється відповідними етнічними стереотипами — стійкими, узагальненими, емоційно

насиченими уявленнями про представників іншого етносу, сформованих протягом тривалого періоду часу та навіюваних культурою, звичаями, традиціями тощо [3, с. 60].

Їхнє поширення активізує дискримінаційні прояви по відношенню до новоутворених міграційних спільнот у сфері забезпечення основних прав людини і громадянина.

Утворення етнічних діаспор на території проживання певного етносу досить часто призводить до сприйняття цієї ситуації як очевидної загрози для їхньої етнічної ідентичності та втрати культурної самобутності.

Радянський історик та етнограф Ю.Бромлей, проаналізувавши особливості життєдіяльності багатьох етносів, дійшов думки про те, що чинником, який найбільше впливає на розщеплення етносу, є мікроміграції – переміщення невеликих груп, в ході яких втрачаються не лише менш важливі елементи і особливості етнічної спільноти, але і суттєві риси, спричинюючи втрату великого пласту матеріальної культури, зміну економічних зв'язків та суспільного середовища [1].

Визначальними причинами виникнення міжетнічних конфліктів є механізми історичної пам'яті та вже згадані етнічні стереотипи, які нерідко стають підставою для виникнення ворожого, негативного, відчуженого ставлення, панування атмосфери ворожості та підозрливості.

Згадані тенденції можуть виступати суттєвою перешкодою для формування єдинокраїнової політичної нації та спільної національної ідентичності населення.

Список використаних джерел:

1. Бромлей Ю. К вопросу о сущности этноса [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://scepsis.net/library/id_836.html
2. Дорошенко Л.С. Демографія: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. — К.: МАУП, 2005. - 112 С.
3. [Львовичкіна А. М. Етнопсихологія: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2002. — 144 с.](#)
4. Проблема попередження проявів дискримінації, ксенофобії та расизму щодо представників новітніх міграційних спільнот". Аналітична записка [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1173/>

Слушаєнко В.Є. (м.Київ)

МАСОВА СВІДОМІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ: УКРАЇНА ПОМІЖ СХОДОМ І ЗАХОДОМ

Низка подій, що відбулися протягом 2013 року, заяви українського керівництва, зміна у відносинах з Росією та світовою спільнотою свідчать, що Україна обрала євроінтеграційну стратегію. І поки що чітко просувається цим шляхом. Аналітики звертають увагу на єдність влади і трьох

опозиційних фракцій у Верховній Раді при ухваленні відповідних законопроектів.

Європейський вибір України негативно позначиться на перспективах розвитку так званого Митного союзу, який, на думку більшості вітчизняних експертів, є геополітичним проектом з фактичного відтворення СРСР. Кремль не шкодує коштів на проведення пропагандистських кампаній на користь вступу України до МС. Робиться це через російські ЗМІ, що працюють в українському інформаційному просторі, а головна мета – формування негативного ставлення до євроінтеграції у наших співвітчизників. В Україні опір євроінтеграції здійснюють деякі політичні сили та окремі громадські організації проросійської орієнтації.

Характерно, що і прибічники європейського вибору нашої держави, і його противники посилаються на підтримку більшості дорослого населення. Як же насправді ставиться пересічний українець до підписання Асоціації з ЄС та перспектив вступу до Євросоюзу? Певну відповідь на це питання дають дослідження вітчизняних соціологів, що були проведені у серпні-вересні 2013 року. За результатами опитування кампанії Research & Branding Group 45% респондентів підтримують інтеграцію України до Європейського Союзу, а 36% - до Митного союзу Єдиного економічного простору. При цьому 19% опитаних не змогли відповісти на питання, яке інтеграційне об'єднання вони б обрали. А от відповіді на питання, чи необхідно підписувати угоду про Асоціацію з Євросоюзом розподілилися наступним чином: в цілому «так» – 49%, в цілому «ні» - 31%. Не змогли відповісти – 20% опитаних.

Згідно з даними Київського міжнародного інституту соціології 40,5% респондентів проголосували б на референдумі за вступ до ЄС, в той час, як за вступ до МС віддали б свої голоси 35%. Водночас 13,4% респондентів не змогли відповісти на поставлене запитання, 11% відмовилися відповісти. А 10% взагалі не брали б участі у такому референдумі.

Опитування КМІС ще раз підтвердило, що прихильники вступу до Митного союзу у Західно-му і Центральному регіонах – 73% проти 13% та 45% проти 25%. А от у Південному і Східному регіонах прихильники вступу до Митного Союзу переважають прихильників вступу до Євросоюзу – 46% проти 26% та 57% проти 18%. Відносно невелика підтримка курсу на євроінтеграцію населенням південно-східних областей можна пояснити, окрім інших причин, інтенсивною антизахідною пропагандою електронних ЗМІ сусідньої держави, що заволоділи інформаційним простором Сходу і Півдня України.

Проте, за роки незалежності були періоди, коли наші співгромадяни ставились до Євросоюзу значно прихильніше. Про це свідчать результати загальноукраїнських опитувань громадської думки, здійснених Інститутом соціології НАН України за участі Фонду «Демократичні ініціативи» та компанії Социс. На запитання «Як ви ставитесь до вступу України в Європейський Союз?» відповіді розподілилися наступним чином:

2000 р.	2001 р.	
Позитивно	56%	56%
Важко від повісти	34%	36%
Негативно	10%	8%
Не відповіли	0%	0%

Суттєве зменшення кількості прихильників вступу України до ЄС за останнє десятиліття має доволі просте пояснення. Головною причиною зростання антизахідних, антиєвропейських настроїв у значній кількості наших співгромадян (особливо на Півдні і Сході) стали: 1) недоліки інформаційної політики української влади у 2005-2010 рр. 2) домінування друкованих і, особливо, електронних мас-медіа Росії на південно-східних теренах України. А основною метою їхньої пропагандистської діяльності є збільшення серед українських громадян прибічників північно-східного вектору зовнішньої політики нашої держави. І, відповідно, максимальне зменшення симпатиків західного, європейського.

*Сполович Р.Ю. (м.Київ)
rspolovych@gmail.com*

МАСОВА СВІДОМІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ: УКРАЇНА МІЖ СХОДОМ ТА ЗАХОДОМ

На сьогоднішній день гостро постає питання визначення зовнішньої орієнтації України, де вектор діяльності балансує між Сходом та Заходом. В Україні ведеться боротьба, як на загальнодержавному рівні, так і в свідомості її громадян, щодо майбутньої долі, чи у складі Євросоюзу, чи Митного союзу (далі ЄС та МС). На нашу думку, це один із визначальних моментів історії українського державотворення після проголошення незалежності та вступу у СОТ. В такому контексті актуалізується питання ролі масової свідомості громадян в процесах побудови зовнішньополітичних орієнтирів країни. Адже в більшій мірі саме на населенні відображаються економічний стан країни, політичні преференції влади, а соціальна захищеність населення виступає одним із критеріїв розвиненості країни. І навпаки не можна нівелювати роль громадянських ініціатив в межах здійснення державної політики.

Українці належать до східнослов'янської мовної гілки, куди також відносять російський та білоруський народи, етнічними територіями яких є Східна та Центральна частини Європи. На нашу думку, спільна історія та мовна спорідненість формує у народі відчуття близькості зі своїми сусідами. І цей факт, в тому числі, на рівні ментальності, в деякій мірі, впливає на формування орієнтирів внутрішньо- та зовнішньополітичних поглядів українського народу.

З давніх часів, споріднені нації та держави-сусіди об'єднувались для спільних цілей, зокрема, розвитку економіки, створення союзів проти інших

держав, покращення демографічних показників, фінансової та матеріальної допомоги. Так само і для України тісне співробітництво з сусідами є важливим аспектом її зовнішньополітичної діяльності. Одним з основних партнерів України є Росія. Цей «державний симбіоз» формується на тлі спільної багатовікової історії, що мала, як «світлі», так і «темні» сторінки. А також через тісне взаємопроникнення економічних систем Росії і України за часів Радянського Союзу.

З іншого боку, спираючись на факт географічного розташування нашої держави, Україна є центром Європи. Вона займає дуже вигідне положення як з географічної, так і з економічної точки зору, оскільки через неї проходять важливі торгові шляхи, які з'єднують Схід та Захід, а також вона має чудовий помірний клімат та родючі землі. Саме тому України має чималий потенціал та капітал (в термінах П.Бурд'є) щодо розвитку державності та економічного зростання.

В цьому контексті актуалізується третя позиція зовнішньої політики України, а саме деякій «нейтралітет», що передбачає унезалежнення України від зовнішніх пріоритетів та орієнтація на самобутній розвиток на кшталт «Швейцарії» між Сходом та Заходом. Проте ця позиція має шерег переваг та недоліків. Серед переваг, на нашу думку, в контексті дослідження масової свідомості українського населення, потрібно відмітити наступне. Така позиція зовнішньополітичного «нейтралітету» може біти пророщена на ґрунті особливостей менталітету українців, який на думку професора А.Карася має нігілістичні та анархічні риси.

Звертаючись до реалій зовнішньополітичних орієнтирів, розглянемо економічний вектор України, на прикладі баталії ЄС та МС. Одним з варіантів, що розглядається частиною українських політиків, з теоретичної точки зору, є все ж орієнтація України на Схід, на встановлення дружніх взаємовідносин з МС та побудова «Єдиного Слов'янського Об'єднання». У України багато спільного з такими державами як Росія та Білорусія. До того ж Росія є дієвим економічним партнером і постачальником ресурсів для України. А етнічний склад населення України ще раз підкреслює нашу «слов'янську» єдність. Ось як з цього приводу висловлюється один з український нардепів: «Ми самі повинні будувати Європу в Україні, починаючи зі свого дому, двору і під'їзду. Країні належить пройти нелегкий шлях, але в перспективі це дозволить створити нові робочі місця і вийти на новий рівень міжнародного співробітництва».

Проте в українському політикумі та політологічному дискурсі існує й інша точка зору. З давніх часів Росія прагнула забрати Крим, розширити свій вихід до Чорного моря, переглянути спільні кордони у свою користь та й взагалі приєднати до себе Україну. А в останні роки взаємовідносини України та Росії взагалі погіршились. Антиподом цієї ситуація є орієнтація України на Захід, так чи інакше вектор на ЄС. Цей хід є стратегічним не тільки в економічному, а й в політичному аспекті. Під щитом ЄС Україна зможе врегулювати відносини зі східними державами, а сам факт інтеграції з ЄС

змусить Україну вийти на нові стандарти ринку праці, виробництва, торгівлі, а також покращити її соціально-культурний рівень.

Причому потрібно зазначити, що західні орієнтири зовнішньополітичної діяльності України органічно впишуться в контекст масової свідомості громадян України. Спираючись на дослідження М.Грушевського, М.Костомарова та інших зазначимо, що однією з рис менталітету українців є індивідуалізм з українською специфікою. І не дивлячись на суттєві зауваження І.Старовойта, це може стати основою легітимної зовнішньополітичної орієнтації України.

Суська О.О.(м.Київ)

susskaya@bigmir.net

МОДЕРНІСТЬ ЯК ОДНА З «НАЙБУРХЛИВІШИХ» ФОРМ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ ТА ЇЇ ВІДОБРАЖЕННЯ СВІДОМІСТЮ «МЕДІАОСОБИСТОСТІ»

Відомий вислів З.Баумана, використаний нами в назві, свідчить про остаточність потреб впорядкування, адже саме модерності притаманна «органічна нездатність» забезпечити систему, яка б працювала. «Порядок і свобода разом метнулися вперед, щоб стати двома полюсами, між якими розвивається сюжет модерного існування...»[1,с.208]. В сучасному становищі в Україні спостерігається не тільки пошук «порядку і свободи», але й, насамперед, спроби атакувати масову свідомість з боку її нездатності адекватно відзеркалювати сучасні актуальні процеси.

Вже давно став афоризмом вислів Н.Лумана, що тільки свідомість може викликати комунікацію, яка сумісна з аутопойезисом та операційною замкненістю соціальної системи [2, с. 135].

У соціальній системі (так само, як і в психічній) те, що не усвідомлено, бачиться зовнішнім стосовно до системи, виступає «причиною» дії іншого, в той час, коли те, що нами усвідомлено, знаходиться всередині самої системи у вигляді «мотивації» нашої дії. Події, що сприймаються та відбиваються масовою свідомістю, сприймаються індивідуальною свідомістю лише як значення. Аналогічно, в соціальній системі значення є різницею між комунікацією в межах системи та «шумом» із-зовні. Якщо елементами індивідуальної свідомості стають концептуальні уявлення, то елементами соціальної системи значень – комунікації. Еволюція соціальних систем за Н.Луманом – це не процес, а набір процесів, виконуючих три функції: варіація, відбір та стабілізація. Основна властивість сучасного суспільства – системна диференціація: сегментарна та стратифікаційна, «реплікація» в межах системи різниці між системою та зовнішнім середовищем.

«Модернізація» світу ілюзій використовуючи звичні для західного бізнесу та «їхнього» способу життя засоби – в т.ч. через «підміну» мовних ресурсів рідної мови – створюють певні маніпулятивні моделі (симулякри), що «наближають» (як іноді здається) до «їхнього» світу, однак, це нічого не

змінює в реальному житті віртуально залежної особи. Устримління до відчуття себе «публічною людиною» спричиняє до віртуальної «прив'язки» приватного життя (через інструменти мереж) до ілюзорного існування в мережі. Зрозуміло, що ілюзій «стати як вони» практично вже немає, є інше: невпевненість у завтрашньому дні і бажання бути схожими на тих, у кого (як нам здається) ця впевненість є.

Сучасна масова свідомість постійно долає вже звичну для неї опозицію віри й «невіри», а також самоідентифікації з міфом та його критикою, помічену Б.Гройсом ще два десятиліття тому. Термін «машина бажання», запропонований Делезом і Гваттарі й влучно переосмислений Бартом, який пояснює, що підсвідомість не ставить проблем значення, воно ставить тільки проблеми використання. «Делез і Гваттарі вважають, що раз і назавжди скінчили із усіяким “суб’єктом”, усіякою “свідомістю” та усіякою міфологією – насправді ж вони лише знову й знову відкривають дорогу «інженерам людських душ», дизайнерам підсвідомого, технологам бажання, соціальним магам і алхімікам»[2,с.147], слушно підкреслює Б.Гройс, доводячи, що спроби завершити історію в «постмодерні» тільки продовжують її. Вочевидь, «просвітництво» критиків і науковців звужується до спроб деміфологізації, й будучи представленим публіці в такому вигляді, саме по собі є утопічним і міфологічним. Не можна одночасно й створювати утопію, й знищувати її, формувати масову свідомість й розвінчувати її кумирів.

Атрибутивність свідомості сучасної «медіаособистості» [4] є свідченням того, що вона є жертвою мультимедіальної тотальності сучасного світу «гіперреальності» (термін Ж.Бодрійяра). Єдине що залишається поки що «поза грою», це інтерперсональні комунікативні практики, які дещо звужені та віртуалізовані, але все ще зберігають автентичність, «відчуття» особисті. *Основна модель* бачення проблеми: особливе значення для медіакомунікації в сучасному світі має **мета** інтерперсональних стосунків і вплив детермінант міжкультурної комунікативної взаємодії, діалогічність яких виходить з рівноправності доступу («усі ми різні, але ми рівні»). Кожна медіаспільнота (аудиторія) володіє власним набором специфічних запитів, й, при цьому, рівноцінних рішень в сфері інформаційного обміну, що стає ключем до вирішення найбільш ґрунтовних проблем людського існування через утворення медіа-спільнот, унікальних самоцінних систем комунікативної взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Бауман З. У пошуках центру, що тримає / Зигмунт Бауман // Глобальні модерності. За ред. М.Фезерстоуна, С.Леша та Р.Робертсона; Пер. з англ. Тараса Цимбала. - К: Ніка-Центр, 2008. – С.201-220.
2. Гройс Б. Искусство утопии. М.: Изд-во «Художественный журнал», 2003. – 319 с.
3. Луман Н. Глобализация мирового сообщества: как следует системно понимать современное общество / Никлас Луман. [Пер. с англ..

Т.В.Клиппенштейн] // Социология на пороге XXI века. – М.: РУСАКИ, 1999. – С. 128-143.

4. Сусская О. Межкультурная коммуникация в информационном обществе.– Saarbrucken: LAP LAMBERT Academic Publishing, AV Akademikerverlag GmbH &Co. KG, 2013. – 164 с.

Сухова Х. (м. Київ)

khrystyna.sukhova@gmail.com

ІМІДЖ ЄС В УКРАЇНСЬКОМУ ГРОМАДСЬКОМУ ДИСКУРСІ

Впродовж тривалого часу на громадському рівні ведеться активна дискусія стосовно образу Європейського Союзу, його позитивних та негативних характеристик, і, як наслідок – вірогідності вступу України до цього об'єднання.

Особливий інтерес представляють зміни в ставленні до ЄС у двох акторів громадського дискурсу: широкій громадськості (під цим терміном я маю на увазі все населення України) та специфічній громадськості (до даної групи входять лідери громадської думки, опосередковано пов'язані з політикою, та експерти у сфері ЄС).

У 2000 та 2001 роках за вступ до ЄС виступало 56% українського населення, тоді як частка тих, хто не схвалював інтеграцію була зовсім незначною – 10% та 8% відповідно⁹. Протягом 2002-2007 років ставлення до Європейського Союзу сильно коливалося. Так, за даними центру Разумкова, готовність вступу до ЄС починаючи з 2002 року поступово падала, поки не досягла свого найнижчого рівня (40,1 %) у 2005 році, після чого ставлення до ЄС почало поступово покращуватися, і у 2007 році вже складало 54,2 %¹⁰. Ситуація суттєво погіршилася у 2008 р. За даними Опитування громадської думки в Україні 2008 р., ідею приєднання до ЄС підтримували всього 41% українського населення, а чіткої позиції щодо цього питання не мали 31% (чого не траплялося протягом усіх попередніх років)¹¹.

Американське дослідження чи не вперше склало чітко визначені компоненти позитивного іміджу ЄС в Україні. У 2008 р. вони були наступними (перелік починається від найважливішого): високі життєві стандарти, економічний розвиток, політична стабільність та високий рівень демократії. Отже, імідж Європейського Союзу значною частиною українського населення сприймався як апріорі позитивний, не зважаючи на

⁹ Українське суспільство 1994-2001. Результати опитування громадської думки. – К.: МІА-“Подія”. – 2001. – с. 47

¹⁰ Соціологічне опитування. Чи потрібно Україні вступати до Європейського Союзу? (динаміка, 2002-

2008). - Центр Разумкова. - http://www.uceps.org/ukr/poll.php?poll_id=387

¹¹ Public Opinion in Ukraine 2008. Findings From An IFES Survey. – International Foundation for Electoral

Systems. - <http://www.ifes.org/files/UkrainePresentation.pdf> - с. 29

факти поточної політики. Подібним чином події розвивалися і у 2009-2010 р. До складових позитивного іміджу ЄС у 2010 р. належали: верховенство права, демократія, права людини, індивідуальна свобода, мир і безпека. Підсумовуючи, можна сказати, що станом на 2010 р. 46% українців вважали імідж ЄС позитивним, а 5 % - негативним¹².

Надалі прихильність до ЄС серед українського населення продовжувала рости. Порівняльне дослідження показало, що приблизно 50% українців підтримували євроінтеграційні процеси у 2012 році, однак вже через рік (у 2013) цей показник знизився на 2 %¹³. Українці розглядали приєднання до ЄС як можливість підвищити власний економічний добробут, розвинути демократичні інститути та набути свободу пересування. Отже, впродовж останніх десяти років в межах широкої громадськості імідж ЄС був позитивний, за винятком незначних коливань.

Дослідження точок зору лідерів суспільної думки стосовно іміджу ЄС показало, що Європейський Союз наразі сприймається як «пес – дбайливий захисник»¹⁴. Дана метафора свідчить про те, що ЄС розглядається лідерами громадської думки як важливий стратегічний партнер, в інтереси якого входить прямо впливати на забезпечення миру та стабільності у даному регіоні. Лідери громадської думки надають перевагу таким позитивним складовим іміджу ЄС як влада закону/транспарентність, чесність, самовираження, свобода особистості, демократія та права людини.

Останньою категорією акторів громадського дискурсу, яку я аналізую у даній роботі, є експерти у сфері ЄС. Серед науковців, які займаються даною проблематикою в Україні імідж ЄС є більш ніж позитивним¹⁵. Всі вони визнають, що Європейський Союз для України - це важливий стратегічний партнер. Саме тому на даному рівні громадський дискурс сконцентрований не на іміджі як такому та його компонентах, а на його впливі на майбутній розвиток українсько-європейських відносин. Крім того, як свідчить опитування, проведене у 2010 р. серед групи експертів, незважаючи на позитивний імідж Європи в Україні, вони не вірять в швидке покращення стосунків між Україною та ЄС.

Таким чином, можна зробити висновок, що в Україні побутує позитивне ставлення до Європейського Союзу, він асоціюється із економічним процвітанням, захистом прав та свобод людини, демократією, прозорістю, миром та безпекою. Дана позиція домінує в громадському дискурсі вже протягом десяти років.

¹² Country report on the opinion poll 1, Ukraine. - Opinion Polling and Research in the ENPI Countries and Territories, (OPPOT). - 17 March 2010.

http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/virtual_library/ukraine_bls_final_en.pdf – с. 4

¹³ На роздоріжжі або інтеграційні ребуси. (2013) Соціологічна група «Рейтинг», квітень 2013. - http://ratinggroup.com.ua/upload/files/RG_Ukraine_Vektor_042013_pres.pdf

¹⁴ Україна. Сприйняття ЄС у сусідніх країнах-партнерах. – ЄСІП. – 2010р. - [http://www.enpi-info.eu/files/interview/a110070_ENPI_Ukraine\(EUprcpts\)EAST\(UA\).v.4.pdf](http://www.enpi-info.eu/files/interview/a110070_ENPI_Ukraine(EUprcpts)EAST(UA).v.4.pdf) – с. 1

¹⁵ Конференція «Нова зовнішня політика України. Підсумки року». – Міжнародний Центр Перспективних досліджень. – 1 листопада 2010. - <http://www.icps.com.ua/news/6066.html>

Федірко І.П., (м. Київ)
**ПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ
СУСПІЛЬСТВА**

Як складова політичної культури, політичні орієнтації – це певні уявлення суб'єктів політики про політичну систему суспільства, цілі і завдання політичних партій, механізми здійснення політичної влади в суспільстві. Політичні орієнтації є важливим критерієм політичного розвитку громадян і їх об'єднань, дієвими суб'єктивними індикаторами ставлення до політичних подій та існуючих політичних відносин, які обумовлюють участь людини в політичному житті суспільства.

Зміст і характер домінуючих у суспільстві політичних орієнтацій впливає на стабільність політичної системи суспільства і легітимність влади, підтримку запропонованих програм розвитку суспільства. Політичні орієнтації формуються на основі індивідуального життєвого досвіду під впливом як безпосереднього оточення, так і існуючої в суспільстві системи політичних відносин, а також участі людини в різноманітних видах політичної діяльності.

У сучасній вітчизняній літературі політична модернізація характеризується як процес трансформації суспільства, який супроводжується формуванням політичних інститутів, соціальною мобілізацією та розширенням політичної участі, поширенням демократичних цінностей і норм, властивим розвиненим країнам, у країнах менш розвинених. [Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П.Горбатенко; За ред. Ю.С.Шемшученка, В.Д.Бабкіна, В.П.Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. с. 365.]

Незважаючи на різноманітність концепцій і підходів до вирішення проблем політичної модернізації суспільства, більшість дослідників до основних завдань відносять: розвиток ринкової моделі економіки; подолання авторитаризму й утвердження демократії в політичному житті суспільства; забезпечення відкритості функціонування соціальної структури суспільства й соціальної держави; розвиток адаптаційних можливостей політичної системи суспільства; ефективне функціонування місцевого самоврядування; забезпечення прав і свобод людини.

Перед країнами, що прагнуть здійснити політичну модернізацію, виникають й інші складні проблеми, пов'язані насамперед з історичними і соціальними умовами, цілями і завданнями визначених змін.

З розпадом системи соціалістичних країн наприкінці 80–90-х років ХХ ст. особливість їхньої політичної модернізації, пов'язана з потребою радикальних змін в усіх сферах суспільного життя.

Особливість формування політичної свідомості і політичної культури в суспільствах перехідного типу (від одної моделі розвитку до іншої) пов'язана зі змінами як об'єктивних умов, так і соціальних пріоритетів, цінностей та орієнтацій. Трансформування світоглядних орієнтацій тривалий час перебуває у стані амбівалентності (поєднання протилежних, суперечливих тенденцій),

руйнування попередніх світоглядних стереотипів і формування нової або реконструкції існуючої системи цінностей. За цих умов значно ускладнюється орієнтація громадян у політичному житті суспільства, у визначанні індивідуальних позицій до тих чи інших суспільних процесів. Дослідження показують, що сприймання нових соціальних цінностей залежить від багатьох чинників, серед яких вік, освіта, матеріальний стан, досвід соціально-політичної діяльності тощо.

Зміст процесу формування політичної свідомості й політичних орієнтацій громадян у сучасному українському суспільстві пов'язаний з складними питаннями реформування і трансформації суспільного життя. Тут акумулювалися попередні уявлення і політичні цінності зі своїми орієнтаціями на етатизм, пасивність, індиферентність та інерційність з

сучасними суперечливими уявленнями про демократію, ринкові відносини, соціальний захист. Серед найбільш загальних характеристик політичної свідомості громадян сучасного українського суспільства дослідники відзначають амбівалентність (двоїстість, протилежність політичних цінностей), збереження певних стереотипів тоталітарної свідомості, недостатнє розуміння і сприйняття основних принципів демократії, невизначеність з питань соціально-політичного розвитку суспільства значної частини громадян тощо. До того ж суперечливий процес реформ, кризові явища суспільно-економічного життя значно ускладнюють процеси політичної соціалізації.

Громадська думка щодо державно-політичного устрою нашої держави тривалий час залишалася невизначеною, а значна частина опитаних відзначає свою некомпетентність у вирішенні важливих питань політичного життя суспільства.

За результатами досліджень науковців Інституту соціології НАН України у визначенні шляхів розвитку України орієнтації респондентів у 2012 році визначились таким чином: 14,5% першочерговим вважали розширення зв'язків в рамках СНД, 16,5% – з розвиненими країнами Заходу, 11,3% – переважно з Росією, 22,2% пріоритетним вважало опиратись на власні ресурси. [Стегній О. Геополітичні пріоритети України: моніторинг громадської думки Українське суспільство 1992–2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг./ За ред. д. ек. н. В.Ворони, д. соц. н. М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2012. с. 12].

У суспільстві склалося дуже критичне ставлення до вітчизняних політиків. Так, за результатами дослідження Українського Центру економічних і політичних досліджень імені О. Разумкова рівень довіри наших людей політикам є найнижчим серед представників різних професій. Отже, таке ставлення громадян України до діяльності вітчизняних політиків свідчить про втрату легітимності політиків як представників суспільних інтересів.

Складною залишається партійно-політична орієнтація громадян. У цій сфері відбуваються певні трансформаційні зрушення, але вони ще далекі від сприятливого стану для ефективного реформування суспільства. Про стан

сучасних політичних орієнтацій громадян України можна зробити певні висновки за результатами досліджень. Відповідно до традиційної системи координат у спектрі “правий – лівий” відповіді респондентів розподілились у минулому році таким чином: до центристів себе віднесли 14,7 %, до лівої частини спектру 20,0 %, до правої – 13,0 %, а 53,0 % опитаних залишились неіндифікованими. [Ручка А. Політико-ідеологічна самоідентифікація населення сучасної України. // Українське суспільство 1992–2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг./ За ред. д. ек. н. В.Ворони, д. соц. н. М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2012. с. 35].

Проголошення суверенітету й незалежності України, демократичного шляху розвитку зумовило потребу модернізації політичної культури громадян. Зміст цих процесів пов’язаний з відродженням традиційних українських національних цінностей, з розбудовою української суверенної держави, зі спрямуванням її діяльності на забезпечення прав і свобод громадян.

Отже, політичні орієнтації є важливими чинниками життєдіяльності суспільства і громадянина. Виконуючи важливі функції, вони значно мірою впливають на політичне життя суспільства. Успішне вирішення державотворчих завдань в Україні неможливе без трансформування політичної свідомості і формування адекватних політичних орієнтацій громадян, політичної поінформованості та компетентності, набуття багатого політичного досвіду і демократичної політичної культури.

Шаповалова А.И. (г. Киев)

alexandra.shapovalova@gmail.com

ВЛИЯНИЕ МЕЖДУНАРОДНОЙ СРЕДЫ НА МОДЕРНИЗАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В СЛАВЯНСКОЙ ЕВРОПЕ

Первичная модернизация в странах Западной Европы происходила в контексте перехода от универсалистской к партикуляристской модели организации международной системы. Пик этого процесса пришёлся на вторую половину XIX столетия, когда окончательно завершилось формирование сообщества централизованных суверенных национальных государств.

Однако, в восточной части европейского континента в это же время разворачивались обратные процессы – консолидация русских земель в рамках Московского царства, а затем и Российской империи, и становление особого, славянского / русского универсализма, способного преодолеть партикуляризм национального самоопределения в окраинах империи. Именно усиление универсальных русских идейных основ создало предпосылки для радикального ускорения модернизационных процессов в пространстве Славянской Европы.

Тогда же сформировались и основные параметры славянской модернизации: 1) наличие осознанного государственного интереса и

политической воли к внедрению культуры и практики модерна; 2) целенаправленный «импульс сверху», то есть последовательное стимулирование модернизационных процессов со стороны правящей верхушки; 3) становление модернизационного класса – социальной прослойки, выступающей носителем культуры модерна и основным локомотивом её распространения; 4) наличие внешнего импульса, способного мобилизовать общество на кардинальные преобразования в своём укладе.

Международная среда Российской империи во многом способствовала такой модернизации, но, правда, методом «от противного». Интенсивная военно-политическая конкуренция, наличие множества стратегических угроз, а главное стремление утвердить свой статус великой державы и полноправного участника европейского концерта сформировали мощный внешний импульс, подтверждающий необходимость в продвижении модернизационных процессов.

В советские времена была сделана новая попытка стимулировать модернизацию на основе универсальной идеологической платформы, но уже не славянской, а социалистической. Помимо этого, советская модернизация отличалась от русской двумя ключевыми особенностями. Во-первых, существенной ограниченностью модернизационного класса, в роли которого выступала преимущественно техническая интеллигенция и которая, в отличие от аристократии во времена империи, не обладала возможностями для распространения культуры модерна в общественном масштабе.

А во-вторых, советская модернизация производилась в качественно отличной международной среде, в которой статус СССР как полноправного участника международного сообщества был закреплён в рамках глобальных институтов, а достижение лидерских позиций, равно как и нейтрализация стратегических угроз, зависели исключительно от военного потенциала страны. Поэтому у советской номенклатуры, кроме гонки вооружений, не было иных существенных стимулов для продвижения модернизационных процессов. Как следствие, произошла ощутимая стагнация общественного развития, которая, в свою очередь, подорвала и дискредитировала универсальность идеологической платформы социализма.

Распад СССР ознаменовал для Славянской Европы резкий фрустрационный переход к политическому партикуляризму в рамках независимых национальных государств. И хотя эти государства остро нуждались и на словах стремились к продвижению на пути модернизации, партикуляристская национальная идеология не стала платформой для формирования модернизационного класса и внедрения культуры модерна. В то же время, возврат к славянскому универсализму также не произошёл, поскольку кризис социалистической идеологии сформировал в этих обществах устойчивое неприятие универсалистской логики как таковой.

Параллельно с этим, в западной части континента под влиянием интеграционной динамики сформировались зачатки европейского универсализма, сочетающего достижения модернизации с демократической идеологией. В таких условиях, внешний модернизационный импульс,

исходящий от сложившейся международной среды, заключается в принятии европейского универсализма как единственной приемлемой политической платформы для модернизации.

В результате, для стран Славянской Европы возникают два существенных противоречия: во-первых, между европейским и славянским универсализмом, а во-вторых, между любым вариантом универсалистской идеологии и преобладающими партикуляристскими политическими рамками общественных процессов. Решение этих противоречий зависит, с одной стороны, от готовности местных элит ограничить партикуляризм ради модернизации, а с другой, от готовности внешних европейских структур признать оптимальность для данного пространства базовых параметров модернизации, сформированных славянским / русским универсализмом.

*Шкрбець С.М., Шкрбець М.С. (Харків)
ohitika@mail.ru*

ЕТНІЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ПОЛЬСЬКОЇ ТА УГОРСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ ТА СХІДНІЙ ЄВРОПІ

Актуальність дослідження процесу етнічної ідентифікації в сучасній Україні викликана важливістю формування єдиної національної ідентичності для консолідації суспільства, становлення громадянського суспільства, і як наслідок – успішної модернізації та стабільного демократичного розвитку держави. При цьому аналіз особливостей ідентичності національних меншин є дуже корисним для розуміння взаємодії різних типів ідентичностей в умовах сучасної України, їх формування і зміни.

Метою нашого дослідження є визначення особливостей етнічної ідентичності національних меншин у сучасній Україні у порівнянні з іншими територіями мешкання цих меншин, що дасть можливість визначити загальне і особливе у процесі та результатах їхньої етнічної самоідентифікації. Під етнічною ідентичністю ми розуміємо усвідомлення людиною своєї належності до певної етнічної групи, що має спільну мову, культуру тощо [1].

У дослідженні ми спираємося на результати міжнародного дослідницького проекту ENRI-East «Взаємодія європейських, національних та регіональних ідентичностей: нації між державами вздовж нових східних кордонів Європейського Союзу», що втілювався протягом 2008-2011 років та охоплював нації і етнічні групи обабіч нового східного кордону ЄС. В Україні реалізація проекту здійснювалася соціологами ХНУ імені В.Н.Каразіна та Східноукраїнського фонду соціальних досліджень (м.Харків). З-поміж досліджених методом масового опитування меншин ми розглянемо поляків та угорців, що мешкають в Україні, та взятих для порівняння поляків з Білорусі і Литви й угорців зі Словаччини.

Для визначення диференційних чинників етнічної ідентичності опитаним полякам та угорцям було запропоновано оцінити, які з перерахованих чинників *характеризують справжнього поляка або угорця.*

Відповіді показали, що головними чинниками для українських поляків є *самоідентифікація* («почувати себе поляком» – 96% опитаних, які дали відповідь на запитання) та *пращури* («мати прашурів-поляків» - 96%), тоді як для українських угорців головною є *мова* («розмовляти угорською мовою» - 98%). Чинник *самоідентифікації* зберігає своє значення (знаходиться на першому або другому місці) для всіх досліджуваних груп, *мова* також знаходиться на 1-2 місцях для всіх груп за винятком поляків Білорусі та України. Це може відображати вищий рівень мовної асиміляції поляків у суспільствах з переважанням слов'янських мов, близьких до польської.

Одним із головних завдань у нашому дослідженні етнічної ідентичності меншин було визначення її співвідношення з громадянською ідентичністю. Саме єдина громадянська ідентичність, що перевищує за значущістю усі інші типи ідентичності, має бути базою для консолідації різних груп населення. Матеріали розглянутого нами дослідження дозволяють охарактеризувати такі показники етнічної та громадянської ідентичності, як їх центральність і валентність. Під центральністю ідентичності ми розуміємо її місце серед інших ідентичностей, під валентністю – емоційне ставлення до групи своєї належності, що може бути як позитивним, так і негативним [2].

Аналізуючи центральність етнічної і громадянської ідентичностей за результатами проекту ENRI-East, можна зробити висновок, що даний показник більшою мірою залежить від особливостей меншини, ніж від країни, у якій мешкають її представники. Опитані у Україні та Словаччині угорці однаково вважають *найбільш близькою для себе свою етнічну меншину* (відповідно 95% і 97%), а опитані у трьох різних країнах поляки відчують найбільшу близькість із *населеним пунктом, де вони мешкають* (99% - в Україні, 95% - в Білорусі, 90% - в Литві). Таким чином, висновки про меншу замкненість польської національної меншини в Україні порівняно з угорською [3] можна розповсюдити і на інші країни, де живуть представники зазначених меншин.

Звертають на себе увагу показники валентності етнічної і громадянської ідентичностей поляків та угорців. На відміну від попереднього питання, лінія розколу проходить не між різними меншинами, а між країнами, в яких відбувалося опитування. Поляки та угорці, що живуть в Україні, *найбільше пишуться своєю етнічною належністю* (92% та 82% відповідно), і лише на другому місці – *належність до відповідних етнічних меншин в Україні* (86% та 80%). Водночас поляки і угорці інших країн *найбільше пишуться своєю належністю до етнічних меншин* (білоруські та литовські поляки – по 86%, словацькі угорці – 87%). Це показує, що національні меншини в Україні порівняно менше, ніж інші, пишуться своєю громадянською ідентичністю.

Визначення чинників, що впливають на недостатній рівень валентності громадянської ідентичності меншин в Україні, порівняно з етнічною, є завданням майбутніх досліджень з даної проблематики.

Список використаних джерел:

1. Стефаненко Т.Г. Этническая идентичность и некоторые проблемы её изучения / Т.Г. Стефаненко // Этнос. Идентичность. Образование: Труды по социологии образования / Под ред. В.С. Собкина. - М.: Центр социологии образования РАО, 1998. – С.85-105.
2. Арбеніна В.Л. Етнічна ідентифікація сучасного українського студентства як чинник формування його громадянської ідентичності / В.Л. Арбеніна // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць. Випуск 18. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – С.266-273.
3. Бакиров В.С. Поляки и венгры в Украине: групповая солидарность и интегрированность в украинское общество (по результатам международного научно-исследовательского проекта ENRI-East) / В.С.Бакиров, А.И.Кизилова, К.А.Кизилова, В.С.Юрасов // Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. – №948. – 2011. – С.50-65 .

Шульга О.М., (м.Київ)

anshulga@gmail.com

ГЕОПОЛІТИЧНА АМБІВАЛЕНТНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ПРОЯВ ЗМІНИ СИМВОЛІЧНИХ УНІВЕРСУМІВ

Геополітична амбівалентність, яку демонструють українці протягом усіх років незалежності є логічним наслідком тих процесів, які відбуваються в суспільстві. В першу чергу мається на увазі зміна мета-сміслових сукупностей, які можна позначити терміном «символічні універсуми» (1). Під цим терміном, в нашому трактуванні, розуміється замкнена смислова система, яка пропонує власну матрицю бачення та інтерпретації подій та явищ соціальної реальності. Ця система пронизує усі сфери життя суспільства і позначається на них. Різні елементи символічного універсуму органічно взаємопов'язані між собою. Тому смисли, пропонувані певним символічним універсумом, впливають і на сприйняття історії, і на ціннісні орієнтації, і на мовні практики, і, безперечно, на політичну сферу. Однією зі складових політичної сфери, безперечно, є геополітичні орієнтації населення. Кожне суспільство для своєї стабільності в окремий проміжок часу потребує один символічний універсум, який впорядковує минуле, теперішнє та майбутнє для соціальних акторів, задає межі комунікації та інтерпретації усіх подій. Процес заміни одного символічного універсуму іншими є розтягнутим у часі, у чому ми можемо пересвідчитися на прикладі власного суспільства. Сюди відноситься різне сприйняття одних і тих самих історичних подій, ціннісний вакуум в українському суспільстві – тобто «застарілість» колишньої системи цінностей і водночас відсутність нової системи орієнтирів, прийнятої більшістю населення, релігійні, мовні та політичні розбіжності.

«Розколотість» українського суспільства по низці важливих питань є індикатором зміни універсумів та відсутності усталеності позицій лише одного символічного універсуму – відсутності одного домінуючого символічного універсуму. Політичні розбіжності в масштабі всієї України тісно пов'язані із геополітичними. Українці протягом двотисячних років демонструють геополітичну амбівалентність, адже відносна більшість з них одночасно виступає і за східний, і за західний шляхи інтеграції країни. Крім того, від п'ятої частини до третини українців і досі не визначилися по цим питанням, незважаючи на їхнє активне обговорення в суспільстві протягом тривалого часу. (2)

Ця двоїстість, невизначеність щодо зовнішньополітичного вектору розвитку серед населення (а не еліт) є результатом боротьби символічних універсумів – «старого» і «нового». Точніше кажучи, це результат заміщення одного універсуму іншим, через що в дискурсі наявні кілька ціннісно-смыслових матриць. Парадоксальність ситуації полягає у тому, що за своєю природою символічний універсум не терпить конкурентів, оскільки претендує на виключність та одноосібний вплив на формування соціальної реальності. Специфіка українських реалій полягає в тому, що один символічний універсум втратив своє домінуюче становище, тоді як інший ще повністю його не здобув і не витіснив конкурента з публічного поля. Підтвердженням цього є не лише абсолютні цифри геополітичних орієнтацій населення України, а й аналіз відповідей представників двох вікових груп – молоді (до 29 років) та старшого покоління (55 років і більше), які соціалізувалися в зовсім різних символічних універсумах. Попри цілком логічні розбіжності у відповідях між цими поколіннями, не можна однозначно стверджувати, що молодь виступає лише за західний шлях розвитку і відкидає східний. Так само не можна стверджувати про позицію старшого покоління.

При цьому, цікавим є те, що частина політичних сил, які зародилися та знаходяться в системі «нового» символічного універсуму, використовують символи та смисли «старого» символічного універсуму, який хоча і втратив своє домінуюче положення, однак зберігає певний вплив у суспільстві і тому допомагає цим силам вирішувати свої політичні завдання.

1. Сам термін запозичено з класичної праці Т. Лукмана та П. Бергера «Соціальне конструювання реальності». Однак важливо зазначити, що в багатьох аспектах ми змінили та розширили початкову концепцію «символічного універсуму» у відповідності до нашого дослідницького інтересу.

2. Дані Моніторингу Інституту соціології НАН України за 2000-2013 роки.

МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ: ЗМІСТ ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Сьогодні представники України беруть участь у міждержавних та міжнародних проектах, змаганнях та інших масових соціальних явищах; держава постійно приймає представників інших країн, що прибувають для тимчасового та постійного перебування на її території. За роки незалежності Україна здобула нові можливості для здійснення постійної міжкультурної взаємодії з іншими країнами світу.

В сучасному світі спілкування набуло глобального значення. Практична реалізація діалогу культур має непересічний вплив на перебіг комунікаційних процесів та розвиток в особистості як індивідуальних якостей, так і рис національної ідентичності. Тому на сучасному етапі розвитку українського суспільства особливу роль відіграють міжкультурні комунікації, а питання їх організації і ведення набуває широкої актуальності в контексті світових глобалізаційних процесів.

Проблемі міжкультурної комунікації та її ролі в житті індивіда і суспільства в цілому присвячені наукові праці зарубіжних вчених: К. Клакхона, А. Кребера, Р. Портера, Д. Трагера та ін. Стан дослідження проблематики формування міжкультурної комунікації в Україні досліджують такі українські науковці, як В. Андрущенко, Н. Висоцька, В. Євтух, І. Дзюба, П. Донець.

Поняття діалогу культур є відносно новим у соціологічній науці. Сьогодні міжкультурну комунікацію розглядають як сукупність різноманітних форм стосунків і спілкування між індивідами і групами, які належать до різних культур, а міжкультурний діалог – як особливий вид безпосередніх відносин і зв'язків, що встановлюються між двома або декількома культурами, а також тих впливів, взаємних змін, які проявляються в ході цих відносин. Процес міжкультурного діалогу, як правило, є довготривалим явищем (не менш декількох десятиліть) [2].

Основними особливостями ведення міжкультурного діалогу є: менталітет, ціннісні орієнтири, норми, культура та ін. Динамічність міжнародних процесів передбачає вивчення міжкультурної комунікації та діалогу культур в Україні за трьома основними напрямками (рівнями): національним, глобальним та регіональним.

Що стосується ведення діалогу культур в Україні, то особливу увагу потрібно приділити тому, що в сучасному українському суспільстві на процес міжкультурної взаємодії впливають не тільки внутрішні, а й зовнішні чинники, в першу чергу, безперервні глобалізаційні процеси. На думку М. С. Кирабасва, інтенсивність глобальних взаємозв'язків сприяє швидкому розповсюдженню на більшій частині планети тих форм політичного, соціального і особливо економічного життя, тих типів культури, знань і цінностей, які сприймаються як найбільш ефективні, оптимальні або просто

розумні для задоволення особистих і суспільних потреб [1, с. 15].

О. Є. Сук наголошує, що сьогодні, з одного боку, у світі відбуваються соціально-економічні, політичні і культурні процеси, що породжують глобальну, планетарну свідомість: міцніють економічні і культурно-інформаційні зв'язки, поширюються нові технології, способи життя різних народів виявляються схожими. Це породжує уявлення, що унікальні культурні особливості різних регіонів планети поступово стираються, національні риси розмиваються, глобальні процеси універсалізують світ [3].

Українська держава відмічається значною кількістю поліетнічних зв'язків. Згідно перепису населення 2001 року в Україні, незважаючи на те, що переважна більшість населення – представники української нації (37541,7 тис. осіб або 77,8%), є всі передумови для здійснення постійної міжкультурної взаємодії. Так, найбільше іноземних громадян, що проживають на території України, є росіянами – 8334,1 тис. осіб або 17,3%. Частка представників інших національностей у загальній кількості населення країни становить менше 1%. Основною причиною подібного розподілу є територіальна близькість України із цими країнами, а також історичні причини.

Отже, українське суспільство є поліетнічним, тому ведення міжкультурного діалогу є невід'ємним елементом його існування та розвитку. У зв'язку з цим, першочергового значення для дослідження та практичного встановлення міжкультурного діалогу є подолання існуючих і потенційних проблем та бар'єрів, що можуть перешкоджати ефективному обміну інформацією між представниками української та інших культур.

Список використаних джерел:

1. Кирабаев Н. С. Глобализация и мультикультурализм. – М. : Издательство РУДН, 2005. – 332 с.
2. Кучмій О. П. Міжкультурні комунікації: структура і динаміка процесів / О. П. Кучмій // Культура народів Причорномор'я. – 2003. – № 37. – С. 53-56.
3. Сук О. Є. Діалектика загальнолюдських і національних цінностей у трансформаційних процесах / О.Є. Сук // Вісник Міжнародного Слов'янського університету. - 2008. - № 2. - С. 27-30. – (Соціологічні науки).

Секція 3. Соціальна держава, соціальна політика, соціальна робота: зарубіжні та вітчизняні практики

*Авксентьева Т.Г. (м.Харків)
tageav@mail.ru*

КОНЦЕПТ „СВОБОДИ” В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ

Перехід від однієї стадії розвитку суспільства до іншої характеризується культурним прогресом, який вносить принципово нове в становище особистості. Для західноєвропейського вектору розвитку суспільства важливішим критерієм цих процесів є стан та уможливлення реалізації прав і свобод особистості.

В епоху знань і інформації як „ключової виробничої сили” (М.Кастельс) саме повернення до розуміння людини як творчої істоти, а не як стандартизованого додатку до технічних засобів може зіграти вирішальну роль у наслідках знакових змагань між аксіологією та технологією діяльності людини. При цьому зворотним боком єв свободної волі є відповідальність за свої вчинки та за те, що вони дозволяють робити іншим.

Щодо концепту свободи виділяють кілька вимірів – свободу совісті і думки, свободу політичну, свободу як безпеку (що гарантована законами держави) та свободу як справедливість. Слід особливо наголосити на останньому. Свобода як справедливість виявляється в тому, що кожен у суспільстві має надію на те, що він може покращити свій соціальний стан, піднятися на наступний соціальний щабель, має гарантії отримання винагороди за свою працю, що відповідатиме витраченим зусиллям.

Всередині інформаційного суспільства відбувається активна децентралізація комунікації, індивіди мають змогу перебудувати свої комунікаційні мережі: підключатися до вже існуючих спільнот, або ж будувати власні. Потенційна анонімність онлайнових комунікацій відкриває широкі можливості для гри ідентичностей. Здавалось би, це дієвий шлях для особистості, щоб захищатись від соціальних обмежень, однак, слід зауважити, що вибір ідентичностей, мабуть, обмежений здібностями індивіда, його інтелектуальним потенціалом, особистими, соціальним вподобаннями та налаштуваннями. Які цілі переслідує суб'єкт у комунікаціях, чи здатний він до саморефлексії та до погляду на себе як на іншого. Тобто з засобу захисту від соціальних обмежень нові технології можуть перетворитися на засіб маніпуляції нібито вільним вибором індивідів, формування квазіідентичностей та симуляції соціальної активності.

Інформаційна епоха створює широкі можливості до залучення громадян до політичного життя шляхом спрощення процедур доступ до інформації та самої участі, практика навіть визнано демократичних країн показує, що громадяни не поспішають максимізувати зусилля на цьому тлі. І важливою перешкодою цьому є те, що загально поширена стандартизація та

використання експертних систем при виконанні робочих обов'язків помітно обмежили свободу індивідів.

На політику впливають різні соціальні групи та індивіди, що прагнуть захистити свої інтереси, свободу та незалежність. За відомою теорією Ісаї Берліна, існує два виміри цих інтересів: негативна та позитивна свобода. Перша – це свобода від примусу. Друга – свобода для досягнення певних цілей, що поставлені або «право на»: на реалізацію якогось політичного ідеалу. В інформаційному суспільстві багато його апологетів вважають, що ця друга іпостась свободи (до якої апелює соціальна модель демократії), становить ознаку спокуси навернути людей до того, щоб вони пішли якимось політичним або світоглядним шляхом, який і дозволить їм стати дійсно свободними. Зростає підозра, що аргументи за позитивну свободу можуть зменшити свободу від примусу та вплинути на право невтручання у справи громадян та їхню особисту недоторканість.

Поряд із політичним індивідуалізмом, коли зростає індивідуальна відповідальність, формуються умови для нових форм політичного колективізму: від груп тиску до мереж взаємодопомоги, змістовною складовою якого є те, що інформація поширюється як дар, а не товар, індивіди отримують те, що їм потрібно, а не лише те, що вони можуть собі дозволити.

В інформаційну вимоги до можливостей реалізації свободи на сучасному етапі значно підвищилися разом із підсиленням викликів, «ризиків» стосовно самовизначення людини у світі. Велике значення має втілення розуміння свободи як справедливості, становлення соціального мутуалізму як методу життєдіяльності сучасної людини. Співпраця людей на засадах соціального мутуалізму в свою чергу є відбиттям синергетичної складової у суспільному розвитку. Парадигмальні трансформації суспільства під знаком «плинності», «пласкості», «без вагомості» потребують адекватних відповідей у виборі методологічних засад стратегії й тактики дій, спрямованих на стабільність. Саме синергетичний підхід, відкритість і неформальність в інжинірингу соціальних процесів і зв'язків, на наш погляд, є визначальними елементами політики та владного впливу (політико-режимного) в інформаційну епоху.

Білич І.О. (м.Харків)

ВОЛОНТЕРСТВО СЕРЕД ЦІННІСНИХ ПРІОРИТЕТІВ УКРАЇНЦІВ

Значна кількість науковців звертає увагу на вивченні волонтерського руху. Актуальність вивчення феномену пояснюється тим, що волонтерство – це ресурс соціальної роботи, спосіб вирішення соціальних проблем, відновлення у незалежній Україні традиції надання соціальної допомоги, основа побудови та розвитку громадянського суспільства, спосіб залучення населення до соціально-значущих питань, фактор професійного становлення працівників соціальної сфери тощо.

Проте виникає питання, чи є в Україні сприятливі умови для розвитку волонтерства. Існує певна проблемна ситуація - констатації феномену волонтерства при відсутності сприятливих соціально-економічних умов та ціннісно-орієнтаційної системи українського суспільства.

Розвиток волонтерства в будь-якій країні залежить від її культури, традицій та цінностей населення. Різні культури і індивіди мають певну систему ціннісних пріоритетів – впорядкованість цінностей за важливістю відносно один одного. Проведені дослідження можуть вивчати як цінності індивідуального рівня, так і рівня культури. Економічна нестабільність, низький рівень життя, досвід сучасних трансформацій сформував певну систему ціннісних пріоритетів українців. За даними досліджень Україна відноситься до країн з низьким рівнем розвитку, а моніторинги 1991-2011рр. свідчать, що добробут, рівень життя за роки незалежності значно погіршився: [1] економічна ситуація у країні - середній бал оцінки 1,3 бала (1998 р.), 3,0 бала (2008 р.), 2,5 бала (2010 р.); матеріальний рівень життя - 2,4 бала (1998 р.), 3,8 бала (2008 р.), 3,2 бала (2011 р.), оцінки 73,5% опитаних містилися в нижньому інтервалі бальної шкали (0–4 бали), найвищі три сходинки оцінки (8–10 балів) обрали сумарно 0,8% респондентів.

Статистичні дані волонтерства країн-членів ЄС свідчать, що 69% населення Уельсу беруть участь у волонтерських діях, 48% - в Швеції, 44% - в Англії, 43,8% - в Австрії, 40% - в Угорщині, 37% - в Фінляндії та 36% - в Німеччині. Причинами високих показників в першу чергу є економічний розвиток цих країн, але значну роль відіграють ціннісні пріоритети цих країн, зокрема у відношенні до допомоги іншим. Згідно даних ESS (Європейського соціального дослідження) цінність «Допомогати людям і піклуватися про благополуччя інших» в ряді європейських країн має досить високі показники, в порівнянні з Україною .

За даними моніторингу [1] ядерно-центрична модель цінностей українського суспільства має наступний вигляд: 1) Стабільне ядро (зовнішній статус) – синдром «безпека» охоплює вітальні цінності (середнє значення 4,7-4,8 бала з 5), які значимі для населення на протязі всього періоду незалежності; 2) Структурний резерв (середній статус) – синдром «соціальний комфорт» охоплює різноманітні соціальні, інтеракційні, егалітарні, традиційні, релігійні тощо цінності (3,8-4,2), які покликані забезпечувати комфорт у взаємовідносинах між людьми з приводу набуття можливостей для реалізації інтересів, прагнень, дотримання традицій, уникання конфліктів, пошук життєвих смислів; 3) Переферія (нижчий середній статус) – синдром «самореалізація» охоплює самореалізаційні цінності (3,7-4,1); 4) Нижчий статус – синдром «демократія» охоплює політико-громадянські цінності (2,4-3,6).

В ціннісному комплексі українців нас цікавить «участь у діяльності політичних партій та громадських організацій», котра займає останню сходинку в ціннісній ієрархії. Участь у діяльності політичних партій та громадських організацій непріоритетна серед українців, і малоімовірно стане домінантною. Дуже важливою цінністю її вважають лише 8,9% (у 1991 р.) і

7,2% (у 2009 р.) Повсякденна діяльність та дозвілля є підтвердженням тих принципів, що панують в суспільстві, тому слід розглянути місце громадської роботи в структурі і динаміці культурно-дозвіллевих практик, %. Якщо переглядом телепередач займалися 87% опитаних, відпочинок, нічого не роблячи – 42%, то громадська робота – лише 4%. Особливої уваги заслуговують дані участі українців у роботі громадських організацій, а саме у 2007р. лише 2,9 % населення констатували про свою участь в них, 2,4 % - у 2009 р. та 2,6% - у 2011 р. [1, с. 219]

Отже, як свідчать дані досліджень цінності, котрі сприяли прояву волонтерських дій, серед населення мало виражені, відсутня ідея безкорисливої допомоги, так як в українців переважають матеріальні цінності (здоров'я - 4.74 бала з 5, сім'я - 4.72, діти - 4.67, добробут - 4.67). Реалізація цих цінностей забезпечує безпеку людей, їх індивідуальне і групове виживання у часи радикальних суспільних перетворень. Навіть якщо громадяни мають вільний час, вони віддають перевагу проведенню дозвілля з сім'єю, додатковому заробітку, діям, що забезпечують виживання та захист.

Виникає питання: що може сприяти розвитку волонтерства в Україні? Волонтери – це робоча сила, що не вимагає матеріальної винагороди, проте власні вигоди повинні отримати. Оскільки від роботи волонтерів організації та держава отримують лише переваги, то існує інтерес останніх в розвитку волонтерства. Але якщо українське суспільство самосвідомо не займається добровільністю, то держава та зацікавлені організації повинні мотивувати населення до волонтерства. Механізмом залучення виступають переваги від волонтерської діяльності.

Волонтерська діяльність, хоча воно і є безоплатною, безкоштовною працею, повинна постійно заохочуватися. І. Левдер пише у своїй роботі: "Один з важливих принципів управління волонтерами в різних установах полягає в тому, щоб заохочувати добровольця, підтримувати його. Це може бути як якимось вербальним заохоченням, так і матеріальним ... Людина може працювати на добровільних засадах у тій чи іншій організації, однак, не отримуючи жодного винагороди, волонтер втрачає мотивацію ..." [2] Серед найбільш впливових стимулів-чинників, що можуть позитивно зорієнтувати волонтера на діяльність в організації, ми можемо назвати такі: отримання знань з проблем суспільства; цікаво проводити час, займаючись волонтерством, виходити "у світ"; заводити нові знайомства чи бути разом із старими друзями-волонтерами; отримувати нові навички і досвід; почувати себе корисним суспільству; встановити ділові контакти; бути частиною престижної групи; перейти до нового способу життя; розважатися; отримати визначений статус; допомагати нужденним людям; навчитися чомусь новому; мати якусь заняття; для власного задоволення; відповісти людям за добро добром; боротися з певною проблемою; є вільний час тощо.

Список використаних джерел:

1. Україна посіла 4 місце в десятці найгірших економік світу
[<http://www.unian.ua/news/444479-ukrajina-chetverta-u-desyatts-i>]

naygirshih-svitovih-ekonomik.html]; 174 місце з 178 за індексом задоволеності життя у 2007 році, 6 з 106 країн за кількістю самогубств, 25 з 215 – за кількістю увязнених у 2011 році, 226 з 230 – за приростом населення у 2006 році тощо [див. <http://uk.wikipedia.org/wiki/>]

2. за шкалою від 0 (дуже погана) до 10 (дуже добра) балів
3. Див. <http://nesstar.ess.nsd.uib.no/webview/?v=2&mode=documentation&submode=abstract&study=http://129.177.90.83:80/obj/fStudy/ESS5e03.0&top=yes>
4. Табл. Динаміка ціннісних пріоритетів населення України за період 1991–2009 рр. (у балах за 5–бальною шкалою) стр. 205
5. Питання ставилося про участь у певному виді дозвілля протягом останнього тижня перед опитуванням

*Бондар М.Ю. (м. Київ)
mich_coop@ukr.net*

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ ЯК НАСЛІДОК НЕЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

За сучасних умов, у багатьох країнах світу трудова міграція стає суттєвою проблемою, при чому, як для тих держав, в яких наявний великий відсоток заробітчан, так і для країн, з яких вони емігрують. Причин для міграції професійних кадрів може бути безліч, зокрема, нестабільна економічна або політична ситуація в країні, низький рівень заробітної плати, відсутність вакансій на працевлаштування тощо. Не в останню чергу, може слугувати фактором відтоку трудових ресурсів за кордон й соціальна політика щодо трудових кадрів на підприємстві. Як правило, перспективи економічної незалежності та кар'єрного зростання виглядають набагато привабливішими «за пагорбом», тож багато молодих спеціалістів намагаються всіма доступними шляхами потрапити на заробітки до країн Західної Європи та США, або навіть залишитись там на постійне місце проживання. Така ситуація призводить до цілої низки негативних наслідків. По-перше, «країна-донор» втрачає потенційні трудові кадри. По-друге, з країн, до яких, власне, вирушають заробітчани, відбувається вивезення коштів, що у підсумку може створити передумови для економічної кризи. Найчастіше більшість іммігрантів працюють за кордоном саме у сфері послуг та інших невиробничих сферах, тобто нічого не виробляють для країни, а левову частину отриманих коштів, як правило, відправляють рідним на батьківщину.

Отже, така ситуація актуалізує питання: як зарадити даній тенденції та попередити її можливі негативні наслідки? відповідь може критися в умовах праці, що створюються на вітчизняних підприємствах та організаціях. У разі ефективного управління та створення відповідного соціального захисту, потреба пошуку вигідніших умов праці за кордоном може відпасти.

Якщо звернутись до витоків даної проблеми, можна побачити цікаву статистику: за даними представництва ООН в Україні, кожен п'ятий українець є потенційним мігрантом. Подібну статистику можна отримати й підсумувавши дані соціологічних досліджень, проведених серед студентів старших курсів провідних ВНЗ України. Як правило, суттєва їх більшість у дослідженнях під егідою анонімності, вказує про свої наміри подальшого крокування кар'єрними сходами поза межами України. Така закономірність може бути викликана впливом так званої «реклами закордонних перспектив». Чомусь більшості молоді здається, що «десь там» життя краще. Можливо, це дійсно так, проте, мало хто замислюється над тим, що рівень життя, пільги та статус у суспільстві корінного населення тієї чи іншої держави може суттєво відрізнятись від тих самих характеристик щодо мігрантів. Тобто, дипломований спеціаліст із України може розцінюватись не краще, ніж іммігрант з якоїсь центральноафриканської республіки.

Звичайно, протягом останніх років, у зв'язку з процесами глобалізації, кордони між державами поволі стираються, тож потрапити за кордон не так складно, як це було ще декілька десятиліть тому. Однак, можливість потрапити до країни з потужною та розвинутою економікою ще не означає автоматичного здобуття високого рівня матеріального добробуту та соціального статусу.

Як підсумок, хотілося б сказати про те, що набагато краще розбудовувати власну економіку і виводити рідну країну на рівень високого економічного розвитку, замість пошуку кращого життя за її межами; а вже для виконання даної цілі повинні докласти зусилля як самі працівники, так і управлінці, шляхом створення відповідних умов праці.

*Варварук Т. Ю. (м.Київ)
v-ty@ukr.net*

ФАНДРЕЙЗИНГ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

В результаті постійних економічних потрясінь, сучасна Україна потерпає від браку коштів виділених на соціальну сферу. Суспільні проекти сьогодні фінансуються за залишковим ефектом, що спричинює не вирішення ряду гострих соціальних проблем, а й створення негативного іміджу держави на політичній карті світу.

Як стверджують соціологічні дослідження та постійні оновлення у списку «Форбс», є українці які мають достатньо коштів не тільки для українських мірок, а також є благодійниками у світовому масштабі. Чому ж тоді в Україні кожен соціальний проект стикається з браком як фінансових так і людських ресурсів? Тому що головна проблема заключається не у відсутності коштів, а у способах і шляхах щоб їх дістати.

Сьогодні процеси модернізації соціально-економічної сфери актуалізують проблему залучення спонсорів до реалізації соціально-значимих проектів та програм.

Збір коштів є професійним заняттям, яке потребує набору певних вмінь та навичок. Технологія фандрейзингу є дуже тонкою та скрупульозною, що потребує повної віддачі сил, а також вивчення практичних способів її використання. Кожен фахівець в галузі соціальної роботи, аби бути більш конкурентоздатним, а також той хто потребує реалізації власного творчого потенціалу, має бути обізнаний і вправно використовувати технологію залучення та збір коштів для реалізації різноманітних соціальних проєктів та програм.

Під терміном «фандрейзинг» (від англ. fundraising) зазвичай розуміють набір практик з пошуку і збору коштів (фінансових та не фінансових) від окремих осіб, підприємств, благодійних організацій та урядових органів, призначених для реалізації тих чи інших соціально значущих проєктів.

Фандрейзинг має такі види:

- Проєктний фандрейзинг, головним завданням якого виступає залучення коштів на реалізацію конкретного проєкту.

- Оперативний фандрейзинг, він передбачає залучення коштів на покриття поточних витрат.

Велика кількість і різноманітність залучення джерел фінансування некомерційних організацій стали передумовою обов'язкового планування і контролю за процесом фандрейзингу. Виникла потреба введення поняття фандрейзингова компанія, комплекс управлінських заходів планування, організації, проведення та контролю залучення коштів в некомерційну організацію.

Технологія фандрейзингу має спиратися на загальну стратегію конкретної фірми, до якої звертається фандрейзер.

Серед етапів фандрейзингу виділяють приблизно такі, а саме:

1. Планування - розробка змістовної програми, визначення витрат, вибір видів фандрейзингу;

2. Реалізація - вибір методів проведення, встановлення відповідальності за проведення, виділення коштів;

3. Контроль за ходом фандрейзингу, коректування планів з урахуванням змін, що відбулися;

4. Аналіз - оцінка результатів, визначення ефективності

Сьогодні фандрейзинг є недостатньо вивченим і освоенним в Україні. Потребують вивчення і дослідження формування спонсорського пакету, яким чином висвітлити проєкт аби отримати допомогу.

Ще одним недоліком є той факт, що існує стереотип про те що фандрейзинг – це випрошування грошей, а насправді то спланована робота, яка спрямована на отримання пожертвувань, зроблених усвідомлено. Сутність фандрейзингу можна охарактеризувати, як встановлення партнерських відносин, перехід до стратегії співпраці з людьми та організаціями, які можуть надати матеріальну підтримку., що так потребує наша держава саме тепер.

*Власюк Т.П. (м. Київ)
vlaska23@ukr.net*

АУТРИЧ-РОБОТА ЯК ОСНОВНИЙ МЕТОД РОБОТИ З БЕЗДОМНИМИ

На сьогодні кожна держава, окрім, забезпечення умов стабільного демократичного розвитку суспільства та становлення конкурентоспроможної національної економіки прагне бути соціальною, гарантувати соціальні права громадян та захищати їх від соціальних ризиків. Саме тому, вивчення соціальних явищ і процесів, які мають місце у суспільстві слугує покращенню системи соціального захисту і призводить до поліпшення загального добробуту суспільства.

Бездомність – це соціальна проблема, що визначається відсутністю у людини дому, а бездомні – це особи, які перебувають у соціальному становищі бездомності, належать до соціально незахищеної верстви населення і потребують соціальної допомоги. Причини бездомності можуть бути різноманітними: генетичні, біологічні, економічні, політичні, особистісні та інші, тому надання допомоги повинно здійснюватися комплексно та системно. Цього можна досягти удосконалюючи систему надання соціальної допомоги, використовуючи позитивний зарубіжний досвід. Наприклад, у країнах Балтії основним методом роботи з бездомними є аутріч-робота.

Аутріч-робота (англ. outreach work – робота по охопленню чогось) – це метод взаємодії з клієнтами, які належать до закритих соціально незахищених груп, для надання їм соціальних послуг і допомоги та залучення їх з вулиці до соціального закладу. Аутріч-робота є одним з напрямків вуличної соціальної роботи.

Основною метою аутріч-працівників є встановлення контакту та взаємовідносин, що сприятимуть розширенню доступу до клієнтів у закритих групах, ефективній співпраці та свідомому повторному зверненню за допомогоюю.

Визначальною відмінністю аутріч-роботи як методу є те, що пошук клієнтів здійснюється самими соціальними працівниками, а допомога здійснюється поза соціальними службами та медичним установами у звичних місцях та оточенні.

Аутріч-робота з бездомними має декілька видів. Це вулична робота (на вулицях, авто і залізничних вокзалах, місцях збору та ін.), по місце проживання (притулки), в місцях тимчасового перебування (медичні заклади).

Аутріч-робота з бездомними чи з іншими групами повинна здійснюватися організовано та продумано. Це повинна бути добре підготовлена команда працівників, які попередньо пройшли навчання, тренінги та практичну підготовку. Це кваліфіковані спеціалісти, які володіють усіма необхідними професійними та особистісними навичками, хоча можуть мати різний рівень освіти, соціальний статус та можуть бути прихильниками різних культурних та релігійних поглядів. Робота команди здійснюється за

певним планом, який коригується залежно від ситуаційних обставин під постійним контролем менеджера, наставника чи супервізора.

Згідно Н. Киценко і А. Волика, аустріч-робота має декілька етапів, а саме: оцінка ситуації, розробка моделі аустріч-роботи, підбір і підготовка персоналу, організація процесу роботи, проведення всіх заходів, оцінка ефективності проведених дій.

Аустріч-робота здійснюється за певним алгоритмом: вихід на цільову групу, встановлення і підтримка безпосереднього контакту з клієнтами, вулична робота (реалізація профілактичних заходів) та встановлення зворотного зв'язку і закріплення результатів.

При здійсненні аустріч-роботи всі працівники колективу повинні дотримуватися певних принципів:

- розуміння потреб цільової групи і швидке реагування на них;
- «рівний-рівному»;
- дружнє і толерантне відношення;
- конфіденційність та анонімність;
- своєчасне забезпечення цільових груп актуальною, а також об'єктивною інформацією.

Отже, ми можемо зробити висновок, що такий метод соціальної роботи як аустріч-робота, за умови кваліфікованої підготовки працівників та спільної співпраці з іноземними колегами для переймання позитивного досвіду, може ефективно використовуватися в Україні в роботі з бездомними не тільки для захисту, підтримки та реінтеграції бездомних, а й для профілактики та запобігання тенденції розширення такого соціального явища як бездомність.

Войтко А.С. (м.Київ)

Faliya_90@mail.ru

ПРОБЛЕМИ БІДНОСТІ ТА АНДЕРКЛАСУ В СОЦІОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ: ХАРАКТЕРИСТИКИ, ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

На сьогоднішній день проблема бідності є однією з найголовніших соціально-економічних проблем людства. Для сучасної України це питання є ключовим у суспільному житті країни, оскільки бідність стає найпотужнішим фактором поляризації суспільства, що унеможливує формування середнього класу і призводить до зростання соціальної напруги. Тому дослідження проблем бідності в Україні з соціологічної точки зору набуває дедалі більшого значення в контексті виявлення соціально вразливих верств населення, створення ефективно діючої соціальної політики задля зниження масштабів бідності. Навіть правильно заданий вектор проведення політики економічного зростання не може забезпечити успішне впровадження соціальної політики, якщо остання не є раціонально розробленою і досконалою. На сьогодні про офіційне визнання актуальності та гостроти проблеми бідності засвідчує Указ Президента України “Про невідкладні

заходи з подолання бідності” від 26.02.2010 р., де визначено, що подолання бідності, передусім її найгостріших проявів, є найважливішим пріоритетом у здійсненні реформ в Україні– соціальній державі, яка має на меті впровадження європейських стандартів життя.

Бідність – це багатогранне комплексне явище, яке не редукується до рівня матеріального забезпечення. Бідність визначається як неспроможність через брак коштів підтримувати функціональний спосіб життя, властивий даному суспільству. Крім того, бідність - страх зустрічати майбутнє, зумовлений непевністю людини в своїх можливостях уберегти своїх рідних від нестатків. Низький рівень життя населення в Україні і є основною причиною бідності. Про це нам свідчать дані соціологічних досліджень : зростаюча еміграція громадян за межі країни, низький рівень показників народжуваності, високий рівень захворюваності та смертності, низька якість раціону харчування, незадоволеність суспільства загальноекономічною ситуацією в країні та своїм матеріальним становищем в ній.

Е. Лібанова говорить про те, що існує бідність «сильних» та «слабких». Бідність «слабких» - це таких, які є непрацездатними або частково непрацездатними. Підтримка таких верств населення належить до основних функцій держави, і здійснюватись вони мають на засадах соціальної допомоги. На відміну від бідності «слабких», бідність «сильних» виникає в кризових ситуаціях, коли працездатні особи не мають можливості реалізувати себе, є непрацюючими не з власної вини. У такому контексті бідність «сильних» має економічну природу. Дивлячись на це, можна сказати, що для вирішення проблеми бідності потрібно, в першу чергу, побудувати механізм подолання бідності «сильних», які формують грамотне, здорове суспільство; саме в такому суспільстві бідність «слабких» буде поступово згасати.

Значною мірою бідність впливає на освіту. Більшість батьків не можуть надати своїй дитині повноцінну якісну освіту. Кожен знає, що доступ до знань – це вагомий інструмент боротьби з бідністю. Але нині серед бідних знаходяться освічені, висококваліфіковані і працюючі групи людей. Це так звані «нові бідні», специфічні для України. У розвинутих країнах та суспільствах серед працюючих, освічених і висококваліфікованих бідних практично немає. В Україні ж цінність знань втрачається, зараз все вирішують зв'язки. Але наших співвітчизників, які мають великий багаж знань та навичок, запрошують на роботу за кордон. Це говорить про те, що наша держава поступово втрачає інтелектуальний потенціал.

Такі терміни як «прожитковий мінімум», «мінімальний споживчий бюджет» маскують проблему бідності, показники бідності або багатства. Сім'я не може довго існувати, коли вся заробітна плата, або 80% її йде на споживання. Коли з кожним часом зростають ціни на житлово-комунальні послуги, ціни на транспорт і на товари повсякденного вжитку, то прожитковий мінімум не є межею бідності, він є межею злиднів. Саме стійка бідність веде до погіршення здоров'я, деваліфікації, депрофесіоналізації, коротше кажучи - до деградації людини. Бідними стають переважна більшість дітей, пенсіонерів. Це призводить до зниження якості майбутніх поколінь, людського потенціалу.

Як ми бачимо, на сьогодні механізми подолання бідності в Україні є недостатньо ефективними, про що свідчать дані соціологічних досліджень. Тому вирішення цієї проблеми потребує розробки комплексно - дієвих, науково - обґрунтованих заходів. Зокрема, треба зменшити податковий тиск з боку держави, спростити дозвільну систему та створити конкурентоспроможні умови для ведення бізнесу з метою становлення потужного середнього класу в суспільстві. Проблема подолання бідності і сприяння розвитку людського потенціалу є однією з найголовніших для сучасної України. Від її розв'язання значною мірою залежить успішність подальшого соціально - економічного розвитку країни, її входження в європейський цивілізаційний простір.

Грінченко С. І. (м. Київ)

СУСПІЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК КЛЮЧОВА КАТЕГОРІЯ ТЕОРІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Суспільний потенціал складає ключове багатство України і його осмислення, виявлення, систематизація, опис, необхідні у цілях управління соціальним і культурним розвитком країни. Проблемна ситуація, що склалася нині в країні, пов'язана з визначенням стратегії її виходу з тривалої кризи, підводить до думки про те, що серед чинників розвитку суспільний потенціал країни займає далеко не останнє місце. Звідси походить актуалізація модерністського дискурсу щодо наукового обґрунтування на вітчизняному ґрунті концепції «суспільного потенціалу», звернення до нього і необхідність аналізу його стану і визначення гідних шляхів його реалізації.

У цій роботі запропонований авторський підхід до визначення категорії «суспільний потенціал».

Розглянемо найважливіші, на наш погляд, визначення поняття «потенціалу». Всі вони різною мірою характеризують потенціал як особливого роду цілісність.

Даний термін походить від латинського терміну "potentia" похідного від "potens", що означає "сила, потужність". Даний термін починає впроваджуватися в французького гуманітарному знанні на початку XIX ст., в роботах французьких науковців термін potentiel означає "що може", буквально що "може бути". [1]. У "Словнику іноземних слів" І. А. Васюкова термін "потціал" тлумачиться як "потужність, сила" [2]. У Великій Радянській Енциклопедії наводиться визначення терміну "потенціал" без визначення його видів як "засоби, запаси, джерела, наявні і що можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані для досягнення певної мети держави в певній галузі" [3].

Отже, поняття потенціалу відноситься до життєдіяльності соціуму. Носієм потенціалу є соціальний суб'єкт. Потенціал характеризує стан суб'єкта з точки зору можливості здійснювати певного виду і якості діяльність. Ці можливості створюються суспільством в ході його історичного розвитку, визначаються комплексом різних чинників в їх єдності і взаємозв'язку.

Суспільна діяльність є процесом реалізації потенціалу. На рівні індивідуального потенціалу: особистість вважають фахівцем, професіоналом, коли вона має необхідні знання і навички, тобто певний потенціал, що дає їй можливість якісно виконувати свою роботу. Від особистості, що наділена «потенціалом» очікують фахового здійснення робочих обов'язків. Це дуже важливий момент, що потенціал завжди пов'язаний з очікуваннями. У простому випадку, якщо людина не виправдала очікування, це означає, що або йому завадили, або його потенціал визначений неправильно.

Взагалі, дослідження різноманітних аспектів поняття "потенціал" має в вітчизняній науці давні традиції. Найповніше сутність поняття "потенціал" визначена наприкінці 1970-х - початку 1980-х р. Вийшло багато публікацій по різних аспектах даної проблематики. Вивчалися проблеми оцінки потенціалу, вказується на існування значних відмінностей у визначенні самого поняття потенціал, його сутності, складу і співвідношення з іншими категоріями.

Широке трактування смислового змісту терміну "потенціал" викладено у Великій Радянській Енциклопедії (К. М. Міско (межа суспільного пізнання), А. Н. Азріліян (сукупність наявних засобів у певній сфері), А. Н. Люкшінова (управлінський та виробничий потенціал), Т. Ф. Рябова (якість життя). Ці ключові слова орієнтують на досить широке коло матеріалів, об'єднаних актуальною дослідницькою і практично орієнтованою темою, яку складає потенціал суспільства.

В сучасних дисертаційних дослідженнях поняття потенціалу охоплює геополітичну сферу, а також екзистенціальні і феноменологічні аспекти суспільного буття.

Таким чином, поняття людського потенціалу, на наш погляд, є інтегральним, воно вдало відтіняє і таку сторону суспільного буття, як його принципову відкритість, незавершеність у на певному етапі життєдіяльності.

Заслугує на увагу підхід Т. Г. Храмцовой до визначення "потенціалу". У її інтерпретації: "потенціал - це не лише і не просто кількість ресурсів, але і поміщена в них можливість розвитку системи в заданому напрямі. Можливості мають бути реалізовані. Як у механіці потенційна енергія реалізується в кінетичну, так і в суспільстві реалізація потенціалу знаходить втілення в результатах діяльності" [4] Таке визначення поняття «потенціал» може застосовуватися в контексті теорії модернізації.

Вище нами розглянуто визначення потенціалу на рівні індивіда, перераховані його дефініції, ми відзначили інтегральну сутність даного поняття. Тепер нас цікавить можливість використання даного терміну, щодо аналізу макро явищ життєдіяльності суспільства. Багато авторів вважають, що суспільний потенціал великих соціальних спільностей не є сумою потенціалів конкретних особистостей. Так на думку Т. Н. Заславської її суспільний потенціал є категорією, що характеризує: "готовність і здатність національної спільності до активного саморозвитку, своєчасної і адекватної відповіді на множинні виклики зовнішнього середовища і успішної конкуренції з іншими суспільствами" [5]. Таким чином, Заславська говорить про національну обумовленість суспільного потенціалу. Дослідниця вважає, що на рівні

елементарної одиниці людського потенціалу – можливо говорити про людській капітал особистості (економічний горизонт трактування «капіталу особистості» введений П. Бурдьє, розробки історії людської повсякденності у душі школи "Анналів" та ін.), а от на рівні національного суспільства можливо говорити про творення певної якості: суспільного потенціалу.

Фактично такою точною зору погоджується і І.В. Соболева, але на її думку, якщо сукупний людський потенціал - не сума індивідуальних потенціалів, то сукупний загальнолюдський капітал можна звести до суми індивідуальних людських капіталів [6].

А. Сен розробляючи категорію "потенціал" у контексті концепції "людського розвитку"(Human Development) використав підхід "з точки зору можливостей"(capability approach) і обґрунтував положення про те, що процес розвитку - це не зростання тільки матеріального або економічного добробуту, а розширення можливостей людини, під якою розуміється "велика свобода вибору, мети і образу життя, якому індивіди надають перевагу ". Згідно з висновками А. Сена економічне зростання може сприяти людському розвитку тоді, коли він забезпечує не лише підвищення доходу на душу населення, але і дозволяє мати достатній рівень державних витрат, які інвестуються в соціальну сферу(а не в озброєння!) [7], а також супроводжується справедливим розподілом ресурсів в економіці.

Недостатній рівень державних витрат на соціальні цілі - освіту, охорону здоров'я, науку, культуру, соціальне забезпечення, охорону довкілля є чинником, що негативно впливає на процеси розвитку людського капіталу і підвищення якості життя населення.

Практичного впровадження концепція А. Сена набула в розробці індексу людського потенціалу, представленою в щорічних доповідях Програми розвитку ООН (ПРООН). Основними критеріями діагностики ПРООН виступають: середня тривалість життя при народженні, рівень грамотності та рівень життя населення країн світу, який оцінюється через ВВП на душу населення, та інших вагомих показників.

Отже, потенціал національного суспільства - це інтегральна форма різномірних реальних і латентних якостей членів національного суспільства, що відбиває рівень і можливості реалізації проєктів модернізації у національному суспільстві за наявності певних природно-екологічних і соціально-економічних умов.

Яким чином відбувається кумулятивне накопичення якісних характеристик суспільного потенціалу як загальносуспільного надбання, що передається новим поколінням?

Соціум має певний потенціал, елементарними одиницями якого є як окремі колективи, так і цілі спільноти. В процесі життєдіяльності соціуму, створюється людський потенціал колективу, спільноти, який за своєю якістю перевершує потенціали окремих особистостей (окремі особистості можуть долучатися до діяльності групи, об'єднання і вибувати із них, проте створений за їх участю груповий потенціал залишається). Спільноти, взаємодіючи одна з одною, створюють людський потенціал більш високого рівня, потенціал країни,

держави, суспільства в цілому. Так створюються, взаємодіють, взаємно посилюються або взаємно послаблюються різні суспільні потенціали, або різні рівні єдиного сукупного людського потенціалу.

Потенціал соціуму має два рівні: перспективний потенціал і ситуативний потенціал.

Вважаємо, що на соціетальному рівні можна виділити чотири види потенціалів, кожен з яких існує відносно незалежно від інших видів, але у певних обставинах може взаємодіяти з ними: особистісний потенціал; груповий (потенціал соціальних груп, колективів, діяльність яких здійснюється в організаційних рамках в обмеженому соціальному просторі); потенціал різних соціальних спільностей (соціально-демографічних, соціально-територіальних, соціально-професійних, соціально-класових, життєдіяльність представників яких не регламентується формальними і неформальними організаційними рамками і протікає в різних точках, полях соціального простору); людський потенціал всього населення країни як особливого роду соціальної цілісності. Останній з названих потенціалів - один з видів людського потенціалу і не тотожний сукупному людському потенціалу суспільства.

Потенціал соціуму за своїм змістом має багатосферну і багаторівневу структуру і включає: виховний, фізичний, матеріальний, інтелектуальний, виробничий, організаційний, духовно-моральний, правовий, соціокультурний, особистісний, груповий, професійний, освітній і так далі.

Можна погодитися з Т.І. Заславською в тому, що людський потенціал найінертніша з соціетальних характеристик суспільства, бо він "закріплений в фізичних і духовних якостях громадян, значна частина яких залежить від генофонду країни, умов соціалізації нових поколінь і особливостей національної культури. Характер менталітету, структура цінностей, типи осіб порівняно слабо змінюються упродовж життя людей, значною мірою передаються від покоління до покоління" [5].

Властива людському потенціалу інертність призводить до того, що він не здатний швидко змінюватися і адаптуватися до трансформацій різних сфер суспільної діяльності.

Інертність людського потенціалу, його нездатність до швидких змін може за певних обставин ставати і його сильною стороною. Коли людський потенціал спільностей досить високорозвинений, його якісні характеристики не так просто змінити. Якості потенціалу як цілісності зберігаються до тих пір, доки зберігається його ядро, тобто комплекс розвинених систем потреб, здібностей і готовностей, контактів з його носіями, серед яких особливу роль в підтримці і розвитку потенціалу грають його лідери.

Ніякі революції і реформи в суспільстві не можуть мати успіху, якщо не активізують суспільний потенціал, не створять умови для зростання освіти, культури, кваліфікації, реалізації творчих сил громадян.

В зв'язку з цим, на нашу думку, під категорією "суспільний потенціал" слід розуміти - певного роду соціально-біологічну цілісність, яка включає компоненти: демографічна; компонента здоров'я; освітня; трудова; культурна; громадянська; духовно-моральна компоненти. Категорія "суспільний потенціал" в

соціальному знанні в методологічному плані являється дуже продуктивною проте, на жаль нечасто вживаною. Ця категорія має бути провідною при розробці як перспектив, так і цілісної стратегії розвитку країни на найближчі десятиліття.

Список використаних джерел:

1. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / [пер. с нем. О. Н. Трубачева] / под ред. проф. Б. А. Ларина. – М.: Виктория Плюс, 2008. – 432 с
2. Словарь иностранных слов / [под ред. И. А. Васюкова]– М.: Астрель, 2005. – 992 с
3. Большая Советская Энциклопедия. – Т. 20. – М., 1977. - С.428.
4. www.science-bsea.narod.ru/2006/ekonom_2006_2/uskova_ekonom.htm
5. Заславская Т.Н. Человеческий потенциал в современном трансформационном процессе // Общественные науки и современность. 2005. № 3
6. Соболева И. В. Человеческий потенциал российской экономики. Проблема сохранения и развития. М., 2007. С. 12
7. Человеческий потенциал: опыт комплексного подхода / Под ред. И.Т. Фролова. М., 1999

Донець А. О. (м. Ніжин)

anna31324@yandex.ua

ШЛЮБ І СІМ'Я: ТРАДИЦІЙНІ ЦІННОСТІ ТА НОВІ НОРМИ

Інститути шлюбу та сім'ї, що виникли ще за часів найдавніших суспільств, не тільки були неоднаковими у різних культурах, а й зазнавали змін протягом усіх етапів розвитку людства. В постмодерну епоху трансформації у цій сфері стали особливо динамічними. До новацій, що викликають найбільше суперечок, можна віднести застосування сурогатного материнства (що вносить певну варіативність у реалізацію такої функції шлюбу, як дітонародження) та поширення терпимого або навіть лояльного ставлення до нестандартних стосунків і нетрадиційних форм шлюбу, під якими на сьогодні здебільше маються на увазі одностатеві взаємини.

В Україні певні зміни в ставленні до одностатевих відносин почали відбуватись ще в 1987-1988 рр. З 1989 р. розпочався організований український феміністичний рух. За часів незалежності більш відкрито стала розходитися об'єктивна інформація про гомосексуальність і, певною мірою, зросла толерантність до гомосексуалів. Проте показово, що в останні роки значно більше, ніж гомосексуальні рухи, поширюються анти гомосексуальні рухи й акції. Однією із вагомих причин дискримінації та збереження високого рівня гомофобії є низький рівень знань про гомосексуалістів у суспільстві — переважно на рівні стереотипів та забобон. Здебільше лише окремі спеціалісти (лікарі, сексологи, психологи, культурологи, антропологи, філософи) компетентні у проблематиці гомосексуальності.

В українському законодавстві не існує чітких вказівок на заборону дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації, й тому гомосексуальні громадяни України ніяк не захищені від дій, спрямованих на розпалювання ворожнечі та ненависті, на приниження честі та гідності або образу почуттів, а також від відмови при прийомі на роботу у зв'язку зі своєю сексуальною орієнтацією. Наприклад, пунктом 21 ст. 10 Закону України «Про міліцію» визначено, що міліція відповідно до своїх завдань зобов'язана «...у встановленому порядку виявляти і повідомляти закладам охорони здоров'я про осіб, які становлять групу ризику захворювання на СНІД, і здійснювати за поданням закладу охорони здоров'я з санкції прокурора привід цих осіб... для обов'язкового обстеження і лікування». На цій підставі створюється можливість для порушення права на свободу, недоторканість особистості та приватного життя для гомосексуалістів.

Європейське співтовариство, до якого прагне увійти наша держава, має доволі чіткі вимоги в сфері дотримання прав сексуальних меншин, і вочевидь, Україні доведеться з цим рахуватись. Сучасний британський соціолог Е. Гідденс пише: «Вихід у світ» гомосексуальності – це реальний процес, який має серйозні наслідки для сексуального життя взагалі». На сьогоднішній день одностатеві шлюби законодавчо легалізовані у 16 країнах світу. Гомофобія в цивілізованому світі все частіше сприймається як пережиток. Кандидат історичних наук, фахівець із гендерної проблематики, М. Маєрчик стверджує: «Суспільство повинне зазнати радикальних зрушень у сприйнятті і розумінні цих глибинних процесів, адаптуючи і корегуючи їх. Та й пізно боятися - революційні зміни вже зараз успішно відбуваються в інфраструктурі нашого особистого життя».

Однак, ставлення до узаконення нетрадиційних форм шлюбу в сучасному українському суспільстві й дійсно не може бути однозначним. Не варто забувати, що гомосексуальні стосунки є порушенням релігійних норм, і неприйнятні для віруючих українців. Зокрема, у П'ятикнижжі мужолозтво називається «гідотою»: «А хто лежатиме з чоловіком як із жінкою, гідоту вчинили обоє вони, будуть конче забиті, кров їхня на них!» (Лев. 20:23). З іншого боку, за християнськими релігійними настановами ми повинні толерантно й терпимо ставитися до людей, незалежно від їхніх особистих рис і навіть вад. Принаймні, варто розрізняти ставлення до пропаганди й різних форм реклами гомосексуальності, та ставлення до людей нетрадиційної орієнтації.

Окремою проблемою є практика усиновлення дітей гомосексуальними сім'ями, що вже дозволено у деяких країнах. Зокрема в Нідерландах закон, що дозволяє одностатеві шлюби й усиновлення дітей такими сім'ями діє з 2001 року. Щоправда, одностатевим сім'ям, які претендують на усиновлення дітей, там висуваються численні вимоги, - наприклад, спільне проживання разом мінімум протягом трьох років. На мою думку, дбаючи про права потенційних батьків, законодавці повинні брати до уваги й права самих дітей. В українських реаліях, наприклад, дитина з гомосексуальної сім'ї (якщо такі будуть визнані), вочевидь, буде зазнавати певного морального тиску (а то й принижень) з боку оточуючих, що, безсумнівно, накладатиме свій відбиток на її духовне та психічне формування.

Дубняк М.І. (м.Київ)
mishadub2013.dubnyak@yandex.ua

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ БІДНОСТІ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ПОЛЬСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ

З початком в світі економічної кризи, що розпочалась в 2007 році купівельна спроможність людей навіть в розвинутих країнах, в тому числі Україні, постійно падає. На наш погляд, актуальним є дослідження різних аспектів проблеми бідності.

Мета: проаналізувати проблеми бідності, що відображенні в дослідженнях польських та українських вчених.

Під поняттям бідність ми будемо розуміти - стан потреби, браку життєвих засобів що не дозволяє задовольнити нагальні потреби індивіда або сім'ї й який вважається однією з найбільш гострих соціальних проблем сучасного суспільства.

Серед зарубіжних вчених проблеми бідності досліджували: Войцех Бонович, Ян Анджей Ключовський, Анджей Новицький, Чарльз Собест'янський. Серед вітчизняних вчених даною темою переймаються: Ю Архангельський, А.Блинов, О.Б. Лозинська, В.Ф Москаленко, А.Сидоров, Н.Б. Яновская, А.Б. Фляшнікова та інші.

Польський філософ Ян Анджей Ключовський – розглядав питання бідності через релігійну призму, а саме, католицизму. Якщо в більшості економічно розвинутих державах панівною релігією є протестантизм, у якому шлях до Бога лежить через багатство, то в Україні як і у Польщі традиційно бідність заохочується не дивлячись на те, що в Україні на більшій території розповсюджено православне християнство, а у Польщі – католицизм. Згідно Анджея Ключовського цілковита бідність не вітається: людина має працювати і заробляти принаймні на гідний мінімум для проживання.

Войцех Бонович вивчаючи діяльність відомого польського священика Юзефа Тишнера, зокрема, його дослідження щодо питання зародження бідності у Польщі в 20 столітті. Так, одну з причин Ю. Тишнер характеризує наступним чином: «Soveticus є черговим різновидом сучасного рабства; такого рабства, де раб задоволений своїм рабським становищем, тому що завдяки йому совість його чиста. Він не винен. Йому «наказали», йому «не дали» ...». Іншою причиною він називав духовну бідність польської нації: «Він з незвичайною ясністю бачив всі небезпеки, які сам собі плодив польський народ, що захлинувся почуттям власної вибраності. Почуття це мало стати достатньою гарантією усіякого благополуччя - незважаючи на прогресуючу моральну деградацію».

Український вчений Фляшніков А.Б. досліджуючи суб'єктивну бідність в Україні 20 століття писав про ступені депривації можуть мати різні значення в залежності від цілей і методів дослідження, країни та інших факторів. Поділив на такі ступені депривації:

– злиденність, коли ресурсів не вистачає навіть на мінімальне харчування, засоби гігієни, елементарний одяг;

- гостра нужденність (погана якість харчування, нестача одягу, коштів на придбання ліків, лікування, поховання, відвідання друзів тощо);
- малозабезпеченість (нестача коштів на делікатеси, подарунки для близьких, культурне дозвілля, коштовну побутову техніку, на відвідання родичів, що мешкають в іншому регіоні);
- забезпеченість на рівні середніх стандартів, або дещо менше (нестача коштів на покращання житлових умов, на щорічний відпочинок, подорожі, розваги, платну освіту, платну охорону здоров'я тощо).

Н.Б.Яновская в своїй роботі «межі бідності» розглядає: традиційні бідні групи населення - безробітні, біженці, емігранти. Їм надається адресна допомога в рамках спеціальних програм, які відпрацьовувалися там десятиліттями. Бідність - продукт соціальної катастрофи, вона являє собою різко нерівноважний перехідний процес. В Україні, як і на всьому пострадянському просторі, існує унікальний специфічний феномен - працюючі бідні. В Україні наявність роботи не завжди є гарантом процвітання, отримання високого доходу і навіть не завжди рятує від злиднів.

В.Ф.Москаленко, І.В.Васильєва відзначають появу «генетично бідного» класу, що пов'язують з впровадженням дорогого медичного обслуговування, коли збіднілі люди не можуть отримати якісне лікування бо воно дороге та їх діти і діти їх дітей потрапляють у ту саму пастку. Натомість багаті і їх нащадки мають можливість не лише якісного дорогого лікування, а й якісної профілактики та ведення якісного здорового способу життя.

Висновки. З аналізу наукових джерел видно, що в Польщі та Україні є спільні причини виникнення бідності, як то релігійні, наслідки соціалістичного минулого, духовна бідність так і відмінні, наприклад в Україні, поява «генетично бідного» класу, «екстремальна бідність» (людина працює на престижній роботі але залишається за межею злиднів).

*Думкян М.М. (з. Киев)
mikabe5t@mail.ru*

СУЩЕСТВУЄ ЛИ УГРОЗА МНИМОЙ РЕАЛЬНОСТІ?

Уже немало написано о том, что жизнь общества плавно перетекает в виртуальную реальность. И тем более подробно расписано о том, что это объективный процесс и с этим ничего не поделаешь. До сих пор одни утверждают, что этот процесс приведет человека к освобождению, но остаются и те, кто утверждают о пагубном воздействии этого процесса на общество.

Первые, очевидно, не понимают того, что, сколько бы не развивались компьютерные (как и любые другие) технологии и сколько бы не предполагали в связи с этим переход на новую ступень развития общества эволюционным путем, такой переход не состоится. Развитие будет продолжаться до тех пор, пока это не станет явной угрозой существующему общественному строю. Наступит момент соответствующей реакции, которая либо упразднит данное

развитие в угоду старому порядку вещей, либо «подчинит» его, «смажет» острые углы и включит в свою систему общественных отношений.

Качественный переход только всего общества возможен путем революционного скачка, а этот скачек возможен при условии доведения до крайности какого-либо развития. При этом вскроются классовые противоречия. И лишь обнаружив действительную цель своего движения, общество начнет действовать целесообразно, что даст возможность свободно развивать не только компьютерные технологии, а и все отрасли общественной деятельности.

Те же, кто считает, что процесс перехода общественной жизни в виртуальный мир несет в себе потенциальную опасность подмены действительной реальности мнимой, просто не видят наглядных фактов того, что эта мнимая реальность уже давно захлестнула мир.

Для этого можно рассмотреть любую из форм общественной реальности. Например, наука, стихийно дробясь на части, превращает одних «ученых» в изобретателей проблем, а других в тех, кто их должен решить. Причем эти проблемы давно уже не отображают общественной реальности.

Более того, мы сейчас говорим о добротной науке и тех ученых, которые искренне верят правильность своего деяния и работают с благими намерениями улучшить жизнь человека. О тех «ученых», которые спекулируют на науке и отстаивают частный интерес, умышленно искажая результат научной деятельности, мы сейчас не говорим. Но даже те «хорошие» ученые, которые свято добиваются истины, уже давно перестали задаваться вопросом: ради чего они все это делают, несет ли результат их труда какую-то общественную пользу?

Если рассмотреть нынешнюю экономику, то там дела обстоят еще хуже. Экономика, как одна из фундаментальных форм общественной жизни, давно перестала отображать в себе тенденции общественного движения. А ведь главной прерогативой экономики есть решение вопроса об удовлетворении общественных потребностей. Вместо этого, экономика стала всем чем угодно: для кого-то «богом», которому надо молиться, для кого-то заумным словом или «китайской грамотой» со своими формулами и непонятными расчетами, но ни в коем случае она не стала средством для достижения общественных целей.

Вследствие «профессионального кретинизма» люди стали жить в своем мнимом мире, который существует по своим собственным законам «развития» и диктует способ существования разделенному на мелкие части обществу.

То есть, экономика и наука, так же как и любая другая сфера человеческой деятельности, превратились в самодостаточные явление и продуцируют, и направляет свою жизнь исходя из себя самой.

Вместо того, чтобы удовлетворять потребности общества, а вместе с тем и потребности отдельного человека, отдельный человек удовлетворяет потребности той или иной сферы жизнедеятельности общества. И, причем, именно в таком индивидуалистическом подходе проявляется это самое обслуживание людьми потребностей мнимой реальности.

*Жовноватая В.А. (г.Киев)
zhovnovataya@gmail.com*

ОБЕСПЕЧЕНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ СПРАВЕДЛИВОСТИ СКВОЗЬ ПРИЗМУ КОНЦЕПЦИИ ГОСУДАРСТВА ВСЕОБЩЕГО БЛАГОДЕНСТВИЯ: МОДЕРНИЗАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ УКРАИНЫ

В рамках стратегий управления государством разработка путей обеспечения социальной справедливости, которая выступает зеркалом общественных законов, занимает почетное место ввиду комплексности и многогранности проявлений справедливости.

Будучи внутренним чувством каждого индивида, справедливость, а точнее ее образ в массовом сознании, приобретает свойства надличностного ценза, сообразно которому производится и оценка обществом существующих социальных отношений и сообразно которому происходит активное реагирование масс на существующую объективно общественную данность [2; 3]

Возникновение концепции государства всеобщего благоденствия в свое время было обусловлено кризисом социальных отношений и неспособностью капиталистического уклада самостоятельно справиться с небывалым размахом социального расслоения. Анализируя социальные настроения американского общества в первой декаде XX столетия, можно пронаблюдать неспособность государственного аппарата обеспечить достаточный минимум социальных возможностей, прав и свобод для большинства населения. Активная монополизация производства на рубеже 19 и 20 столетий привела к тому, что, несмотря на многократное увеличение состояний капиталистов, доходы рабочих, благодаря которым он был обеспечен, выросли лишь в 1,4 раза за 30 лет [7, 374]. Капитализм, с присущим ему культом индивидуализма на фоне устоявшейся дифференциации общества по объективным признакам (пол, раса, возраст и др.), привел к «насилственному» исключению дифференцированных слоев населения из рынка труда, а, следовательно, и из общественной жизни в целом. С приходом Ф.Рузвельта к президентству в 1932 году связывают радикальное реформирование политики американского государства, направившего усилия правительства на утверждение распределительной справедливости в частности [9, 29].

Позднее, на основе доклада У. Бевериджа 1942 года, была переосмыслена и реформирована система социального обеспечения Великобритании [1, 94]. В докладе английского экономиста подчеркивалось, что «цель правительства, как во время мира, так и во время войны – не возвеличение правителей или рас, а счастье простого человека» [4, 171].

Труды Бевериджа, наряду с работами Дж. Кейнса, А.Пигу, А.Бергсона, П.Самуэльсона, Дж. Робинсон и др. оказали неоспоримое влияние на теоретическое обоснование концепции всеобщего благосостояния как основы последующей трансформации социальной политики многих европейских стран, провозгласив государство (как общественный институт) ответственным за достойный уровень благосостояния своих граждан [5, 23].

В настоящее время данная концепция занимает центральное место в работах Г. Эспинг-Андерсена, Ф. Кастлеса (Castles), Ш. Кунле (Kuhnle), К. Ван Керсберген (Van Kersbergen) и др. Актуальность модернизации данной концепции, и интерес ученых

обоснован тем, что в результате внедрения политики «равенства результатов» наряду с «равенством возможностей», возникает кризис в решении вопроса «равенства обязанностей». Примером несовершенства государства всеобщего благоденствия является трансформация бедности по причине «не умеющих и не имеющих» в бедность «не работающих и имеющих». Особенностью современной модернизации концепции социального государства является попытка уменьшения объема обязанностей государства перед своими гражданами для снижения «экономического давления» социального аппарата на национальную экономику [8].

Украине для реализации концепции всеобщего благоденствия, необходимо, во-первых, формирование гражданского общества, как источника власти, которое невозможно без осознания гражданами страны не только своих возможностей в качестве источника власти, но и своих обязанностей (причем это в одинаковой степени касается как элиты, так и простых граждан). Во-вторых, необходимо ликвидировать кризис между провозглашенным народовластием и существующим оттоломским центральным управлением, внедряя выборность большинства государственных должностей. В таком случае возникает «короткая» обратная связь, а информация в руках народа становится рычагом влияния на существующие общественные отношения. Такой принцип организации властной вертикали заставит общество «повзрослеть», смирится с ответственностью за свое будущее и заложит основы гражданского общества.

Таким образом, для обеспечения достойного уровня социальной справедливости в украинском обществе, необходима модернизация общественных институтов, инициируемая государственной властью наравне с эволюцией общественного сознания через осознание собственной ответственности на индивидуальном уровне (путем пропаганды и просветительской работы). И тогда в Украине действительно могут быть реализованы принципы государства всеобщего благоденствия, при этом, за счет воспитания индивидуальной ответственности, будут минимизированы риски того, что такая государственная политика не «обернется гнетом» для национальной экономики.

Список використаних джерел:

1. Алпатов Г. М. У истоков социального государства: У. Беверидж // Г. М. Алпатов // История – Вестник Пермского университета. – 2009. – № 1 (8) – с. 92-97
2. Бербешкина, З. А. Справедливость как социально-философская категория / З. А. Бербешкина. – М. : Мысль, 1983 – 204с.
3. Кара-Мурза, С. Что такое справедливость // С. Кара-Мурза // Российская Федерация сегодня. 2009 № 1. С. 34
4. Социальное государство: концепция и сущность: Доклады Института Европы РАН // Отв. ред. М.В.Каргалова. – М.: изд. «Огни», 2004
5. Beveridge, W. Social Insurance and allied services // William Beveridge. – London, 1942 -
6. Esping-Andersen, G. The Three Worlds of Welfare Capitalism // Gosta Esping-Andersen. – Cambridge: Polity Press & Princeton: Princeton University Press, 1990 - 260 pp

7. Puth, R. American Economic History // Robert Christian Puth. – Chicago: Dryden Press, 1993 – 732 pp
8. Rasmussen, A. F. Fra Socialstat til Minimalstat // Anders Fogh Rasmussen. – Samleren, 1993 – 235pp
9. Roosevelt F. Looking Forward // Franklin Roosevelt. – N.Y., 1933, – 256pp

Кириленко О.Н. (г. Ровно, Украина)

olesya.kirilenko@gmail.com

РАЗВИТИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО КОМПЛЕКСА «WELLNESS» КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ БЛАГОСОСТОЯНИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА

Сохранение и улучшение здоровья выступает актуальной проблемой социального развития и повышения благосостояния общества. В последние десятилетия стало очевидным то, что состояние здоровья населения определяется множеством различных факторов био-генетического, экологического, медицинского, социально-экономического, культурно-образовательного и политического характера. Поэтому проблема сохранения здоровья требует комплексных политико-управленческих подходов, объединения усилий различных профессиональных групп и институтов. Необходимо отметить, что цивилизационное развитие на основе процессов урбанизации, автоматизации, компьютеризации, информатизации предопределило сдвиги в структуре и характере современных патологий здоровья в сторону неинфекционных заболеваний. Их распространение определяется, в первую очередь, малоподвижным образом жизни, избыточным и нерациональным питанием, вредными привычками – курением, употреблением алкоголя и др.. В такой ситуации возрастает значение индивидуальной ответственности людей за состояние своего здоровья, которое все больше зависит от их культуры здоровья, форм поведения и потребления.

В современном обществе в процесс сохранения здоровья на индивидуальном, групповом, национальном и глобальном уровнях включены различные сферы и институты. Первоочередное значение в этом имеют институты медицины, отдыха и досуга, оздоровительного спорта. Сохранение здоровья населения выступает одной из функций государства как политического института, а также находится в центре внимания деятельности ООН и ВОЗ как институтов глобального управления. Значимым моментом в формировании концептуальных основ современной политики в сфере здоровья стал специальный отчет министра здравоохранения Канады Марка Лалонда под названием «Новый подход к охране здоровья канадцев» (1974 г.). М. Лалонд обоснован вывод о том, что здоровье населения зависит не столько от медицины, сколько от уровня качества и образа жизни людей. Автор предложил стратегию развития здравоохранения, для реализации которой необходимы соответствующие

государственные структуры. Их главной целью выступает формирование высокой культуры здорового образа жизни. Также необходимо проводить всесторонние исследования уровня и факторов здоровья, информировать по этим вопросам население, реализовать практические меры, направленные на повышение культуры здоровья на локальном уровне.

В последние десятилетия стратегия здоровьесбережения нашла отражение в таких документах ООН и ВОЗ как «Всемирная Декларация по здравоохранению» (1998 г.), «Здоровье - 21. Основы политики достижения здоровья для всех в Европейском регионе ВОЗ» (1999 г.), «Глобальная стратегия ВОЗ по питанию, физической активности и здоровью» (2004 г.) и др. В Украине для решения вопросов сохранения здоровья населения было принято ряд национальных программ. Последние из них - Межотраслевая комплексная государственная программа «Здоровье нации на 2002-2011 гг.», Общегосударственная программа «Здоровье - 2020: украинское измерение» (в стадии законодательного утверждения). Однако, для их реализации в Украине не существует соответствующего государственного органа (кроме Министерства здравоохранения), который мог бы комплексно решать вопросы улучшения здоровья, профилактики заболеваний, повышения культуры здорового образа жизни, а также интегрировать деятельность всех институтов и организаций, имеющих отношение к здоровьесбережению.

Возрастание ценности здоровья повышает актуальность практического решения проблем его сохранения и улучшения, что предполагает институциональную реакцию со стороны общества. Так, индустрия здоровья, научные исследования, образование и СМИ в сфере здоровья в современном обществе активно развиваются. Можно утверждать, что сохранение здоровья выходит за рамки компетенции медицины как основного элемента системы здравоохранения и становится ценностно-нормативным и функциональным приоритетом для нового институционального комплекса. В качестве научной категории для обозначения такого институционального комплекса может быть использовано понятие «wellness» (в переводе с англ. «wellness» означает «хорошее самочувствие» или «благополучие» и происходит от глагола «be well» - хорошо себя чувствовать). Понятие «wellness» получило широкое распространение в западных странах относительно современной философии жизни, культуры и индустрии здоровья. В постсоветском пространстве данный термин имеет аналог «здоровый образ жизни».

Таким образом, украинское общество нуждается в усилении государственной, общественной, информационной и научной поддержки развития нового институционального комплекса «wellness» как средства удовлетворения потребностей в улучшении здоровья и фактора повышения благосостояния общества.

ПРОБЛЕМНІСТЬ НОРМИ ТА АНОМІЇ В ПОЛІСТИЛЬОВІЙ КУЛЬТУРІ

Ще Г. Зіммель відзначав таку рису сучасного йому життя, як прогрес стильової диференціації культури. Ця диференціація стилів у культурі, яка активізувалась більш ніж століття тому, є важливою ознакою глобального процесу переходу від моностильової культури до культури полістильової. У моностильовій культурі усі елементи (переконавання, цінності, картина світу, ідеологія і т. д.) унормовані, мають внутрішній зв'язок і, крім того, їх активно поділяють або пасивно приймають усі члени суспільства. Такими були (і є) культурні системи всіх традиційних суспільств, теократичних держав (у тому числі й сучасних фундаменталістських) та держав тоталітарних. Люди, у яких всі аспекти їхньої життєдіяльності оформлені у одному-єдиному стилі, не можуть усвідомити самого поняття стилю, проте вони сприймають цей стиль (стиль – з нашої точки зору) як єдино можливий зміст, спосіб та форму життя, а культура існує і самовідтворюється здебільше в межах традиції. Традиція, в свою чергу, реалізується, передається від покоління до покоління як композиція певних стереотипів, звичаїв, правил, зразків тощо, які в цілому й складають традиційний спосіб життя, що сприймається моностильовим суспільством як «нормальний». На тлі цієї загальної декларованої нормативності в моностильовій культурі доволі легко визначається й аномія. Можливо, не випадково навіть актуалізація та поширення самого терміну «аномія» двічі в історії відбувалося саме в підсумковій фазі моностильових історичних епох, коли, з одного боку, їх нормативна база ставала максимальною завершеною, проте, з іншого – вже відчутно назрівали зміни: в теології пізнього середньовіччя та в соціології часів завершення модерну.

Полістильовою ж є культура, в якій не існує єдиної системи цінностей, єдиної ідеології, картини світу і т. д., які б активно або пасивно приймалися усіма членами суспільства. В полістильовій культурі людина свідомо і вільно може вибирати, «приміряти» до себе будь-який з об'єктивно наявних чи можливих у культурі стилів. Полістильовість культури, як правило, взаємно корелюється з такими поняттями, як толерантність, демократизм, права і свободи особистості тощо. Для полістильової культури характерна відсутність сакральної ідеологічної основи, яка б утворювала «недоторканні» для аналізу та критики норми чи сфери життя і одна служила б критерієм інтерпретації й оцінки будь-яких культурних фактів та явищ. Розвинута полістильова культура виявляє максимум культурної толерантності: будь-який феномен актуально або потенційно може бути включений у дану культуру. Можна сказати, що полістильова культура є «інтеркультурним» феноменом, адже в ній взаємодіють між собою різні за походженням і сутністю системи знаків і

символів, а деякі символи мігрують між різними культурними системами, виступаючи в неканонічних, ненормативних контекстах.

Полістильова культура в значно меншій мірі, ніж моностильова, апелює до традиції, оскільки інформоване суспільство починає бачити можливу варіативність культурних традицій і вже не сприймає традиції власної культури як єдино можливу і незмінну норму. Так чи інакше, полістильова культура завжди створює для людини значно ширший горизонт вибору й самореалізації, ніж культура моностильова. В полістильовій культурі людина може обирати для себе систему цінностей, релігію, політичні переконання, форму шлюбу та сім'ї тощо.

Те, що ще донедавна сприймалось як аморальна або протиправна поведінка, вже сьогодні або завтра може отримати суспільне визнання й законодавче підтвердження. Серед прикладів таких трансформацій й розширення суспільних норм можна назвати узаконення одностатевих шлюбів та сурогатного материнства, поширення новітніх екзотичних релігійних культів та молодіжних субкультур, співіснування в межах одного суспільства радикально відмінних ідеологій тощо. Неканонічність та неунормованість полістильової культури ускладнює визначення в ній девіантних, аномальних станів та елементів.

Класична, від Е. Дюркгейма та Р. Мертона, картина аномії як наслідку наявності суспільних цінностей та потреб і неможливістю їх досягнення соціально унормованими засобами, в полістильовій культурі може бути доповнена самоцільно девіантною поведінкою як відгуком на проголошені цінності індивідуальності, особливості, унікальності. Не випадково полістильова культура особливо схильна до подрібнення на субкультури з вельми розмаїтими уявленнями про норму та аномію.

Вельми характерною є ситуація в художній культурі. Моностильовим епохам європейської культури відповідали так звані «великі стилі мистецтва», які віддзеркалювали цілісність картин світу певних історичних періодів. Коли ж починає формуватись полістильова культура, то в мистецтві ця загальна трансформація породжує феномен модернізму, - формування та співіснування в одному просторі цілої низки різних стилів, течій, напрямів. Ця розмаїтість стилів довела до максимуму напругу суперечок навколо визначення суті мистецтва, його норм, меж, засобів, тощо. І ці дискусії привели до вельми показового висновку: мистецтвом можна вважати все, що названо так самим художником. Визначення норми та аномії за таких умов є взагалі примарним. Можна з великою вірогідністю припустити, що і в інших сферах життя культурний полістилізм також має наслідком зростання проблемності розмежування норми та аномії.

*Купреєва Ю.О. (м.Харків)
iulia_kupreeva@mail.ru*

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РОБІТНИЧОГО ПРОТЕСТНОГО РУХУ НА ТЕРИТОРІЇ ЄВРОПИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Як відомо, одним із найбільш чисельніших та найменш захищених суб'єктів соціально-трудових відносин є найманий працівник. Починаючи з середини вісімнадцятого століття, наймані працівники для досягнення своїх цілей об'єднуються у професійні спілки, які завжди використовували страйк як радикальний та найефективніший метод боротьби за свої права. На сучасному етапі, коли паралельно з економічною інтеграцією Європи інтегрується соціально-трудова сфера, і вже зараз найбільша та найвпливовіша конфедерація європейських профспілок (The European Trade Union Confederation) має близько 60 мільйонів членів з різних країн та сфер зайнятості, європейський протестний рух набуває якісно нового рівня.

Оскільки для України одним із векторів зовнішньополітичного розвитку є асоціація з Європейським Союзом, актуальним стає вивчення основних тенденцій розвитку європейської робітничого протестного руху, як одного з найяскравіших учасників, залучених у розбудову громадянського суспільства.

На сучасному етапі на території ЄС однаково набирають обертів два абсолютно протилежних процеси – інтеграції та посилення національних відмінностей сфери трудових конфліктів. Саме фактичні прояви цих двох процесів становили наш основний науковий інтерес.

Для вивчення страйкової активності на території різних держав існують вже загальноприйняті показники. Це - кількість втрачених робочих днів, кількість учасників та чисельність страйків на рік. Для здійснення порівняльного аналізу між країнами найбільшого розповсюдження набули наступні індикатори: «норма днів простою» (час, що фактично витрачається кожним працівником на страйк кожного року) та «клас страйку» (співвідношення кількості страйкарів до кількості найманих робітників). Ці два індикатори дають картину масштабності впливу страйку. Зібрані разом, вони складають початковий індекс здатності до страйку, що виражає відносне значення трудових конфліктів в суспільстві.

Для порівняння відносної здатності до страйку європейських країн був запропонований ще один – структурний індекс здатності до страйку. Він будується на основі двох інших індикаторів: індикатору ступеню мобілізації (середнє число працівників, залучених в кожен конфлікт) та індикатору визначення ступеня страйку (середній час, що витрачається на страйк кожним страйкарем).

При дослідженні та порівнянні виділених індикаторів (розрахованих за офіційною базою даних Міжнародної організації праці LABORSTA на 2008-2010рр.), ми побачили значні розбіжності в показниках серед різних країн. Так, наприклад, найвищий суспільний резонанс мають страйки в основному в країнах Південної Європи (Греція, Іспанія, Італія) та з невеликим відставанням

– у Фінляндії і Данії; а показники інтенсивності страйків розділяються незалежно від географічного чинника по різних країнах зі значною долею варіації (серед «лідерів» – Румунія, Чехія, Велика Британія, Греція тощо).

Тож можемо стверджувати, що на території Європи, згідно кількісним показникам, національні відмінності робітничого страйкового руху все ще відіграють значну роль.

Проте паралельно відбувається посилення загальних для Європи процесів зменшення чисельності профспілкового членства (згідно даним Організації економічного співробітництва та розвитку 1993-2010рр.) та зниження страйкової активності (за даними Міжнародної організації праці). Так само високий рівень інтеграції соціально-трудового простору Європи знаходить своє підтвердження у посиленні наднаціонального рівня взаємодії профспілок – на рівні вже згадуваної Європейської конфедерації профспілок, та у засвоєнні країнами Європи нової практики – організації загальноєвропейського масового страйку робітників (яскравий приклад – 14 листопада 2012 року: 28 країн-учасників із сотнями тисяч мобілізованих).

Тож, роблячи висновок, зазначимо, що в умовах, коли на європейському соціально-трудоному просторі відбуваються два протилежних процеси – інтеграції та національного дроблення протестного руху, стає актуальним подальше їх вивчення із використанням як кількісних, так і якісних методів дослідження. Бо, нажаль, лише наведених статистичних показників недостатньо для того, щоб виявити та узагальнити такі важливі прояви трудових відносин як «конфліктне співробітництво» та специфічні риси – масштабність, інтенсивність, глибина трудових конфліктів. Крім того, на території Європи все ще існує необхідність чіткого обліку всіх характеристик страйкового руху згідно єдиної методології.

*Кучеренко Т.В. (м. Київ)
t.ku4erenko@gmail.com*

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ: ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Процес переходу України на ринковий шлях розвитку супроводжується не лише великою кількістю політичних та соціально-економічних змін, а й глибокою демографічною кризою, однією з першопричин якої є зовнішня міграція населення [1].

Міграція населення є багатозначним соціальним процесом. З однієї сторони це неминухий та життєво необхідний процес, пов'язаний з перерозподілом трудового потенціалу, його навчанням, відпочинком і т.д. З іншої сторони, міграція носить вимушений характер та призводить до росту соціальної напруженості. Все це робить актуальним дослідження соціальної допомоги мігрантам, які опинилися у важкій життєвій ситуації.

Визначеність міграційної політики для будь-якої країни сьогодні є настільки важливою, що без неї неможливо уявити ефективний розвиток держави. Це особливо стосується України, яка є одним із найбільших

донорів, реципієнтів і транзитерів міграційних потоків у сучасному світі [2]. За різними оцінками експертів, поза межами України на сьогоднішній день знаходиться від 2,5 до 5 млн. осіб працездатного віку [1].

30 травня 2011 року в Україні було прийнято Концепцію державної міграційної політики. Головними питаннями, що висвітлюються в даному документі, є: поліпшення системи обліку громадян України, які тимчасово виїхали за кордон із метою працевлаштування; підписання міжнародних договорів для контролювання добровільної міграції й соціального захисту мігрантів, та інші заходи.

Указ, підписаний Президентом, діє майже протягом двох років, однак, суттєвих змін у захисті прав українських мігрантів не відбулося. Виокреслені Концепцією аспекти, які стосуються проблем міграції, відзначаються абстрактним характером і не передбачають їхнього практичного розв'язання в перспективі.

При організації і здійсненні соціальної роботи з мігрантами, потрібно брати до уваги певні особливості, які здійснюють вплив на формування потреб даної категорії людей: по-перше, для мігрантів характерне явище маргіналізації внаслідок зміни місця проживання та втрати зв'язку із своїм звичним оточенням; по-друге, мігранти - це люди, які дуже часто страждають від різних видів дезадаптації (соціальної, психологічної, культурної тощо), що є сигналом для застосування визначених форм соціальної допомоги.

Базовими принципами для організації соціальної роботи з мігрантами є доступність та багатофункціональність. Метою форм соціальної роботи є сприяння нейтралізації тих несприятливих чинників, що знижують рівень соціальної адаптації мігрантів.

Одним з інноваційних напрямів соціальної роботи з мігрантами повинна стати орієнтація держави та громадських організацій на соціальний захист прав та інтересів людей, чиє становище в процесі тривалої малоєфективної самоадаптації на новому місці поселення виявилось нестабільним.

Повинні розроблятися і здійснюватися додаткові заходи, спрямовані на посилення соціальної орієнтації реформ; на ліквідацію причин, що породжують зниження рівня життя; на підтримку малозабезпечених громадян; на зміцнення сім'ї; на забезпечення належних умов для успішного процесу соціальної адаптації біженців і вимушених переселенців; на ліквідацію факторів, що детермінують внутрішню і зовнішню вимушену міграцію.

Розв'язання соціальних проблем українських мігрантів можливе лише за умов реалізації ефективних і своєчасних заходів, розроблених державою для підтримки своїх громадян.

Список використаних джерел:

1. Кизима І.С. Чинники зовнішньої трудової міграції населення України / І.С. Кизима // Наукові праці Кіровоградського національного

технічного університету. Економічні науки. Збірник наукових праць. - №15, 2009.

2. Марков І. Концепція міграційної політики України: гол у власні ворота / І. Марков [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24332368.html>.

Лебідь М. (м.Київ)
kuzinatrara@gmail.net

ПРАКТИКА УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ В РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЩОДО РЕІНТЕГРАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ЖИТТЯ БАТЬКІВ ПІСЛЯ ВИХОДИ З ВІДПУСТКИ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ

Більше 120 тисяч батьків щороку повертаються на ринок праці з відпустки по догляду за дитиною, 25-30% з них звертаються до служби зайнятості через те, що колишні роботодавці не поновлюють їх на займаній до відпустки посаді¹⁶.

Ці дані ілюструють нам недосконалість системи реінтеграції батьків та матерів до професійного життя після виходу з відпустки по догляду за дитиною, що регулюється соціальною політикою України. За визначенням Гуліної М.А. соціальна політика — це політика в області соціального розвитку і соціального забезпечення, система заходів, що проводяться суб'єктом господарювання (державою), направлених на покращення якості та рівня життя певних соціальних груп.¹⁷

За українським законодавством після народження дитини мати або батько мають право скористатись відпусткою до 3 років, протягом яких робоче місце має бути збережене роботодавцем. Держава виплачує матеріальну допомогу розміром 130 гривень на місяць протягом цієї відпустки. За даними Мінсоцполітики, понад 1,2 млн. осіб, які мають дітей до трьох років, користуються правом на таку відпустку, з них близько 400 тис. повертаються щорічно на ринок праці. 25-30% матерів і батьків змушені звертатись до служби зайнятості в пошуках роботи через те, що роботодавці відмовляють поновлювати їх на займаних раніше посадах.

Кодекс законів про працю України¹⁸ передбачає механізми, які можуть сприяти реінтеграції жінок і чоловіків після відпустки для догляду

¹⁶ Дослідження практик/ініціатив повернення батьків після відпустки для догляду за дитиною. Аналіз українського і міжнародного законодавства та досвіду виконано в рамках проекту «Знову до роботи: реінтеграція матерів і батьків до професійного життя після відпустки для догляду за дитиною»

¹⁷ Гуліна М. А. Словарь-справочник по социальной работе / Переводчик Николай Марчук. — Питер, 2008. — 400 с.

¹⁸ Кодекс законів про працю [Електронний ресурс]: Верховна Рада УРСР; Кодекс України, Закон, Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

за дитиною. З них основні - скорочена тривалість робочого часу (ст. 51); заборона залучення жінок, що мають дітей віком до 3 років, до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні і направлення їх у відрядження (ст. 176); переведення на легшу роботу жінок, які мають дітей віком до трьох років (ст. 178); додаткова відпустка працівникам, які мають дітей (ст. 182.1); перерва для годування дитини (ст. 183); гарантії при прийомі на роботу і заборона звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей.

Також питання реінтеграції реалізується через введення положень Конвенції МОП у нормативно-правові акти України та колективно-договірне регулювання питань професійної реінтеграції в Україні.

За даними Аналітичного звіту за результатами дослідження умов для розвитку економічних можливостей жінок в Україні як фактора що сприяє гендерній рівності (за ініціативи Міністерства соціальної політики України та підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні) значна частина матерів і батьків стикається з проблемами недотримання роботодавцями законодавства, зокрема із відмовою у поверненні на робоче місце після відпустки для догляду за дитиною.

Зазвичай реалізують права працівників лише великі українські компанії, в яких використовується, в більшій мірі, високоінтелектуальна праця та компанії-філії міжнародних підприємств.

Основним фокусом роботодавців, які здійснюють діяльність з професійної реінтеграції працівників, - це відновлення професійної кваліфікації. Часто роботодавці, якщо вони зацікавлені в поверненні працівника до закінчення відпустки, пропонують йому гнучкий графік роботи, можливість працювати вдома.

Так само поширеною серед філій іноземних компаній є практика організації наставництва, проведення тренінгів для якнайшвидшої реінтеграції працівників. Іноді працівникам пропонують відвідати тренінги, що організовує компанія, під час самої відпустки, якщо в них є така можливість.

Державний сектор також є суб'єктом реалізації державної соціальної політики сприяння професійній реінтеграції працівників. Для співробітників державних органів в деяких центрах зайнятості запроваджують практику зустрічі працівників, які вийшли з відпусток, з директором обласного центру зайнятості, де обговорюється наскільки їм вдалося адаптуватись, чи вдається реалізовувати свої можливості, потенціал, чи справляються з обов'язками.

Варто звернути увагу на те, що практиці сприяння професійній реінтеграції не вистачає системності, адже значна частина роботодавців не розуміє доцільності й корисності докладання спеціальних зусиль для сприяння професійній реінтеграції працівників, механізми реінтеграції впроваджуються частково і зазвичай в великих компаніях, найчастіше з міжнародним капіталом.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ТА ПЕРЕХІДНІ СПОСОБИ СІЛЬСЬКОГО ЖИТТЯ

Відомо, що в результаті взаємодії традиціоналізму і модернізму формуються певні соціальні спільноти, які приймають як модерністські, так і традиціоналістські цінності і норми, через що з'являються стійкі перехідні соціокультурні зразки і форми. Зокрема А.Ахізєр розглядаючи явище модернізації пострадянських країн, запропонував ідею *наздоганяючої модернізації*, характерними рисами якої є нерівномірність, переривчастість, поляризація і люмпенізація населення [1].

В загальних рисах наздоганяюча модернізація проходить три етапи: 1) *наслідування*, яке носить стихійний, поверхневий характер і орієнтоване в першу чергу на засвоєння зразків споживання; 2) *протидія модернізації*, як реакція спільнот на небезпеку втратити ідентичність; 3) *прийняття* модерністських цінностей, як своїх власних.

Наведена періодизація носить аналітичний характер, в реальному житті відбувається не абсолютна заміна одного етапу на інший, а нашарування етапів. Тому модернізацію можливо розглядати як сукупність спроб модернізації, коли певна частина суспільства може зупинитися у своєму розвитку на одному з етапів.

Розглянемо цю проблему на тлі аналізу сільського способу життя. Можна говорити про три перехідні способу життя мешканців сільських територіальних утворень залежно від їх просторової організації: 1) спосіб життя максимально віддалених сіл і сіл, для яких характерні рідкі контакти з містом; 2) протилежний спосіб життя, що формується в приміських населених пунктах, та в селах що розташовані на відстані в 30-40 хвилин проїзду від великого міста; 3) спосіб життя сільських населених пунктів, які характеризуються нечисленними, але стійкими контактами з містом.

Спосіб життя віддалених сіл визначається закономірностями початкового періоду модернізації, про який йшлося вище: яскраво виражена споживча орієнтація, поверхнєве і стихійне наслідування міста але на практиці цей спосіб життя характеризується максимально обмеженим доступом до сучасних товарів і послуг. Залучення селян до міської споживчої культури з її зовнішньої святковості і неробством дуже різко контрастує з важкою сільськогосподарською працею і примітивним сільським побутом. Більше того, селянин вважає, що міські мешканці працюють менше, а відпочивають і споживають більше. В результаті виникає бажання звільнитися від тягот життя через бездіяльність і ледацтво, які можуть отримати вираз в пияцтві або у гострій потребі долучатися до споживчих зразків городян.

Спосіб життя в приміських селах відрізняється тим, що їх мешканцям доступні практично всі споживчі блага великих міст. Крім того, приміські сільськогосподарські підприємства мають більш високі ринкові шанси. Деяким індивідуальним виробникам властивий ринковий тип поведінки, орієнтація на прибуток, незважаючи на відсутність офіційного статусу підприємця. Ринково

орієнтовані сільські домогосподарства, які спеціалізуються на реалізації сільськогосподарської продукції намагаються підтримують весь цикл виробництва і продажу протягом року (тепліці ранньою весною, консервації взимку). Натомість мешканці віддалених сіл більшою мірою орієнтовані на сезонний тип виробництва (наприклад, виробництво м'яса з метою продажу). Очевидно, що спосіб життя мешканців приміських сіл більшою мірою, орієнтований на ринкову економіку.

Третій тип сільського способу життя є найбільш суперечливим. З одного боку, відбувається насичення споживчого ринку, а з іншого – в свідомості населення зберігається ностальгія за традиційним укладом, в якому все просто і без ризиків. Ностальгія за традиційним укладом формує групу противників модернізації, які діють в межах «моральної економіки» селянства, в основі якої принцип – «насамперед безпека», що проявляє себе в таких стильових ознаках як виживання, опір та страхування від небезпеки [2]. В результаті з'являється група непослідовних любителів села, які визнають що у селі гірше, ніж у місті, проте жити хочуть в селі, і група послідовних прихильників міста, які вважають що у місті краще і жити хочуть жити у місті, наслідуючи міські зразки.

Аналітично сконструйовані способи життя в певній мірі відповідають трьом етапам модернізації (наслідування, протидія, проникнення модерністських цінностей). Можливо, в межах кожного типу сільських населених пунктів слід говорити ще про декілька проміжних способів життя. Проте відсутність емпіричної інформації не дозволяє стверджувати цього достовірно, актуалізуючи тим самим необхідність подальших досліджень модернізації сільського способу життя.

Список використаних джерел:

1. Ахизер А.И. Россия: Критика исторического опыта (Социокультурная динамика России). Т. 2. Теория и методология. Новосибирск: Хронограф, 1998. 595 с.
2. Скотт Дж. Оружие слабых: обыденные формы сопротивления крестьян И Крестьяноведение. Теория. История. Современность. Ежегодник. 1996. / Под ред. В. Данилова, Т. Шанина - М., 1996. - С. 26-59.

*Лук'яненко О.В. (м.Київ)
lukianenko.ksenya@gmail.com*

СОЦІАЛЬНЕ СИРІТСТВО: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ, ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Будь – які трансформації в суспільстві впливають на всі верстви населення та дестабілізують їх, проте найбільш вразливою є діти. Нестабільність суспільного життя, руйнування системи моральних та духовних цінностей, економічні кризи найбільшою мірою вплинули на інститут сім'ї. На кінець 2012 року, за даними Державного комітету статистики, в Україні налічувалось 92 865 дітей - сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Однією з найбільш домінуючих причин зародження та поширення соціального сирітства в Україні є неспроможність сім'ї виконувати свої основні соціальні та індивідуальні функції, а саме: господарсько-економічну, яка включає харчування своєї сім'ї, благоустрій, організацію життя та побуту дітей; освітньо – виховну, що забезпечує процес соціалізації, здійснення первинного соціального контролю; рекреативну, пов'язану з організацією відпочинку, турботою про здоров'я та благополуччя членів сім'ї; функцію духовного спілкування, яка передбачає розвиток членів сім'ї, духовне взаємозбагачення; соціально-статусну та психотерапевтичну, яка дозволяє членам сім'ї задовольняти потреби в симпатії, повазі, визнанні, емоційній підтримці та психологічному захисті. Соціальне сирітство – це явище, при якому дитина залишається без батьківського піклування, а батьки, в свою чергу, не можуть або не мають бажання виконувати батьківські обов'язки. Соціальні сироти – діти, біологічні батьки яких живі, проте з тих чи інших причин були позбавлені батьківських прав.

Проблема соціального сирітства є досить молодою, тому потребує детальнішого розгляду, осмислення та вироблення дієвих шляхів вирішення.

Безперечно, проблема соціального сирітства є соціально детермінованою, тобто такою, що піддається впливу певних чинників. До основних соціально детермінованих чинників, що впливають на зародження та збільшення кількості соціальних сиріт, можна віднести наступні: нестабільна економічна ситуація в суспільстві, яка тягне за собою зубожіння українських сімей, руйнування сімейних цінностей; асоціальна поведінка батьків, поширення алкоголізму та наркоманії, агресивна поведінка, побиття та знущання над дітьми, передчасна смертність населення, недієздатність батьків. Останніми роками, в умовах економічної кризи, важливим чинником поширення соціального сирітства стає трудова міграція, яка з кожним роком набуває все більших розмірів.

Розвиток соціального сирітства тягне за собою важкі та руйнівні наслідки як для суспільства, так і для самої дитини. Найбільш розповсюдженими є: деформування дитячої психіки, негативний соціальний досвід, складні психологічні травми, які дитина зазнає, коли її вилучають із родини, можливі патології через неправильний спосіб життя майбутньої матері та небажану вагітність, та багато інших. Тому можемо говорити про те, що діти, які виховувались поза сім'єю, мають зовсім інакші механізми особистісної активності. У дітей – сиріт, та дітей, позбавлених батьківського піклування уявлення про шкільне, сімейне та соціальне життя значною мірою відрізняється від загальноприйнятого сприйняття життя. У результаті, в суспільстві руйнується інститут сім'ї, збільшується кількість дітей – сиріт, які потрапляють до дитячих будинків та інтернатів, суспільство дестабілізується.

Кожного року кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, стрімко зростає. Чимало таких дітей знаходять свій притулок в державних дитячих інтернатах, будинках сімейного типу, знаходять нову сім'ю – що свідчить про реалізацію заходів для боротьби з цим явищем. Однак, проаналізувавши причини та фактори, що впливають на зародження явища

соціального сирітства, неважко помітити, що найбільш дієвими шляхами подолання даної проблеми будуть профілактичні заходи, що полягають у впровадженні комплексів спеціальних навчальних програм, пропагандуванні сімейних цінностей в суспільстві та організації належних умов для створення міцної та стабільної сім'ї. Для усунення першочергових причин сирітства необхідно працювати над питаннями підвищення матеріального, соціального та духовного рівня сімей в реаліях українського життя.

У 2013 році указом Президента України була прийнята «Національна стратегія профілактики соціального сирітства на період до 2020 року», метою якої є забезпечення належних умов для дітей, які опинилися в складних життєвих ситуаціях, утвердження в суспільстві сімейних цінностей та виховання відповідального батьківства.

Соціальна політика держави має стати пріоритетною у вирішенні проблеми соціального сирітства, надати ефективну соціальну, економічну та юридичну допомогу. А також докласти максимум зусиль для формування та поширення сімейних цінностей як першочергових засад для процвітання та розвитку суспільства.

Маринченко Н.М. (м. Київ)

ASTERIXoo@mail.ru

ПРОБЛЕМА БІДНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Бідність є однією з головних проблем сучасності, та історії взагалі. У світі нема ні однієї країни, де не було б бідного прошарку населення. А так як, пріоритетним для кожної країни є підвищення добробуту своїх громадян, то подолання бідності виступає однією із складових для досягнення цієї мети. Під час сесії Глобальної асамблеї ООН у 2000 р. було визначено, що зниження рівня бідності у світі це одна з найвагоміших цілей розвитку тисячоліття.

Таке явище як бідність є полем для дослідження багатьох поколінь науковців різних країн світу. Першим з тих хто досліджував цю проблему був Бенджамін Сібом Роунтрі. Він ввів концепцію кошика базових продуктів, і та людина, яка не могла собі дозволити придбати цей кошик, вважалася бідною. Пізніше Роунтрі розширив свою концепцію в роботі «Бідність. Дослідження життя в місті». Дослідник виокремив «первинну» та «вторинну» бідність. «Первинна бідність» – це неспроможність придбати базовий кошик продуктів, тому що людина недостатньо заробляє або не в змозі знайти роботу через хворобу, травму чи погану економічну ситуацію. «Вторинна» бідність – це наявність витрат, які не є необхідними або є шкідливими. І за тими, даними, які він отримав, було зроблено висновок, що більшість бідних належать до «первинної» бідності.

Чарльз Бут досліджував бідність в Лондоні в кінці 19 ст. і виявив, що 1/3 частина цього міста є бідними. Він був одним з перших, хто спробував запровадити послідовний стандарт бідності виживання, що означає відсутність основних параметрів здорового існування — достатньої їжі та даху над головою, які вможливають ефективне фізичне функціонування тіла.

В Указі Президента України від 15 серпня 2001 р. бідність визначається, як неможливість у наслідок нестачі коштів підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період часу.

Основними наслідками бідності виступають такі негативні прояви суспільного життя:

- збільшення кількості дітей-вулиць та безпритульних;
- зменшення кількості народжених та збільшення рівня смертності населення;
- поширення девіантної поведінки, тобто збільшення кількості проявів адиктивної та делінквентної поведінки;
- неможливість отримати необхідне медичне обслуговування;
- недостатній рівень житлових умов для проживання;
- недостатня поінформованість суспільства про надання пільг вразливим категоріям населення.

На даний момент у світі існують різні програми допомоги бідним та безпритульним, наприклад: Oxfam - це міжнародне об'єднання з 17 організацій, що працюють у багатьох країнах, метою їх діяльності є вирішення проблем бідності та надання людям можливості реалізувати свої права і можливості, особисто керувати життям, отримувати гідну оплату за виконаний працю і так далі; Medicaid - американська державна програма медичної допомоги нужденним, які мають дохід нижче офіційної межі; PEAD - європейська програма продовольчої допомоги найбільш знедоленим.

В Австралії є такі осередки допомоги малозабезпеченим та безпритульним як: Rebecas Community, FareShare та Foodbank. Rebecas Community - це центр для підтримки безпритульних, в цій організації є декілька будинків гостинності, у яких бездомні можуть отримати різнопланову допомогу. FareShare, організація яка надає їжу для безпритульних в Мельбурні. Foodbank – програма за якою малозабезпеченим родинам надається не лише їжа, а й допомога у вигляді талонів на проїзд в транспорті, речі першої необхідності, підгузки для дітей, матеріали для тих хто навчається, велосипеди, телефонні карти. У Бразилії діє такий проект як Reciclázaro, який надає можливість безпритульним Бразилії заробити гроші збираючи сміття.

Слід зазначити, що бідність це соціально-економічна проблема, у якої є два шляхи вирішення: економічний та соціальний. Економічний шлях – це, коли держава створює нові робочі місця, стимулює працездатне населення, тим що збільшує заробітну платню, надання можливості підвищення кваліфікації робітника, поліпшує рівень освіти і т.д. Соціальний шлях, коли соціальна політика направлена на розвиток системи соціального страхування, удосконалення пенсійної системи, реформування системи соціального захисту, соціальну підтримку сімей, дітей та молоді, поліпшення медичного обслуговування населення.

Отже, для того, щоб знизити рівень бідності та подолати її наслідки в Україні, потрібно об'єднати зусилля держави в економічній та соціальній сферах, а також перейняти досвід роботи з бідними та безпритульними інших країн світу.

*Марценюк Т.О. (м. Київ)
tarakuta@gmail.com
Святненко С.В. (м. Київ)
svuat-40@ukr.net
Новик Т.О. (м. Київ)
tanya33322@gmail.com*

КРОС-КУЛЬТУРНЕ ПОРІВНЯННЯ СТАВЛЕННЯ ДО ГЕЙВ І ЛЕСБІЙОК

У контексті сучасних євроінтеграційних процесів перед Україною стоїть завдання привести законодавство країни у відповідність із нормами та правилами Європейського Союзу, які стосуються як політичних, юридичних, економічних і торговельних аспектів, так і понять загальної рівності, справедливості та толерантності по відношенню до меншин. У зв'язку з цим актуальним є питання готовності України прийняти та дотримуватися європейських норм щодо секс-меншин та представників ЛГБТ-спільнот.

Щоб відповісти на нього був проведений порівняльний аналіз державної політики України по відношенню до представників ЛГБТ-спільнот та ставлення українців до гейв та лесбійок з типовими представниками країн Європейського союзу. В якості типових представників із п'яти територіальних макрорегіонів Європи були вибрані: із скандинавських країн - Швецію, із середземноморських — Іспанію, із країн Західної Європи — Німеччину, із країн Центральної Європи — Угорщину, із країн Східної Європи — Україну [1]. Об'єктом дослідження є населення досліджуваних країн.

Для визначення ставлення українців до гейв та лесбійок та порівняльного аналізу з іншими країнами світу були використані дані міжнародного соціологічного дослідження European Social Survey (ESS), зібрані протягом 2004–2011 рр. Статистична похибка вибірки (з імовірністю 0,95 і за дизайн-ефекту 1,5%) для України не перевищує 3,3% для показників близьких до 50% [2].

Аналіз середніх значень показав, що найбільш негативно ставляться до гейв та лесбійок українці. Натомість шведи є найбільш толерантними. Між іспанцями та німцями значущих відмінностей немає, а ставлення угорців до гейв та лесбійок є трохи кращим, ніж в українців. Отже, найбільш толерантними до гейв та лесбійок є жителі Західної та Південної Європи, а також жителі Скандинавських країн, а найменш толерантними – жителі Східної Європи.

Якщо ж розглядати відсоткові співвідношення, то єдиною країною, де число тих, хто не погоджується з твердженням, що геї та лесбійки мають право жити, як бажають більше ніж число тих, хто погоджується є Україна (61,4% проти 38,6%). Вдвічі більше угорців (66,8% проти 33,2%) погоджуються з твердженням, що геї та лесбійки мають право жити як бажають. Найбільш толерантними країнами, де відсоток тих, хто погодився наближається або перевищує 90%, є Німеччина, Іспанія та Швеція (89,7%, 91,6%, 96,8% відповідно).

Крім того, існує прямиий взаємозв'язок між ставленням населення до

меншин і державною політикою. В країнах, де геї та лесбійки мають найменше прав та свобод (Східна та Центральна Європа), ставлення населення до них найгірше, і навпаки, у розвинутих демократичних країнах відмічається толерантне ставлення до геїв та лесбійок.

Для дослідження факторів, що впливають на ставлення до представників ЛГ-спільнот, був проведений кореляційний аналіз. Згідно гіпотез дослідження, для крос-культурного порівняння були відібрані 12 змінних: стать, вік, рівень освіти, задоволеність власним життям, задоволеність економікою країни, задоволеність роботою уряду, задоволеність впровадженням демократії, задоволеність станом освіти та станом медичної допомоги, рівень щастя та релігійності людини, наявність дітей у сім'ї.

Три фактори виявилися статистично значущими (слабкі та середні зв'язки) для усіх п'яти країн – це вік, рівень релігійності та рівень освіти, причому для всіх їх спостерігаються подібні закономірності. Встановлено, що між віком та рівнем релігійності людини та нетолерантним ставленням до геїв та лесбійок існує прямопропорційний зв'язок, а між рівнем освіти особи та рівнем нетолерантності ставлення до геїв та лесбійок – обернена пропорційність. Відтак, старші набожні люди з низьким рівнем освіти з більшою долею імовірності будуть ставитися до геїв та лесбіянок негативніше, ніж молодші за них і менш набожні люди з високим рівнем освіти.

В ході дослідження також встановлено, що в Україні наявність дітей, низький рівень задоволеності економічним становищем, освітою, урядом та медичним обслуговуванням впливає на формування негативного ставлення до лесбійок та геїв. У Німеччині та Іспанії на формування такого ставлення впливає лише незадоволеність життям в цілому, а не окремими характеристиками. Щодо рівня демократичності, то зі збільшенням даного показника поліпшується і ставлення до геїв та лесбійок в Україні, Швеції та Німеччині. Якщо порівнювати ставлення до ЛГ серед категорій жінок та чоловіків, то в Німеччині, Швеції та Іспанії існує така відмінність, в даних країнах ставлення жінок є більш позитивним ніж ставлення чоловіків. Значимими в усіх обраних для аналізу країнах є вплив віку, рівня освіти та релігійності: чим старшими, більш побожними та менш освіченими є люди, тим гірше вони ставляться до геїв та лесбійок.

Список використаних джерел:

1. Download ILGA State-Sponsored Homophobia Report and Gay and Lesbian rights maps [Електронний ресурс] / ILGA's map on Lesbian and Gay rights in the world. – 2013. – Режим доступу: <http://ilga.org/ilga/en/article/1161>.
2. The European Social Survey – ESS DATA – Round 5. [Електронний ресурс] / The European Social Survey. – 2012. – Режим доступу: <http://ess.nsd.uib.no/ess/round5/>.

Марченко А.М. (м.Київ)
alla_marchenko@list.ru

ПРОЯВИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ЗАЛУЧЕНОСТІ В ЄВРОПІ: ПРО ЩО ГОВОРЯТЬ ДАНІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННОСТЕЙ

Концептуалізація громадянської залученості у соціологічному вимірі, насамперед, потребує уточнення того, що ж таке «громадянське». В цілому, визначення, обране для даної доповіді, базується на концепціях Ерліха, Дулітла та Фола (Doolittle&Faul, 2013), в яких громадянська залученість розглядається як володіння знаннями, вміннями та цінностями, необхідними для посилення спільнот, а також їх вираження в атитюдах і поведінці. Згідно з концепцією Маршала (Marshall, 1950), сегмент «громадянського» має розглядатися поряд з «політичним» і «соціальним». Задля уникнення редукаціоністських чи додаткових конотацій, термін «залученість» був обраний як найбільш відповідний такому баченню (на відміну від «активності», «участі» чи «включення»).

Для аналізу даних був обраний масив Європейського дослідження цінностей 2008 року, в якому містяться дані для 47 європейських країн, з Україною включно. Досить вдалою є операціоналізація громадянської залученості Ю.Савельєвим у тріаді когнітивне-статусне-діяльнісне (Савельєв, 2013), втім, для даного дослідження були зроблені деякі уточнення індикаторів. Зокрема, до когнітивного елементу аналізу була включена шкала «схильності довіряти» (trustworthiness scale), обґрунтована Ооршотом, Артс та Геліссен (Oorschot et al., 2006), а до статусного та діяльнісного елементу були додані змінні, що стосуються релігійних організацій, адже останні займають чільне місце серед інших організацій в ряді країн та виконують радше «спільнототворюючу», ніж культурну функцію. Звісно, характеризуючи різні елементи громадянської залученості у суспільстві, можемо робити висновки як за агрегованими даними, так і за певними сегментами країн чи окремо за кожною з них. З огляду на обмеженість обсягу тез виступу, зосереджусь на кількох показових тенденціях в рамках кожного з елементів громадянської залученості.

Отож, в цілому десята частина європейців має членство у релігійних організаціях волонтерського характеру (10,3%) та в профспілкових (10%) організаціях. Найменш популярними загалом є громади, які стосуються руху за мир, жіночі спілки та спільноти, що діють на місцях (що свідчить, можливо, про відсутність соціального запиту, потреби в діяльності останніх). Водночас, популярність релігійних організацій у Європі формується, передусім, завдяки країнам «розвинутої Європи» (Велика Британія, Північна Ірландія, Данія та Швейцарія), а от профспілки високим відсотком мають завдячувати як скандинавській частині Європи, так і пострадянським країнам, в яких формальна належність до профспілок є радше традицією, чим громадянською позицією (наприклад, у Білорусі 41,9% респондентів вказали свою належність до профспілок, дані стосовно України додають промовистих 12,5%). Загалом,

констатую, статусний елемент громадянської залученості є непопулярним у пострадянських суспільствах.

В той же час, діяльнісний елемент громадянської залученості є найбільш вираженим у Нідерландах, Косово та Албанії (середнє діяльності в рамках 10 визначених типів організацій є вищим, ніж 0,5), однак в цілому він вказує на деяку застиглість, тенденцію до належності, ніж до активної діяльності (принаймні, на час отримання даних у кожній з країн).

Аналіз когнітивного елементу громадянської залученості демонструє, що найменший рівень «схильності довіряти» спостерігається у Білорусі, Російській Федерації, Словаччині, Чехії та Албанії (зверну увагу, що мається на увазі саме громадянська довіра, а не генералізована чи міжособистісна). Високі показники «схильності довіряти» мають Північний Кіпр, Туреччина, Мальта, Данія та Косово. Водночас, цікаво відмітити, що пострадянські країни досі статистично відрізняються за схильністю довіряти від решти Європи (включно з її постсоціалістичною, але не пострадянською частиною) - про це свідчать результати аналізу варіацій з апостеріорними тестами (Бонферроні). Частка тих, хто піклується про своє оточення (поза рамками сім'ї), є найвищою в Туреччині та Грузії, найменшою - в Чеській Республіці, Латвії та Фінляндії.

Таким чином, загальний огляд проявів громадянської залученості в Європі дає підстави констатувати їх варіативність у різних сегментах країн, серед яких досі досить чітко диференціюється пострадянський сегмент. Розгляд усіх трьох елементів громадянської залученості - статусного, когнітивного та діяльнісного, дозволяє виявити спрямованість та тенденції залученості як багатовимірною феномену. Все вищесказане дає підстави для соціологічних рефлексій та аналізу наступної хвилі даних Європейського дослідження, що вже на підході.

Список використаних джерел:

1. Alexander, J.C., Eyerman et al. (2004). Cultural Trauma and Collective Identity. - University of California Press. - 314 p.
2. Arts, W., Halman, L. and Van Oorschot, W. (2003) 'The Welfare State: Villain or Hero of the Piece?', in W. Arts, J. Hagenaars and L. Halman (eds) The Cultural Diversity of European Unity, Leiden-Boston: Brill.- pp. 275–310.
3. Berkel van R. et al. (eds.) (2002) The concept of inclusion/exclusion and the concept of work // Active Social Policies in the EU: Inclusion through participation? – Bristol: The Policy Press, – p. 15–44.
4. Doolittle, A., Faul A.C. (2013) Civic Engagement Scale: A Validation Study // Sage Open, July-September 2013, № 3. - pp.1-7.
5. Marshall, T. (1950) Citizenship and Social Class: And Other Essays. Cambridge [Eng.: University Press.
6. Савельєв Ю. Участь як прояв соціального включення в процесі модернізації: Україна в європейському контексті (1999-2010) // Український соціум. - 2013. - № 2. - с. 77-98.

7. Українське суспільства 1002-2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг/ За ред. В.Ворони, М.Шульги. - К.: ІС НАН України, 2012. - 660 с.

Марчук Д. Ю. (м. Київ)

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Проблема дотримання прав народів і прав конкретної людини, безумовно, є однією з пріоритетних в умовах глобалізації. Під нею, як відомо, розуміється процес динамічного формування сучасного загальносвітового фінансово-економічного та інформаційного простору на основі технологічної революції в галузі індустрії, транспорту та зв'язку. Хоча процес глобалізації ще далекий від завершення, проте про нього вже цілком виразно можна говорити, як про головний і вельми жорсткий виклик новітньої історії, причому для всіх без винятку її учасників.

Глобальні проблеми сучасності - це проблеми людства в цілому, від вирішення яких залежить його розвиток: запобігання світової термоядерної війни; подолання розриву у рівні соціально-економічного розвитку між розвиненими країнами та країнами третього світу, боротьба з голодом, усунення неписьменності; регулювання стрімкого зростання населення в країнах, що розвиваються; запобігання екологічній катастрофі; вирішення проблеми забезпечення продовольством, знаходження альтернативних джерел енергії; запобігання негативних наслідків науково-технічної революції. Глобальні проблеми породжені протиріччями суспільного розвитку, різко збільшеними масштабами впливу діяльності людини на навколишній світ, нерівномірністю соціально-економічного і науково-технічного розвитку країн і регіонів. Вирішення глобальних проблем вимагає розгортання міжнародної співпраці, в тому числі і в гуманітарній області, сфері прав і свобод людини, їх реального забезпечення.

На користь актуальності теми «глобалізація і права людини» свідчать останні події, що відбуваються в світі та Україні, в тому числі негативного характеру (крах Республіки Югославії, вибухи в США, РФ та Україні, безперервний кривавий конфлікт Ізраїль-Палестина і т. д.).

Особливість прав і свобод людини в новому столітті полягає в тому, що вони розвиваються в умовах протиріч, які збереглися від попередніх етапів розвитку, так і нових. Одне з таких протиріч і полягає в глобалізації всіх процесів суспільного розвитку, з одного боку, і в прагненні традиційних суспільств забезпечити збереження своїх індивідуальних особливостей, свого особливого підходу до прав людини, що визначається історією їх розвитку, - з іншого. Поряд з процесами глобалізації сучасного світу відбувається національне самоствердження народів, що належать іншим цивілізаціям, які далеко не завжди приймають європейські цінності, відстоюючи право на власну релігію, культуру, норми етичної і правової поведінки, національну ідентичність.

Можемо прийти до висновку, що права людини є найважливішим фактором сталого розвитку людства, яке визначається рядом обставин. Серед них такі:

1. Сталий розвиток неможливий без забезпечення можливості особистості на свій розсуд визначати способи і сфери своєї життєдіяльності.

2. Права людини покладає край всевладдю держави, яка розглядала особу як підданого, раба державної волі та встановили партнерські відносини між громадянином і владою.

3. Права людини найвища соціальна цінність, якою повинна керуватися держава. Якщо права людини забезпечуються державою, суспільство може бути охарактеризоване як стабільне і стале, якщо держава нехтує цим, в суспільстві створюється напруженість, утворюється загроза його сталому розвитку .

4. Тільки зв'язок двох компонентів - проголошення прав та реальна дія механізмів забезпечення їх реалізації - свідчить про справжню демократію у державі.

5. Права людини є консенсуальними за своєю природою, тому вони відіграють найважливішу роль у встановленні злагоди в суспільстві та забезпеченні стійкості його розвитку.

6. Значимість прав людини проявляється в їх постійному розширенні та розвитку. Забезпечення прав не може бути гарантовано в умовах застою, стагнації. Тільки сталий розвиток сприяє реальному життю прав і свобод. Усі найважливіші компоненти сталого розвитку знаходять свій вияв у правах людини.

7. У міру розвитку демократії як глобального накопичення цивілізованого досвіду в ХХ столітті сформувалися так звані колективні права, що втілюють інтереси спільнот, націй, народностей, суспільства в цілому. Поява колективних прав свідчить про усвідомлення солідарних інтересів, нехтування якими може перервати нормальний розвиток людства, народу, соціальної групи.

Звичайно, перераховані вище обставини багато в чому сьогодні є більше добрими побажаннями, ніж домінуючими чинниками сталого суспільного розвитку. Права людини як і раніше залишаються на світовій арені предметом політичної боротьби, а часто ідеологічно камуфлюють і забезпечують ряду країн реалізацію своїх гегемоністських, імперських інтересів. Разом з тим вони мають не тільки теоретичне, а й практичне значення на шляху до досягнення стабільного, передбачуваного, справедливого і багатополярного світопорядку.

Мігалуш А.О. (м. Київ)

mignastyia@ukr.net

ЛЮДИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЯК АНДЕРКЛАС

На сьогоднішній день існує безліч категорій населення які не здатні подолати свої власні проблеми самостійно, є неконкурентно спроможними на ринку праці, отримують різнопланову підтримку від держави, не мають

можливості розкрити свій потенціал і реалізувати його на користь суспільства. Серед таких представників андеркласу особливо помітно виділяються люди з особливими потребами та їхні родини. Вони в більшості своїй не просто витіснені з суспільного життя, а й завдяки спільній проблемі створюють свою специфічну спільноту, або навіть суспільство в суспільстві. З часом така відірваність даної соціальної групи стає більш помітною й все більше привертає увагу науковців, які власне і займаються пошуком шляхів вирішення питань соціальної ізоляції і маргіналізації людей з особливими потребами.

Люди з особливими потребами є однією з найбільш дискримінованих груп в історії людства. Ще з стародавніх часів їх вважали слабкими, не спроможними жити самостійно, без сторонньої опіки, обмежували в правах і свободах. Ці принципи «інакшості» настільки укорінилися в суспільстві, що й сьогодні можна зустріти випадки порушення їхніх базових прав, як людей. «Законодавство Іспанії та інших країн дозволяє стерилізацію неповнолітніх з серйозними порушеннями інтелектуального розвитку. Парламент Єгипту не включив положення, що забороняє використання стерилізації в якості лікування психіатричних хвороб в текст закону з захисту прав пацієнтів. В США в 15 штатах діють закони, які не захищають жінок з недоліками здоров'я від недобровільної стерилізації... Дослідження, проведене в Індії серед жінок з недоліками здоров'я, виявило, що 6% з них були стерилізовані в примусовому порядку»[1, С.6]. В 2008 році в Озерському психоневрологічному інтернаті (Алтайський край, Російська Федерація) було примусово стерилізовано 14 жінок. Все це лише зафіксовані випадки, а скільки тих про які мовчать жертви. Якщо людина є носієм штампу «неповноцінна» тоді вона не має прав і свобод яку усі інші громадяни країни, вона поза законом, за бортом цього суспільства. Примусова стерилізація осіб з особливими потребами – це не лише прояв соціального контролю за сексуальним життям, але й жорстока, принижуюча людське достоїнство поведінка.

Життя людей з особливими потребами не лише контролюється, а й детермінується державою. Від того які умови здатне суспільство створити для осіб з інвалідністю залежить на скільки вони зможуть бути долученими до нього і повноцінно функціонувати. Якщо немає доступу до громадського транспорту та суспільних споруд людина вже обмежена в пересуванні і зможе відвідати лише ті місця, які створені з врахуванням особливостей її інвалідності. Нажаль, детерміновані й ті сфери в яких можуть реалізувати свій потенціал особи з особливими потребами. В нормативних документах чітко прописані професії за якими можуть отримати дипломи глухі, сліпі, особи з ДЦП, а також слід відзначити, що й навіть визначені ВНЗ в яких передбачено навчання цих категорій. В більшості випадків люди з особливими потребами отримують освіту в ізольованих групах, в яких навчаються особи з однаковим захворюванням. Знову ж таки в ВНЗ створюються умови штучної ізоляції даної категорії населення.

Ті люди з особливими потребами які отримали вищу освіту не завжди отримують посади які відповідають їхньому потенціалу і здібностям. За законодавством України, підприємства і організації які беруть на роботу осіб з

інвалідністю сплачують менші податки, а отже роботодавці зацікавлені в таких працівниках. Організації ніби створюють всі необхідні умови для роботи людям з особливими потребами, але вони не передбачають того щоб такі працівники займали престижні соціальні позиції, а інколи навіть приховують той факт, що люди числяться на роботі офіційно, а реально там не присутні. Слід відзначити й те, що заробітна плата людей з особливими потребами значно нижча ніж у «здорових» працівників.

Отже як видно саме суспільство витісняє людей з особливими потребами в лави андеркласу і штучно ізолює їх від інших соціальних груп. Якщо проаналізувати всі факти дискримінації осіб з інвалідністю, то можна помітити, що це не лише державна політика, а й принципи укорінені у свідомості більшості громадян. Для того щоб змінити тенденцію маргіналізації даної соціальної групи недостатньо буде змін на рівні законодавства потрібні й зміни у ставленні суспільства до людей з особливими потребами. Подібні зміни не можливо здійснити швидко, це поступовий процес який може зайняти багато часу. Сформувати нове суспільне бачення рівності прав і свобод всіх людей, не залежно від стану їхнього фізичного розвитку, можливо шляхом включення осіб з особливими потребами до всіх сфер суспільного життя. Починати ж таку інтеграцію варто з дитячих років, адже саме тут закладається основа світосприйняття людини яка надалі транслюється й в дорослому житті людини.

Список використаних джерел:

1. Против ее воли. Насильственная и принудительная стерилизация женщин во всем мире. – New York: Open Society Foundation, 2012. – 11 с.

Прокопович А.Д. (м.Київ)

prokopovich.nastya@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ СЕРЕД МОЛОДІ

На сьогоднішній день основною характеристикою усього світу є глобалізаційні процеси. Рішення щодо інтеграції України у європейський простір ставить перед нами мету побудови громадянського суспільства, досягнення якої унеможливується без прийняття ефективних мій у боротьбі із наслідками проявів соціальної нетерпимості. Не можна заперечувати, що найефективнішим виходом із цієї ситуації є виховання принципів толерантності на самих ранніх етапах соціалізації особистості і воно повинно покладатися у першу чергу на саме близьке оточення. Але, для досягнення такого результату потрібно починати виховання ідеалів вже зараз, а саме із сучасної української молоді, яка є майбутнім нашої держави. Для цього лише первинних агентів соціалізації буде недостатньо. Це обумовлюється рядом соціально-психологічних особливостей цієї категорії населення, а особливо включенням молодого людини у соціальне життя, що тим самим урізноманітнює прояви соціальної нетерпимості та навіть може при певних обставинах спровокувати її крайні форми(тероризм,екстремізм).

Досить вагоме місце у такій складній ситуації займає досвід соціальної роботи. Її основними напрямками у вирішенні даної проблеми є профілактика нетерпимості та виховання толерантності. Попереджувально-профілактична робота здійснюється на трьох рівнях: загальносоціальному, спеціальному та індивідуальному. На загальносоціальному рівні профілактика соціальної нетерпимості зводиться до дій на рівні державних органів. Варто наголосити, що в сучасній Україні профілактика соціальної нетерпимості на цьому рівні майже не проводиться. Це пов'язано у першу чергу з тим, що толерантність не має правового закріплення у законах нашої держави. Існують лише деякі закони, які направлені на протидію та покарання за прояви крайніх форм соціальної нетерпимості, наприклад: «Про боротьбу з тероризмом», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», тощо. Для ефективної профілактики соціальної нетерпимості в цілому потрібно мати законодавче підґрунтя, яке зможе чітко визначити що таке толерантність і в яких рамках вона перебуває. На спеціальному рівні соціальний працівник здійснює профілактику у рамках спеціальних закладів, наприклад: школи, ліцеї, ВНЗ, тощо. І на індивідуальному рівні - це профілактика нетерпимості, яка здійснюється для конкретної особистості.

У рамках соціальної роботи існують ряд методів та технологій, які направлені на виховання толерантної особистості. Їх найлегше класифікувати згідно із основними сферами діяльності людини. Для емоційної сфери найбільш характерними методами будуть психологічні форми впливу: сугестія, переконання, наслідування. Такі методи можуть допомогти у вмінні контролювати свої емоції та поведінку, правильно розуміти свої почуття, тощо. Вплив на вольову сферу здійснюється через метод використання нейтральної інформації і метод вимоги та вправ. Саме через них здійснюється виховання ініціативи та вміння володіти собою. В інтелектуальній сфері формуються знання про толерантність та її принципи, тому ефективним методом впливу буде метод переконання та самопереконання. Доречно використовувати методи, які впливають на екзистенційну та предметно-практичну сферу, оскільки вони являються найбільш дієвими для виховання толерантності серед молоді. Сюди відносяться методи моральних дилем та виховних ситуацій. Ці методи направлені на виховання основних якостей толерантної особистості, таких як любов та свідоме ставлення до інших, здійснення та оцінка моральних вчинків і т.д.

Таким чином, розглянувши лише деякі напрямки та методи, які має та використовує соціальна робота, потрібно наголосити на її особливому внеску у вирішенні проблеми соціальної нетерпимості. Для подальших успішних дій у цьому напрямку потрібно, щоб наша держава створила гідну законодавчу базу, яка б дозволила проводити профілактику негативних наслідків нетерпимості на державному рівні. Набуваючи всержавного масштабу профілактика стає найбільш ефективною. Виховання толерантної особистості повинно покладатися не тільки на інститут сім'ї, а й на всі інші соціальні інститути-саме це є гарантією успішного майбутнього нашої держави.

Семенченко Н.Г. (м.Київ)
2010socio@gmail.com

СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ ВУЛИЦІ В УМОВАХ ТАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

На сьогодні наше суспільство характеризується складними економічними та соціаль-но політичними процесами. Дані процеси відбиваються негативно в житті людей. З розшаруванням суспільства збільшується кількість людей, які потребують допомоги зі сторони держави. Напривеликий жаль до такої категорії потрапляють і діти, які живуть в неблагополучних сім'ях. Недостатня підтримка з боку сім'ї, потреба у духовному захисті підштовхує на крайні форми поведінки. Найбільш актуальною проблемою є життя на вулиці.

Дана проблематика досліджується в таких наукових творців, як О. Вакуленко, О. Балакірієва, А.Капська, С.Лукашов та інші. Аніліз наукової літератури показує, що насьогодні саме проблема «дітей вулиці» ще недостатньо вивчена. Якщо ж розглядати цю проблематику в наукових та методичних мтеріалах, то їм приділено досить мало уваги.

На даний час на вулиці залишаються тисячі дітей, які живуть в каналізаціях, контейнерах для сміття, діти які втратили сенс свого життя через значні проблеми здебільшого своєї сім'ї, і щодня кожен бачить як значна кількість підлітків позбавлених батьківського тепла на наших очах «випадають» з нормальної та повноцінної життєдіяльності. В сучасному суспільстві на вулицях міста знаходиться дуже багато таких дітей, дітей яким не вистачає батьківської любові, сімейного тепла, адже ці діти живуть на вулиці не від щасливого життя. Самотні, безневинні, зі зламанною психікою – «діти вулиці», але вони ж зовсім не винні в тому, що народилися в «неправильній сім'ї», і в першу чергу вони діти, які теж заслуговують принаймні на невеличку частинку тих можливостей, які мають їхні однолітки з нормальних родин. За останні 15 років кількість дітей – вулиці набула значного масштабу.

Безпритульність як соціальне явище передбачає, що насьогодні потрібно перш за все «лікувати» не дітей, а суспільство загалом, або ж їхніх батьків, які виштовхнули їх в життя на вулиці. Дитина вулиці – це хвороба сучасного суспільства. Декілька років тому за даною категорією дітей кожен міг поспостерігати у повсякденному житті, а насьогодні життя дітей вулиці завуальовано. Сьогодні дивлячись на них неможливо сказати, що це дитина вулиці. Багатьох в натовпі вулиці неможливо ідентифікувати. Дивлячись на них сьогодні, можна сказати, що вони зовсім непримітні – у них пристойний одяг, мобільні телефони. Кожен з них має свій спосіб життя та свої закони виживання. На сьогоднішній день є всебільше підстав говорити про адаптацію даної категорії дітей. Засобом адаптації є прийняття учасниками середовища його норм та цінностей, що склалися в середовищі форм соціальної взаємодії, а також характерних форм діяльності. Нажаль їх життя не може бути проаналізованим та спостереженим у сучасному суспільстві, так як їхній статус

– це як один із притаманних способів заробітку, адже тільки так вони заявляють про себе як про членів суспільства, а в іншому їх взаємодія, а саме зовнішня, обмежується тими, кого ми відносимо до соціального дна суспільства. Та все ж таки діти адаптовані до вуличного життя і не почувають себе обмеженими. З приводу роботи з дітьми вулиці можа застосовувати різноманітні технології соціальної роботи. Однією з головних є соціальна профілактика, тому що діти – це одна з категорій населення, яка потребує її найбільше. Соціальна профілактика спрямована на запобігання несприятливому розвитку тих чи інших соціальних процесів у суспільстві, у даному випадку такого соціального явища як діти вулиці.

Для створення належних умов соціальної реабілітації дітей вулиці використовують різні методи та форми реабілітації з ними. Метод бесіди, метод вуличної роботи, малюнкові тести, кольорові тести. В процесі психотерапевтичної роботи дитина повинна зрозуміти, що її люблять і сприймають такою, якою вона є, з недоліками і проблемами, що вона відчуває сили до подолання даної проблеми.

Праця з «дітьми вулиці» потребує достатнього терпіння, гнучкості і усвідомлення того, що результати будуть очевидні не відразу. Надмірна замкнутість в собі, настороженість, несприйняття доброзичливих впливів є основою причиною цього. Тривале цілеспрямоване спілкування з ними, реальні дії щодо поліпшення їхнього життя, включення їх у процес особистісного становлення, самореалізації, самотворення забезпечуватимуть помітні зміни у ставленні до соціуму, вселятимуть їм оптимістичне бачення світу і себе в ньому.

Зміна українського суспільства, тобто його трансформація з командно – адміністративного в ринкове, з тоталітарного в демократичне є глобальною причиною виникнення дитячої безпритульності.

*Скребець Ю.М. (м.Київ)
sjom@mail.ru*

МОЛОДЕ ПОКОЛІННЯ. КОНФОРМІСТИ ЧИ ДЕВІАНТИ?

*О, этот проклятый конформистский мир!
А. и Б. Стругацкие «Второе шествие марсиан»*

На даний момент масштаби криміналізації молодого покоління продовжують збільшуватися. Це являється результатом аномічної ситуації, в якій перебуває наше суспільство. Відповідно до теорії Мертона, домінуючими реакціями на вплив аномії є: конформізм, інновація, ритуалізм і заколот. При цьому передбачається, що конформізм, виступаючи в якості єдиного виду недевіантної поведінки, не абсолютно протилежний девіації - між ними не існує непереборного бар'єру, і індивіди досить вільно можуть мігрувати з однієї форми соціальної адаптації в іншу [1]

Дається взнаки молодість нашої держави (двадцять два роки) та, як наслідок, несформована ідеологія та моральні цінності. Молодим людям просто немає на що орієнтуватися. Досвід вихідців з Радянського Союзу вважається застарілим, колишня ідеологія нівелюється. І в цьому немає нічого страшного, але перехід був революційним. Старі цінності знищилися, та їм на зміну не прийшли нові. Держава перебуває в ціннісно-моральному вакуумі. Це підтверджується навіть невизначеністю держави щодо напрямків економічного розвитку – вступу до Євросоюзу, чи до Митного союзу. Звичайно, така невизначена політична і економічна ситуація не сприяє формуванню нових цінностей, норм та стабільному розвитку. Низький рівень життя населення в Україні веде до зростання маргінального прошарку населення.

Бідність охопила 70 відсотків населення України, зазначила Омбудсман Ніна Карпачова під час зустрічі з комісаром Ради Європи з прав людини Томасом Хаммарбергом.[2]

"На превеликий жаль, в Україні з'явилися родини, в яких бідність стала успадкованим явищем. Їм недоступні якісні освіта, охорона здоров'я, забезпечення житлом тощо. З метою подолання бідності урядом України вже прийнято три державні програми", - поінформувала Томаса Хаммарберга Омбудсман. [2]

Пошук нових цінностей призвів до так званого дуалізму, де поєднуються «нові» та «старі» аксіологічні моделі. Така модель характерна також для країн Східної Європи. Серед цих країн помітно більша частка молодих людей, схильних до конформізму.

Сьогоднішні молоді люди намагаються набути в девіації комфортність і конформність, часом відверто демонструючи зразки «нової» ментальності, згідно з якою, наприклад, можливість участі у злочині визнається цілком припустимою, якщо індивід вважатиме підходящими обставини.[1]

Але, хоча поняття «конформізм» часто сприймається в негативному руслі, цей механізм дозволяє слідувати правилам, забезпечує соціальну стабільність і дозволяє знизити рівень злочинності.

Як бачимо, сучасні молоді люди, на відміну від їх попередників, поставлені в більш жорсткі умови вибору типу адаптації. Перед ними по суті стоїть альтернатива: або пристосування шляхом девіації, що реалізовується найчастіше як модифікація інноваційної реакції, рідше - як прояв ретритизму, а іноді заколоту, або конформізм як підпорядкування агонізуючим соціальним нормам. Саме в такому вигляді вони представляють проблему поведінкового вибору.[1]

Конформізм серед молоді являється даниною моді. Він існував завжди, але з розвитком реклами, засобів комунікації та мережі інтернет, конформізм набуває великого значення для нашого світосприйняття і проникає в усі сфери нашого життя. Нав'язує нам вибір продуктів харчування, місць відпочинку, відношення до влади, спосіб життя.

Небезпека конформізму для молоді заключається в страху бути не прийнятим групою. Часто цей страх штовхає молодих людей на вчинки чи поведінку, які вони не бажають. З цього витікають алкоголізм, наркоманія, злочинна діяльність і т.д.

Завданням суспільства та держави являється на макрорівні стабілізація економіки, виведення населення зі стану бідності, популяризація правосвідомості серед громадян. На мікрорівні – забезпечення підтримки молоді через соціальні центри, різнобічних способів дозвілля та можливостей для початку дорослого життя.

Список використаних джерел:

1. Завражин С. Новое поколение на периферии: конформисты или девианты //Социс.— 2011.— № 8.— С.55—57.
2. Бідність охопила 70 відсотків населення України - Карпачова [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://ukr.obozrevatel.com/news/bidnist-ohopila-70-vidsotkiv-naseleण्या-ukraini-karpachova.htm>

*Томіліна К.Ф.Г. (м. Київ)
ekaterina.tomilina@bk.ru*

***МАТЕРІ ОДИНАЧКИ ЯК ГРУПА РИЗИКУ ПОТРАПЛЯННЯ ДО
АНДЕРКЛАСУ***

На сьогоднішній день помітною групою витісненою з повноцінного життя в суспільстві є матері-одиначки, адже внаслідок втрати партнера вони опиняються на межі бідності і не можуть повноцінно реалізовувати свій потенціал. Згідно з дослідженням інституту демографії та соціальних досліджень України, майже чверть населення знаходиться за межею бідності, при цьому бідними є не лише пенсіонери, але й сім'ї з дітьми, і більше ніж 80% з них - це матері-одиначки. Мало того, що ці жінки стають носіями культури бідності, вони передають її у спадок своїм дітям.

В більшості випадків представники андеркласу, декласовані елементи (п'яниці, наркомани, вбивці тощо), що втратили людську подобу - вихідці з неповних, проблемних родин. Адже матір-одиначка не може надати дитині модель повноцінної сім'ї і пояснити як правильно виконувати певні соціальні ролі. З втратою чоловіка жінка опиняється в скрутній ситуації і дуже часто вимушена діяти в родині за двох. Протягом декількох перших місяців жінка страждає, в багатьох випадках просто не знаходячи сил впоратися з собою, що вже казати про виховання і догляд за дитиною. Викинути з голови похмурі думки про нещасну жіночу долю та навіть фаталізм можуть допомогти близькі та рідні, адже спілкування з уважними слухачами, яким можна вилити душу, може позбавити від почуття безвиході та відчаю. Тим жінкам які не мають підтримки з боку друзів і рідних можуть допомогти групи взаємодопомоги, створені такими ж самими самотніми мамами.

Слід розуміти й те, що залишаючи стіни пологового будинку, матері-одиначка опиняється в складній життєвій ситуації. Дитина, та й сама мати, мають потребу в гарному харчуванні, одязі, а зарплату в будинок приносити нікому. Одним з бажаних (але не завжди можливих) варіантів є допомога родичів та друзів. Звісно, мало хто зможе просити про допомогу напряму, хіба що ситуація стає для людини зовсім критичною. Але у такому випадку в нагоді стануть навіть

найменші спроби оточуючих допомогти. Наприклад, багато необхідних речей дитині дарують (просто так, або на певні свята), особливо, якщо скрутне становище матері очевидне. Враховуючи те, як швидко зростають діти, ще одним напрямком економії може стати одяг. І справді, зовсім необов'язково купувати дитині новий одяг, якщо є можливість носити одяг більш дорослих дітей.

Брак часу - це ще одна проблема, з якою неминуче стикається самотня мати. Потрібно і крихітці приділити час, і будинок привести в порядок, і їжу приготувати. Зазвичай матерям - одиначкам доводиться самотійно боротися з труднощами, держава пропонує пільги у вигляді грошових коштів, а також пільги при вступі в садок але ця допомога є мізерною. На сьогоднішній день соціальна допомога становить менше 300 грн. Варто замислитись, на що може вистачити таких грошей – хіба що на мінімум їжі для дитини, якої недостатньо навіть для виживання, не кажучи вже про нормальне життя та розвиток.

Шкільна пора приносить з собою великі витрати. В першу чергу, це підручники, які часто приходиться купувати самим, форма, щомісячні шкільні побори, які виникають через недофінансування. Також треба своєчасно подумати про вищий навчальний заклад. Щоб дитина сама мала можливість поступити до вишу, з нею необхідно займатися або наймати репетиторів. На це часто не вистачає ні часу (бо мати має багато працювати, щоб забезпечити дитину), ні коштів. Вважається, що грошова допомога матерям-одиначкам має компенсувати відсутній, але такий необхідний вклад батька. Звісно, ніякі гроші не можуть надати дитині необхідну присутність та психологічний вплив чоловіка.

Для часткового вирішення проблем мам-одиначок можна запропонувати відкрити клуб «молодих матерів та батьків одинаків» та дитячий садок для малюків. В дійсності дитячий садок можна організувати прямо вдома у самих матерів або татусів, але надалі можна попросити допомогу в держави, щоб вона виділила житлове приміщення і матеріальні засоби для удосконалення дитячого садка. Цей варіант має низку переваг: він не потребує значних витрат, матері та татусі будуть сидіти по черзі з дітьми, що дасть їм можливість влаштуватися на роботу і заробити гроші. Діти в дитячому садку будуть активно розвиватися і весело проводити час з представниками обох статей.

Проблема жінки тобто матері яка сама виховує свою дитину, а в багатьох випадках і не одну, лежить в тому, що жінка стає чоловіком. Вона поєднує в собі ці дві особи, і зовсім втрачає свою жіночність. В неї виникає багато проблем з комунікацією з представниками протилежної статі і вірогідність знайти іншого партнера в такому разі знижується. Мати припиняє зі всіма спілкуватись, і тільки займається дитиною, або спілкується з тими хто надає їй допомогу. В такій ситуації, знову ж таки, може стати у нагоді клуб матерів та татусів одинаків. Тут не дозволять людині закритись у собі та впасти у відчай від уявної самотності, допоможуть розширити своє коло спілкування, відчути смак до життя та йти далі, не дивлячись ні на що. Саме клуби взаємодопомоги і підтримки можуть стати тими осередками допомоги для мам-одиначок, що витягнуть їх з соціального дна і вийти в повноцінне життя.

Халамендик В.Б. (м. Київ)
**ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ
ІНФРАСТРУКТУРИ**

Необхідною умовою на шляху України до європейських структур є вдосконалення та трансформація соціальної політики України відповідно до вимог ЄС, де ключовими компонентами соціальної політики є соціальний захист, політика подолання бідності та соціального відчуження, зайнятість, покращення умов і модернізація праці, політика захисту сімей, антидискримінація, права жінок, дітей, людей похилого віку та осіб з особливим потребами, корпоративна соціальна відповідальність.

Сучасна ситуація, в якій перебуває українське суспільство, потребує активних дій щодо збереження та подальшого розвитку інфраструктури соціальної роботи, яка є складовою загальних суспільних трансформацій, зближення національної та європейської систем соціальної роботи. Все це стає можливим завдяки адекватній діяльності соціальної сфери, завданням якої зняття сучасних соціальних проблем, створених економічними, ідеологічними, політичними чинниками.

Соціальна сфера сьогодні виступає об'єднуючою для інших сфер життєдіяльності людини, тому вона й має найважливіші завдання для подальшого соціального розвитку. ООН створила у вересні 2005 року спеціальну Комісію з розбудови світу, яка має допомагати країнам при переході від війни до миру. Генеральний секретар ООН пан Кофі Аннан назвав її створення "великим кроком вперед", оскільки всі операції, що раніше виконувалися різними структурами, об'єднані під одним дахом.

Аналізуючи проблеми сучасного світу та їх місце в кожній із сторін життєдіяльності суспільства, зазначимо, що економічні, ідеологічні та політичні процеси мають негативну тенденцію накопичувати соціальні проблеми, вирішення яких потребує адекватної діяльності соціальної сфери. Оскільки в суспільства виникають нові потреби, система соціальної роботи та її інфраструктура повинні бути готовими до їх вирішення. Тому є потреба в чіткій діяльності об'єктів інфраструктури, їх модернізації в умовах системних світових змін.

Для сучасної України важливим є визначення тенденцій модернізації соціальної інфраструктури в умовах системних світових змін. Під тенденцією (нім. Tendenz < лат. tendere – спрямовуватися, прагнути) ми розуміємо напрям, у якому здійснюється розвиток будь-якого явища. Пропонуємо розглянути соціально-економічні, соціально-політичні, соціально-демографічні та соціокультурні тенденції розвитку сучасного європейського світу. Серед них варто виокремити позитивні та негативні.

Отже серед соціально-економічних тенденцій розвитку країн ЄС варто назвати: перехід від індустріального суспільства (цінність людини визначається її можливостями брати участь у виробництві, створенні продуктів споживання) через громадянське (цінність людини як такої) до інформаційного (цінність людини як носія інформації); а також перехід від форсованого технологічного

розвитку до передових технологій, від національної економіки до світової та інші.

Головною позитивною тенденцією сучасності ми вважаємо посилення загальної уваги до соціального розвитку. Характерною ознакою минулого століття було нестримне прагнення людства до забезпечення економічного і технологічного розвитку. Успіх вимірювався переважно зростанням валового внутрішнього продукту. Вважалося, що це автоматично приведе до добробуту й значного підвищення рівня життя людей. Блискуча зовнішність прогресу майже завжди забезпечувалася за рахунок нещадної експлуатації та збіднення навколишнього середовища, експансією “закону джунглів” – хто сильніший, той і виживе. По суті, такі нероздільні інститути, як економіка, довкілля та суспільні інститути, функціонували ізольовано одна від одної. Почала руйнуватися сама природа основа існування та внутрішнього світу людини. Суспільство такого типу фактично жило за рахунок майбутніх поколінь. Як наслідок, на початку XXI століття світ зіштовхнувся з глобальними екологічними проблемами, голодом та збідненням більшості населення земної кулі, деградацією моралі, наростанням регіональних та міжетнічних конфліктів, тероризмом.

Серед негативних тенденцій варто назвати збільшення кількості людей, яким необхідно створити належні умови для життєдіяльності та інтеграції в суспільне життя.

В умовах глобалізації, коли люди все більше піддаються глобальним економічним ризикам, зростає усвідомлення того, що широкомасштабна національна політика в галузі соціального захисту може істотно пом'якшити багато негативних наслідків соціальних криз. Однак така політика, можливо, має потребу в доповненні новими міжнародними і глобальними фінансовими механізмами – можливим є створення (добровільного) Всесвітнього фонду солідарності, міжнародне співробітництво із проблем оподаткування, часткове списання боргів, виконання зобов'язань щодо надання сприяння з метою розвитку й забезпечення більше пільгових форм фінансування. В умовах глобалізації та розвитку новітніх технологій тенденціями розвитку соціальної інфраструктури, з нашої точки зору, є: пріоритетність інформаційного компонента (в порівнянні з енергетичним та речовинним) в самій інфраструктурі; модернізація існуючої інфраструктури; активна комп'ютеризація суспільства й оновлення інфраструктури за рахунок нових інформаційних технологій; поступове прагнення до згуртування суспільства через діяльність об'єктів соціальної інфраструктури.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що головними інноваційними світовими процесами є експансія техногенної цивілізації, новий поділ праці, глобалізація та інформатизація, що поширюються на всі сторони життєдіяльності людини й суспільства, створюючи своїм існуванням як позитивні, так і негативні соціальні наслідки.

Список використаних джерел:

1. Халамендик В.Б. Інфраструктура соціальної роботи: теоретико-методологічний аналіз / В.Б. Халамендик. – Монографія. – Запоріжжя: Дике поле, 2006. – С.300.
2. Семигіна Т. Робота в громаді як складова діяльності соціального працівника / Т.Семигіна //Соціальна політика і соціальна робота. – 2001. – № 4. – С. 60–72.

Цюпак О.М. (м.Київ)

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ АНДЕРКЛАСУ

Така соціально-економічна проблема як бідність існує в будь-якій історичній формі суспільства. Відмінними є лише причини її виникнення, масштаби, прояви та наслідки, що суттєво відрізняються на різних етапах його розвитку. Саме поняття бідності може трактуватися по-різному, але воно обов'язково включає такі складові як матеріальна незабезпеченість та морально – етична складова.

На наявність певних диспропорцій в економічному становищі нашої країни вказує ситуація яскраво вираженої поляризації доходів населення, тобто збільшення розриву між багатими і бідними. А ситуацію, коли працюючу частину населення саме через низький рівень оплати праці, ми відносимо до бідної категорії осіб, – можна окреслити як специфічне проблемне питання в Україні.

Проблему бідності у своїх роботах розглядали такі зарубіжні вчені як: О.Льюїс, Г.Мердал, Ч. Мюррей, Д. Галі, та ін. Серед українських дослідників можна виділити таких: Ю.І. Саєнко, Е.М. Лібанова, Г.З. Бевс, Г.З. Голєусова, Т.М. Кір'ян, М.С. Шаповал, та ін.

Соціологічний словник визначає термін андерклас як шар суспільства, створений декласовими елементами (п'яниці, наркомани та ін.), що втратили людський образ; «соціальне дно» суспільства; верства суспільства, яка знаходиться нижче (під) всіх класів в соціальній ієрархії [2]. Відповідно, ознаками андеркласу є: безробіття, низький рівень освіти, нестабільність шлюбів, високий відсоток незаконнороджених, висока захворюваність, низька тривалість життя.

Люди, що довгий час перебувають у скрутному матеріальному становищі, починають виробляти і надалі розвивати певні норми поведінки, які допомагають їм пристосуватись до умов, в яких вони опинились. Власне, вони формують певний стиль поведінки і стратегію адаптації, свою систему цінностей – стають носіями культури андеркласу. Представники андеркласу опиняються в замкнутому колі, адже ті мінімальні доходи які вони мають - використовують не раціонально, витрачаючи їх на засоби забуття від дійсності, такого собі відходу від реальності у вигляді вживання наркотиків, алкоголю, захоплення азартними іграми та ін. Бідність передається з покоління в покоління не лише у вигляді відсутності матеріальних статків, але і як набір стереотипів поведінки, відношення до життя [1, 50-53].

Характерною і парадоксальною ознакою представників андеркласу є те, що опинившись в такому становищі, вони внаслідок формування своєї системи цінностей та стратегії поведінки – не бажають вийти з нього. Їм властиві такі якості як відчуття приреченості, віра в фаталізм, замкненість, моральна і духовна деградація та свідомо ізоляція себе від суспільства.

Серйозна проблема полягає в тому, що такі установки передаються від батьків до дітей, і вже сьогодні в Україні можна виділити сформований прошарок молодих людей, які є жертвами таких цінностей андеркласу. Вони живуть сьогоднішнім днем і задовольняють потреби, які стоять перед ними тут і зараз, не мотивовані працювати, оскільки є зневіреними і не думають про майбутнє. Так, вони велику увагу приділяють навичкам (не завжди законним), які допомагають вижити та ігнорують ті знання, що є необхідними для особистісного становлення у суспільстві. Це призводить до того, що їхньою свідомістю легко маніпулювати. Успадкування бідності є одним з найважливіших і найнебезпечніших аспектів у культурі бідності, адже це стає невиправданою, головною причиною залучення людини до даного класу.

Культура бідності міцніє і розквітає за умов посилення соціальної напруженості, що виникає внаслідок збільшення прірви між заможними і малозабезпеченими. З одного боку - представники андеркласу агресивно налаштовані стосовно забезпечених громадян, виключаючи реальність такої ситуації, що ці люди, можливо, досягли власних статків і положення в суспільстві чесною працею, розвитком сильних особистих якостей та професіоналізму. Власне, таку їхню оцінку, з іншого боку, підтверджує своєю поведінкою вищий клас, що демонстративно хизується власними статками, можливістю нехтувати законами та прийнятими суспільними нормами. За таких умов суспільство не може існувати гармонійно.

На мою думку, способом, що допоможе зменшити чисельність представників андеркласу є руйнування та заміна притаманних їм цінностей, цінностями пануючої культури суспільства. Руйнування обмежених рамок їх звичного життя, прикладом людей, які змогли власною наполегливістю та працею вийти з прошарку бідного населення держави. Одним із шляхів перевиховання носіїв андеркласу може стати аналіз уже існуючої системи впливу на них, результатом чого буде виявлення її недоліків, та виправлення їх за рахунок залучення та впровадження нових ідей згенерованих саме молодими спеціалістами з таких наукових сфер як соціологія, психологія та соціальна філософія.

Список використаних джерел:

1. «Андерклас і культура бідності в середовищі колишніх державних сільських господарств в контексті теоретичних і інтерпретаційних дискусій». – Аркадіуш Карвацький, Домінік Антонович // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2005. – №1. - с. 50 – 53.
2. Соціологічний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.onlinedics.ru/slovar/soc/a/anderklass.html>.

СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В Україні гостро постала проблема, яка тою чи іншою мірою характерна для всіх країн з перехідною економікою. Наша країна поки що не має таких здобутків як високий рівень добробуту, ефективні системи освіти та охорони здоров'я, а також добре розвинена інфраструктура, яких досягли розвинені країни. Великі обсяги природних ресурсів – орної землі та цінних природних копалин, – а також сприятливе географічне розташування України уздовж міжнародних транспортних коридорів відносно постійні фактори, що надають Україні переваги стосовно майбутнього розвитку.

Аналіз результатів країн за рейтингами провідних світових організацій доводить, що країни з високим рівнем конкурентоспроможності та економічної свободи стабільно демонструють свій потужний економічний потенціал, який віддзеркалюється в добробуті країни. Так, низькому рівню добробуту України в 3,9 тис. дол. США на душу населення відповідають Індекс економічної свободи із значенням 46,4% (за яким Україна відноситься до країн, де економічна свобода відсутня) та Індекс глобальної конкурентоспроможності в 3,95 балів (низький рівень конкурентоспроможності). У 2010 році Україна посіла 162 місце (із значенням індексу 46,4%), погіршивши свій минулорічний результат на 10 позицій і скотившись до рівня кінця 1990-х (у 1999 р. – 43,7%). Динаміка Індeksu економічної свободи демонструє, як після стрімкого покращення результату, починаючи з кінця 90-х рр., Україна з 2005 р. розпочала стійкий рух назад. Але навіть найкращий результат України (55,8%), якого вона досягла у 2005 р., був нижчим на 3,8 в.п.¹⁹ за середньосвітове значення (59,6%), тоді як вже у 2010 році – нижче на 13 в.п. [1, с. 27]. Сучасний соціально-економічний стан України передбачає необхідність гармонізації інтересів різних соціальних груп та державних органів влади легітимним, цивілізованим та безконфліктним шляхом, а саме на засадах соціального діалогу²⁰. Соціальний діалог є цивілізованою формою улагодження конфліктів інтересів та зниження конфронтації у трудових відносинах. Дисбаланси в соціальній структурі українського суспільства (несформованість «середнього класу», майнове розшарування, маргіналізованість громадян тощо) неодмінно позначаються не стільки на відносинах у трикутнику соціального партнерства, скільки в цілому на соціально-економічній ситуації в Україні. Чи адекватно представляють та захищають інтереси українських громадян формальні сторони соціального діалогу, опосередковано ілюструють соціологічні дані щодо рівня довіри до

¹⁹ Відсоткові пункти.

²⁰ Тут і далі під соціальним діалогом будемо розуміти «процес узгодження між сторонами соціального діалогу напрямів розвитку економічної та соціальної політики держави, галузі, регіону, який включає комплекс їх дій при прийнятті рішень, встановленні стратегічних цілей і розробленні програм розвитку з урахуванням інтересів працівників, роботодавців та держави в цілому». – Режим доступу : <http://www.ntser.gov.ua/ua/dialog/aboutsd.html>.

них. Так, індекс довіри, по-перше, до державних інституцій (Президенту, Верховній Раді, Уряду України, місцевим органам влади тощо); по-друге, до профспілок; по-третє, до керівників

державних підприємств, приватних підприємств, протягом тривалого періоду залишається, з незначними коливаннями, на стабільно низькому рівні (від 2.1 до 2.9 балів за п'ятибальною шкалою)²¹. Тож, щоб соціальний діалог працював, держава не може бути пасивною, навіть якщо вона не є безпосереднім учасником цього процесу. Вона відповідає за створення стабільного й цивілізованого клімату, який дає змогу автономним організаціям роботодавців і працівників здійснювати свою діяльність вільно, не побоюючись утисків. Соціальний діалог може розвиватися та виконувати свої функції лише за певних умов, а саме [2, с. 13]:

- повинно існувати сприятливе політичне середовище, зокрема плюралістична демократія, необхідна для відкритого соціального діалогу у сфері трудових відносин;

- соціальні партнери – держава, профспілки та організації роботодавців – повинні являти собою окремі незалежні сторони з чітко визначеними функціями. Вони повинні бути досить сильними та добре організованими на різних рівнях діяльності й мати відповідно підготовлені кадри;

- необхідно, щоб діалог охоплював усіх соціальних суб'єктів, які були б репрезентативні під час ведення соціального діалогу. Для автентичності та ефективності бажано, аби між сторонами існувала рівновага сил;

- існування ринкової економіки, що надає основним учасникам діалогу можливість справжнього вибору в прийнятті рішень;

- діалог повинен відбуватися на підставі законодавчих актів і в ньому не повинна домінувати неформалізована практика, яка реалізується переважно залежно від сили волі сторін, у т.ч. урядової;

- діалог повинен мати необхідне інституціональне підґрунтя, тобто організаційні структури – комітети, комісії, фонди, ради, робочі групи тощо;

- правова та професійна компетентність усіх учасників.

Список використаних джерел:

1. Мельник С.В. Україна і світ: соціально-економічні зіставлення / С.В. Мельник, Н.С. Гаєвська, Ю.С. Сімакова. – Луганськ: ДУ НДІ СТВ, 2011. – 135 с.
2. Пропозиції щодо адаптації законодавства України у сфері соціального діалогу до законодавства Європейського Союзу : звіт про НДР. – № держресстрації 0111U004473. – Луганськ : ДУ НДІ СТВ, 2011. – 67 с.

Челнокова А.В. (м. Київ)

chelnoko@i.ua

²¹ Результати національних щорічних моніторингових опитувань 1992-2010 рр. // Українське суспільство 1992-2010. Соціологічний моніторинг / За ред. В.Ворони, М.Шульги. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2010. – С. 518.

СОЦІАЛЬНА НАСИЧЕНІСТЬ ІНСТИТУТУ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В СФЕРІ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Міжнародними законодавчими актами та закордонним досвідом підтверджується пріоритетність гуманізації та демократизації кримінальної політики держави за рахунок виконання альтернативних мір покарання та відновного підходу як дієвих інструментів профілактики, ресоціалізації і реінтеграції.

Парадигма відновного правосуддя виникла як принципово новий підхід в роботі з неповнолітніми правопорушниками на противагу каральному та реабілітаційному (де особа грала роль пасивного одержувача послуг і перебувала під опікою спеціалістів) і розвинулась на основі практик неформального добровільного вирішення конфліктних ситуацій, застосування реституції та посередництва між потерпілим та правопорушником за сприяння громади.

Сутнісним аспектом цього є створення відповідних умов для виправлення та розширення сфери відповідальності неповнолітнього, актуалізація його діяльнійшої свідомої позиції стосовно наслідків правопорушення. Важливого значення набуває виявлення та усунення причин вчинення злочину, подолання кризи в соціальних зв'язках, досягнення сторонами взаємоприйняття та емпатії. В «Основних принципах ООН щодо застосування програм відновного правосуддя у кримінальних справах» (24.07.2002 р.) зазначено: «відновне правосуддя містить в собі відгук на злочин, який поважає гідність та рівноправність кожної людини, сприяє порозумінню і просуває соціальну гармонію через зцілення жертв, правопорушників та громад». Саме вони виступають в якості головного ресурсу для забезпечення терапевтичного ефекту, нормалізації і відновлення соціальних відносин.

Впровадження відновних практик в систему ювенальної юстиції бере свій початок з 70-80-их рр. ХХ ст. в Канаді (1974), США (1977), Новій Зеландії та Великобританії, а згодом поширюється по всьому світу як альтернатива кримінальній відповідальності або в якості додаткових мір впливу в разі винесення неповнолітньому покарання. Для Нової Зеландії актуальними є сімейні конференції, за яких організується зустріч членів громади, сімей, родичів, всіх зацікавлених осіб з соціального оточення. В Канаді діють кола правосуддя, які долучають значно більшу кількість людей, зокрема і представників офіційних органів (суддю, адвоката, прокурора). Результатом відновних програм є обопільна угода між сторонами конфлікту і покладання зобов'язання на неповнолітнього відшкодувати завдані збитки шляхом виконання ним суспільно-корисної діяльності або компенсації на користь потерпілого. Дані міри поєднані з наданням соціально-психологічної допомоги неповнолітньому, проходженням індивідуального плану реабілітації, здійсненням соціального супроводу та підтримки сім'ї з боку громади, соціальних та правозахисних служб.

В Європі найбільш застосовною є процедура примирення за участю правопорушника, потерпілого та медіатора (нейтральної сторони). Медіацію

можуть виконувати як волонтери (Франція, Фінляндія, Норвегія), так і спеціалісти (Австрія, Німеччина, Бельгія). Організація даного заходу перебуває у віданні служб пробації, медіації, виправних та соціальних служб, некомерційних організацій. Рішення про застосування процедури примирення ініціюється прокурором або суддею за участю соціального працівника, який вивчає матеріали кримінального провадження, збирає соціальну інформацію про неповнолітнього, надає рекомендації, планує реабілітаційну та відновну програми, забезпечує доступ до ресурсів громади та соціальних інституцій, виступає в ролі посередника, захисника інтересів неповнолітнього і сім'ї.

Відновні практики поступово впроваджуються неприбутковими організаціями і в Україні. «Українським Центром Порозуміння» з 2003 року започатковано створення центрів відновного правосуддя в Києві, Харкові, Івано-Франківську, Луганську, Львові, Одесі (загалом в 13-ти регіонах України), діяльність яких спрямована на розвиток та реалізацію відновних програм, налагодження плідної співпраці з державними та недержавними організаціями, місцевими органами влади, фахівцями соціального сектору та правоохоронних органів. В цілому в період 2004-2011 рр. було проведено 364 медіації, 95% всіх випадків стосувались злочинів неповнолітніх віком 16-18 років. В підсумку були отримані схвальні відгуки та позитивні результати від даних зустрічей.

Таким чином, завдяки діяльності інституту відновного правосуддя формується підґрунтя для успішної ресоціалізації та реінтеграції правопорушника, знижується вплив чинників стигматизації та маргіналізації, створюються умови для збереження цілісності громади, запобігання рецидивній злочинності серед молоді шляхом активізації сил громадянського суспільства та залучення самих неповнолітніх у відновний процес.

*Чепульченко Т.О. (м. Київ)
kpp_fsp_kpi@ukr.net*

ДО ПИТАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ

Україна як права, демократична держава, дбає про інтереси людини. Не меншою проблемою є захист прав дитини. Маються на увазі не лише специфічні права дітей, а й порушення невід'ємних прав людини, які є головним стрижнем у регламентації основних прав та свобод усіх категорій осіб.

Однак специфічність проблеми полягає у тому, що діти – це особлива категорія людей, які мають здатність рости і дорослішати. При цьому вони повинні мати умови для повного та всебічного розвитку їх особистості.

Питання механізму захисту прав дитини завжди є актуальним та болючим, особливо з огляду на те, що в Україні лише декілька років почав діяти зовсім новий інститут, запозичений з позитивного досвіду розвинених держав, – інститут омбудсмена з прав дитини.

Питання захисту дітей ще недостатньо знайшли відображення в діяльності правоохоронних органів та реформування вітчизняного судочинства. Існуюча в країні система органів та посадових осіб по забезпеченню реалізації прав дитини в усіх сферах ще не має чіткої структури та ієрархічності. Здебільшого вона має вигляд складових частин відповідних органів і не являє собою особливого механізму), наділеного автономією, яким має бути. Існує немало країн, де все ще відсутні правові і соціальні структури, необхідні для того, щоб права дітей отримали визнання і дотримувалися як особлива категорія прав. Наприклад, проблемами дітей зазвичай одночасно займаються різноманітні міністерства і відомства, між якими часто відсутнє співробітництво.

Значне місце в цьому процесі належить правовим механізмам захисту прав і свобод людини, в тому числі інституту омбудсмена (в деяких країнах – уповноважений з прав людини, народний захисник та ін.).

Інститут омбудсмена являє собою максимально індивідуалізовану правову допомогу, вільну від формальних процесуальних вимог і не обмежену жорсткими правовими (законодавчими) рамками. Омбудсмен виражає точку зору громадянського суспільства і доводить її до відомих виконавчих органів і законодавців. Особливо привабливим цей механізм може виявитися для найменш захищених членів суспільства – дітей.

Права, що забезпечують захист дітей, це права на захист від насилля і жорсткого поводження, від економічної і сексуальної експлуатації. Усі ці права визнаються більшістю країн світу. Однак на практиці відсутність у дітей політичних, соціальних і економічних можливостей робить їх незахищеними та вразливими. Діти особливо вразливі в тих випадках, коли їх права порушуються, оскільки практично позбавлені можливості звернутися за порадом або захистом до незалежних організацій або осіб.

Інститут омбудсмена з питань захисту дітей є незалежним неполітичним органом, що зовсім не означає його нейтральної позиції. Завданням омбудсмена є відстоювання прав та інтересів дітей і молоді в суспільстві.

Одна з найважливіших функцій омбудсмена з питань захисту дітей полягає в представленні інтересів дітей і молоді у парламентських дебатах, щоб дати їм самим можливість бути почутими й домогтися поважання їхніх поглядів. Про думки молоді щодо поточних справ омбудсмен дізнається шляхом різноманітних опитувань і досліджень, із листів, а також із «Дитячого каналу» в інтернеті. Метою «Дитячого каналу» є розширення зв'язку з юнаками та дівчатами через прями запитання до них та надання їм інформації про їх права і Конвенцію ООН [1].

Указом Президента України від 11 серпня 2011 р. затверджено Положення про Уповноваженого Президента України з прав дитини [2].

Відповідно до Положення Уповноважений у своїй діяльності керується Конституцією України, Конвенцією ООН про права дитини, Законом України «Про охорону дитинства» [3], актами і дорученнями Президента України, а також самим Положенням.

Основними завданнями Уповноваженого є:

1) постійний моніторинг дотримання в Україні конституційних прав дитини, виконання Україною міжнародних зобов'язань у цій сфері та внесення в установленому порядку Президентові України пропозицій щодо припинення і запобігання повторенню порушень прав і законних інтересів дитини;

2) внесення Президентові України пропозицій щодо підготовки проектів законів, актів Президента України з питань прав та законних інтересів дитини;

3) здійснення заходів, спрямованих на інформування населення про права та законні інтереси дитини.

Проте, незважаючи на позитивні зрушення у сфері захисту прав дітей та введення нового інституту, існує низка прогалин у діяльності Уповноваженого з прав дитини. Дані проблеми можна розділити на два блоки, це по-перше, організаційні, по-друге – законодавчі.

Також суттєвою прогалиною є те, що Уповноважений з прав дитини не наділений повноваженнями звертатися до Конституційного Суду щодо дослідження відповідності нормативного акту з Конституцією або з актом вищої інстанції, не має також процесуальних повноважень Уповноваженого з прав людини, що ще раз наголошує на необхідності їх скоординованої діяльності [4, с. 21-22].

З огляду з вище викладеного можна констатувати, не зважаючи на певну недосконалість в механізмі захисту прав дітей, Україна усе ж зробила значний крок уперед у згаданому напрямі. Є сподівання, що існуючі недоліки і прогалини запровадженого нового інституту законодавчим шляхом буде усунуто, і згодом налагодиться чітка, функціональна взаємодія уповноваженого з прав дитини та уповноваженого з прав людини.

Список використаних джерел:

1. Конвенція о правах ребенка (принятая Генеральной Ассамблеей ООН 20 ноября 1989 г.) // Сборник международных стандартов и норм ООН в области правосудия в отношении несовершеннолетних. – М.: Юнисеф, 1998. – С. 23-50.
2. Положення про Уповноваженого Президента України з прав дитини: Указ Президента України від 11 серпня 2011 р. № 811/2011 //Електронний ресурс: Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим пошуку: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/811/2011>.
3. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – С. 142.
4. Опацький Р.М. Уповноважений Президента України з прав дитини: шляхи удосконалення. // Юридична наука. – № 4. – 2012. – С. 19-24.

Секція 4. Інноваційний розвиток: економіка, політика, наука, освіта

*Алексєєва О.А., Ракиша Д.А. (м.Київ)
nauka_s@ukr.net*

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗРОБКИ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ СТРУКТУРНО-ДІЯЛЬНІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОВІДНИХ СОЦІАЛЬНИХ АКТОРІВ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Структурно-діяльнісний потенціал провідних соціальних акторів відіграє значущу роль у позитивному розвитку різних сфер життя країни. Окреслення системи показників структурно-діяльнісного потенціалу провідних соціальних акторів особливо на законодавчому та виконавчому рівнях інститутів держави та влади потребує, на даний час, не тільки відповідної теоретико-методологічної бази, а також соціологічного аналізу та оцінки (за системою показників) дій провідних соціальних акторів (вказаних рівнів), спрямованих на соціально-економічний розвиток України, як в цілому, так і на регіональному та місцевому рівнях, із зазначенням ресурсів та цінностей як чинників, що сприяють їх ефективній діяльності.

Процеси глобалізації, інформатизації та комунікаційної революції у всьому світі наприкінці ХХ та початку ХХІ століть, супроводжувались соціальними змінами, а політико-економічний розвиток країн на сучасному етапі є суперечливим та мінливим. Деяке покращання економік країн світу після криз 2008 р. – 2009 р., змінилося загостренням кризових проявів у провідних країнах, і перш за все у західній Європі, де, на цьому тлі, відбувається зростання рівня соціальної напруженості. У пошуках антикризових дій виникають нові геополітичні тенденції.

Україна також повинна знайти своє місце у сучасному геополітичному просторі та "...зайняти гідну позицію у цих глобальних трансформаціях, зберегти й наростити динаміку соціально-економічного розвитку?" [1]. Стратегія цього розвитку визначається провідними соціальними акторами на законодавчому та виконавчому рівнях інститутів держави та влади (Президентська вертикаль, Верховна рада, Кабінет Міністрів).

Сучасна стратегія розвитку нашої країни є євроінтеграція. Головним принципом стратегічного курсу розвитку держави є реалізація політики, спрямованої на: утвердження України як демократичної та високотехнологічної держави, яка "має продовжувати стратегію реформ, спрямованих на модернізацію всіх сфер суспільного життя" (Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [1].

Методологічною базою цього принципу є модерністська модель структурної перебудови, її – наслідок в ідеалі побудовано громадянське суспільство. У розумінні американського соціолога Джері Александера поле структурних трансформацій окреслюється широким розмаїттям проблем від

культури побуту до системи реального впливу громадян на систему прийняття політичних рішень та до інститутів держави та влади [2, 3].

Спираючись на “аналіз передумов і закономірностей розвитку ризиків в Україні, які призвели до нещодавньої економічної кризи”, котра може викликати небажані соціальні зрушення у країні, провідні соціальні актори законодавчого та виконавчого рівнів влади дійшли до висновку, що “досягнення реальної антикризової стійкості національної економіки можливе лише на засадах послідовного реформування основних сфер економічного та соціального життя” [1].

Впровадження державою та інших соціальних агентів такої соціальної політики впливає на різноманітні прояви соціальних змін від стану здоров'я нації до забезпечення ресурсних можливостей та прав і свобод індивіда всіх ієрархічних ступенях соціуму, формуванням на цій основі інтелектуального капіталу, з певними цінностями особистості; демократичними цінностями соціуму.

Так, як наслідок: на законодавчому рівні – політика модернізації, досі сконцентрована на інституційних змінах і підготовці нормативно-правових засад необхідних реформ, відтепер має бути зорієнтована на більш рішучі структурні зрушення; на рівні влади – розроблена Програма економічних реформ до 2014 року, щорічних національних планів її реалізації. Реалізація ж цієї політики (виконання обраного стратегічного курсу) залежить у значущій мірі від структурно діяльнісного потенціалу провідних соціальних акторів (на названих вище рівнях), політичних партій та зворотного реагування соціуму щодо ресурсних, ціннісних та діяльнісних можливостей їх.

Ці зміни соціальної структури в соціології традиційно розглядаються як підсумок впровадження соціальних відмінностей, котрі обумовлені багатьма показниками, наприклад: від зміни у системі соціальних ролей індивідів та їх об'єднань; перерозподілу праці; розуміння особистістю свого місця у соціальній ієрархії; тощо, до структурно-діяльнісного потенціалу провідних акторів суспільства.

Таким чином, структурно-діяльнісний потенціал провідних соціальних акторів можна оцінити (виміряти) за такими базовими критеріями, показниками: 1. Ієрархічний ступінь, що надає можливість вирішувати проблеми, які пов'язані з розвитком держави на різних рівнях (в цілому, регіональний, місцевий); 2. Наявний економічний ресурс, що надає можливість вирішення соціальних проблем; 3. Потенціал соціального провідного актора як особистості, котрий уможливує його популярність у соціумі; 4. Цінності провідного соціального актору, що сприймаються соціумом; 5. Зворотня оцінка соціуму щодо ресурсних, ціннісних та діяльнісних можливостей провідних соціальних акторів.

Література:

1. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2013. – 576 с., ISBN 978-966-554-187-5 стратегічних досліджень, 2013.

2. Alexander J. Civil Society I, II, III: Constructing an Empirical Concept from Normative Controversies and Historical Transformations // Real Civil Societies / Ed. By J.C. Alexander. – L., 1997. – P.1-20.
3. Alexander J. Civil Society Between Difference and Solidarity: Rethinking Integration in the Fragmented Civil Society // Theoria: Journal of Social and Political Theory. – 1998. – №92. – P.1-14.

*Вакуленко С.М. (м. Харків)
svakulenko28@gmail.com*

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО СПОЖИВАННЯ

Однією з головних особливостей суспільства постмодерну є зміна ролі та функцій споживання в житті соціуму, його масштабів і характеру. Зміна характеру споживання стосується його індивідуалізації, зростання символічної функції та масштабів споживання нематеріальних об'єктів. Свобода вибору товару (послуги) виступає ключовим маркером споживання. З одного боку, свобода споживача, про яку ведуть дискусії сучасні теоретики, є свободою вибору ідентичності та стилю життя. З іншого боку, побудова ідентичності відбувається на основі “ринкового набору”. Споживання перетворюється на життєвий світ сучасної людини, тому дослідження особливостей поведінки споживачів можуть розглядатися як важливий спосіб пізнання соціальної дійсності.

В. Ільїн пропонує розглядати класичний (пасивний) та креативний консьюмеризм. Креативний консьюмеризм — це феномен, що виникає на сучасному етапі розвитку суспільства споживання й реалізується в двох основних напрямках. Перший — споживання як процес творчого конструювання власної ідентичності через використання різноманітних товарів і послуг. Конструюванню можуть підлягати стилі одягу, житла, відпочинку, харчування тощо. При цьому особливо цінними в очах споживачів виглядають одиничні товари й товари, що випускаються малими серіями, вироби ручного виробництва, дизайнерські речі тощо. Придбання таких товарів розглядається як підбір готових елементів, з яких споживач формує власний стиль, проявляючи свої творчі здібності. Другий напрям — інтеграція виробництва й споживання товарів, що спирається на логіку ремісничого виробництва, але робиться задля реалізації потреби споживача в творчості. В креативному споживанні індивід часто отримує задоволення не стільки від самого предмету вжитку, скільки від реалізації власного творчого потенціалу, тобто ґрунтуючись на гедонізмі не пасивного споживача, а людини, яка реалізує можливість творити.

Виникненню креативного консьюмеризму сприяють певні соціальні умови, які, з одного боку, стосуються технічних і економічних можливостей, з іншого — формують запит на такий тип консьюмеризму, масову потребу в ньому. Це, по-перше, зміни в організації виробництва,

тобто перехід від конвеєрного виробництва до гнучких технологій, що надають можливість підтримувати споживання в умовах перевиробництва, спираючись на диверсифікацію смаків споживачів і їхнє прагнення до конструювання власної ідентичності, а також залучення споживачів до індивідуального виробництва з метою доповнення товарів і послуг, що придбані. По-друге, загострення протиріч між тенденцією до тотальної раціоналізації та деградації сфери праці та різким зростанням рівня творчих домагань особистості, що знаходять прояв у бажанні реалізувати власні здібності. Креативний консьюмеризм все більше зміщується в бік духовного споживання, в контексті якого речі розглядаються лише як матеріальна упаковка духовних продуктів, і тому форма товару є абсолютно неважливою. Споживання музики, театральних вистав, туристичних вражень, книжок, що опосередковане ринком спілкування, також може виступати засобом конструювання ідентичності, вимірювання соціального успіху, наповнення життя сенсом тощо.

В. Радаєв також вважає, що не можна зводити споживання до пасивного володіння речами, оскільки в сучасному суспільстві воно ще й перетворюється на сферу реалізації інноваційних практик, пов'язаних із розвитком нових соціальних навичок. Поняття інноваційних практик він вводить для протиставлення їх практикам звичайним. Під звичайними практиками він має на увазі дії людей, з одного боку, достатньо поширені, тобто до них залучена значна частина населення, а з іншого — вони є звичними способами діяльності, що практикуються протягом життя як мінімум одного покоління. Інноваційні ж практики — це типові дії людей, що, з одного боку, не є досить поширеними (принаймні на певний момент часу), але достатньо помітні, а з іншого — вони є новими способами дії, які деякий час тому існували у виключно обмежених масштабах або зовсім були відсутні. На його думку, кожен товар або послуга проходить через цикл свого освоєння, що включає п'ять основних стадій: 1) впізнання й примірювання нового різновиду споживчого блага; 2) індивідуального його освоєння споживачами-інноваторами; 3) вбудовування блага в сітьові комунікації; 4) стадія його групового засвоєння; 5) стадія масового розповсюдження блага.

В українському суспільстві, безумовно, переважає, якщо використовувати термінологію В. Ільїна, пасивний консьюмеризм, що обумовлено низьким рівнем життя більшості населення і, як наслідок, необхідністю вирішувати проблему доступу до споживчих благ. В той же час споживання все частіше розглядається не просто як задоволення потреб, а як інструмент конструювання соціальної ідентичності, виразу та презентації себе, здійснення комунікації і важливих соціальних порівнянь, розширюється поле вибору споживачів, набір їхніх потреб, висуваються нові вимоги до товарів і послуг.

ІННОВАЦІЙНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ СОЦІУМІВ

Попри те, що низка країн, згідно з дослідженнями «індексу щастя» має більш аніж вдоволене населення, до того ж це переважно ті країни, що розвиваються і не можуть похизуватися значними технічними досягненнями, попри такий показовий у різних відношеннях індекс (Монголія й Бразилія опинилися у одній площині щодо нього), більшість людства прагне саме до індустріальних здобутків та оперту на більш сучасні науково-технічні розробки задля контролю над оточенням, середовищем, задля того, аби пізнати і оволодіти. І хоча свобода людини модерну «досить схожа на смерть», бо тільки «в ідеально-типовому вимірі модернізація сприяє розвитку цінностей раціоналізму та індивідуалізму і є рухом від партикуляризму і припису до універсалізму та досягнення», як пише про це професор П.В.Кутуєв, але чи можемо ми запропонувати собі й людству щось більш практично гуманістичне, аніж розгортання й вдоволення потреб у пізнанні, та втіленні останнього предметно, інституційно, тощо ?

Як постійний процес оновлення, адаптації, вдосконалення, перетворення модернізація суголосна самому життю. Правда, використання даного терміну асоційоване, як на мене, з іншим поняттям: «суспільного виробництва життя» (К.Маркс), де цілісність соціальної практики повсякчас забезпечується проривами її певних сфер та аспектів, якісними змінами характеристик окремих вимірів життєдіяльності, через досягнення науки і техніки, через флуктуації капіталів фінансового, культурного, людського, до нових рівнів та форматів власного відтворення у системі «життя яким воно є» загалом. Таким чином, модернізація (наразі, послуговуюся саме цією дефініцією, хоча і не можу не погодитися з аргументацією П.В.Кутуєва, який вважає, що вона «має поступитися місцем поняттю «формування модерну»), за сутністю своєю є зверненням та вправами із комплексними утвореннями, і хоча особа, її життєвий світ, також об'єктивуються системно, та модернізація має конотативне поле галузевих змін.

Кожне суспільство, що прагне не стати жертвою, а навпроти, максимально скористатися вигодами глобалізації має імператив оновлення, щоб під цим не розумілося суспільством та його управлінцями. Інновації, відтак, стають неминучими, хоча є принциповими носіями ризиків. Адже кожне перетворення, яке претендує на інноваційність проходить у важко регульованій ad hoc сфері наукового пошуку і зазнає імплементацій на теренах ринку, як суспільної, культурної, економічної та політичної інституції. Сучасний етап розвитку людства вносить до цього більше суб'єктивності на кожному із рівнів розгортання. Інновація має виток у потребах, інтересах, що представляють їх свідомості через суспільну артикуляцію, та, попри технологічні наголоси, справджується інноваційність, як явище і характеристика феноменів практичних взаємодій, знов таки у площині споживацьких опцій.

Інноваційність значуща тим, що спирається на унаочнення предметності ланцюга споживач-виробник-споживач, а, вірніше: дослідник-виробник-споживач-дослідник. Адже одним із вимірів сутності усіякої інноватики є іманентні для неї кореляції із розмаїттям ризиків, що супроводжують інновації від початкових проєктів та «нульових» гіпотез, через вибори оптимуму на етапах впровадженнь, до завершальних стадій логістики й ангажування споживачів технологій і продуктів.

Завдання модернізації є дотичним до кожної сфери суспільної практики перш за все тому, що окреслює можливості інноваційного розвитку кожної з них, а також, з більшим чи меншим ступенем організованості, виступає координуючим чинником узгодження їх функцій, вимальовуючи тренди соціокультурної динаміки суспільства загалом. Наукове, економічне, культурне довкілля не дозволяють нам оминати поняття інноваційності. Інновації стають мейнстрімом, а наразі, і спокусою посилань та виправдань, використовуючись у різних випадках та різних контекстах. Та варто завважити, що заміна звичного «оновлення» інноваційністю чи модернізацію не є довільними інтерпретаціями *hyper turbulent society* (за П.Друкером). У інноваційності ми маємо справу водночас із змінами, які позиціонуються як нейтральні, та зі сподівання на поступ, що не синонімізується із трансформаційною відстороненістю.

Тільки суспільство, яке занурено у формування модерну може дозволити собі інноваційні практики, частина з яких буде неминуче приречена на забуття, або застаріватиме уже на час створення. У той же час, саме «вдалі», (або такі, що справдилися) варіанти здобутих алгоритмів дії, технологічних ланцюгів, тощо, надають можливостей модернізації галузей та підсистем більш широкого масштабу опорядкування дійсності. Так що одним з висновків, які б я запропонувала, наразі, є визначення інноваційності та модернізації як діалектичних протилежностей у протиріччі суспільного розвитку. На часі – пошук підґрунтя, що відкрило б провідну функцію одного з феноменів та чинники й умови здійснення такого лідерства.

П.В.Кутуєв. Проблематика сучасного соціологічного теоретизування// Соціологія,теорія, методи, маркетинг. - 2009.- №4.- С. 144 – 165.

Гибало А.І. (м.Київ)

gedzik07@gmail.com

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙ МОЛОДДЮ УКРАЇНИ

XXI століття виявилось для України епохою великих змін та кардинальних оновлень всіх сфер життя суспільства. Інноваційний розвиток став ключовим у визначенні конкурентоспроможності і на даний момент являється фактором подальшого піднесення держави.

Аналізуючи теперішній стан соціально-економічного розвитку України, варто зауважити, що останнім часом інноваційні процеси протікають без особливої інтенсивності і знаходяться на другому плані. Сучасна ситуація вимагає кардинальних змін та формування нової стратегії розвитку держави.

Лише наприкінці 2012 року Президент України проголосив низку майбутніх реформ, які стосуються впровадження інноваційної моделі розвитку, яку вже давним-давно освоїли провідні держави Західної Європи. Тому втілення цієї нагальної необхідності стає основним завданням перед громадянами.

В умовах сучасних глобалізаційних процесів надзвичайно важливо обрати вірний шлях і правильно розташувати пріоритети для реалізації поставленої мети. Рушійною силою для цього стає молодь, яка має у своєму озброєнні сильний інноваційний потенціал, характеризується активністю та ініціативністю. Молодь як соціальна група становить собою потужний стратегічний ресурс, ядро модернізації держави.

Варто сказати, що не дивлячись на оптимістичні погляди на інноваційний потенціал молоді нашої держави, насправді, все виявляється не так радісно. Адже тут постає найголовніша проблема: наскільки реально його реалізувати? Наша держава, з одного боку, зацікавлена в підтримці та розробці подальшого плану дій, а з іншого – їй бракує сприятливих умов для цього. І саме це є наріжним каменем. Потрібно не просто забезпечити умови, а, насамперед, почати враховувати інтереси молоді. Адже сучасне молоде покоління потребує свій власний простір, який забезпечить відтворення інтелектуального та трудового потенціалу.

Те ж саме стосується молодіжних рухів. У багатьох країнах вони є найефективнішим механізмом взаємодії держави з молоддю, що забезпечує стійкий взаємообмін думками та досвідом. У нашій державі це питання гостро постало впродовж останніх десятиліть. Молоде покоління прагне того, щоб його інтереси не залишалися осторонь, а враховувалися при вирішенні не тільки простих буденних справ, а й важливих загальнонаціональних питань.

Так як реалізація інновацій бере свій початок з пошуку нових ідей, проектів та технологій, а також є продуктом інтелектуальної діяльності, то вже час задуматися над якістю освітніх послуг. Саме розумне поєднання освітніх елементів принесе за собою хвилю новизни та змін до університетської освіти. А це спричинить до бурхливого включення молоді в інноваційну діяльність.

Не варто залишати осторонь і деструктивні процеси, які відбуваються в суспільстві. Почастішали випадки виїзду талановитої молодих людей за кордон. Причиною цього вони називають відсутність перспективи, повноцінної реалізації професійних та творчих здібностей, нестабільна політична ситуація. Ці чинники є не тільки показником незадоволеності життям, а й пустим витрачанням ресурсів молоді.

Надзвичайно актуальною для молоді є мотивація, а також механізми включення до суспільної діяльності, можливість прояву свого творчого потенціалу. Адже навіть та людина, яка сповнена ентузіазму за наявних нині умов просто не в змозі втілити в життя свої ідеї. Це вдається лише одиницям і то лише за вибіркоче державне фінансування окремих інноваційних проектів. А для інноваційного прориву цього недостатньо, адже це повинно бути масового всеохоплюючого характеру.

В час стихійних трансформацій найважливішим завдання залишається уникнути дистинкції цінностей молоді. Адже їх трансформація може призвести

до втрати життєвих орієнтирів. Основна увага держави має бути звернена на ціннісні орієнтації молоді, що формують їх позицію в сучасному суспільстві. Тому що, більш активна життєва позиція виражається в підвищенні продуктивності будь-якої діяльності, і саме вона відіграє вирішальну роль у формуванні інноваційної сфери України.

Узагальнюючи вище сказане, можна стверджувати, що в наш час основною тенденцією стійкого і динамічного інноваційного прогресу має стати активне включення молоді в політику, економіку, суспільні відносини. Серед шляхів подолання даної проблеми можна назвати: покращення інноваційної інфраструктури, створення системи інноваційних стратегій, активізація творчих здібностей молоді, пріоритетність фінансування молодіжних проєктів, глобальна інтеграція в інноваційну сферу. Саме це повинно усунути проблеми реалізації інновацій молоддю України. Державі варто вивести це питання на якісно новий рівень, що забезпечить впевненість молодого покоління у власних силах.

*Головань Н.І (м. Київ)
kaminski.n@yandex.ua*

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСВА: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ.

Динаміка історичної еволюції українського суспільства в 21 столітті відзначається чисельними світоглядними трансформаціями – на зміну модернізму прийшла нова світоглядно-філософська система – постмодернізм. Сучасний період розвитку суспільства характеризується якісно новим поглядом на основні сфери людської діяльності – науку, літературу, мистецтво, а науково-технічна революція сприяє появі потенційно нових моделей управління та організації процесу виробництва, що відповідають сучасним досягненням людства. Впродовж закономірного розвитку суспільства, змінюються та трансформуються різноманітні філософські концепції, втілюються в життя найновітніші технології, які раніше здавалися казкою, відбувається перехід на нові технології надання послуг, які торкаються усіх найважливіших ланок суспільного життя.

Саме поняття «інновація» передбачає вдосконалення, модифікацію існуючих знань чи створення кардинально нового знання, а поняття «інноваційний процес» – являє собою перетворення наукового знання, наукових ідей, винаходів у реальність, яка може призвести до якісних змін суспільства. Інновації доцільно розглядати як процес з точки зору його динаміки, оскільки суспільство весь час прагне до змін. Інноваційний процес має чітку орієнтацію на кінцевий результат прикладного характеру, який забезпечує певний технічний і соціально-економічний ефект.

Процес інноваційного розвитку суспільства тісно корелює з економічним розвитком країни, адже у більшості сучасних країн він спрямовується та поширюється великими компаніями та корпораціями. Таким чином, стабільне зростання базових економічних показників розвитку держави

значною мірою обумовлює і випереджаючий інноваційний розвиток суспільства, що повинне обслуговувати потреби великого бізнесу.

Щодо інноваційного процесу в Україні можна простежити кілька важливих тенденцій. По-перше, створенням та впровадженням інновацій в нашій державі займаються переважно дослідницькі центри та лабораторії в складі великих корпорацій та приватні фірми, отже, не важко помітити, переміщення акцентів розробки інновацій з державного сектору в приватний.

По-друге, питома вага тих самих підприємств, що займаються інноваційною діяльністю в десятки разів менша ніж у розвинених країнах світу. Це пояснюється відсутністю належної фінансової підтримки держави та ігноруванням світового досвіду розробки та впровадження інновацій.

По-третє, також відбувається перенесення акцентів лише з нововведень у промисловості до суспільної сфери – відбувається стрімкий розвиток академічної науки, розробка нових моделей управління та надання послуг.

Для оцінки та аналізу інноваційної активності організації та її інноваційної конкурентоспроможності у вітчизняній і зарубіжній практиці широко застосовуються показники інноваційної діяльності.

Згідно останніх досліджень, Україна не є конкурентоспроможною на світовому ринку праці. Спостерігається тенденція до скорочення чисельності науковців, недостатність інституційного забезпечення інноваційної діяльності, неспроможність покрити значні фінансові витрати для оновлення науково-технічного обладнання багатьох наукових організацій, що у свою чергу унеможлиблює розвиток інноваційної сфери.

Очевидно, що інноваційний розвиток суспільства є одним з найважливіших стратегічних пріоритетів України, проте процес його реалізації пов'язаний з вирішенням цілої низки соціально-економічних проблем, що унеможливають будь-які прогресивні державні та суспільні перетворення. До таких проблем слід віднести тотальну корумпованість базових сфер життя держави і суспільства, відсутність нормальної системи зв'язку між процесами розробки та запуску інновацій, щорічний відтік наукових кадрів за кордон тощо. Відтак, інноваційний розвиток українського суспільства є глобальною стратегічною ціллю, досягнення якої можливе лише за рахунок органічної взаємодії у діяльності органів державної влади, органів громадянського суспільства та наукової еліти нашої держави.

Гончар Д. А. (м. Київ)

Dariagonchar@ukr.net

ОСВІТА НА ШЛЯХУ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ АКСІОСФЕРИ СУСПІЛЬСТВА

Період поставання суспільства інформаційної доби збігається із становленням процесу глобалізації сучасного світу, який породжує процес глокалізації та, зрештою, різнопланові тенденції соціального розвитку. Глобалізація суспільства не стільки консолідує соціум, скільки «розщеплює»,

диверсифікуючи його соціальну оболонку – культуру. Інтеграція та дезінтеграція стають нерозривними процесами у глобалізованому світі. Однією із ключових тенденцій світового порядку постає індивідуалізація соціального життя. Глобалізація формує «мозаїчне суспільство», яке лишилося єдиного духовно-культурного центру, воно демонструє кризові, деструктивні трансформації соціальних і культурних практик.

Саме в умовах аксіологічного релятивізму та соціокультурного плюралізму інформаційної доби, освіта виступає одним із основних формують чинників гуманістичної аксіосфери суспільства. Адже саме освіта формує образ людини у світі культури та має за мету готувати кваліфікованих фахівців і на основі ціннісно-орієнтованих виховних практик формувати соціально і духовно зрілих громадян країни. Освіта як домінуючий сегмент культури суспільства, стає рівнем соціальної адаптації особистості, на кшталт матриці яка визначає тип життєдіяльності соціуму, систему його цінностей та регламентацій, характер, спосіб та призначення добування та використання знань. Освіта в контексті культуротворчого процесу сприяє взаємодії між технологічною, соціальною та духовно-аксіологічною сферами. Саме тому, світові процеси глобалізації та інформатизації вимагають філософського осмислення змісту освіти як формотворчого чинника гуманізації та гуманітаризації суспільства в епоху соціокультурної кризи, що постає необхідною умовою для підвищення якості освіти в цілому.

Освіта є найважливішим інституційним каналом відтворення духовних цінностей, тому явні і приховані цільові установки освітньої системи визначають ступінь розповсюдження духовних цінностей у соціумі і впливають цим самим на його ціннісну інтегрованість і культурну гомогенність. Взаємозв'язок цінностей сучасного суспільства з освітою як специфічною сферою культурної життєдіяльності є неминучим, і водночас виступає необхідною передумовою для розгортання духовності суспільства, без якої неможлива відповідність викликам глобалізаційної епохи.

Соціальний запит на переустрій сучасного ціннісного світосприйняття полягає у формуванні нової гуманістичної парадигми, за вимірами якої будуть розвиватись теоретичні дослідження та соціальні практики. Ідеєю та сутнісним смислом гуманістичної парадигми є визнання особистості людини вищою соціальною цінністю; розкриття творчого потенціалу особистості – як свободи самовиявлення здібностей, прагнень та індивідуальної самобутності, що відповідає ще одній з основних світових тенденцій, а саме – формуванню інноваційної творчої особистості. Сучасні життєві зрушення призводять до того, що система цінностей людської діяльності реально і безупинно втрачає свою імперативність. Отже, освіта повинна відповідати нагальним соціальним змінам, набуваючи не лише особистісно-формуючих, але і структуро-формуючих соціалізуючих характеристик, що підтверджує її значимість та одну із головних ролей у процесі подолання духовного релятивізму.

Освіта, у добу інформаційних технологій, потребує зміни панівної соціально-філософської парадигми – з інституціональної на особистісно-орієнтовану – гуманістичну. Парадигма, побудована на засадах гуманізму, дає

відповідь на питання про новий образ людини як результат освіти. Формування системи цінностей є найважливішим продуктом життєдіяльності соціуму, а освіта є найважливішим транслятором соціокультурних цінностей в історичній динаміці сучасного суспільства. Освіта є системою, що споживає та продукує нові цінності. Отже, можна стверджувати, що освіта – це формотворчий чинник гуманістичної аксіосфери суспільства. Отримання вищої освіти дозволяє сформувати навички об'єктивного критичного усвідомлення реальності і прагнення її перетворень за вимірами гуманізму. Освіта надає знання та вміння, які дозволяють керувати сьогоденням, а це необхідна передумова для того, щоб будувати майбутнє. Освіта є преферентною галуззю сучасної культури, в лоні якої формується гуманістична парадигма – як протипага ціннісному релятивізму та засіб подолання процесу деаксіологізації.

В контексті глобалізації традиційна освіта перестає відповідати вимогам часу, оскільки розвиток сучасного суспільства підвищує роль духовних процесів, які перетворюються на самостійні простори існування людини. В умовах, коли основним фактором виробництва стає освіченість, винахідливість та неординарність людини, освіта стає провідним фактором суспільного прогресу. Якість освіти не може бути зведеною лише до таких результатів, як грамотність, освіченість чи компетентність. Ці якості характеризують тип людини індустріального суспільства, який має модернізуватися, тобто змінити глибинні особистісні якості відповідно до постіндустріальних форм життя.

*Гордієнко Л.М. (м. Київ)
gordiyenko25@mail.ru*

ІННОВАЦІЙНА ОСВІТА – ОСНОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ

Сучасний соціум не можливо уявити без освіти. Вона є запорукою розвитку та діяльності всіх сфер суспільства, створюючи умови для його безперервної роботи по створенню засобів подальшого існування. Сьогодення окреслює освіту як один з гарантів свободи, створюючи умови незалежним демократичним державам для позитивного майбутнього.

Україна як європейська держава, ступивши на шлях власного державотворення, повинна прагнути виховувати нове покоління нації, яке неможливе без здійснення змін у сфері освіти. Від народження кожного індивіда оточує безмежність невіданих знань, турбують безліч питань, відповіді на які отримуються в ході навчального процесу в школі, вищих навчальних закладах чи за допомогою самоосвіти. Знання формують світогляд індивіда, окреслюють сферу його інтересів, показують роль та значимість особистості в суспільстві.

Впровадження інноваційної освіти в Україні як нового механізму модернізації навчального процесу стало необхідною умовою, що викликана значним розвитком інформаційних технологій, нових потреб на ринку праці, підвищеної уваги до розробки інновацій. Зв'язок з модернізаційними процесами

у країні, і особливо в вищій освіті, зміна навчальних планів, напрямів і спеціалізацій, викликало проблеми з навчально-методичним забезпеченням освітнього процесу. Відсутність нової літератури, а саме підручників, посібників, навчальних видань для самостійного вивчення програмного матеріалу, сформувало своєрідне викладання, коли основні положення викладач диктував студентам, а ті їх занотовували. Впровадження інноваційної освіти передбачало створення електронного каталогу інформації та матеріалів, доступ до яких мав кожен студент.

Інноваційна освіта, з одного боку, стимулює зміни в існуючій культурі, сприяє формуванню нового типу свідомості, нового мислення, з іншого – є результатом соціально-економічного розвитку, а тісна взаємодія освіти, науки та виробництва створює умови для розробки нових знань, забезпечує формування якісного професійного потенціалу молодих спеціалістів, які відповідатимуть запитам сучасного освітнього, трудового, інформаційного простору.

Освіта як один зі значимих механізмів регулювання становлення особистості, повинна швидко пристосовуватись до стану науково-технічного прогресу, залучати індивіда до самовдосконалення власних особистих якостей, допомагати у формуванні його життєвих поглядів. Процес створення інновації характеризує особистість з точки зору використання власних креативних здібностей, окреслює спектр навичок та вмій, що виробились під час її діяльності.

Глобалізаційні, трансформаційні процеси, перенасиченість інформацією включають людину в рамки, де вона стає об'єктом складних суспільних відносин. Освіта повинна забезпечувати підготовку особистості до постійних змін суспільства, його динаміки, ввести цю змінність в буденний спосіб життя індивіда. Тому педагогічний процес задля сприяння виробити в індивіда здатність до нестандартного мислення та прийняття швидких рішень повинен долати консервативні підходи в навчанні, руйнувати стереотипність мислення, долати установлені застарілі стандарти якості освіти.

Інноваційна освіта сьогодні ґрунтується на постійному поновленні способів навчання. Вона має вносити нові вдосконалення, використовувати нові технології, щоб сформувати сильний трудовий ресурс, конкурентний не тільки на власному трудовому ринку, але за кордоном. Проте необхідно враховувати і той момент, що як і будь яка сфера суспільного життя індивід, освіта є залежною від економічного розвитку країни і від того, скільки бюджетних надходжень можна виділити для розвитку даної галузі. Провідні країні Європи та світу розуміючи значимість інтелектуального потенціалу в функціонуванні їх держав, виділяють великі значні кошти для створення нових інноваційних технологій, модернізують навчальні процеси, сприяють доступу якісної освіти для кожного громадянина. Попри отримання нових знань та навичок, необхідною умовою інноваційної освіти є вміння правильно знаходити та відфільтрувати необхідну інформацію, осмислювати та творчо доносити її до адресата. Саме інноваційний підхід в освіті з використанням всіх можливих технологій може створити нове покоління людей, що сприятимуть модернізації

сучасного українського соціуму у відповідності до глобалізаційних змін сьогодення.

Соціум потребує постійного оновлення інтелектуального потенціалу, а освіта покликана сформувати майбутнього свідомого громадянина, без якого не можливе ані становлення демократичних засад, ані розвиток економічного становища. Україна, в умовах сучасного нестабільного економічного становища, повинна сприяти формуванню українського суспільства знань, а не дешевої робочої сили.

Гоч Р.М. (м.Севастополь)

g.a.roksolana@ukr.net

ЧИННИКИ ДОВІРИ У СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Всі учасники соціально-трудомих відносин можуть ефективно взаємодіяти за умов довіри своїм контрагентам. Зважаючи на значне зростання соціально-економічних відносин, особливо на фоні процесів глобалізації та здорової конкуренції довіра має винятково важливе значення, оскільки сприяє плідності співпраці, зростанню ефективності та орієнтує на довгострокову перспективу взаємодій.

Соціально-трудомих відносини важливо аналізувати як в горизонтальному, так і у вертикальному вимірах соціальної ієрархії (наприклад, відносини між працівниками та керівниками; відносини між колегами по роботі, партнерами). Тому тут варто розглядати як довіру до керівників, так і довіру до колег по роботі. Водночас працівники працюють у державному та приватному секторах економіки, і їхніми працедавцями та одночасно керівниками можуть бути як керівники державних підприємств, так і приватні підприємці. Зазначені соціальні категорії осіб можуть сприйматися громадянами узагальнено – як відповідні соціальні верстви суспільства загалом. Також, здійснюючи захист прав працівників у сфері праці, суб'єктом взаємодій у соціально-трудомих відносинах виступають профспілки. Відтак досліджено чинники довіри усім зазначеним соціально-економічним суб'єктам (керівники державних підприємств, приватні підприємці, колеги, профспілки).

На основі аналізу даних соціологічного моніторингу Інституту соціології НАН України здійснена емпірична верифікація гіпотез про чинники довіри в економічних відносинах сучасного українського суспільства, за допомогою методу множинної лінійної регресії, який уможливив вимірювання та порівняння за значеннями коефіцієнтів регресійного рівняння як сукупного (R^2 , скоригований R^2), так і окремого (β) впливу гіпотетичних чинників на довіру громадян різним контрагентам, із якими вони вступають в соціально-трудомих відносини.

Відчутно на довірі в соціально-трудомих відносинах до всіх зазначених суб'єктів проявилися такі загальні чинники, як рівень урбанізації місця проживання суб'єкта, культура недовіри, погіршення гарантій зайнятості.

Чинник сприйняття покращення/погіршення економічної ситуації також значно проявився в соціально-трудовах відносинах, за винятком довіри у відносинах з колегами.

Вплив чинника статі суб'єкта проявляється здебільшого до профспілок та приватних підприємств. Водночас вплив вікового чинника на довіру у соціально-трудовах відносинах проявився ще рідше – тільки окремим контрагентам в окремі роки, зокрема, опитувані старшого віку довіряють, а опитувані молодшого віку – не довіряють колегам та профспілкам. Аналогічно рідко проявився чинник доходу, і незначним виявився чинник освіти.

Значно важливішими у впливі на довіру в соціально трудових відносинах виявилися специфічні чинники, що формуються внаслідок отримання досвіду взаємодії із зазначеними суб'єктами. Зокрема, недовіра громадян керівникам державних підприємств та колегам по роботі також зумовлюється чинником конфліктності із цими їхніми контрагентами; довіра громадян приватним підприємствам зумовлена чинниками зайнятості перших у приватному секторі економіки, їхнім позитивним ставленням до приватного підприємництва, вдовolenістю своєю роботою та готовністю до працевлаштування у приватного підприємця; недовіра керівникам державних підприємств спричинюється із такої економіко-психологічної особливості суб'єкта, як його бажання відкрити свій бізнес; конфлікти із керівництвом свого підприємства (установи), які вивели суб'єкта з душевної рівноваги негативно вплинули на довіру профспілкам.

Гревцева А.А. (г.Тюмень, Российская Федерация)

angrev@rambler.ru

ФОРМИРОВАНИЕ НОВОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ РЕАЛЬНОСТИ В УСЛОВИЯХ ПРОЦЕССА ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Одной из актуальных проблем в настоящее время является проблема формирование нового информационного общества в результате проходящего процесса глобализации. Идея о формировании информационного общества быстро получила широкое распространение. Однако она не нова. Начиная с середины XX века ряд исследователей говоря о прогрессивном развитии техники, предполагали, что оно окажет влияние на социум и его деятельность.

Развитие компьютерных технологий и появление Интернета действительно позволило «через электросистемы крепко соединить людей друг с другом»²², но используется данная связь как передатчик информации. Данный процесс можно рассматривать как глобализационный. Под влиянием процесса глобализации наблюдается возрастание влияния информационно-коммуникационных технологий и формированием «новой экономики»,

²² Маклюэн, М. Средство само есть содержание [Текст] / М. Маклюэн // Информационное общество: сб. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2004. – с.346.

основанной на достижениях информационно-технологической революции»²³, как пишет в своей работе А. И. Смирнов. Именно информационно-коммуникационные технологии, по его мнению, и способствуют развитию «инфономики или киберэкономики»²⁴. Благодаря развитию этих технологий стал возможным перевод такой традиционной сферы экономики как торговля на новый уровень, в область так называемого киберпространства. Это позволило «демократизировать», расширить как область потребления, так и область конкурентной борьбы, уравнивая шансы индивидов и крупных корпораций. Но позволило только номинально, так как сфера существования новой экономики – сфера высоких технологий, а развитие технологий и науки напрямую зависит от уровня капиталовложений. А финансовые затраты на развитие науки больше в экономически развитых странах. Однако эти изменения коснулись не только сферы торговли, но и, сферы финансов и трудовых отношений. Большую роль в этом сыграл Интернет. Появилась возможность сотрудничества без непосредственного контакта, что расширило область, как поиска, так и реализации действий. Таким образом, можно наблюдать новый этап в историческом развитии процесса глобализации. И если первым этапом принято считать технологическую революцию, то последним, позволившим вывести процесс на качественно новый уровень, является информационно-технологический. Именно это и позволит сформироваться новому информационному обществу. Это обусловлено историческим развитием человечества. Мы имеем две составляющих человеческой цивилизации: материально-техническая база (позволяющая развивать способы производства и создавать необходимые блага); культура (отвечающая за формирование нравственных и духовных ценностей). Материально-техническая база, особенно в последние десятилетия, развивается стремительно.

Формирование нового информационного общества характеризуется потребностью выхода на новый уровень межлического общения, на новый уровень коммуникации. Формирующаяся в настоящее время социальная реальность обрела свою реализацию во многом благодаря новым информационным технологиям, новым формам коммуникации, а они, в свою очередь, меняют все окружающее пространство, культуру. В ходе глобального образования нового общества и благодаря развитию новых информационных технологий стираются географические и национальные границы. Можно говорить о том, что «переход к информационному обществу мыслится как опирающийся на социальное согласие и свободу проявления индивидуального своеобразия, что можно расценить как выражение гуманизации процесса общественного развития»²⁵. Это происходит в результате возможности равного доступа к информации. Доступность информационных ресурсов становится

²³Смирнов, А. И. Информационная глобализация и Россия: вызовы и возможности [Текст] / А. И. Смирнов. – М.: Парад, 2005. – с. 15

²⁴Смирнов, А. И. Информационная глобализация и Россия: вызовы и возможности [Текст] / А. И. Смирнов. – М.: Парад, 2005. – с. 16

²⁵Цивилизация, культура, личность. Под ред. В.Ж. Келле. – М.: Эдиториал УРСС, 1999. – с.

«одним из основных факторов социально-экономического развития»²⁶. Развитие современных коммуникационных технологий позволяет создать необходимое обеспечение информационными ресурсами. Информация, является новым основным ресурсом, пришедшим на смену ранее существовавшему. С одной стороны, открытость доступа к необходимой информации (это выражается и в открытости информации, и в наличии общедоступности средств передачи информации) характеризует уровень развития общества. С другой стороны, это влечет за собой определенный ряд проблем связанных с проблемами сбережения культурного наследия конкретного региона, намечающийся разрыв в цифровых технологиях и т.д.

Гурій Б. Б. (м. Львів)

bohdana_huriy@yahoo.com

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОГО ТУРИЗМУ

Постійна трансформація українського суспільства тягне за собою зміни і у всіх його сферах. Однією з таких сфер, яка зазнала змін, є сфера вищої освіти. Долучення України до Болонського процесу заклало підвалини формування системи освіти, яку формують Західні країни. Проте впроваджувані інноваційні зміни мало призводять до формування високоякісної освітньої системи, а тенденції в суспільстві показують, що все більше української молоді прагне здобувати освіту не в Україні.

Ознакою Вищої школи України, яка сформувала свої освітні традиції ще за часів Радянського Союзу, є прагнення «побудови нові мости на старих стовпах», а це призводить до того, що якість освіти залишається далекою від західних стандартів, що знижує її конкурентоспроможність, як на українському, так і на світових ринках.

Непоследовність здійснюваних реформ призводить до того, що зміни в освіті відбуваються більше на структурно-функціональному рівні, натомість мало торкаються якісного розуміння навчального процесу, методик підготовки фахівця, здійснення викладацької діяльності та забезпечення практичної складової навчання.

Однією з основних заповідей Гарварду є «Твій рівень життя прямо пропорційний твоєму рівню освіти». Проте рівень української освіти є далеким від західних стандартів, які забезпечують таку освіту, яка дає змогу отримати престижну роботу, гідні умови праці та забезпечити статус висококваліфікованого фахівця. Якщо запорукою гарної кар'єри є вища освіта, то отримана освіта в Україні містить в собі багато теоретичних знань, які не завжди можна якісно втілити в практичну діяльність. Часто молодому спеціалісту потрібно з нуля вчитись практичних основ, адже кількість годин,

²⁶ Смирнов, А. И. Информационная глобализация и Россия: вызовы и возможности [Текст] / А. И. Смирнов. – М.: Парад, 2005. – с. 18

яка відводилась на практику, є мінімальною. Відсутність практичного досвіду призводить до пошуку некваліфікованої, низькооплачуваної роботи з метою накопичення досвіду. Ті ж студенти, котрим вдається знайти роботу після вузу, в більшій мірі потребують перенавчання практичним основам.

Природно, вагомою альтернативою постає отримання якісної вищої освіти за кордоном. Сьогодні український студент має можливість отримати дорогу українську освіту, закріплену лише наявністю диплому, чи практично безкоштовну європейську освіту, закріплену знаннями, практичним досвідом і реальним попитом на ринку. Зважаючи на те, що студенти мають можливість навчатись в університетах в усіх куточках світу, активно почала розвиватись сфера освітнього туризму.

За освітній туризм будемо розуміти туристичні поїздки, екскурсії з метою здобуття освіти, удосконалення певних знань, умінь і навичок, задоволення пізнавальних потреб за кордоном. Перегляд Інтернет-сторінок видає десятки освітніх організацій та агенцій, котрі пропонують різноманітні варіанти забезпечення освітніх послуг українським студентам. Варіативність послуг практично немає обмежень: від різноманітних вузів, до великої кількості країн навчання.

В рамках освітнього туризму окремі країни мають свою спеціалізацію. США приваблює великим багатством вибору можливостей у напрямках освіти. Німеччина є передовою в отриманні класичної вищої освіти. В Іспанії на високому рівні викладаються архітектура, дизайн, графіка, декор. Для тих, хто збирається вчитися в Італії, краще вибирати гуманітарні дисципліни. Французька вища освіта є відносно низько оплачуваною з відсутністю обмежень і вкрай простими правилами прийому. Швейцарія — країна, де можна отримати якісну і ґрунтовну європейську освіту англійською, німецькою, французькою та італійською мовами.

Відкритість освітніх можливостей для українських студентів сприяють отриманню більш якісної освіти за кордоном, практичній реалізації себе як фахівця та спеціаліста, надають можливість, в рамках одного освітнього циклу, навчатись в декількох країнах і таким чином краще пізнати багатогранність науки і культури в різних країнах тощо. Ті компанії, котрі працюють в сфері освітнього туризму, сприяють в більшій мірі долученню українських студентів до цих цінностей і засад.

Концепція технології освітнього туризму базується на цінностях відкритої освіти, освітньої мобільності, міжкультурної грамотності та є відповіддю на виклики інформаційного суспільства. Проте відсутність якісних освітніх реформ в Україні знижує конкурентоспроможність української освіти на фоні якісної освіти Західного освітнього простору, а поряд з тим призводить до легальної еміграції молоді.

Список використаних джерел:

1. Даниленко - Кульчицька В.А. Види міжнародного туризму та їх характерні особливості // Сталий розвиток економіки. Всеукраїнський науково-виробничий журнал: Зб. наук. пр. / редкол.: О.М. Довгань

(голов. ред.) та ін. – / В. А. Даниленко – Кульчицька. – Тернопіль, 2012. - Випуск 7'2012(17), ст. 340-343.

- Петренко Н. В. Освітній туризм в Україні в другій половині XIX – початку XX ст. (уроки минулого та завдання для сьогодення) // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загально-освітній школах: Зб. наук. пр. / редкол.:Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – / Н. В. Петренко. – Запоріжжя: 2011. - Випуск 17 (70), с. 37-47.

Димитрова Л.М. (м. Київ)

dymytrova@gmail.com

ІННОВАЦІЇ У СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНОМУ ПОЛІ

У масиві сучасного соціального знання, у всьому комплексі філософських, соціологічних, політичних дисциплін нині превалює міждисциплінарний «OD»-підхід, який дозволяє реконструювати цілісну картину світу. З одного боку, «OD»-підхід «розмиває» границі, якими розділені ці галузі наукового знання (щоправда, досить умовні). З іншого – відбувається взаємне збагачення понятійно-категоріального апарату, методологічного інструментарію, що має на меті удосконалення когнітивних процедур.

До понятійно-категоріального арсеналу останнім часом активно імплементуються нові понятійні блоки і категорії. Так, поняття інновацій, які були запозичені соціальним знанням здебільшого з економічної, виробничої сфер, стало не лише дефініцією соціальних технологій, а й усталеним теоретичним конструктом. З цим конструктом пов'язані, в умовах становлення і розгортання інформаційного суспільства, сучасні тенденції теоретичного мислення, які повинні в подальшому стати підґрунтям довгоперспективних розробок.

Бодай побіжний ретроспективний аналіз поняття інновацій демонструє його генетичний зв'язок як з класичними, традиційними концепціями, такими як ідеї модернізації у М. Вебера, Т. Парсонса., Р. Мертонна, С. Хантінгтона та ін., так і з модерними теоріями, які розгорталися протягом останніх сорока років. В працях цих дослідників простежуються наступні дві тенденції. Одна тенденція спрямована на збереження найпозитивніших моментів статус кво, як усталених норм поведінки, сталого розвитку, стабільності тощо (габітус). Інша тенденція - це ідея керованого, динамічного розвитку, народження нового, генерування неординарних, модерних підходів до суспільного буття (М. Фоломєєв).

Термін інновації було введено до наукового обігу австрійцем Й. Шумпетером в праці «Теорія економічного розвитку» (1911р.). Під інновацією дослідник розумів необхідні умови оптимізації соціальних систем. Відтак, перший період розвитку теорії інновації умовно датується 1930-ми рр. минулого століття. Щоправда, варто зауважити, що ідеї, сформульовані Й. Шумпетером, були виведені в працях М. Туган-Барановського, М. Кондратьєва.

Сам процес виокремлення і наповнення змістом поняття «інновація» знайшов відображення у алгоритмі, простеженому М.Вебером, коли суб'єктивно-ціннісні ідеї пізнаються в об'єктивно-науковий спосіб. На питання М. Вебера, якою є логічна функція і структура понять, яке значення теорій і появи теоретичних понять для пізнання культурної дійсності, розгортання змісту поняття «інновація» дає наступну відповідь: як «ідеальний тип» воно існує в теоретичному вимірі, як соціальна дія - в практичному.

Пізніше, в 1940-1970-х роках, ці ідеї отримали розвиток в роботах Дж. Бернала, П. Сорокіна та ін., інтерпретуючи інновації як необхідну умову економічного зростання. При цьому дані ідеї поступово набували статус не лише соціальних технологій, а й новаторської галузі теоретичного знання.

Третій період у розгортання теорії інновації, який триває й досі, характеризується поширенням інноваційних ідей на практично всі галузі соціального знання. Внесок до теорії інновації зробили й українські дослідники, такі, як Є. Бистрицький, М.Головатий, В.Євтух, М.Попович, М.Розумний та ін.

Подальший розвиток отримали різні моменти теорії інновації, зокрема її суб'єктивно-об'єктивний аспект. Окрім того, в ході пошуків виявлено, що у процесі втілення інноваційних стратегій до процесу долучаються дві його сторони-інтелектуали, які генерують інноваційні ідеї, оцінюють їх, та виконавці, завдяки діяльності яких ці ідеї втілюються у життя.

Зрештою, варто зазначити, що інновації містять у своїй природі здатність до прогностичної функції та створення стратегій соціального розвитку шляхом накреслення певних сценаріїв соціальної дії. В їх основі лежать не лише системно-формуючі, а й системно-реформуючі інтенції. З огляду на це, завданнями, які стоять перед вітчизняною науковою спільнотою є не лише теоретизування та рефлексії стосовно проблем інновації, а й здійснення кроків по оформленню цих ідей в цілісну наукову систему, інституалізацію їх з метою подальшої оптимізації суспільного буття.

Долинець М.В.(м. Київ)

dolynetsmaryna@ukr.net

РОЛЬ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В ПРОЦЕСІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

В результаті інформаційної революції, яка була спричинена розвитком НТР в кінці ХХ століття, інформація та знання стають основним засобом і предметом суспільного виробництва. Вони вважаються обмежуючим фактором розвитку та заміщають працю як джерело доданої вартості. Знання та інформація все більшою мірою визначають конкурентоспроможність окремих підприємств, а також національних економік у цілому.

В процесі інноваційного розвитку суспільства корпоративна культура перетворюється на інноваційну культуру, яка відображає орієнтацію людини на нововведення, які закріплені в уміннях, навичках, мотивах, зразках і нормах поведінки. Таким чином, вона грає роль соціокультурного механізму регуляції

інноваційної поведінки людини. Формування інноваційної культури безпосередньо пов'язане зі створенням таких умов, які будуть сприятливі для розвитку креативного потенціалу людей. Головною передумовою цього є формування позитивних морально-етичних засад, що сприймаються більшістю суспільства. Світовий досвід доводить те, що чим вище морально-етичні засади суспільства, тим вищими будуть соціально-економічні параметри суспільства та його окремих членів [3].

До основних принципів формування інноваційної культури відносять:

- Чіткість формулювання цілей інноваційної діяльності та їх зрозумілість для команди інноваційного проекту;
- Обмін ідеями та інформацією між членами команди;
- Толерантне сприйняття керівництвом і членами команди ідей висловлених іншими співробітниками;
- Співпраця членів проектної команди;
- Участь кожного члена команди у процесі досягнення цілей інноваційного проекту, усвідомлення своєї значущості;
- Заохочення ініціативи співробітників до творчого пошуку, перетворення звичайного в незвичайне і навпаки;
- Практично неминучі в інноваційній діяльності помилку співробітників розглядаються не як їх вина, а як засіб здобуття досвіду;
- Делегування повноважень членам команди;
- Неприпустимість нав'язування ідей керівника членам команди;
- Визнання і захист прав працівників на інноваційні рішення [2].

Дотримання вказаних принципів створить передумови для формування сприятливої інноваційної культури, яка є основою сприятливого інноваційного середовища, що будить енергію, творчий пошук, ініціативу, відповідальність працівників, а також орієнтує їх на досягнення високих результатів, які є недосяжними при звичайних умовах.

Сприятлива інноваційна культура дозволить подолати перешкоди, що виникають на шляху активізації творчої діяльності команди, а саме:

- Побоювання висловити свої ідеї;
- Страх критики або самоцензури, що стримують творчу активність;
- Страх помилки або невдачі;
- Ускладнення, що пов'язані з необхідністю зміни способу діяльності;
- Переоцінка власних ідей;
- Надмірна творча фантазія [2].

Корпоративна культура в інноваційному суспільстві надає можливість сформувати сприятливу та високоефективну культуру професійної діяльності колективів підприємств і організацій, а також налагодити виробничі відносини, що забезпечуватимуть ефективний розвиток.

Таким чином, формування та розвиток інноваційної культури відбувається в міру її переходу на інноваційний шлях розвитку. В результаті цього відбувається перебудова організаційних структур управління, робітники набувають досвіду, налагоджуються зв'язки з економічними контрагентами, формується та зміцнюється імідж, тобто зростає потенціал інноваційного

розвитку. Все це дає можливість реалізувати нові ринкові можливості, проникнути в нові сфери діяльності, які раніше були недоступними.

Список використаних джерел:

1. Десслер Гарри. Управление персоналом : учебн. пособ. [для ВУЗов] : пер. с англ. /под общ. ред. Ю. В. Шлемова. – М. : Изд-во БИНОМ, 2001. – 431с.
2. Шипулина, Ю. С. Інноваційна культура організації: сутність, структура, підходи до оцінки [Текст] / Ю. С. Шипуліна // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2010. – №2. – с.132-138.
3. Капитонов, А. Э. Корпоративная культура и PR [Текст] / Капитонов А. Э. – М. : ИКЦ «Март», 2003. – 416 с.

*Заблоцька Ю.В. (м. Київ)
yuliazablotskaya@gmail.com*

СОЦІАЛЬНИЙ ІНФАНТИЛІЗМ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА

Сучасне українське суспільство відчуває помітний зовнішній вплив резонансних подій, радикальних змін та процесів, що відбуваються в усьому світі, більш відчутним стає процес інтеграції України до світового співтовариства. Виняткової цінності для суспільства набуває така особлива соціально-демографічна група, як студентство. Разом з тим, складні умови перехідного стану, тривала системна криза в українському суспільстві призвели до змін у механізмах соціалізації, що спричинило розрив між процесами біологічного та соціального дорослішання. Такий соціальний інфантилізм студентів багатобічно проявляється як на стадії формування життєвих стратегій (вектору особистісного і професійного розвитку, який забезпечуватиме інтегрування в суспільство і набуття соціального статусу, що відповідає уявленням про життєвий успіх, про самореалізацію), так і в процесі отримання вищої освіти.

Мета роботи – виділити основні прояви інфантилізму в побудові життєвих стратегій сучасними студентами України та в їх реалізації на стадії здобуття вищої освіти. Висновки були зроблені на основі аналізу результатів конкретно-соціологічного дослідження вищої освіти в життєвих стратегіях студентів Донецького національного університету, що було проведено в лютому 2013 р. спільно з відділом соціологічних досліджень ДонНУ. За допомогою анкетування було опитано студентів I–IV курсів усіх 10 факультетів ДонНУ очної та заочної форм навчання. Обсяг вибіркової сукупності склав 700 осіб.

Бажання забезпечити стабільний матеріальний стан в майбутньому (47,2%) як мотив вступу до ВНЗ, значно превалює серед причин, що визначили рішення вступити до вишу. Зокрема, над бажанням стати висококваліфікованим фахівцем в обраній галузі (10,6%) та підвищити свій соціальний статус (23%) і переконанням, що диплом про вищу освіту все одно знадобиться в житті (3,7%). Звертає на себе увагу протиріччя між такими мотивами та мотивами вибору

конкретної спеціальності, серед яких домінує відповідність власним інтересам та здібностям (69,7%), принципово менше мотивує рівень оплати майбутньої роботи (12,1%), а мотив легкого працевлаштування в майбутньому практично відсутній (3,1%). Серед причин вибору певної спеціальності студенти визнають легкість вступу на певну спеціальність (4,1%), за деяких абітурієнтів рішення взагалі приймали батьки (5,4%). Переважна частина української молоді схильна сприймати «загальну вищу освіту» як природний наступний шабел періоду життя. Така баналізація вищої освіти робить сам процес здобуття освіти, незалежно від її змісту, у свідомості молоді, запорукою майбутнього матеріального благополуччя, при цьому не спонукає їх докладати зусилля задля отримання знань.

Довгий номінальний процес здобуття кваліфікації стає неосмисленим, внутрішньо ненасиченим та реально менш результативним. Для значної кількості студентів властиве відчутне падіння наполегливості та навчальних мотивацій. Серед респондентів успішність у ВНЗ виявилася принципово нижчою у порівнянні з рівнем навчання у школі, дослідження також виявило зниження навчальних мотивацій, зневажливе ставлення до «загальних» знань, знецінення ерудованості, відсутність зацікавленості у саморозвитку, небажання займатися самоосвітою.

Відсутність мотиву легкого працевлаштування в майбутньому при виборі спеціальності поєднується з переконанням абсолютної більшості в тому, що вони знайдуть роботу легко, або з деякими труднощами (86%). Хоча на допомогу держави та вишу майже ніхто не сподівається (відповідні надії висловлюють лише 1,6%), але й тільки на власні сили спирається лише чверть опитаних (25%). Переважна більшість у майбутньому працевлаштуванні розраховує, у першу чергу, на допомогу батьків та родичів – 68% респондентів.

З таких настроїв впливає та одночасно живить їх відсутність знань про сучасний ринок праці, номенклатуру професій, які безпосередньо пов'язані із їхнім фахом. Переважають традиційні уявлення про те, що професія обирається один раз та залишається незмінною на все життя – 55,8% опитаних. Такі погляди не відповідають динамічності професійної сфери сучасності та нагальній потребі в постійному оновленні знань.

Незацікавленість в отриманні реального досвіду з майбутньої професії виявляє й ситуація із суміщенням навчання з трудовою діяльністю. Більшість студентів взагалі не працює (53%), 30,2% тих, хто працює паралельно з навчанням, вимушені це робити через скрутне матеріальне становище, лише у 17,8% з працюючих мотиви пов'язані з майбутньою професією та кар'єрою. Відповідає робота освіти, що здобувається, у 22% з респондентів-сумісників, ще у 30% має місце часткова відповідність.

Отже, соціальний інфантилізм студентів знаходить прояви у мотивах вступу до ВНЗ та виборі спеціальності, на різних етапах студентського життя, у ставленні до навчального процесу, уявленнях про майбутню професію, а також у поєднанні внутрішньо суперечливих рис, типових для студентської молоді: усвідомлення важливості знань та несумлінності в їх отриманні, самовпевненості та несамостійності, амбітності та очікування допомоги ззовні.

*Зезенько Л.О. (м. Київ)
zezenko12@gmail.com*

РОЛЬ СОЦІОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ

Науково-технічний прогрес і суспільний розвиток завжди призводять до непередбачених змін і наслідків. Змінюється характер відносин між людьми, ціннісні орієнтації, погляди та норми. Не дивно, що з розвитком технологій деякі професії та сфери діяльності зникають, а деякі, навпаки, активно розвиваються та виходять на новий рівень, займаючи рейтингові позиції серед найпопулярніших та найпрестижніших напрямів діяльності. Можна навести безліч прикладів, коли один і той самий вид діяльності в різні історичні періоди, має не лише різну назву, а й різну специфіку. Так, в Радянському Союзі, напрям діяльності «спекулянт» вважався протизаконним та ганебним, сьогодні, за умов ринкової економіки, цей самий вид діяльності отримав іншу назву та суттєво новий статус («бізнесмен», «підприємець» тощо).

Соціологія, як наукова і професійна діяльність, також зазнавала певних змін в процесі становлення та розвитку. Сьогодні, популяризація її як науки, відбувається через призму електоральної та політичної соціології. Більшість населення дізнається про соціологію на основі результатів опитувань громадської думки, в період виборчих кампаній. Надвисокої популярності набувають кількісні методи збору соціологічної інформації, які дають можливість швидко отримувати результати досліджень та описувати стан речей в цілому. На нашу думку, в сучасному українському соціумі потрібно розвивати паралельно з кількісними методами дослідження соціальної реальності, якісну методологію.

За визначенням О. Кравченка, якісна соціологія – це мікросоціологія, яка направлена на пізнання суб'єктивних значень людської поведінки, шляхом аналізу конкретної ситуації соціальної взаємодії. Інакше кажучи, аналізуючи слова, жести, розмовні символи, соціолог узагальнює свої спостереження та інтерпретує їх в соціологічній термінології. Тобто, важливим є ґрунтовний та системний аналіз отриманої дослідником інформації. Якісна соціологія дає можливість пояснити та заглибитись в саму суть проблеми і відповісти на питання «як?», «яким чином?».

Українське суспільство, яке знаходиться на етапі становлення, розвитку та постійних змін, має стати об'єктом дослідження соціологів в рамках різних соціологічних шкіл, теорій та підходів. Задля підвищення якості життя українських громадян, необхідно досліджувати соціальні проблеми та аномії, які пронизують український соціум. Якісна соціологія може стати важелем при вирішенні таких проблем. Слід зауважити, що не лише наша країна має соціальні проблеми, а й розвинені як економічно, так і соціально, країни, теж страждають від соціальної нерівності, бідності, маргіналізації, злочинності тощо.

Соціологія, з її науковим та методологічним потенціалом, поки що блукає в надрах нашої країни і намагається віднайти себе серед великої кількості різноманітних організацій, приватних фірм, розсіюється серед псевдо досліджень. Якщо так відбуватиметься надалі, то соціологія стане лише одним із засобів маніпулювання свідомістю людей.

Сьогодні соціологія в Україні – соціологія для політики і політиків. Сплески соціологічних досліджень починаються в період передвиборчих кампаній та агітацій, задля дослідження нагальних соціальних потреб та проблем потенційного електорату. З'являється велика кількість псевдо соціологів, які заплямовують імідж та репутацію професійної і наукової соціології, працюють, не дотримуючись основних принципів та правил, які прописані в Кодексі соціолога.

Прикро усвідомлювати, але провладним структурам вигідно завуальовувати наглу брехню, прикриваючи її «незалежними опитуваннями» і звертатись до соціології лише у випадках, коли потрібні передвиборчі прогнози.

Якщо говорити про перспективи розвитку професії «соціолог», то на сьогоднішній день, на жаль, не спостерігається висока активність і бажання молоді працювати у даній сфері. Проте, не можна стверджувати, що молоді спеціалісти взагалі не зацікавлені у такого роду діяльності. Для більшості представників сучасної молоді характерним є криза аксіологічних орієнтирів, цілей, прагматичності. На перший план для них виходить матеріальна складова професійної діяльності, перспективи подальшого розвитку, що не завжди можуть запропонувати вітчизняні соціологічні центри. Тому, постає необхідним активне включення держави до вирішення даної проблеми, впровадження заходів реанімації даної теоретичної і практичної галузі.

Таким чином, кожен повинен зрозуміти, що майбутнє нашої професії – соціолога – це не просто майбутнє нашого життя, це майбутнє нашого суспільства та держави.

Зорба Н.Ф. (м.Київ)

natalia.zorba@gmail.com

НЕТОКРАТІЯ ЯК ПРОЯВ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Влада мереж в сучасному суспільстві є беззаперечною. Мережі змінили всі сфери людських взаємин: політику, економіку, освіту, сім'ю.

Дане дослідження присвячене наступній проблемі: нетократія постає перед нами як прояв інтенсифікації інформаційного розвитку, який руйнує традиційні інститути. Дану проблему досліджували Я. Зодерквіст та О. Бард, О. Зуєв, Л. Мясникова, Є. Морозов та А. Денисов.

Метою даної роботи є дослідження проявів нетократії у сучасному суспільстві та в Україні.

Ми можемо спостерігати необмежений доступ до інформації з можливістю комунікації та поширення нових ідей, що призводить до самоорганізації громадян. Деякі активні хакери, мережеві активісти (хактивісти) захищають свободу в Мережі і вірять в покращення світу через отримання і поширення інформації, а також через організацію громадян у соціальних мережах. Так створюються нові структури влади і нові форми управління – «нетократичні». Поява «Анонімусу», «Telesomix» та інших мережевих спільнот є логічною та свідчить про наближення «нетократії».

Термін «нетократія» вводять шведські письменники Ян Зодерквіст та Олександр Бард в своїй книзі «Нетократія. Нова правляча еліта і життя після капіталізму» [1].

Нетократія – це нова правляча еліта, влада якої заснована на інформації [1; 3; 6]. Нетократи управляють консьюметаріатом (споживаючим гнобленим класом). Нетократам не потрібні гроші. Консьюметаріат перебуває у величезному обсязі інформації, серед якої неможливо розгледіти адекватне знання. А таке знання доступно тільки нетократам – це їхні гроші. Тому інформаційне суспільство можна назвати суспільством аттенціоналізму (англ. «attention» – увага), побудованого на відборі інформації, що створює знання [1; 3]. Основними капіталами цього варіанту нового глобального проекту стають інтелектуальний, людський і соціальний, а факторами, що визначають ієрархію учасників цього проекту, визнаються ставлення до знання, талант, вміння маніпулювати мережевою інформацією, креативність і здатність надавати інформації додану вартість, тобто трансформувати її в знання. Також репутація, капітал довіри і зв'язки відіграють важливу роль і є цінним активом мережі [5; 6]. Найбільше визнання в мережевому суспільстві мають відкритість, щедрість та прозорість.

Створюється нова політична система - плюрархія, при якій кожен окремих учасник вирішує сам за себе, але не має здатності і можливості приймати рішення за інших [1]. Правила в Мережі відсутні, але існує мережевий етикет (сетикет, «netiquette») – неписаний закон про те, як члени Мережі повинні вести себе по відношенню один до одного [1; 3; 6]. Роль легального адміністратора належить доглядачеві Мережі – куратору. При нетократії принципом управління стає мерітократія – (від лат. «meritus» – гідний і грец. «kratos» – влада), буквально – влада найбільш обдарованих [1; 3], яка матеріалізується в генократію.

Все це відбувається в умовах формування «гіперреальності»: поширення віртуалізованої свідомості [2, 107]. Гіперреальність набуває глобальних масштабів. Глобалізація поступово набуває рис нетократії. Виникає новий соціальний феномен, що базується на наданих новими технологіями можливостях комунікації і контакту між різними культурами через величезні відстані – нетократична глобалізація. Нетократична глобалізація формує нову загальну мову – мережеву латину, засновану на англійській. Ми вже можемо спостерігати наслідки нетократичної глобалізації: надлишок інформації і брак контексту, зростаюча урбанізація,

руйнування нуклеарної сім'ї, занепад традиційних інститутів політики, економіки та освіти. Одним з головних напрямків економіки стають розваги.

Не тільки сфери життя суспільства, а й сама людина і її уявлення про себе змінюються в новому суспільстві. Інтернет дає нетократам можливість бути багатократними. Нетократів не цікавить самореалізація і пошук свого істинного «я». Вони вдосконалюються у мистецтві розвитку безлічі паралельних «я».

Так чи інакше нетократія торкнулася й України. Розваги стають важливими і в житті українців. Але інші світові реалії відрізняються від українських. Рівень наближення України до нетократії можна вимірювати за індексом готовності до мережевого суспільства (Networked Readiness Index, NRI) [4]. У 2011 році Україна займала 90 місце, а в 2013 році – 75 місце. А проникнення в Інтернет згідно з даними Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), у вересні 2013 року - 49.8%.

У свою чергу світова нетократія розвивається посиленними темпами. Навіть уявлення людини про себе зазнали змін. Це явище говорить про безповоротні процеси. Утопісти прогнозують різні варіанти розвитку суспільства. А ми констатуємо факт – інтенсифікація інформаційного розвитку призвела нас на поріг нового суспільства – нетократії.

Список використаних джерел:

1. Бард А., Зодерквист Я. НЕТократия. Новая правящая элита и жизнь после капитализма. СПб., 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://royallib.ru/book/bard_aleksandr/Netokratiya_novaya_pravyas_hchaya_elita_i_gizn_posle_kapitalizma.html
2. Звезда А. А. Гиперреальность Ж. Бодрийера и глобальный кризис // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – Тамбов: Грамота, 2011. – № 1 (7). – С. 107–109 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gramota.net/articles/issn_1997-292X_2011_1_25.pdf
3. Зуев А., Мясникова Л. Нетократия. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://compucity.narod.ru/netocratia.htm>
4. Индекс готовности к сетевому обществу (Networked Readiness Index, NRI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.weforum.org/issues/global-information-technology/index.html>
5. Морозов Е. Интернет и демократия: Евгений Морозов о киберутопии и iPod-либерализме [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://theoryandpractice.ru/posts/6967-internet-i-demokratiya-evgeniy-morozov-o-kiberutopii-i-ipod-liberalizme>
6. David Dusa. The Netocracy is coming (you better be ready) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reflets.info/the-netocracy-is-coming-you-better-be-ready/>

СОЦІАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Інноваційний вимір якості вищої освіти в сучасній Україні визначений «Національною доктриною розвитку освіти», в якій насамперед наголошується, що модернізація системи освіти спрямована на забезпечення її якості відповідно до новітніх досягнень вітчизняної і світової науки, культури та соціальної політики. Водночас якість освіти визнається національним пріоритетом і передумовою виконання міжнародних норм та національного законодавства щодо реалізації прав громадян на здобуття освіти. Зарозом якість визначається на підставі вимог державних стандартів освіти, оцінкою громадськістю освітніх послуг. Тому забезпеченню якості освіти підпорядковані матеріальні, фінансові, кадрові й науково-методичні ресурси суспільства, державна політика в галузі вищої освіти. Саме такий зв'язок щонайбільше визначає рівень вищої освіти, в якому виразнюються здатність і потреба особистості в самоосвіті, її культура та методологія мислення, репродуктивні й інноваційні можливості діяльності, світогляд і соціальні позиції.

З огляду на це першочергова увага фахівців у царині вищої освіти має бути прикута до тих новітніх соціальних технологій, які щонайбільше сприяють підвищенню її якості. Адже, наприклад, педагогічні технології трансформують сформульовані загальною дидактикою як теоретико-методологічні засади принципи та правила навчання у систему норм і настанов про те, як у тих або тих умовах треба не лише проектувати педагогічні системи, але й ефективно впроваджувати їх у навчальні процеси. Своєю чергою завдяки інформаційним технологіям під час навчання використовуються такі засоби та методи, які призводять до якісних інноваційних змін у навчальній діяльності.

Як освітній і науковий ресурс соціальні технології вдосконалення якості вищої освіти репрезентовані різними педагогічними, інформаційно-комунікаційними, управлінськими та іншими технологіями. Їх об'єднує те, що всі вони є, з одного боку, способами застосування теоретичних висновків науки й освіти стосовно розв'язання практичних завдань навчання і виховання, а з другого – сукупністю прийомів, методів та дій, які використовуються для досягнення поставленої мети в навчальному і виховному процесах у системі вищої освіти. Таким технологіям мають бути притаманні масштабність, новизна, ефективність, наукоємність, адаптивність, надійність, валідність тощо. Зазначені показники визначають не тільки просторові виміри, ступінь інноваційності технологій і їх принципову новизну та міру реалізованих у них наукових знань, але й якісну результативність, відповідність суспільній системі та меті, для реалізації якої вони призначені.

Технологічність – це стиль сучасного наукового й освітнього мислення у вищому навчальному закладі. Саме в такому мисленні відтворюється інноваційна спрямованість соціальних технологій на радикальне вдосконалення освітньої діяльності, підвищення її результативності, інтенсивності,

інструментальності, технічної озброєності. За цими параметрами може здійснюватися й класифікація соціальних технологій удосконалення якості вищої освіти. Під цим оглядом вони можуть бути розподілені за спрямованістю дій (зокрема, особистісно-розвиваючі й професійно-орієнтовані), за цілями навчання (одержання знань, вироблення навичок та вмінь, формування професійних якостей особистості), за предметним середовищем (природничо-наукові, технічні, соціально-гуманітарні), за організацією навчального процесу (індивідуальні, колективні, змішані), за вживаними технічними засобами (інформаційні, телекомунікаційні, аудіовізуальні) тощо.

Проте використання соціальних технологій удосконалення якості вищої освіти має також передбачати, що освітній процес у вищому навчальному закладі спрямований на розвиток і саморозвиток особистості, яка існує в світі не лише на засадах його діяльсного, але й екзистенційного та комунікаційного освоєння. Це зумовлює необхідність належного втілення в освітньому процесі особистісно-орієнтованих та новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Адже саме впровадження технологій, які забезпечують здійснення принципів особистісно-орієнтованої освіти, спрямоване на розвиток і саморозвиток студента з урахуванням його здібностей, нахилів, інтересів, ціннісних орієнтацій і суб'єктного досвіду. Особливу роль у підвищенні якості вищої освіти відіграють інформаційно-комунікаційні технології, спрямовані на інтенсифікацію навчального процесу та підвищення його ефективності. Завдяки притаманній їм універсальності такі технології забезпечують формування і функціонування якісного інформаційного середовища, поглиблення математизації та інформатизації предметних галузей освіти, інтелектуалізації освітньої діяльності, розгортання інтеграційних процесів, наслідком яких виявляється «технологічний прорив» і вдосконалення інфраструктури системи освіти та механізмів управління її якістю. Крім того, трансформація системи освіти в країні стимулює впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес, зумовлюючи пошук належних критеріїв підбору науково-педагогічних кадрів.

Кіслов Д.В. (м. Київ)

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ТА УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІУМ ЕПОХИ ПОСТМОДЕРНУ

Інформаційне протиборство нашого часу – другого десятиріччя ХХІ століття набуло рис особливого цинізму, розмаху та всездозволеності засобів, які пояснюються та виправдовуються теоріями постмодернізму. Термін постмодернізм (постмодерн) з'явився в період Першої світової війни в 1917 році в роботі Р. Панвіца «Криза європейської культури» [1, с. 11]. Слово «постмодерн» походить від сукупності латинського *post* – після та французького *moderne* – модерн, що означало новітній, сучасний, модний, наприкінці ХІХ – початку ХХ століття [2, с. 395]. Тобто, у первинному розумінні цей термін, вочевидь, тлумачився як супермодний, суперсучасний

або як течія спочатку у літературознавстві, що почалась після вичурного модерну [2, с. 490]. Згодом від літературознавчого та культурологічного визначення та використання це поняття наприкінці вже ХХ – початку ХХІ століття почало характеризувати загальносвітовий стан перегляду та переосмислення «вічних цінностей», зміни індустріальної парадигми розвитку за Д. Беллом на нову постіндустріальну або інформаційну за Е. Тоффлером чи іншими соціально-прогнозними версіями. За виразом З. Баумана – це епоха, що характеризується не стільки розвитком соціальної реальності, скільки зміною свідомості. Отже, вплив на свідомість широких мас населення, на соціум загалом став основою та сутністю інформаційного протиборства сучасності.

Проблеми майбутнього існування людства насуваються в наш час на уряди, міжнародні впливові організації, на всіх гравців політичної та соціально-економічної діяльності, безпосередньо на населення планети, зокрема й України, з такими жорсткими і невідкладними вимогами та непередбачуваними раніше загрозами й викликами, що, навіть, наукові та експертні кола не в змозі їх повністю і вчасно осмислити, проаналізувати та виробити проекти реалістичних й адекватних рішень. Очікувана, розрекламована і, навіть, прогнозована стабільність стає все більш примарною мрією всупереч усім теоріям, так званого, «сталого розвитку». Навпаки, реальністю стають нескінченні широкомасштабні зміни.

В цих умовах боротьба за майбутню модель світу, за новий світовий порядок, що і раніше була постійною складовою як мирних «холодних» протистоянь, так і воєнних конфліктів, не тільки загострюється, але й набуває зростаючої інтенсивності. Насамперед, це відбувається у сферах інформаційно-політичної та інформаційно-психологічної діяльності, де формуються й застосовуються всі методи та засоби сучасного арсеналу впливу на свідомість населення, цілих народів і націй через розвинені мережі мас-медіа та мультимедіа.

Гегемонія, лідерство чи домінування у сучасному світі окрім того, що спираються на військову та економічну могутність, не в менш значній мірі вимушені мати потужні символічні та інформаційно-психологічні важелі впливу, що формуються на основі науково-технологічного потенціалу даної країни, нації, блоку, союзу тощо. Такі важелі функціонують у системах усіх видів комунікацій: політичних, економічних, соціальних, управлінських, маркетингових, наукових тощо. Одержання значних і рішучих переваг у боротьбі за символічну владу та вплив на свідомість мас, на ключові групи населення та індивідів поки що здійснюються через інформаційні війни, які на відміну від інших воєн не мають ні зупинок, ні перемир'я та неможливі без креативної бази і безмежних комунікаційних можливостей мас-медіа, які постійно поширюються й вдосконалюються.

Оскільки мас-медіа вже перейшли від стану технічних засобів зв'язку та інформації до невід'ємної частини життєдіяльності людства, то тільки через співробітництво і контроль за їх діяльністю з боку держави та громадянського суспільства може бути дієвим інструментарієм захисту національних інтересів

та цінностей від руйнівної практики інформаційних агресій конкуруючих політичних сил та наднаціональних гравців.

Ігнорувати вплив інформаційних воєн на сучасний український соціум неможливо тому, що їх дія розповсюджується не тільки на людство взагалі, а й на кожного індивіда окремо без будь-якого винятку. Але знати про їх маніпулятивні технології та можливості захисту, протидії, нейтралізації тощо потрібно не тільки службам інформаційного захисту, але й народам, соціальним групам задля збереження своєї ментальності, своїх цінностей і інтересів, які, насамперед, намагаються зруйнувати чи підмінити. Ще більш важливо це для особистостей, що прагнуть до самостійності мислення та самоствердження в жорстких умовах боротьби за свою свідомість, поведінку, навіть, за виживання в якості людини розумної. Без навичок критичного мислення це зробити в умовах символічно-психологічного тиску інформаційних воєн і медіатероризму буде майже неможливо.

У проблемному полі сучасного наукового дискурсу, означеного як епоха постмодерну, особливого значення набуває співвідношення його парадигм з іншими культурними феноменами, у тому числі, з класикою, мораллю і моральністю, з концепцією комунікативної практичної філософії, етикою тощо [3].

Список використаних джерел:

1. Кіслов Д.В. Інформаційне протиборство епохи постмодерну: монографія / Д.В. Кіслов. – К.: МП «Леся», 2012. – 260 с.
2. Новий словник іншомовних слів: близько 40 000 сл. і словосполучень / [Л.І. Шевченко, О.І. Ніка, О.І. Хом'як, А.А. Дем'янюк]; за ред. Л.І. Шевченко. – К.: АРІЙ, 2008. – 672 с.
3. Габермас Ю. Мораль і моральність. Чи стосуються гегелівські заперечення Канта також і дискурсивної етики / Ю. Габермас // Комунікативна практична філософія. – К.: Лібра, 1999. – Ч. 2. – С. 325 – 345.

Коваліско Н.В. (м. Львів)

kovalisko@mail.lviv.ua

Ткаченко М.Г. (м. Львів)

man_of_rain@ukr.net

ОСВІТНІЙ АУДИТ ЯК ІННОВАЦІЙНА КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Сучасне швидкоплинне життя призводить до зміни уявлень та очікувань щодо якості надання освітніх послуг, які пропонують державні та приватні вищі навчальні заклади. Допомогти у вирішенні проблеми підвищення якості освітніх послуг допоможе соціальний аудит, проведення якого в освітній галузі дасть змогу поглянути на якість української освіти очима тих, хто продукує та тих, хто споживає кінцевий продукт; очікувань, що покладають під час

отримання або надання освітніх послуг. Іншими словами завдяки проведенню соціального аудиту можна докорінно змінити стратегію будь-якої організації для кращої оптимізації процесів надання освітніх послуг в сучасних умовах.

У широкому значенні соціальний аудит трактують як аналіз ефективності соціальних програм організації чи установи та перевірку їх відповідності щодо обраних стандартів; у вузькому ж значенні – це верифікація соціальної звітності з метою виявлення факторів соціальних ризиків і вироблення пропозицій щодо зниження їхньої взаємодії.

Під освітнім аудитом розуміють: а) контроль якості підготовки учнів і фахівців в учбових закладах й інших організаціях, що здійснюють освітню підготовку; б) атестація учбового закладу за якістю освіти.

На нашу думку, під освітнім аудитом, слід розуміти – не контроль, а процес оптимізації якості та ефективності надання освітніх послуг, шляхом дослідження й аналізу думок викладачів та студентів, які є причетними до надання чи споживання такого продукту як знання. Саме завдяки цьому, освітній аудит стане засобом покращення якості освітнього процесу та сприятиме кращому функціонуванню системи, залученню до цього процесу не тільки держави, але й тих на кого це спрямовано (викладачів і студентів, вчителів і учнів, батьків та громадськості загалом).

Важливою складовою становлення та проведення освітнього соціального аудиту, повинна стати ґрунтовна законодавча база, яка б сприяла не примусово, але добровільно здійснювати моніторинг якості надання освітніх послуг як у приватних, так і в державних навчальних закладах. Вважаємо, що у цьому повинні бути зацікавлені не лише ті, хто продукує та споживає кінцевий продукт – знання, не лише інститути громадянського суспільства та інвестори (маємо на увазі обмін досвідом із закордонними навчальними закладами), не лише приватні заклади освіти, але й органи влади всіх рівнів (державні, обласні, місцеві тощо).

Можна погодитися з думкою науковців, які стверджують, що для успішного використання та отримання достовірної інформації шляхом проведення освітнього аудиту, потрібно вирішити передусім низку проблем:

слід розробити цілісний понятійно-категоріальний апарат поняття “освітній аудит” та його складових;

створити законодавчу основу, яка б регулювала проведення такого аудиту (беручи за основу міжнародний досвід та міжнародні стандарти);

створити належні умови для об’єктивного та незалежного моніторингу якості освіти аудиторськими компаніями;

спробувати змінити думку щодо доцільності проведення незалежної оцінки освітнього процесу, яка б була відмежована від оцінок державних органів влади (атестація, акредитація тощо), не претендуючи на функцію соціального контролю;

підготувати учасників освітнього процесу до незалежної оцінки їхньої діяльності;

сприяти впровадженню інноваційних засобів і методів, які б дали можливість покращити якість та ефективність освітньої системи;

гострою залишається проблема щодо прозорості результатів отриманих під час проведення освітнього аудиту;

є загроза використання результатів аудиту як засобу маніпуляції в управлінні персоналом та щодо тих, хто навчається в закладах освіти.

Підсумовуючи, слід зазначити, що освітній аудит повинен бути незалежною оцінкою якості надання освітніх послуг у системі вищої освіти в Україні. Принаймні його проведення продемонструє громадськості якість надання освітніх послуг тими чи іншими освітніми закладами та чи зможуть отримані знання бути конкурентоздатними за кордоном. Проте, для того, щоб освітній аудит став однією зі складових системи оцінки якості освіти, слід подолати ще низку проблем соціально-економічного, соціально-політичного, соціально-психологічного та юридичного характеру.

*Колотило М.О.
fortitudea@yandex.ua*

СУЧАСНА ВИЩА ОСВІТА В ПРОСТОРИ КУЛЬТУРИ СПОЖИВАЦТВА

Культурний світ конституюється інтересами та запитамі людини як носія, насамперед, раціональної та духовної онтології. Історія розвитку культури є своєрідним відображенням антропологічної діяльності людства. Культура сучасності в науковому дискурсі часто і закономірно осмислюється як культура споживацтва з властивими для неї уніфікацією, конс'юмеризмом, культом моди тощо. Подібний соціальний конструкт навіртає когнітивні та соціальні інтереси людини не до актуальних завдань сучасності, не до насущних проблем людини та суспільства, а, навпаки, до під час непотрібної інформації, увага до якої не потребує розумового напруження від реципієнта і заглушує в ньому голос критичного осмислення дійсності.

Сутнісних змін набуває культура читання як невід'ємна складова еволюційного розвитку людства. Наприклад, популярна сучасна аудіовізуальна інтернет-культура скорочує читання за рахунок збільшення споглядання. Якщо символами «галактики Гуттенберга» було друковане слово та текст, то символами сучасної епохи стали звук та відео. Те, що йде вслід за ерою книгодрукування, хоча й знаменує собою значний прорив в комунікативістиці, в той же час редукує здібності до уваги та зосередження (книга більше, аніж телебачення, потребує наявності цих здібностей) і знижує здатність до інтелектуальної мобілізації та розуміння, так як дає можливість людині звикнути до легкого, без залучення вольових зусиль, способу сприйняття інформації. Саме по собі спрощення сприйняття інформації можна вважати певною мірою благом, але негатив цієї сторони прогресу виявляється в тому, що свідомість та інтелект перестають працювати в повноцінному, і, що найсуттєвіше, природному для них, режимі. При зіткненні з когнітивними бар'єрами, орієнтована на потреби свідомість, кидається на пошуки готового рішення, замість того, щоб уважно та глибоко проаналізувати певну ситуацію.

В умовах домінування даного типу раціональності і розвитку споживацького мислення спостерігається не лише занепад культури читання, але й цінність освіти також починає неухильно знижуватися. Студентам вже нецікаві базові світоглядні теоретичні дисципліни, натомість перевага надається в цілому предметам «практичного» спрямування, що пропонують прагматичне, інструментальне знання.

Недооцінка фундаментальних дисциплін може вказувати на споживацький характер, оскільки редукує знання як таке, а також нехтує тим фактом, що дані дисципліни розширюють професійний горизонт, підвищують інтелектуальний рівень та розвивають когнітивні здібності. Домінування попиту виключно на комерційно відповідні навички та вміння, формує відповідний тип вищої освіти, в якому власне освіті залишається мало місця в порівнянні з набуттям вузькопрактичної кваліфікації. Таким чином, замість принципу розвитку реалізується інший принцип – конкурентоздатності. Дослідження та дисципліни, які є суспільно значимими за своїм змістом, але мають мінімальну комерційну значимість, витісняються. В даному контексті, хотілося б наголосити на тому, що університет як культурно-освітня інституція, не може бути виключно місцем формування спеціаліста з затребуваним умінням та незатребуваним критичним мисленням, а є, в першу чергу, місцем поставання мислячої людини, і джерелом спротиву догматизму влади та соціальної дійсності. Комерціалізація вищої освіти та обмеження академічної свободи університетів нівелюють ці функції. За таких умов, студент, виступаючи по суті споживачем освітніх послуг, а не індивідуальністю, яка, навчаючись, прагне стати цілісною гармонійно розвинутою особистістю, прагне отримати не якісну освіту, а радше гарантію того, що він матиме диплом на руках. Це призводить до того, що багато університетів в своїй діяльності орієнтуються не на зміст освітніх послуг та рівень вимог, а на запити споживача, випускаючи зі своїх стін спеціалістів «відповідного» рівня. Таким чином, можна стверджувати, що втілюваний на сьогодні принцип економічної конкурентоздатності, витіснивши принцип особистісного розвитку, і буде визначати освіту майбутнього.

Поміж тим, за своїм призначенням освіта має бути дискомфортною, вона має вимагати, напружувати та мобілізувати, а не розслабляти. Ефективність та конкурентоздатність як суттєві елементи ринкової ідеології не мають поширюватися на сферу вищої освіти, оскільки вони її позбавляють виховного, і власне, освітнього духу. Випускниками університетів мають бути фахівці, наділені перш за все розвиненим методологічним мисленням, а не фактуальними знаннями, що швидко втрачають свою актуальність (особливо в контексті сучасної епохи стрімкого розвитку знання), і навряд чи створюють плацдарм для незалежності мислення. На сьогодні є смисл в освітній сфері створювати підґрунтя для засвоєння студентами не просто знання, а знання про знання – того методологічного базису, що виражається в принципі «вчись вчитися» або «вчись диференціювати знання та псевдо знання». Варто також відзначити, що на сьогодні більшою мірою актуалізується проблема не стільки

отримання знання, скільки проблема розуміння, тобто методологічного осмислення дійсності.

Простір для роздумів з приводу впливу культури споживацтва на систему освіти є надзвичайно широким та багатовекторним. Підводячи умовну риску під вищевикладеними міркуваннями варто акцентувати увагу на наступному: культура споживацтва породжує певний тип вищої освіти, за якого сама освіта дорожчає, а віддача від неї знижується. Стаючи більш доступною в інтелектуальному смислі, вона тим самим кидає себе до тенет нівелювання та редукування.

Крижанівська О.П. (м. Київ)

mail@vov4ik.pp.ua

СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ФОРМА СУСПІЛЬНОГО ПРОГРЕСУ: ТЕОРЕТИЧНІ ВИТОКИ ПОНЯТТЯ У СОЦІОЛОГІЇ Г.ТАРДА.

Протягом всієї історії людства соціальний прогрес з необхідністю супроводжується появою таких нових суспільних форм, зміст яких відповідає дедалі швидкоплиннішим суспільним потребам, поширення – наявним суспільним умовам, а процес впровадження відчутно впливає на ефективність діючої соціальної системи, забезпечуючи тим самим перехід суспільства на вищий щабель його розвитку. Для означення цих форм суспільні науки, зазвичай, оперують такими поняттями, як «інновації» (від лат. «in» - в напрямку та «novatio» - оновлення, зміна, нововведення, затребуване і спрямоване на підвищення якості системи), «мода» (від лат. «modus» - міра, правило, смак), «модернізація» (від фр. «modernization» - оновлення, зміни, що відповідають вимогам сучасного модерного суспільства).

У співвідношенні цих понять за їх безперечної змістової близькості інновації як первинні і засадничі сприймаються як важіль розвитку і саморозвитку в різних сферах суспільного життя. В практиці наукових досліджень їх зазвичай поділяють на технологічні, організаційні та соціальні. Соціальні інновації, за оцінкою Центру соціальних інновацій при Стенфордській бізнес-школі, на яку посилається у своїх публікаціях Л.В.Бойко-Бойчук [2], - це найкраща конструкція для розуміння триваючої соціальної зміни, яка є більш ефективною, доцільною, життєздатною для суспільства в цілому, ніж для окремих індивідів [2, с.95].

Для глибокого розуміння процесу суспільного оновлення поняття «соціальна інновація» потребує детального і різнопланового наукового (в т.ч. соціологічного) осмислення. Тим більше, що у дефініціях поняття звертають на себе увагу його неоднозначні тлумачення. З огляду на важливість і проблемність поняття безумовно актуальною і цікавою видається рефлексія його теоретичних витоків, починаючи з наукових розробок ХІХ ст., в яких ідея і поняття інновацій були зафіксовані вперше. До цих розробок належать, зокрема, праці французького мислителя Габрієля Тарда.

Тема «інновацій» розкривається ним через кінцевий результат інтелектуальної діяльності людини, її фантазії, творчості, проявом яких є поява відкриттів, винаходів. Кожному з них Г.Тард приписує соціальні характеристики і розглядає в контексті соціального прогресу. Новий винахід, пише він, заступає собою інший або додається до інших, забезпечуючи зміни і накопичення суспільства [1, с.178]. На думку вченого, цей процес завжди супроводжується сильними емоційними переживаннями, так як в людстві не здійснюється нічого великого і корисного без величезних затрат завзяття, віри, ентузіазму, любові, які є рушіями винаходів і які видаються смішними для тих, хто їхніми плодами лише користується [1, с.217]. Перетворення корисних винаходів у просту гру, яку люблять ради неї самої, писав Г.Тард, призводить до поступової втрати винаходів і відкриттів, а відтак і до соціального виродження [1, с.219-220].

Суб'єкт нововведень, за переконанням мислителя,- це творчий індивід, унікальна, самобутня монада, людина, наділена величезними знаннями, мистецтвом справжнього мислення, талантом. У сучасній соціології таку людину визначають як «інноваційну особистість» [3]. Проте сила її впливу на маси залежить не просто від розумової вищості над середнім рівнем умів, а, насамперед, від того на скільки нею були успадковані відповідні ідеї попередників (автор заявляє, що будь-яке відкриття являє собою лише комбінацію попередніх ідей [1, с.196]), і від того, наскільки свідомість мас виявляється підготовленою до сприйняття цих нововведень. Іншими словами, Г.Тард стверджує, увага і уява генія, попри здатність кращі за інших оцінити важливість випадку і в повній мірі скористатися ним, за бажання бути реалізованими повинні розвиватися в напрямку відповідних потреб епохи і логіки розвитку науки. Ним було висловлено припущення, що із наростанням суспільно прогресу форма винахідництва змінюється: випадок у індивідуальних відкриттях дедалі більше поступається місцем раціональності колективних відкриттів. Автор прогнозує цілком об'єктивну і закономірну тенденцію переходу від винахідництва індивідуального до винахідництва соціального, особливості якого пов'язує, насамперед, із поширенням науки і освіти, особливо вищої, в масах, вирівнювання розумових здатностей мас, що спонукає братися за справу винахідництва освічених і начитаних посередностей, нівелюванням оригінальних особливостей творчих індивідів [1,с.199-200], тощо.

Інша особливість соціального винахідництва, на думку Г.Тарда, полягає в тому, що потенційно існуючі суперечності не зникають, не зважаючи на конкуренцію, а співіснують, більш того урівноважують і взаємостимулюють одна одну. Умовами їхнього співіснування він називає по-перше, локалізацію в межах чітко визначених юридичних норм, що супроводжується загальнопоширеною практикою терпимості і поступливості, а по-друге, наявність якої-небудь групи істин, авторитетної для кожної суперечностей. Цього, на його переконання, достатньо, щоб суперечності уживались, а не протидіяли одна одній, долаючи межу, необхідну для спокою всього соціуму.

І, нарешті, Г.Тард ставить питання про зв'язок соціальних і технічних нововведень, мотивуючи виникнення кожного певними соціальними потребами і визначаючи їх в якості форм суспільного прогресу. Вчений веде мову про закони винахідництва, існування яких визначає певний порядок наукових відкриттів і спрямованість суспільного прогресу в цілому. Після нього проблемою соціальних нововведень опікувався Г.Зіммель, в сферу наукових інтересів якого попало поняття моди, Ф.Тьонніс, Е. Дюркгейм та ін. Проте заслуга перед наукою Г.Тарда полягає, насамперед, в тому, що він першим підійшов до концептуального вирішення проблеми і тим самим спонукав подальші наукові розвідки в цьому напрямку.

Список використаних джерел:

1. Тард Габриэль. Законы изобретения// Тард Габриэль. Социальная логика.-СПб: Социально-психологический центр.- 1996.- Гл.IV.- с.178-258.
2. Бойко-Бойчук Л.В. Поняття «соціальна інновація»: типи визначень, приклади застосування // Наука та інновація.-2009,-Т.5,-№3,-с.94-99.
3. Бех В. П. Морфологія соціального світу : монографія / В. П.Бех. – Київ-Мюнхен: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. –758 с.

Лисенко В.М. (м. Київ)

astor @bigmir.net

НАУКА ЯК ВИРІШАЛЬНИЙ ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Сьогодні беззаперечною стала думка, що тільки нові знання та інновації, в основі яких наукові досягнення та розроблені згідно з ними технології, визначають соціально-економічні та культурні перспективи будь-якої держави. Отже, роль та місце України в міжнародних економічних відносинах безпосередньо залежить від рівня розвитку вітчизняної науки.

На превеликий жаль, до останнього часу Україна коливалась в обранні тих чи інших механізмів стимулювання і розвитку інноваційних процесів (часто-густо половинчастих), що призвело до втрати Україною позицій в Глобальному рейтингу (Global Innovation Index 2013). Якщо в 2012 році Україна займала 63 місце, то в цьому на 71-му серед 142 країн. Але, якщо такі складові ГП як освіченість, наявність кваліфікованих кадрів, освітньої та наукової інфраструктури, залишається на традиційно високому рівні, то недостатньо розвинуте регуляторне середовище, конкурентність на ринку виробництва та праці, недосконале законодавче поле та деякі не тільки організаційні, але й інституціональні фактори заважають впровадженню інновацій у виробництво та їх масовому поширенню. Таким чином, не дивлячись на те, що суспільство зберігає значний творчий та інтелектуальний потенціал, він мало впливає на розвиток економіки, яка продовжує розвивається згідно екстенсивної моделі.

Державна політика України в стимулюванні інновацій спирається на підтримку першочерговості розвитку науки. Одним з головних напрямків цього

процесу є комплексний підхід до щільно пов'язаних між собою різних сфер життєдіяльності суспільства – від зміни суспільної свідомості, сприйняття науки як безумовної цінності, спроможної підвищити рівень добробуту суспільства, розуміння пріоритетного значення розвитку науки і технологій, до підвищення якості освіти. Як засвідчує досвід країн-лідерів економічного розвитку, головним фактором інноваційного ривка є системність та безперервність дій спрямованих на стимулювання інновацій. Для України нагальною необхідністю є подальше вдосконалення державної політики, інфраструктури та законодавства як фундаменту структурної перебудови та модернізації економіки.

Для виконання програми економічних реформ уряд схвалив Концепцію реформування системи фінансування наукової та науково-технічної діяльності до 2017 року. Концепція передбачає поступовий перехід до програмно-цільового фінансування наукової сфери (грантовому, проектному), залучення коштів приватного сектору економіки для розвитку вітчизняної науки. Для урегулювання проблемних питань в науковій та науково-технічній діяльності розроблена нова редакція закону «Про наукову та науково-технічну діяльність», який незабаром буде розглянутий Верховною Радою. Це дозволить створити законодавчу базу для комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності науковими організаціями. Згідно з новими статтями та положеннями закону закріплюється створення центрів колективного користування науковим обладнанням та відкривається доступ вчених до унікального обладнання. Створюються правові основи для нової форми наукової діяльності – державних ключових лабораторій. Передбачено створення Державного фонду прикладних досліджень, який за допомогою грантів буде підтримувати нові розробки та дослідження.

Актуальною проблемою сьогодення є реформування організації та управління наукою. Це передбачає, наприклад, можливість об'єднання державних наукових установ та підприємств в кластери з єдиною політикою та керівництвом. За новими положеннями закону про трансфер технологій з'являється можливість реалізувати ланцюжок «наука – інновації - продукт», в чому зацікавлені наукові установи, розробники і бізнес. Мета реформи – це підтримка ефективно працюючих колективів, забезпечення безперешкодного втілення наукових ідей в сучасні технології та впровадження їх у виробництво. Рівень науки визначає конкурентоспроможність держави, її місце в міжнародних економічних відносинах. Реформа управління науково-технічною сферою повинна бути спрямована на зміцнення зв'язку між вищою освітою, університетами, науковими установами та бізнесом.

Чітке усвідомлення того факту, що тільки нові знання та інновації, в основу яких закладені наукові досягнення та високі технології, визначають сьогодні соціально-економічні та культурні перспективи держави.

Таким чином, тільки орієнтація на інноваційний розвиток країни може створити надійну основу для модернізації економіки, забезпечити гідне місце, конкурентоздатність та інтеграцію України в світовий економічний простір.

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА І ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Важливою складовою інноваційної парадигми вищої освіти є інтеграція України в Європейський простір, що невід’ємно пов’язана з якістю національної системи освіти та її конкурентоспроможністю. Адже інтеграційні процеси в освіті та науці передбачають узгоджені вимоги, критерії та стандарти національних систем освіти, які б відповідали сучасним вимогам. XXI століття є століттям освіти доступність та якість якої є критерієм розвинутості суспільства. Одним із основних чинників підвищення якості знань є впровадження у навчання інноваційних технологій, постійне удосконалення і оновлення навчально-виховного процесу відповідно до сучасних досягнень науки і техніки. Інноваційність як системи освіти так і суспільства, обумовлена об’єктивними показниками поступового й неминучого розвитку суспільства. Слід зазначити, що однією з основних рис сучасного суспільства є глобальні зміни його буття. Авангардного значення в ньому набувають духовні, інтелектуальні, соціальні та економічні явища і процеси, основним характеристиками яких є гнучкість, мобільність, відкритість та готовність до сприйняття всього нового.

Потреба в інноваційній спрямованості освітньої діяльності спричинена певними обставинами:

перехід до постіндустріального (інформаційного) суспільства викликав необхідність глибинної зміни системи вищої освіти, в тому числі й організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах всіх рівнів акредитації;

необхідність розбудови постіндустріального (інформаційного) суспільства вимагає нового типу особистості, що здатна як засвоювати так і розвивати культуру; потребує постійного пошуку нових організаційних форм, індивідуального підходу до кожної особистості, новітніх педагогічних технологій;

змінився характер ставлення викладачів до факту засвоєння і застосування освітніх нововведень - інноваційна діяльність набуває дослідницько-пошукового характеру;

виникла реальна ситуація конкурентоздатності закладів вищої освіти, що спричинена їх входженням у ринкові відносини.

Поняттям «інновація» позначають нововведення, новизну, зміну, введення чогось нового. Стосовно освітнього процесу інновація це введення нового в мету, зміст, форми і методи навчання та виховання, а також в організацію суб’єкт-суб’єктної (спільної) діяльності викладача і студента. Інновації виникають лише тоді, коли вони є результатом наукових пошуків, педагогічного досвіду викладача і викладацьких колективів. Інновацію є реалізоване нововведення у вищій освіті – у її змісті та методах, формах і прийомах навчальної та виховної діяльності, у формах та змісті організації

управління системою вищої освіти, а також в адміністративній структурі закладів освіти, у засобах навчання і виховання, що значно підвищує якість, результативність та ефективність навчально-виховного процесу.

Інноваційні процеси є механізмом інтенсивного розвитку вищих навчальних закладів та освітньої діяльності в цілому. Інновації функціонують на декількох етапах: створення, освоєння і втілення. Звертаючись до законів перебігу інноваційних процесів, можна виділити етапи функціонування інновацій та особливості їх поширення в освіті. Спочатку інновація сприймається як неприйнятний елемент в освіті, часто викликає протидію. На наступній фазі інновація перевіряється практикою і набуває масового визнання. На заключному етапі новий підхід до навчання та виховання поширюється і входить до системи навчально-виховної роботи.

В сучасній системі вищої освіти мають місце інновації практичного і теоретичного рівнів, а кожний інноваційний процес пов'язаний з творчою діяльністю, метою якої є підвищення ефективності та якості навчання та виховання, формування та розвитку компетентної особистості. Метою інноваційної стратегії є створення сприятливих умов для розвитку освітньої, навчально-виховної, управлінської систем та їх компонентів, що є фундаментальним чинником розвитку і примноження людського капіталу.

Отже, інноваційні процеси в освіті, які спираються на різнобічні методи та моделі навчання, не тільки забезпечують інтеграцію України в світову спільноту, а все більше стають одними з головних чинників соціально-економічного розвитку. Ці найважливіші завдання актуалізували нові вимоги до вищих навчальних закладів як центрів реалізації освітньої політики, що в свою чергу, стало стимулом розвитку і активного використання інноваційних методик в системі вузівської учбово-виховної роботи, які стали необхідним елементом сучасної системи освіти.

Очевидним стає той факт, що розвиток України, Європейського співтовариства і їх систем освіти привело до об'єктивної необхідності зміни методик і моделей викладання учбових дисциплін. Зберігаючи весь позитивний досвід, і, наповнюючи процес викладання новими інноваційними методиками, які більшою мірою відповідають особливостям студентської свідомості, динаміці суспільного життя, система освіти може найбільш ефективним способом реалізувати свій потенціал.

Лісовський П.М. (м. Київ)

syngaipm@i.ua

ДУХОВНИЙ КАПІТАЛ МУДРОСТІ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ТА СУСПІЛЬСТВА

Сучасні зміни, що відбуваються в інформаційному світі, потребують переосмислення ціннісних орієнтирів у соціокультурному просторі. При цьому духовною основою інноваційного розвитку особистості, держави та суспільства мають бути ефективно діючі константи мудрості. Для цього повинен

здійснюватись конструктивний аналіз сутності, структури та механізму інноваційного розвитку як у теоретичному аспекті, так і практичному.

В соціально-філософському розумінні теорію інновації можна визначити як систему теоретико-методологічних настанов, концептуальних методів прогнозування, використовуючи при цьому онтологічні, гносеологічні та аксіологічні аспекти життєвого світу. У цьому змісті необхідно представити такі основні наукові підходи, що впливають на вивчення феномену «інноваційний розвиток», як;

-культурологічний підхід, що розглядається в аспекті обігу в науковій дослідженні самого терміну «інновація», який у XIX ст. усвідомлювався як введення окремих складових однієї культури духовного капіталу людини в іншу культуру;

-соціологічний підхід, що розглядається в контексті соціально-економічних змін та їх наслідків щодо впливу інновацій як субстанційного розвитку соціальної системи за багатогранною, складною методологічною моделлю людиноцентризму та людинокосмізму. Таке необхідне усвідомлення інновацій започатковане французьким дослідником Г. Тардом, який соціальний розвиток представив через множину винаходів (нововведень), що створюють нові, раніш невідомі суспільні потреби та засоби їх здійснення, які й призводять до трансформації попереднього суспільного порядку [1, с.36]. У подальшому, методологія, на якій базується духовний капітал мудрості для особистості, держави та суспільства, цілісно розкриває «інноваційні тенденції розвитку соціальної системи: теорія соціальних цінностей, концепція девіації, теорія самоорганізованих систем, концепція соціального проектування, теорія систем і синергетична концепція» [2, с. 46].

Вперше згадки про інновації з'явилися у XIX ст. у наукових дослідженнях культурологів і пов'язані були зі змінами, які мали місце при взаємодії різних культур. Основоположником теорії інновації і інноваційного розвитку вважається австрійський вчений Й. Шумпетер, котрий вперше ввів термін «інновація» і розглядав інновації та інноваційну діяльність як рушійну силу економічного розвитку. Інновація (нововведення), за Й. Шумпетером, містить у собі втілення в життя нової комбінації ресурсів, що здатна задовольнити нові потреби [3, с. 11].

Літературні джерела інформують про види інновацій за різними класифікаційними ознаками. За предметним змістом інноваційного розвитку інновації поділяються на продуктові, технологічні, управлінські та ринкові, за характером застосування на виробничі, екологічні, правові тощо [4, с.19]. В цьому змісті духовним капіталом мудрості інноваційного розвитку особистості та суспільства є освіта та наука. Саме підготовка людини-творця, здатної до самостійного конструктивного мислення, є головним завданням, що стоїть перед сучасною системою освіти. При цьому, слушною є думка сучасного вітчизняного філософа В.П. Андрущенка, щоб саме «людина і тільки людина у всіх її життєвих експедиціях і характеристиках постійно була суб'єктом і об'єктом освіти». Мислитель акцентує увагу на тому, що необхідно навчити

людину бути людиною і відтворювати цю сутність завжди, поки існують люди» [5, с. 750].

Таким чином, можна констатувати, що для духовного капіталу мудрості як інноваційного розвитку особистості та суспільства є багатовимірним трактування людського та інтелектуального капіталів. В цьому контексті необхідно зазначити такі підходи як: культурно-інформаційний, ресурсний, синергетичний, інтегральний, діяльнісний тощо. Саме в культурно-інформаційному підході варто виділити нову якість виховання в шляхетній конституції особистості – це її духовну мобільність як мотиваційно доброзичливий вектор творення нового в соціальному прогресі сучасного інформаційного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Тард Г. Социальная логика / Г. Тард. – СПб, 1996. – 372 с.
2. Платонова Н.М. Инновации в социальной работе: учебн. пособие / Н. М. Платонова, М. Ю. Платонов. – М.: Академия, 2011. – 256 с.
3. Воронкова В. Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри: [моногр.] // Воронкова В.Г. – Запоріжжя, вид-во ЗДІА, 2010. – 272 с.
4. Іпляшенко С.М. інноваційний менеджмент: підручник / С.М. Іпляшенко. – Суми: Університетська книга, 2010. – 334 с.
5. Андрущенко В.П. Світанок Європи: Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи ХХІ століття / В. Андрущенко. – К.: Знання України, 2011. – 1099 с.

Лук'ячук М.С. (м.Київ)

Happy33@i.ua

ПРОТЕКЦІОНІСТСЬКА ПОЛІТИКА ЩОДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ – НАСТАНОВА ЧАСУ

У період побудови інноваційної моделі економіки, Україна може зробити великий крок уперед тільки через реалізацію наявного науково-технічного потенціалу. Своєчасне і повне забезпечення інноваційних процесів фінансовими ресурсами сьогодні особливо важливе, оскільки Україна посідає 82 місце у світовому рейтингу конкурентоспроможності, і вихід українських виробників на світові ринки з продукцією, яку вироблено за допомогою технологічних ланок 3 і 4 укладів, що, наразі, переважають у нашому народногосподарському комплексі, неможливий для країни, яка має амбіції щодо власного майбуття. Для утвердження нашої Батьківщини у світовому співтоваристві як повноправного партнера необхідно умово виступає (серед інших чинників) піднесення національної економіки, яке має пряму залежність від частки інновацій у матеріальному і культурному вимірах суспільної практики.

За Законом України «Про інноваційну діяльність» інноваціями вважаються новостворені (застосовані) і, (або) вдосконалені конкурентоздатні

технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного, або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

Таким чином, сама інноваційна діяльність представляє собою діяльність, яка спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок, і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

За Законом України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні» у статті 4 визначено пріоритетні напрями інноваційної діяльності на 2011-2021 роки: освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії; освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа - і суднобудування, озброєння та військової техніки освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій; технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу; впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики; широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища; розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки. Отже, інноваційна діяльність є затребуваною в усіх сферах суспільного виробництва.

Що ж виступає необхідною умовою імплементації такої інноваційної діяльності у практику нашого суспільного повсякдення? Доцільно, на мій погляд, звернутися до поняття протекціонізму, як культурно-політичного чинника, що здатен сприяти (забезпечувати) інноваційність розвитку на теренах певної країни. Протекціонізм (франц. protectionnisme, від латів.(латинський) *protectio* — захист, заступництво), економічна політика держави, направлена на підтримку національної економіки. Здійснюється за допомогою торгово - політичних бар'єрів, які захищають внутрішній ринок від ввезення іноземних товарів, знижують їх конкурентоспроможність в порівнянні з товарами національного виробництва. Прикладом ефективності введення політики протекціонізму вважається, наприклад, Єдина Сільськогосподарська Політика (ЄСП) М.Тетчер.

Прагнення до протекціонізму, що виявляється не тільки в ЄСП, але і при прийнятті вирішення багатьох торгівельних суперечок, закладено в самій природі створення єдиної Європи. Концепція вільної глобальної торгівлі чи вільного обміну досягненнями у галузі наукових розробок ніколи не була і не буде привабливою для європейських країн. Відтак, самій Україні, її урядовим структурам, політичній, економічній еліті потрібна співпраця, з одного боку, із світовою спільнотою, задля створення пільгових (нормальних – на мові світового досвіду протекціонізму та лобювання) умов щодо українських наукоємних товарів, розробок, технологій, тощо З іншого боку – практична повага до власних науковців, їх матеріальна та політична підтримка стають невід'ємним чинником визнання України передовою державою сучасного

світового простору. Не створювати для виробників «тепличні» умови, але забезпечувати нормальні можливості для господарської діяльності та рівноправної конкуренції; забезпечити термінове відновлення місткості внутрішнього ринку; припинити практику невиконання державою зобов'язань перед власним населенням та підприємствами; забезпечити реалізацію факторних переваг України; враховувати у практичній діяльності соціально-економічні та політичні особливості України.

Держава повинна стати головним суб'єктом протекціоністської політики, вдосконалюючись структурно, функціонально, формуючи простір реального загальнокультурного піднесення та патріотизму.

Метулинська Н.М. (м.Київ)

metulinska_nata@mail.ru

АКТУАЛІЗАЦІЯ МОТИВАЦІЙНОГО РЕСУРСУ НАУКОВЦІВ ТА ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Інноваційний розвиток є одним із ключових пріоритетів державної політики України, зокрема у науковій сфері. Механізм визначення стратегічних пріоритетних напрямів науково-технічного та інноваційного розвитку відпрацьований на рівні проектів відповідних законів: «Про внесення змін до Закону України «Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки», «Про внесення змін до Закону України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні», «Про внесення змін до Закону України «Про інноваційну діяльність»[1]. Розвиток інноваційної інфраструктури потребує всебічної державної підтримки. Зміст і форми цієї підтримки також визначені у відповідних базових законодавчих і нормативних документах.

Статус та значення наукового знання тісно корелює із особливостями суспільного розвитку, проте турбулентність сучасного світу диктує нові форми залежності. Слід зазначити, що наука та освіта виступають одними із ключових соціальних інститутів, оскільки на них покладена функція продукування та трансляції знань. Діалог між наукою та суспільством відбувається в соціокультурному вимірі, де етична складова посідає вагоме значення. Науково-дослідницька діяльність та підвищення статусу науки відіграє важливу роль, адже держава зі значним науково-освітнім потенціалом підвищує власну конкурентоспроможність на світовому ринку. А для цього необхідно не лише створити функціонально налагоджену систему науки, а й забезпечити необхідне фінансування наукових установ для реалізації як національних, так і міжнародних проектів. Лише за таких умов можлива адекватна співпраця НАН України із закордонними установами міжнародних наукових підрозділів, здійснення національних проектів, а також мотивація до наукової діяльності загалом.

Одним із питань, яке актуалізується в зазначеному контексті, є питання наукового етосу, що виступає засвоєним та відрегульованим

способом реакції суб'єкта наукової діяльності на виклики та ризики часу. Д. Белл, характеризує сучасне суспільство, яке він визначає як постіндустріальне, наголошує на зростанні ролі освіти та знання, утвердження класу носіїв знання як основного і перетворення етосу науки на етос всього суспільства [2]. На сучасному етапі розвитку українського суспільства актуалізується необхідність розвитку вітчизняної науки, а також виникає потреба з'ясування стану та особливостей діяльності молодих науковців та їх ролі у інноваційному науково-технічному розвитку. Якщо поглянути, яким чином розмістилися різні країни в Європейському інноваційному табло, можна побачити, що Україна (як і більшість країн Центрально-Східної Європи) знаходиться в групі держав, що «йдуть навздогін». Слід зазначити, що ранжування країн відбувається на основі комплексного індикатора інноваційного розвитку. Трактувати цей індикатор варто як показник того, наскільки економічне зростання країни базується на інноваціях зокрема, хоча він охоплює і коло інших питань, що відображають різні аспекти нововведень, дослідження і розробки, власне нововведення, включаючи показники поширення нових знань і ступінь використання інформаційних технологій. Для України, в даному випадку, вимальовується певний парадокс: хоч в Україні показники рівня освіти населення і виробничих можливостей в промисловості є досить високими, рівень технологічного оновлення виробництва та інноваційної активності підприємств залишається відносно низьким. Тому виникає потреба суттєвих змін в структурі та принципах управління науково-інноваційним розвитком в Україні. Ці зміни повинні бути спрямовані на створення національної інноваційної системи, яка відзначалась би структурною повнотою і здатністю належною мірою використати інтелектуальні ресурси країни, сприяти міжнародному обміну накопиченими знаннями та досвідом, проте мінімізувати «витік» власної наукової еліти закордон. Хоча ряд досліджень даної тематики демонструє, що головним мотиватором, «драйвером» до наукової та дослідної діяльності є не матеріальні чинники, а потреба в самореалізації та втіленні наукових розробок, все ж закладення в держбюджет цільових коштів саме на розвиток, модернізацію та інновацію наукового знання, а також гідної оплати науковців залишається вагомим показником.

Список використаних джерел:

1. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів (Проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish>
2. Белл Д. Современные рамки информационного общества / Д.Белл // Новая технократическая волна на Западе. – М., 1986. – С. 330-342.

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ ТЕОРИИ РЕАЛИЗАЦИИ РОЗЫ ЛЮКСЕМБУРГ В КОНТЕКСТЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МОДЕЛЕЙ УПРАВЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИМИ ПРОЦЕССАМИ

В основании теории реализации Розы Люксембург лежит принятие невозможности реализации части прибавочной стоимости, которая подлежит накоплению, на внутреннем рынке чистого капиталистического хозяйства. Предпосылкой осуществления расширенного воспроизводства в этих условиях оказывается существование некапиталистической среды, во взаимодействии с которым могут быть реализованы товары, в которых воплощена накапливаемая часть прибавочной стоимости.

Кратко остановимся на некоторых аргументах критиков теории Розы Люксембург.

1. Роза Люксембург принимает, что повышенный спрос может быть обеспечен лишь в процессе становления капиталистических отношений в условиях некапиталистической среды. Этот подход был выработан на материале того этапа развития капитализма, когда эксплуатация некапиталистической среды оказалась наиболее эффективным и наиболее стабильным способом воспроизводства капиталистических отношений. В деле эксплуатации некапиталистической среды капиталистический субъект этой эксплуатации не встречает равно капиталистическому противодействия стремлению увеличения нормы прибавочной стоимости (среди которых и капиталистическая конкуренция, усложняющая процесс накопления на внутреннем рынке). Он встречает сопротивление более ранних этапов развития товарного производства, выработка форм экономической борьбы против которого ранее и определила развитие крупнотоварного производства. Кроме того, авансирование капитала на производство новой рабочей силы необходимо в меньших размерах, чем ее производство «с нуля», т.к. эта рабочая сила уже была произведена в другом обществе, товарный характер отношений которого позволил ей быть включенной в капиталистическое общество в качестве товара.

Ведь в товарном обществе появляется индивид, производитель меновых стоимостей - будь то сапогов или же ловкости собственных физических способностей – личность, которая на этом основании *может* противопоставлять себя всему обществу, как отдельная хозяйственная ячейка. Свой интерес, следовательно, такая личность может при необходимости противопоставить интересу общества, представителем и продуктом которого она является.

Но наиболее эффективный и наиболее часто используемый способ не значит единственный. Ведь наличие возможности интенсивного развития капитализма – развития «вглубь», а *не только* вширь, при условии превращения всего земного шара в единую «капиталистическую нацию» и с учетом того, что цикл капиталистического воспроизводства сам по себе замкнут и

жизнеспособен, не дает никакой гарантии обострения внутренних противоречий капитализма на данном этапе общественного развития.

2. Воспроизводство условий *капиталистического* производства вместе с воспроизводством средств производства и рабочей силы не зависит от способа и уровня стабильности реализации. Если рассматривать схемы воспроизводства с точки зрения прогноза развития капитализма, то он, конечно же, окажется вечной системой. Но целью схемы был не разбор логических и исторических рамок капитализма, а разбор характера капиталистических отношений.

«Капиталистическое производство вообще не существует без внешней торговли. Но если предположить нормальное годовичное воспроизводство в данных размерах, то этим уже предполагается, что внешняя торговля только замещает туземные изделия другой потребительной или натуральной формы, не затрагивая ни отношений стоимости, а следовательно, и тех отношений стоимости, в которых обмениваются между собой две категории: средства производства и предметы потребления, ни отношения между постоянным капиталом, переменным капиталом и прибавочной стоимостью, на которые распадается стоимость продукта каждой из этих категорий. Введение внешней торговли в анализ ежегодно воспроизводимой стоимости продукта может, следовательно, только запутать дело, не доставляя нового момента ни для самой задачи, ни для решения ее. Следовательно, ее совсем не надо принимать во внимание» [Маркс К. и Энгельс Ф. ПСС. 2-е изд. т. 24. С. 534].

Если бы капиталисты на деле могли обеспечить плановую эксплуатацию трудящихся, капиталистический способ производства действительно был бы вечен и никакая теория, прямо или косвенно выступающая против него, не только не получила бы распространения, но и была бы в принципе невозможна.

3. Сбои в функционировании системы капиталистического производства на всех уровнях, причиной которых становится анархия производства, обостряющие «...классовые противоречия, международную хозяйственную и политическую анархию...» настолько, что они должны «...вызвать восстание международного пролетариата против существования капиталистического господства задолго до осуществления крайнего результата экономического развития, т. е. задолго до того момента, когда будет достигнуто абсолютное и безраздельное господство капиталистического производства во всем мире». [«Антикритика», стр. 387-388.]

Но этот аргумент применим скорее к некоторым последователям Розы Люксембург, считающим обреченными на неудачу выступления пролетариата до «исчерпания» некапиталистической периферии.

Но возведение одного из наиболее эффективных способов накопления капитала, сопровождающего развитие капиталистического производства, в ранг единственного способа накопления дает ценный

матеріал для совершенствования моделей МОБ, как инструмента управления производством в наиболее эффективном масштабе – масштабе всего общества. Результатом анализа процесса реализации совокупного общественного продукта на основании нового исторического материала, данного в «Накоплении капитала», стал широкий теоретический материал для понимания данного процесса.

Актуализируется вывод о том, что исходным пунктом накопления капитала может выступить как сокращение потребления продуктов второго подразделения, так и капитализация прибавочной стоимости первого подразделения.

Теория обсуждается и критикуется и сегодня. Но эти обсуждения проходят в эффективном направлении – по пути отыскания путей оптимизации системы производства на основании схем воспроизводства. Другое дело, что капиталистические условия развития производства препятствуют реализации возможности не только управления системой производства, как единым целым, но даже не ставят вопрос об этом, развивая прикладные направления экономической науки исходя из видимости движения звеньев производственного процесса, а не из понятия основания этого движения.

Наумова М.Ю (m.Kuiv)

martanaumova@list.ru

РОЗУМІЮЧИ МЕДІА: МІЖ МЕДІЙНИМ ФУНДАМЕНТАЛІЗМОМ ТА МЕДІЙНОЮ МАРГІНАЛЬНІСТЮ

Жодний «діагноз нашого часу» не обходиться без розмірковувань про роль нових комунікативних технологій у продукуванні й підтримці соціального. У стані «пост»: -модерну, -соціальності, -Гутенберга медіа набувають унікального статусу, змінюючи нашу реальність і тим самим утверджуючи свою. Важко не погодитися з Б.Гройсом, який стверджує, що питання про медійний носій є новою формулою давнього онтологічного питання про субстанцію, сутність або суб'єкт, які, ймовірно, приховуються за картиною світу. «Теорія медіа – це продовження онтології в умовах нового погляду на світ» [1, с.43].

Обговорювати медіа важко. Важко вловити сутність того, що прагне бути непомітним, що розчиняється в значеннях донесених ним висловлювань, що є прозорим для нашої «машини зору» й способів осягнення сенсу. Природа медіа парадоксальна. По-перше, посередник не самостійний, він виявляє себе лише в ситуації передання. Поза його процесуальністю про медіа говорити неможливо. По-друге, вони (медіа) репрезентують іншу онтологію, вони не є тим, посередником чого виступають, але водночас вони представляють, заміщують і дають йому буття. Посередник завжди існує й не існує, його реальність у тому, щоб бути не реальним, а видимістю реальності. «Чим є медіа, сказати

неможливо, у медіативного немає онтології, воно ухиляється від хронологічної визначеності... Вони не існують, вони перебувають у становленні» [2].

Уникнути спокуси розглядати медіа з двох полярних перспектив – медійного фундаменталізму й медійної маргінальності – також не легко. У першому випадку медіа стають «першоджерелом у виробництві світу... і тим самим займають порожнє місце, яке залишилося після розпаду новочасного поняття суб'єкта» [3, с.67]. Медіаапріоризм наполягає на тому, що будь-яка реальність опосередковується медіа, нічого не дано нам безпосередньо. Щоразу суб'єкт має справу не з бажаною реальністю, а з посередниками. Медіа інсталювано в нашу здатність розуміти світ у його даності, й бачимо ми не медіа, але медіями [4]. В іншій перспективі – медіа ідентифікуються винятково з матеріальними умовами реалізації семіотичного процесу. Очевидно, що така домінанта в аналізі медіа більше не є єдиною евристичною.

Імовірно, варто розробляти концепт медіа, сконцентрувавшись на питанні про те, як можна розуміти передавання за допомогою медіа одночасно як «трансформацію або субверсію переданого». «Медіа тоді "історична граматика" нашого способу поведінки з тим, що дистанційоване від нас» [3, с.105]. Медіальне є продуктивним за своєю природою, воно не тільки дає виявитися тому, що для нього чуже, а й добудовує/доповнює сенс виявленого. Але природа й специфіка такої фігурації не є зрозумілою.

Як ми можемо наблизитися до розуміння цієї медіальної продуктивності? В епоху цифрової революції стає очевидним, що медіаносії є не просто трансляторами соціальних сенсів – вони беруть участь у їх виробництві. Медіа ніколи не були вторинними, вони завжди передорганізовували наші «форми чуттєвості»: простір і час, що й установлювало первинні матриці сприйняття реальності й приписування їй значень. Кожне медіа – радіо, книга, медіаплеєр – форматує базові перцептивні грати відповідно до своєї природи [5]. У такий спосіб медіа не доповнюють трансльовані ними «чисті» сенси, а швидше задають фонові кліше їх конституювання. Дотримуючись «осьових» для століття симуляції ідей Маклюєна, можна піти далі. Перед-організовуючи просторово-часову смислову перспективу, медіа виробляють і суб'єктивність, відповідну цьому локусу.

Субмедіальне, анонімне послання технічного носія лежить в основі процесів семантизації, воно значною мірою визначає предметно-просторову й часову смислові перспективи. І в цьому сенсі медіа зачіпають нашу суб'єктивність. Вони фреймують і задають логіку нашого сприймання й осмислення реальності, та, ймовірно, дії. «Традиційні поняття причиневості, перспективи та логіки міркування цілковито калічаються електронними засобами інформації, які стирають відмінність між причиною і наслідком, метою і засобом, суб'єктом і об'єктом, активністю і пасивністю, виходячи за межі давніх реалістичних поділів на простір і час» [6, с.112].

Так само витончено й водночас радикально медіа трансформують наш образ самих себе.

Список використаних джерел:

1. Гройс Б. Медиум становится посланием / Гройс Б. // Неприкосновенный запас. – 2003. – № 6 (32). [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/nz/2003/6/gr13-pr.html>
2. Мерш Д. «Мета/диа. Два различных подхода к медиальному. Локализация медиального (медийного)». [Электронный ресурс] Режим доступа: http://mediaphilosophy.ru/biblioteca/articles/mersh_dia/
3. Вульф К. Антропология : История, культура, философия / Вульф К.; пер. с нем. Г.Хайдаровой. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2008.–280 с.
4. Савчук В. В. Медиафилософия: формирование дисциплины. [Электронный ресурс] Режим доступа: http://mediaphilosophy.ru/biblioteca/books/mediaphilosophy_1/
5. Степанов М.А. Машины абстракций и конец протезирования [Электронный ресурс] Режим доступа: http://mediaphilosophy.ru/biblioteca/books/mediaphilosophy_2/
6. Киттлер Ф. Мир символического – мир машины / Киттлер Ф. // Логос. – №1 (74). – 2010. – С. 5-21.
7. Леш С. Соціологія постмодернізму / Леш С. – Львів. : «Кальварія», 2003. – 344 с.

*Нечітайло І.С. (м. Харків)
nechit@ukr.net*

**СОЦІОЛОГІЧНЕ ТРАКТУВАННЯ НАСТУПНІСТІ В ОСВІТІ
ЯК МЕТОДОЛОГІЧНОГО ПРИНЦИПУ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ ЯКОСТІ**

Головною стратегічною установкою в реформуванні сучасної системи освіти є забезпечення якості освіти, відповідної вимогам інноваційного розвитку економіки країни, потреб особистості та соціуму. Важливою умовою досягнення такої якості є забезпечення безперервності освіти, яке розуміється як узгодженість, наступність всіх компонентів освітньої системи (цілей, завдань, змісту, методів, форм організації виховання і навчання) на кожному ступені освіти.

Проблема якості освіти в соціологічному ракурсі розкривається через відповідність освіти потребам, очікуванням та вимогам суб'єктів освітнього процесу [1, с. 72]. Чому люди навчаються, намагаються підвищити свій рівень освіти? Тому що вони очікують, що більш високий рівень освіти забезпечить просування вгору по шаблях соціальної ієрархії. І таке очікування є повністю виправданим, бо однією з найважливіших функцій інституту освіти є саме вирівнювання соціальних шансів індивідів і груп. З соціологічної точки зору, про виску якість освіти ми можемо говорити

тільки тоді, коли інститут освіти сприяє вирівнюванню соціальних шансів, а не поглибленню соціальної нерівності.

Наступність в освіті, вслід за П. Бурдьє та Ж.-К. Пассроном, розуміється нами, насамперед, як відповідність результатів попередньої і наступної педагогічної праці [2, с. 40]. Така відповідність забезпечує цілісність і безперервність освітнього процесу – найважливіші умови його продуктивності і, як наслідок, високої якості.

Слід розрізняти первинну та вторинну педагогічну працю. Перша здійснюється агентами первинної соціалізації (зокрема, членами сім'ї), а друга – агентами вторинної соціалізації (вихователями дитячого садку, вчителями, викладачами та ін.). Рівень специфічної продуктивності вторинної (або кожної наступної) педагогічної праці, залежить від відстані, що відокремлює габітус, який вона намагається сформувати, від габітусу, сформованого первинною (або кожною попередньою) педагогічною працею. Наприклад, успіх шкільного навчання/виховання залежить головним чином від дошкільного виховання, а успіхи у навчанні студента залежать від результатів «шкільної» педагогічної праці.

Через сукупність навичок, пов'язаних з повсякденною поведінкою і, зокрема, через оволодіння рідною мовою, «маніпуляцію» термінами, які використовують в сім'ї агенти первинної педагогічної праці, відбувається практичне засвоєння певних логічних диспозицій. Вихідці з сімей «інтелектуалів» частіше демонструють успіхи у навчанні. У той час як вихідцям з сімей «робітничого класу» навчання може даватися набагато складніше [3, с. 28–31]. Виходить так, що різні біографії забезпечують нерівні шанси успіху в освіті. Ймовірність вирівнювання цих шансів багато в чому залежить від характеру і засобів педагогічної комунікації (як однієї з форм педагогічної праці). Точніше, продуктивність педагогічної праці визначається інформаційною продуктивністю комунікації, яка, в свою чергу, припускає максимально повне розуміння змісту повідомлення і максимально можливе наближення смислів, закладених у цей зміст його «відправником» і «одержувачем».

Продуктивність комунікації залежить від багатьох факторів, з яких дуже важливим, але найменш дослідженим в соціології, є фактор кодування. Питання кодування/декодування є актуальними для соціології освіти, тому що завжди є ризик не(до)розуміння учнями (студентами) істинного смислу інформації, який до них хоче донести вчитель (викладач). Цей ризик пов'язаний із тим, що освіта, як правило, оперує складними кодами. Складність мови – «візитна картка» педагога, своєрідний атрибут (як корона у короля), що допомагає підтримувати його авторитет [2, с. 115]. Мова освіти не є ні для кого «рідною» мовою. Вона в тій чи іншій мірі віддалена від мови, на якій говорять представники різних соціальних груп. Ступінь віддаленості прямо пропорційна обсягу «рентабельного» в навчальному плані мовного капіталу. Нерівний розподіл цього капіталу між різними соціальними групами становить один з найбільш прихованих медіаторів, за

допомогою яких встановлюється відношення між соціальним походженням, успішністю у навчанні та соціальними шансами [2, с. 89; 3, с. 24-37].

Список використаних джерел:

1. Щудло С. А. Вища освіта у пошуках якості: Quo Vadis / С. А. Щудло. – Харків-Дрогобич : Коло, 2012. – 340 с.
2. Бернстайн Б. Класс, коды и контроль: структура педагогического дискурса / Б. Бернстайн. – М. : Просвещение, 2008. – 272 с.
3. Бурдые П. Воспроизводство: элементы теории системы образования / П. Бурдые, Ж.-К. Пассрон; Пер. с фр., предисл. Н. А. Шматко. – М. : Просвещение, 2007. – 267 с.

Огородник С. В. (м. Київ)

sonjka11@ukr.net

**РЕФОРМУВАННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РУХУ
ДО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА**

Майбутнє нашого суспільства залежить від того, який тип особистості сформується сьогодні, яким виявиться рівень її індивідуальної свідомості, характер міжособистісних взаємодій та ступінь включеності у суспільне середовище. Ці індивідуальні якості необхідні для функціонування соціально активної, відповідальної особистості, які формуються за допомогою виховання та системи освіти. Феномен освіти як соціального інституту розкривається через те, що саме він задовольняє потребу не тільки в підготовці спеціалістів, але й потреби розвитку особистості. Виникає питання, чи дійсно це так сьогодні, в умовах руху до інформаційного суспільства?

Сьогоднішня система університетської освіти в Україні являється моделлю класичної (традиційної) освіти. Вона носить яскраво виражений інформаційний характер і основним є репродуктивне навчання або відтворення готових знань. Програми учбових дисциплін базуються на перевіреному часом знанні, суть яких була актуальна для старшого покоління. Їх вектор, для сьогоднішнього студента, спрямований в минуле. У сьогоднішні ми є суб'єктами такого суспільства, в якому встановились транскордонні інформаційні запаси знань, активно розвиваються технології, саме тому виникає необхідність виходу університетської освіти на новий рівень, аби задовільнити потреби розвитку високого рівня інформаційно-інтелектуальної складової суспільства, що зумовлюється вимогами до рівня розвитку трудових ресурсів, тобто людського розвитку.

Система освіти в Україні переживає кризу, показником якої являється криза «часткової особистості» як продукту «часткової освіти», «індивідуально-вітальної» свідомості спеціаліста з позиції його невідповідності потребам суспільства як умові виживання людини, криза відповідальності людини за розвиток суспільства та цивілізації, що

проявляється в зростанні екологічного, суспільного інфантилізму, а також криза знання як частина кризи освіти в цілому. Їх прояви ми знаходимо в природознавстві, суспільствознавстві, технознанні, метазнанні, в технократичній асиметрії знань та антисциєнтизмі тощо.

Проблема підготовки компетентних спеціалістів і підвищення конкурентоспроможності освіти в цілому вирішується на основі створення оновленої системи вищої освіти, яка повинна удосконалювати навчальну програму за допомогою інноваційної діяльності та використання сучасних освітніх технологій задля того, щоб відповідати потребам сучасного суспільства і студента.

Тобто актуальним завданням є впровадження в навчальний процес елементів, які будуть унікальними, матимуть інноваційний та креативний характер, а також включатимуть методи «активного навчання». Це стане можливим в разі використання результатів наукових досліджень, які повинні стати базисом для системи освіти, зокрема університетської. Для досягнення бажаних змін у системі професійної освіти в Україні, необхідно залучати підприємства, компанії та організації, за допомогою яких буде забезпечуватись фактична потреба в кваліфікованих знаннях та навичках. За допомогою такого соціального партнерства студенти зможуть отримувати досвід роботи, відсутність якого є однією з найбільших проблем, з якими стикаються випускники, виходячи на ринок праці, а також підвищувати рівень своєї професійної підготовки. Така взаємодія університетів з майбутніми роботодавцями має позитивно вплинути на вирішення проблем працевлаштування випускників ВНЗ, забезпечити контроль якості їх підготовки, допомогти спрогнозувати потребу у фахівцях певної професії й вдосконалити зміст навчальних програм в університетах, відповідно до вимог сучасного виробництва та попиту на ринку праці.

Вирішення практично будь-якої глобальної проблеми сучасного суспільства знаходиться в безпосередньому зв'язку з вирішенням проблем в сфері освіти і підготовки кадрів. Цей зв'язок є двобічним: вирішення економічних, соціально-політичних і багатьох інших проблем залежить від ефективності формування і відтворення освітнього й соціально-професійного потенціалу суспільства. В свою чергу, вирішення освітніх проблем неможливе без суттєвих змін в інших сферах суспільства.

У сучасній університетській освіті, в умовах руху до інформаційного суспільства, повинні відбутись такі якісні зміни, яких можна досягти шляхом реформування. Необхідно перейти від репродуктивної до продуктивної, творчої моделі університетської освіти, яка включатиме в себе динаміку від споглядального до діяльнісного руху, і орієнтуватись на пріоритет особистості, що розвивається. Важливим фактором є забезпечення особистісного розвитку майбутніх фахівців, надання їм такої підготовки, яка б відповідала запитам сьогоdnішнього ринку праці, сприяла б економічному розвитку країни, й, як наслідок, забезпечувала б політичну стабільність та сталий розвиток сучасного суспільства.

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ ВНЗ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Українське суспільство зіштовхнулося зі ситуацією неузгодженості таких важливих компонентів, як ринок освітніх послуг, з одної сторони, і ринку праці – з іншої. З переходом від індустріального суспільства до постіндустріального суспільства спостерігається тенденція скорочення робочих місць в промисловості при їх збільшенні у сфері послуг, які і становлять пріоритетну частку в структурі зайнятості населення та сегментації ринку праці. Що призводить до розкоординації підсистеми освіти та ринку праці і невідповідність запитів ринку праці пропозиціями установ професійної освіти. Вирішення даної проблеми співвідношення ринку освіти і ринку праці вимагає чи малих зусиль. Ці зусилля в значній мірі повинні бути зосередженими в області розробки методології аналізу взаємодії даних структур, створення моделі їх взаємопов'язаного прогнозування.

З даної точки зору, ринок освітніх послуг зв'язаний з ринком праці безпосередньо через систему освітніх потреб, які виступають в якості фактора не тільки потенціального попиту на ринку освіти, але і потенційної пропозиції на ринку праці. Тому вирішення проблеми взаємопов'язаного прогнозування ринку освітніх послуг і ринку праці неможливе без включення в дослідницький процес третього елементу цієї системи – безпосереднього споживача освітніх послуг і учасника ринкових відносин в трудовій сфері, а саме випускника вищого навчального закладу (ВНЗ), що володіє професійним знанням. Випускник ВНЗ є той активний самостійний суб'єкт, який володіє потребами, інтересами, установками і метою відносно отримання освіти і відповідних шляхів працевлаштування.

Актуальність теми дослідження визначається необхідністю теоретичного і практичного осмислення зв'язку між фаховою підготовкою у ВНЗ та потребою в конкретних фахівцях та їх професійних компетенцій на ринку праці, розробка нових підходів до професійної підготовки фахівців з врахуванням їхніх життєвих планів та потреб ринку, організації процесу працевлаштування в умовах модернізаційних перетворень в Україні, а також глобальних змін. Суттєво зростає роль Інтернету, роботодавці та випускники все частіше в якості джерела для пошуку робочої сили використовують мережу Інтернет, а все менше ярмарок вакансій та ЗМІ. В даний час стає очевидним, що з виникненням ринкового механізму попиту і пропозиції робочої сили необхідний новий механізм взаємодії інституту освіти і несформованого в сучасній Україні ринку праці.

Сучасний етап цивілізаційного розвитку, перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства вимагає від системи вищої професійної освіти як соціокультурного інституту оновлення змісту його функцій, приведення освітніх програм у відповідність до потреб сучасного рівня виробництва і суспільства. Проблеми, пов'язані з працевлаштуванням

молодих фахівців, що виникають після закінчення ВНЗ, з одного боку пояснюються дефіцитом робочих місць на ринку праці, а з іншого боку - невідповідністю професійних якостей випускників ВНЗ вимогам, що пред'являються сучасним ринком праці.

Труднощі працевлаштування, наприклад соціолога пов'язані, насамперед, із наступними факторами:

Нездатність випускників ВНЗ в повній мірі реалізувати себе в ринкових умовах сприяє розчаруванню у вибраній ними професії, зміни професії, а це веде до девальвації державних витрат на вищу освіту, послаблення інтелектуального потенціалу країни, зростання соціальної напруженості в середовищі майбутньої інтелігенції. Однією з причин неузгодженості професійних планів і життєвих цілей молоді є суперечливість і поза професійна спрямованість ціннісних орієнтацій.

Роботодавцю необхідна нова інформація, що дозволяє збільшити ступінь довіри до диплома, об'єктивно оцінити рівень підготовки та особистісно-ділові якості випускника, співвіднести все це з потребами виробництва. Освітня установа буде оперативно реагувати на вимоги ринку лише за умови появи нової інформації про невідповідність навчальних програм і стандартів, рівня підготовки фахівця запитам споживачів робочої сили.

Продовжується ототожнення близьких, але не ідентичних за своєю функціональною роллю і змістом професій соціолога, маркетолога, HR менеджера та PR менеджера.

Сутність основної проблеми полягає у розриві між уявленнями про професійні компетенції випускників вищої професійної освіти, які сформовані у ВНЗ та у роботодавців, відсутності моделі стратегій трудового працевлаштування випускників, що утруднює процес працевлаштування та призводить до низької ефективності зусиль ВНЗ щодо підготовки соціологів як фахівців з вищою професійною освітою.

Потенціал професійної освіти, його перспективи знаходяться в прямій залежності від попиту на випускників професійних навчальних закладів. Цей попит обумовлений розвитком ринку праці, який формує соціальне замовлення на спеціаліста, орієнтований насамперед на сьогодишнє становище економіки. При відсутності науково обгрунтованої моделі потреб в робітниках певного рівня і якості підготовки системи вищої освіти, спостерігатиметься або відставання від потреб ринку праці або орієнтуючись на нинішню кон'юнктуру професій і спеціальностей створюється надлишок випускників по певним професіям, що не завжди забезпечує здорову кон'юнктуру між ними, а частіше за все сприяє зростанню соціальної напруги та дисбалансу на ринку праці. Виникає необхідність зістикувати такі елементи прогностичної моделі, як «освітні послуги – споживач – ринок праці», необхідно враховувати мотиваційні потреби і ціннісно-нормативні характеристики суб'єктів ринкових відносин в сфері праці та освіти.

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Загальновизнаним, у сучасному культурно-політичному, економічному просторі глобалізованих зв'язків, положенням стала теза про те, що конкурентоспроможність країни визначається її інноваційним розвитком. Згідно Глобального інноваційного рейтингу (GlobalInnovationIndex 2013) Україна отримала оцінку 35,78 за 100-бальною шкалою і посідає 71-ше місце зі 142 країн (у 2012 р. Україна посідала 63-тє місце). Чому ми втрачаємо інноваційні позиції?

У формуванні національної інноваційної системи значна роль покладена на вищі навчальні заклади, метою яких є не тільки навчання студентів, але і проведення наукових досліджень та інноваційної діяльності. Активна науково-дослідна діяльність ВНЗ безпосередньо впливає на якість підготовки майбутніх фахівців, залучених до наукових досліджень і розробок, розвиток підприємств, економіки і, відповідно, на підвищення конкурентоспроможності країни.

Проте, останнім часом спостерігається низький рівень дослідницької діяльності у вузах України. Це частково зумовлено тим, що сучасні технології не впроваджуються в сферах економіки, а суспільство не сприймає науку як цінність, завдяки якій саме суспільство може досягти свого добробуту. У структурі української економіки домінує сектор низьких технологій. Як свідчать дослідження, за період 2001— 2011 рр. питома вага високих технологій упала на 20%, спостерігається незначне зростання середніх технологій і практично на одному й тому ж рівні зберігся низько технологічний сектор виробництва. Це, по суті, вирок українській економіці. Інвестування саме у високотехнологічний сектор реально покращить структуру економіки.

Для цього потрібно підтримувати і стимулювати до активної діяльності науково-дослідні університети (інститути), які існують, і створювати нові.

Найважливішими ознаками дослідницьких університетів є здатність генерації знань і ефективної передачі їх в економіку, проведення досліджень у широкому спектрі напрямків, а також наявність високоефективної системи підготовки фахівців. Практично НДУ повинен бути інтегрованим науково-освітнім центром або включати ряд таких центрів у вигляді об'єднань структурних підрозділів, які здійснюють проведення досліджень у загальному науковому напрямку і підготовку кадрів для певних високотехнологічних секторів економіки.

Основні характеристики дослідницьких університетів:

1. висока частка науки в бюджеті вузу;
2. проведення широкого спектру фундаментальних і прикладних досліджень;
3. наявність зарубіжних професорів світового рівня (30-60 %);
4. залучення іноземних студентів;
5. чисельність аспірантів має переважати чисельність студентів;

6. співвідношення студентів і викладачів має становити 8:1;
7. післядипломна система перепідготовки та підвищення кваліфікації;
8. наявність розвиненого кампуса (у нашому випадку – становлення технопарку НТУУ «КПІ») та інноваційної інфраструктури як принцип його функціонування.
9. При створенні дослідницького університету фінансування має бути систематичним і не обмежуватися стартовими вкладеннями.
10. Очікуваними результатами від реалізації програм розвитку науково-дослідних університетів є:
11. міжнародне визнання української науки і освіти;
12. підвищення частки позабюджетної складової у внутрішніх витратах на дослідження і розробки та поява додаткових преференцій для різних інвесторів, що мусить привести до підвищення якості та обсягу наукоємних досліджень;
13. покращення основних показників державного сектору науки та освіти;
14. підвищення ступеня комерціалізації у сфері досліджень і розробок;
15. розвиток кадрового потенціалу вузу та його омолодження;
16. підготовка висококваліфікованих кадрів, що відповідають вимогам інноваційної економіки;
17. формування привабливого для молоді образу вченого - фахівця, якого потребує суспільство;
18. формування у випускників інноваційної культури, що базується на адекватному сприйнятті нововведень , і готовності до участі в інноваційній діяльності.

Таким чином, національні дослідницькі університети сприятимуть розвитку національної інноваційної системи, внаслідок інтегрування з вищою освітою системи наукових досліджень і розробок, гнучкого реагування на запити з боку економіки, забезпечення підвищення міжнародної конкурентоспроможності української освіти. Це корелює також із вдосконаленням кадрового забезпечення базових галузей інноваційної економіки, комерціалізацією наукових досліджень, стимулюванням молодих вчених, викладачів і фахівців, забезпеченням наступності поколінь у науці та освіті, підвищення кваліфікації та професійної перепідготовки кадрів, освоєння кращого міжнародного досвіду на основі залучення вчених зі світовим ім'ям, академічної мобільності студентів і викладачів та ін.

*Пиголенко І.В. (м. Київ)
pigolenko@gmail.com*

МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНКА ЯК СКЛАДОВІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Сьогодні отримання загальної середньої освіти є необхідною умовою і вимогою суспільства. Не дивно, адже з суспільним прогресом, з розвитком сучасних технологій примножуються і вимоги до пересічних користувачів та

споживачів того чи іншого продукту інтелектуальної праці. Більшість випускників середніх шкіл прагнуть отримати середню спеціальну чи вищу освіту. Освітня система України, як і більшості країн світу, пропонує розвинену мережу професійно-технічних училищ, різноманітних ліцеїв, коледжів, вищих навчальних закладів, навчання в яких здійснюється як за державним замовленням, так і за приватні кошти фізичних або юридичних осіб. Слід зазначити, що саме за наявності дуже великої кількості приватних навчальних закладів, які з'явилися нещодавно і пропонують отримати диплом про вищу освіту, гостро постає питання щодо якості цієї освіти і цінності студента, який її отримує, як майбутнього фахівця.

В умовах глобалізаційних процесів та ринкової економіки, забезпечення якості вищої освіти набуває все більшої популярності та актуалізації. В останнє десятиліття вийшло багато наукових праць у вигляді статей, монографій, навчальних посібників як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, які досліджують проблеми управління якістю вищої освіти, проведення моніторингових досліджень, створення системи моніторингу і оцінки.

Важливим постає питання фіксування змін у системі професійних знань та вмінь студентів не тільки на завершальному етапі, а й протягом всього процесу підготовки фахівців. Потрібно постійно фіксувати рівень знань та відповідність умовам ринку праці, з метою швидкого реагування та внесення відповідних змін до навчальних програм та планів.

Моніторинг – це постійний і систематичний збір інформації про значення заздалегідь вибраних індикаторів для забезпечення відомостями про те, наскільки успішно виконується програма, в якій мірі досягаються поставлені цілі та завдання. В соціологічному словнику моніторинг (від англ. «monitor») – контролювати, перевіряти) визначається як спеціально організоване, систематичне спостереження за станом об'єктів, явищ, процесів, з метою їх оцінки, контролю, прогнозу. [Соціологія: словник термінів і понять / Є.А. Біленький, М.А. Козловець. – К.: Кондор, 2006. – 372 с.]

Основою для проведення моніторингу є набір індикаторів та показників, які створюються відповідно до поставленої мети та завдань. Важливо, щоб сукупність індикаторів адекватно відображала всі найважливіші характеристики та складові навчального процесу. Розробка набору індикаторів – складний, поетапний та системний процес, який здійснюють фахівці спеціалізованих відділів моніторингу та оцінки.

Оцінка – це науковий процес, систематичний збір даних та інформації про ту чи іншу діяльність, її характеристики та наслідки. Оцінка якості вищої освіти визначає переваги та недоліки навчальних програм підготовки фахівців, відповідність чи невідповідність науково-педагогічних кадрів навчальним вимогам та тенденціям.

На державному рівні, Постановою КМУ від 14 грудня 2011 р. № 1283 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу та оцінки якості освіти», визначено основні завдання моніторингу та оцінки:

- отримання об'єктивної інформації про якість освіти, стан системи освіти, а також прогнозування її розвитку;

- оцінювання стану системи освіти відповідно до завдань державної політики в галузі освіти;

- забезпечення органів державної влади статистичною та аналітичною інформацією про якість освіти [Про затвердження Порядку проведення моніторингу та оцінки якості освіти, Кабінет Міністрів України; Постанова, Порядок від 14.12.2011 № 1283. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1283-2011-%D0%BF>].

Отже, важливим і вирішальним є не лише збір статистичних даних, індикаторів, показників, а й підготовка аналітичної інформації про стан забезпечення якості вищої освіти в Україні.

Справжнім показником корисності витрачених зусиль при наданні освітніх послуг є не вироблений продукт, а отриманий результат. Наприклад, число студентів, які пройшли навчання у ВНЗ, – це продукт, а відсоток випускників, які знайшли роботу і були працевлаштовані за спеціальністю, – результат. Таким чином, при оцінюванні потрібно поєднувати «продукт» і «результат» – це поєднання діяльності і досягнень.

Моніторинг, який проводиться протягом всього навчального процесу, накопичує необхідну інформацію для оцінки. Зв'язок між оцінкою і моніторингом проявляється в тому, що оцінка базується на інформації, отриманій в процесі здійснення моніторингу.

А, отже, актуальним і важливим напрямом роботи відділів моніторингу та оцінки в сфері вищої освіти для вимірювання результатів, є розробка і застосування індикаторів та показників оцінки якості освіти на регулярній основі.

Піголенко Ю.А. (м.Київ)

JuliaKudria@bigmir.net

БІОЕТИКА В СИСТЕМІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Інноваційний розвиток суспільства являє собою системний технічний прогрес всіх галузей науки, використання сучасних методів і технологій в суспільній діяльності. Сьогодні переважна більшість країн світу націлена на швидке економічне зростання, шляхом застосування інноваційних винаходів, програм. В умовах процесу глобалізації, збільшення конкурентоспроможності високорозвинених країн світу, Україна не може знаходитись осторонь інноваційного процесу. Новітні технічні та наукові надбання активно використовуються в будівництві, харчовій промисловості, в бізнесі, а також в медичній сфері. Слід зазначити, що розвиток сучасних технологій має не лише позитивний ефект, а й негативні наслідки. Так, сьогодні майже неконтрольоване виробництво генно-модифікованих продуктів харчування, випуск і споживання медичних препаратів, дію яких на організм людини остаточно не досліджено. В кінцевому випадку, розвиток науки і техніки, технології генної інженерії, використання технічного обладнання для

підтримки життєдіяльності людини, експерименти на тваринах, втручання людини в природу призвели до непередбачуваних наслідків. Сучасні технологічні комплекси та винаходи впливають на повсякденне життя людини, її думки, свідомість. Науково-технічні рішення, як правило, мають швидкий ефект і практично не враховують інтереси і потреби наступних поколінь. Прогрес призвів до потреби вирішення людством чисельних моральних проблем та дилем.

В 1969 році американський вчений Ван Ронсселер Поттер у своїй роботі «Біоетика – міст у майбутнє» розкриває поняття і сутність нової науки – науки виживання всього людства: «наука виживання має бути не просто наукою, а новою мудрістю, яка має поєднувати два найсуттєвіших та вкрай необхідних елементи – біологічне знання і загальнолюдські цінності. Виходячи з цього, я пропоную для її визначення термін – Біоетика» [1]. Вчений вперше запропонував створити універсальне міждисциплінарне знання, шляхом інтеграції природничих і гуманітарних наук, і побудувати систему етичних принципів і правил. В біоетиці В.Р. Поттер бачив своєрідний «міст між двома культурами», покликаний вивести на новий рівень загальнолюдські цінності і духовну складову життя людства в цілому.

«Етика є вчення про цінності, ідеальний характер, моральність, вчинки і цілі людини, які у більшій мірі притаманні певній історичній епосі, але, крім цього, під етикою розуміються і моральні стандарти. Сьогодні ми повинні усвідомити, що етика людини не може і далі вивчатися без реалістичного розуміння екології в самому широкому сенсі цього слова. Етичні цінності не повинні розглядатися поза біологічних фактів» [1].

Сьогодні модель, запропонована Поттером, вважається глобальною біоетичною моделлю (сформувалась в кінці 80-х – на початку 90-х років), з устаткованими загальноприйнятими принципами, правилами та нормами. Найголовніші ідеї глобальної біоетики: по-перше, охорона навколишнього середовища, по-друге, контроль за репродуктивною функцією людини. Вчений зауважував на тому, що здоров'я – це не лише відсутність хвороб, а й певна позитивна якість, яка залежить від багатьох факторів, в першу чергу, від впливу навколишнього середовища та екологічної ситуації.

Сьогодні, в епоху інформаційних технологій, погляди Поттера стають дедалі актуальнішими в усьому світі. Глобальна біоетика отримала втілення в концепції всезагального миру, етики життя. Незважаючи на те, що в 70-х роках в США нова наука та дисципліна не отримала очікуваної підтримки. Сьогодні людство починає замислюватись над результатами своєї діяльності і в, першу чергу, на їх вплив на майбутні покоління. В більшості країн світу вже створені етичні комітети, покликані приймати відповідальні рішення, стосовно життя і здоров'я людей. Слід зазначити, що саме В.Р. Поттер говорив про необхідність функціонування подібного роду експертних груп, що, на його думку, мають включати в себе фахівців різних сфер (соціальних, гуманітарних, природничих).

Сьогодні біоетика має міждисциплінарний характер, її принципи та правила охоплюють всі напрями людської діяльності. Ідеї, принципи та норми глобальної біоетики набувають все більшої популярності. Поттер запропонував

цю модель задля уникнення протистояння між науковими відкриттями та гуманістичними цінностями. На нашу думку, в системі інноваційного розвитку суспільства застосування біоетичних принципів є не лише бажаною, а й необхідною умовою суспільного прогресу, адже, як зазначав В.Р. Поттер, саме біоетика виступає своєрідним мостом у майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Поттер В. Р. Биоэтика мост в будущее / В. Р. Поттер; пер. с англ. Т.Г. Будковская, С.В. Вековшина ; ред. пер. С.В. Вековшина, В.Л.Кулиниченко; Украинская ассоциация по биоэтике. - К. : Видавец Вадим Карпенко, 2002. - 216 с.

*Пихорович В.Д. (г. Киев)
fanja.new@gmail.com*

ЕЩЕ РАЗ О ГЕРОИЧЕСКОМ ЭНТУЗИАЗМЕ

*Энтузиазм — это любовь и мечты о прекрасном и хорошем,
при помощи которых мы преобразовываем себя и получаем
возможность стать совершеннее.*

Дж. Бруно

Можно без преувеличения сказать, что героический энтузиазм Джордано Бруно — это философская идея, не менее поразительная, чем его же идея бесконечности вселенной. Во многом эти идеи перекликаются. Ведь героический энтузиазм — это идея выхода человека за положенные ему обстоятельствами пределы.

Но в данном случае мы хотели бы исследовать это явление не как философское понятие или этическую категорию, а как социальный факт. Притом не просто как отдельные факты индивидуального героизма, а как социальное явление массового масштаба.

В советские времена много говорили о трудовом энтузиазме 30-х или, скажем, 50-х годов в СССР. Потом об этом явлении перестали говорить, или стали высмеивать эти разговоры, а то и само явление. Но факт не перестает быть фактом только от того, что его подвергают сомнению или осмеянию. Он как и прежде, нуждается в изучении.

Факты массового энтузиазма имели место и ранее. Например, энтузиазм некоторых крестовых походов в Средние века или энтузиазм периода буржуазных революций — английской, французской. Да и в ту же советскую эпоху, кроме уже названных периодов энтузиазма, мы имели и энтузиазм периода революций - февральской и октябрьской, периода гражданской и Великой Отечественной войн и, наконец, энтузиазм периода перестройки и

собственно разрушения СССР. Мало того, еще совсем недавно мы имели факт массового энтузиазма во время так называемой оранжевой революции.

Но ясно, что это энтузиазмы разного рода. Поэтому поделим эти явления условно на два класса. Допустим - на энтузиазм созидания и энтузиазм разрушения. Это деление сразу придется уточнить, поскольку ясно, что не бывает созидания без разрушения, хотя вполне возможно разрушение без созидания. Примером такого чисто разрушительного энтузиазма может служить любое массовое реакционное движение, которое видит свой идеал в прошлом — начиная от луддизма и заканчивая различными формами феодального и буржуазного социализма, например, национал-социализма. Созидательная составляющая может присутствовать и в такого рода энтузиазме, но исключительно в качестве внешнего момента, который реализуется исключительно путем преодоления основной тенденции. В то же время, в созидательном энтузиазме следует вычленить две имманентные ему тенденции — созидательный энтузиазм разрушения и разрушительный энтузиазм созидания. Созидательный энтузиазм не может существовать без каждой из них. Для подтверждения данной классификации можно приводить много примеров, но наше исследование носит не исторический, а социологический характер, поэтому попробуем применить предложенную нами классификацию для решения более актуального вопроса - вопроса о причинах отсутствия энтузиазма тогда, когда для него, казалось бы, есть все условия.

Например, в СССР в условиях быстрого экономического роста был энтузиазм, а в современном Китае такового нет и в помине, хотя налицо не только сходные темпы экономического роста, но даже коммунистическая партия у власти. Если мы попробуем связать это с национальным характером, ничего не выйдет, поскольку в том же самом Китае в 50-60-е годы был энтузиазм похлеще советского. Обычно его тоже высмеивают или осуждают, но факт от этого не перестает быть фактом, что миллионы и миллионы людей демонстрировали поведение, которое никак не может быть объяснено ни обычным для поведения человека буржуазного общества стремлением к личной выгоде, ни, тем более, государственным принуждением, поскольку во времена культурной революции энтузиазм был направлен зачастую против государственного аппарата.

Для того, чтобы попытаться ответить на вопрос о причинах отсутствия массового энтузиазма в современном Китае, обратимся к предложенной нами классификации. Очевидно, что для собственно разрушительного энтузиазма в современном Китае на данный момент места нет. Слишком уж не вписываются в пейзаж крайне интенсивного капиталистического развития идеалы возврата к любому из этапов китайского прошлого. Но в то же время, как уже отмечалось, мы не наблюдаем и никаких признаков энтузиазма созидательного, не смотря на то, что реальное созидание, казалось бы, налицо.

Для решения поставленной задачи мы предположим, что сущность даже самого созидательного энтузиазма состоит в разрушении. Это предположение легко аргументировать как исторически (очевидно, что самые яркие образцы массового и действительно героического энтузиазма дают революции и войны),

так и логически (например, Гете в «Фаусте» привел вполне достаточно аргументов в пользу нашего предположения, не говоря уж, что в его пользу говорит очень серьезная философская традиция от Гераклита до Гегеля). Соответственно, как только период разрушения (даже самого созидательного по своей сущности) заканчивается, энтузиазм неизбежно начинает падать. Если речь у нас идет не о любом массовом энтузиазме, а о историческом, то окончание периода собственно разрушения в основных чертах совпадает с разрушением тех условий (политических, правовых, иногда религиозных), которые сдерживали развитие нового. Эти условия носят по отношению к созиданию внешний характер, и только потому они могут быть легко разрушены, так сказать, на голом энтузиазме. Что же касается созидания новых условий, то это дело «кавалерийским наскоком» не решишь. И уж если мы использовали это известное выражение Ленина, то обратимся к нему за помощью и при решении положительной части нашей задачи.

В статье «К четырехлетней годовщине Октябрьской революции» он пишет: «Не на энтузиазме непосредственно, а при помощи энтузиазма, рожденного великой революцией, на личном интересе, на личной заинтересованности, на хозяйственном расчете потрудитесь построить сначала прочные мостки, ведущие в мелкокрестьянской стране через государственный капитализм к социализму; иначе вы не подойдете к коммунизму, иначе вы не поведете десятки и десятки миллионов людей к коммунизму».

Собственно, сама китайская компартия в своих программных документах (в частности, в Уставе партии) ставит перед собой, притом на очень длительный период (до ста лет), задачи, весьма сходные с задачами советского нэпа — то есть задачи собственно капиталистической модернизации. Нужно было накопить капитал для прыжка в новую эпоху — эпоху без капитала. Капитал был накоплен, а с ним были накоплены огромные противоречия, которые потребовали разрешения именно путем разрушения, коренной ломки сложившейся, а точнее воспроизведенной в новых условиях старой экономической системы (господства кулака в деревне и «гениев финансовых махинаций» в городе) системы. Таково, на наш взгляд, действительное основание советского трудового энтузиазма 30-х годов. Конечно, этот энтузиазм предполагает наличие центральной власти, неподконтрольного капиталу и заинтересованной в развитии всего общества, то есть способной поставить иные цели, кроме целей создания «благоприятного климата для инвестиций», то есть способной поставить капитал на службу обществу, а не обществу на службу капиталу. Но сам факт наличия такой власти отнюдь не предполагает энтузиазма.

Что касается современного Китая, то он сегодня, очевидно, находится на этапе «накопления капитала», а соответственно, накопления «критической массы» противоречий капиталистического характера, и то, какому пути пойдет уничтожение источника этих противоречий — по пути «управляемой реакции», то есть еще одной волны разрушительно-созидательного энтузиазма, или по пути «взрыва», то есть, энтузиазма чисто разрушительного, может оказаться вопросом ближайшего будущего.

Піддубна К. С. (м. Київ)

Poddubny_k@ukr.net

ВПЛИВ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА БІЗНЕСОВОЇ ОСВІТИ НА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНОГО УСТРОЮ СУСПІЛЬСТВА

Економічні знання – нині один з найбільш популярних видів інформації, що відповідає загальній тенденції підвищення ролі в розвитку суспільства і інформаційних технологій, які широко використовуються. Інформація набуває рис загальної культурної цінності в руслі розвитку особистості, організації та суспільства в цілому. Інформація постає як послуга, товар, що безпосередньо впливає на соціально – економічне життя суспільства. Найрозвинутіші країни сучасного світу в ядро свого розвитку покладають інформацію як основну складову соціально – економічної системи.

Таким чином можна говорити про те, що створюється єдиний світовий інформаційний ринок, який включає в себе споживачів та виробників даного виду послуги. Сфера освіти стає невід’ємною частиною економічної сфери, яка безпосередньо бере участь у формуванні такого виду «соціально – економічного товару», як інформація.

Економічні знання – важливий елемент соціально – економічної свідомості. Саме через соціально – економічну свідомість акумулюються, критично переосмислюється накопичений людством досвід організації економічного життя суспільства, виробляються нові цінності й соціальні технології здійснення конкретних видів економічної діяльності.[Хижняк універ освіта]. Саме соціально – економічна свідомість допомагає сформувати відношення особистості до соціально – економічних перетворень у суспільстві.

Соціально - економічна свідомість — це погляди, потреби, інтереси, ідеї, уявлення, настрої, переконання стосовно економічних процесів та явищ власного соціально-економічного стану, виду занять, трудової діяльності та винагород, ставлення до професії, просування по службі, можливостей соціального переміщення тощо.

Останнім часом досить багато уваги приділяється вивченню формування суттєво іншої пост матеріалістичної соціально – економічної свідомості, яка направлена не лише на задоволення особистих матеріальних потреб, а і індивідуального саморозвитку.

Економічні знання прямо пропорційно впливають на формування соціально – економічної свідомості особистості. Ми можемо говорити нині про те, що в сучасному світі будь – яка людина потребує економічних знань, які стають системою світоглядних уявлень, яка визначає повсякденну поведінку індивіда чи групи індивідів. Економічні знання допомагають кожному правильно оцінювати економічний стан країни, правильно здійснювати економічну діяльність, встановлювати норми соціальної поведінки в економічних відносинах.

Одним з чинників, який визначає благополучний розвиток суспільства виступає рівень економічної обізнаності населення, який залежить від стану

освіти в економічній сфері. Недосконалість економічної підготовки населення, її невідповідність як потребам суспільного, так і особистого розвитку диктує необхідність пошуку шляхів поглиблення економічних знань населення.

Активні трансформаційні процеси суспільного буття накладають суттєвий відбиток на соціально – економічній ланці. Досить чітко можна прослідкувати тенденцію збільшення інтересу до розвитку приватного бізнесу. У провідних країнах з ринковою економікою поняття «бізнес» укорінилось, стало традиційним і звичним . Саме такі великі країни як Німеччина, Англія, США та інші набули економічної могутності завдяки розвитку бізнесу. Саме ці країни можуть похизуватися потужною базою бізнес-освіти.

Сучасні соціально – економічні умови розвитку України ставлять за необхідне підготовку професійних кадрів у сфері бізнесу.

Розвиток інтелектуальних здібностей особистості можливий лише через освіту

Бізнес – освіта на сьогоднішній день найдинамічніший сегмент на ринку вищої освіти в світі. Через глобальну економічну кризу бізнес – освіта набирає все нових і нових потужних обертів розвитку і розповсюдження, набуваючи нових форм та рис. Даний феномен досить чітко можна прослідкувати і в Україні. Все частіше ми чуємо такі вислови як «бізнес - тренінг», «школа бізнесу», «ліцей бізнесу», «програма MBA» і таке інше. Ці поняття, які є складовими цілої системи бізнесової освіти, стають для нас звичними і повсякденними.

Рівень економічної освіченості суспільства залежить від стану економічної освіти. І саме в даному випадку ми можемо говорити про актуальність розвитку бізнес - освіти як головної дійової особи у вирішенні питання розвитку та розповсюдження економічних знань в суспільстві.

Сучасні процеси глобалізації, що беруть участь у формуванні загальноосвітнього суспільства визначають новий образ вищої економічної та бізнесової освіти сучасної України, який відповідатиме рівню інших розвинутих країн.

Плющева О.Г. (м. Київ)

xlenax_92@mail.ru

РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ЯК ПОКАЗНИК ІННОВАЦІЙНОСТІ ЇЇ СУСПІЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

Ключовим завданням освіти у XXI сторіччі є розвиток мислення орієнтованого на майбутнє. Сучасний ринок праці вимагає від випускника ВНЗ не лише глибоких теоретичних знань, а здатності самостійно їх застосовувати в нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян. Основні стратегічні напрямки оновлення вищої освіти, що були послідовно сформульовані в програмному документі розвитку освіти України (УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ № 344/2013 від 25 червня 2013 року. Про

Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року), знаходять своє практичне втілення в сучасних ВНЗ. Майбутнє України президент В. Янукович бачить в освіті: «Майбутнє нашої держави - за людьми, які усвідомлюють важливість безперервного професійного та особистісного зростання». У зв'язку з цим дуже важливим є вивчення особливостей та характеру змін, що відбуваються у вищій освіті, їхньої ефективності та інноваційного характеру.

Відповідно до цих завдань, Указом Кабінету Міністрів України з реалізації Національної стратегії розвитку освіти на період до 2021 року у вищій освіті необхідно забезпечити: 1) приведення мережі вищих навчальних закладів і системи управління вищою освітою у відповідність із потребами розвитку національної економіки та запитів ринку праці; 2) створення дослідницьких університетів, розширення автотомії вищих навчальних закладів; 3) перегляд та затвердження нового переліку професій педагогічних і науково-педагогічних працівників; 4) розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентний підхід, узгоджених із новою структурою освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти; 5) розширення взаємодії вищих навчальних закладів з установами Національної академії наук України та Національної академії педагогічних наук України щодо розвитку наукових досліджень у сфері вищої освіти; 6) залучення роботодавців до співпраці з вищими навчальними закладами, зокрема, до участі у розробленні стандартів вищої освіти, організації проходження практики студентами, вирішенні питань надання першого робочого місця випускникам; 7) переоснащення навчальної, науково-методичної та матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів.

Ефективність розвитку і прориву у сфері вищої освіти значною мірою залежить від того, наскільки система моніторингу та оцінки якості освіти відповідає цілям і завданням державної політики. Сама система здійснення моніторингу утворює широкі можливості для застосування інноваційних технік і, разом із цим, також виступає ознакою інноваційних трансформацій освітнянської галузі. Перспективними напрямками забезпечення моніторингу та оцінювання якості вищої освіти повинні стати: розроблення моделі проведення моніторингових досліджень для різних рівнів управління освітою; розроблення системи показників якості освіти на національному рівні, які відображають умови, процеси та освітні результати; проведення моніторингу якості ресурсного забезпечення, освітніх процесів і результатів; участь у міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти; модернізація та оновлення системи освітньої статистики.

Розбудова сучасної структури освітньої галузі має забезпечити оптимальні умови для функціонування та розвитку системи вищої освіти і всіх її підсистем. Однак, на мою думку, вона не є досконалою і подальшої розробки потребує: створення системи дистанційного навчання; розвиток мережі електронних бібліотек на всіх рівнях освіти; боротьба з корупцією; системи працевлаштування випускників ВНЗ, їх професійного супроводу. Так і вважає більшість науковців, зокрема про це говорить перший директор Українського центру оцінювання якості освіти, Лілія Гриневич: «Від того, як буде вчитися

студент, які він бачить перед собою перспективи, дуже багато залежить. Обов'язок держави в тому, щоб дати можливість університетам вільно розвиватися, тому що університет мав би бути центром вільної незалежної думки... А ще важлива роль держави в тому, щоб студент мав перспективу, адже сьогодні має велике значення перше робоче місце для студента і його мотивація вийти на вітчизняний ринок праці, але цьому не приділяють уваги».

Реалізація Національної стратегії надасть змогу забезпечити: створення системи освіти нового покоління, що забезпечуватиме випереджувальний загально цивілізаційний розвиток людини, її інтелекту; поліпшення ефективності навчання випускників усіх рівнів системи освіти, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної освіти за рахунок забезпечення фундаментальності та практичної спрямованості навчальних програм; створення збалансованого законодавства України про освіту, що регулюватиме та забезпечуватиме ефективність реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти в Україні, результативне функціонування всіх її підсистем; створення позитивних зразків та поширення досвіду успішного реформування освіти, забезпечення необхідних науково-методичних, організаційних і матеріально-технічних умов; підготовку та виховання педагогічних кадрів, здатних працювати на засадах інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу, власного творчого безперервного професійного зростання; визначеність та унормування змісту всіх підсистем освіти, що забезпечуватимуть усталену систему знань і компетентностей, потужну професійно кваліфіковану кадрову базу для економічного зростання держави, конкурентоспроможність вітчизняних працівників на зовнішньому ринку праці.

Райчук Д.В. (м.Київ)

rdv_@ukr.net

СТУДЕНТСЬКА МОЛОДЬ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасний період модернізації українського суспільства загострює проблему підготовки спеціалістів нового покоління у ВНЗ. Перехідний період, в якому все ще перебуває Україна, загальмовує процес формування та закріплення ефективно діючої системи ціннісно-моральних орієнтацій, на базі яких має виховуватись молоде покоління.

Надійні духовні регулятори соціального та психологічного життя – гуманістичні норми і цінності завжди сприяли соціалізації особистості, і в першу чергу стабільному духовно-психічному стану молодих людей, прогнозованій соціальній поведінці і активності. А в наш час, згідно наявній статистиці, у суспільстві, зокрема серед молоді, навпаки прогресують різні форми девіантних явищ та соціальних патологій. Наслідком такої ситуації є двояке відношення до молоді. З одного боку, вона сприймається як носій негативних явищ, соціальних негараздів, підтверджених неприйняттям частиною молоді тих чи інших норм суспільства. А з другого,--- молодь виявляється носієм нових тенденцій, інновацій щодо цілей і змісту життя, не

схожих на досвід минулого. Ця частина суспільства потенційно здатна за новими мірками переробити і перевлаштувати світ у відповідності із своїм світоглядом і світосприйняттям. В будь якому випадку саме молодь можна вважати особливим ресурсом майбутньої модернізації країни. Багато науковців наголошує на тому, що сьогодні процес соціалізації української молоді пов'язан не тільки із сприйняттям чи відхиленням незбалансованої системи цінностей, молоде покоління має чимало проблем у своєму самовизначенні і сумнівів щодо умов самореалізації. Зокрема, це стосується ціннісних орієнтацій найбільш освіченої і активно налаштованої на ідеї модернізації країни студентської молоді. Якщо орієнтуватись лише на прагматичні показники рівня матеріального благоустрою на майбутнє, це автоматично не означає забезпечення рівних можливостей соціального росту і соціального престижу молодих людей в українському суспільстві. Ми розуміємо, що підвищення рівня освіти і професійної підготовки призводить одночасно і до підвищення вимог самої молоді до якісних характеристик суспільства, держави, демократичних інституцій. Реальні можливості осмислення і пошуку гідного місця в українському суспільстві і висновки щодо цього, можуть як задовольнити частину молоді, так і призвести до появи протестних настроїв, мотивувати пошуки свого майбутнього за межами Батьківщини.

У найближчі роки, і перспективи майбутньої України знаходяться в стадії можливого вибору молоді, і без прийняття рішення, активних дій молодих українців, які свідомо беруть на себе відповідальність за долю країни, модернізація країни може ніколи не перетворитись в життя. Не сприяє покращенню ситуації щодо виховання молодого покоління і кволе просування України на шляху до громадянського суспільства. Розуміння того, що головним чинником його розбудови є повноправний, вільний і відповідальний громадянин, а не державні інституції, може базуватись лише на капіталі духовному--- вікових досягненнях культури, повазі до гуманістичних традицій як соціальної взаємодії людей, так і глибокого засвоєння класичної спадщини лібералізму і індивідуалізму.

Якщо аналізувати особливості формування світогляду молоді в сучасному освітньому просторі, слід відзначити не тільки деформацію окремих елементів і структури навчально-виховного процесу, а й скорочення більшості компонентів саме духовно і гуманістично спрямованого впливу на формування і діяльність самоорганізованих, самодіяльних об'єднань студентів з боку авторитетного професорсько-викладацького складу. Відповідальна взаємодія авторитетних осіб вузу, загалом, науковців та освітян зі студентами іноді зводиться або до примітивної опіки, або до авторитарного контролю. В той же час сучасний навчальний процес відзначається збільшенням часу на самостійну роботу студентів як з навчальним матеріалом, так і з різними засобами і формами здобуття професійної підготовки. За таких умов старі форми, методи і засоби навчально-виховної роботи треба серйозно переглядати і модернізувати.

Відходять в минуле класичні рецепти традиційної освіти щодо отримання «готових знань» і навичок, безоглядної довіри до «вічних» істин, безсумнівного слідування за ідеологічними догмами та стереотипами

поведінки. XXI століття базуватиметься на трьох капіталах: духовному, соціальному і людському. Сприяти і стимулювати розвиток індивідуальних життєвих планів, інноваційних спроб створити «власний світ», «особливу реальність», в якій саме Людина-особистість відіграє вирішальну роль, обирає дії та модель поведінки для досягнення успішного результату можливо лише в діалогічній, дискусійній формах лекційних, семінарських і практичних занять у стінах ВНЗ. Особливістю такого діалогу є рівність і довіра, ділове партнерство і плідна співпраця студента і викладача.

Рантова О.М.(м.Київ)

oksana.raptova@ukr.net

ВИКОРИСТАННЯ БАНКІВСЬКИХ ІННОВАЦІЙ У ПОДОЛАННІ ПРОБЛЕМНОЇ КРЕДИТНОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI

Сучасний стан розвитку економіки залежить не тільки від зростання валового внутрішнього продукту, а і від рівня розвиненості системи банківського кредитування також. Розвинута система банківського кредитування є джерелом фінансування економіки, запорукою фінансової безпеки та конкурентоспроможності держави. Надання кредитів виступає, як один із пріоритетних напрямків роботи банківських установ. Ефективне використання кредиту дозволяє перерозподіляти тимчасово вільні кошти створюючи, так званий, кругообіг, що позитивно впливає на економіку в цілому. Але, існує ризик не повернення кредиту позичальником, що в подальшому призводить до появи проблемної кредитної заборгованості. Сьогодні, ситуація з неповернення позичальниками кредитів є актуальною проблемою, адже кількість проблемних кредитів збільшується.

В наслідок світової фінансово-економічної кризи збільшився інтерес до визначення категорій «проблемний кредит», «проблемна кредитна заборгованість». Так, на думку А.М. Мороза, проблемним вважається такий кредит, за яким не проведені були кілька платежів і є сумнів, щодо його повернення взагалі. Кльоба В., вважає, що проблемна кредитна заборгованість виникає тоді, коли банк бачить небезпеку щодо вчасного повернення тіла кредиту [1]. На жаль, на законодавчому рівні ці категорії не визначені (відсутнє трактування), тому банки розглядають їх по різному, але в основному, як категорію прострочених. Причини можуть бути різноманітні, але в більшості випадків, це ситуації через, які позичальники не можуть обслуговувати кредит. Превентивними заходами є використання банківських інновацій.

Глобалізаційні процеси, які відбуваються у всіх сферах суспільного життя, зокрема у економічній, впливають на функціонування банківських установ. Щоб відповідати стандартам розвинутих країн в наданні банківських послуг, вітчизняні банківські установи змушені постійно оновлювати свою діяльність за для отримання найбільшого прибутку, ефективного конкурування на ринку та ін.. Також, для виходу на новий рівень функціонування, запроваджують нові банківські продукти, технології та концепції

обслуговування клієнтів. На думку вітчизняних науковців, таких, як С.М. Козьменко, Т. А. Васильєвої, С.В. Леонова, банківські інновації: « Це кінцевий результат інноваційної діяльності банку, який отримав реалізацію у вигляді нового або вдосконаленого банківського продукту чи послуги, які впроваджено в практичну діяльність»[2, с.17]. Саме використання банківських інновацій допоможе подолати проблему кредитної заборгованості. Так, банки щоб вирішити питання, що стосуються проблемних кредитів використовують інноваційні технології. Під інноваційними технологіями слід розуміти нові моделі та процеси, що забезпечують новий рівень функціонування банківських установ [2,с.14].

Тому, для врегулювання проблемної кредитної заборгованості ефективно використовувати банківські інновації, які включають в себе нові банківські послуги та нові банківські технології (Інтернет-банкінг та ін.). На початковому етапі подолання кредитної заборгованості це оцінка кредитоспроможності позичальника, попередження виникнення проблемної заборгованості, моніторинг проблемних кредитів, для мінімізації ризику їх не повернення. На цьому етапі доцільно підвищувати працездатність банківської системи, через контроль над дотриманням інструкцій працівниками та їх компетенцією, суворим дотриманням умов кредитування зазначених у договорі, налагодження співпраці між позичальником та банком. Наступним етапом є виявлення, встановлення причини та пошук можливих виходів з проблеми. Реалізувати його слід використовуючи принципово нові методи управління проблемною заборгованістю через вдосконалення існуючих програм кредитування. Ефективним методом вирішення проблеми є використання реструктуризації, яка охоплює в комплексі весь спектр процедур для подолання заборгованості, зокрема це зміна відсотків по кредиту (комісій), термін повернення та ін.

Список використаних джерел:

1. Кльоба В.Л. Напрями удосконалення діяльності ситуаційного центру управління проблемною заборгованістю за кредитними операціями банку / В.Л. Кльоба // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – № 19 . – С. 169-176
2. Козьменко С.М. Маркетинг банківських інновацій / С.М. Козьменко, Т. А. Васильєва, С.В. Леонов // Маркетинг і менеджмент інновацій . – 2011 . – № 1. – С. 13-28

*Романовська О.В. (м.Київ)
romanovskaya_e@bigmir.net*

УКРАЇНА: ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЧЕРЕЗ ІННОВАЦІЇ

Конкурентоздатність країни визначається рівнем розвитку науки, технології, економіки. У сучасних розвинутих країнах спостерігається перехід від п'ятого технологічного укладу, що характеризується досягненнями у

електронній промисловості, інформаційних технологіях та інш., до шостого, який передбачає розвиток біо та нанотехнологій, штучного інтелекту та генної інженерії. Для України характерним є орієнтація на третій та четвертий уклад, п'ятий же і шостий представлені лише фрагментарно.

Державна підтримка в нашій країні надається розвитку не нових передових галузей, які реально здатні принести країні довгостроковий економічний ефект, а тим, що домінують сьогодні в економіці, мають політичне лобі і представники якого ефективно жонглюють популістськими лозунгами. Результатом цього є консервація в Україні неефективної галузевої структури економіки і нераціональне використання наявних ресурсів. Беззаперечним є лише те, що за роки незалежності ні технологічного, ні інноваційного прориву в країні не відбулось.

За показниками розвитку інноваційної діяльності Україна займає слабкі позиції, що пов'язано з низкою проблем у цій сфері. До них можна віднести наступні:

- відсутність фінансової підтримки та стимулювання інноваційної діяльності;
- неусвідомленість ролі інтелектуальної діяльності та потенціалу вищої освіти в інноваційному розвитку країни;
- відсутність привабливих умов для інноваційної діяльності науковців та науково-дослідних установ;
- відсутність механізмів фінансової підтримки науково-виробничої кооперації академічних інститутів та промислових підприємств.

У якому напрямку піде процес інноваційного розвитку залежить від багатьох факторів. Його стратегія визначається наявністю сильних сторін країн. Для України це, в першу чергу, освіта, яка має стати процесом, в результаті якого робітники набувають здатності змінювати навички у відповідності до технологічних та організаційних змін, формується особистість запрограмована на розвиток та самовдосконалення. Наступним фактором, який суттєво впливає на цей процес є цінності та уявлення, що переважають у більшості населення або принаймні серед активної його меншості. Відповідна ціннісна система визначає напрямок розвитку суспільства, формує стимули та мотивацію поведінки у громадян. Позитивні або негативні стимули формуються відповідними політичними та економічними інститутами. Саме їх повсякденне практичне функціонування приводять суспільство до стагнації, розпаду або процвітання. Усвідомлення викликів інформаційного часу вимагає формування відповідної системи цінностей, яка визначає вектор діяльності людини.

Сучасне людство знає безліч рецептів того, як досягти економічної стабільності та благополуччя. За своєю суттю вони не є надто складними, а відповідь на питання як цього досягти в Україні – лежить на поверхні. Це мотивація для здійснення необхідних перетворень яка має йти з середини суспільства, від громадян та політичної еліти, що визначає вектори розвитку суспільства.

І саме тут починаються складності оскільки виникає проблема пошуку мотивації для здійснення необхідних перетворень. Ці складності пов'язані з

тим, що: по-перше, у суспільстві завжди є група людей, яких задовольняє існуюче становище; по-друге, відбувається небезпечна маргіналізація влади та політичного класу, який не встигає за попитом на суспільні перетворення; по-третє, політична нестабільність, яка призводить до того, що ніхто не хоче брати на себе сміливість приймати непопулярні рішення, оскільки це призводить до втрати політичної популярності.

У зв'язку з цим дуже часто більш дієвою є не внутрішня, а зовнішня мотивація до змін (наприклад, вимоги європейського співтовариства). При цьому слід пам'ятати, що зовнішня мотивація завжди пов'язана з інтересами тих структур, які таким чином забезпечують свої власні геополітичні інтереси. Кожна з них зорієнтована на забезпечення виключно власної могутності. Лише зацікавленість самих українців у сильній, процвітаючій Україні сформує внутрішні стимули до системних змін в країні.

Політичні та економічні інститути мають формувати позитивні стимули відповідної поведінки, спонукаючи громадян до чесної праці та створення власного благополуччя. Поки що ми можемо спостерігати, що замість радикальної зміни напрямку розвитку, країна йде до ще більшої закритості політичних інститутів, ще більшої концентрації економічних благ в руках вузького кола осіб, ще більшого зuboжіння основної маси населення.

Рудська А.І. (м. Київ)

santy-tr@mail.ru

ПРОВІДНІ ФОРМИ ЛІДЕРСТВА В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ

Сучасні процеси розвитку українського суспільства активізують громадський простір для вирішення проблем, які виникають у спільнотах. У ситуації, що виникла, актуальним стає реалізація різних соціальних проектів самою спільнотою. Виникають локальні соціальні проекти, які спрямовані на вирішення конкретної соціальної проблеми у спільноті. У зв'язку з цим, під час розробки та реалізації проекту виникають лідери, які зосереджують на собі учасників реалізації проекту. Саме від них багато в чому залежить успішність реалізації проектів. Тому, важливим питанням постає структура лідерства в соціальному проектуванні.

Якщо раніше поняття «проекування» мало відношення тільки до технічної сфери, то на сьогодні це специфічний спосіб організації діяльності для реалізації нових ідей (інновацій). За допомогою проектування підвищується якість будь-якої діяльності, у тому числі і в соціальній сфері.

Соціальне проектування використовується як один з компонентів цілеспрямованої діяльності, коли розробляються різні варіанти вирішення нових соціальних проблем. Воно доцільне також при підготовці соціальних планів і програм, які спрямовані на урегулювання процесів і явищ, для яких раніше не застосовувалося детальне опрацювання та управління.

Соціальне проектування є тим середовищем, де практично реалізовується інноваційна діяльність. Адже, виходячи з класифікації видів активності, які найбільше відповідають розробці та впровадженню інновацій, можна говорити, що соціальний проект – це соціальної активності, яка проявляється через свідомо орієнтовану діяльність і спрямована на вирішення різних соціальних задач.

Разом з тим, реалізація соціального проекту неможлива без взаємодії із громадою. Ефективність реалізації соціального проекту буде залежати від ефективної комунікації з локальною спільнотою.

Розглядаючи різні підходи до аналізу соціального проектування та виходячи з моделі функціональної структури проекту соціальної мобілізації Ю. М. Швалба, в якій зазначається, що технологічність соціального проектування полягає в тому, що соціальне проектування відбувається на різних рівнях із взаємодією різнорідних суб'єктів соціальних відносин. Таким чином, ми бачимо, що на різних етапах реалізації соціальних проектів з'являються форми лідерства, які безпосередньо впливають на ефективність самого проекту та відповідають різним етапам реалізації соціальних проектів та оцінки його значущості різними членами спільноти. В такому випадку, можна говорити про існування чотирьохгранної моделі лідерства у соціальних проектах, яка буде включати чотири форми лідерства: лідер проектної ідеї; лідер групи, яка реалізує соціальний проект; лідер серед прихильників проекту у спільноті; лідер серед супротивників проекту у спільноті.

В залежності від ситуації проектної діяльності, ці форми лідерства можуть існувати, або бути відсутніми, що, на нашу думку, є саме специфікою самого проекту.

Сав'як У.І. (м.Київ)

ulianasavyak@ukr.net

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Дистанційна освіта являє собою відкриту систему навчання, що передбачає спілкування між персональним викладачем (тьютором) і студентом за допомогою Інтернет та мультимедіа технологій. Перші кроки у запровадженні дистанційної освіти в Україні були зроблені ще у далекому 1998 році. Тоді Верховна Рада прийняла Закон України "Про національну програму інформатизації", в якому визначались основні положення та завдання інформатизації освіти та шляхи її реалізації. Наступним кроком було затвердження у 2000 році «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні» яка забезпечувала «реалізацію системи безперервної освіти "протягом всього життя" та індивідуалізацію навчання при масовості освіти [1].

Дистанційна освіта підходить майже всім хто має доступ до Інтернету. У порівнянні із традиційними формами навчання на сьогодні вона має ряд переваг. По перше, це доступність. Інформаційні технології впевнено увійшли у

повсякденне життя кожного, що значно збільшило чисельність користувачів комп'ютерами та Інтернетом. Тому дистанційна освіта є доступною значним масам населення. По-друге, вона є відносно недорогою. По-третє, навчання на відстані дає можливість студенту самостійно планувати свій графік, адже навчатись можна у зручний для себе час. Також дистанційна освіта не обмежує людину у виборі навчального закладу. Студент може обрати будь який вуз, що надає такі послуги, і навчатись у ньому не покидаючи своє місце проживання. А це означає, що можна вчитись навіть за кордом не залишаючи рідну країну. У більшості вузів Європи та США практика дистанційної освіти існує вже більше 50 років.

Також студентами можуть знову стати домогосподарки, військовослужбовці, або люди, які просто бажають перекваліфікуватись. Поєднання такого навчання з роботою не завдасть ніяких труднощів. Звичайно ж навчання проходитиме у більш комфортній обстановці, тому що не потрібно постійно відвідувати навчальні аудиторії, які не завжди надихають гризти грані науки.

Крім цього, щоб навчатись дистанційно не потрібно мати особливих знань в області інформаційних технологій. Достатнього базового рівня користування комп'ютером та його основними програмами.

Та попри наведені переваги, дистанційна освіта має ряд недоліків. Не зважаючи на всю зручність віддаленої освіти, живого відкритого спілкування не замінить жоден монітор та жодна програма. Безпосередній контакт з викладачем є ефективнішим, адже студент може одразу задати питання і викладач на прикладі пояснить все, що не зрозуміло. Традиційне навчання надає більше практичних навичок, в той час як освіта на відстані дасть тільки теорію. Дистанційна освіта вимагає сильної особистісної мотивації. Так як контроль тут в принципі відсутній, то якість отриманих знань залежить безпосередньо від особистих старань та зусиль студента.

Попри те, що у містах практично не зустрінеш оселі у якій не було б хоча б одного комп'ютера, у деяких селах немає не те,що Інтернету, а навіть телефону. Тому діти сільських місцевостей не мають альтернативи звичній школі.

Сьогодні в Україні існує маса проблем, які гальмують застосування дистанційної освіти на практиці. Якщо учні та студенти ще більш-менш забезпечені необхідним обладнанням, то навчальні заклади значно відстали в цьому питанні. За даними дослідження проблем визначення понять у галузі дистанційної освіти в Україні та зарубіжжі проведеного в 2012 році, лише 20% шкіл та ВНЗ готові до навчання на відстані [2]. За словами экс-міністра освіти і науки Станіслава Ніколаєнка, всі середні школи України комп'ютерною технікою практично забезпечені, але близько половини з них взагалі не під'єднанні до Інтернету. «Можна якимось чином організувати це [дистанційну освіту] в Києві, у крупних обласних центрах, і то я не переконаний, що це вдасться, оскільки під час карантину діти будуть гуляти на вулиці », - додав чиновник [3].

Звичайно варто не забувати про те, що постійна робота за комп'ютером є шкідливою для здоров'я. Крім проблем із зором, виникають проблеми з опорно-руховим апаратом, людина проводить менше часу на свіжому повітрі.

Дистанційна форма навчання краще підходить для здобуття другої вищої освіти, або перекваліфікації чи проходження курсів. Отримувати базову освіту краще стаціонарно.

Директор Центру освітнього моніторингу Павло Полянський говорить: «Дистанційна форма навчання на сьогодні не є заміником навчання у школі чи вузі, вони взаємопереплітаються і тоді дають добрий ефект» [4].

Крім цього дистанційна освіта потребує наявності досвідчених викладачів, знайомих з інформаційними технологіями. На жаль, сьогодні спеціалістів у цій області не вистачає. Тому викладачам доводиться постійно підвищувати свою кваліфікацію, адже інформаційний простір розвивається дуже стрімко.

В Україні послуги дистанційного навчання вже надають - Центр дистанційного навчання Національної академії державного управління при Президентові України, Західноукраїнський ресурсний інтернет-портал дистанційної освіти з суспільно-гуманітарних наук, Національний Авіаційний Університет. Інститут заочного і дистанційного навчання, Український центр дистанційної освіти Національного технічного університету України "КПІ" та інші [5].

Сучасний інформаційний простір відкрив перед людиною безмежні можливості у здобуванні знань. Було б, як то кажуть, бажання, а навчитись сьогодні, справді, можна будь – чому. На жаль, не всі використовують дану можливість, а замість цього годинами сидять у соціальних мережах, блогах, та інших ресурсах, які вбивають інтелект. Звичайно існує багато студентських ініціатив, де молодь сама створює інтернет-ресурси для проходження різноманітних курсів, семінарів, тренінгів і т.д. Але, на жаль, такі проекти не отримують належного фінансування та підтримки зі сторони держави. На шляху у здобуванні знань не повинно бути ніяких перешкод, і дистанційна освіта має в цьому плані хороші перспективи.

Список використаних джерел:

1. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні: затверджено Постановою МОН України В.Г.Кременем 20 грудня 2000р [http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html]
2. Іванюк, І.В. Дослідження проблем визначення понять у галузі дистанційної освіти в Україні та зарубіжжі / І.В. Іванюк // Електронні засоби та дистанційні технології для навчання протягом життя : тези доповідей VIII Міжнародної науково-методичної конференції, 15-16 листопада 2012 р., м. Суми / Відп. за вип. В.В. Божкова. — Суми : СумДУ, 2012. — С. 123-124
3. "В освіті - інформаційна революція". Станіслав Ніколаєнко. За матеріалами сайту Дзеркало тижня [http://dt.ua/]

4. Навчально-науковий інститут заочно-дистанційного навчання: Аналіз стану, необхідності та доцільності впровадження дистанційного навчання / <http://dist.nuwm.rv.ua/education/common/MONU/meu.jsp>
5. Освіта в Україні: Дистанційна освіта / <http://www.ednu.kiev.ua/distant/>

*Світязиук І.В. (м.Київ)
i.svityashchuk@gmail.com*

**ФАКТОРИ ІННОВАЦІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МІСТА
(НА ПРИКЛАДІ М.ЛЬВОВА)**

На основі неокласичних та ендогенних теорій зростання, а також теорії нової економічної географії можна виділити наступні фактори, що визначають інноваційне зростання регіону. Поруч з фізичними факторами зростання, робочою силою та капіталом, визначальними є нематеріальні фактори зростання: технологічне забезпечення, якість людського та інтелектуального капіталу. Крім того, важливими є географічні чинники (природні ресурси, інфраструктура), які визначають мобільність робочої сили в сторону більш перспективних регіонів, заохочують підприємців переносити виробництво у регіон та створювати таким чином галузеві агломерації та формують ринки споживачів та збуту. Не менш важливі інституційні чинники розвитку, насамперед розвиток норм та рівень трансакційних витрат, які визначають поведінку підприємців та споживачів, а також формують їх раціональні очікування. Інноваційний клімат визначається також соціально-культурними чинниками, що визначають відкритість суспільства до новизни та змін, а, отже, формують фундамент інноваційного клімату регіону. Усі вихідні параметри для ефективного розвитку інновацій можна згрупувати у активи, мережі та загальна економічна культура регіону.

Для оцінки інноваційного потенціалу м. Львова на базі вказаних факторів було опитано підприємців малого та середнього бізнесу, а також проаналізовано стратегії міського розвитку. Експертні опитування представників малого та середнього бізнесу розширили спектр факторів впливу на інноваційний клімат Львова. Так, було виявлено практичну повну відсутність розвинених мережних зв'язків між основними учасниками створення та управління інноваціями. Крім того, за оцінками експертів найбільш визначальними факторами стимулу розвитку бізнесу залишаються класичні ринкові сили попиту, пропозиції та конкуренції, в той час як фактори інноваційного розвитку були визначені як несуттєві. Тим не менше, за оцінками загальної культури регіону, можна стверджувати, що в цілому клімат міста є швидше сприятливим до інновацій, що говорить про значний потенціал та фундамент для розвитку.

Існуючі стратегії розвитку м. Львова не можна вважати глибинними та системними. Навпаки, незважаючи на влучність сформульованих пріоритетів, цільові показники стратегій розвитку м. Львова є поверховими та відображають радше набір кліше, не кажучи вже про те, що Стратегія, прийнята Львівською

міською радою майже повністю дублює Програму розвитку Кракова, упускаючи при цьому її найбільш інновативну складову. При цьому альтернативна стратегія розвитку Львова, розроблена Унівською групою, пропонує найбільш ґрунтовну візію міста, проте, на жаль, не визначає цільових показників та заходів втілення стратегії.

Отримані результати демонструють слабкі місця регіону, які не дозволяють повністю розвинути інноваційний потенціал. Ними є насамперед нерозвинутість комунікаційних мереж в регіоні. Такі основні суб'єкти впливу на інноваційний процес в регіоні як міська влада, підприємці, академспільнота, громадські організації існують радше герметично. Крім того, відповіді усіх блоків зазначають слабку роль, що її відіграє міська влада, а також відносно безініціативність і апатичність місцевих жителів. Інші суттєві негативні чинники можна об'єднати як інституційні чинники. Сюди відноситься як погано розвинута фізична інфраструктура, високі транзакційні витрати, заплутана нормативно-правова база, неефективна фіскальна система. Наостанок, чималої ваги приділялось впливу на ведення бізнесу в регіоні національної економічної політики та загальної нестабільності в Україні. Важливо, що стабільно позитивної оцінки впливу на ведення бізнесу отримували фактори вільного ринку: фактор споживачів, фактор постачання та фактор конкуренції.

Стратегія стосовно розвитку інноваційного потенціалу регіону повинна насамперед включати заходи щодо налагодження співпраці в рамках «інноваційної тріади» держава – освіта/наука – бізнес. Суспільні мережі визначають напрямки науково-дослідної діяльності, визначають патентну активність, сприяють інвестиціям тощо. Повинні застосовуватись наступні механізми: інвентаризація результатів науково-технічної діяльності, насамперед за рахунок коштів державного бюджету; виявлення ступеня новизни науково-дослідної діяльності і їх комерціалізації; застосування принципу бенчмаркінгу та досягнення стандартів перспективних технологій; забезпечення ліцензійної торгівлі технологіями (у тому числі подвійного використання) та посилення контролю за дотриманням прав інтелектуальної власності.

Северинчик О. П. (м. Київ)

o.severinchik@kpi.ua

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

В сучасному світі глобалізація охоплює всі спільноти, всі сфери суспільного життя - від економіки, політики, соціального та культурного життя на рівні окремих держав до форм і засобів спілкування, зразків поведінки, обміну інформацією, дозвілля, цінностей на рівні окремих індивідів.

Феномен глобалізації є основною тенденцією розвитку в умовах техногенної цивілізації, її загальні характеристики відображаються на

конкретних рівнях соціально-економічного та політичного розвитку суспільства.

Аналізуючи сучасне суспільство нам завжди доводиться враховувати аспекти глобалізації в усіх сферах його життєдіяльності, оскільки наука не лише виконує свою пізнавальну функцію, а й дає прогнози та рекомендації на майбутнє, окреслює перспективи подальшого розвитку, шляхи та методи вирішення можливих кризових станів суспільства.

Глобалізація розвивається системно та ієрархічно, тобто все глибше проникає у всі прошарки суспільного буття, матеріального та духовного виробництва. Її розвиток проявляється на багатьох рівнях:

- загальносвітовому - передусім в формі політичних та економічних організацій (торгівельних, комунікаційних, фінансових), таких як ООН, ЮНЕСКО, ВТО, Всесвітній банк тощо;

- наднаціональному рівні - в межах об'єднань держав (наприклад ЄС, СНД, АСЕАН);

- державному рівні - через включення до світових ринків, світове політичне регулювання - через входження до світового інформаційного, наукового, технологічного, інноваційного, освітнього та культурного простору;

- регіональному рівні - завдяки всім вище перерахованим каналам та посиленню міжрегіональних зв'язків з метою розвитку співпраці та стабільної динаміки розвитку;

- локальному рівні, тобто на рівні окремого міста, компанії, підприємства;

- на рівні окремого індивіда - через його включення в глобальні економічні, політичні, соціальні та культурні мережі, зв'язки та відносини (через Інтернет, мобільний зв'язок, виробничу діяльність та дозвілля).

Цивілізація техногенного спрямування та її надшвидкий розвиток в умовах глобалізації в планетарному масштабі змінює природне середовище, екологію, саму людину, її здоров'я та здоров'я її дітей.

Глобалізація посилює роль та вплив технологій, що лежать в основі нашої цивілізації, як фактору планетарного масштабу.

В цьому разі питома вага всіх рішень, яких би сфер життєдіяльності суспільства вони б не торкались, дуже висока. Міра відповідальності значно зросла, беручи до уваги взаємозв'язок та взаємозалежність всіх країн в глобальному процесі.

В таких умовах функціонування суспільства все більш вагомою стає інформаційна політика держави, що пов'язана з характером пануючої техногенної цивілізації та глобалізацією як історичною закономірністю розвитку людства.

Саме інновації стали формою економічної експансії на світових ринках, формою боротьби за конкурентні переваги. За таких умов країні, щоб бути успішною та конкурентоспроможною зовсім не обов'язково мати велику територію, багато чисельне населення чи багаті природні ресурси, як це було в попередні історичні епохи – достатньо в повній мірі використовувати

інтелектуальний потенціал країни та впроваджувати інновації в усі сфери суспільного життя, особливо у сферу економічну.

Особливістю сучасності є не лише важливість інноваційної політики як одного з ключових факторів у впровадженні технологій, на яких будується сучасна цивілізація, але й її значимість для розвитку глобалізації та подальшого об'єднання світу. Прикладом такого впливу інновацій на сучасний світ є швидке поширення та розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. В свою чергу, дані технології змінюють багато соціальних практик, наприклад, фінансову сферу (поява електронних грошей), розширюють можливості ведення бізнесу та збільшення швидкості прийняття рішень. Інформація, її необхідність та достатність, швидкість її отримання та передачі – важлива сфера суспільних практик, адже це дає можливість кооперації та інтеграції незалежно від географічного положення.

Таким чином, найбільш прийнятний варіант розвитку української держави як повноправного та вагомого члена світового співтовариства можлива лише за умови правильної інноваційної політики, яка має враховувати й забезпечувати ефективний розвиток та функціонування науково-технічної, інноваційної системи як на державному рівні, так і на рівні міжнародному. Інвестиції в знання, освіту, пошук нового стають все більш привабливими в контексті глобалізації. Все це потребує розумної науково-технологічної та інноваційної політики та створення інституціональних умов для розвитку інновацій з метою сталого розвитку й вирішення виникаючих глобальних викликів та проблем.

Совсун І.Р. (Київ)

inna@cedos.org.ua

ІДЕОЛОГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ: УНІВЕРСИТЕТ ЯК БІЗНЕС-ЦЕНТР?

Постійні намагання проведення реформ в Україні протягом останніх 20 років дискурсивно оформлюються як вибір «західного» шляху розвитку на противагу застарілому «радянському». Трансформації у сфері освіти і науки не уникли цього протиставлення: кожен міністр, що отримував посаду, у тих чи інших варіаціях незмінно підтверджував доцільність подальших реформ вищої освіти у напрямку наближення до європейської/західної моделі, при цьому рідко розшифровуючи, про яку власне модель ідеться. Нечасті протестні голоси освітян проти міністерської політики так само грають на протиставленні західного і радянського, наголошуючи на невідповідності реформ міжнародним/європейським/західним зразкам та продовженні радянської практики управління галуззю.

Водночас, наполягання на виборі «західного» шляху розвитку університету криє в собі не менші загрози, ніж очевидне просування «радянських» методів управління. Головною загрозою є той факт, що «західний» університет є пустим означником, терміном, значення якого припускається, але не проговорюється, не

аналізується і не вибудовується на аналізі практик функціонування окремих університетів західних країн. Разом з тим при аналізі уявлень про “західний” університет в українських дебатах довкола реформування у вищій освіті і науці чітко як бажану модель розвитку для українських університетів переважно говорять про автономну інституцію, котра виробляє знання, яке можна продати, тим самим забезпечивши автономне фінансування. Така ринкова логіка університету сприймається фактично беззаперечно в пост-радянських країнах, значною мірою завдяки легітимізації її як “західної”. До того ж різке скорочення державних видатків на сферу наукових розробок в Україні (0,29% ВВП у 2013 році) сприяло популяризації ідеї про перехід науки на ринкові засади.

Вожночас, пропонується модель університету як бізнес-центру хоча і здобуває дедалі більше популярності у західних країнах (особливо у США), проте не є єдиною можливою. Більше того, така модель є історично новою. До 1970-х років переважна частка фінансування наукових проектів у західних країнах йшла з державних грошей. За висловом Мазуккатто, “держава-підприємець” вкладала гроші у фундаментальні розробки, які значною мірою пізніше лягли в основу успішних бізнес-проектів таких як Apple.

У ході неоліберального повороту 1970-80-х років у розвинених країнах світу почались скорочення соціальних програм у різних сферах, у тому числі в сфері вищої освіти і науки. Скорочення фінансування освіти уряди намагались компенсувати наданням університетам можливості заробляти самим. Подібну політику після США та Великобританії почали впроваджувати також і континентальні європейські країни.

Через зростаючу конкуренцію з боку Німеччини та особливо Японії, Конгрес США у 1980 році прийняв закон Бей-Доула (Bayh-Dole Act), згідно з яким університети здобули можливість оформлювати право інтелектуальної власності на власні розробки, таким чином гарантуючи собі прибуток від їх подальшого застосування в економічній сфері. Унаслідок такої законодавчої зміни університети перетворились на прибуткові організації, першочерговим інтересом яких стало отримання доходу від впровадження власних винаходів. Фактично, змінилась не просто форма фінансування дослідницьких проектів. Дженіфер Вошберн у книзі “University Inc” наводять чимало прикладів того, коли тісна співпраця між університетом та бізнесом призводила до «корпоративної корупції» та нівелювання базових університетських принципів незаангажованого знання та критичності: в умовах, коли університет є просто виконавцем послуг для бізнес-корпорацій, він втрачає право висловлювати незгоду та критику (і часто це закріплено у відповідних юридичних документах, що регулюють співпрацю вищу та корпорації). Американський соціолог та голова Ради суспільних досліджень Крейг Калхун визначає, що у результаті змін, що відбулись у відносинах між освітою і бізнесом, університет перетворився з виробника загальних благ та поширювача приватних інтересів.

Пострадянські держави пізніше, проте не менш, а то і більш завзято пристали до ідеології вільного ринку, в тому числі – у питанні вищої освіти. Комерціалізація вищої освіти та науки при цьому обґрунтовується «вимогами часу» та міжнародним досвідом. Фактично, у такому потрактуванні роль держави

зводиться до «нічного вартового», що відповідає головним постулатам неоліберальної моделі розвитку.

Таким чином в українському публічному дискурсі ідея про комерціалізацію вищої освіти і науки закріпилась як необхідна, *західна* і неунікна. Разом із тим, ризики співпраці університету та бізнесу для його суспільної місії залишаються за межами публічного та академічного дискурсів. Таким чином створюється загроза заміни однієї моделі “(пост-)радянської”, яка вже довела свою неефективність, на іншу. “західну”/ринкову, ефективність якої дедалі частіше ставиться під питання.

Терещенко І. І. (м. Київ)

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Як свідчить досвід розвинених країн, життєздатність національних економік насамперед визначається масштабами та якістю впровадження нових ідей, нових технологій, нових управлінських систем, нових продуктів, які є результатом розвитку науки та інноваційної діяльності. За відсутності важливих інноваційних змін економіка скочується до стагнації. Саме інноваційна складова економіки визначає зовнішню конкурентоздатність розвинених країн.

Сучасні науковці вважають, що Радянський Союз розпався через падіння економіки, і в першу чергу тому, що, маючи колосальну науково-технічну базу, не мав економічних важелів для впровадження інновацій. В сучасній Україні спостерігається подібна ситуація. Впровадження ринкових відносин наштовхнулось на спадщину адміністративно-командної системи – надвитратне, неефективне господарювання, що в умовах жорсткої міжнародної конкуренції поставили більшість існуючих підприємств перед загрозою банкрутства. Подолання цього стану можливо тільки через потужний інноваційний перерозподіл ресурсів суспільства на користь конкурентоспроможних наукоємних виробництв.

Україна, як країна з перехідною економікою, що програє «інноваційні змагання» може залишитись аутсайдером світової спільноти. За умови відсутності системної державної інноваційної політики структурні зміни, що відбуваються в економіці України протягом останніх років, характеризуються стрімкою втратою позицій тими її галузями, які визначають науково-технічний прогрес. Тому інноваційна політика України має бути спрямована на сприяння розвитку науки і техніки, підвищення інноваційної активності, що забезпечує конкурентоспроможність національної продукції на світовому ринку, сприяє розвитку венчурного довгострокового бізнесу.

Основними напрямками державної інноваційної політики України мають бути:

- Акумуляція державних коштів на наукові дослідження і інновації.
- Координація інноваційної діяльності, тобто визначення загальних стратегічних орієнтирів інноваційних процесів.
- Стимулювання інновацій шляхом заохочення конкуренції, надання фінансових субсидій і пільг учасникам інноваційних процесів, державне страхування інноваційних ризиків.

- Створення правової бази для інноваційних процесів, в тому числі розробка реально діючих механізмів, що забезпечать дотримання відповідних законів.
- Кадрове забезпечення інновацій через внесення змін в навчальні програми державних навчальних закладів в напрямку розвитку творчого потенціалу майбутніх спеціалістів.
- Формування науково-інноваційної інфраструктури шляхом створення галузевих та регіональних інформаційних центрів інноваційних проєктів.
- Продовжити формування нових інноваційних інституцій (технопарків, дослідних центрів, лабораторій та ін.).

Таким чином, одним з найважливіших завдань державної інноваційної політики України мають стати виведення вітчизняної економіки з кризи і забезпечення її динамічного зростання через стимулювання дифузії нових технологій, виробництв, організаційних методів. Для цього мають бути створені відповідні правові, фінансові, матеріальні, кадрові та інформаційні можливості. Забезпечення інноваційного розвитку національної економіки є одним з найскладніших, але надважливих викликів для України сьогодні.

Тогунова В.А. (м.Київ)

Viktoria3332008@ukr.net

РОЗВИТОК ОСВІТИ В УКРАЇНІ У ВИМІРАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

На сучасному етапі розвитку суспільства відбуваються процеси, які вносять зміни в усі сфери життя. Освіта не стала виключенням. Якщо говорити про розвиток освіти в нашій державі, то з моменту проголошення незалежності вона зазнала істотних змін. Спочатку це було спричинено потребою формування системи, яка буде притаманна самостійній суверенній державі. На даний момент зміни в галузі освіти відбуваються згідно глобалізаційних процесів. В загальному глобалізація вищої освіти являє новий рівень взаємодії країн. Головною небезпекою глобалізації як процесу є створення одноманітної системи освіти і втрати особливостей та творчого потенціалу, притаманних для певних націй.

Варто проаналізувати як саме глобалізація в контексті європейської інтеграції впливає на систему освіти в нашій державі. Не можна заперечувати той факт, що система освіти в нашій країні не є досконалою. Тому обмін досвідом з високорозвиненими державами, які зуміли збудувати освітні системи, які займають вагомe місце у світовому рейтингу, не може бути зайвим. Але варто зауважити, що з іншої сторони існують і негативні наслідки, які можуть спричинити погіршення якості освіти в Україні.

Одним із таких наслідків є втрата специфічних рис, притаманних національній системі освіти. В зв'язку з проблемою виїзду за кордон українських спеціалістів варто підвищити рівень патріотично-виховної функції освіти. Це досягається культурою та національними традиціями, на яких має базуватись

система освіти. В свою чергу процес глобалізації уніфікує та стирає етнічні рамки держав.

Наступним наслідком є Болонський процес. Як відомо, в Україні він офіційно розпочався 19 травня 2005 року у зв'язку з підписанням Станіславом Ніколаєнком декларації на Бергенській конференції. З моменту підписання відбулись реформи, які передбачають собою створення єдиного освітнього простору.

Однією з реформ стало запровадження модульно-рейтингової системи. Ця система умовно складається з двох блоків. Частина балів студенту протягом семестру нараховується за роботу на семінарах, лабораторних роботах, а також при відвідуванні лекційних. Інша частина балів здобувається на заліку (екзамені). З однієї сторони, це позитивне нововведення, яке передбачає отримання оцінки завчасно при зразковій роботі протягом семестру. З іншого боку, не у всіх навчальних закладах так відбувається. Цей аспект стосується не тільки студентів, а й викладачів, на плечі яких лягла відповідальність за розподіл та підрахунок балів.

Також варто згадати про мобільність студентів. Можна спостерігати підвищення рівня внутрішньої мобільності студентів. Покращена процедура переведення студентів в інший навчальний заклад. Також бакалавр будь-якого університету може продовжувати навчання в іншому університеті.

Якщо говорити про міжнародну мобільність студентів, то тут ситуація складніша. Головна проблема полягає у фінансуванні. Далеко не всі студенти можуть оплатити навчання та стажування за кордоном. Держава, в свою чергу не може забезпечити фінансування всім бажаним.

Процес стажування та підвищення кваліфікації викладацького складу також не вважається успішним на даний момент. Хоча, спостерігаючи за тенденціями в сучасному суспільстві, саме обмін досвідом стає вирішальним та досить корисним для розвитку освітньої галузі.

Аналізуючи Болонський процес, варто зауважити, що не дивлячись на єдиний освітній простір, кожна держава має сформувати свою систему освіти, яка буде ґрунтуватись на культурних особливостях та національних традиціях. Основним завданням вищої освіти в Україні в таких умовах є досягнення високої конкурентоспроможності та визнання на міжнародному ринку праці.

Таким чином, Україна є розвинутою європейською державою, яка, не зважаючи ні на що, прагне до євроінтеграції. Тому глобалізаційні процеси не можуть пройти осторонь нашої держави. Проте не варто прискорювати події і повністю перелаштовувати суспільне життя під рамки інших держав. Це також стосується системи освіти в Україні. Наша освітня система завжди славилась широким діапазоном пізнання та високою якістю викладання. А досить різка відмова від затверджених принципів та дій може стати невинною помилкою, яка може призвести до втрати національної ідентичності та культурних цінностей, притаманних нашій державі.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ: ЕКОНОМІКО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ ОГЛЯД

Аналіз праць зарубіжних науковців, які досліджують проблеми продовольчого ринку, свідчить про зростання значущості соціальних та культурних чинників у конструюванні ринку. Актуальною є потреба економіко-соціологічного аналізу продовольчого ринку. Адже, впродовж останніх десятиліть суперечності між виробниками продовольчих товарів, їх споживачами та державою особливо посилились, що підтверджує необхідність дослідження даної проблеми через призму соціальних відносин. Ускладнення взаємодії між учасниками продовольчого ринку вказує на те, що їх неможливо оцінювати лише з позицій механізмів конкуренції, економічної ефективності та раціональних прорахунків.

В історії суспільного розвитку, потреба у стабільному забезпеченні продуктами харчування виступала спонукальним чинником вагомих відкриттів у даній галузі. Парадоксально, що не зважаючи на значні досягнення науково-технологічного прогресу в продовольчій сфері, не вдалося вирішити проблему доступу до якісних продуктів харчування для переважної більшості світового населення, що потребує додаткового аналізу причин продовольчої нестабільності.

Н.Флігстін вважає ринкові інститути культурними проектами. Використана автором метафора «ринки як політика» відображає як і особливості діяльності фірми, так і значення держави у конструюванні ринкових інститутів. Розгляд випадків регулювання державою процесів продовольчого ринку підтверджує те, що її втручання має не лише економічні, а й соціокультурні наслідки.

Так, у деяких європейських країнах діє закон на додаткове оподаткування продуктів харчування, що порушують обмін речовин та призводять до ожиріння. Хоча держава, в значній мірі, не може визначати індивідуальні гастрономічні смаки своїх громадян, її офіційна політика вагомо впливає на ставлення населення до певних продуктів. Можна припустити, що інтерес споживачів до високооподаткованих продуктів харчування знизиться не лише через їх відносно високу вартість, а й через переконання про їх шкідливу дію на організм. Відповідно до результатів соціологічних досліджень, існує взаємозв'язок між політикою державних органів щодо поширення генномодифікованої продукції і ставленням громадян до цієї продукції. Так, група країн на чолі з США характеризується ліберальним ставленням до ГМО, тоді ж як європейське законодавство проявляє більш обережне ставлення до даної продукції. Відповідно до даних соціологічних опитувань громадян США 40% - прихильно ставляться до поширення ГМО, 40% – негативно, 20% – нейтрально. Тоді ж як опитування європейців вказує на зовсім інше ставлення: лише 8% – прихильників ГМО, 86% – противників та 6% опитаних виражають нейтральне ставлення.

Сучасний стан розвитку вітчизняного продовольчого ринку вказує на існування низки загроз. Суттєвою загрозою для українського продовольчого ринку є погіршення безпеки та якості продуктів харчування. Впродовж останніх двох років державна політика на законодавчому рівні демонструє ліберальне ставлення щодо ГМО (відміна обов'язковості маркування продуктів, які не містять ГМО, ініціація законопроекту про дозвіл на вирощування культур з ГМО-насіння). Проблема якості продуктів харчування непокоїть українських споживачів. Це підтверджує тенденція до зростання попиту на «продукти із Білорусії». Дана продукція позиціонує себе на продовольчому ринку тим, що її якість відповідає держстандартам ЄСРР: відсутнє зловживання консервантами, хімічними та рослинними домішками. Хоча вартість таких товарів на 10-15% вища від вітчизняних аналогів, кіоски білоруського продовольства дуже популярні в українських містах-мільйонниках.

Висока вартість якісних продуктів харчування унеможливорює збалансований раціон для значної частини українських споживачів. Відповідно до статистичного аналізу даних споживання основних продуктів харчування населенням України, дефіцитним є споживання білків тваринного походження (м'яса, молока, яєць), а також риби та ягід. Нестачу їх вживання українці компенсують понаднормовим вживанням олії, картоплі, цукру та хліба.

Практики нераціонального харчування українців, перш за все пов'язані із невисокою купівельною спроможністю при виборі продовольства, їх слід також пов'язувати із існуючою культурою споживання населення, яка може акумулювати в собі як традиційні звичаї, так і сучасні впливи інформаційного середовища. З метою забезпечення здорового способу життя українців суттєвої регуляції потребує змістовне та кількісне наповнення рекламної інформації щодо продуктів харчування, яка представлена в ЗМІ.

Навіть перелічені окремі проблеми розвитку сучасного продовольчого ринку України, розуміння необхідності порівняльного і глобального контексту аналізу проблем харчування визначає широкий спектр актуальних напрямків економіко-соціологічних досліджень продовольчого ринку, і загалом соціології харчування.

Хижняк О. В. (м. Харків)

o.v.khyzhniak@gmail.com

**ПРОТЕСТНА КОЛЕКТИВНА СОЦІАЛЬНА ДІЯ І
«ВУЛИЧНА ДЕМОКРАТІЯ»**

Колективні соціальні дії, які сьогодні розгортаються в умовах «вуличної демократії», засвідчують підвищення ролі колективних протестів як наслідок реакції індивідів і груп на глобальну соціально-економічну кризу і падіння якості життя численних прошарків населення в різних регіонах світу. В сучасному інформаційному суспільстві вуличну політику не замінила мережева публічна сфера і нова політика медіа. З'явилися нові форми демократичного повстання, коли в процесі колективних дій формуються спільності, а не

коаліції, з'являються тілесні «ми» на вулиці, в медіа репортажах, і в зонах ризику. Колективні дії у формі «вуличної демократії» в останні роки «... були спрямовані проти військових диктатур і режимів тиранії. Також вони були спрямовані проти монополії капіталізму, неолібералізму і нехтування цивільних прав, і в ім'я тих, хто залишився за бортом неоліберальних реформ, спрямованих на руйнування форм соціальної демократії і соціалізму, ліквідацію робочих місць, зубожіння народу, скасування права на публічну освіту» [1].

Протестні колективні дії – особливий клас колективних соціальних дій, які можуть розгортатися а) як епізод, що має свій початок, кілька стадій і закінчується його розв'язанням; б) як фазовий циклічний процес, при якому колективна соціальна дія проходить ряд послідовних етапів, кожний з яких має специфічні характеристики, умови виникнення, параметри; в) як структурований, послідовний процес, котрий розвивається за певною схемою (такі дії, як правило, важко піддаються зовнішньому впливу). Аналізуючи масові протестні виступи 2011-2012 рр. в Росії, О. Мирясова дійшла висновку, що вуличні протести як колективні дії характеризуються неоднорідністю складу протестуючих за соціально-демографічними характеристиками і широтою спектру тематики вуличних протестів, а також рівнем глобальності тематики. Остання коливається «від відмови від вбивства тварин заради хутра до заборони атомної енергетики, від вимоги збереження пільг для фермерських господарств до зміни політики щодо країн третього світу. Важливо, що в кожному випадку підставою для протесту стають інтереси не певної соціальної групи, до якої належать протестувальники, а інтереси всього суспільства, як їх розуміють протестувальники. Подібні підстави стоять і за останніми протестами в Росії, якщо навіть вивіскою для них стали чесні вибори чи «правильний» президент» [2, с. 51].

Проаналізувавши колективні протестні дії росіян в мережеві публічній сфері, Р. Бараш зазначає: «Онлайн-спілкування сприяє формуванню громадянських і політичних структур, що беруть участь у колективних діях. Простота і низькі витрати на організацію он-лайн допомагає соціальним і політичним групам оперативнo об'єднувати користувачів. ... Інтернет-руху можуть запропонувати участь у вирішенні конкретних відчутних проблем. ... Враховуючи настільки значиму складову в протестній комунікації нових медіа та комунікаційних технологій, логічно припустити все зростаючу представленість у протестному русі молоді як страти, що черпає інформацію про реальність тільки з електронних ресурсів. Сьогодні, як фіксують дані TNS Web Index, переважною аудиторією соціальних мереж продовжує залишатися молодь. У 2012 р., за даними TNS Web Index, 72% аудиторії соціальної мережі Вконтакті склали молоді люди до 35 років, Facebook використовують 70% росіян у віці від 12 до 35 років, поширеність Twitter серед такої вікової групи становить 70% [3, с. 106]. Особливість «вуличної демократії» в умовах візуалізації соціального життя полягає в тому, що «вуличні події знаходять політичну міць тільки коли ми маємо візуальну і звукову версії події, що передаються в реальному часі. ... Медіа конструюють місце дії в часі і просторі, включаючи, але і перевершуючи місцеву конкретність. Хоча місце дії

безумовно і підкреслено локально, але навіть здалеку виникає відчуття безпосереднього і прямого доступу через одержувані зображення і звук» [1]. Таким чином, характер сучасних протестних колективних соціальних дій все більше стає пов'язаний з «вуличною демократією», з впливом новітніх інформаційно-комунікативних технологій.

Список використаних джерел:

1. Батлер Джудит. Союз тел и политика улицы / Джудит Батлер [Електронний ресурс]. – Режим доступа: // http://studaction.com/analytics/bodies_in_alliance/http://www.eipep.net/transversal/1011/butler/en
2. [Мирясова О. А.](#) Российская глубинка и мегаполисы: ценностные основания протестных выступлений / О. А. Мирясова // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. – №4 (110). – Июль-август 2012. – С. 50-56.
3. Бараш Р. Э. Интернет как средство самоактуализации и революционной самоорганизации / Р. Бараш // Мониторинг общественного мнения. – № 3 (109). – Май-июнь 2012. – С. 100-109.

Цвіркун А.С. (м.Київ).

tsvirkunaloyna@mail.ru

**ПРОБЛЕМИ ПОКРАЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В
УКРАЇНІ ЯК ЧИННИК СУСПІЛЬНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ**

Актуальність заявленої теми ґрунтується на тому, що у даний час надходження фінансів в українську економіку від наших закордонних партнерів (як актуальних так і потенційних) є недостатніми для розгортання трансформаційних практик.

Важливо зазначити також те, що й самі інвестиції можуть розглядатися як позитивні так і негативні, з огляду їх впливу на модернізацію вітчизняної практики.

На сьогоднішній день інвестиції відіграють важливу роль не лише для покращення економічного становища деяких підприємств, а і держави в цілому. Відтак, головним для уряду і суспільства позитивним завданням є створення сприятливого інвестиційного клімату, що дав би значний поштовх для системних змін у народногосподарському комплексі.

Інвестиційний клімат, як сукупність усіх економічних, фінансових, політичних правових та культурних; суб'єктивних і об'єктивних умов, що сприяють або гальмують процеси інвестування у різні галузі та певні підприємства, фірми, установи, тощо, є складовою оновлення, модернізації усієї соціокультурної, а не тільки економічної практики суспільства.

Сьогодні Україна знаходиться на етапі докорінних змін соціально-економічних відносин, організації життєдіяльності країни, і основним чинником, здатним забезпечити ці зміни в постіндустріальну, інформаційну

епoxy, є людський капітал. В Україні цей капітал значно відрізняється від європейського. Українському суспільству в цілому, та і окремому жителеві країни, як конкретному представникові національних інтересів, зокрема, притаманні риси, що утруднюють повноцінну інтеграцію нашої держави до європейського простору та проблематизують питання якісних характеристик інвестиційного клімату у вітчизняному соціумі. Тому не варто нехтувати тими чинниками сприяння, що ними може долучитися українська діаспора у якості організації будь-яких промоутерських кампаній: економічного, політичного, наукового й культурного штибу, які будуть, з одного боку – розкривати можливості внесків до українського ринку у широкому сенсі цього слова, а з іншого – сприяти цивілізованому формуванню самого інвестиційного простору, через фандрайзинг самих різних видів і форматів, як і через розвиток, адаптацію до модерних і після модерних умов сучасності на вітчизняних теренах людського капіталу.

Дані Держкомстату свідчать про те, що за I квартал 2013 року інвестиційних надходжень в Україні було у розмірі 1559,7млн.дол.США, що становить 176,2 відсотка до відповідного періоду 2012 року.

Обсяг внесених з початку інвестування в економіку України прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 1 квітня 2013 р. становив 55708,9 млн.дол.США, що на 1,3 відсотка більше обсягів інвестицій на початок 2013р., та в розрахунку на одну особу населення складає 1226,7 дол. США [1].

Це можна було б розглядати як здобуток, коли б не той факт, що інвестиції спрямовувалися у вже в розвинені економічні сфери. Відтак, недостатність, як ми бачимо, може мати не тільки кількісну, але і якісну вимірність. Така недостатня кількість обсягу інвестицій в українську економіку

обертається технологічною відсталістю виробництва, і не може перешкодити зношенню основних виробничих (а ширше – наукових, суспільних) фондів. Україна потребує негайної розробки нових механізмів інвестування, а також поліпшення інвестиційного клімату в цілому. Несприятливі внутрішні політичні, правові фактори дають привід інвесторам замислитись над питанням «Чи потрібно, вкладати гроші в українську економіку?». До цих несприятливих рис вітчизняного господарювання належать: недостатня компетентність управлінців у прийнятті певних рішень та непослідовність у їх виконанні, не відповідність низки законодавчих положень співставним міжнародним нормам, недостатній рівень інфраструктурного забезпечення у реформуванні судової системи. Щоб активно залучити іноземних інвесторів, необхідно, перш за все, стабілізувати культурно-політичне, правове середовище країни. Саме пошук інноваційних технік по формуванню та розвитку такого клімату, і стає завданням для вітчизняної наукової та політичної спільноти.

Список використаних джерел:

1. Сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України:
http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=36525

Цюпак І.Г. (м.Київ)

irinatsiupak@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сучасні реформаційні процеси репрезентують універсалізацію людських цінностей та впливають на ціннісні і смислові орієнтири індивіда в культурі, а мультикультурне та полікультурне середовище посилюють даний вплив і ставлять нові соціокультурні виклики перед особистістю та процесами її культурної ідентифікації. Важливою складовою сучасного етапу розвитку українського суспільства виступає тенденція створення єдиного освітнього простору – інтеграції національних освітніх систем європейських держав в межах Болонського процесу. За таких умов актуальним, на наш погляд, є дослідження процесу формування культурної ідентичності студентської молоді України, яка перебуває безпосередньо на шляху самовизначення та обрання власної культурної приналежності в умовах модернізації сучасного освітнього простору.

Головним аспектом процесу модернізації сучасної української освіти є перехід на новий рівень функціонування освітньої системи, яка б трансливала специфіку сучасного періоду розвитку українського суспільства та репрезентувала розвиток креативного потенціалу людини, забезпечуючи, таким чином, потребу в запровадженні інноваційних технологій в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Модернізація освітнього простору України суттєво впливає на процеси формування культурної ідентичності молоді, яка знаходиться безпосередньо в навчальному процесі. Адже саме освітній простір, як головна сфера формування сучасного

знання, є і головною основою формування та вибору культурної ідентичності особистості.

Зазначимо, що у контексті вимог нового інформаційного суспільства значно зростає потреба в реформаційних змінах владних та управлінських структур в освітній системі. Така модернізація спричинена нівелюванням традиційної структури навчального закладу як керованого об'єкту, переходом до загальноєвропейської системи отримання знань, новим змістом навчально-виховного процесу, розробкою інновативних технологій в освіті та перспективних напрямків у навчанні, що враховуватимуть потреби нового часу і суспільства, та вибором пріоритетних напрямків в освіті з урахуванням вимог споживачів. Результатом модернізаційних процесів є розробка і впровадження в освітню систему інноваційних систем та стратегій, які оптимізують якість, ефективність та результативність роботи української освітньої сфери в цілому.

Вкрай важливим для процесу реформування української освіти є врахування специфіки формування культурної ідентичності особистості, адже в процесах модернізації недостатньо враховуються тенденції до полікультурності та мультикультурності суспільства. Крім того, скорочення гуманітарної складової в освітніх програмах теж потребує кореляції, позаяк саме формування культурної ідентичності пов'язано з комплексом філософських, культурологічних та соціологічних дисциплін.

За умов демократизації в сучасному українському суспільстві методологічно важливим для формування ефективної стратегії реформування української освіти є наявність в неї певної автономії. Автономія необхідна для усвідомлення того, як освітні навчальні програми впливають на формування культурної ідентичності молоді, сприяють розвитку особистості в навчальному процесі. Завдяки автономності освітня система постає як система із власною історією і логікою розвитку, сприяє самовдосконаленню та швидкій адаптації індивіда в сучасних суспільних умовах.

На нашу думку, важливо аналізувати специфічні для кожного суспільства соціокультурні умови диференціації системи освіти як самостійної сфери життєдіяльності суспільства. Тому, за таких умов, в євроінтеграційних прагненнях України щодо реформування освіти важливим є виявлення унікальності української культури і в цьому контексті формування та розвиток національно-культурної ідентичності українського студентства. Також перспективним є розробка та формування таких освітніх стратегій в Україні, які б враховували багатоаспектність проблеми формування культурної ідентичності молоді, особливості розвитку сучасного полікультурного, інформаційного суспільства, сприяючи відновленню балансу між культурно-національною ідентичністю і глобалізаційними процесами.

Модернізаційні зміни суспільних процесів мають репрезентуватись у переформування культурної ідентичності особистості, яка буде відповідати умовам сьогодення і стане найближчою до духовної інтенції сучасної особистості, що дасть змогу попередити двоякість ролі культурної ідентичності. Робота з формування культурної ідентичності індивідів дуже важлива, оскільки, від її сформованості залежатиме розуміння людиною власного культурного «місця», що забезпечує стійкість становища індивіда, який має чіткі життєві орієнтири.

МУЛЬТИКУЛЬТУРНІ КОНФЛІКТИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В сучасних міжнародних багатоманітних конфліктах на культурному підґрунті гальмується процес демократизації в суспільстві, прояв та непорозуміння загальних культурних цінностей, моральних ідеалів, які є одним із головних викликів нашої епохи.

У сучасній соціології важливу увагу приділяють проблемам подолання напруженості у полікультурних державах, по відношенню до культурного різноманіття, що вступив у період швидкої глобалізації, одразу проявилися проблеми, суперечності і конфліктні зони в царині соціально-культурних відносин, які стали предметом розгляду соціологів, темами аналітичних звідок і дискусій соціальних дослідників.[5,с.7-9]

Найбільш широкий дослідницьких спектр такого складного суспільно-політичного явища, як мультикультуралізм, крізь призму соціології представлено передусім про втілення політики мультикультуралізму в сучасному українському суспільстві, позитивні та негативні риси такої політики стосовно України. Мова йдеться про культурні суперечності, напруження, конфлікти, зумовлені зіткненням різних ціннісних систем, традицій, звичаїв у соціальному житті. Саме ці проблеми актуалізуються в сучасній соціології.

З точки зору Хантінгтона розірвана країна - країна, що має « у себе одну панівну культуру , яка співвідносить її з одного цивілізацією , але її лідери прагнуть до іншої цивілізації » [5, с.209] . Вони хочуть змінити суспільство, як правило , майже всі люди, що проживають в цих країнах , досить чітко і стійко визначають свою етнічну (національну) , релігійну , культурну та в цілому цивілізаційну ідентичність , але деяка досить значна частина (особливо еліта) з них не погоджується з тим , яку цивілізацію вважати своєю . В основному це ті , хто вважає , « що їх суспільству слід відмовитися від Не - західної культури та інститутів і приєднатися до Заходу ; що необхідно одночасно модернізуватися , і вестернізуватися » [5,с.209, 238]. Власне , ця соціальна група (входить до населення країни) на чолі з частиною еліти прагне до перевизначення власної цивілізаційної ідентичності.

Теорія розвитку людства створюється складне сплетіння часткових, «глобально» переплетених спільнот, в яких ми живемо і діємо.[1,с.33] Мультикультурність, що декларується як важливе надбання сучасного західного світу, не означає відмови від первинно набутої ідентичності, як підкреслює У.Бек. На думку вітчизняних дослідників мультикультуралізм передбачає те, «що в межах однієї держави співіснують різні етнокультурні, конфесійні і т. д. утворення, що мають право на публічну репрезентацію і збереження своїх особливих рис , способу життя, продиктованого культурною специфікою» [3].

Разом з тим, існують ідеї,що мультикультуралізм поставити як культурний експансіонізм на фундамент «загальнолюдських», гуманістичних

цінностей часто призводить до намагань видати за них власне «західні», юдо-християнські постулати як прогресивні, універсальні. Етноцентризм національних культур вступив у протиріччя з глобалістськими тенденціями суспільного розвитку, де домінує один тип культури. Проте, ліберально-індивідуалістичне, раціоналістичне світобачення сприймається далеко не усіма як таке, що гідно наслідування. Тут з'являється арена зіткнення різних ціннісних систем, зона напружень і конфліктів. [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бек У. Влада і контр влада у добу глобалізації. – К.:Ніка-Центр, 2011.- 408с.
2. Ронан де Кодак. Мультикультурализм [Электронный ресурс] / Ронан де Кодак. – Режим доступа: <http://www.immigranty.qxd>
3. Фукуяма Ф. Доверие/ Фукуяма Ф. // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология – М.: Academia
4. Танчер В.В. Мультикультурність як проблема сучасного суспільного розвитку / Этничность и власть. /Материалы XI международного семинара. – Под ред.Т.Сенюшкиной.- Севастополь: Вебер, 2013. –С.253-255.
5. Шевель І.П. Мультикультурні напруження та конфлікти за умов глобалізації //Мультиверсум. Філософський альманах / – Вип. 3(121). – К., 2013. – 31 с.
6. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? // Полис. – 1994. – № 1. – С. 209.

Шевченко Г. В. (м. Київ)

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Принципи права є критеріями, на основі яких здійснюється розвиток і функціонування права. Регулятивна функція (властивість) принципів права є однією з основних.

Господарсько-правова наука під принципами господарського права розуміє закріплені в законодавстві основні засади правового регулювання підприємницької діяльності. В якості основних принципів господарського права називаються: свобода підприємницької діяльності; юридична рівність різних форм власності, що використовуються у підприємницькій діяльності; свобода конкуренції і обмеження монополістичної діяльності; отримання прибутку як мета підприємницької діяльності; законність у підприємницькій діяльності; поєднання приватно-правових і публічно-правових засад у господарському праві; єдність економічного і правового простору; державне регулювання підприємницької діяльності.

Представлений перелік принципів господарського права не є вичерпним. Звісно ж необхідним доповнити наведений перелік принципів господарського права принципом партнерства суб'єктів господарювання, який повинен слідувати за принципами свободи підприємницької діяльності та юридичної рівності різних форм власності, що використовуються у підприємницькій діяльності. Конкретизація названих принципів стосовно до державного регулювання економіки, їх належне правове оформлення і панування в господарських відносинах - найважливіше завдання господарського права. Зрозуміло, що конкурентів ніхто не має наміру примушувати ставати братами, але партнерами, в умовах глобальних проблем і необхідності досягнення мети забезпечення раціонального господарювання, вони можуть бути. Тому принцип братства у сфері господарювання трансформується в принцип партнерства суб'єктів господарювання.

Звісно ж необхідно докладніше зупинитися на принципах свободи підприємницької діяльності, рівності і партнерства суб'єктів господарювання.

Свобода означає безперешкодний вибір варіантів правомірної поведінки суб'єктів права. Принцип свободи підприємницької та іншої не забороненої законом економічної діяльності передбачає вільний вибір сфери, виду та місця діяльності, вільний вибір контрагентів за договором, вільне визначення умов договору, вільну конкуренцію, свободу діяльності на всій території держави і т.д. Забезпечення реалізації названого принципу - найважливіше завдання всіх трьох гілок державної влади.

Принцип рівності суб'єктів господарювання реалізується в горизонтальних господарських відносинах. У вертикальних господарських відносинах даний принцип не застосовується. Однак держава у процесі регулювання економіки зобов'язана забезпечувати належну дію принципу рівності в горизонтальних господарських відносинах і, тим більше, не створювати передумов до його порушення органами законодавчої, виконавчої та судової влади.

Особливості правового регулювання діяльності різних суб'єктів господарювання, що визначаються їх правовим статусом, не дають підстави органам держави встановлювати без достатніх до того законних підстав які-небудь переваги або навпаки, будь-які обмеження для здійснення певних видів діяльності. Цивільне законодавство, наприклад, абсолютно справедливо прирівнює індивідуальних підприємців до юридичних осіб, що є комерційними організаціями.

Актуальність законодавчого закріплення та практичного застосування принципу партнерства суб'єктів господарювання в Україні не викликає ніяких сумнівів, в тому числі і у зв'язку з тим, що вперше в історії суспільство конкурентної економіки створюється в умовах духовної розрухи, тоді як «суспільство ринкового господарювання в Європі виникло в середовищі суворого протестантського пуританізму, який давав моральну і релігійну оцінку господарської та соціальної діяльності людини».

Принципи свободи підприємницької діяльності, рівності суб'єктів господарювання і партнерства взаємопов'язані і взаємозумовлені. Рівність

суб'єктів господарювання неможливо без того, щоб господарюючі суб'єкти не володіли свободою, і навпаки, не може бути справжньої свободи підприємницької діяльності, якщо немає рівності господарюючих суб'єктів. У свою чергу, добросовісна конкуренція і суспільна користь, що відображають принцип партнерства, залежать від того, наскільки рівні і вільні господарюючі суб'єкти.

Результатом ефективного застосування всіх принципів державного регулювання економіки має бути забезпечення раціонального господарювання в об'єктивному сенсі, під яким автор розуміє ефективне і оптимальне здійснення господарської діяльності в умовах глобальних проблем, що стоять перед людством, спрямоване на максимальне задоволення суспільних потреб при мінімальних витратах.

Наукове видання

Укладач: **Кутуєв** Павло Володимирович

**Варіації модерну та модернізації:
український соціум в
контексті глобальних процесів**

Тези доповідей

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції
м. Київ, 28-29 листопада 2013 р.

Дизайн обкладинки
Комп'ютерна верстка

Зося Кайс
А. А. Афоніна

Формат 84'108/32.
Умовн. друк. арк.
Наклад 300 прим. Зам. №

*Видавець і виготовлювач ТОВ «Талком»
03115, м. Київ, вул. Львівська, 23,
тел. (044) 424-40-69, E-mail: ukraine.vdk@mail.ru
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4538 від 07.05.2013*

Наукове видання

Укладач: **Кутуєв** Павло Володимирович

**Варіації модерну та модернізації:
український соціум в
контексті глобальних процесів**

Тези доповідей

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції
м. Київ, 28-29 листопада 2013 р.

Дизайн обкладинки

Формат 84'108/32.
Умовн. друк. арк.
Наклад 230 прим. Зам. №

*Видавець і виготовлювач ТОВ «Талком»
03115, м. Київ, вул. Львівська, 23,
тел. (044) 424-40-69, E-mail: ukraine.vdk@mail.ru
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4538 від 07.05.2013*